

JEUS VAN MOEDER CRISJE

Een leven in twee werelden

JEUS
VAN MOEDER CRISJE

Een leven in twee werelden.

DOOR

JOZEF RULOF

UITGEGEVEN DOOR HET
GEESTELIJK WETENSCHAPPELIJK GENOOTSCHAP
„DE EEUW VAN CHRISTUS"
GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE

JEUS' LEVENSHARP, GESCHILDERD DOOR MEESTER JONCHY, EEN PRACHTIGE
SYMBOLIEK VAN ZIJN LEVEN. HET KRUIS BETEKENT: DOOR CHRISTUS TOT
DE ONTWAKING, DE OVERWINNING VAN U ZELF. EEN VAN DE VELE MEESTER-
LIJKE GEESTELIJKE SCHILDERIJEN DOOR JEUS ONTVANGEN.

JEUS ROEPT U TOE:

Maakt ook van uw leven
een HARP, die door GOD
kan worden bespeeld.

Deze trilogie draag ik op aan mijn lieve Crisje, haar Lange Hendrik, mijn vrouw Anna, mijn broers Johan, Bernard, Gerrit, Hendrik, Teun en mijn zuster Miets.

HENDRIK, GIIJ KUNT ZEGGE WAT GIIJ WILT, IK ZEG OW, OOK DIT IS 'N JONGE!

Februari 1898. De mensen beweren, dat ze nog nooit zo'n winter hebben gekend. Deze wint het van al de andere, want er gaat geen dag voorbij of het geeft felle vorst en ongekende sneeuwstormen; geen hond jaag je in dit weer de deur uit.

Voor de mannen die in Emmerik werken is het dan ook wel heel erg, omdat gisteren de stoomtram Zutphen—Emmerik de reis niet haalde en onderweg is blijven steken. De mannen moesten toen anderhalf uur door de sneeuw baggeren. Als Siberische ijskegels kwamen ze op hun werk aan, alleen de sterksten dan, want de zwakken gaven de moed op. Onder de wilskrachtigen bevond zich ook Lange Hendrik, Crisje's man, die in het geheel niet bang is voor zo'n wintertje. Integendeel, hij was het die de nodige onzin verkocht en daardoor de rest met zich meesleepte. Zo overwonnen die stoere kerels hun ellendige reis. 's Avonds hadden ze een meevaller: Zutphen—Emmerik bracht hen tot vrouw en kinderen terug, wat vanzelfsprekend ook door dezen hogelijk werd gewaardeerd.

De Lange is al op. Crisje ligt nog te bed, ofschoon dat haar gewoonte niet is, want zij is anders altijd de eerste. Maar dat heeft nu zijn zeer gegronde reden. Zij verwacht haar derde kind en dat jonge leventje laat alsmaar op zich wachten. Het verschil hiermede en de komst van haar eerste twee jongens is wel zeer merkwaardig, men zou haast gaan geloven, dat dit kind niet geboren wil worden. Telkens denkt Crisje: nu zal het gebeuren, doch even later zakken de pijnen weer en moet ze weer afwachten. Mina, de vroedvrouw zegt:

„Kindere, Crisje, die op zich laote wachte, zun meestal bizondere natuure, en as die ook nog op Zondag geboren worre, mag giij

heelemaol niet klage".
Of dat inderdaad een onomstotelijke waarheid is weten ze niet. Ze laten het dan ook maar zo.
Als de Lange zo onder z'n bedrijvigheid door vraagt hoe het nu is, antwoordt Crisje:
„Ik wèt it jao eiges nie't, Hendrik. It is zoo andes as biij Johan en Bennad. Ik mot eerlik zegge, de pie'n wil niet deurzette. Ik denk elk ogenblik, dat er wat gebeure geet, maor dan zakt it weer weg. Ik heb it jao ook nie't in mie'n hande".
Inderdaad, zo is het, Crisje. Dit zijn de wetten van Onze Lieve Heer. Het zijn de wetten, die de mensen niet in handen krijgen.
Hendrik zet koffie en zingt er een liedje bij. De Lange kan goed zingen. Hij is begaafd met een prachtige tenorstem. In heel de buurt en ver in de omtrek kent men de stem van de Lange. Om zes uur in de morgen kun je z'n Ave Maria al horen. Doch vandaag komt het niet uit zijn hart. Hendrik zingt van morgen, omdat hij de duivel in heeft. De ellende van gistermorgen zit hem nog in z'n kop en dat wil hij voor zichzelf verbergen. En misschien ook voor nog iets anders. Immers nog niet zo heel lang geleden heeft hij een zeer ernstige en moeilijke beslissing moeten nemen.
Aangezocht, om na voorafgaande studie bij de opera te gaan zingen, stond hij hier voor een der zwaarste ogenblikken van zijn leven. Lang, zeer lang heeft hij over dit verleidelijke aanbod moeten nadenken. Maandenlang heeft hij de voordelen tegen de nadelen afgewogen. Met angst en vreze heeft Crisje de inwendige strijd gadegeslagen, wel beseffende, dat, wanneer hij het aanbod aannam, met hem ook haar geluk de deur zou uitvliegen. Totdat eindelijk de beslissing was genomen en Hendrik haar innig gelukkig maakte, toen hij op een avond thuiskwam met de mededeling: „Cris; ik gaot nie't. Ik blief biij ow en de jonges". Crisje vloog haar „liefde" om de hals, de vader van haar kinderen. Hij gaf haar hiermede een machtig geschenk voor het leven, waar ze een heilige eerbied voor had. Ook bij zijn dorpsgenoten heeft Hendrik zich een zekere eerbied en een bepaald overwicht verworven. Hij speelt viool, zingt in het koor en heeft een eigen

kwartet samengesteld. Met mijnheer pastoor is hij heel goede vrienden. Voor geen geld zou deze priester de Lange willen missen. Toen de eerwaarde dan ook hoorde, dat hij eer en roem opofferde en voor zijn kerk behouden bleef, kregen hij en Crisje te horen:
„Hendrik, Onze Lieve Heer zal ow en Crisje zéégene, aij dat maor wèt! Dát is waarachtig gin kleinigheid!"
De goeie mijnheer pastoor weet, hoe zijn Lange is. Hij kent ook het machtig mooie karakter van Crisje. Dit stijgt welhaast boven zijn kerktoren uit. Het is hem ook bekend: Crisje heeft contact met de „hemelen"! En dat is de waarheid!
Kom niet bij Crisje aan met kletspraat over andere mensen. Probeer niet een kroon van het hoofd te slaan, waar zij bij is. Elk mens heeft zijn fouten en onze Lieve Heer vergeeft alles! Waarom maken de mensen elkaar het leven dan zo moeilijk? Is het niet schandalig? Crisje waardeert het van God gekregen leven en zij kent de mensen. Ze kent ook haar Lange en zijn ziel en zaligheid. Zij weet ook, dat Hendrik nu zingt, omdat hij voor een overmacht staat die nu „winter" heet. De Lange wordt nu links en rechts om z'n oren gefutseld. Hij kan er zeer zeker tegenop, maar het is niet eenvoudig, want het hoofd buigen is niet gemakkelijk voor Hendrik. Crisje vraagt:
„Wat veur wéér is it van marge, Hendrik?"
De Lange kijkt naar buiten en schrikt. Crisje hoort hem jammeren:
„Gadverdikke, Cris, hier kump jao gin péérd deur. De sneej leid teege de deur op".
Crisje schrikt eveneens, maar van iets anders dan haar Lange. Als Hendrik hoort:
„Mô-je daor now um vluuke, Hendrik", weet hij het ook.
„Giij mos ow schame. Wèt giij dan nie't waor wiij op wachte?"
Zie je, Lange, dat is je Crisje. Maar hij heeft dra zijn antwoord gereed.
„Wat hèt dat now met deze rotte winter te make, Cris. Laot mie'n now toch nie't lache".
Crisje is zo verstandig nu haar mond maar te houden. De Lange

moet toch altijd het laatste woord hebben. Maar het vloeken vindt ze afschuwelijk, is haast nog erger dan een moord voor haar leven, ziel en persoonlijkheid. Toch moet ze zoals altijd weer lachen om de malle fratsen van de Lange. Hendrik staat nooit met z'n mond vol tanden.

De grappen en grollen vliegen er bij hem van zelf uit. Zijn geest is onuitputtelijk en zijn oordeel en opmerkingen altijd raak. Het is dan ook hierdoor dat Hendrik zo veel vrienden heeft. Hij is de ongekroonde koning van het dorp; de man van de bezieling en de bezielende vooruitgang. Hij heeft een hoofd dat denken kan, weet nooit van ophouden en grijpt overal om zich heen. Remmen kent hij niet. De mens moet een sterke wil hebben, anders heeft hij zijn ondergang te aanvaarden. En daarbij huldigt hij bovendien nog de opvatting: het Leven kan „doodvalle!"

„Hier heiij ow koffie, Cris. Maor hoe is it now? Heiij nog pie'n?"

„Wat za'k ter van zegge, Hendrik. De pie'n wil nie't deurzette!"

Hendrik staat even peinzend en zegt dan:

„Das toch wel gek, wâ? Met de beide andere hadde wiij toch gin last, Cris?"

„Néé Hendrik, biij Johan en Bennad was alles andes. Biij Johan lag ik nog gin dag en toen schreeuwde dèn al. Wèt giij dat nog? Bennad kwam weer wat later en dèn gaf mie'n ook de meeste pie'n. Ik zal it mie'n leeve lang nie't vergeete. Maor now wèt ik it nie't meer, Hendrik".

Als de Lange in de keuken zit, zijn koffie en zijn boterhammen voor zich zet om te gaan eten, hoort hij Crisje kreunen en vliegt de slaapkamer in.

„Wat is ter, Cris? Kump' it now toch? Za'k vandaag maor nie't thuusblieve?"

„Néé", zegt Crisje resoluut, „gaot giij maor arbeië, wiij kunne het geld wel gebruuke. Ik zal mie'n eiges wel helpe".

Zie je, Hendrik, dat is je Crisje weer! Zij kan het alleen wel af: hier heeft ze jou niet bij nodig. Andere vrouwen zouden de hemel te rijk zijn om haar man thuis te hebben, zij niet. Zij denkt

aan alles. Je centen zijn nodig! Het leven vraagt te veel. Natuurlijk moet de Lange toch nog wat zeggen en voegt haar toe: „Dan mot giij' it eiges maor wette. Ik wil ow alleenig maor helpe, wâ!"
Over Crisje's gelaat trekt een verzaligde glimlach, haar gevoelens van warme erkentelijkheid en genegenheid stralen Hendrik tegemoet. Het zijn de orchideetjes van haar mooie, liefdevolle hart, die zij thans haar Lange aanbiedt. En de Lange grijpt ze aan en drukt vol dankbaarheid zijn Crisje zó stevig aan zijn borst, dat deze bijna stikt en miauwt:
„Mô-je mie'n now dooddrukke, Hendrik, lange zot. Gao now, aij weer mot loope is ter jao 'n halve dag weg".
Crisje is de enige, die „lange zot" mag zeggen, en dan lijkt het Hendrik of Onze Lieve Heer het zelf zegt, zo streelt het zijn leven. Het gaat regelrecht tot zijn hart, dat voelt hij zeker en bewust. Gekscherend zegt hij toch nog:
„Giij wilt mie'n de deur uut hebbe, wâ?"
„Dat wèt giij wel beter, Hendrik. Maor wat wilt giij hier beginne? Hie'r zitte ápegape?"
Nu lacht de Lange van pret. Die Cris toch. Hij zet zich even neer, schranst z'n boterhammetje naar binnen, drinkt zijn koffie op en maakt zich intussen gereed om heen te gaan. Maar op het ogenblik, dat de Lange over z'n engel gebogen staat en haar kust, werpt Onze Lieve Heer hun een verrassing toe, een gelukje, 'n sterke hand ook, want „Zutphen—Emmerik" laat zich horen.
„Is dat verdikke wat, Cris. Daor za'k Onze Lieve Heer veur bedanke. Dat Dèn nog medelijë met ons arme minsche hèt. As giij' it gevluuk van al die manne had geheurd Cris, kui it begriepe ook. Op stuk van zake hèt Dèn it toch maor in hande".
Crisje verzacht zijn gepraat zoals steeds en zegt op vermanende toon: „Bu-je now gans gek geworre, Hendrik? Maak toch da-iij wegkomp, of giij hèt it naokieke nog en das jao al te gek. Giij mot Onze Lieve Heer nie't oaveral biij hale".
„As Dèn met gin zommer en winter te make hèt, wie dan, Cris?"
„Maak ter now gin kermis van, Hendrik en maak dat giij wegkomp of giij mot loope".

Nu vliegt de Lange heen en hij zegt tegen Crisje:
„Tot van aoved, Cris".
„Ik hoop maor, Hendrik, dat ik dan it kind in ow hande mag legge. Dag Hendrik".
„Dag Cris".
Weg is de Lange en Crisje ligt te denken. 's Morgens beleeft ze al een theater-blijspel met de Lange. Zo is het altijd, nooit is hij uit z'n humeur. Nimmer laat hij zijn kop hangen. Altijd is hij sterk en bewust en weet hij wat hij wil. Hoe kan ze ooit Onze Lieve Heer genoeg danken voor al het schone, dat zij mocht ontvangen. Ze weet wel, ze heeft er voor moeten vechten en haar geluk niet cadeau gekregen. Haar gedachten gaan terug naar het verleden, toen ze alles deed om de Lange te krijgen. Haar ouders waren er fel tegen, want die mochten hem niet. Doch Crisje hield van z'n mooie stem, z'n natuurlijke hartelijkheid en opgewekt karakter, zijn durf en grote wilskracht. De ouders van Crisje hadden het goed. Die van de Lange waren echter niet zo in tel, dat waren maar doodgewone mensen, hongerlijders, volgens de ouders van Crisje, en deze voelden helemaal niets voor een verbintenis. Mijn hemel nog aan toe, hoe heeft ze toch gelachen. Wat een storm was het. Die Hendrik ook. Op de kermis gebeurde het wonder. Crisje stond onder de contrôle van vader en moeder. Ze hadden haar verboden om zelfs maar naar Hendrik te kijken, want deze verkering was „niks"! Maar Crisje wilde geen ander en Hendrik dacht er precies eender over. Ook voor hem leefde er geen ander op deze grote wereld. Crisje was voor hem alles. Ze wandelde over de kermis met vader en moeder. Plotseling stond de Lange voor haar. Hij keek eerst haar in de ogen en wendde zich dan tot haar ouders. Bliksemsnel had hij zijn besluit genomen en snauwde haar vader en moeder toe:
„Now mòt giij nog is probeere ons uut mekaar te timmere, dan zak ow is wat andes vertelle!"
Voor de ogen van ouders en omstanders kuste Hendrik z'n engel en verdween met haar.
„En now, Cris," had de Lange gezegd, „gaon wiij kermis viere.

Wie wil ons wat doe'n?"
Crisje wist het nog zo goed. Ze had er wel een boek over kunnen schrijven, zo ontroerend was haar Hendrik voor haar leven én het geluk dat zij kreeg. De prins van haar leven had haar in z'n sterke armen gesloten en geen ouders, geen mens of wie en wat dan ook, waren in staat haar uit die gelukzaligheid te stoten. Toen zij laat in de avond thuiskwam, mijn God, hoe heeft ze voor haar liefde moeten vechten. Doch toen zagen haar ouders een andere Crisje. Nu wist ze het en voor goed. De Lange was het. Hendrik zou haar krijgen en geen ander. Waar ze de woorden vandaan haalde, weet ze nu niet meer. Maar het ouderpaar stond te kijken of ze het in Keulen hoorden donderen, toen Crisje zei:
„Ik nèm now mie'n eige leeve in hande, aiij dat maor wèt?"
In die tijd gingen Crisje eerst recht de ogen open en zag zij, hoe onbeholpen haar ouders eigenlijk waren. Die mensen leefden niet. Ze waren levend dood. Kieskeurig, kleinzielig en hoogmoedig waren ze. En hoogmoed brengt je ten val. Daar wil Onze Lieve Heer niets van weten. Het is wel haast het ergste wat er is. De duivel loert dan op je.
Toen Crisje trouwde kreeg ze een hevige ruzie met haar ouders als huwelijkscadeau, maar de Lange maakte daar direct een eind aan met de woorden:
„Kom, Cris, hie'r hebbe wiij jao ga' niks te zuuke, dat zun jao gin mensche". De dappere Crisje liet haar ouders voor wat ze waren en volgde Hendrik, waarvoor deze haar nog steeds innig dankbaar is. Zeker, ook zij weet dat er geschreven staat „Eert uw vader en uw moeder". Maar wanneer een vader en moeder tegen alles wat goed is ingaan en steeds hun eigen wil trachten door te zetten, dan wordt dat wat anders. Crisje heeft er met mijnheer pastoor over gepraat en weet dat zij haar Lange heeft gekregen, doordat mijnheer pastoor bij haar ouders zijn woordje op tafel heeft gelegd. Tegen haar zei de goede herder:
„Crisje, giij mot de stem van ow hart volge. Van eiges, Hendrik zien olders hebbe now niks meer te zegge, niks nie't".
Dat gaf de doorslag en ze werden ingezegend. Geen seconde heeft Crisje getwijfeld. Haar geluk is volkomen. Sindsdien, in

al die jaren heeft ze haar ouders niet meer gezien. Vanzelfsprekend, ook dit is in strijd met de geboden van liefde en rechtvaardigheid, doch Crisje weet ook, dat haar vader en moeder zo bekrompen zijn, dat zij niet kunnen worden benaderd. Bovendien, wat kunnen zij van haar Lange zeggen? Niks! Neen, hierin hadden haar ouders anders moeten handelen. Ze kreeg geen cent en Hendrik wilde trouwens niets van hen hebben. Hun geluk mochten zij behouden. „Laote die maor op de cente gaon zitte", zei Hendrik, „dan kunne ze straks 'n mooie kist koope, die armoedzaaiers, die schijnheilige sootemieters".

Ging de Lange zo te keer, dan kwam Crisje toch weer in opstand en toomde hem een beetje in. Per slot van rekening bleven het toch haar ouders en je gooide geen mens weg. Ze wist voor zichzelf heel zeker: dit hadden haar ouders goed te maken.

Nu heeft Crisje tijd om te denken. Al die dingen stormen op haar af. Toch heeft ze reden om dankbaar te zijn. Er is zoveel schoons, waarvoor ze Onze Lieve Heer kan danken. Veronderstel eens, dat de Lange was bezweken voor de verleiding en naar de opera was gegaan. Hij was dan de wereld ingetrokken en zij met de kinderen waren alleen gebleven. Dan was haar machtige geluk aan gruzelementen gevallen en onherstelbaar vernietigd, want voor geld was zoiets toch niet te koop. Neen, dan duizendmaal liever geen geld. Liever zich doodwerken om deze van God gekregen zegen te behouden. Haar Hendrik is een goeierd. In die tijd, toen Hendrik zich op de „Bühne" zag, toverde hij Crisje de prachtigste paleizen voor ogen, die echter, dat zag zij heel goed in, geen levenswaarde hadden, omdat de rumoerige inhoud voor eenvoudige zielen niet te begrijpen was. De mensen om hen heen hadden het er elke dag over en vonden de Lange 'n suffert. Wat verdiende hij nu? Een hongerloon natuurlijk. Maar als operazanger kon hij van alles genieten. Goeie genade, Parijs, Londen, Berlijn, Weenen, New York. Dat gooide de Lange zo maar tegen de vloer en stampte het aan gruizels. Was hij hardstikke gek? Koningen en keizers zouden hem ontvangen. De deuren van de rijken zouden voor hem open vliegen. Wist Hendrik dat dan niet? Crisje wist wel beter. Die hummels hadden

geen begrip van hun levens en zij kenden hun liefde niet. Die mensen zagen alleen het geld en de dikdoenerij, maar niet de leegte, die er achter lag. Neen zover zagen zij niet. Het waren mensen zonder verstand. Door zijn weigering kreeg Hendrik echter een enorm ontzag. Hij dorst tegen de wereld te zeggen: Ik heb je auto en paleizen niet nodig. Wel keerde hij zo voor zichzelf er nu en dan eens in terug. Dan lag hij in een heerlijke stoel, rookte fijne sigaren van een kwartje en...... ja, dan gingen zijn gedachten: Zàg je mij niet? Heb je mij nog niet horen zingen? Moet je maar eens komen luisteren. Ik ben overal op de wereld geweest. En ik kèn m'n mensen, hoor. Wat een zaligheid. Ook Crisje moest dan horen hoe ontzagwekkend rijk hij voor zichzelf en haar het leven zag. Ze was echter zo verstandig om er niet op in te gaan. En inderdaad, ze moest eerlijk toegeven: eenvoudig was het niet. En tenslotte, een mens was maar een mens. Het was voor de Lange het enige appeltje uit het waarachtige paradijs en dat liet hij hangen. Dat kunststuk volbracht hij. Vlak voor de ogen van al die stakkers sloot hij het poortje, en secuur. Ga weg, stommerikken. Jullie kent het leven niet. En toen Hendrik thuis zijn probleem op tafel legde, schoof Crisje toch die heiligheid daarvan van zich af en naar de Lange terug met de woorden:
„Dat mot giij jao eiges wette, Hendrik. Ik zeg ow, veur geld is dit, wat wiij now hebbe, nie't te koop".
Hiertegen kon de Lange niets meer inbrengen. Dit snoerde zijn keel en z'n gedachtenwereld volkomen af. Nu stond hij te apegapen en met z'n mond vol tanden. Crisje kreeg haar gelijk en Hendrik boog z'n sterke kop.
Wanneer de Lange bij Hent Klink kwam en zijn kruiebitter dronk, hadden de praat-grage kerels steeds weer iets anders voor zijn leven en dat van Crisje en wisten alles natuurlijk véél beter. In zo'n herberg werden mensenlevens verhaspeld, bedrogen en bewust tot poeder gewreven. Indien de wereld het soms nog niet wist, dáár kwamen de genieën bijeen. En een ieder wist het beter. Maar voor zichzelf wisten ze niks. De muizen lagen dood voor de kast, armoede was het bij hen. Crisje begreep dat maar al te

goed. Die mannen toch! Zo'n kruiebitter gaf hun al die inspiraties. Alleen hun eigen levens hadden er geen weet van en bleven levend dood. Die kwamen niet uit hun blauwe kieltjes.
Wat de Lange helaas niet voor zichzelf heeft kunnen bereiken, dat ziet hij nu voor z'n jongens, want Johan en Bernard zullen zingen. Crisje kan er wel om belken. Hendrik heeft voor haar en de kinderen een machtig geluk opgebouwd en gaat steeds verder. Hij zit niet bij de pakken neer. Zit het leven hem nu en dan dwars, dan ranselt hij zichzelf tegen de vlakte van het leven en geeft geen krimp. Hendrik is sterk en staat op een stel benen, die zijn wispelturig leven kunnen dragen. En naast haar en Hendrik staat Onze Lieve Heer, de Kerk, het koor en het kwartet. Ze ziet hem met zijn viool en zijn machtige karakter, waardoor zij deze lieflijkheden ondergaat en waarvan haar leven zijn luisterrijke glans ontvangt.
„Néé, Onze Lieve Heer, ik bun nie't ontevreeje. Ik bun gelukkig. Hoe kan 'k Ow danke? Dat Giij mie'n Hendrik thuus geholde hèt, das jao 'n merakel. Want giij was it en gin mins andes".
Hoort Onze Lieve Heer haar dankgebed? Hendrik kan trammen, denkt Crisje. Ook dat is weer een prettige gedachte. Nu Jeus nog en dan kan zij weer beginnen. Want dit liggen en wachten is niks. Jeus...... Jeus...... het is alsof het kind tegen haar spreekt. Ze weet heel zeker dat het 'n jonge is. Toen Hendrik het niet wilde geloven kwam er met geen tegenspraak duldende overtuiging:
„Giij kunt zegge wat giij wilt, Hendrik, ik zèg ow, ook now krie'ge wiij 'n jonge".
Het is alsof het kind nu reeds iets te zeggen heeft. Het is anders en zo heel nieuw voor haar leven. Wat het eigenlijk is kan zij onmogelijk onder woorden brengen, maar het is er! Ze wist het van Bernard en Johan ook van te voren. Waaruit toch die zekerheid komt en aan haar leven die waarheid geeft? Het is vreemd. Het leeft in haar wezen. Het leven zegt het zèlf! Crisje bezit die gevoeligheid. Hoe andere moeders het machtige proces ondergaan, weet ze niet. Zij kan met het leven praten. Neen, dat is het niet. Ze voelt het. Dit gevoel is thans wélsprekend en kruipt

vanzelf naar de plaats, waar eigenlijk het menselijke denken begint. Zo zal het wel zijn, of het in waarheid zo is kan zij ook niet zeggen. Hiervoor is zij een te gewoon mensenkind, een vrouw van buiten, een ongeletterd wezen, maar met een gevoel van binnen zoals men slechts zelden ontmoet. Mina zei eens: „It gevuul, Cris, is alles! En giij hèt gevuul veur die zake. Andere moeders zun leevend dood".

Mina kreeg deze waarheid te zien en te horen, want Crisje schonk reeds aan twee jongens het mooie leven. Het waren geen meisjes...... jóngens waren het. Van te voren door haar gevoeld óf dit weten gekregen van Onze Lieve Heer.

Gek toch, dat de pijnen niet doorzetten. Vreemd! En toch kan zij het leven elk uur verwachten.

De jongens zijn nu op en Trui is gekomen om haar te helpen. Trui, haar zuster, doet dat altijd. Zij is wel geen Crisje voor de jongens en niet zo godsdienstig als Crisje wel zou wensen, maar dat kan zij toch niet meer veranderen. Er is hulp en daarvoor moet een mens dankbaar zijn.

Wanneer de Lange thuiskomt en hij treft Trui aan, zit er direct spanning in de lucht. Die twee kunnen elkaar maar bar slecht verdragen. Hendrik heeft haar karakter gepeild en weet nu precies wat hij aan zijn schoonzuster heeft. Het vergt Crisjes' volledige aandacht om een hevige ruzie te voorkomen, om niets vliegen zij elkaar in de haren of vallen er harde woorden. Ze geven elkander geen duimbreed toe en ook Trui staat haar mannetje. Ze moet steeds als stootblok dienst doen en die twee persoonlijkheden opvangen, anders is er geen ogenblik vrede in huis. Crisje weet dat het leven haar zuster niet heeft gegeven, wat deze er van verwacht had en dat ook zij dolgaarne kinderen zou willen hebben, doch helaas, dit voorrecht werd haar nog niet geschonken. Daar kon de Lange haar vaak mee kwetsen. Hard, zéér hard vond Crisje dat en bovendien niet mooi. Je dient eerbied voor een ander z'n verdriet te hebben. De Lange had eens gezegd: Trui, dat dooie chaggerijn, is te stijf om kinderen te krijgen. Toen bleef Trui maanden weg, niettegenstaande ze toch vlak naast elkaar woonden. Een andere keer liep het zo hoog,

dat oom Gradus, Trui's man, er bij te pas kwam en de Lange tot de orde riep, tot grote verbazing van het gehele gezin, daar Gradus een sul van een vent was, die zich nooit ergens mee bemoeide. Wanneer Crisje echter een kind verwacht stapt Trui over de berg narigheden heen en dat vindt Crisje prachtig. Het is voor Crisje het bewijs, dat Trui leerde het menselijke hoofd te buigen. En de Lange moest heel dankbaar zijn, want dan was haar zuster toch maar weer de minste. Ook dit vindt ze een gebed voor Onze Lieve Heer.

Deze uren zijn heerlijk voor Crisje, om al deze dingen te overdenken.

Toen ze haar zuster weer zag binnenkomen, had ze kunnen belken van geluk. En toen Hendrik met z'n stuurse kop er wat tegen in te brengen had, kreeg hij een pak slaag van z'n Crisje en had het voor de rest maar te aanvaarden. Hij gooide er een paar kruiebitters overheen en kwam iets te laat en een tikje te wankel op z'n benen weer thuis. Maar wat dacht de Lange dan wel? Dat hij zo zonder meer maar over haar leven kon walsen? Trui had haar hoofd gebogen en Crisje verlangde dat nu van hem eveneens. Hendrik kreeg de zeer ernstige waarschuwing: „Aiij mie'n dat nog is doe't, Hendrik, za'k ow is wat andes vertelle en loop ik weg".

De Lange sloeg achterover van schrik; dergelijke bedreigingen had hij nog niet gehoord van zijn Cris. Hij moest zoete broodjes bakken en Trui kwam helpen. Stellig, Trui had haar fouten, doch zij was een mens. En de Lange was evenmin onfeilbaar. Die nonsens behoefde hij zich niet in z'n kop te halen, dat geloofde toch geen mens. Vrede en rust in huis was alles; daarop kon je voortbouwen. Ruzie en gekijf daarentegen ondermijnden alles en verbraken harten-geluk. En daar voelde zij niets voor. Crisjes weg was er niet een met kuilen en gaten, zij wilde in alles het machtige licht zien schijnen en zag dat alleen door geloof, liefde en vertrouwen. Een ieder had zich daarvoor volkomen in te zetten. Wie dat niet kon of wilde, moest dan maar de „drek" er van aanvaarden. Was het soms niet zo?

Toen de Lange op een keer weer eens Trui dwars zat, kreeg hij

door deze naar z'n hoofd geslingerd:
„Wá wí giij beginne met ow krakende varkes-tenór?"
Pats, die zat. Dat had Trui er echter niet uit moeten gooien, vond Crisje, want de Lange kón zingen. Maar het waren nu eenmaal twee elkaar afstotende elementen. Crisje vond dat een heel droevige geschiedenis. Niettemin vocht zij voor beide levens. Alle mensen waren voor haar gelijk, want zij waren allen kinderen van Onze Lieve Heer!
Johan en Bernard verstoren nu haar denken en voelen, want zij willen moeder zien. De jongens willen haar van de prachtige witte sneeuw verhalen, maar ze worden door tante Trui weggejaagd. Van die mag je ook niks, klaagt Johan. Ze houden niet van hun tante. Het verschil met hun moeder is dan ook al te groot. Trui vraagt aan haar zuster, hoe of zij zich voelt. Daar moet Crisje inwendig toch even om lachen, omdat Trui dan de houding aanneemt er alles van af te weten. Crisje krijgt nu goede raad. De adviezen van de dokter zijn er niets bij. Trui lééft nu. Hoe meer zij daarover spreken kan, hoe meer zij geniet. Zó is het leven van Trui ingesteld op dit machtige gebeuren, waar zij echter volkomen buiten staat, omdat haar geen kinderen werden geschonken. Wat Trui nu bij Crisje beleven kan is voor haar een afstraling van een zonnetje, waar zij zich aan verwarmt.
„Wil de pie'n nog niet komme, Cris?"
„Néé. Trui, it duurt wel lang dit keer. Ik begrie'p ter niks meer van". Geniet Trui even? Crisje voelt haar twee jaar oudere zuster heel goed aan en begrijpt haar volkomen. Het is een treurig gemis. Zelfs je ergste vijand gun je zo iets niet. Trui zegt steeds meewarig:
„Ik bun te old um kindere te krie'ge", maar Crisje weet wel, dat dit kletspraat is, want Trui is de dertig nog niet gepasseerd. Crisje praat dan met haar zuster, alsof die tien kinderen heeft gehad en dan jubelt het bij deze van binnen. Je moet een mens iets gunnen en als je 'n mens altijd dat geeft, waar zijn leven naar verlangt, gaat het altijd goed.
Crisje zeilt steeds behoedzaam door de karakters heen. Ze stoot zich niet aan de klippen, daar voelt ze niets voor. De mensen

hebben die lastige dingen zèlf te verzorgen. Maar Trui doet dat niet. Zij loopt juist met die dingen te koop en als zij dan ziet, dat haar leven zich er tegen te pletter loopt, heet het: „Ik bun te old um kinders te krie'ge!" Maar kijk nu eens goed naar dat menselijke scheepje. Armoe is het! Crisje weet heel goed, bij Trui blaast de wind verkeerd in de zeilen en haar schuitje vaart naar de „averechtse" kant. Dat draait dan meestal uit op chagrijn en het stoten van het menselijke hoofd. Wanneer die dingen Trui's hart beroeren, zijn de poppen bij haar aan het dansen. En de Lange heeft er drommels goed slag van, weet Crisje, om Trui voor hem te laten dansen, wanneer hij dat maar wil en zelfs zonder dat zij er erg in heeft, zo ad rem als zij kan zijn.
Zodra Crisje met haar bijbelspreuken begint, kan Trui haar niet meer volgen. Ze wil er ook niets van weten. Maar dan is Onze Lieve Heer er nog en voor Hem moet Trui het hoofd buigen, anders komen er nooit kinderen.
Als Crisje dan het bijbelwoord voor haar duidelijk maakt, zegt zij: „Bidden en eenvoudig zijn, Trui, da's àlles. Maar deze heeft een hekel aan eelt op haar knieën. Crisje niet, die zou al dankbaar zijn, als zij naar de kerk moest kruipen en daar is mijnheer pastoor ook heel goed van op de hoogte. Crisje gaat iedere morgen naar de kerk; ze biecht en gaat ter communie. Te veel van het goede is volgens Trui verkeerd. Daar doe je Onze Lieve Heer geen genoegen mee. Dat is om zo te zeggen: Ik wil dáár met je zijn. Ik wil dicht bij je zijn. Hoogmoed is het. Zoveel verschillen deze levens met elkaar, dat de een alles door het geloof doet en de andere door het nuchtere, menselijke verstand, met de verbetenheid en de vraagtekens van „waarom en waarvoor" op de menselijke borst. Dacht je heus zoiets te kunnen dwingen, Trui?
Als Trui meent, dat ze niet voldoende Crisje's aandacht heeft, gaat ze over de aanstaande gebeurtenis praten. Dan komen de raadgevingen. Lekkere warme kruiken zijn ook zo goed en „verliggingen". Wat Trui daar precies mee bedoelt, kan Crisje niet achter komen, maar ze zijn goed voor de weeë, volgens Trui. Warme melk is ook heel best. Hoe Trui aan al die wijsheid

komt, is voor Crisje een raadsel, maar zij wacht dan ook maar rustig tot Mina er is. En omdat Mina haar inwendig uitlacht, mag Trui ook haar niet. Zo gebeurt het dan, weet Crisje, dat de mensen alleen komen te staan, omdat ze met zichzelf en het mooie leven geen raad weten.
„Mina kump jao direc, Trui", en of Crisje het heeft gevoeld, Mina staat in de keuken en ze horen haar „goeie marge".
„Dag Mina".
„En Cris, laote ze ow versukkele? Hoe is it?"
„It wil nog nie't, Mina. Trui dach, da'k mie'n eiges wat mos verlegge, maor ik wilde toch moar efkes wachte totdat giij der was. Zal dat mie'n helpe, Mina?"
De vroedvrouw begrijpt het al en weet waar dit schoentje wringt. Ook zij kent Trui.
„Jao", komt er, „Cris, wiij zulle is kie'ke".
Ze zet zich naast het bed, voelt de pols, betikt de buik, knijpt hier en daar eens, denkt even en zegt dan:
„Néé, néé, Crisje, gin kunste make, blie'f maar rustig ligge, dat kump allemaol in orde en geet van eiges".
En Mina zou zichzelf niet zijn, als zij niet wist, dat zij Trui gevoelig op de vingers tikte. Maar deze dingen zijn Mina te heilig en lekenpraat daarover kan ze niet uitstaan. Ze wendt zich nu tot Trui:
„En now giij nog, Trui. It wud tied, aiij dat maor wèt".
Deze geniet met volle teugen. Ze horen haar bekende: „Ik bun al te old", maar de ziel van Trui straalt. Mina weet ook, dat Trui een geslagen ziel is. Het moederlijke hart wil leven en kan niet. Haar natuur staat in bloei, doch krijgt geen vrucht geen bloem en geen stekeltjes te zien, niets. Het blijft bij haar een kale, dorre vlakte. Van beiden krijgt ze nu de volle lading goedheid en een karrevracht begrijpen toegezonden, maar ook het: „wat weet jij er van", die „verliggingen" van je zijn goed voor eèn pop van eèn kind. En je kunt het van Trui's gezicht aflezen: achter die straling zitten de stekels. Maar Mina grijpt er niet naar, die is hier boven verheven en Trui staat al te „apegape". Dit is het rijpe uur voor Crisje om de menselijke ziel tot het hoofdbuigen

te dwingen en ze geeft Trui haar preek:
„Giij bunt jao de eenigste nie't in deze weereld, Trui. Moar geloof dut alles!"
Voor Trui betekent het geloof net zoveel als een pond boontjes van vier cent de kilo. Gebede? Zijn minder waard dan het slechtste behangselpapier. Wist je dit nog niet? En dan toch aan „geboortewetenschap" meedoen? Daar moet je niet mee schermen, Trui. Zeker niet met Mina, want dan krijg je een aantal treffers te incasseren. Zodra Trui echter voelt, dat zij aan de verkeerde zijde staat en men haar doorziet, neemt zij haar zwaai naar de andere kant. Dan merk je, dat zij haar leven verbergen wil en zich een masker opzet.
„Ik heb jao met m'nheer pastoor gepraot, Mina, en ik wèt jao, dat dit Goddelijke geschenke zun. En ik heb jao gebeië!"
Als Trui zo praat, zie daar dan maar doorheen, zoals ook Crisje en Mina daar doorheen kijken, omdat ze haar zo goed kennen. Waarheden als: „In de kerk mô-je ow geluk zuuke! Daor is it! Beië mô-je, dat is het eenigste! Hoofdbuuge ook", rammelen aan iemands persoonlijkheid, doch worden door Trui slechts als kletspraat beschouwd. Mina zegt het maar weer op een andere manier: „Och, wat mot ik ter van zegge, Trui. Zeg it now eiges. Ik mag toch wel zegge, da'k ondervinding hèt, wâ! Maor ik zeg ow, oaveral is ter wat. Biij de Schroete ligge de kindes met die verrekte t.b.c. Biij Janse hebbe ze puuste, waor ze it leeve lang nie't afkomme. Biij de één is ter dit en den ander hèt weer wat andes. Aiij ze nie't hèt, Trui, bu-je eigelijk it beste af. Maor jao, giij bunt moe'der of giij bunt it nie't! En g'ij hèt it jao arg te pakke".
Ze horen één woord, maar zullen het niet uitspreken. Toch ligt het in deze ruimte. Mina likt er eventjes aan en dan hoor je: „Ze is krols!"
Foei, Mina! Trui is noch krols, noch bewust voor het moederschap. Ze staat boven op een dak en speelt voor windhapper. Als het waar is, wat de andere vrouwen voelen en zien. Hier is de dokter, Crisje. Wat zegt de geleerde?
„Goeie marge same".

„Dag mijnheer de dokter".
De geleerde man kijkt even en verdwijnt dan weer net zo vlug als hij gekomen is.
„Begriep giij now zulke minsche, Mina?"
„Néé, Cris daor kui gin hoogte van krie'ge. Wat veur rare minsche zun dat toch. Dèn wud hie'r nooit eige, dat zeg ik ow".
Nu Mina en Crisje niet begrijpen, waarom die man zo vreemd is, meent Trui een woord van waardering voor hem te moeten laten horen:
„It zun dan toch maor geleerde, wâ?"
Ze verdwijnt daarop, anders zou ze stellig wat te horen hebben gekregen. Mina geeft nu uiting aan haar verwondering tegen Crisje. Wat voor een merkwaardig mens is het toch. Hoe is het mogelijk, twee zusters en dan zo verschillend. Crisje verzacht het. Trui is nu eenmaal zo. Ze heeft het „ja" erg hard. Wanneer Crisje een por krijgt, is Mina er weer bij.
Ze kijkt even en zegt dan:
„Dèn wil komme en dèn blif thuus. En van dè geleerde worre wiij ook niks gewaar. Dèn hebbe wiij ook niet neudig".
Mina vertrekt. Trui is met de kinderen bezig en Crisje ligt weer te denken. Hoe wil Trui kinderen krijgen, als ze zo opstandig is? Met een dergelijk opgezet gezicht behoef je bij Onze Lieve Heer niet aan te komen. De gebeden van Trui blijven ergens kleven, ze zijn te zwaar, te stoffelijk. Geen greintje fleurigheid is er aan. Onze Lieve Heer is heus niet gek.
Juist, Crisje, zo is het. Waarom Trui geen kinderen krijgen kan is een groot en machtig raadsel voor haar zelf en vele andere vrouwen. Maar nu komt er 'n „Jeus" op de wereld en die zal het later verklaren. Hij zal de wetten van Onze Lieve Heer tot openbaring brengen en voor de mensheid ontleden. Hoor je dit, Crisje? Hierdoor beleef je deze heerlijke gevoelens van binnen. De ruimte, waarin je leeft, ligt thans onder je hart en wil straks, over enkele uren, geboren worden. Omdat dit leven de verschijnselen er voor aan je hart en gevoelsleven doorgeeft, kun je dit gerust aanvaarden, want het is iets bijzonders. Voel je deze stilte, Crisje? Je had er geen woorden voor, maar het is „stilte"!

En die stilte is weer diepte, het is gevoel. Je kunt er door zweven! Je zoudt er door belken. Wacht maar af, als je eerst Jeus maar hebt, dan weet je het, of later!
Johan en Bernard zitten voor de ruiten en kijken naar het afschuwelijke weer. Het lijkt voor hen echter een paradijs. Ze kijken naar de jongens en alles wat hun belangstelling heeft. Johan, die veel begrijpt en Bernard van alles leert, zegt:
„As ik later groot bun, Bennad, gao 'k met sneeuiijballe smie'te...... èn schaatse! Maor wat heur ik, is tante Trui weggegaon?"
„Jao, Johan, ziij is weg".
Johan denkt aan Crisje. Johan is dol op z'n moeder. Bernard ook, maar Johan is toch gevoeliger. Wanneer Johan ziet, dat de sneeuw dichter wordt en het nog steeds blijft doorsneeuwen, vraagt hij:
„Hoe wil hie'r de ooievaar now deur komme, Bennad? Das jao verschrikkelik en zo te zegge nie't meugelik ook. En hèt giij moe'der nog nie't heure schreeuwe?"
„Wat zeg giij?", wil Bernard weten. „Mot moe'der dan schreeuwe?"
Het vierjarige kind geeft z'n broertje college. Bernard wil er meer van weten en informeert:
„Waor hèt giij dit van, Johan?"
„Dat zegge de minsche, Bennad. Wèt giij wat, Bennad? Ik gao is op het dak kie'ke. Misschie'n zie'n wiij de ooievaar wel en daor zie'n wiij meer dan hie'r".
Johan trekt zichzelf de trappen op. Bernard moet even wachten. Op zolder staat een kist. Johan klautert er boven op. Néé, hij ziet nog niks. Hij schreeuwt naar Bernard:
„Hie'r kump dat kreng nooit deur. Mie'n God, Bennad, wat 'n sneeij is it toch! Dèn kan jao ons huus nie't vinde. Heurt giij wat ik zeg, Bennad?"
Johan begrijpt het niet, waarom zegt Bernard niets? Wie echter wèl wat zegt, dát is tante Trui.
„Wat hèt giij hie'r te zuuke, snotneus? Veruut, naor beneeje!"
Johan voelt zich bij z'n kladden gepakt en staat weer beneden.

Hij tracht tante Trui nog te vertellen wat hij wilde doen, maar deze heeft geen tijd. Ze is geen Crisje, Johan. Ze bezit niet die gevoeligheid, die in je moeder leeft! Nu de jongens weer beneden zijn, vraagt Crisje:
„Wat wilde de jonges, Trui?"
„Kieke of de ooievaar der nog nie't is. Dà's alles!"
Crisje behoeft niets meer te vragen. Ze weet het. De kinderen zijn hun tante al weer vergeten. Ze kan hun trouwens gestolen worden. Moeder is hún moeder en geen tante Trui. Van die mag je niks! Als vader maar komt, dan zullen ze het hem wel vragen. Vader weet alles. Maar Bernard wil meer weten. Hij dacht aan iets, maar weet niet wat het eigenlijk was. Ineens heeft hij het en vraagt aan Johan:
„Giij zei mie'n, Johan, dat de ooievaar moe'der in 't been biet. Is dat waor?"
„Dan mô-je maor luustere, Bennad. Gaow genoeg zui' dat heure".
„Maor waor komp giij hie'r aan?" wil Bernard verder ingelicht worden.
„Ik zei toch al, dat zegge de minsche. As it kind gebrach wud, bit de ooievaar moe'der in it been en dan begint ze te schreeuwe".
„Van wie wèt giij dàt, Johan?"
„Van...... van...... maor hie'r hèt giij toch gin verstand van", redt Johan zich er uit.
De jongens kijken naar het sneeuwballen gooien. De uren gaan voorbij. Ze wachten op de Lange. Met moeder kunnen ze niet praten, moeder ziet er slecht uit. „Daor is wat met moe'der", wat weten ze niet. Maar het heeft met de ooievaar uit te staan. Crisje vermoedt al, dat ze straks de Lange het kind nog niet in z'n armen kan leggen. Het is zo stil van binnen. Ook Mina, die juist weer gekomen is, weet het niet zeker. Alleen de natuur weet het, zegt Mina en daar heeft zij gelijk in. Aan het kabaal, dat de jongens maken, hoort Crisje dat er wat aan de hand is. Johan komt binnen gevlogen. Het kind rent naar z'n moeder en beeft van zenuwachtigheid, want z'n vader is er al. Crisje kan het niet geloven. Het is pas vijf uur en de Lange komt altijd eerst tegen

zeven uur thuis. Trui gelooft het niet, doch als dan de deur opengaat en haar man in het deurgat verschijnt, vliegt het geluk tot Crisje. Tegen Trui een ietwat verbeten gezicht en het gevoel van „wat wil je?”. De Lange heeft z'n streken, maar ook ontzag voor de mens van goede wil. Zeker, ook hij, de sliert, kan praatjes verkopen, maar weet ook goede dingen te waarderen; hij kan ook z'n hoofd buigen, doch dat gaat niet zo ineens.
„Dag Trui”.
Er volgt 'n stuurs: „dag Hendrik”.
Meteen staat de Lange bij zijn vrouw. „Is ter nog niks, Cris?”
„Nee, Hendrik, it duurt dit keer lang. Maor ik kan der ook niks aan doe'n”.
„Is dat gadverdikke wat, Cris?”
„Hendrik toch!”
„Dit is toch gin vluuke, Cris. Is dit vluuke, Trui?” Deze geeft geen rechtstreeks antwoord, doch mompelt iets, dat echter geen kracht en wil genoeg bezit om de gevoelens over de lippen te laten komen. Ze liggen van binnen zwart en zwaar op elkaar geperst en geven geen krimp. De Lange stoort zich niet aan Trui. Hij frunnikt aan zijn lange lijf en verschuift iets aan z'n kleren. Dan trekt hij iets onder z'n broek vandaan en houdt het triomfantelijk in de hoogte.
„Wat zèg giij hie'r van Cris? Ik zal ow is helpe arbeië, wâ. Dat duurt mie'n te lang! Ik zal ow is 'n duur glas wien inschenke”. De Lange zet de fles op tafel. Eerst Crisje kussen. Intussen wil Trui de fles ontkurken, doch dan is Hendrik er al bij en zegt, wéér niet met instemming van Crisje:
„Afblieve, Trui, dat laok mie'n nie't afneeme, dat doe'k eiges!”
Trui beheerst zich en voelt, dat ze hier niets meer te doen heeft. Prachtig is Trui tegenover de Lange, wanneer ze hem laat staan en zo langs haar neus tegen haar zuster zegt:
„Cris, ik zal maor gaon, wâ. Aiij mien neudig heb, giij wèt waor ik bun. Heij nog wat neudig?”
„Nee, Trui, Hendrik zal mien wel helpe. Maor giij wod wel bedank”.
„Niks te danke, Cris. Tot marge vroeg, óf, as ter soms tóch nog

wat gebeure geet, roe'p mie'n dan".
Trui vertrekt, uitgelaten door haar zwager. Deze maakt iets goed. Dat vindt Crisje heerlijk, zo heeft hij nog nooit tegenover Trui gedaan. Tot aan de deur volgt de Lange zijn schoonzuster. Dan valt de plank toch nog te hard dicht voor het gevoel van Crisje en is het eerste wat zij te zeggen heeft, als hij terugkeert:
„Now bu-je zoo lie'f teege Trui, waorum mô-je it now weer bedarve um dè deur achter der toe te kwakke? Dach giij, dat ze dat nie't vuulde? Wat is dat toch jammer!"
De Lange staat even bedremmeld. Hij heeft het er toch niet om gedaan. De deur vloog uit z'n handen. Het was de wind. Crisje weet echter wel beter.
„Dat kui de kat wiesmake, Hendrik. Veur andere zake bu-je wel andes en vlug dèn deur nie't uut ow hande". Nu merkt de Lange, dat Crisje hem door heeft en dat zijn ten toon gespreide liefde en hartelijkheid ten opzichte van Trui verre van oprecht zijn geweest. Intussen is deze zijn morele inzinking weer te boven en zegt:
„Trui is toch gin konégin, wâ?"
„Hendrik", gaat Crisje verder, „dat het niks met konéginne te make. Niks! Dat doe-je uut beleefdheid! Trui had hie'r nie't hoe've te komme, dat dut ze uut liefde".
„Cris", vliegt de Lange nu op, „liefde en Trui, dat zun der twee, wâ! En schei now maor uut met ow preeke. Onze Lieve Heer hèt mien vandaag al genoeg geslage. Hier, drink dit is, dan kui arbeïe en kump dèn van eiges".
Crisje wil echter het gestolen goed niet drinken en wanneer ze dit onomwonden zegt, doet de Lange verontwaardigd en krijgt ze ten antwoord:
„Wi giij mie'n now vertelle, Cris, da'k dit gestoale heb? Wi giij mie'n vertelle, dat deze heele wereld met Onze Lieve Heer te make hèt? Wi giij mie'n zegge, da'k, as ik met mie'n neus veur duuzend flesse staot, ik ter af mot blie've, umda'k gin geld heb um veur mie'n eiges 'n fles te koope? Néé, Cris, mie'n baas zeid vandaag: „Lange, giij mot ow Cris maor is trakteere, Cris lus wel 'n goeie. En gezondheid, op het geluk van ow zoon".

Crisje luistert maar rustig toe; ze weet, het heeft geen zin hier iets tegen in te brengen. Toch kaatst ze nog even terug:
„Jao, kletse dat kui wel. En praatjes verkoope, dat kui óók. Maor ik drink gin gestoale wien, aiij dat maor wèt".
Even later zeggen ze proost tegen elkaar en drinken op de gezondheid van Jeus, die nu toch werkelijk gauw moet komen. De avond valt, buiten raast de storm. Crisje sluimert en kreunt zo nu en dan. De jongens slapen al. Stilte is er en vredige rust. De Lange gooit z'n benen onder de kachel en kijkt zo nu en dan naar de sponde. Ongedurig van aard als hij is, weet hij niet hoe de avond om zal komen. De lust om te gaan slapen bevangt ten slotte ook hem. Een mens wordt moe van de koude. De winter, bron van narigheid en ellende voor velen, is toch weer een weldaad voor het vermoeide organisme, wanneer men heerlijk bij de brandende kachel kruipen en zich verwarmen kan. Nu kan ook de Lange de slaap niet langer weerstaan en legt zich naast z'n lieve Cris neer. Nog praten ze even, maar dan vallen zijn ogen toe en verliest hij alle voelen en denken. Aan het gesnurk hoort Crisje, dat haar lange sliert een zalige rust geniet. Ze vouwt de handen en bidt innig tot Onze Lieve Heer, hem voor haar te beschermen. Já, dat haar Lange altijd gezond moge blijve, om voor haar en de kinderen te kunnen zorgen.
Wat is het leven toch mooi, denkt Crisje. Wat is het leven toch prachtig, gaat haar denken verder, doch dan krijgt ze van binnen een por, een waarschuwing, dat ze ook daaraan heeft te denken en er voor moet bidden en danken. Gezegend is zij mèt haar Lange boven duizenden mensen in deze wereld. In een reine stilte en vol diepe, menselijke dankbaarheid stuurt Crisje haar gebeden omhoog. Ze weet dat ze zullen opstijgen en door de Engelen worden opgevangen, omdat ze zichzelf kent en beseft, dat ze een kind van God is, Die immers alles wil zijn voor Zijn schepselen, indien men het menselijke hoofd kan buigen. Nog eventjes, dan zakt Crisje in een gezonde, verkwikkende slaap, zodat zij in haar aanstaande ure alles zal kunnen geven voor de geboorte van haar Jeus, want het *is* een jongen! Een haast serene stilte heerst nu in het gehele huisje, slechts verbroken door de

regelmatige tik van de oude Friese klok, waardoor Crisje zachtjes-aan van haar sluimer in de slaap overgaat en...... door het getik van binnen in haar leven, onder haar hart, dat, waar ze nu voor leeft en alles zou willen geven, ja wel voor zou willen sterven, om haar Lange weer gelukkig te kunnen maken. In naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes. Het amen komt haar niet meer over de lippen. Crisje slaapt of droomt. Ze rust. Haar ziel en zaligheid behoren Onze Lieve Heer toe.
Zouden de Engelen dat niet weten?

CRIS, DEZE HET OOGE IN ZIE'N KOP AS HEMELE

De andere morgen wil Crisje van haar Lange weten, waarom hij de vorige dag zo vroeg naar huis kwam. Hendrik geeft echter geen antwoord. Zijn gedachten verwijlen elders. Hij maakt zich ongerust over z'n Crisje. Het duurt hem veel te lang. Als dat maar geen narigheden geeft. Crisje tracht hem gerust te stellen en te overtuigen, dat hij zich daarover geen zorgen behoeft te maken. Dat regelt de natuur wel.

„Vuult giij dan helemaol niks, Cris?", houdt hij toch nog aan.

„Wat is vuule, Hendrik? Ik vuul zo vul, méér dan ik wil wette".

Wanneer Hendrik naast haar zit en zij hun koffie drinken, komen ze van gevoel tot gevoel tot eenheid. De Lange lacht van binnen en Crisje voelt dat.

„Waorum lach giij, Hendrik?" klinkt het uit bed.

„Ik dach zo, Cris. As dèn kump, wâ, wi'k 'm met muzie'k binnehale. Ik zal vioolspulle. Wiij zulle zinge ook. Ik zal it kwatet waarschuwe. Peter, Gerrit en Jan motte komme".

„As giij der maor gin drukte van maak, Hendrik. Mie'n God, giij bunt elk oogeblik andes. Dat zal mie'n wat worre?"

„Wat worre? Ik zing veur 'm! En da's alles. Wiij zulle spas make. Veural as it 'n jonge is".

Plotseling vraagt Hendrik:

„Waor wèt giij dat now zo zeker van, Cris, dat dit weer 'n jonge is?"

„Dat zun vrouwezake, Hendrik. Ik wèt nie't of andere moe'ders it ook vuule, maor ik hèt it. Ik heb ow biij Johan en Bennad toch ook gezei'd dat wiij jonges kreege? Maor elk kind is weer andes. Biij Johan kon ik jao nie't arbeië. Ik wilde maor zitte en zat dag en nach te drome. Hoe is Johan now? Krek it eigeste. Toen Bennad kwam had ik gin rust meer. Dat kind was al wild in mie'n en hèt Bennad rust, Hendrik? Dat kind zit gin minuut stil. Dèn hèt it ganse huus neudig. Maor waorum ik dat zo wèt? Ik denk, dat it kind it is. Het kind leid onder it hart, het kind kan denke, geleuf ik. Het kind zal zo now en dan wel is teege de moe'der praote, vuul ik; of it zo is, wèt ik natuurlik nie't!

Maor now is wat andes. Zú giij andes wille worre teege Trui? Giij maak mie'n dan zo gelukkig. Wiij it probeere?"
De Lange schenkt haar die vreugde. Thans komt hij ineens in beweging, hij weet nog niet of hij wel zal vertrekken. Dit wachten maakt hem gek en besluiteloos. Vandaag is het Zaterdag, toch al 'n halve dag en het kan elk ogenblik gebeuren.
„Wat za'k doe'n, Cris? Za'k maor thuusblie've?"
„Giij gaot rustig arbeië, Hendrik. Ik vuul nog niks. Mina zeid, misschien marge. Of dat zo is, motte wiij afwachte. Het kan nog wel 'n wéék duure".
„Dat mos ter nog biij komme, Cris, dan zal ik dèn is wat vertelle!"
„Zoo, wi giij dèn wat zegge. En dach giij, Hendrik, dat giij wat te zegge had? Dit is in hande van Onze Lieve Heer en hebbe wiij minsche af te blie've! Wat giij kunt doe'n is te zurge, dat ter geld in it laadje kump. Da's alles, maor nèt zat".
De Lange z'n gedachten vliegen naar duizenden dingen tegelijk. Toen hij besloten had niet naar de opera te gaan, ontstonden er direct andere plannen in zijn brein ter verruiming van zijn matig inkomen.
Juist in die dagen ontmoette Hendrik bij Hent Klink een man, die zich bezig hield met het vergroten van portretten en deed Hendrik het aanbod vertegenwoordiger voor hem te worden. In vijf minuten was de zaak voor elkaar. Crisje vond het een uitkomst, doch merkte weldra, dat haar Lange nu avond aan avond op stap was en zij haar heerlijke uurtjes met hem moest derven. Maar ja, hij had al zes en dertig gulden verdiend en dat was een zeer welkome aanvulling in het huishouden. Maar zij betreurde innig de uren, die zij anders 's avonds te zamen waren onder de brandende lamp. De uren van een heerlijk tot elkaar komen en het genieten van elkaars bijzijn, dat het leven voor haar tot een hemels paradijs maakte, die zijn voor Crisje om nooit te vergeten. Zij wil natuurlijk niet klagen, al beschouwt zij die avonden als een groot verlies in haar leven. Heel veel van haar geluk moest zij afstaan en je geluk is toch alles in het leven. Wel wordt het leven natuurlijk wat gemakkelijker door die ver-

grotingen, doch zij is haar éénheid, haar rust en éénzijn met de man, waar zij zo zielsveel van houdt, kwijt. Wellicht onbewust komen hun gedachten weer tot elkaar. Denkt Hendrik ook aan de portretten?

Crisje vraagt:

„Mô-je der van aoved uut, Hendrik?"

„Jao, Cris, ik hèt twee bestellinge te verzurge".

„Da's jammer, Hendrik".

„Jao, dat wel, maor misschien krie'g ik ze allebei wel en kan'k ow weer gelukkig make".

„Kan dat dan nie't de andere wéék, Hendrik?"

„It is mie'n nog al wat, Cris. Acht gulde, daor mo'k dage krom veur ligge, wèt gij dat wel? En now hè'k it in 'n uur praote verdien'd. En gij kunt it geld goe'd gebruuke!"

„Wèt ik, Hendrik, da's goe'd en wel. Ik begrie'p ow. Maor gij bunt now gin aoved meer thuus".

„As ik ow now zeg, Cris, da'k dadelik weerum bun?"

Zo is de Lange. Wat hedenavond moet gebeuren wordt niet uitgesteld. Hendrik vertrekt.

Crisje denkt. Heel de dag zal ze blijven denken. Het is, alsof het kind haar dwingt om haar leven te volgen en de dingen, die zij zo nu en dan voelt van binnen. De stilte is weer in haar en spreekt tot haar leven. Ze krijgt er mooie gedachten door en ze zou er door kunnen zweven, zo schoon is het. Crisje zou nu kunnen zeggen hoe de engelen vliegen. Ook zij vliegt zo nu en dan door de gevoelens van het kind. Het is haast niet te geloven, toch is het zo. In haar leven heeft ze zo iets nog niet vaak beleefd. Vroeger wel eens, toen zij nog een kind was. Ze weet het zich nog duidelijk te herinneren. Haar vader lachte haar dan uit en ook moeder begreep het niet. Toch zweefde ze en bewandelde dan een andere wereld. Het ging als vanzelf. Daarom was ook elke geboorte anders. Mannen hebben daar geen begrip van en je kunt het ze ook niet aan hun verstand brengen. Crisje denkt, dat het nu met Jeus te maken heeft. Deze gebeurtenis is hemels voor haar. Ze kan er, dat weet ze heel zeker, inniger door bidden. Het is of je zweeft en toch lig je hier in bed en wacht. Pijnlijk

is het ook. Maar dat weegt niet op tegen het gevoel, dat alles in haar leven overheersen wil. Ze is er zeer dankbaar voor.
Het kind is het! Het leven is het! Als het niet zo is, liegt de natuur. Maar kan dat, Onze Lieve Heer? Is dat mogelijk, Hendrik? Ik zou het voor geen geld willen missen, stuurt Crisje omhoog. Zo ongelooflijk is het, wat ik nu beleven mag.
Hoe anders was het bij de andere jongens. Bij Johan kon ze niet opschieten. Het leven in haar dwong haar te zitten. Bernard sloeg alles kort en klein van binnen en was een wilde man. Kijk nu eens naar Bernard. Kan de natuur in de moeder praten? Je hoeft er niet naar te luisteren, het spreekt anders. Het gaat door je bloed naar je zenuwen, het stijgt op tot in je hersens en dan gebeurt het. Je wilt praten, maar je kunt niet. Zwijgen is nu het allerbeste; denken, het gevoel volgen. Stilte is het, het wordt héél stil in en om je heen. En dat door een ongeboren kind?
Crisje begrijpt dit ongeboren leven niet. Het is er en het is er niet! Het lééft en het wil niet geboren worden. Ze is al lang over tijd, maar kan dat? Dit kind is dicht bij haar en heeft, zij wil zich niets verbeelden, maar Hendrik zal het zien, àlles van haar karakter. En dit is het onbegrijpelijke èn het dicht-bijeen-zijn van moeder en kind. Je kunt het nú reeds weten! Indien je het gevoel er voor hebt, anders merk je niets.
Het is uiterst moeilijk om die gedachten te vertolken. Crisje weet, op een avond stond ze gewoon naast zichzelf, buiten haar leven. Ze is er van geschrokken en de Lange lachte er om. Gemoedelijk kuierde zij weer in haar leven terug. Zij vond het een belevenis, die je niet elke dag krijgt en waarvoor je Onze Lieve Heer kunt danken. Een gezegende tijd is het, geen dag gaat er voorbij, of zij ervaart iets anders. Já, het kan niet anders, „Jeus" is het! Vreemd toch, wéér voelt ze zich met haar kind tot éénheid komen. Wat wil dit leven toch? Eist het nu reeds alles van deze wereld? Ja, Crisje, dat doet het, doch het zal ook alles van zich aan de wereld geven. Dit kind bezit een andere persoonlijkheid. Het is anders dan de beide anderen en het zal je straks de bewijzen schenken.
De jongens vliegen nu het bed uit. Johan helpt zo goed en zo

kwaad als het kan z'n broertje Bernard. Even later staat Trui in de keuken.
„Goeie marge, Cris, is ter nog niks?"
„Néé, Trui, het duurt lang deze keer. Ik begrie'p ter jao eiges niks meer van. Ik wach maor weer op Mina".
Trui ruimt op, ze zet verse koffie en is de Lange vergeten. Ook Trui leert, ziet Crisje, en dat stemt haar gelukkig. Daar is Mina ook weer.
„En Crisje? Nog niks? Verdikke nog aan toe, dat wud wat. Dit he'k nog nie't metgemaak. Giij zult ow eiges wel fatsoenlik verreeked hebbe. Maor jao, laote wiij is kie'ke".
Mina volgt de verschijnselen. Maar ze weet nog niets, ze kan het proces niet veranderen. Zo te zien is alles in orde. Ook de dokter is op tijd.
„Goeie marge same. Hoe is het, Crisje?"
„Niks doktor, niks! Ik vuul nie't dat it deurzet".
„Dan maar afwachten, niets anders aan te doen".
Weg is mijnheer. „Wat veur 'n man is dat toch, Crisje", zegt Mina. „Onthold it, Cris, dèn huld it hier buute nie't uut. Dèn zal wel wat hebbe, maor ik kom der nie't achter. Ik kèn gauw mie'n eige-heimers, maor deze kèn ik nie't, gééf ik eelik toe".
„Giij hèt gelie'k, Mina", beaamt Crisje. „Zoo, now en dan doe-je meer met één woord dan met duuzed gulde".
Als Mina weg is en Trui met Crisje het een en ander heeft bepraat, staat er iemand anders voor Crisje en vraagt iets van haar leven. Het is vrouw De Man, een onooglijk wezentje, dat ook naast hen woont.
„Dag Crisje".
„Dag vrouw De Man. Hoe géét it met ow?" Crisje wil eigenlijk met die vrouw niets te maken hebben, want ze drinken daar in huis als ketters. Ze leven als zwijnen en elke Zaterdagavond vliegt de gloeiende kachel door de keuken. Zo gaan ze daar dan te keer. Het wijfje mist een oog, wat ze heeft gemarkeerd met een zwart doekje. De kinderen zijn er bang van. Niemand wil iets van haar weten. Doch wat doe je als ze je huis binnenstapt? Crisje probeert steeds haar op de goede weg te

krijgen, doch dat lukt niet. Ze ziet haar te weinig. Trui vindt het mensje een helleveeg. Komt ze soms weer geld lenen? Van Crisje krijgt ze nu niks. Trui houdt wel een oogje in 't zeil. De Lange zei laatst nog:
„As ter wat te zoepe valt, kan 'k dat eiges it beste. Ik arbeid nie't veur zoeplappe. Wi giij der aan denke, Cris?" Hendrik hoorde toen, dat ze geld had gegeven. En hij meende het! Ze moet het niet weer proberen om dergelijke dingen te doen. Wat heeft ze toen op haar nek gehad. Nu zal ze voorzichtig zijn. Crisje weet al, waarvoor het „zoepwief" komt, maar ze krijgt geen cent! Zij laat zich niet langer bedriegen.
„En, hoe is het Crisje?"
„Wat za'k ter van zegge, vrouw De Man. It duurt dit keer lang. Wiij kunne der gin hoogte van krie'ge!"
„Da's te begriepe", teemt dit menselijke drama en loert met haar ééne oog naar de bus met briefjes, waar ook de centjes in zitten. Crisje denkt: „Ziij hèt natuurlijk weer dus! Ziij wil 'n snaps hebbe". De kinderen zijn de keuken uitgerend, zo onmenselijk is dit nietige leventje voor 'n ander. Het is net 'n oud mannetje, vindt Crisje. Met welke gedachten loopt zo'n mens héél de dag rond? Wat gaat er in zo'n ziel om? Crisje weet, het is niet veel bizonders. Het stemt af op duisternis en narigheid. Mijn hemel, hoe kunnen de mensen zó leven. Is er dan niets anders op de wereld dan het verlangen naar foezel? Hebben die mensen géén ander gedachten? Kunnen ze nooit eens aan een gebed denken en aan Onze Lieve Heer? Hebben die zielen nooit eens ontzag voor het mooie leven? Menen die zielen, dat er geen vagevuur is?
Trui scharrelt wat rond in de keuken en is er nu niet uit te slaan. Crisje voelt het al, zij wordt nu angstvallig bewaakt. Trui staat thans aan de kant van Hendrik. Zo is Trui, ze grijpt wat het dichtste bij is. Of ze nu ook gelijk heeft? Crisje weet het niet. Wat moet dat wijf hier doen, denkt Trui? Ze zou ze buiten de deur willen zetten, maar hier heeft ze niets in te zeggen. Aanstonds, als het zoepwijf weg is, zal Crisje het echter nog wel horen. Trui zorgt dat ze in de buurt blijft. Ze kent haar zuster en weet, zo goed als deze, dat het wijf geld nodig heeft en alleen

daarvoor is gekomen. Haar informatie, hoe het met Crisje is, aanvaardde Trui als een bedelaar een halve cent. De vrouw slurpt de haar aangeboden koffie op en zit kennelijk te overwegen, hoe van wal te steken. Doch Crisje wacht daar niet op en zal haar wel helpen, want ze hoopt nog steeds deze ziel uit haar ellende op te kunnen trekken.
„Wat bu giij Zaoterdag weer te keer gegaon vrouw De Man. Hie'r stonde de stuul te beeve. Waorum kui dat zoepe nie't laote? Begin toch aan 'n ander leeve? Mo-je dan straks de hel in? Wi giij dan eeuwig blie've brande? Daor is toch nog zowat as 'n vagevuur. Wèt giij dat nie't?"
De vrouw laat haar rustig kletsen en de heilige preek over zich heen gaan. Ze zegt niets, maar denkt nog steeds na en wacht het geschikte moment af. Zij wil wel veranderen, maar wat kan ze met die kerels van zuiplappen beginnen. Dan begint ze:
„Ik bun maor 'n vrouw, Crisje".
„Wi giij mie'n wies make, vrouw De Man, dát giij mót zoepe? Wi giij mie'n wies make, dat giij mót zoepe, umdat die kééls dat wille? Dat kui de kat vertelle. Ik zal ow is wat andes zegge. Giij hold eiges van 'n borrel! Dat is het! Giij kunt de borrel nie't laote staon. Giij wilt zoepe!"
Uit haar overgebleven oog ziet Crisje een traan komen. Ze heeft medelijden met het wrak. „Wi giij mie'n wies make, dat giij der spiet van heb?"
Nu komen er natuurlijk jammerlijke klachten over de verbeten en verzopen lipjes, denkt Crisje. Het is 'n schande.
Maar het wijfje voelt haar kans en jammert:
„Ik hèt in gin dage te ééte gehad, Crisje".
„Da's nog al glad. Theet zal zien winkel veur ow gezoep kapot make? Natuurlik krieg giij niks meer gepoft. Wiij 'n bótram hebbe?"
Crisje toch. Dacht je nu werkelijk, dat deze ziel honger heeft? Vlieg je er voor de zoveelste keer in? Wat kan die vrouw een boterham schelen. Hoor, daar heb je het al.
„Kan'k 'n mark van ow lééne, Crisje?"
„Wiij giij 'n mark hebbe? Denk giij, dat wiij gin zurge hebbe?

Waor hèt giij dèn mark veur neudig?"
„Veur de huur, ze loope mie'n de deur plat".
„Dan mô-je maor zurge da-ij ow geld nie't verzoep".
„De Man, dèn huld it jao veur zich eiges, Crisje. Wat wi'k beginne? Wat wi'k doe'n? Ik bun maor 'n vrouw. Ik doe't alles, maor it help nie't. Ik bun al aan 'n ander lééve begonne!"
Trui volgt het gesprek, doch moet naar de schuur; de varkens schreeuwen. Ze moeten voer hebben. Crisje vindt het de moeite waard om haar buurvrouw tot een ander leven te brengen.
„Heurt giij dat, vrouw De Man? Dat had giij ook kunne hebbe. Waorum spaort giij nie't 'n paar cente elke wéék, dan kui varkes koope!"
„Ziij hebbe jao de varkes verkoch, um te zoepe".
„Da's goe'd en wel, maor giij zoep net zo hard".
„Kan 'k de mark kriege, Crisje? Ik zal 'm ow zo gauw as ik kan weerum gééve!"
Crisje bezwijkt. De vrouw krijgt haar zestig cent. Vlug verdwijnt het geld in haar vuile zak, want daar is Trui weer. Deze weet niet dat ze net te laat is en Crisje wacht zich er wel voor haar te vertellen, dat het zoepwijf haar weer een mark afgetroggeld heeft.
„Zeg", valt Trui uit, „heb giij niks andes te doe'n? Cris mot ruste". Het kan niet beter. Vrouw De Man gaat al weg. Ze heeft nu haast!
„Dag Crisje".
„Dag vrouw De Man, het géét ow best".
De vrouw sloft de deur uit. Ze vindt haar weg wel. Achteruit, het hekje door en ze is thuis.
„Hèb giij dat wief geld gegééve, Cris?"
Nu moet Crisje liegen en dat vindt ze iets verschrikkelijks. Daarvoor ga je het vagevuur in. Maar ja, kon zij toestaan, dat ze die vrouw ook nog uit haar huis zetten? Ze heeft geen tijd om na te denken. Trui vraagt opnieuw:
„Giij gaot dat zoepwief toch gin geld gééve, Cris? Dâ's it slechtste wa-je doe'n kunt".
Er volgt nog geen antwoord. Crisje denkt even na. „Néé", komt

er dan bedrukt over haar lippen, „zoo gek bun ik now ook weer nie't". Maar Trui kent haar zuster. Ze merkt, dat Crisje treuzelt met haar woorden.
„Ik geleuf ow nie't, Cris. Het is schande. Hendrik mot ter vuls te hard veur warke. En now gaot giij it kwaod maor helpe".
Crisje, dàt wordt gevaarlijk! Trui staat naast Hendrik. Nu moet je voorzichtig zijn of je hebt vandaag nog een huis vol ruzie.
„Dâ's waor Trui. Giij heb geliek, maor van mie'n", en nu meent Crisje het en komt het vanuit de grond van haar hart en kruipt héél diep uit haar binnenste omhoog, want ze heeft zich een vreselijke zonde op haar hals gehaald, „krig dat mins gin cent. Ik zal wel gek zun. Hendrik mot ter te had veur warke. En dan kui it zoepe toch nie't in de hand warke? Wat veur 'n arme hond is it toch".
Trui is nu merkbaar wat milder gestemd, doch kan toch niet nalaten nog even haar hart te luchten.
„Die minsche mosse ze opsluute. Dat zun minsche, die it lééve nie't wéérd zun. Dan kui elke gauwdie'f wel helpe. Maor das te gek, wâ, da's jao met Onze Lieve Heer spulle".
Crisje voelt het onoprechte van Trui, wanneer deze zich op die manier uitlaat. Zij weet immers veel te goed, dat haar zuster zich maar heel weinig om Onze Lieve Heer bekommert. Doch wat voor zorgen heeft zij zichzelf nu toch weer op de hals gehaald. „Mie'n God", denkt ze, „wat mót ik weer een hoop biechte".
Trui is bezig en Crisje doet alsof ze slaapt, want ze wil denken. Ze wil met zichzelf in het reine zijn als Hendrik thuiskomt. Mijnheer pastoor zal ze alles opbiechten. Doch wat heb ik verkeerd gedaan, gaat ze nu bij zichzelf na. Wat had ik dan moeten doen of zeggen? Nu heeft ze haar geweten met twee leugens bezwaard en dat, om dat lelijke zoepwijf. Ja, maar weet ze wel zo zeker, dat het wijf haar bedroog? Heeft vrouw De Man inderdaad wéér leugens verteld? Verdrinke ze werkelijk die mark weer? Ze zit er weer akelig in. Néén, ik heb toch verkeerd gedaan, beslist ze ten leste. Ik had ze geen geld mogen geven. En ik maak het nog steeds erger. Nu ga ik nog liegen uit angst, dat Trui het aan de Lange zal vertellen.

Wie is nu slechter, overweegt Crisje, Trui of vrouw De Man? Trui is ook niet oprecht. Ze meent niet wat ze zegt. Nu haalde ze Onze Lieve Heer er al bij, doch deze heeft in haar leven geen andere betekenis dan de angst na de dood. Je zoudt zekerheid willen hebben omtrent het zieleleven van Trui, doch deze is niet te krijgen. Zeker, Trui gaat naar de kerk, bidt en doet haar plichten, maar Crisje kent dat. Wat ben ik er toch weer ingevlogen, zucht Crisje.

„Hoe kunt Giij mie'n dat now vergééve, Onze Lieve Heer?"

Uren gaan voorbij. Trui meent, dat Crisje heerlijk rust. Ze moest al lang eten, maar Trui laat haar slapen. Doch Crisje heeft geen oog dicht gedaan. Het koude zweet breekt haar uit, zo heeft ze het te pakken. En straks komt Hendrik. Die ziet in één oogopslag, wanneer er iets met z'n vrouw is. Ze moet gereed zijn met zichzelf, wil ze Hendrik in de ogen kunnen kijken en het beste is maar alles eerlijk op te biechten, want het wordt ondragelijk. Wat had ze nu mogen doen en wat moeten laten? Eén ding weet ze, ze had vrouw De Man geen cent mogen geven en ze zal het in haar ganse leven ook niet meer doen, of ze moet het kunnen verantwoorden. Maar als vrouw De Man nu eens echt die mark voor de huur nodig had. Had ze haar dan die mark mogen geven? Ook verkeerd, weet Crisje, want zij moet zélf zorgen, dat ze met haar geld uitkomt. Maar de kerels verzoepen het, dat weet zij ook. Vrouw De Man krijgt dus niets, heeft hieraan geen schuld. Dát is in orde! Alléén heeft zij nog te overwegen, of zij die mensen mag helpen. En even later, het juicht in haar, ze weet het thans heel zeker. Ze had dit niet mogen doen, zij helpt nu die mensen om slecht te zijn. Dàn maar kapot, ze willen toch niet beter!

„Cris?"

Crisje slaapt nog. Trui laat haar liggen; ze heeft rust nodig. Crisje is ver van deze wereld. Ze lééft weer in die mooie wereld, waarin ze kan denken. De dingen, waaraan ze denkt, komen zuiver tot haar leven. Het lijkt, alsof een ander ze voor haar bedenkt. Dat, wat ze voelt, krijgt ze toegezonden. Maar ze is altijd denkende geweest. Haar karakter staat open voor recht-

vaardigheid, open voor godsdienstig gevoel, open voor huiselijk geluk en vooral voor het roeien met de riemen die je hebt. Vlieg niet te hoog en verbeeld je niets, er is altijd nog een Onze Lieve Heer, die alles van je weet.
Nu komen de gedachten tot haar hóe zij had moeten handelen. Tijdens deze rust is ze tot de erkenning gekomen, dat ze fouten heeft gemaakt. Trui speelt een gevaarlijk spel, ze is slechter dan vrouw De Man. Ja, die is slecht, ze drinkt, is 'n wijf, 'n zoepwijf, is vies, is lelijk, is alles wat slecht is. Maar Trui? Bah, Trui, dat had ik niet van je gedacht. Ik heb je zo nog niet gekend. Ze schermt nu met Onze Lieve Heer en staat naast de Lange, maar wat wil Trui? In haar schuilt verraad. Vrouw De Man kun je van binnen en van buiten bekijken, ze staat naakt voor je. Maar Trui draagt 'n vreselijk masker!
Als het al donker is en Trui de lamp moet aansteken, krijgt Crisje het gevoel in haar ledematen weer terug. Ze was een eind van deze wereld weg. Ze was ergens en nergens, en toch weet ze, hoe ze moet denken en Trui heeft te aanvaarden. Het is geen wonder dat die geen kinderen krijgt. Ze speelt met die heiligheid, ze wandelt langs Onze Lieve Heer en ziet Hem niet!
Dan staat de Lange ineens weer in de keuken en met zijn persoonlijkheid is het ganse huis gevuld en marcheert alles weer, want de Lange bezit ontzag. Ook de jongens weten dat vader niet makkelijk is. Het eerste, wat hij aan Crisje vraagt, is steeds weer:
„Klage over de jonges? Zun der klachte, Cris?"
Crisje moet niet denken dat ze de Lange iets wijs kan maken. Hij ziet alles in één oogopslag. Hij weet, dat Crisje niet kan liegen.
„Néé, Hendrik", komt er vanavond, „niks he'k te klage over de jonges".
In die klank ligt iets, leeft iets, wat de Lange niet aanstaat. Maar hij wacht even, Trui vertrekt. Als de Lange er is krijgt Trui de zenuwen in haar benen. Geen seconde houdt zij het bij hem uit. Wèg is Trui, morgen komt ze terug.
„Is ter nog wat, Cris?"
„Nee Trui, Hendrik zal wel veur mie'n zurge. Ik dank ow wel,

kump allemaol wel in orde".
„Niks te danke; aij mie'n neudig heb?"
Trui is de deur nog niet uit, of de Lange vraagt al:
„Is ter wat, Cris?"
Crisje, die tijd nodig heeft om het gesprek met de Lange te beginnen, draait om z'n vraag heen en zegt:
„Giij vraog jao gà nie't hoe it met Jeus is, Hendrik?"
„Dat hè'k al gezie'n, Cris. Dat wèt ik. Maor was ter wat met Trui?"
„Néé, Hendrik, daor was niks; niks was ter. Trui zurgt veur alles".
„Maor giij hèt wat, Cris. Wat is het, wat hè'ij?"
Ja, nu moet ze wel spreken. Maar hoe te beginnen? Hendrik wacht, hij wacht op de rand van het bed. Hij kijkt Crisje recht in de ogen en als dat gebeurt, wanneer die fonkelende, koolzwarte ogen op haar worden gericht, kan Crisje niet meer denken. De Lange heeft ogen in z'n kop als gloeiend vuur. Wat is er? Wat heb je? Nu moet ze spoedig voor de dag komen met haar kleine zorgen, die niettemin ontzagwekkende problemen voor haar zijn.
„Wat zâ'k ow zegge......" begint ze. „Já, wat zâ'k ow zegge. Ik bûn het, Hendrik".
„Wat bu giij, Cris?"
„Ik heb verkeerde dinge gedaon, Hendrik. Zu-je nie't kwaod op mie'n zun?"
„Wat hè'ij, Cris?"
„Dat zoepwief was hier, Hendrik".
„Hè'ij ze geld gegééve, Cris?"
Nu wordt de Lange echt kwaad. Hij foetert, dat ze het buiten kunnen horen. Even maar, dán komt hij naar het bed terug en vraagt:
„Vertel is, Cris".
„Dat zit zo, Hendrik".
Ze biecht nu eerlijk op. De Lange kijkt haar aan en dan weet hij het al. Hij had ze links en rechts kunnen kussen, maar dat mag hij niet doen, anders geeft Crisje alles weg en dat kan de

Lange niet toestaan. Als Crisje vraagt:
„Bun giij kwaod op mie'n, Hendrik?" past de Lange zich bliksemsvlug aan bij de gevoeligheid van haar hart.
„Giij mot is luustere, Cris. Ik zeg ow niks meer, giij mot eiges wette, wat giij heb te doe'n. Ik zeg ow, giij mot it slechte nie't steune. Då's alles. Maor probeer dat nooit weer, Cris, of ik smie't it geld oaver de straot".
Hendrik knuffelt z'n engel, kust haar stevig en Crisje valt een pak van het hart. Nu de pastoor nog en alles is weer in het reine. Hoe is het mogelijk, wat heeft ze toch gelogen en hoe makkelijk krijgt die duivel je toch te pakken. Zal niet weer gebeuren, belooft ze Onze Lieve Heer. Ik zág hem. Ik zag dat kreng. Ik zal voortaan opletten.
Na het avondeten begint de Lange zich al spoedig te vervelen en stelt hij Crisje voor iets voor haar te spelen.
„Cris, ik zal it Ave Maria veur ow spulle. Wi giij mie'n heure, Cris?"
„Dat wèt giij toch wel, Hendrik".
„Dan kan dèn komme, Cris. As dèn mie'n heurt spulle, kump dèn gauwer. Dèn mot onze muziek heure, Cris".
De Lange grijpt z'n viool van de kast. Tegen de koffiepot wordt het Ave Maria gezet. De viool is gestemd. Daar klinken de eerste tonen al; de Lange is begonnen. Crisje luistert, ze geniet van haar liefde. Ze is in haar schik, ze is gelukkig. Wat heeft haar Lange toch gaven. Zingen kan hij, muzikaal is hij, z'n kwartet, de jongens, alles gaat prachtig. Het kan niet beter. Ze volgt de tonen en ze neuriet met de Lange mee. Het is een en al geluk wat ze voelt. Crisje kan het bijna niet op, de tranen van geluk rollen haar over de wangen. Maar de laatste tonen van het Ave Maria zijn nog niet verklonken, of hij springt op.
„Verroes, Cris, ik mot weg. Ik mot weg veur de portrette".
Crisje voelt zich met 'n smak tot de werkelijkheid terug geslingerd. Hoe kan Hendrik 'n mens toch zo laten schrikken. Géén seconde weet je eigenlijk wat je aan hem hebt. Duizenden dingen vliegen tegelijk door zijn hoofd. En wég is de Lange al, hij werpt haar een handkus toe. Over tien minuten is hij terug. De deur

valt in het slot. Crisje is alleen. Niks hoort ze meer dan 'n plof en wat gekraak. Het was alsof er een hemel instortte. Ze beeft er van. Jeus klopt er door, hij trapt, alsof het kind hoorde dat de Lange de rust en het geluk door zijn vreselijk temperament aan 'n hond z'n staart bond en het dier de straat op joeg. Wat is dat schrikken.
Crisje heeft weer tijd om te denken. Wat gaat Jeus te keer. Het kind heeft haar op deze wijze nog niet te pakken gehad. Ze wordt er misselijk van. Zo drukt Jeus zich omhoog. Wat is het? Wat is het, vraagt Crisje?" Hèt giij den werkelik heure spulle?" Crisje luistert met al haar aandacht naar het kind. Het is, alsof dit haar nu reeds antwoord geeft op haar vragen. Néén, dat is het niet; ook het kind is geschrokken. Het zegt haar, dat zij een gevoeligheid draagt, die ze nog niet heeft gekend. Dit kind reageert met haar op alles wat zij hoort en voelt. Toen ze vanmiddag zo stil was, bewoog ook Jeus niet en hield zich stil. Nu ze terugdenkt en haar dragen al die maanden nagaat, komt ze tot de ontdekking, dat Jeus altijd heeft gereageerd op haar gedachten en gevoelens en dat het kind al die gedachten van haar heeft overgenomen. Dit is toch wel merkwaardig, vindt ze. Het is een bewijs voor haar als moeder, dat het leven in haar evenals zijzelf ook zeer gevoelig is. Het kind blijft trappen, het is onrustig geworden. Een uur gaat er voorbij. De Lange is er nog niet. Jeus blijft trappen en komt niet tot rust. Zal hij nu geboren willen worden? Néén, dat is het niet, Crisje voelt niets. Er zijn géén verschijnselen die daarop wijzen. Als de klok tien uur slaat, staat de Lange weer in de keuken.
„Now zui giij wel kwaod zun, Cris, maor dan zeg ik ow, ik heb ach gulde verdie'nd. Is dat effe wat? En kie'k is wâ'k hie'r heb? As dèn geboore wud drinke wiij der een. Bun giij kwaod op mie'n, Cris?"
„Waorum mô-je now weer foezel hebbe, Hendrik?"
„Wi giij deze dag dan zo veurbiij laote gaon? Mie'n darde jonge en gin borrel? Dat zô'k mie'n eiges nooit wille vergeeve. Maak ow maor gin zurge, kump bes in orde".
Crisje geeft zich over. Hendrik doet z'n best, goede gedachten

mag je niet vernietigen. Als de Lange haar vraagt hoe het is, krijgt hij het geval te horen.
„Jao, Hendrik, ik zeg ow, dit kind hèt wat, dat Johan en Bennad nie't hebbe. Mie'n hemel, wat ging dèn te keer. Net veur dat giij thuus kwam is dèn weer ingeslaope. Das oavergevuuligheid, Hendrik. En now ik naodenk, het dèn mie'n altied te pakke gehad en liet dèn mie'n altied vuule, dat ie begreep, wat er aan de hand was".
„Dèn hèt zeker wat van mie'n, Cris", veronderstelt de Lange. Crisje geeft hem echter antwoord en dan weet hij waar hij zich aan te houden heeft. Resoluut komt er:
„Néé, Hendrik, dèn hèt niks van ow, niks!"
Dit moet even verwerkt worden. De zekerheid van Crisje slaat hem uit z'n evenwicht.
„Waorum hèt dèn niks van mie'n, Cris, hoe kú giij dat zoo wette? Giij doe't jao net of giij de waorheid in pach hèt".
„Dâ's allemaol goe'd en wel, Hendrik, ik wèt it".
„Kú giij dan deur ow eige boek kie'ke?"
„Dat hèt met kie'ke niks te maake. Deze hèt niks van ow, want dèn hèt alles van mie'n eiges".
„Dâ's gadverdikke-nog-aan-toe it gepraot van 'n prefesser".
„Giij kunt ter van make wa giij wilt, later mô-je mie'n dat toch toegééve, giij zult it zie'n!"
„It is je reinste piselogie, Cris. Maor daor heb ik gin verstand van".
Crisje moet om het vreemde woord van Hendrik lachen, doch ze heeft nog iets. „Hoe dat zo heet, Hendrik, wèt ik nie't. Ik heb daor ook gin verstand van, maor luuster wâ'k ow zeg. Dèze aard op mie'n, dèze is nèt as ik bun, déze hèt...... jao wat zâ'k ter van zegge?"
„Now? Gaot is verder, Cris. Waor wèt giij dat van?"
„Hoe dâ'k it wèt, Hendrik, kan 'k eiges nie't begriepe, maor ik wèt it".
„Maor waordeur, Cris. Daor mot toch 'n grond zun?"
„Néé, ik wèt it nie't, Hendrik, maor giij zult it zie'n. Dit is 'n ander kind; dit kind is andes dan de andere twee. Ik vuul it".

De Lange kan er geen wijs uit worden. Maar Crisje denkt. Ze is rijker geworden en zou deze uren voor geen geld van de wereld willen missen. Het gevoel leeft in haar wezen. Het kruipt door haar bloed, het stijgt naar haar hoofd en het bonkt onder haar hart. Het is licht. Het is leven! Het is leven en het is liefde. Een zalig gevoel is het, vrede en rust is het, já, rein geluk.
Het gevoel kan spreken en het zegt niets. Daar hebben mannen, peinst Crisje, geen verstand van en dat leren ze ook nooit. Het is niet met woorden te verklaren en toch, het is één wereld, één ruimte. Het kan Onze Lieve Heer wel zijn, maar dat is te ver weg en door de mensen niet te volgen. Ze denken dan dadelijk aan godsdienstwaanzin en dát is het toch heus niet! Het spreekt, voelt Crisje, en toch zegt het geen woord. De lippen blijven gesloten. Alléén het hart kent de omvang er van en je kunt er door zweven. Je kunt de ruimte invliegen. Je bent nèt als 'n vogel in vlucht, maar tegelijk mens, én je bent jong, héél jong. Je draagt een mooi, héél mooi kleedje, mooier nog dan Crisje ooit gedragen heeft. Wat is het toch?
En zou de Lange hier iets van bezitten? Nééen, hiervan heeft hij niks, totaal niks. Crisje zal er over nadenken.
Hendrik is er duizelig van geworden. Hij wil de viool nog pakken, maar Crisje vindt het te laat. Ze wil nu zijn gekras niet meer horen.
„Giij hèt now jao de zenuwe in ow vinges. Haij maor gin borrel motte drinke!"
Hiertegen kan de Lange niets inbrengen. Crisje heeft gelijk, hij heeft de avond lelijk verknoeid. Maar hij bracht geld in het laatje en dat vergoedt veel. Een ogenblik later dooft hij de petroleumlamp en strekt zich naast z'n lieve Cris uit. Even slechts raakt hij haar moederlijke lijf aan; dán, alsof de Lange „Jeus" goeie nacht...... wil zeggen, hoort Crisje hem snurken en zaagt hij de ganse diepe nacht aan stukken en brokken, om dan 's morgens weer, zoals Crisje dat al jaren meemaakt, als 'n vrolijke lente te ontwaken en de bloemetjes voor haar in het water te zetten. Wat 'n goeie kerel is die Lange toch. Echt heerlijk was het, deze zachte aanraking; Crisje weet precies, wat er in z'n kop omgaat.

Ze kent hem als zichzelf en als de vele mensen van Onze Lieve Heer, die van dit heilige contact tezamen 'n raar zaakje maken en alles van Hem naar de duivel sturen. De mens is zo vaak schuld aan z'n ongeluk. Als je iets hebt en je hebt ongelijk, weet Crisje, dan heb je het menselijke hoofd te buigen. Daarna kun je weer verder en opnieuw beginnen. Dàn krijg je bloemetjes in alle kleuren van Onze Lieve Heer, zo maar naast je in een vaas gezet met de hartelijkheid, het begrijpen en het aanvaarden, hóé het leven nú is. Zaligheid is het. Maar je moet er voor bidden. Zónder gebed krijg je niks!
Hoe mooi is het leven toch. Stil is het in huis. Crisje waakt, ze kan niet slapen. Ze denkt aan hetgeen ze heeft mogen voelen en ondergaat opnieuw het één-zijn met haar kind. Johan is aan het dromen. Die heeft het over de sneeuw en de ooievaar. Ook Johan heeft veel van haar. Bernard is als zijn vader. Johan is stil, die krijgt het moeilijk, omdat hij 'n moederskindje is en héél de dag aan je rokken wil hangen. Bernard heeft nu al geen rokken meer nodig! Die zuigt zich vol met de dagelijkse pret, waarvan Johan vaak het slachtoffer is. En nu komt Jeus. Hoor Johan toch schreeuwen, denkt Crisje. Wat er al niet in zo'n kind omgaat. „Gaot slaope, Johan", roept Crisje haar oudste toe, en Johan, die niet wakker is maar ook niet slaapt, legt zich weer neer en rust. Wèg is Johan. Een ander stuk leven van Crisje, waarvan ze weet, nú al, dat dit kind het moeilijk zal krijgen in het leven. Vier jaar is Johan; vier jaar eerst. Wie schenkt je al die zekerheden toch, Crisje? Je lijkt wel 'n piseloog!
Crisje hoort het drie uur slaan en nog is ze wakker, nóg denkt en voelt ze. Hendrik slaapt en droomt hardop. Crisje zou hem nu woord voor woord kunnen ontfutselen, zo luid droomt hij. De kinderen hebben dat ook van hem. Beiden dromen hardop en vliegen soms het bed uit en willen dan spelen en dát doen, waar ze op de dag het meeste schik mee hadden. Wat is dromen eigenlijk, vraagt Crisje zich af. Wat kunnen de mensen in de slaap toch gek doen. Bernard droomt nu al. En als dèn droomt, slaat hij Johan, die naast hem slaapt, het bed uit. Vaak denkt Crisje over dat dromen na. Johan droomt meestal rustig. Bernard

droomt wild, zoals ook zijn karakter is. Johan weer anders. Bernard als de Lange! Soms moet Crisje de Lange wakker maken of ze zou met 'n blauw oog, gebroken armen en benen, vanuit het bed, midden in de nacht, naar 'n ziekenhuis moeten verhuizen. Doch dat gebeurt alleen, wanneer de Lange sterke dingen te beleven heeft gekregen. Toen hij naar de opera zou gaan was het héél erg. Midden in de nacht sprong hij dan op; stond met z'n lange benen rechtop in bed en gaf 'n aria ten beste. Onder aan de Grintweg konden de mensen hem dan horen. Héél de buurt wist het en kwam het Crisje de volgende dag vertellen. Vannacht had Crisje weer een concert meegemaakt, hè? Crisje lachte dan maar, maar het was bar. Je kon Hendrik niet wakker krijgen, zó had de droom hem dan te pakken en hij zong, dat de muren trilden. Je moest er wel om lachen, maar Crisje maakte zich toch ongerust. De Lange was dan niet meer te temmen en zij kon met dat grote lichaam niets beginnen. Hendrik zelf lachte er om; hij wist van niets. En nu, God zij dank, de Lange was rustig en sliep als 'n roos. Alléén het gesnurk, dit plankengezaag, hinderde iets. Maar ook zij zou dadelijk wel inslapen. Ze wilde nog even denken. Wat is denken toch mooi, vindt Crisje. Denken is machtig. Denken is gelukzaligheid
In deze dracht, weet Crisje, is dit diepe denken begonnen. Nooit eerder heeft ze zo heerlijk kunnen denken. Ze snakt er al naar dat ze even alléén is. Op de dag krijgt ze er geen kans voor en straks, als ze weer in het gareel loopt, zal ze geen seconde tijd hebben om te denken, te voelen en te volgen wat er in haar leeft, want dáár vandaan komt en krijgt ze het! Nèrgens andes. Het lééft in haar en maakt deel uit van haar hart. Het spreekt en het zegt niets! Het is nèt, alsof het niet van deze wereld is. Hoe móói is denken.
Crisje bidt! Ze dankt Onze Lieve Heer voor de mooie dingen van de dag, het geluk, dat ze vandaag weer mocht ontvangen. Het geluk van de Lange, de kinderen en Trui, die zo goed voor haar is. En of Onze Lieve Heer haar wil beschermen voor leugens, want dat zal niet meer gebeuren. Erg, héél erg is het! Dan sluimert ze in en raakt haar gevoel kwijt. De machine heeft

het recht overgenomen om voor zichzelf te denken en te werken. De innerlijke mens zinkt diep weg. Waarheen......?
Wat is slapen, Crisje? Wat gaat er gebeuren als de mens inslaapt? Dit, mijn lieve Crisje, is 'n machtig probleem voor héél deze wereld. Dit is voor de grootste geleerde een evenzo groot raadsel. Maar wàt dit is? Dàt zal Jeus eens verklaren. Die zal dóór zijn denken dit machtige raadsel oplossen en het aan deze mensheid doorgeven, als 'n geschenk, 'n bloem van Onze Lieve Heer! Jeus...... Jeus......, Crisje, zal dat voor jou en deze mensheid doen! Voel je die stilte, Crisje? Dit denken komt vanuit dit leven tot je. Hij is het! Dit leven denkt! Dit leven spreekt met je. Ook nu je ogen dicht zijn, ook nu jij slaapt, is dit kind wakker. De ziel, lieve Crisje, slaapt nooit! Zij kan niet slapen! Zij is immer wakker, omdat zij van God is en God werkt altijd, eeuwigdurend! Hij is steeds bezig om voor „ZIJN" leven te denken! Is het niet vreemd? Tóch is dit de waarheid, Crisje. Jeus zal je die wijsheid schenken. Nog even en je hebt hem. Je kunt hem dan aan je hart drukken. Déze, de ónze. Deze ziel, die âlles van jou heeft en niets van Hendrik? Déze, Crisje, heeft alles van je beiden! Déze móét alles van jezelf en de Lange bezitten. Eerst nú vertegenwoordigt déze het geweld, de bezieling èn de machtige gevoeligheid van jezelf. Zie je, Crisje, zó is Jeus, zo zâl deze zijn, voor jou en voor zichzelf en voor deze wereld, waarvoor hij kwam! Jeus zal je leren denken. Je zult een machtig leven ontvangen, als je het wilt begrijpen! Slaap nu, rust; straks komt Jeus. Géén seconde te vroeg of te laat, want deze ziel geeft zichzelf hèt licht! Omdat er iemand anders is, die hem daartoe in staat stelt.
Zie je dan niet, Crisje, dat er 'n licht is dat dit leven gadeslaat en wakker heeft gemaakt? Hierdoor vlieg je! Hierdoor praat en denk je! Hierdoor ga je de ruimte in! Dit licht, lieve Crisje, is het, dat Jeus tijdens dit aardse leven zal volgen. De ziel is nu wakker, was dat reeds toen je tussen de derde en vierde maand het leven voelde. Vreemd is het, niet? Maar noodzakelijk voor Jeus! Slaap en rust nu, ook daarvoor zorgt dit licht, dat je als „vuule" voelen kunt, begrijpen kunt, en niet verstoffelijkt wor-

den zal. Liefde is het! Geluk! Vrede! Een zaligheid, Crisje!

Mina heeft gisteren gezegd:
„Cris, hold giij ow maor koes, marge kump dèn. Op Zondag nog wel. En dâ's geluk. Giij zult mie'n geliek geeve!"
Toen ging Mina. Ze krijgt gelijk. Vandaag zal het grote wonder gebeuren. Hedenavond, zeven minuten vóór tien, hoor je de eerste kreetjes van Jeus. Dat wéét men in de ruimte, Crisje. De mensen hier weten daar niets van af. Alléén Mina, die voelt het, omdat zij haar leven en ziel openstelt voor de krachten, waar de geleerde nog niets van begrijpt, omdat deze niet als zij beschikken over het zesde zintuig. Doch zij weet het, Crisje. Jeus komt, zeven minuten vóór tien, en het is een Zondagskind. Een kind, een leven, Crisje, dat geluk zal brengen en ogen hebben als hemelen.
Als de ochtend gloort ontwaakt Hendrik.
„En Cris, gééť ter vandaag wat gebeure?", vraagt hij z'n liefde, die inmiddels ook wakker geworden is.
„Ik denk it, Hendrik. Ik geleuf it".
„Dàn motte wiij nog efkes geduld hebbe, Cris. Daor zit niks andes op. Ik gao koffie zette en dan naor de kerk. Ik zal zinge van-marge, dat mijnheer pastoor kan prèèke, zoals dèn in zie'n lééve nog nie't het gedaon".
Na een knuffelpartij vliegt hij het bed uit, maakt de kachel aan, zet heerlijke koffie en dan mogen ook de jongens opstaan. Johan wil al helpen. Bernard moet overal afblijven, want die maakt anders stukken en brokken. De jongens krijgen eerst hun liefkozingen van moeder en mogen daarna bij vader aan tafel gaan zitten. Ze genieten volop van al de heerlijkheden, hun door de Lange bereid.
Johan smeigelt: „Vader, wat heiij lekkere koffie gezet".
„Mô-je dat heure, Cris, dèn begint now al te smeigele".
Johan kijkt naar zijn vader op, die als een boom boven het kind uit rijst. Als Bernard nu Johan het verwijt naar het hoofd gooit, dat hij niet zo hoeft te smeigelen, is de Zondagsrust al weer verstoord en de ruzie in volle gang. De Lange luistert toe en

weet dan evenals Crisje, dat Bernard Johan weer op z'n huid zit. De oudste heeft niets meer te zeggen. Bernard is hem volkomen de baas. De Lange kan niet nalaten Crisje toe te voegen:
„Dèn hèt dan toch maor alles van mie'n, Cris. En dèn andere? Dèn mag giij hebbe!"
Crisje weet, dat haar man gelijk heeft. Ze zegt daarom niets. Maar de Lange verlangt antwoord en vraagt sarcastisch: „En, Cris? Heij niks te zegge?"
„Wat mô'k daor now op zegge, Hendrik. It lie'k jao of giij der plezier in hèt!"
„Zâ'k ow is wat zegge, Cris? Jao? Now, wiij hebbe it eerlik gedeeld. Dèn hèt van ow alles en dèn aardt op mie'n".
„Och, Hendrik. It zun jao nog kindere!"
„Giij ook, Cris, ik ook, wiij zun kindere en as ik gin kind meer kan wééze, snieij ik mie'n de hals af".
Dat gaat alweer te ver voor Crisje. Hoe kan Hendrik zo vroeg in de morgen al over dergelijke dingen praten. Zij weet niet wat ze daarop antwoorden moet. Afleidend zegt ze daarom:
„Giij mot ow instelle op de kerk, Hendrik".
De Lange schatert. Nog lachend gooit hij er uit:
„Wi giij mie'n zegge hoe 'k now al mot denke? Dèn kerk duurt mie'n al lang genog. Zâ'k ook nog van te veure mie'n eiges heilig motte make? Néé, Cris, ik zing toch wel. Ik zal van-marge schreeuwe, dat ze it in Emmerik kunne heure. Ik hèt-ter zin in! Ik zâl ze wel krie'ge. Mijnheer Pastoor zal der plezier van hebbe. En eerlik, Cris, het is nèt of ter vandaag wat gebeure géét. Wât denk giij?"
„Kan bes, Hendrik, ook ik heb it gevuul, dat ter wat gebeure geet. Maor, giij kunt it nooit wette!"
De Lange is gereed. Trui heeft de eerste mis genomen en komt nu binnen. Cris heeft haar verzorging gehad en de jongens zijn aan het spelen. Enige ogenblikken later staat Mina in de keuken.
„Marge Hendrik".
„Dag Mina".
„Gebeurt ook nie't elke dag, dâ'k ow mag zie'n, wâ?"
„Veur mie'n it eigeste, Mina. Hoe is het, krie'g giij der eiges

gin meer?"
De Lange en Mina zijn aan elkaar gewaagd. Ze mogen elkaar wel. Beiden houden van een grap en zijn van één kleur en één gedachte. Ook Mina mag graag gekscheren. Ze kent de Lange en dweept met hem. Crisje krijgt vaak woordelijk van haar te horen:
„Dèn, Crisje, as ik dèn had kunne hebbe, mie'n God, Cris, wat veur 'n kéél hèt giij toch. Mô-je dèn van mie'n is bekieke. Mie'n God, ik bun toch ook 'n minsch".
Dat weet Crisje en weet ook de Lange. Ze had 'n krachtige kerel moeten hebben. Mina is goud waard. Ze heeft echter een man, die haar achterna loopt en om 'n luier vraagt.
Die heeft nog steeds 'n rok nodig en dat vindt Mina verschrikkelijk. Maar já, het is een goed mens, 'n brave, die nooit een zonde begaat, nooit eens kwaad wordt en nimmer eens kijken zal of er nog méér in de wereld leeft dan hij alleen. Toch kan de Lange niet laten Mina even met hem te plagen:
„Hoe géét 'it met dèn van ow, Mina, zinge z'n kenariepietjes nog? Giij mot 'm de kermis op stuure met vleuje, dan kunne ze 'm nog is biete en heurt giij nog is wat".
Mina lacht wel, maar dat laat ze toch niet over haar kant gaan. Als de Lange denkt dat hij haar ongestraft in de maling kan nemen, is hij er toch glad naast.
„Giij......", begint Mina......, „maak ow altied druk om vleuje en luus, giij zult ter dan ook wel genoe'g van hebbe".
„Dèn zit, Mina, giij wod wel bedank. Dèn zit waarachtig".
Jammer dat de Lange weg moet. Hij is al laat.
Mina helpt Cris. Trui ruimt de boel op en let op de jongens.
„Dèn Lange toch", zegt Mina. „Ik mag 'm wel! Dèn lut ow lééve, Crisje!"
„Dâ's waor, Mina, dèn lut ow lééve. Maor zo now en dan krie'g ik toch wel is te vul. Maor ik zol dèn veur gin geld wille misse".
„Dâ's nog al glad, Crisje. Dâ's nog al glad, waor vinde wiij zo'n kéél as de Lange is? Nurges, dâ's 'n aparte. Dèn hèt jao héél de wereld in zie'n kop en met dèn zui nooit honger liije! Nooit nie't, Crisje".

„Dâ's waor, Mina. Soms bunk wel is bang veur al dat geluk in mie'n lééve. Zo now en dan krûp it mie'n naor mie'n kéél, wâ, en dan bun'k bang. It kan wel is te vul worre".
Crisje huilt al. Mina ziet het en zegt: „Mô-je daor now um-belke? Giij bunt jao de gelukkigste mins van de weereld. Néém it maor gerus, daor zun der genoe'g, die dit nie't hebbe en daor motte der toch wat weeze, die it geluk kenne? Wiij is gauw opholde, Crisje? Andes krie'g giij met mie'n te doe'n".
Mina kijkt! Ze kijkt lang en aandachtig. Dan vraagt ze aan Crisje:
„Is dèn stadse gistere nog gewéés, Crisje?"
„Jao, Mina, maor aan dèn man hè-je jao niks. Dèn had schoolmèèster motte worre of dèn had aan Onze Lieve Heer méér gevuul motte vraoge, dèn is now niks wéérd".
„Dâ's waor, Crisje. Giij hèt niks aan dèn man. Maor wiij hebbe um ook nie't neudig. Lao'k is kie'ke. Ik kom vanmiddag weerum. En dan gao'k weer weg. Maor dán kom ik nóg weerum. Misschien dâ'k dàn nog efkes weg gaot, of ik blie'f hie'r bij de Lange wat praote. Maor wette doe'k dat nie't. Dâ's alles".
„Vandaag dus, Mina?"
„Vandaag, Crisje! Zo waor as ik Mina heet!"
Mina vertrekt. Trui maakt heerlijke soep voor Crisje; het leven is weer prachtig. De Lange is thuis, maar zijn ongedurigheid heeft hem weer te pakken. Hij grijpt naar z'n viool, zet het ding even later weer op de kast, vliegt de deur uit en pakt z'n kruienbitter bij Hent Klink, billart vandaag ook, omdat hij er anders nooit tijd voor heeft. Hendrik is z'n huis kwijt, hij weet niet waar hij het zoeken moet. Dit is een dag om nooit te vergeten! Als Crisje hem gadeslaat en hem in en uit ziet vliegen, hoort de Lange:
„Wat bun giij toch 'n hanswos, Hendrik. Giij kunt ow eie're niet legge, wâ?"
„Wat zèg giij téége mie'n, Cris? Ik bun 'n hanswos? Wéés maor veurzichtig, andes zâ'k ow daor is wat andes vertelle".
„'n Lange zak bu-ije aiij dat maor wèt, voegt Crisje hem nog toe en dat klinkt Hendrik uit haar mond als muziek in de oren.

Crisje is speels, ze voelt zich goed, want een heerlijk gevoel heeft haar bewuste denken en voelen bezield. Ze gelooft zeker, dat er heden iets gaat gebeuren. Het is van binnen zo onnatuurlijk, zo verheven, zo fijntjes; het is, alsof er een schone bloem opengaat. Ze hoort muziek, ze zweeft ook, ze kan bidden en danken; heerlijk is het, wat zij thans in zich heeft en al die tijd mocht dragen.
Hendrik vindt dit „Lange zak" van Crisje heerlijk. Maar dat moet echter geen ander proberen. Dat ondervond tijdens een partijtje billart een van de jongeren van het dorp, die de Lange waarschuwde, dat het zijn beurt was met een:
„Now giij, Lange!"
Hendrik keek hem even aan en vroeg:
„Wie mot-ter? Wie?"
„Giij, Hendrik".
„Dat dach ik ook!"
Reeds eerder had dit jongmens onder het billart gelegen. Crisje heeft dat drama meegemaakt. Die dag en die avond kwam er geen eind aan de ellende. Crisje houdt niet van ruzie. En wat wil Hendrik eigenlijk. Een groot lichaam is toch geen schande? Toch vindt Hendrik het vaak een kwelling, hij kijkt over alles heen en vervloekt dikwijls z'n lange stelten. Crisje bracht hem aan zijn verstand, dat hij z'n lange lijf had te aanvaarden. Toen ze thuis kwamen, kreeg de Lange z'n vermaning:
„Dat mot giij 'm nog is flikke, Hendrik, um zoo maor minsche van de stoe'l te timmere. Is dat 'n schande? Dach giij dâ'k 'n naam hier wil hebbe? Dach giij, dâ'k met 'n ruuziemaker wilde trouwe? Dâ's één keer, maor nooit meer. Ik zet gin stap buute de deur. Zui der aan denke, Hendrik?"
En thans is de Lange zo verstandig. Hij gaat op dergelijk gepraat niet meer in. Hij weet, Crisje houdt woord! Ze zou hem alleen laten. Dit fijne karakter is onmiddellijk voor hardheid en kwajongensstreken afgesloten. In Crisje leeft er een bovennatuurlijke harmonie voor alles. Zij is een dame, een „Koningin" van ongekende schoonheid, ook al gaat ze op klompen! De heerlijke rust, die zij uitstraalt, omringt alles wat Onze Lieve Heer

geschapen heeft. Indien zij eens met de Lange 'n uitstapje maakt, wat hoog zelden geschiedt, krijgt zij de beste plaats toegewezen. Het gezelschap vindt het een eer haar in het midden te hebben. Zo zijn ze op Crisje gesteld. Zij heeft Hendrik door haar machtige liefde mogen temmen. En wie dit weet, heeft heilig ontzag voor de ziel, die steeds schenkt wat voor elk mens, volgens Crisje's opvatting, het schoonste is, omdat je daardoor Onze Lieve Heer gelukkig kunt maken! Wordt het te onwaarschijnlijk voor de Lange, dan krijgt hij van zijn Crisje wijsgerig te horen:

„Dat heiij eiges in hande, Hendrik".

„Wat eiges, Cris?"

„Dâ's nog al glad; giij kunt ow toch bemind make onder de minsche?"

Hendrik is verstandiger geworden. Maar hij is streng, dat weten de jongens ook. Wat hij straks met de jongens uitspookt, weet Crisje niet. Door haar grote liefde krijgt zij alles van hem gedaan en wordt het leven 'n zegen. Hendrik kan z'n kop buigen en dat is een geschenk voor ziel en geest. O, ze weet het zo goed, de hemelen openen zich voor âl het leven van God, indien de menselijke persoonlijkheid zichzelf in het machtige gareel voegt, want dan is er sprake van éénheid! Vele vrouwen zouden haar Lange willen bezitten, maar hij behoort háár toe en géén ander! En voor hèm is Crisje het alles, het hemels paradijs, zoals Onze Lieve Heer het heeft gewild en waar Hij Zijn mensen voor heeft geschapen! Nu nog een mooi „kruuske" en Crisje heeft alles wat zij begeert. Waarom koopt Hendrik niet zo'n „kruuske"? Maar ook dat komt nog wel; zij kan wachten. De Lange vergeet die dingen, hij heeft er z'n hoofd niet bij. Maar het is een weldaad, om zoiets van je eigen man te mogen dragen. Crisje zou er heel gelukkig mee zijn, maar als het niet kan? Als er geen geld is om dergelijke heiligheden te kopen? Zo'n „kruuske" op de borst vindt zij een zegen voor het leven. Het geeft je het gevoel, dat je steeds met Onze Lieve Heer één bent! Maar al kost zo'n ding tien cent, het kan er vandaag niet af! Zij kan geen cent missen. Crisje rekent en vergelijkt, ze staat nooit ónvoorbereid voor het

leven. Voor „de pof" schrikt zij terug. Theet, de kruidenier, zegt altijd: „Crisje, als je iets nodig hebt, je weet het". Maar dan lopen de zorgen je achterna en verstoren je dagelijkse rust. Ze scheppen narigheid en ellende en je voelt, dat de mensen je nakijken.
Nog diep staat haar de ellende in het geheugen gegrift, toen Hendrik dat mooie, zwarte sjaaltje aan de deur kocht op afbetaling. Een ellende, die haar huiselijk geluk aantastte en haar heilig denken en voelen bezoedelde. De mensen vonden haar sjaaltje mooi, maar de gedachte, dat zij liep te pronken met onbetaalde opschik, vond zij een schande voor haar leven. En wanneer de vrouwen van het dorp haar vroegen, waar zij dat mooie omslagdoekje had gekocht, kreeg zij een kleur van schaamte en wanhoop. Het sloeg haar zieleleven finaal aan stukken. Zij heeft het zo gauw als zij kon betaald, want zij was in staat geweest het mooie doekje in de kachel te gooien. Die disharmonie in haar denken en voelen zou zij niet lang hebben kunnen verdragen. Ze weet wel, vele mensen „poffen" en vinden dat heel gewoon. Doch haar ziel wordt er door verstoord en bezwaard. Bovendien, het gemak de dingen zo maar te kunnen halen, voert je zo licht naar de afgrond van het leven boven je stand. Het kopen op de „pof" doet haar de angst naar de keel kruipen en haar hart gaat er van „bonken". Het stoort haar in het bidden en zij kan dan geen reine biecht beleven. Crisje zou niet ter communie kunnen gaan, indien de „pof" haar vergezelt naar het Goddelijke altaar. Onze Lieve Heer zou zeggen:
„Giij komp now wel biechte en Mie'n vlees en bloe'd hale, maor wanneer bú giij zuuver op ow graod? Wanneer hold giij is op met ow gepof? Wanneer wí giij is zurge, dat giij nie't bóve ow stand lééf?"
Is het niet zo? Het zou voor haar een kwelling zijn. En Hendrik kan van geluk spreken dat Crisje zo niet is, want het voert je naar de afgrond, waar je nooit meer uitkomt! Crisje heeft het Theet al zo vaak gezegd, wanneer zijn boek volgeschreven is en de mensen niet betalen:
„Giij verpes jao eiges dė minsche, Theet. Giij maak jao van eiges

slechte minsche".
O, je moet haar horen praten. Waar zij al die wijsheid vandaan heeft, de Lange weet het niet. Elk woord is natuurlijk en overwogen. Crisje zwamt nóóit! Deze aangeboren psychologie heeft zij van Onze Lieve Heer meegekregen voor haar leven, zoals de Lange zijn prachtige stem. Gaven van God zijn het, die je kleur schenken, die je laten leven, indien je weet hoe er mee te handelen! En dát weet Crisje. Zij zorgt, dat ze rein en eerlijk de knieën buigt, wanneer mijnheer pastoor haar het „Goddelijke Leven" toedient! En dat weet mijnheer pastoor drommels goed. Daarom is Crisje een gezegend wezen! Zij denkt en zij voelt! Zij is in harmonie met alles en maakt van het leven bewust een paradijs. Maar wie kan dat? Zij met haar Lange zweven hoog boven het verdierlijkte in deze menselijke maatschappij. Zij weten te zorgen. De één gulden dertig huur, die ze moeten betalen, schenkt hun over veertig jaar het bezit van een eigen huisje. Rekenen moet je, dag en nacht, en intussen je leven verbeteren, zodat je ééns op je eigen stukje grond kunt staan en dan jezelf en je leven „kust"! Proef nu zo'n kusje eens! Als je „poft" smaken ze niet meer!
Hier schijnt de zon elke seconde, ook al regent het bakstenen. Winter of zomer, altijd is er zon in huis en in deze harten van goede wil. Dit is hun strijkje, waardoor ze dansen en hun pret beleven. Het zijn de paarlen voor hun levens en hun „orchideetjes", waarvan Onze Lieve Heer de schoonste krijgt. Het is buigen en verkennen, aanvaarden en liefhebben, open staan voor alles en het hoofd buigen, indien de ander gelijk heeft! Hendrik kust deze trouw-werkende handen vol vreugde; hij wéét. Het is meer waard dan „duuzed-huuze" en „eige rommel", waarvan je niet kunt slapen, omdat ze je een „deurwader" op het dak sturen! Dan maar geen „kruuske", gin land, gin eige hof niks van dat alles. Alleen wat konijnen en wat in de stal. Dat is ålles, doch het betekent geluk! En daar heeft Hendrik voor gezorgd. Er was iets in de stal, het knorde lekker, en straks gaf het mooi en vet spek voor de jongens. Heerlijke worst ook, waarvan Crisje het geheim van het maken kende. Ze bezit een aangeboren gevoel om sma-

kelijke worst te bereiden. Ze heeft het niet geleerd, het is 'n aangeboren iets. Slachten zouden ze elk jaar, voor de kinderen en zichzelf, want dat spaarde een vermogen.
Zo nu en dan verdiende Crisje er 'n aardig centje bij. Ze werkte voor boer Hosman en maakte worst voor andere mensen. Zo komen zij er doorheen en kunnen een ieder betalen.
Mina is weer geweest. Ze ging weg en komt straks terug. Crisje weet, dat vandaag het wonder zal gebeuren. Nu wordt het menens. Hendrik is geen ogenblik meer bij haar weg te slaan.
„Hie'r, Cris, drink dit is, dan kui helpe, das veur de zenuwe!"
Hij waakt thans met heel z'n lange lijf over zijn geluk en levensruimte. Hij zit er bij en alsof het met een „dood" te maken heeft, zó ernstig is Hendrik. Ook al denken zij niet aan nare dingen, je kunt toch nooit weten. Het is toch altijd weer iets, waar je tegenop ziet, omdat het zal schreeuwen of zwijgen. Er gebeuren nog steeds van die ongelukken; genoeg mensen zijn re door gekraakt. Nu moet je denken en je zelf vergeten! Je hebt het leven in handen, óf je grijpt er nét naast! Je staat er voor en het vliegt terug vanwaar het komt en hoe je ook praat, het helpt je niet. Hiervoor moet je het hoofd buigen en já en amen zeggen. Er is er maar één die iets te zeggen heeft! Onze Lieve Heer is het, Lange en Hij is het ook, die je dit geluk weer zal schenken.
Toen de Lange van Crisje eens wilde weten, wat of zij allemaal wel zou kunnen verdragen, vroeg hij:
„Giij kunt vul, Cris, dat wèt ik. Maor wat had giij gedaon, as Bennad now is de beene had genómme en dèn naor de hemele was gegaon?"
Wat zei Hendrik? Crisje begreep hem niet goed. Ze moest er even over nadenken. Toen kwam haar antwoord:
„Ik zow zegge, Hendrik: Onze Lieve Heer, Ow wil geschiede! En giij wèt, dâ'k aan mie'n kindere hang, maor zukke dinge motte wiij toch oaver gééve, Hendrik".
De Lange zei: „Hie'r néém ik mie'n pet veur af, Cris!" En toen kreeg Crisje er tien...... Hendrik vrat haar bijna op en drukte haar zowat te pletter, zodat Crisje schreeuwde:

„Giij lange zak ook, mô-je mie'n now dood drukke?"
Wat klonk dat feestelijk en groot uit haar mond. Wat een zaligheid. Crisje laat hem anders altijd, bij elk woord, het koninklijke „Hendrik" horen. Nu klonk dat „lange zak", alsof het uit een hemel kwam. Hendrik was er zo mee in z'n sas, dat hij Crisje de lippen stuk beet, maar dat vond zij te veel van het goede.
„Dâ's té veul, Hendrik, dâ's te gek, wâ, daor mô-je veur oppasse, wiij zun toch gin kleine kindere meer?" zei Crisje, hem berispend van zich wegduwend.
Hendrik voelt die rem, op alles ligt de remmende kracht van haar harmonische persoonlijkheid.
„Cris, Cris, wat veur 'n vrouw bu giij toch!"
Nu staat de Lange bij haar leven en waakt. Hij neemt als het ware de pijnen weg, hij doorboort het leven met z'n sterke blik; hij draagt haar naar het wonderlijke uur van een geboorte! „Hold ow goe'd, Cris!" hoort de moeder van Johan, Bernard en aanstonds van Jeus!
„Ik bun biij ow, Cris!"
Een hand van Crisje glijdt van de dekens en zoekt die van de Lange. Deze druk schenkt haar een universele kracht. Hendrik voelt het warme leven van Crisje en kust het! Het is, alsof Maria, Jozef èn Onze Lieve Heer er ook zijn! God is goed! God is er altijd! Wie Hem liefheeft, zál Hij zegenen, en Hij heeft haar en hem gezegend. Géén greintje wispelturigheid leeft er thans in het lange lijf van de Lange. Het schone en machtige gebeuren trekt hem op naar het verstandige, eerbiedige hoofdbuigen. Hij leeft in het hart van Crisje en pompt het vol zaligheid; z'n sterke wil omhelst haar vreugdevol. Het kan niet anders, het nieuwe leven zal dit voelen en begrijpen en daardoor straks het eerste geschreeuw laten horen. Hendrik heeft z'n blauwe kiel afgelegd, hij is feestelijk gekleed. Indien hij wist wat de ruimte weet, zou hij neerliggen en bidden en God danken voor dit, dat een lichaam kreeg door hem en Crisje!
De Lange wringt zich in duizend bochten, hij is als een aal zo vlug en glad, maar Crisje volgt hem. Het licht van Crisje's geloof verlicht zijn menselijke duisternis, waarin hij straks, zoals

zij dat kan, in alles het licht van Onze Lieve Heer mag aanschouwen.
Crisje zweet als het ware bloed, zo erg is het, maar geen traan geeft ze de vrijheid. Toch komt er 'n gil, waarvan ze zelf schrikt, omdat ze voelt, dat de kinderen in huis zijn. En dát moet niet, dat zál niet gebeuren. De jongens moeten het nóóit meer horen!
Als Mina binnenkomt is verdere hulp van de Lange overbodig. Doch voordat Mina er is, drukt Crisje de hand van de Lange zó stevig, dat de indrukken van de nagels in z'n vlees achterblijven. Een kus van Crisje voor alles wat hij haar geschonken heeft. Uren van geluk hebben ze beleefd, uren van ongekende zaligheid; machtig is dit gebeuren, als je denken en voelen kunt en het menselijke hart openstaat voor de kleurrijke bloemen van Onze Lieve Heer.
„;Dag Mina?"
„Dag Crisje. Zie't giij now, dâ'k weer geliek heb? Nog efkes en wiij kunne weer „dank Ow wèl" zegge, want méér dan dankbaarheid wil Dèn toch nie't van ons!"
De Lange gaat heen. Mina zegt: „Haal't giij dèn geleerde is, Hendrik". Mina ziet wat er gebeuren gaat. Het is half tien; de minuten kruipen voorbij; kwart voor tien, dán komen de eerste symptomen en even later houdt Mina „Jeus" in haar handen.
Zeven minuten vóór tien, Crisje, staat er in de sterren geschreven, zál dit kind geboren móéten worden en dit heeft toch niets met Astrologie uit te staan! Maar daar hebben wij het later nog wel over. Dat zal Jeus je straks wel vertellen!
Mina bekijkt de jongen. De Lange komt terug en ze houdt hem het kind voor z'n neus. Hij kijkt slechts even. Dan klinkt het bewonderend van Mina:
„Cris, mie'n God, déze hèt ooge in zie'n kop als hemele!"
Als de dokter komt ligt het kind al schoon en wel in de citroenenkist, de wieg, die de Lange voor Jeus in elkaar timmerde. De geleerde man is nu anders dan gewoonlijk. Ook hij bekijkt de jongen en feliciteert Crisje en de Lange. De man is nu zeer spraakzaam en spreekt over het leven, drinkt zelfs 'n borrel mee en vertelt hoe moeilijk het leven is. Zij beginnen te

begrijpen, dat ook zijn leven niet alleen bestaat uit kinderen op de wereld brengen. Het machtige leven schept soms zorgen en ellende, waar ze hier buiten geen idee van hebben. En ze kunnen het niet geloven ook! Buigend en heel beleeft staan de Lange en Mina voor de dokter en laten hem uit.
„Wâ kui ow toch in minsche vergisse, Hendrik", constateert Mina. „Wie had dat now gedach!"
Crisje zegt: „Ik dach het al, Mina, dèn het zurge! Dèn lup 't bloe'd oaver de lippe. Dâ'k daor nie't aan gedach hèt!"
De Lange vliegt de deur uit. Hij kan het in huis niet meer uithouden, hij moet van z'n geluk vertellen en dat kan alleen bij Hent Klink. Mina schudt het hoofd. Crisje zegt vergoelijkend: „Laot dèn zich maor efkes uutholle, Mina, andes lup dèn mie'n de boel nog kapot en zun wìij nog verder van huus".
„Dâ's verstandig, Crisje, giij bun't 'n verstandige".
Mina weet dergelijke zaken te waarderen. Ze beseft, dat hier het geluk woont. Ze ziet thans ook, hoe deze mensen hun geluk beschermen, doch ze weet ook dat een ieder er voor betalen moet, wil z'n leven die vleugelen bezitten, en dat het slechts door vallen en opstaan 'n ruimtelijke wiekslag kan krijgen. Maar de Lange blijft niet lang weg. Al gauw staat hij weer in de keuken. Het dorp weet nu, dat er weer geluk heerst op de Grintweg 318. Hendrik Rulof heeft weer 'n zoon gekregen! Jeus......, heet dit kind!
„Wat 'n mooie jonge is het, Lange",...... zegt Mina tegen Hendrik. „Dit is 'n aparte. Hie'r zulle wiij op drinke!"
Mina en Hendrik klinken elkaar toe. Crisje knikt en geeft te verstaan, dat ze in gedachten meedoet. Als Mina weg is, staat de Lange voor Crisje en voelt zich als 'n kind en weet niet wat hij zeggen moet, doch Crisje komt hem tegemoet:
„Bedankt, Hendrik, giij wod bedankt!"
Wat nog niet gebeurd is geschiedt nu. De Lange belkt. Hij kan zijn waterlanders niet meer tegenhouden. Van binnen knakt er iets en breekt hem doormidden. Tegen een dergelijke goedheid is ook hij niet opgewassen. Crisje is onuitputtelijk in haar goedheid. Haar gedachten en gevoelens zijn niet te doorgronden. Dit leven is zo diep, zó immens groot, door geloof, godsdienst,

naastenliefde, begrijpen, vertrouwen en eerbied voor de mens, zo vol van ontzag voor ál het leven, dat de Lange er zélf 'n universiteit door kon bouwen. De Lange belkt. Hij voelt zich als 'n kind; hij, de grote, robuste en anders zo zelfstandige Lange, hij begrijpt zichzelf niet, maar toch, hij belkt.
Die Cris toch, voor alles bedankt ze je. Omdat de Lange aan haar dacht en zich door z'n geluk niet vergat, kreeg hij een dank, die regelrecht naar z'n hart ging en daar de boel op stelten zette. Zoiets overvalt je en grijpt 'n mens aan. Het is hún machtige geluk, waar heel deze wereld naar kan kijken. En zo'n geluk is niet te koop, vraag het maar aan Onze Lieve Heer!
De Lange kan zijn geluk niet op. Hij kijkt zo nu en dan naar Jeus. Crisje heeft weer gelijk. Crisje heeft wéér goed gevoeld, dat „vuule" van Crisje is iets bijzonders. Weer hebbe ze 'n jongen en wàt voor een. Als Gerrit Noesthede, een van zijn beste vriënden, de bas van z'n kwartet, even binnen komt waaien, staan meteen de pret en de baldadigheid midden in de keuken. Gerrit kijkt naar Jeus en Crisje wordt gefeliciteerd. Gerrit kijkt lang en aandachtig, te lang en te aandachtig, vindt de Lange.
„Wat zie't giij biij Jeus, Gerrit?"
„Dat is 'n raodsel, Hendrik. Dèn hèt wat, wâ ik nie't heb en giij niks van wèt".
Crisje geniet. Gerrit kan wel vaak onzin verkopen, doch is in de grond van zijn hart een verstandig en gevoelig mens. Bovendien een bekwaam beeldhouwer. Gerrit tovert uit hout schone beelden te voorschijn, vrouwenfiguren en religieuze voorstellingen. Gerrit is de eeuwige vrijgezel, van de „wieve" mot Gerrit niks hebbe. De zotste verhalen heeft Gerrit over z'n zuster, Hanneke, die voor hem zorgt en die hij dan voor z'n vrouw laat doorgaan. Edoch, Hanneke is al net als Gerrit. Een man wil ze niet en je zou zo zeggen, Hanneke en Gerrit worden er zo zachtjes aan te oud voor. Ze zijn echter net zo oud als de Lange en Crisje! Maar hun bloed kookt nog niet.
„Jao", zegt Gerrit tegen Crisje...... „ik zeg deze wéék nog teege die van mie'n, kindere wâ, kindere zol'k graag wille hebbe. Maor ziij wil der niks meer met te make hebbe. En now kan'k op mie'n

hold biete".
Gerrit praat soms, dat men zou zweren een groot vrouwenjager voor zich te hebben, maar de goeie, beste man leeft niettemin als 'n vrome eend. Hij drinkt z'n borreltje, verdient grof geld en neemt het er goed van, doch zonder vrouw. De Lange zegt van Gerrit, dat hij teveel onzin in z'n hoofd heeft en niet aan ernstige dingen kan denken. Bespreek je met Gerrit ernstige dingen, dan rolt er toch weer zo'n grap tussen door en daar is Gerrit alleen toe in staat. Dat kan geen mens anders. Dat is Gerrit Noesthede, 'n pracht van 'n vriend voor allen, die met hem te maken hebben.
Zich het voorhoofd afwrijvend keert Gerrit weer tot Jeus terug. Dán komt er: „Ik geleuf, dâ'k te laat gebore bun of ik heb zand in mie'n ooge. Wâ hèt dèn toch, Hendrik?"
Hendrik kan daar geen antwoord op geven. Hij houdt zich onledig met het inschenken van een borrel. Crisje's aandacht is bij die twee daar in de keuken. Ze rust nu wel heerlijk, maar van het doen en laten van dat stel wil ze toch niets verliezen. Zondag komt de hele troep weer bij elkaar, dan wordt er weer wat afgelachen. Daar hebben ze geen kermis voor nodig. Alleen Peter Smadel is wat ernstig van aard. Hij heeft een prachtige bariton en Crisje is er van overtuigd, dat Peter en Hendrik zeker op de „Bühne" een goede boterham zouden kunnen verdienen. Dan is er ook Jan Maandag nog, doch die hangt er maar wat bij te bengelen. Zijn zingen doet, volgens Gerrit, zo'n beetje dienst als de rand van het behang. Maar verdikke-nog-aan-toe, als die rand er niet is, dan is het ganse behang toch naar de haaien. Vervolgens zijn er nog een paar, die het kwartet completeren. Dit zijn de eerste stemmen, waarvan de Lange dirigent. Die mannen zie je hier echter nooit, ze zijn er alleen bij als ze studeren en dat doen ze niet hier.
Gerrit foezelt lekker door. Elke borrel glijdt naar binnen met een aparte spreuk en een waarderend woord.
De heerlijke dikzak slikt en praat, zit te kletsen en een onzin uit te kramen, dat de Lange de tranen van plezier over de wangen rollen en hem de avond tot een waar feest maken. Maar tenslotte komt er een eind aan als Crisje, die ondanks haar voornemen

toch was ingesluimerd, wakker schrikt en vraagt:
„Hoe laat is it, Hendrik?"
Gerrit neemt de benen. Hij zal Hanneke alles vertellen. Hendrik legt zich naast Crisje neer. Het is nacht. Crisje en de Lange rusten nu van de bewogen dag. Crisje en de Lange, deze twee met hun gelukzaligheid, die ze haast niet kunnen omvatten en met dat, wat daar nu rustig in de citroenenkist ligt te slapen. Die heeft iets, waarvan alleen Onze Lieve Heer het geheim weet. Maar dat komt wel aan het daglicht, Crisje, daar hoef je niks voor te doen.
„Niks, dát géét van eiges!"
„Goeie nacht, Crisje! Ik ga nu maar heen, Jeus is ter!"

CRISJE, IK WAS IN 'N HEMEL

De Lange is al vroeg op. Zijn sprankelende gelukzaligheid maakt Crisje dolgelukkig. Vandaag 'n drukke dag. Emmerik kan hem gestolen worden. Crisje krijgt even een kransje op haar hoofd gedrukt, dat de Lange zelf voor haar vlocht. Dankbaar ziet zij hem aan. Hendrik kan de tijd haast niet afwachten, dat Jeus ingeschreven wordt. Ook daar maakt hij natuurlijk weer een uitbundig feest van. Dat kost hem een tractatie voor de vrienden, want ze mogen hem graag en hangen steeds om hem heen. Trui is er al om de boel op te ruimen. De jongens mogen nu Jeus zien.

„En Johan, wat zég giij van ow bruurke?"

Johan kijkt naar Jeus, maar geeft geen antwoord. Met belangstelling informeert hij echter of de ooievaar moeder niet in de benen heeft gebeten. Crisje stelt hem gerust en schudt van neen. Deze keer had die niet zoveel tijd, want hij was natuurlijk opgehouden door de sneeuw. Johan denkt na, vindt het blijkbaar geweldig en steekt dan Crisje een pluim op haar hoed.

„Dèn kan andere moe'ders biete, maor ow nie't, wâ moe'der? Giij hèt dèn jao niks gedaon. Giij bunt veuls te best om gebééte te worre".

Nu komt ook zijn mening over het nieuwe kindje, dat veel te vet is naar zijn smaak. Bernard deswege ondervraagd plukt een beetje aan het mooie kleedje. Hij vindt het maar een raar kind en moet niet veel van Jeus hebben.

Als Mina komt, moeten de jongens verdwijnen. Zij bereddert alles in korte tijd en vertrekt dan weer. Ze heeft meer te doen. Mina heeft een stel flinke armen aan het lijf en een goede, verstandige inborst. Ze is evenals Crisje altijd bezig. Nu Mina zover is en Jeus ook z'n verzorging heeft gekregen, kan Crisje weer even denken en bidden, Onze Lieve Heer danken voor alles en dat het weer zo goed is gegaan. Wat een kind is het toch! Mina kwam er alweer niet over uitgepraat. Héél het dorp weet al, dat Crisje zo'n bijzonder kind heeft gekregen. De mensen spreken er over en gunnen Crisje van harte haar geluk, want allen, die

met haar in aanraking komen, leren haar waarderen en gaan van haar houden. Crisje sluit haar ogen. De eitjes met cognac zullen haar versterken en nu kunnen haar gedachten weer een hogere vlucht nemen. Vreemd vindt ze, haar denken is nu anders. Nu het kind er is voelt ze zich innerlijk heel anders. Wat zo'n kind, zo'n wicht, zo'n wurm al niet kan doen. Crisje voelt zichzelf weer, doch zij kan niet tot de diepte van de door haar gewenste en verlangde gedachten-concentratie doordringen. Het gaat niet! En hoe ze ook prakkizeert en hoe ze zich ook inspant, dit gebeuren heeft een einde gekregen. Het is nu anders van binnen. Het leven is geboren en met deze geboorte zijn haar machtige en mooie gevoelens verdwenen. Dit is zeker de moeite waard om eens ernstig en diep over na te denken, temeer daar ze er nu juist zo mooi de tijd voor heeft. Ze moet zich ook voorbereiden, want mijnheer pastoor zal wel komen en dan moet ze biechten. Ze heeft gelogen en daarmede zichzelf besmet en dat is een schande voor Onze Lieve Heer, Die haar „niks anders dan geluk schenkt".
Langzaam-aan gaat Crisje voelen en begrijpen, dat haar denken dáár in dat bedje ligt. Haar vliegen in de ruimte ligt daar in die geïmproviseerde wieg. Daarin ligt het kind van haar leven. Ook die machtige stilte is nu uit haar weg en nog meer, nog véél meer, dat ze niet onder woorden kan brengen, doch dat voor haar een zekerheid bezat, die niet van deze wereld is en stellig tot de machten en wetten van Onze Lieve Heer behoort. Crisje mist iets en dat gemis is ontzagwekkend; het is méér dan een mens kan verwerken. Het is iets, denkt en vermoedt ze, waar een ander mens wellicht zijn héle leven voor moet werken, wil hij dit, dat tot het leven behoort, kunnen verwerven. Kracht, persoonlijkheid en gevoel is het en Crisje wéét, dat die zekerheid uit haar leven weg is. Ze volgt zichzelf en keert terug in dat gevoel. Ze wil weten waar het gebleven is. Ze staat er bovenop, maar heeft toch geen zekerheid, dat het onder haar voeten leeft. Waar zijn deze fundamenten gebleven?
Jeus slaapt. Jeus rust en die rust is het, die stilte, waarmede Crisje negen maanden lang één was. Het was één bloedsomloop,

één hartslag, één ademhaling, één getik; één waren zij van gedachten en gevoel. Als Trui naar haar kijkt, vraagt zij:
„Wat hèt giij now, Cris? Wat is-ter?"
Crisje kan niet antwoorden. Trui denkt alweer aan de Lange, maer deze is het niet. „Wat hèt giij dan toch, Cris, is dèn weer aan de gèng?" Crisje wuift Trui met haar hand toe, dat de Lange het niet is. Ze zal het haar aanstonds wel vertellen. Maar dat duurt even. Trui kan er niet bij en denkt toch, dat de Lange er achter zit en zijn geluk heeft verknoeid. Trui ziet nu wel, dat kinderen geen geluk brengen. Als Crisje hoort, dat haar zuster dat denkt voelt zij, dat dit het antwoord voor Trui moet zijn en dat zij van de ware oorzaak toch niks begrijpen kan. Eindelijk krijgt Trui bescheid:
„Och, Trui, wat zâ'k ow zegge. Hendrik is it nie't, Hendrik is jao veur mie'n as Onze Lieve Heer nie't bèter kan wense. Néé, it is andes. It zun de naoweeë, denk ik".
Daar kan Trui inkomen. „Dâ's van eiges, natuurlik, dâ's héél natuurlik". Dat begrijpt ze direct. Dat hebben alle moeders, ze moeten dan eerst weer tot zichzelf komen. Maar de Lange zal er toch ook wel achter zitten, meent Trui, en Crisje laat haar dan maar in die waan.
Nu krijgt Crisje weer even tijd er over na te denken wat ze eigenlijk kwijt is en dat haar al die tijd zo gelukkig heeft gemaakt. Zo intens gelukkig, dat zij er nu om „belken" moet. Doch tenslotte weet ze toch, dat ze sterk moet zijn. Ze ziet al wat voor vreemde denkbeelden zij opwekt en als ze niet heel voorzichtig is, gaat ze ook nog de straat over en krijgt de Lange het op zijn kop. Want haar zuster is een kletskous. Maar wèg zijn die schone gevoelens. Ze zal het haar Lange zelf wel vertellen, maar of hij haar zal begrijpen? Het is zo teer, zo ijl, zo iets reins. Hiervoor moet je op de knieën gaan liggen en het hoofd diep buigen, de natuur en de ruimte in, dan krijgen je gedachten die verheven vlucht. Buiten tussen de rogge, als de zon schijnt en het weer heerlijk en juist niet te warm is en je dan jezelf zo fris en overheerlijk voelt en als je daar zo zit, kan het gebeuren, dat het opeens tot je komt. En dan mag je geen

woord zeggen, geen onzin verkopen en geen gekheid maken, of elkaar in de rogge gooien, want dán voel je het niet. Dan is het er niet en kun je die reis niet maken. Nu ben je met jezelf bezig en voel je er geen sikkepit van, je staat dan met je beide benen op de grond, in de armoede van deze rotte maatschappij, deze koude, nare, ellendige wereld, waar niks is dan haat, afgunst en geroddel! Je moet er jezelf voor openstellen. Je moet het liefhebben; já, alles van jezelf willen geven, dán is het er!
En nu, nú is het er niet meer! Nu ligt het daar en het heet „Jeus"! Crisje zou er kapot van zijn, indien ze niet zo sterk was van binnen. Zij zou er daarenboven dag en nacht om moeten huilen, maar dat vertikt ze. Dat moet niet, want dat is kleinzielig, en met kleinzieligheid wil ze niets te maken hebben. Maar het is uit haar weg.
Juist, Crisje, daar leeft, daar ligt en daar slaapt het. Gisterenavond, zeven minuten vóór tien, is het uit je leven weggerukt door het proces, dat men „geboren-worden" noemt. Geen seconde te vroeg of te laat, precies op tijd en ruimtelijk precies. Indien je eens wist, dat je een geestelijke prins hebt gebaard, een prins van de Ruimte, Crisje! Wat dát te betekenen heeft hoor je wellicht eerst van dit kind over veertig jaar, mogelijk iets vroeger. Ga ik er op in en volg het gebeuren, dan zou ik het je op de seconde af kunnen zeggen, doch dat is de bedoeling niet. Waarom zou ik je deze wijsheid schenken? Het vermoeit je toch maar. Maar hoe zou je dan dit leven ontvangen? Indien de Lange dit eens wist, Crisje, dan was hij geen mens meer en plofte hij uit elkaar. Maar dat moet niet! De sterren en planeten, Crisje, weten van dit leven. Dit leven is *„WAYTI"*, Crisje! Wat dit woord betekent hoor je later! Maar ik zeg je, de zonnen, sterren en planeten, dit Universum, straalt Jeus de ogen uit. Waarachtig, die gekke Gerrit zag en voelde het. Velen zullen het nog voelen. De eerste dagen ná de geboorte, doch dan gaat het weg en is Jeus 'n doodgewoon kind. Maar dit leven is in handen van hén, Crisje, die niet meer tot dit leven behoren, maar die tóch éêns ook 'n stoffelijk leven hebben gekend. Dát leer je wel niet

door je reine, goeie, beste vriend, mijnheer pastoor, daar weet hij het ware ook niet van. Dit leeft ergens anders en er is nog geen universiteit voor gebouwd. Dát zál Jeus doen! Je voelt het zeker, Crisje. Ik praat als 'n gek of als 'n alwetende, maar die álwetendheid lééft in je Jeus! En dat was het gevoel, je zweven, je één-zijn met het kind, dit leven, wat je al die tijd hebt gevoeld en waardoor je zo gelukkig en zo verheven was. Denk er over na, Crisje, het is goed voor straks, wanneer „dèn wakker wud en met ow wil praote!" Maar dan zul je wel eens weglopen, Crisje. Dán zul je geen raad weten, want deze zal je vragen stellen, dat het je groen en geel voor de ogen wordt en die géén mens beantwoorden kan aan een kind, omdat het niet mogelijk is. Juist Crisje, denken moet je, alles gadeslaan, nábeleven is het, dat ook Jeus eens zal moeten doen, wil hij de wetten van Onze Lieve Heer gestalte geven, verwerken en ze een plaats geven in deze zo rotte maatschappij. Ga verder, Crisje, wij waken!

Er komt bezoek. Vrouw De Man komt met soep voor Crisje, maar ze blieft die soep niet. Ze zou er onpasselijk van worden en dat kan niet. Ze mag zichzelf niet van streek maken, dat is nadelig voor het kind. Crisje geeft haar weer een wijze les. Met vrouw De Man staat de leugen voor haar gemoed en haar hart. Ze neemt zich heilig voor mijnheer pastoor er alles van te zeggen. Crisje hamert op die menselijke ziel, waar zoveel slechts in leeft. Ze kan het niet laten, telkens als ze slechte mensen ontmoet tovert Chrisje het vagevuur naar beneden en stookt ze die vuurtjes op, zó, dat de mensen wel bang moeten worden. Trui zegt:
„Dat wief trekt zich toch niks van 'n vagevuur aan; die mô-je derrek in de hel smie'te. Die is deur de wol hèn, die is....." en nog veel meer, waar Crisje het mee kon doen en Trui het hare van weet. Crisje geeft zich echter nooit gewonnen en de mensen weten, wanneer je bij Crisje komt, dan krijg je de levenswijsheid met de el uitgemeten of een preek, die niet mis is en die je met je klompen aan kunt voelen. Steek maar in je zak. Dit appeltje komt regelrecht uit de Hof van Eden! Smaakt het? Jullie hebben

de zakken vol en stelen als de raven. Jullie rollen dan ook rechtstreeks het vagevuur in of nog erger, de hellen wachten jullie op. Maar vrouw De Man zegt:
„Ik zal der veur zurge, Crisje. Ik zal mie'n leeve verbeetere, maor ik mot mie'n tied hebbe".
Dat is nu juist iets voor Crisje. „Wât wi giij zegge? Tied? Giij hèt jao ow tied al verschooierd en verzoape. It is arg as ik it zeg, maor zoo is het. Hie'r mô-je aan 'n beeter leeve beginne! Hie'r mô-je ow kop buuge veur Onze Lieve Heer. Hèt giij dat begreepe, vrouw De Man? En wat hèt giij met mie'n mark gedaon? Now? Dâ's de laatste keer, aij dat maor wèt! It is 'n schande, now heij tóch dat geld verzoape, wâ?"
Crisje neemt het onooglijke wijfje onderhanden, zoals het dit nog niet eerder overkomen is. Maar het is dan ook bar. Het is zo godsgruwelijk, dat Crisje er geen woorden voor kan vinden. Zo erg! Vrouw De Man zit alweer in het vagevuur en Trui, die dit alles nauwlettend volgt, ook al praat Crisje nog zo zachtjes, loert met arendsogen naar de kraamvrouw. Pas op nu, dat dit vervloekte wijf wéér geen geld te pakken krijgt. Want dát is de duivel dienen! En dat wil Trui niet, die kan haar gestolen worden. Maar och, ook voor Onze Lieve Heer staat deze Trui toch niet open. „Duizende malen" heeft Crisje het al gemerkt. Trui is gierig. Haar hart weigert, als de handen in de beurs moeten tasten. Ze gooit er nu nog een schepje op en wil dat wijf de deur uit hebben. Die moet haar soep zélf maar slurpen. Als Trui zegt: „Ik heb ow driekeer zie'n sloffe, vrouw De Man", weet Crisje, dat het mens haar weer afschrikwekkend belazerd heeft. Drie keer naar Hent Klink en dat in deze tijd. Drie maatjes foezel is niks, maar deze mensen drinken ze met liters. Vrouw De Man raakt nu toch onder de indruk van de verwijten en krijgt het zichtbaar benauwd. Crisje krijgt medelijden met het gedrocht en vraagt afleidend naar haar man en zoon en de gewone dingen van de dag. Trui is nu uitgeschakeld, voelt Crisje, die kan 'n mens villen èn, o, wat is Crisje eigenlijk dom, dat ze haar de kans geeft dit leven volkomen kapot te maken. Dat kan ze zichzelf niet vergeven. In wat voor dingen komt

ze toch? Wat voor ellendige zaken brengen de mensen met zich mede, lopen ze mee rond en zitten ze aan vast? Zorgen zijn ellende, zijn stinkend slecht voor hart en ziel en daarmede wil Crisje niets te maken hebben. Trui, dat ligt er nu dik bovenop, zit achter de gordijntjes en loert naar de mensen. Zij geeft het nog niet op en wil gelijk hebben. Trui wil Crisje een tik geven, anders is ze haar prestige kwijt in deze omgeving.
„En? Kui mie'n gin antwoord geeve, vrouw De Man? Bu-je gin driekeer foezel weeze hale?"
Vrouw De Man voelt, dat het gemartel weer opnieuw begint. Wanneer ze kwaad wordt, kan ze vloeken als 'n ketter en wordt zij des duivels. Dan krijgt ze 'n gezicht, zo hard, zo krengachtig en demonisch, dat je er bang voor wordt. Er zijn mensen, die haar uit de weg gaan, omdat ze denken, dat ze de duivel in eigen persoon is; zo'n demonische invloed hangt er dan om deze vrouw.
De vrouw verschuift zich wat en wendt zich dan tot Trui:
„Wèt giij wat giij kunt, dooie sagerijn, verrekte klimop? Wat wí giij van mie'n rotwief?"
Dat wordt ruzie en „hommeles", denkt Crisje, en dat moet niet. Ze gebiedt Trui om haar mond te houden en zegt kalm tegen vrouw De Man, dat ze rust nodig heeft en verzoekt haar te vertrekken. En nu is de onooglijke vrouw tóch beleefd. Voor Crisje kan ze dat en weet nu, dat ze geen ruzie moet maken. Maar de kracht van haar ene oog slaat Trui tegen de grond. Crisje krijgt 'n goeiedag, Trui is lucht voor haar. Rokken omhoog, kop in de nek, gaat dit twee-en-twintig-hoge-turf-gebouw de deur uit. Doch dan krijgt Trui haar nog net te pakken en dwingt haar:
„Achteruut, deur dèn veurdeur gaon alléén minsche".
Vrouw De Man spuwt op de grond. Crisje draait zich om. Die komt voorlopig niet terug. Het is werkelijk een schande, vindt Crisje. En dat vandaag. „As dit maor gin ongeluk is!"
Er wordt druk gepraat. De zusters hebben elkaar iets te zeggen. Crisje wint het toch, want ze sluit zich af en vraagt Trui te zwijgen. Vroeger kon Trui dat niet, daarom is ze ook zo lang

weggebleven. Zij kan niets vergeten en wil steeds het laatste woord hebben. Trui weigert iets te aanvaarden. Doch nu houdt ze haar mond dicht en dit is 'n winst voor haar karakter. Crisje moet even bijkomen. Is dat wat? En dat op haar nuchtere maag. Goddank dat Hendrik niet thuis was. Dan had je de poppen aan het dansen gehad. Door anderen kom je steeds in de ellende en narigheid. Wat doet dat mens toch hier? Wie wil nu met dat wijf te maken hebben? Maar mag je voor een mens de deur gesloten houden? Zand er over, denkt Trui. Wèl krijgt Crisje te horen, dat je geen „luus" hoef te zoeken, die zijn er vanzelf al. Bij Trui moet ze niet proberen aan te kloppen. Máár, weet Crisje, bij de slechte komen de goeden. Soms kun je door mensen geluk beleven en dán ben je het toch maar kwijt. En Christus heeft gezegd: „In mijn Vaders huis zijn vele woningen". Gooi nimmer 'n deur dicht voor de neus van Zijn kinderen of Hij zal de deuren van Zijn Koninkrijk gesloten houden voor U! En dat is iets, waarvoor Crisje heilig ontzag heeft. Dit zijn de allereerste beginselen voor het beoefenen van de naastenliefde. Maar met dat al voelt Crisje, dat de mensen haar er weer lelijk hebben laten inlopen. De slechten hebben haar op 'n gehaaide manier belazerd en wel weer zo erg, dat ze het Hendrik niet eens durft te zeggen. En Trui weet dat alles. Zij heeft dit reeds jaren meegemaakt en weet bovendien, dat zij zelf het is geweest, die Hendrik de eerste maanden van hun huwelijk grondig verpestte, door hem alles te vertellen wat Crisje deed. Doch toen begon het! Toen kreeg Hendrik er van langs en heeft Crisje haar eigen degelijke fundamenten voor haar geluk, vrede en rust gelegd. Hun huwelijk staat nu op geheide palen. Het zijn fundamenten, die door géén mens aangetast kunnen worden! Hoe was echter Crisje's leven in het begin van haar huwelijk? Ellendig! Trui kletste en zat tussen haar en Hendrik. Trui zag alles verkeerd. En toch vond Crisje goed, dat ze over de vloer bleef komen. Maar Crisje had haar plannen en vond, dat zij nu nog niks mocht doen, dan had ze straks recht van spreken en kon ze haar Lange, met al zijn verkeerde gedoe en gedachten de waarheid vertellen. Eén jaar duurde het. Doch toen kreeg de

Lange er van langs en Trui zo'n pak slaag, dát, wat toch een groot mirakel was, zelfs ome Gradus kwaad werd en z'n vrouw moest beschermen, of de Lange had haar vermoord. Ze schreeuwde als een varken dat geslacht wordt, zo had Hendrik haar valse karakter te pakken. Tenslotte moest Crisje haar zuster te hulp komen. En wat 'n spijt had Crisje! Toch had ze de dingen van a tot z overdacht. Crisje moest het haar man zeggen, want de berg van klachten werd zo'n afschuwelijk gevaarte, dat zij er bijna onder bezweek. En dat alleen door Trui, omdat deze niet verdragen kon, dat Crisje goed deed, voor elkeen open stond en van haar kleine bezit nog weggaf, wat zij kon missen. Trui vond dit „gek gedoe" en kon het niet verdragen. Het was heel moeilijk voor de Lange om hier doorheen te kunnen kijken. Maar niet voor Crisje, en toen deze haar zuster volkomen doorzag, wist zij hoe dit varkentje te moeten wassen, wilde zij haar geluk en haar huisgezin niet door haar zusters' jaloers gepraat zien afgebroken. En toen de Lange eindelijk begreep, dat Trui zijn Crisje, zijn geluk en zijn liefde, bezoedelde en gemeen behandelde, om zichzelf op een mooie plaats te zetten en zich 'n licht te schenken, sloeg de Lange met één slag Trui tegen de grond. Ome Gradus, anders een sul van een man, maakte zich kwaad, ging voor de Lange staan en zei het zijne er van. De Lange moest de deur uit! En die ging. Maandenlang was er wrijving, werd er gezwegen en keken zij elkaar niet aan. Trui en Crisje leefden wel op voet van oorlog, doch Crisje wist: zij was waar. Zij behoefde zich niet te schamen. Ook mijnheer pastoor wist er alles van en gaf Crisje volkomen gelijk. Já, mijnheer pastoor heeft dat alles volkomen méébeleefd, want Crisje biechtte al haar zonden op, waardoor haar biechtvader alles van haar leven begreep. Toen Hendrik meende, dat hij Crisje wel eens flink „op haar lazerij" had te geven, greep mijnheer pastoor in en zei tegen de Lange:

„Hèt giij now eindelik ow ooge ope, Hendrik? Wi giij mien wies make, dat ow Crisje it is?"

Mijnheer pastoor mocht niet uit de biechtstoel klappe. Maar Hendrik, mijnheer pastoor is zó machtig groot niet als jij denkt,

hij weet uit zichzelf van te voren niet hoe het gegaan is. Crisje rafelde alles uit elkaar en biechtte het toen eerlijk op. Daardoor kreeg mijnheer pastoor ontzag voor dit reine leven, dit kind van God, dit enige zieltje. Kom niet aan Crisje, had mijnheer pastoor gezegd tegen de Lange, „dan krie'g giij met mien te doe'n! En aij ow hande vergrie'p aan Trui, mô-je biij mie'n nie't meer komme, Lange. Want wiij zun allemaol zondige minsche en kinderen van één Vader! Maor Crisje, daor blie'f giij van af! Crisje is van ons allemaol, Hendrik, want Crisje is 'n zeege veur de kerk!"
Mijnheer pastoor heeft er voor gezorgd dat Trui weer ging spreken. Want dat was toch wel wenselijk. Ze woonden immers naast elkaar. Als Crisje bij haar varkens of kippen moest wezen en Trui evenals zij, ook achter haar huis doende was, voelde Crisje zich of zij door messen werd gestoken. Vele nachten heeft Crisje erom liggen belken, maandenlang uur na uur haar gebeden opgezonden. Eindelijk werden haar gebeden verhoord. Toen Trui weer bijdraaide werd voor Crisje de hemel geopend. Trui was steeds een moeilijk mens geweest met een lastig karakter, doch dat moest men juist tegemoetkomen en zoveel mogelijk helpen. Trui had wel wat geleerd, maar toch om met haar in harmonie te leven was zowel voor de Lange als voor Crisjé een zware opgave. De Lange trok zich van zijn schoonzuster niet veel meer aan. Iemand moest het thans nog eens wagen iets ten nadele van zijn vrouw te zeggen. Hendrik dankte God op z'n blote knieën, dat hij z'n Cris voor zich behouden had. Door al die misère had hij met z'n Cris een hemel geschapen, die geen mens hun meer afnam. Trui mocht, als zij zin had, er inkijken en als zij wilde de vloer dweilen. Meer was er voor haar daarin niet te doen. Voor het overige van dat paradijs had Trui geen ogen en verstand ervan nog veel minder. Dit was de levenspsychologie geworden van twee mensen, alleen ontstaan door liefde en rechtvaardigheid..
Er was thans geen mens meer op deze wereld, ook al had de mens nog zoveel verstand, die 'n wig kon drijven tussen de Lange en Crisje. Trui had zich te pletter gelopen. In de hele buurt en ganse omtrek wist men van het geluk en de wijsheid, welke in

dit gezin heerste. Zelfs de baas in Emmerik kwam het ter ore en nodigde Crisje uit tot een bezoek. Hij wilde met dit wonder van wijsheid en liefde, waar zoveel van te leren was, ook wel eens kennis maken. Zo trok Crisje dan haar nieuwe kleed aan en ging met Hendrik in Emmerik op visite bij zijn heer en meester, de wijnhandelaar. Het werd een ware feestdag voor haar. De baas merkte al gauw dat de vrouw van zijn knecht van betere „komaf" was, en toen zij in de loop van het gesprek vertelde, met welke families zij vroeger omgang had, zaten de baas en zijn vrouw met open mond en verbaasde blikken te luisteren. De Lange had toch maar een lot uit de loterij, als hij dat maar goed besefte. Crisje was 'n lady. Zij kwamen er niet over uitgepraat en vroegen later verscheidene keren of zij nog eens kwam. Doch daar had zij geen tijd voor. Tenslotte had zij haar eigen leven en huishouden en het veel te druk om dikwijls visites af te leggen.

Crisje laat Trui thans denken wat zij wil. Zij kent haar zuster en weet, dat het vuur in haar wel heel erg vlug ontbrandt. Zij zou narigheid op narigheid stapelen, als zij in elkaars vaarwater kwamen. Crisje bezit een onfeilbare intuïtie, om dit leven tot het ogenblik van zijn geestelijke ontwaking rustig te laten doormodderen. Zij ziet, dat haar zuster tot aan haar nek tussen het onkruid staat. Crisje laat haar thans haar eigen boontjes doppen en, verstandig als ze altijd is, geeft ze Trui maar gelijk en volgt de enige weg, door Onze Lieve Heer aangewezen: de weg van de „liefde". Maar Trui wil tenslotte, omdat ze leven, vrouw en mens is, ook haar deeltje en een kruimeltje bezitten van hetgeen deze twee zo gelukkig maakt. Dat is voor haar de ene gezonde jongen na de andere. Wellicht heeft Crisje gelijk, misschien is ze te strak, te stroef en te hard voor zichzelf. Wie weet. Toch heeft Trui wel iets geleerd. Ze houdt zich gemakkelijker in en haar mond vliegt niet meer zó vlug open. Ze gaat reeds liever de deur uit dan met de Lange te beginnen en hem zoals vroeger als het ware tot een tweegevecht uit te dagen. En de Lange? Och, die ziet haar in het geheel niet meer. Voor hem heeft Trui afgedaan en verschijnt ze soms toch nog af en toe

binnen zijn gezichtskring, dan ziet hij alleen maar een mens, die hier slechts even is, doch waarmede hij zo min mogelijk te maken wil hebben. Daarom ook moest Trui van die fles wijn afblijven. Die laat hij in geen geval door haar bezoedelen. Crisje schrok natuurlijk, want die voelde Trui en begreep de Lange. Trui beet zich de lippen stuk, doch omzeilde haar zwager en liet het vuur niet oplaaien. Crisje stak haar in stilte een pluim op de hoed. Haar zuster weerstond thans Hendrik prachtig. Dit waren verschijnselen van ontwaking en ontdooiing, al hadden deze voor Onze Lieve Heer nog niet veel te betekenen. Indien Trui echter andere mensen voor zich kreeg, was ze weer direct tot de aanval gereed. Ondanks dit alles was ze toch bezig een fundament te leggen. Zeker, het was duidelijk dat dit nog slechts was voor het eigen „ik" en voor haar eigen zaligheid, met de kennelijke bedoeling een plaatsje te veroveren onder al deze mensen, die tenslotte toch allen in hun eigen ongerechtigheid hadden gelegen. Volgens Trui stonk alles! En als de mens geen kleren meer aan had, was dèn niks! Crisje vond de uitdrukkingen, die haar zuster altijd gebruikte, te goedkoop, te doorzichtig en te arm van geest. Ze waren niks anders dan het proberen te redden van haar eigen „ik", dat echter door geen mens in het dorp open en bewust erkend werd. Men vond haar maar 'n gewoon mens, 'n bonestaak met 'n mond met wat haren er op. Trui van ome Gradus was een koude en kille verschijning en stellig geen rozenhoedje voor Crisje. Haar generale repetities voor Communie en andere godsdienstige gebruiken ketsten af tegen de muren van de kerk en men keek er doorheen. De mensen wisten wat zo'n gebed van haar waard was. Neen, als zij hulp nodig hadden vroegen zij aan Crisje om voor hun geluk en zaligheid te bidden, die dat gaarne op zich nam. Maar er kwamen er zoveel. Wanneer ze dan ook zág, dat ze het niet waard waren en zelf er niets voor deden, hield ze op met haar gebeden. Onze Lieve Heer was tenslotte gin marktkoopman. Trui's gebeden hingen als een slappe was achter in de tuin, wanneer er geen droogte in de lucht zat en het dag en nacht mistte. Dat wist elkeen en zijzelf ook. Haar inborst wilde niet kraken en barsten en haar gevoel

kon zich niet ontplooien. Zij miste het bezielende vuur. Ook mijnheer pastoor wist dat, want die kende z'n schapen. Het moederlijke warme gevoel, de drang om te strelen en te sussen, lief te hebben al wat leeft, kwam niet hoger dan de bank waarop zij was gezeten. De deemoedigheid, die zij ten toon spreidde, namen de mensen niet aan. Dat nam niemand serieus. Geboren en met elkaar opgegroeid in dezelfde streek waren ze volkomen met elkaars karakter bekend. Ze wisten waaraan je dacht, wat je voelde en wat er in je omging. Trui's gebeden, zei de Lange, waren als een kip, die wel kakelt maar waar je nooit een ei van zag. Die ging dan natuurlijk de pot in, want zatvreters moet je slachten!

Trui, dat ziet Crisje vandaag, valt nog wel vaak terug in haar eigen, harde wereld, maar heeft toch iets geleerd en dat is toch wel de moeite waard om Onze Lieve Heer voor te danken. Crisje bidt en haar gebeden voor het welzijn van de hare en alle andere medeschepselen vliegen de ruimte in. Wél vijftig keer heeft Crisje er voldoening van beleefd. De mensen kwamen haar zélf vertellen, dat de narigheid was verdwenen. Door haar kwam het, haar gebed kon wonderen verrichten. En dat wist mijnheer pastoor eveneens, waardoor géén kind van zijn parochie met 'n vinger naar haar moest wijzen, of ze kregen met hem te doen. Dit machtige ontzag had zij zich eigen gemaakt en daar kon de Lange op teren en kon hij zich permitteren om te zeggen: Ik ben de gelukkigste man van de wereld! Trui heeft het verloren en probeert niet meer dit huwelijk te ontzetten, want zij zou haar nek breken op de gelegde fundamenten, die door Onze Lieve Heer zelf zijn gezegend.

En thans: het gaat. Trui zoekt een weg. Crisje laat haar zuster die weg zelf ontdekken. Ongevraagde hulp zou hier belemmerend werken op de ontwikkeling van Trui's karakter. Natuurlijk is Crisje bereid haar bij te staan en haar nacht en dag op te vangen met haar grote liefde.

Trui is er dan toch maar weer en dat vindt Crisje een bovennatuurlijke genade. Als ze terugkeert, nadat ze vrouw De Man de deur heeft uitgekeken, zegt Crisje:

„Giij het gelie'k, Trui. Zulke minsche zun de val van 'n andere". Dat is koren op Trui's molen. Daar komt haar antwoord al: „Ha'k ow al eerder kunne zegge en leere, maor giij denk da'k gin hart heb".

Ja, Trui, nu heb je gelijk. Aan vrouw De Man geld geven is de duivel dienen.

Trui smijt de soep voor de varkens, wat Crisje alweer een schietgebedje kost, want er leven zoveel arme mensen die zich daaraan te goed hadden kunnen doen. Dit is zondig in Crisje's ogen en zij neemt zich voor, wanneer in het najaar het eerste varken wordt geslacht, de eerste de beste bedelaar, die aan haar deur komt, er een portie van te geven. Ook vrouw De Man zal dan niet worden vergeten. Wat 'n dag anders, wat heeft zij weer veel te bedenken en te overwegen voordat ze mag handelen, wil ze tenminste geen brokken maken en voorkomen, dat Trui het heft in handen krijgt.

De buurvrouwen komen, Crisje noch Trui zijn bijzonder op het bezoek gesteld. Het is immers geen oprechte belangstelling, doch slechts een bevrediging van de nieuwsgierigheid om te zien, hoe die heilige Cris er nu weer bij ligt. Verder wordt het toch weer een roddelpartij van en over alle mensen uit de buurt.

„En Crisje, heij vul pien gehad?"

„Och, vrouw Ruikes, wat za'k ter van zegge, it géét allemaol van eiges".

„En Crisje, was it heel arg? Och, vrouw Knie'p wat za'k ter van zegge. It is gebeurd veur dat giij der arg in het".

Het gezeur gaat Crisje de keel uithangen. Trui kijkt al veelbetekenend op de klok en zegt, dat het tijd wordt om te gaan rusten.

Doch de vrouwen zijn niet van zins al direct bij de eerste aanmaning op te stappen. Zo'n middag dient behoorlijk uitgebuit te worden. De kluif is te smakelijk om zo maar in de steek te laten. Gelukkig zijn er niet al te veel „belangstellenden" gekomen. Er zijn er echter toch nog bij, die je anders bijna nooit ziet en die je slechts heel oppervlakkig kent. Doch ook die mensen dringen zich aan je leven op en het is heel moeilijk de deur voor

hen gesloten te houden. Crisje kon de door het bezoek voor haar meegebrachte eitjes slechts matig waarderen. Hoeveel mensen zijn er niet die ze veel meer nodig hebben. Nog nimmer had Crisje zo'n hartgrondige hekel aan al dit gedoe, dit geklets en deze ziekelijke nieuwsgierigheid. Hoe vaak hebben de vrouwen elkaar met hun kletspraat over elkaar door de modder gesleurd. Niet zelden ook drongen die praatjes door tot in de kroeg van Hent Klink. Dat gaf dan meer dan eens hooggaande ruzie tussen de kerels. Nee, het kan Crisje allemaal geen zier schelen, hoe het bij een ander is of wat een ander uitvoert. Bij haar is alles eenvoudig en netjes. Trui kan wat beter uit de voeten, omdat ome Gradus meer verdient en er in dat huishouden geen kinderen zijn, ofschoon, wat die verdienste betreft, daar al verandering in begint te komen, want de Lange bedenkt van alles om zijn inkomen te vergroten. Trui mocht zo gaarne haar zuster laten voelen, dat zij toch veel welgestelder was en het zoveel beter had. Doch dat doet Trui nu niet meer. Toen zij op een keer weer eens behoefte had, om zich op laatdunkende wijze over de mindere welgesteldheid van haar zuster uit te laten, kraakte Crisje in één keer haar geluk.
„Die riekdom van ow Trui, vreete de varkes nie't. Ook die kotse der van". Trui schrok, werd vuurrood, doch was zo verstandig dit onderwerp verder met rust te laten. Nee, Trui, dat geluk van jou is niet veel waard. Heel verstandig van je, dat je besloot niet verder op Crisjes oordeel in te gaan en je niet meer met haar geluk te bemoeien. Dat gouden geluk van Crisje is onaantastbaar. Dat laat zij door geen mens en dus ook niet door jou bezoedelen. Trui heeft een lekker soepje gekookt. De stemming is buitengewoon genoegelijk en de harten stralen van vreugde en geluk. Als Johan en Bernard hun moeder verzekeren, dat zij bijna omrollen van de honger, worden ze naar tante Trui gestuurd. Johan kan vleien dat men er week van wordt. Doch wat voor vleierij wordt aangezien komt vaak uit het gevoelige, gouden hartje van het kind. Dat ontgaat ook Trui niet en de oprechtheid van dit karaktertje treft haar telkens weer. Zij weet ook heel wel, dat Bernard haar veel minder sympathiek is en, zo

jong als hij is, haar karakter en handelingen doorziet. Zij weet, dat Bernard noodgedwongen haar bijzijn duldt, maar overigens zijn tante liever niet ziet dan wel.
De Lange komt binnen en met hem is het gezag weer in huis. Het is nu weer uitkijken en op je woorden letten, want Trui en haar zwager zijn nog steeds water en vuur. Alleen de Lange neemt niet veel notitie meer van zijn schoonzuster en deze heeft zich daar maar bij neer te leggen. Hendrik is niet onbeleefd tegen haar, maar daar is dan ook alles mee gezegd.
„Dag Trui".
„Dag Hendrik".
„Dag Cris. Wie was ter allemaol?"
Crisje begroet haar man, doch glijdt over zijn vraag heen.
„Och, Hendrik, niemand bijzonders. Giij wèt wel, ik mot gin visite.
Bu-je nog biij mijnheer pastoor gewéés?"
„Van eiges, Cris".
„En, Hendrik?"
„Wiij hebbe 'n lekker glas wien gedronke en lekker zitte te kletse. Wat 'n goed minsch is dat, Cris. Dèn hèt now oaveral verstand van".
„Jao, da's waor. Onze pastoor is 'n goe'd minsch. En wiij motte onze hande wel in mekaar slaon van bliijdschap, dat wiij zo'n goeie teruggekrege hebbe. Hie'r kunne wiij Onze Lieve Heer nie't genoe'g veur danke".
„Schei now maor uut, Cris, ook dèn is nog gin heilige". De Lange remt zijn vrouw een beetje, anders neemt haar ziel met mijnheer pastoor een veel te hoge vlucht.
„Kump mijnheer pastoor nog, Hendrik?"
„Jao, ik denk marge, Cris".
„O, das fijn".
De Lange eet smakelijk. Hij heeft ook een paar borrels gedronken, doch kent zijn maat. Ook dat is een eigenschap van hem, waarvoor Crisje hem dankbaar is. Hendrik heeft veel te doen. Hij kijkt eens naar Jeus en de jongens, vliegt dan de deur weer uit voor zijn portretten en komt eerst laat terug. Crisje had

hem natuurlijk liever thuisgehouden, maar zij moest er wel in berusten. Tenslotte heeft hij toch weer een bestelling gekregen en het geld kan nu eenmaal te goed gebruikt worden.
Laat in de avond komt er nog bezoek en staat plotseling een van hun beste vrienden voor hun neus. Casje, de agotie-man. Casje is bijna zo groot als de Lange, doch is invalide, hij mist zijn onderarmen. Evenals Gerrit Noesthede is het een buitengewone grappenmaker, doch toch weer op een andere wijze. Hij reist en trekt overal heen en zeer toevallig was hij juist in het dorp. Meestentijds hangt hij ergens anders uit. Zoals reeds gezegd, is de koopman een geboren komiek en Crisje moet gewoonlijk al lachen, als zij hem alleen maar ziet. De Lange begroet hem met een:
„It beste volk kump altied in de nach".
„Dag, Crisje".
Casje kan geen handen drukken en vervangt dit door het maken van grimassen. Hij trekt een komiek gezicht en dan moet je al lachen en dat is soms meer waard dan 'n handdruk, die vaak geen ander resultaat oplevert dan 'n klef en beroerd gevoel. Casje beschikt, dat heeft hij ook met Gerrit Noesthede gemeen, over een goed verstand en een handschrift, dat ze hem op het stadhuis niet verbeteren. Wanneer het bekend wordt, dat hij weer in het dorp is, komen de mensen op hem af met brieven, waar het een of ander in geschreven staat, dat ze niet kunnen verklaren. Casje is goed onderlegd en schrijft met krullen, waar de Lange jaloers op is. Zijn overleden ouders zaten er goed bij en hebben hem een behoorlijke opvoeding gegeven. Dat hij nu agotie-man is en met zijn koopwaar door het land trekt, is zijn eigen, vrije wil. Ook hij zal wel niet trouwen en alleen blijven, al doet ook hij, alsof hij al tal van vrouwen heeft gehad en er thans meer dan genoeg van heeft.
Casje en Crisje, ze kennen elkaar al sinds hun kinderjaren en hebben het altijd goed met elkaar kunnen vinden. Ook de Lange mag hem gaarne, omdat de negotie-man er een van hun zelf is geworden, waar je goed mee praten kunt. Casje was het eigenlijk, die de Lange met die man van de portretten in contact heeft

gebracht. Daarginds in Diedam, waar Casje rondslenterde, maakte hij kennis met die portretteur.
„Ik blie'f maor efkes, Crisje. Ik wèt wel, da'k laat bun, maor ik heurde van ow Jeus en dat, dach ik, lao'k mie'n nie't afneeme, giij, zol mie'n dat nooit kunne vergeeve!"
Hendrik en Casje praten nog even over de gang van zaken van de portretten. Casje beweert, dat Hendrik daarmede geld als water kan verdienen, indien hij er zo nu en dan even uitwipt. Hij zelf kan deze zaken er niet bij hebben. Hendrik weet, dat hij eigenlijk deze hele bedoening niet nodig heeft, want als het er op aan komt, heeft Casje nog wel 'n appeltje voor de dorst. Dat appeltje ligt rustig ergens onder de mensen en Casje weet absoluut zeker, dat niemand in staat is hem dat geld te ontfutselen. Zo snugger en bijdehand is Casje wel. Dat is hem wel toevertrouwd. Ze nemen er nog een. Dit is 'n dag om niet gauw te vergeten.
Casje's kist staat in de hoek van de keuken. Hij kan nooit komen, of er komt iets voor Crisje uit. Ook nu weer zal hij haar met een geschenk verblijden. Hij duikt in z'n agotie-kist en scharrelt er wat in. Dan vindt hij wat hij zocht en toont het de Lange. De zwerver is een geboren diplomaat en mensenkenner, in het bezit van een goed hart en eerlijk als goud. Casje toont Hendrik zijn geschenk voor Crisje en die kan dáártegen geen gemoedsbezwaren hebben. Want met deze gave van zijn vriendschap toont Casje wel zeer duidelijk, dat hij er niet over denkt zich op een terrein te begeven, dat hem niet toebehoort. Zeker, Casje is maar een eenvoudig mens en een doodgewone agotie-man, doch met een innerlijke zielegrootheid, die hem er van weerhoudt die heilige dingen en waarheden aan te tasten, die een echtgenoot voor zichzelf opeist. Hier kan en mag niets of niemand tussen komen. Dat zijn heilige zaken, die alleen de man voor zijn eigen vrouw gerechtigd is te verzorgen. Casje weet: een kruisje moet de vrouw van haar eigen man hebben en van geen ander.
De Lange vreest, dat Casje z'n Crisje niet kent. Jammer, denkt hij, want nu moet hij zijn vriend pijn doen. Hoe kan hij zó vlug ingrijpen, dat Crisje niet iets aangeboden wordt, dat ze niet kan

aannemen en Casje een pijnlijke weigering bespaard blijft. De Lange zit er bij als een geslagen hond, als de verpersoonlijking van de diepste rampzaligheid, want Crisje verlangt al zo lang naar een kruisje en hij, dooie, schandalige hond en lamgeslagen stuk ongeluk, had daar immers allang voor moeten zorgen. Juist vandaag zou het welhaast het toppunt van zaligheid voor haar zijn geweest en wéér, altijd wéér, schiet het hem door z'n kop. Het lijkt wel of het niet mag!
Doch de Lange heeft zich onnodig bezorgd gemaakt. Casje's innerlijk gevoel heeft hem immers reeds gewaarschuwd. Hoe, dat zal voor beiden wel een raadsel blijven. Crisje kon vanuit de bedstede die twee daar in de keuken gadeslaan en zag, wat de bezoeker eerst uit zijn kist wilde halen. Maar dat draagt ze nooit! Nóóit een kruisje van een man, die je niet toebehoort. Dát zou 'n valstrik zijn voor jezelf, ten opzichte van Onze Lieve Heer. Een gebed, dat je zou opzenden, zou steeds te maken hebben met de man, van wie je het kruisje had gekregen. Dat raakt de ziel, de geest, het leven en het geluk. Crisje zou er zichzelf maar door besmetten en bezoedelen. Néén, nóóit niet, zou zij dat ding kunnen dragen, dát kan alléén de Lange haar schenken en dán is het een zegen!
Casje geeft geen kruisje. De Lange mag blij zijn, dat deze zo gevoelig is. Hij doet precies wat Jeus' moeder wil dat hij zál doen, pakt een mooi kleedje en komt er mee naar haar toe. Kijk eens, Crisje, voor Jeus. En dit is 'n prachtig geschenk. De zijde straalt haar tegemoet. Casje, „giij wod wèl bedank!" Ook van de „engele" hier, Casje, die je niet zien kunt, maar die je deze gevoeligheid schonken en dat ook voor jou wil zeggen, dat er meer lééft tussen hemel en aarde, waar de mensen niks van weten! Doch wij verzekeren je, Onze Lieve Heer vond je beslissing goed.
Het is een vreemd gezicht Casje met z'n houten armen vork en mes te zien hanteren. Gaat hij schrijven, dan schuift hij zijn houten armen en handjes aan zijn stompjes, ligt met z'n ellebogen op tafel en versiert zijn schrift met krullen, waar ze op de departementen en andere ambtelijke bureau's een punt aan

kunnen zuigen. Trouwens, Casje is secretarie-schrijver geweest en heeft een poos op een stadhuis zitten pennen, doch zijn liefde voor de natuur was zo sterk, dat hij zijn baantje er aan gaf en op een goede dag zei:
„Veur mie'n kú giij 'n ander zuuke, ik hèt gin zit in mie'n kont".
Daarmede eindigde Casje's ambtelijke loopbaan en begon zijn gesjacher langs de weg en zijn leven in Gods vrije, heerlijke natuur. Tot in Zwolle toe kent men thans de reizende agotieman met z'n streken en z'n vrolijkheid, z'n menselijke goedheden en z'n grootheid van geest en ziel. Casje, die ondanks z'n zotternijen toch steeds heer was en bleef, niettegenstaande zijn soms uitgelaten buien, wanneer hij als een hardstikke gek rond zijn agotiekist stond te springen als een stierenvechter in de arena om een gewonde stier, want dat bracht hem geluk. Het bracht hem zoveel geluk, dat hij er soms geen raad mee wist. Wat had een mens aan dat vervloekte geld? Wat had een mens aan geld, als hij niet over normale armen en een normaal lichaam beschikte? Was hij dan soms geen mens? Och nee, men moet met Casje niet over een Onze Lieve Heer spreken, die al zijn kinderen liefheeft. Dat niet. Crisje kent Casje en Casje kent Crisje. Zij hebben samen hun weetjes meerdere malen uitgepraat, en toch een groot ontzag en eerbied voor elkander gekregen. De een weet, dat het grote geloof in haar Onze Lieve Heer door niets is aan te tasten of te verpletteren, terwijl de ander weet, dat zij deze ziel met rust heeft te laten. Hier kon zij niet helpen. Het gebrekkige stel armen zit hier tussen en dat is niet uit de weg te ruimen. Maar Casje is een goed mens en geen schooier.
Zij waren goede vrienden en bleven dit. Crisje probeerde nooit meer de mismaakte de heilige sacramenten toe te dienen. Dat liet zij verder aan mijnheer pastoor over.
Hendrik had in die dagen een plezier gehad om nooit te vergeten. Beiden vochten om één en dezelfde wet, één en dezelfde Onze Lieve Heer. De één een godvruchtige vrouw, de ander een man met armstompen.
Casje was altijd welkom en Crisje stond steeds voor hem klaar, zette koffie en bediende hem, zoals zij dat voor de Lange deed.

Nog niet zo lang geleden kwam Casje onverwachts aan en tikte 's nachts om half vier op zijn manier tegen de ruiten. Crisje, onmiddellijk wakker, sprong haar warme bed uit, stookte de kachel op, bakte eieren, gaf de bezoeker een strozak en kroop dan weer onder de wol. Hendrik werd even wakker, zei: „Dag Casje" en sliep dan weer in. Dát is Crisje! Dat deed zij voor hem evenals voor anderen. Maar deze vriend bezat haar hart en genegenheid, omdat hij een heer was en haar Lange zo ten goede beïnvloed had. Doch voor al haar vrienden ging Crisje door het vuur, allen konden op haar hulp en bijstand rekenen. Nooit of te nimmer klopte men vergeefs aan haar hart of woning.
Casje tikte altijd op een bijzondere manier tegen de ruiten. De Lange mompelde dan in zijn slaap:
„Cris, Casje is er".
Casje wist het, hier leefden z'n vrienden. Crisje was als een moeder voor hem. Beiden hadden een heilig ontzag voor elkander, doch gaven elkaar toch geen duimbreed toe. Deze sterke persoonlijkheden verstonden echter de levenskunst, hoe in bepaalde omstandigheden te moeten handelen. Casje smeerde 'm nu. Hij werd nog ergens anders verwacht. De Lange kroop nu in bed en beloofde Crisje aan het kruisje te zullen denken. Crisje kende haar Lange, doch er om vragen zou ze nooit doen. Nooit! Dan was er geen zaligheid aan het kruisje te zien of te voelen. Zo diep gingen de gevoelens van Crisje voor dit geschenk, en zo diep was de betekenis hiervan voor haar zieleleven. Dit liet zij niet bezoedelen, zelfs niet voor een kruisje van diamanten. Doch een kruisje wilde zij van de Lange hebben! Maar wie kon dit de Lange laten weten, wie schonk hem dit gevoel? Gevoelens kun je er niet inslaan. Dat zag je aan Trui, aan vrouw De Man en aan bijna elk mens. Heel het lange leven was er soms mee gemoeid om een beetje gevoel te verwerven. Altijd en altijd weer moest je klaar staan om een mens te kunnen opvangen en willen begrijpen, ánders was je niet, zoals Onze Lieve Heer van je verlangde. Crisje rust en Hendrik snurkt al. Maar, o wonder, zijn snurken is veel minder doordringend. Hij slaapt nu heel netjes met zijn rebbel dicht. Als dat nog eens zou

worden overwonnen is hij haar koning met 'n kroon van bordpapier, maar toch van echte adel!
Crisje heeft vanavond veel om te bidden, veel om te danken en heel veel om gelukkig te zijn. Ze heeft vandaag met veel afgerekend en schoon schip gemaakt. Als ze zich nu maar geen nieuwe narigheden op de hals haalt, is het leven weer wonderbaarlijk en hebben de buren en alles in de omtrek haar zegen.
Jeus slaapt lekker. Het kind is gezond als een vis. Alles gaat best en ze voelt zich in staat om desnoods morgen al op te staan.
Hendrik heeft zijn vrouw driemaal gekust en is weer naar zijn werk. Na 'n uurtje komt ook Mina binnenstappen. Er wordt druk heen en weer gepraat. Het angstvallig wikken en wegen om het goede woord te vinden is nu niet nodig, want Mina vangt alles op en Crisje behoeft zich niet bezorgd te maken, dat Trui weer iets verkeerd doet. De morgen vliegt om en het is al middag, als Crisje haar grote vreugde beleeft. Mijnheer pastoor komt haar bezoeken.
„Dag, Crisje, hoe is het?"
„Best, mijnheer pastoor, dank u wel".
„En waor is Jeus now? Zo, is dat Jeus? Mien Crisje, wat hèt dèn mooie ooge".
„Van de ééteriij, mijnheer pastoor, want dèn hèt net zie'n ééte gehad".
„Néé, niks van aan Crisje, dèn zut ter andes uut, dan de beide andere. Das waarachtig. Giij kunt toch Onze Lieve Heer wel dankbaar zun, Crisje!"
„Dat bun ik ook, mijnheer pastoor, en mijnheer pastoor wèt dat toch wel? Maor ik heb wat te biechte, mijnheer pastoor".
„Hèt giij wat te biechte, Crisje? Dat zak ow dan maor vergééve!"
„Néé, mijnheer pastoor, ik mein it".
Crisje vertelt wat er eigenlijk aan de hand is. Ze heeft bar zitten liegen en dat bezwaard haar. Het eten voor het kind is er al door bedorven. Dat is te veel voor pastoor Luninkhof. Dat is héél erg. Hij vertelt Crisje wat ze had moeten doen.
„Wi'k ow is wat zegge, Crisje, blie'f giij maor zo as giij zunt en ik vergééf ow deur Onze Lieve Heer alles. Maor now wi'k toch

nog is naor Jeus kie'ke".
De goede man kijkt naar het kind. Jeus heeft z'n ogen al gesloten, het jonge leventje slaapt. De priester volgt het jonge leven en komt tot het denken en voelen. Crisje merkt, dat er iets bijzonders gaat gebeuren. Mijnheer pastoor zit te dromen. De stilte is in hem gekomen, voelt Crisje. Zou dat diezelfde, heerlijke stilte en rust zijn, die tijdens het dragen van Jeus zo vaak in haar is gedaald? Ja, Crisje, diezelfde gevoelens zijn door het kijken en peilen van het kind thans in mijnheer pastoor gekomen. Er gaat iets van dit wezentje uit. Het beurde de geest van de oude man op en voerde die naar een andere wereld. Het duurt lang. Er zijn al minstens tien minuten voorbij en nog zit mijnheer pastoor daar onbewegelijk. Hij bezit thans vleugelen en bevindt zich in een andere wereld, in die van de ruimte. Hij hoort gezang en ziet bloemen. Hij voelt zich opgetrokken en tot eenheid gekomen met God. Crisje wacht eerbiedig af. Dan komt er weer leven in mijnheer pastoor. Hij wrijft zich de ogen uit en zegt dan:
„Jao, Crisje, ik was in 'n hemel! Mie'n kind, wat kunt giij toch dankbaar zun. Een mooi kind is het. Ik zal aan 'm denken en in mie'n gebééje opnééme!"
Dat is wel het mooiste geschenk, dat Crisje krijgen kan. Mijnheer pastoor keert terug naar zijn kerk en knielt daar neer. Wat betekende dit alles? Hij dankt God, omdat hij Zijn hemelen heeft mogen zien. Door Jeus wás hij in contact mèt de hemelen. Een groot en machtig wonder. Dit kind van Crisje zal eens van zich doen spreken. Jeus is 'n hemels kindje en in die ziel leeft 'n kracht, die niet van deze wereld is. Dát voelt elkeen. De Lange heeft niets te veel gezegd, integendeel· Maar wat is het? Wát is het? Mijnheer pastoor kan alleen God danken, meer ziet en voelt dit leven niet. Tóch kwam deze ziel onder de invloed van het kind en boog haar hoofd. Vleugelen kreeg deze priester. Hij reisde op dezelfde wijze als Crisje negen maanden had mogen doen, doch welke gave zij thans niet meer bezit. Heel jammer, doch misschien komen er nog wel andere tijden en nog meer kinderen. Van één ding is zij echter overtuigd. Twee van

deze lichtstralen krijgt ze niet. Zij zal er eens met de Lange over praten.
Mijnheer pastoor zei precies wat zij er zelf van dacht. Zuiplappen mag je niet steunen en het slechte in een mens niet helpen bevorderen. Dit is verkeerd. Ook Trui heeft gelijk, Crisje, doch dat is natuurlijk weer heel wat anders.
Als de Lange thuiskomt straalt Crisje de gelukzaligheid van het gelaat, en ook aan Hendrik kan men zien, dat hij een gelukkig mens is. Waar zoveel zegen is, zoveel medeleven wordt ondervonden, krijgt het menselijk oog een glanzende uitstraling, hart en gemoed worden week. Het geeft aan de geest en persoonlijkheid een nieuwe gestalte, betovert de mens, maakt zijn voetstap lichter en keert hem, al gelooft hij het zelf niet, finaal ondersteboven en maakt hem tot een ander mens. Hoe lang zoiets duurt, doet er niet toe. Een ieder mens krijgt zo'n uur of zo'n dag te beleven, want daar ben je nu eenmaal mens voor.
„Dag, Trui".
„Dag, Hendrik".
Crisje luistert verheugd toe. Hoort zij een betere en hoger afgestemde klank, of wat is het?
„Vertel is gauw Cris, wat heij vandaag allemaol mètgemaak".
Zij vertelt alles nauwkeurig met alle bijzonderheden en vergeet niets, ook niet dat ze heeft gebiecht. De Lange moet lachen. Hij proest het uit. Hij heeft weer wat lekkers meegebracht en ook die fles moet worden ontkurkt. Trui moet meedrinken, al beweert zij thans geen wijn te lusten. Haar protest wordt niet aanvaard. Ze zál een glas wijn drinken op de gezondheid van moeder en kind. Proost Cris, daar ga je.
„Mien hemel, Hendrik, das 'n beste".
„Dat zal uutkomme", schreeuwt de Lange, „dèn moch ik mien uutzuuke. Eén van de baas en één van mevrouw. Kie'k is, Cris? Déze is het".
Crisje kijkt naar het fijne flesje wijn, zuiver bloed, volgens de Lange en alléén voor haar. Als ze er eens trek in heeft. Trui is wat spraakzamer, doch gaat spoedig naar huis. De Lange vraagt

waarachtig of Gradus nog even komt. Ze zal het verzoek overbrengen. Dan komt de éénheid weer tot hen. De deur van hun tempel is gesloten, ze zijn weer alleen.
Hendrik weet, dat Crisje slechts dan haar heiligste problemen met hem bespreekt, als zij voelt, dat èn Hendrik èn zijzelf zich daarvoor in de juiste gevoelsafstemming bevinden. Gradus komt niet, want die is naar een vergadering, komt Trui nog even zeggen. Nog beter, denkt de Lange, dan kan hij zich volkomen aan Cris wijden en hoort hij nog eens iets.
Wanneer de Lange voor Jeus gaat staan en het Crisje te lang duurt voor hij wat zegt, is zij bevreesd, dat hij evenals mijnheer pastoor zijn gedachte voor deze wereld zal verliezen en roept hem daarom terug:
„Giij doe't jao nèt as mijnheer pastoor, Hendrik. Ook dèn kreeg ter nie't genoeg van en dach in 'n hemel te zitte denke!"
„Giij kunt denke van mie'n wat giij wilt, Cris, maor dèn hèt wat! Ik geleuf mien eiges nie't, marge za'k it ook wel weer vergéte zun, now kan 'k it nie't begriepe".
„Za'k ow is wat zegge, Hendrik?"
„Wat wi giij mie'n zegge?"
„Ik heb motte belke um dèn. Ik mos belke um da'k now alleen bun, now kan'k nie't meer vliege, wèt ik, nie't meer luustere. Now za'k die stilte wel nie't meer vuule, now bunk zo arm as 'n luus".
Dat is toch wel krankzinnig, vindt Hendrik. Zo heeft hij Crisje nog niet gehoord. „Wat zèg giij?", vraagt hij. „Wat bu giij?"
Já, gaat Crisje verder, Hendrik, wat mijnheer pastoor voelde, heb ik negen maanden lang gevoeld en gedragen.
„Ik vlie'g al zolang! Ik bun al zolang in die stilte, in die hemele. Ik wèt nog nie't wat dit alles te beteekene hèt, maor dat wud wat! Dit is zo zeker as wat, Hendrik. En dèn hèt wat te zegge".
Já, Hendrik, hoe moet Crisje dit in woorden uitdrukken? Ze voelt het. Ze heeft het beleefd, het maakte deel uit van haar hart. Ook al beleeft elke moeder iets dergelijks, dit is anders!

Dit heeft universele betekenis. Dit is puur geestelijk goud, het verbindt je met ál het leven van God! Als de Lange alles heeft aangehoord en hij ziet, dat het voor Crisje heilige ernst is, volgt hij nog eens de rustige ademhaling van het kind. Even slechts, dan rukt hij zich los, alsof hij bang is ook te gaan zweven en hij wil zichzelf niet verliezen!

HET KOOR KOMT ZINGEN

De dagen vliegen voorbij. De ene dag na de andere is 'n waar feest. Crisje voelt zich weer sterk, maar Mina wil, dat zij tot de laatste dag en het laatste uur haar rust zal genieten. Vanavond komen de zangers en zullen ze de kunst van de Lange beleven. Jeus is nu al zeven dagen oud. Hij schreeuwt goed en de Lange meent, dat dit wel 'n stem wordt, waar hij wat uit zal kunnen halen. Maar Crisje lacht hem uit. De Lange moet niet overdrijven. Zij heeft zich weer neergelegd, de mannen kunnen elk ogenblik komen. Gerrit is de eerste. Hij blaast de gebeurtenissen van het leven op als kermisballonnen, totdat zij uit elkaar spatten en aan flarden op de grond dwarrelen. En evenals de ballonnen worden ook de verhalen in verschillende felle kleuren voor het publiek verkrijgbaar gesteld. En de pret en de leut van de omstanders doen vaak voor de echte kermisjool niet onder. Na het gebruik van zijn vijfde of zesde borrel gaat bovendien nog zijn Frans en Italiaans talencomplex onrustig worden en moet nodig eens worden uitgelaten. De vrienden, evenmin sterk in de taalwetenschap als Gerrit zelf, geloven echter, dat hij zich aardig zou weten te redden als hij zich in het betreffende land zou bevinden. Alleen de Lange weet wel beter, maar laat het natuurlijk maar zo. Hij vindt Gerrit, evenals Crisje, een prachtkerel om mee om te gaan en weet bovendien, dat zijn baszanger ook zijn ernstige ogenblikken heeft en dan ook behoorlijk zijn dingen weet te zeggen.

Als komt hij net binnen, hij is echter al reeds enige tijd aan de tafel gezeten, staat hij plotseling op en steekt opnieuw van wal: „Eerst Crisje goeie dag zegge, en dán ow hart en niere, Hendrik. Op stuk van zake bu giij toch de beeldhouwer van dat fleisch en botte. Waor of nie't, Cris?"

Wat moet deze hier nu op zeggen? Crisje grinnikt maar wat. Gerrit verwacht echter geen antwoord en zet zich alweer aan tafel. Ze wachten op de anderen. „Verroes", komt er dan weer in eens uit, „now hè'k Jeus nog vergéte".

„Hoe is it met dèn, Crisje?"

„Goe'd, Gerrit".
„Ik zal dèn now is laote heure hoe'k zinge kan, Crisje. Dèn wil slao'pe, wâ? Maor dèn kan ons nog meer vertelle. Dèn za'k is laote heure hoe wiij hie'r zinge kunne. Of dèn mot maor terug gaon van waor dèn gekomme is. As dèn groot is Lange, kan dèn mien vraoge um de eerste tenoor te zinge".
Peter en Jan zijn intussen ook gearriveerd. Het andere tweetal, dat de baspartij zal zingen, en de tweede tenor, Jantje van Stien, moeten nog komen. Peter heeft een aanvraag ontvangen om in Wezel te komen zingen. En dat doen ze beslist. Wezel kennen ze, daar hebben ze al verscheidene successen geboekt en in Meiderich hebben ze een roem geoogst, die hen tot vanuit ver in Duitsland uitnodigingen deed toekomen. Peter en Hendrik zijn de keien van het koor.
Jans stemgeluid behoort niet tot het sterkste, doch dat van Gerrit daarentegen kan aanzwellen, dat door hem de gehele baspartij wordt gedragen. Peter is een Sakser, die nooit Hollands zal leren spreken of plat praten. Het bij elkaar geraapte taaltje Duits en plat, waarmee hij zich verstaanbaar tracht te maken, geeft je een druk op je maag, het kietelt je en werkt, evenals de onzin van Gerrit, onweerstaanbaar op je lachspieren. Peter heeft echter een prachtige stem en zou met zingen, dat is het algemene oordeel, een goed belegde boterham kunnen verdienen.
Eindelijk is het span compleet.
Ze gaan zich op elkaar instellen. Zelfs dit vindt Crisje al aardig en heeft voor haar een eigen bekoring. De mannen schrapen hun kelen. Crisje kan elk geluid goed onderscheiden, de hoge stemmen, de bas van Gerrit en de tenor van haar Lange.
Alles bij elkaar een geluid om dol van te worden. Op straat staan de mensen al in afwachting, wat zij te horen zullen krijgen. Ze voelen wel iets voor een kosteloze zanguitvoering. En klappen zullen ze ook wel.
„Jets müsse wir anfange", horen de mannen van Peter, „smoesse könne wir ja später mache".
Crisje glimlacht. „Já, Peter, „Smoese" dat kunne ze wel. Gerrit „smoes't de gansche aoved, héél de wéék, jao héél it jaor deur".

De mannen stellen zich op. En dacht ik het niet? Crisje vermoedde al dat de Lange weer wat in zijn kop had. De Lange stapt de slaapkamer in en haalt Johan uit zijn bedje. Doch die malligheid wordt door Crisje niet gewaardeerd en zij zegt er dan ook direct het hare van. Wat heeft dit kind nu met hun zingen te maken. Hendrik echter doet alsof hij niets hoort en gaat met zijn oudste zoontje voor Peter staan.
„Kie'k is, Peter, naor dit kind. Johan kan zinge. Van de wéék hè'k dèn heure zinge. Kom, tegen Johan, loat is efkes ow stem heure. Zing is Stille Nach...... Heilige Nach".
Johan, geheel onverwacht en waarschijnlijk niet op de meest zachtzinnige wijze uit zijn bedje gelicht, staat op slaapwankele beentjes te rillen en te beven. Hij piept even en begint dan te schreien. De Lange stopt het kind maar weer in bed. De mannen weten dat ze van de Lange alles kunnen verwachten, doch het is een opluchting voor hen, als het kind weer in zijn bedje ligt.
„Nä", vraagt Peter, „said ihr fertich? Erste strofe. Im schönen Wiesengrunde". Dit is altijd het eerste lied wat de mannen zingen. Nu komen de stemmen los en wordt het menens. De Lange staat voor z'n mannen. Zijn armen gaan omhoog. Niets kan hen nu nog uit hun concentratie halen. De heilige ernst is thans in de mannen gekomen. Zelfs Gerrit zal het nu niet in z'n malle hoofd halen om onzin te verkopen. Vroeger kon dat nog wel eens gebeuren, doch de Lange dwingt ze met z'n ogen in het gareel. Zijn ogen schieten nu vuur. Door zijn overwicht en zijn prachtig stemgeluid ontstaat het contact en het eenzijn van het kwartet en het algehele willen, om het beste te geven wat in hen aanwezig is. Ze zijn begonnen!
Dat is prachtig. Crisje neuriet met de mannen mee. Maar dan houdt ze plotseling op. Ze bedenkt zich. De Lange kan daar niet tegen en daarvan heeft ze al heel veel moeten horen.
Dan, zo zei hij, „mô-je der eiges maor biij komme". Hij kon dan geen orde houden. En dat meeneuriën klonk als het gepiep van een muis die in een val zat en bovendien nog met zijn staart tussen de klem gekomen was. Daar kon Crisje het mee doen. Im schönen Wiesengrunde. Hoort dat eens klinken. Ger-

rit bromt prachtig. Als Crisje naar Jan Maandag zou kijken, zou ze moeten lachen. Waarom ze het dan ook wijselijk maar nalaat. Jan trekt z'n schrielhanige lichaam geheel in de hoogte en staat te dansen als een kip op stelten. Hij zingt dan met zijn voeten. Hij zingt met zijn hele lijf en trekt er een gezicht bij als Sinterklaas, die aan het uitdelen zal gaan, doch bemerkt, dat er zelfs niet één pepernoot meer in de zak zit.
Ook de Lange verandert als een blad van een boom. Hij wordt een ander, men zou haast zeggen, een schoner mens. Peter zet zijn stem uit en Hendrik volgt hem. Deze twee stemmen dragen toch eigenlijk het hele koor, denkt Crisje. Je zou er bijna van gaan schreien, zo ontroerend mooi is het. Hoor die Lange toch. Ze hebben de stem der goden in hun keel en bezitten duizendmaal meer dan de anderen. Als je deze twee hoort, behoef je stellig niet naar de stad te gaan om nog mooier zang te horen. Het lied is uit. Nu komt het napraten.
„Du", begint Peter al, „du hast die strofe laote verschwinde. Das jao „Kugelhupf". Wat dat betekent weet geen mens. „En du, Gerrit, dein bas, ow begleitung was jao zu tief. Was denkst du Hendrich?" De Lange zegt er ook het zijne van. Gerrit drong te sterk met zijn bastoon naar voren, zodat de anderen hem moesten overzingen, wilden ze aan het eind de juiste verhouding en het karakter van het geheel die glans schenken, die het toekomt.
„Nog einmal", zegt Peter, „und now anschliessen, und fühle woher es geht. Also stimmungsvoll abschliessen".
Dat heeft Peter in handen. Zeker, de Lange is dirigent en staat voor de troep, maar dit behandelt Peter met de Lange. Indien hij voelt, wat echter zelden voorkomt, dat Peter er naast is, krijgt deze het wel te horen. Peter, die een eigen zangkoor heeft gehad en daarmee in Duitsland grote triomfen heeft gevierd, kent de stemmen en weet hoe de mensen zich hebben te geven. En weer hoort Crisje „Im schönen Wiesengrunde". Doch nu zingt een ander de zesde tenor, zonder zich om maat of rythme te bekommeren, en zelfs de Lange is niet bij machte die stem het zwijgen op te leggen. Jeus is wakker geworden en begint te

schreeuwen. Crisje stuurt het kind haar gedachten toe en of het leventje haar voelt en het kind beseft, dat er ter ere van hem wordt gezongen, houdt het zich stil en ligt nu rustig te kijken. Gerrit moet nog even gauw zeggen, voordat ze hun monden weer opendoen: „Das um gerao-je ook, Cris!"

Ze zingen weer. Jeus houdt zich nu koest. Crisje houdt echter haar hart vast, want intussen zijn Johan en Bernard ook wakker geworden en kijken naar hun moeder, alsof ze zeggen willen: „Wat haalt vader nu toch weer in zijn hoofd en wat moet dat nu weer, geen ogenblik heb je hier rust in huis. Je kunt zelfs niet eens fatsoenlijk slapen". Het lijkt nu wel, alsof er een heel opera-koor zingt, zo machtig en vol klinkt het. Zelfs Jan Maandag is anders en doet niet zo beweeglijk. En vanuit de Lange en zijn mannen stroomt er een kracht tot Crisje en trekt door het gehele huis, die de aanwezige levens bezieling schenkt, de harten sneller doet kloppen en zelfs de kinderen tot aandachtig luisteren dwingt. De ijle klanken, die in die krachten aanwezig zijn, en de stemmen, die zich er in bevinden, slaan een gat in je leven en wroeten in je persoonlijkheid, ja, je krijgt er een brok van in je keel, omdat ze een klaarte en helderheid bezitten waarvan, al ben je nog zo weinig muzikaal en ongevoelig voor de zuiverheid van die zang, je onbewust hoort, dat hier het reine wordt benaderd.

Vanuit de slaapkamer komt de bewondering en wel van Johan: „Gadverdikke vader, wat is dat mooi, wâ!"

Hendrik vliegt al naar Crisje. „Is mie'n dat 'n complement, Cris? Bedank Johan, bedank".

Nu mag Johan zo iets zeggen en dat voelt het kind ook. Maar dat moet hij niet proberen als zijn vader niet goed geluimd is of viool speelt. De Lange duldt niet, dat kinderen beoordelen of iets al of niet mooi is, dat past alleen de ouderen. Johan mag van geluk spreken, dat vader z'n bui heeft voor wat pret en plezier en dat de mannen er zijn en dat zijn vader ook heel goed beseft, dat hij zelf de kinderen uit de slaap heeft gehaald.

„Hoe was it Cris?", vraagt Hendrik.

„Prachtig Hendrik, mooi was het".

„Hoor je dat mannen? Nu was het beter". Peter gnuift en zegt: „Und jets uns neue lied veur Crisje".
De Lange vliegt alweer naar de slaapkamer. In een paar stappen is hij bij Crisje, want vlak aan de grote keuken, die woon-, zitkamer en verder nog van alles is, grenst het kleine kamertje waar ze slapen.
„Now zui toch wat heure, Cris. Giij moet goe'd luustere en ons zegge wat giij der van denk".
„Jao, Hendrik", zegt Crisje. „Ik zal goe'd luustere en ow eerlijk zegge wa'k ter van denk".
Hoe heet het nieuwe lied? Peter zoekt de papieren al bij elkaar. Dit moet nu nog gebeuren, doch straks zingen zij het natuurlijk uit het hoofd.
„Zum stolzen Fels am Rhein" heet het. Een prachtig lied. Crisje ziet de Lange beven. Het lijkt wel of zijn lange benen haar van links en rechts groeten, maar dat zal wel niet zo zijn, doch een feit is dat de Lange, als het om iets nieuws gaat, toch altijd weer anders is. De zenuwen spelen hem dan parten. De armen gaan omhoog. De tik op de mannelijke harten is al gegeven. Onzichtbaar voor de buitenstaanders, maar goed voelbaar voor hen voor wie hij was bestemd. Daar klinken reeds de eerste wat ingehouden timbres door het huis. Peter zingt als een engel; of er ook in de hemelen dergelijke stemmen zijn weet Crisje niet, maar dát is prachtig. De Lange is geweldig op dreef. Schoon klinkt zijn stem. Heerlijk is dit lied. Crisje krijgt er een beklemming van op de keel en gelooft, dat zelfs Jeus luistert. Johan en Bernard hangen half uit het bed, bang dat hun iets van het gezang zal ontgaan. Ze vinden hun vader een kei van een man, die nu letterlijk alles kan wat hij maar wil. Met dit mooie lied zullen de mannen succes hebben, denkt Crisje.
Doch niet alleen binnenshuis geniet men van het concert, ook buiten staan de mensen nog steeds te luisteren. Het is hun niet mogelijk hier zo maar voorbij te lopen. Geboeid blijven zij luisteren naar de zangnummers, die men daar bij de Lange ten beste geeft. Dit is verdomd mooi. Dit is kunst. Dit geeft je een warmte onder het hart, waar je jezelf heerlijk aan kunt koeste-

ren. Je houdt van deze zang, omdat je ze begrijpen en doorvoelen kunt. Je hoort, dat hier meer gegeven wordt dan gewone liefhebberijzang. De Lange zowel als Peter hebben trouwens hun sporen reeds lang verdiend. Het lied is uit. De mannen kijken elkaar aan. Ze weten zelf niet hoe het is gegaan. Maar dan horen zij buiten een enthousiast geklap. Door de ijle, koude lucht dringt dit haast onverzwakt door de muren heen. Ze willen daar buiten meer horen. Als de Lange tussen de gordijntjes door gluurt, ziet hij daar een goede twintig man staan die om meer roepen.
„Veruut Hendrik, nog een keer!"
„En Cris?"
„Ik mot zegge, Hendrik, zo wat hè'k nog nie't van ow geheurd. It is záng, mien complement veur ow allemaol".
De Lange kan niet nalaten Crisje even te omhelzen. Dan krijgen de mannen het te horen. Gerrit kan zijn geluk niet aan en moet er natuurlijk iets van zeggen.
„Is dat nie't 'n gezang, Cris, waor Onze Lieve Heer naor kan luustere? Ak straks de kist in mot, hè'k nog altied mien stem biij mie'n en kan'k daor doe'n wa'k wil. Mien dunk?"
Crisje laat het er niet bij zitten. Gerrit moet Onze Lieve Heer er buiten laten. Gerrit zit haar altijd dwars met haar Onze Lieve Heer, en dat heeft ze van hem maar te aanvaarden, meent Gerrit. Doch dat doet Crisje nooit en te nimmer.
„Wat hèt Onze Lieve Heer now met ow geschreeuw te make, Gerrit?"
„Wat? Wat zeg giij now? Wí giij ons belazere, Cris?"
Ja, Gerrit, van Onze Lieve Heer moet je afblijven. Heeft niets met je zingen uit te staan, das te heilig! De Lange kent z'n Cris, doch hij kent ook Gerrit, die zijn vrouw met opzet uit haar tent lokt. Crisje vliegt daar steeds weer opnieuw in, omdat zij altijd dag en nacht gereed is om voor Onze Lieve Heer op te komen. Doch het zingen was mooi.
„Werkelijk, Hendrik, it was mooi", zegt Crisje dan ook nu.
„Mei'nt giij het Cris?"
„Werkelik, Hendrik! Das nog is zinge".

Weer even een knuffelpartijtje, want de Lange weet dat ze een gevoel heeft voor muziek en zang, dat slechts weinig mensen het hunne kunnen noemen. De Lange bespreekt ook vaak met haar de verschillende nuances van de stemmen. En je moet haar dan ook nu eens horen praten. Gerrits gebrom geeft zij een pak slaag en Jan krijgt eveneens het nodige te incasseren, zo zelfs, dat de Lange het uitgiert van de pret. Doch hij weet, dat de opmerkingen van Crisje juist zijn en wat er verder nog aan mankeert.
„Waorum, Cris, vindt giij dat dit zo mooi is?”
„Now zun de stemme één, Hendrik. De een draag de andere. Giij wèt wel wa'k mein. Ik kan mien now nog nie't zoo uutdrukke, maor ik zal it ow nog wel is zegge”.
Dit is de waarheid. Want de Lange en Peter hebben juist hier steeds op gehamerd. Eén moeten de stemmen zijn, volkomen één, één geluid, eerst dan kun je spreken van een harmonisch geheel en ook eerst dan is het een feest om er naar te luisteren. De mannen op straat klappen weer zo luid, dat het is of ze er binnen bij staan en vragen weer, om het lied nog eenmaal te zingen.
„Jao”, zegt de Lange, „giij kriegt nog 'n stoot, aiij maor effe geduld wilt hebbe”.
Dat geroezemoes zo onder elkaar, denkt Crisje, is al een vreugde en geluk. Het „zun net kleine kindere”, die je, zo denkt ze even verder, „'n stang zuuthold in de mond stop, waor ze aan kunne zabbele”. Doch de waardering voor hetgeen de mannen presteren onthoudt ze hun toch niet. Op stuk van zaken is het toch geen hideladerij wat ze hier hoort, „geen gezang van bokkinge aan 'n rietje die piepen, als ze worden gerookt, zooals mie'n dèn man kort geleje nog zei en daarbij beweerde, dat ze nog goed waren, want ze piepten nog en zij kon ze de Lange gerust voorzetten”. Alles bij elkaar is het een gezellig onder ons waar je „gin luus van kreeg”. Verscheidene deuren staan thans bij de mensen open om het gezang te kunnen horen en mee te genieten. En heel dit feest is bij haar in huis, vlak onder haar ogen. Een geluk, dat zeker niet voor elkeen is weggelegd. Moet je toch eens zien. Peter ziet zo rood als vuur, Gerrits wangen staan op

barsten en Jan is bijna zo groot geworden als de Lange. Zelfs zijn er bij die zo wit zien als een dooie. Die behoef je alleen nog een laken om te doen en dan kun je ze zo kisten. Hoe dat komt weet ze niet. Maar zo heeft een ieder wat anders. Johan, die weet dat hij bij zijn moeder een potje kan breken, meent de gezelligheid nog wat te moeten opvoeren en gaat in bed een deuntje liggen fluiten. Maar daarmede heeft hij toch de grens van het toelaatbare ruim overschreden. Het is geen middag meer en zeker al kwart over tien en dan heeft hij zijn mond te houden, zelfs als hij wil fluiten. Een woord van waardering meent hij echter toch niet te mogen achterhouden. „Wat 'n stem, moe'der, hèt onze vader toch, wâ?", klinkt het nog van uit dat hoekje. Maar dan krijgt hij toch, zij het figuurlijk, met de bezemsteel of de karwats er van langs en wordt hem te kennen gegeven, dat het nog niet te laat is voor een pak slaag met de echte, die daar onder de klok in de hoek staat. Een presentje van de Lange, waar Johan heilig ontzag voor heeft. „Giij kunt ow mond holde, Johan. Giij wèt, vader wil dat nie't hebbe, daor hèt giij gin verstand van en ow gefluit wil ik ook nie't meer heure". Ze mogen luisteren, maar geen woord zeggen, doen alsof ze genieten of gaan slapen. De wereld poetsen met schoensmeer, of, zoals Crisje dat noemt, onder 'n boom gaan zitten in de zomerse schaduw van Onze Lieve Heer en hem voor alles en nog wat danken. Veel tijd om verder te foeteren heeft ze echter niet meer. De mannen staan al weer in het gelid en de koppen strekken zich. Peter traant met z'n linkeroog, dat valt haar steeds weer op, doch ze begrijpt maar niet hoe dat komt. Het is strijk en zet zo en het zal wel van de spanning wezen. Maar wanneer Peters oog traant en schreit, heeft de man een stem „waor de engele nie't vies van zun". „As Peter veur Onze Lieve Heer mos zinge, lie'p dèn nie't van Peter weg". In haar eenvoud waagt Crisje het bijna te betwijfelen, of de engelen in de hemel wel over zo'n stem in hun koor beschikken. De aderen zwellen, ook die van de Lange zijn al aangekleurd. Je merkt direct, dat het Peter, noch Hendrik veel moeite kost zich eens op een kalkoense manier op te blazen en uit hun stembanden te halen

wat er in zit. Men merkt het, dit gaat als van zelf. Opnieuw klinkt het „Stolzen Fels am Rein", dat zelfs al wel in de kerk gezongen zou kunnen worden, zo schoon klinkt het nu. Wat zal mijnheer pastoor wel zeggen, als ze dit lied voor hem zingen. Hoe gelukkig is ze thans weer. En wat voor een week heeft ze weer mogen beleven.

Onder het zingen gaat de deur open en ome Gradus stapt de keuken binnen. Geheel buiten verwachting komt ook deze nog even op bezoek. Hij sluipt naar Crisje, grijpt haar hand, knikt haar goedhartig toe en geeft een blik van goede verstandhouding. Ook hij heeft het nieuwe lied gehoord en bedoelt met zijn bezoek te zeggen, dat is de moeite waard. Hij neemt meteen de gelegenheid waar eens naar het kind te kijken en te zien, hoe het met zijn schoonzuster gaat. Het koor eindigt, het basgeluid van Gerrit klinkt heel in de verte nog even na en versterft dan met een zucht als van een mens, die de laatste adem uitblaast.

„Das gadverdikke nog aan toe nog is zinge, Hendrik".

De mannen glunderen. Zij zijn gelukkig met het compliment. De blijdschap en voldoening straalt hen uit de ogen. Ome Gradus is niet de enige die is komen bedanken, nog enkele luisteraars van de straat kloppen aan en ook zij spreken hun dank uit voor het schone gezang, waarvan zij hebben genoten. Het is zelfs zo ingeslagen, dat ze bij Hent Klink de gelagkamer uitliepen. Dat was voor Hent niet zo leuk, want dan wordt er natuurlijk niet gedronken. Toch probeert Hent niet z'n luidjes vast te houden, want hij weet nu eenmaal, als het kwartet zingt luistert iedereen. Komt er nog meer? Néén, ze scheiden uit, maar dat gaat toch nog niet. Men wil nog meer horen. Er wordt nog een nummertje gegeven. Ze horen enige korte geluiden, de zotte manier, waarop die uit de monden komen, moet je al om lachen. Schetsjes of smoesjes noemt Gerrit het. Een mengelmoes van klanken, waar je steeds om lachen moet, omdat hierbij steeds gekheid wordt gemaakt. Van Gerrit hoor je niets anders dan bam...... bam...... bam...... bam...... Hij gooit die klanken er uit met een opgeblazen snuit en bolle snoet. De Lange en Peter volgen de daardoor ontstane reflex en vangen die van elkaar op

en laten het geheel weer in elkaar vloeien. Het geklepper van de tong tussen de lippen geeft een dergelijk lachwekkend geluid, dat Crisje ligt te schudden van het lachen op haar bed. In dit nummer is Gerrit op zijn best. Soms lijken het precies blaasinstrumenten, die elkaar trachten te overstemmen, doch volkomen tegen elkaar opgewassen zijn, maar het toch niet willen opgeven. Even later komen zij tot rust en lijkt het, of zij zijn ingeslapen en heerst er een bijna doodse stilte, om daarna plotseling als een hevig vuur weer op te laaien en het lieve leven weer van voren af aan te doen beginnen. Crisje kan er niets van maken. Peter noemt het Zusammenbruch von Notenspielerei, en Gerrit noemt het „kermis in Stokkum". Jan Maandag heeft er geen benaming voor doch geeft het z'n lachje, z'n schoudergeschud en z'n trippeltrap. Jan kan nooit stilstaan, nog veel minder stilzitten, die hèt de „spruw" in de klieren zitte, zegt Gerrit en een gedeelte van zijn hersenen onder de ballen van zijn voeten, zodat Jan daar steeds wordt geprikkeld. Hij hèt ook drie „longe',' twee um adem te hale en één um zien sigare aan te steke, waar hij altijd aan zit te lurke. Gerrit heeft altijd wat van de goedkoopste sigaren in zijn zak, die zijn speciaal voor Jan. Meer is dèn niet waard. Jan vreet z'n sigaren altijd half op. Drie van die raketten vliegen er bij de mannen uit. Schlagers zijn het, korte, lawaaierige, doch toch geen onbetekenende stukken. Crisje houdt haar buik vast, zo werkt dit gezang op haar lachspieren, maar ze houdt toch meer van de rustige liederen. Het Ave Maria kan ze steeds weer naar luisteren, ook als de Lange het alleen op zijn viool speelt. Altijd weer grijpt het haar aan en komt zij opnieuw weer onder de bekoring, ook Händel en z'n Largo, of hoe dat dan ook heet, mag ze altijd graag horen. Gewijde muziek heeft toch altijd de grootste bekoring voor haar. Deze Zondagavond was er weer een om niet gauw te vergeten. Doch nu is het toch werkelijk uit. Tenslotte zijn er ook nog kinderen in huis. De Lange kijkt naar Crisje en deze beduidt hem met haar ogen, dat het voor vandaag welletjes is.
„Jao, Cris", zegt hij, „wiij holde op", en dan weten ook de anderen dat het „sloes" is. Het kwartet gaat uiteen. Als ze weer

eens komen, mogen ze desnoods tot vier uur in de morgen blijven doorzingen, wanneer dit noodzakelijk is. Voor heden is het echter genoeg. Morgen komt er weer een dag en er is een kind van zeven dagen oud. Het is wonderlijk, maar dit kind slaapt door alles heen. De jongens zijn ook in slaap gevallen, ze hebben zich moe geluisterd en Crisje voelt, dat ook zij nu niets meer kan horen. Dag Peter, dag Gerrit en Jan en ook de anderen gegroet. Allen hartelijk bedankt. Het was werkelijk de moeite waard om er voor wakker te blijven en naar te „luusteren".
Ook ome Gradus vertrekt. Fijn, ome Gradus, dat je gekomen bent. De Lange voelt thans eveneens zijn vermoeidheid. Hij verlangt naar z'n maf en z'n lig. Morgen is het weer een lange dag voor hem en voor Crisje. Morgen wil ze als naar gewoonte haar rechten weer laten gelden en het stuur in handen nemen. Dan staat ze weer aan het roer met het schip in de branding en zal ze haar krachten nodig hebben om het scheepje veilig er doorheen te brengen.
Toch kan de Lange niet direct gaan slapen. Hij zet zich op de rand van het bed neer en praat nog wat met Crisje na. Nu hoort hij eigenlijk pas goed, hoe zij het vond en hoe zij er van genoten heeft. Dit vindt hij prettig, want dit is weer hun éénzijn. Dit geeft hun weer een duizendvoudige kracht, waar alles zich tegen te pletter loopt en tevens aan een mens de mogelijkheid schenkt, indien hij dat wil en hij de gevoelens daarvoor bezit kunst te scheppen en te baren van de hoogste orde. De Lange ziet zichzelf dan weer in gedachten in Wezel op de Bühne. Hij komt er weer niet over uitgepraat. Bij Crisje komen de gevoelens weer op andere wijze tot uiting. Zij gaat na wat zij in al die maanden heeft gevoeld en beleefd. Thans wordt voor haar een periode afgesloten, zo machtig, dat ze die, al zou ze honderd jaar worden, nimmer zal kunnen vergeten. Als ze straks weer op de been is, zal ze die schone gevoelens verliezen, omdat het dagelijkse leven met al zijn beslommeringen weer haar volle aandacht zullen opeisen. Als zij maar slechts één uur op is en de kachel heeft aangemaakt, zal zij ze onherroepelijk kwijt raken. Maar niettemin, in haar gedachten zal het onder haar hart leven, want

het is een deel van haar persoonlijkheid geworden. Het is een zo machtig en eerbiedwekkend gevoel, dat zij het wel haar Lange moet mededelen.
„Zie't giij, Hendrik, dát is het! Now bun ik mie'n eiges weer. Maor dit za'k nooit vergéte! En daorum he'k van aoved zo genote, Hendrik. Wat wasse de stemme mooi. Wat heij it toch 'n end gebrach. It is nie't te geleuve".
Hendrik is weer als een kind. De Lange sliert kijkt nu naar Crisje als 'n duif in vlucht naar de blauwe ruimte. Zij is nu zijn koningin in een gouden koets. Hij zit daar bij haar, alsof hij nog pas één uur van haar leven kent en ziet thans tegen haar op als iemand van adel. Wat zij dan ook is, wat haar karakter betreft. Heerlijk is deze voldoening, verrukelijk zijn deze ogenblikken; klik — klik — Crisje, hoor je z'n smak, klak — klak, pakt al deze zoenen, deze kussen van liefde. Maar pas op, dat hij je weer geen blauwe blaren bijt, want dan is ineens de aardigheid er af. Die Lange toch.
Hendrik schenkt zich nog een borrel in en zit daar lekker bij Crisje te likken. Het liefst echter vloog hij nog even de deur uit om te horen, hoe ze het bij Hent hebben gevonden. Doch hij komt er niet toe. Dit uur is voor hem van een ontzagwekkende schoonheid. Morgen hoort hij het wel. En ook dan kan hij tevreden zijn.
Een half uur later ligt hij naast z'n Cris. Hij snurkt even, doch niet lang. Dan komen de dromen en staat de Lange opnieuw voor z'n mannen, hij sabbelt in zijn droom Peter na en spreekt Duits en plat door elkaar. Als Crisje zichzelf niet zou kunnen dwingen om in te slapen, zou zij alles weer méébeleven. Doch gelukkig slaapt zij in, want straks neemt Jeus haar weer te pakken. Een andere echo zal haar dan wakker schudden. Ook dat is een lied, en wel het lied van de ruimte. Als je het beluisteren kunt, Crisje, zie je niet alleen jezelf terug, doch ook Hem die dat lied van de ruimte en de stilte in je legde en je dat andere leven gaf, dat evenals de Lange z'n klikje laat horen. „Drink nog wat, mie'n kind, ow moe'der hèt genoeg, waor ik Onze Lieve Heer dankbaar voor bun. Aiij dat maor wèt".

In de naam des Vaders...... en des Zoons...... voor eeuwig, voor eeuwig Amen!"
Op dit witte kleedje zag ik niet één spatje, ook de engelen niet, die de Lange hadden horen zingen. Gelooft het, ook zij genoten van de stemmen van Peter en de Lange!
Máár Onze Lieve Heer weet precies wat of Hij wil! Vrouw De Man, vrouw De Man toch! Zie't giij it vagevuur nie't? Crisje bidt in haar slaap.

GIJ GELEUF MIEN NIE'T HENDRIK, MAOR IK DACH AAN HEKSE

Mensen kunnen praten zoveel ze willen, ze mogen zo nu en dan de boel op stelten zetten, mopperen en kankeren over alles, zure gezichten zetten van ontevredenheid om iets, dat ze niet kunnen bereiken, één ding weten ze, n.l dat al hun gekanker en gemopper toch niet in staat zijn om de tijd, ook maar zelfs één seconde te doen stilstaan. Ondanks hun ontevredenheid gaat die ongestoord verder. Dat ontzagwekkende uurwerk wordt geregeld door Onze Lieve Heer en daar kunnen wij niet aankomen, ja zelfs niet eens iets van begrijpen of omvatten.
Dát wat je zelf wel in handen hebt, is meestal menselijke onbeholpenheid en kleinzielig gedoe. Kom je er eens bovenuit, dan roept een onbekende je wel een halt toe en kun je „ja en amen" zeggen, of maken, dat je thuis komt. Dat heeft een ieder al eens beleefd, weet Crisje. Hendrik en Gerrit kunnen er het meest over meepraten. Peter en Jan gaan een andere weg. Maar wie opstandig is, meer wil zijn of hebben dan Onze Lieve Heer hem heeft toebedacht, wordt een halt toegeroepen en heeft het onbereikbare van zijn wensen en verlangens te aanvaarden. Van de kleinste belevenissen is iets te leren. De grote echter waarschuwen je alleen maar, doch dan kom je voor de keus te staan en moet het menselijke hoofd gebogen worden.
De Lange en Crisje hebben het reeds geleerd en ook Trui begint er iets van te voelen, doch vele anderen in hun omgeving verzetten zich nog. Doch ze moeten het leren, want er is maar één weg, allen moeten over dat ene bruggetje en omlopen om dat bruggetje en de feiten omzeilen gaat niet!
Zo zijn ze dan door deze strenge winter heen gesukkeld. Allen moesten er doorheen en thans is het weer zo warm, dat alles haast stikt van de hitte. Crisje zit heerlijk voor het raam haar bezigheden te verrichten. Zoëven heeft ze de aardappelen geschild en nu stopt ze de sokken van Hendrik. Lekker rustig in de schaduw van de keuken, het gele gordijn iets naar beneden, en dicht in haar nabijheid, midden in de keuken, is Jeus. De

jongens spelen buiten. Elkeen heeft het warm. Jeus slaapt. Alles is rustig en de omgeving is bezwangerd met een heerlijk, liefdevol gevoel. Er is ook een koelte, doch die komt van binnen uit haar leven en gaat regelrecht naar de wieg van Jeus. Crisje houdt de wieg angstvallig in het oog. Niet zozeer omdat ze bang is dat de vliegen Jeus zullen steken, ook niet uit angst, dat warmte de gezondheid van haar jongste ongunstig zal beïnvloeden, neen, dat alles is wel in orde. Doch Crisje denkt aan gisteren. Een vreemd geval heeft zich voorgedaan; ze dacht waarachtig, dat haar Jeus was behekst. En hoe de Lange ook praatte en de schouders ophaalde, over de nonsens, die Crisje hem vertelde, het hielp niets. Al bijna zo lang als de mensheid bestaat is het bekend: op mooie en goede kinderen loert de duivel. En duivelen zijn er nog altijd. Hoeveel mensen, grote mensen, kerels als bomen soms, bevinden zich niet in de handen van satan? En dan de heksen nog. Wat dat voor mensen in dierlijke gedaante zijn, ze weet het niet precies. Maar ze zijn er! Maar toen zij dat zeide brulde de Lange zo vreselijk van het lachen, dat zij angstig werd, omdat zij dacht, dat hij er in zou blijven.
„Giij geleuf mien toch nie't, Hendrik, maor ik dach aan hekse", zei Crisje. En it is toch wel wat".
Praat hier nu maar tegen en neemt het Crisje af. Ze zat er immers zelf bij. Ze zág het. Ze had het de Lange verteld en het kransje, dat op zo onverklaarbare wijze in de wieg was gelegd, aan hem laten zien. Kun je nu in die dingen geloven? We leven toch niet meer in een tijd, dat heksen kransjes vlechten en in wiegen deponeren, of kinderen vermoorden? Dat was misschien vroeger zo, doch nu is dat slechts bijgeloof geworden en als zodanig door de Kerk verbannen! Doch hoe Hendrik ook sprak, het was niet uit haar hoofd te praten. Ze kon haar angst voor het welzijn van haar kind, dat, naar zij meende, door dat vervloekte ding, dat doodgewone kransje van roggebloemetjes en rode en paarse klaproosjes, in gevaar werd gebracht, niet kwijt raken. Het is heksengedoe en daar moet je voor uitkijken.
Wat was er eigenlijk gebeurd? Crisje zat voor het raam en

schilde de aardappelen. Jeus lag in de wieg. Het kind keek en lachte wat, kirde een beetje en zag er goed en gezond uit. Niets was er ogenschijnlijk om zich ongerust over te maken. Plotseling zag ze een kransje boven het hoofdje van Jeus liggen. Er was niemand in huis geweest. Verdikke nog aan toe, ze zal zich toch niets verbeeld hebben? Ze denkt na, neen, niemand was er in huis. De jongens waren buiten. Ze weet positief: ze was daar alleen met Jeus. En toen ineens lag daar boven het hoofdje van het kind dat kransje van bloemetjes. Crisje schrikte zich bijna een ongeluk. De schrik sloeg haar in de benen en ze stond te beven als een juffershondje.
Ze greep het kind, kuste het innig en bekeek het, doch er was goddank niets bijzonders aan te bespeuren.
Ze bekijkt het natuurlijke ding. Het ziet er uit alsof kinderen het hebben gevlochten.
Maar waar komt dit kransje zo ineens vandaan? Wat zal Hendrik raar opkijken. Maar de Lange keek er in het geheel niet van op. Die lachte om die malle fratsen en de bijgelovigheid van Crisje. Hij aanvaardt die dingen niet, doch staat met twee gezonde, sterke en bewuste benen op de begane grond. Géén mens die hem dit afneemt. Geen Crisje en geen heksenmeester. Hiervan heeft de Lange geen verstand en hij vindt het apekool.
„Néé Cris", zegt Hendrik, „giij kunt mien dat nie't wiesmake".
Wanneer hij voelt, dat het bij Crisje heilige ernst is, doet hij alles om het haar uit het hoofd te praten. Dat Cris zo bijgelovig is, had hij geen idee van. Dat Cris angstig is voor haar kinderen en nu meer speciaal voor Jeus, daar kan hij inkomen, maar dat alles neemt toch niet weg, dat het hele geval niets anders dan klinkklare nonsens is. Dit is zó belachelijk! Het is spotten met alles wat je bezit. En als Crisje soms meent, dat ze er met mijnheer pastoor over moet praten, want die vertelt zij altijd alles, dan moet ze het maar doen. Dan zal mijnheer pastoor, als hij het hoort, wel zeggen: Dit gaat te ver! En nu krijgt Crisje door haar angst en bijgelovigheid 'n zwarte vlek op haar witte hoedje, wat toch ook niet direct zo'n plezierig gevoel is.
„Hold ter mee op, Cris", vloog de Lange op, „giij doe't jao nèt

as of wiij met duuvele bezéte zien"... Laot mien nie't lache... Giij bunt now hadstikke gek".
Hard, hè Crisje? Já, want wie zal je geloven? Wie? En toch heb je gelijk! Werkelijk Crisje, je hebt gelijk! Dat kransje was er niet. Niemand, uit de stoffelijke wereld heeft het daar neergelegd, niettegenstaande het toch door stoffelijke kinderen in elkaar is gevlochten. Dit is wat anders.
Wil je weten, Crisje wat er eigenlijk is gebeurd? Buiten zijn de meisjes aan het vlechten. En wij...... wie „wij" zijn zul je eerst ná je dood te weten komen, doch eens zul je het weten, hebben een van die kransjes opgepakt en boven het hoofdje van Jeus in de wieg gelegd. Méér is het niet! Wij vonden, dat wij Jeus iets moesten schenken. Dát alleen heeft geen betekenis voor ons. Dit kransje is dus door de kinderen hier in de buurt gevlochten. Wij legden er onze handen op en brachten het zo „tussen leven en dood". Daardoor verloor het de stoffelijke wetten van de zwaartekracht en werd nog lichter dan een pluisje, dat door een lichte zomerwind had kunnen worden opgenomen. Doch niet dat zachte zomerwindje verplaatste dat kransje, doch dat deden „wij". Het werd door ons opgenomen en neergelegd, waar jij het vond en waar je zo van schrikte, toen je het ontdekte. En wij kunnen nog veel meer, Crisje, dat zul je aanstonds beleven en dan vraagt de Lange, wáár komt dit nu weer vandaan? Het is geen heksen, Crisje, ook al lijkt het er voor jullie aardse begrippen op. Doch zouden wij je deze wetten verklaren, dan zou je ze toch niet begrijpen. Doch ze houden verband met Jeus.
Jeus is nu eventjes door ons aangeraakt, doch later, als hij tot een persoonlijkheid zal zijn uitgegroeid, krijgt hij van ons een nieuwe naam en zal het de wereld verklaard worden. Dit was nu één van die wonderbaarlijke fundamenten, die wij gelegd hebben om op en in dit leven een tempel te bouwen. Doordat wij zijn leven in handen gaan nemen, want dit is mogelijk door de krachten die in hem leven en het gevoel dat hij bezit. Door dat gevoel, waardoor je tijdens het dragen van het kind als het ware kon zweven in de ruimte, hebben wij zijn leven in onze handen! Crisje, je behoeft voor ons geen angst te hebben, want

wij zijn engelen en zijn beschermers! Wij brengen wijsheid, geluk, rust en tevredenheid op aarde. Wij schenken, door deze voor u nog onbegrijpelijke dingen, straks de mensheid de levenswijsheid van de ruimte. Wijsheid van Onze Lieve Heer, waar Jeus straks voor zal dienen. Dit is slechts één fundamentje, Crisje, verscheidene zullen nog volgen en dit leven tot denken en verandering brengen, totdat het geschikt zal zijn, de hem door ons op te leggen taak te aanvaarden. Want wij gaan nog veel verder. Véél, heel veel zul je nog met Jeus beleven. Hij zal naast je staan, zoals geen van je andere jongens dit zullen kunnen. Je zult een liefde voelen en een heiligheid beleven, waar je nu nog geen weet van hebt. Je zult het straks moeten overgeven en je hoofd voor moeten buigen. Ook de Lange zal met verwondering staan kijken, indien hij het echte, zuiver geestelijke goed zal ontdekken, dat aan zijn leven wordt geschonken.
Maak je maar niet angstig, Crisje! Hendrik kán deze dingen ook niet begrijpen. En heel deze westerse wereld niet. Hiervoor moet je naar het Oosten, naar de tempels van het oude Egypte bijvoorbeeld. Een ander kind bezit kunst. Een ander kind toetert al vroeg op 'n trompetje. Jeus echter heeft gevoel en wijsheid in zich, en ook dat zijn geschenken van Onze Lieve Heer, die echter door geen mens in je omgeving begrepen kunnen worden. Hendrik gaat hier tegen in en daar heeft hij ook gelijk in. Máár let eens op, Crisje? Wat zou je b.v hier van denken? Pats...... rammelt daar iets? Crisje hoort een geluid in de wieg. Ze vliegt op het kind af en pakt uit de wieg een doodgewone rammelaar, die er zoëven nog niet lag. Crisje wordt weer angstig. Wat is dat nu weer? Mijn kind wordt behekst! Jeus is in handen van heksen! „Mien God, wat mot ik beginne?"
Doch wat doet men, als men gelovig is en iets dergelijks beleeft? Bidden! Crisje zal bidden! Ze zal haar Hendrik tonen, dat ze niet gek is. Een doodgewoon ding is het. Een rammelaartje van Onze Lieve Heer, hoort ze Gerrit al zeggen, is nog zo gek niet. „Kui bliksems goed gebruuke ook, hoe'f giij gin geld veur uut te géve!"
Crisje bidt met Jeus in de armen. Ze durft niet naar Trui te

gaan, die foetert dan toch maar tegen haar en dan wordt het nog erger. Zo gaat héél deze dag voorbij. Bidden en naar het kind kijken, dat daar nu weer rustig in de wieg ligt en zich nergens iets van aantrekt. Dan staat de Lange in de keuken. Het eerste wat hij vraagt is:
„Zun der nog hekse, Cris! Zun ze nog op visite gewéés? Hebbe ze mooie gezichte, zie'n die wieve now zo leelik als wiij der van denke? Of......?
Als hij ziet dat Crisje begint te belken, houdt hij op. Hij neemt haar op z'n schoot. Ze moet opbiechten wat er is gebeurd. Maar de Lange denkt niet aan nieuwe beheksing, hij denkt direct weer aan Trui. Doch dat is het niet, constateert hij onder het geschrei. Wat is het, Cris? Dán toont Crisje de Lange het rammelaartje. De Lange speelt met het ding. Het is van hout met krulletjes er om heen. De kinderen maken er geluidjes mee, een doodgewoon prutsding. Hij kan niet lachen, daarvoor zijn de feiten te ernstig. Maar wat moet hij, die de hele dag hard heeft geploeterd, een groot aantal flessen wijn heeft getapt en gekapseld, de warmte heeft moeten verdragen en heeft gezweten als duizenden anderen, met de verhalen van Crisje over dit ding van tien cent beginnen? Hij kijkt Crisje eens in de ogen. Haar kussen en eens stevig knuffelen helpt niet, dat voelt hij wel. Maar wat moet hij dan doen?
„Ik heb de hele dag gebeië, Hendrik. Ik wèt it nie't, maor het is zo verschrikkelik. Mien God, wat mok toch beginne. Als ze mien Jeus wille behekse?"
De Lange krijgt een goed idee. Goed beschouwd is de zaak eigenlijk doodeenvoudig. Dergelijke mensen moet je met hun eigen wapens bestrijden. Hij wijst Crisje op haar enorm geloof, haar grote liefde, haar weten, dat haar ziel en zaligheid zich in handen van Onze Lieve Heer bevinden. Maar wat wil ze dan? Ze moest zich schamen en niet om de duivel vragen, wanneer ze weet dat onze Lieve Heer alles kan, alles is en alles doet. Wanneer haar vertrouwen en haar overtuiging in Onze Lieve Heer zo gering is, is haar geloof in Hem ook niet groter dan het bekende mosterdzaadje. Dan lijkt het nergens op. Maar is zij

Crisje of is zij dat niet? Wat wil ze, haar leven en dat van de kinderen en van de Lange door haar heksen laten stukmaken? Wil Crisje hem en zichzelf en haar geloof belachelijk maken? Zij moest zich nu toch werkelijk schamen. Doch wie heeft het gedaan? Ik vermoord dat wezen, Cris. Dit is geen aardigheid meer. Ik zal dat wijf of die kerel de nek breken.
Maar dan is het nèt zat, vindt Crisje. Nu heeft ook zij nog iets te zeggen en dan moet Hendrik haar weer gelijk geven en heeft hij het weer verloren.
„Giij......" begint ze, „wilt haat met haat vergelden, giij wilt moorde? Ik wil met 'n moordenaar niks te make hebbe, Hendrik. Giij maok it jao arger dan it is! Maor giij kunt mien niet wiesmake, da'k eiges dat ding hèt gekoch en it in de wieg hèt geleid. It zal mie'n nie't gebeure, giij......!
De Lange legt zijn hand op haar mond en sluit de woordenstroom voorzichtig af. Hij voelt, hier moet met beleid ingegrepen worden.
Toch weet Crisje er nog even uit te brengen:
„Giij hèt jao geliek, Hendrik, Onze Lieve Heer hèt alles in hande". Alles goed en wel, denkt de Lange, „beïe kui de ganse dag", maar hier is het zaak je kop te gebruiken, en dat heeft niets met Onze Lieve Heer uit te staan. Tenslotte heb je ook een kop gekregen om te denken. En dit ding van tien cent kan hem gestolen worden. Hij zet er zijn voeten op. Is het nu weg? Crisje ziet het aan, alsof ze verwacht dat elk ogenblik het huis in elkaar zal storten. De Lange begrijpt het en zegt:
„Zovul krachte hebbe die ook nie't, Cris! As ik ow was zo'k dat heele geval maor begrave. Zand der óver!"
Jammer toch, Lange, dat je dit mooie ding in elkaar trapte. Waarom kun je het niet als een geschenk zien? Zijn onze geschenken in deze vorm niet welkom? Moet het dan bepaald een hemels ding van licht en kleuren zijn? Die komen ook, doch die zijn dan alleen door Jeus te zien, door hem alleen. Je zult hem dan zien spelen en niet weten waarmede hij zich vermaakt. Je kunt dan je neus snuiten of 'n verse pruim nemen en verder ja en amen zeggen en blijven waar je bent. Doch Jeus vliegt over je

heen en met hem, Crisje!
Wat de mensen niet kunnen beredeneren, is hekserij! Wat ze niet begrijpen, is „duivelse pret" en zetten ze hun platvoeten op. Wat een kerel ben je, Lange! Wat een kracht hè? Wat geweldig, om dat rammelaartje aan gruzelementen te stampen. Maar toch heeft Crisje weer gelijk. Geen mensenhanden hebben dit stukje speelgoed in de wieg gelegd. Wij deden het weer! En wij komen weer terug, en nog eens en nog eens weer, en wij zullen steeds verder gaan en zullen ook jou leren je kop te buigen. Je kunt niet geloven in de wetten, waardoor je geboren bent en die het heelal beheersen. Daar weet je nog niets van af en daardoor zie je in je onwetendheid dit onschuldig stuk speelgoed aan voor een kanonskogel of granaat, die alles zou kunnen vernielen of uit elkaar doen spatten. Wat een onbeholpen mens ben je nog, Lange. Doch eet je maar vol. Je hebt voor vandaag je kostje meer dan verdient. Doch wij komen terug.
Er is niet meer over gesproken. Crisje laat haar verstand werken. Jeus is een gezonde jongen en groeit, zoals de beide anderen dat deden. Er viel ook zelfs geen dakpan naar omlaag vandaag. Ook geen witte raaf, die zich op de schoorsteen neerzette. Ga dus gerust slapen, Crisje. Doch de slaap blijft verre van haar. Ze ligt te denken en de hele lange nacht naar Jeus te kijken. Doch het kind is rustig. Telkens meent ze iets te horen, maar het zijn slechts de muizen, die de kamer doorkruisen, krijgertje spelen en elkaar de kruimels betwisten. Doch dat maakt haar niet angstig. Ze ziet in gedachten echter een vreselijk wijf krijsend op een bezemsteel met haar Jeus achter zich door de nacht vliegen. Bah, wat voor dromen heeft ze nu toch. Wat een ellendige geschiedenis ook. Haar hele nuchtere „ik" is er door aangetast. Het reine geweten wint het tenslotte toch van die duivelse heks. Haar enorm geloof, haar liefde voor Onze Lieve Heer, zegeviert eindelijk over hel en duisternis en sluiten die krijsende heks volkomen voor haar leven af. Tegen de morgen slaapt ze in en voelt ze zich ondanks haar doorgestane angsten uitgerust en gereed, om Hendrik weg te helpen. De Lange voegt haar nog enkele vermanende woorden toe, kust haar, gooit haar

natuurlijk weer even de hoogte in en verdwijnt dan met het „mesjoer" Cris, tot van aoved!"
Het is weer middag en weer zit Crisje voor het raam. Ze stopt kousen en verstelt kleren, want zij heeft altijd veel te doen. Zij tart als het ware de heks, want als het er op aan komt is ze voor niets en niemand bang, als ze zich dat maar voor gezegd houden. Er is een sfeer van rust om haar heen, die ze in lange tijd niet heeft gevoeld. Gelukkig is het wat koeler dan de laatste dagen. Ze heeft weer een heerlijk tevreden gevoel over zich. Toch houdt ze onbewust de wieg in het oog. Ze kijkt zo nu en dan eens op en voelt zich volkomen rustig en gaat door met haar werk want de jongens moeten er netjes bijlopen. Graag zou ze hen betere kleren laten dragen maar dat kan er nu eenmaal niet af. Eensklaps gebeurt er weer iets, waarvan ze hevig schrikt en dat haar gevoelige hart hevig beroert. Wat is dat nu weer? Vergist ze zich? Het was net alsof de wieg schommelde. Maar dat kan toch niet? Natuurlijk kan de wieg schommelen want ze staat op twee stukken hout van een oude slee. Dat heeft de Lange zo in elkaar getimmerd, want een wieg die je niet kunt laten schommelen was volgens de Lange geen aardigheid aan. Maar dan moet er toch iemand zijn die het ding láát schommelen. Ze zal het zich wel weer verbeeld hebben. Jeus slaapt en is niet wakker te krijgen. Doch als ze weer en thans zeer duidelijk constateert dat de wieg heftig heen en weer gaat, vliegt ze er heen, kijkt op zij en er onder, doch ontdekt niets dat haar in beweging zou hebben kunnen brengen. Wat is dat nu weer voor verschrikkelijks, nu begint ze toch werkelijk weer aan hekserij te geloven. Crisje kermt van nerveusiteit en weet van verbouwereerdheid niet wat ze moet doen. Ze snelt de slaapkamer in, komt met een doek terug en werpt die over de wieg. Wat ze hier echter mee denkt te bereiken, weet ze zelf niet. Dan zet Crisje zich op haar stoel en wacht af. Ik heb de wieg zien schommelen en men is bezig mijn kind te beheksen. Het ene Onze Vader na het andere vliegt opwaarts tot Onze Lieve Heer. Een kwartier gaat voorbij. Er geschiedt niets. Ze wordt weer rustig. Ze heeft het zich natuurlijk weer verbeeld. Het is de warmte van de laatste tijd, die

haar suf heeft gemaakt. Dat oude hout droogt nu en dan hoor je het kraken. Maar neen, dat kan toch niet, want het zou misschien wel kunnen kraken, maar toch niet gaan schommelen. Ik ben gek vandaag of wordt het nog. Maar hiervan zal toch niets inkomen. Als dat soms hun plannen zijn, kan zij ze de verzekering geven dat dit in geen geval zal gelukken. Onze Lieve Heer is er ook nog en tegen Hem kunnen geen heksen of wat dan ook op. Bidden denkt Crisje, bidden! Tegen een gebed kan heks noch duivel op! Bidden maar, er is niets aan de hand, niets. Sla ze maar tegen de grond en houd je staande. Je bent baas in je eigen huis!

Crisje gaat weer door met haar werk en dan ziet zij na enige tijd de wieg weer schommelen. Ze snelt er heen en kijkt naar het kind. Nu wordt Jeus wakker, doch ligt verder zo rustig mogelijk. Crisje neemt hem uit zijn bedje en drukt het leventje innig aan haar borst.

„Niks van aan, hè Jeus, ze wille ow toch niet behekse? Dat kunne ze toch nie't, wâ, Jeus?" Het kind lacht tegen z'n moeder. Crisje begint te belken en de Lange kan haar straks trachten wijs te maken wat hij wil, dit is de werkelijkheid voor haar leven. Ze bidt en vliegt al biddende de deur uit naar Trui, want ze weet niet meer waar ze het zoeken moet. Als ze binnenkomt, het kind vast tegen zich aangedrukt, kan ze geen woord uitbrengen. Zoëven was ze rustig. Nu overvalt haar weer de angst voor de hekserij. Het zweet breekt haar van alle kanten uit, ze trilt over haar hele lichaam en haar hart bonkt als een op hol geslagen machine. Ze wil Jeus beschermen voor die onzichtbare machten en krachten.

„Wat bu giij zenuwachtig", zegt Trui verwonderd. „Gij doe't jao nèt of ze ow achter de véére zitte. Wat is ter Cris?"

Crisje vertelt wat ze heeft beleefd en Trui laat haar rustig uitpraten, doch dan komt het.

„Mô-je ook maor nie't met zoepwieve um gaon. Die hèt natuurlijk ow kind behekst".

Dat is hard voor Crisje en ze wil zich verweren, door te zeggen, dat ze het wijf al in geen maanden gezien of gesproken heeft.

Doch Trui blijft onbewogen. Dat wijf is het en het is allemaal Cris haar eigen schuld. Of Crisje ook praat over goedheid die het tenslotte toch altijd wint van haat en geweld, Trui vindt dat belachelijke kletspraat. Het „zoepwijf" is het. Maar Crisje gaat verder. Een mens moet toch onderscheid kunnen maken tussen slecht en goed, ongeloof of gebeden opzenden. Het is toch bij Onze Lieve Heer geen kermistent, geen...... ja wat niet al. In deze dingen is Trui toch niet zo sterk als zij denkt en ze begint al te stamelen. Zie je bovendien niet Trui dat je bezig bent Crisje te vermoorden? Heb je dan geen medelijden met je zuster en haar kind. Jeus ligt behaaglijk in zijn moeders armen. Hij lacht en kirt en trekt zich nergens iets van aan. Jeus is 'n flinke kerel en als zijn tante hem eens in de ogen kijkt vindt zij die hele geschiedenis eigenlijk bespottelijk. Maar het valt haar niet gemakkelijk haar kans om een gewicht op haar eigen schaal te gooien en Cris lood voor goud te verkopen zo maar te laten voorbijgaan. Zover is Trui dan ook nog niet en Crisje moet nog slikken: „Ik heb it ow altied wel gezeid, Cris, giij gaot te ver! maar gij wilt nie't luustere".
Ga ik te ver, peinst Crisje? Maar waarmee dan. Wat doe ik dan. Wat zijn dit voor praatjes. Crisje heeft een vreselijke spijt dat ze zo stom is geweest bij Trui troost te zoeken. Die staat daar nu toch alleen maar met haar arme „ik", waarvan ze geen bloemetje kan weggeven omdat ze in haar innerlijk leven nog niet kunnen groeien. Maar Trui kan haar nog meer vertellen, die gunt haar het kind niet en dat is alles. Jammer, maar zo is het. Trui had nu haar kans iets van haar gevoel weg te geven, doch helaas zij bezit nog te weinig. En zal zij dan aan Crisje willen vertellen wat deze te doen en te laten heeft? Trui kan nog geen ogenblik aan het goede in den mens denken, alles wat volgens haar inzicht verkeerd is of doet, moet maar kapot en niemand krijgt van haar ooit een mogelijkheid om zijn of haar leven te verbeteren.
Crisje zit nog neer en speelt met Jeus. Het is alsof Trui met haar de geest afbrekende gedachten ineens is opgelost. Crisje bevindt zich nu in een wereld waar Trui buiten moet blijven. Een hoge

muur sluit haar voor dit leven af, waarin Crisje en Jeus zich nu bevinden. Crisje draaft al weer door de heide, plukt bloemetjes voor haar kind, waar zij zo nodig kransjes van zal vlechten om die heksen uit te dagen. Wat een prachtig weer is het vandaag, lekkers van me. Zo'n Jeus toch! Zie dat kind nu eens lachen. Kijk eens naar die stralende oogjes die het bezit, en naar die kleine handjes. Wat wil men toch met dat wurmpje beginnen? Maar het wordt nu koud hier Jeus, gek toch. Zoëven hadden we het zo heerlijk warm en waren zo gelukkig met ons beidjes. Maar nu staat er weer een winter tussen ons leven. Raar is het toch. Het wordt hier nu zo koud als in een vriezende winternacht.

„Wiij motte weer naar huus. Wâ, Jeus? Zeg is, „dag tante, gééf tante is 'n handje".

Trui echter kan geen kinderhandjes drukken, ze heeft daar een afkeer van. Ze ziet die handjes als het ware niet eens en wil er ook niets mee te maken hebben en wanneer ze doet alsof, is het een met schijnheiligheid en innerlijke geestelijke armoede, waarvan elk kind begint te huilen. Wat vreemd toch Trui, waarom moeten die kleintjes toch altijd schreien als ze met je in aanraking komen. Zijn die kleine mensjes zo gevoelig dat ze zelfs bang voor je zijn? Maar Trui toch!

Crisje is al weer buiten en draagt triomfantelijk haar kleine leventje naar huis terug, legt het voorzichtig in haar schoot en denkt: Jeus is in orde, het kind mankeert niets.

Dan daalt de zo lang ontbeerde gevoelige en zo weldadig aandoende rust weer in haar, die rust, die vanuit de ruimte tot haar komt. Ze bidt en prevelt zoete woordjes tegen het kind. Jeus ondergaat haar machtige liefde, oogjes sluiten zich en oogjes gaan weer open. Het wordt een openbaring en een heilig gebeuren. Jammer voor Trui, die dit missen moet, want dit gunt Crisje elke vrouw, hoe noordpoolachtig zo'n leven ook wezen mag. Dit is een geschenk van Onze Lieve Heer. Jeus wordt in slaap gezongen, en omringd met haar reine liefdevolle gedachten, haar geestelijke bloemen.

En toch; mensen en ongelovige zielen, schommelde de wieg!!

Positief, ze schommelde. Wanneer men daar Crisje later, heel veel later naar zal vragen, ik denk dat ze het dan wel zal weten. Maar als nu straks de Lange haar weer niet wil geloven en vertrouwen, wie kan haar dan de verzekering geven dat het de waarheid is. Crisje doet nog het een en ander voor Hendrik thuiskomt. Natuurlijk, zij zál het hem vertellen. Ze weet eigenlijk wel niet goed waarom, doch ze voelt dat het noodzakelijk is, doch meteen daalt met dat voor haar nog niet te verklaren gevoel de wetenschap tot diep in haar innerlijk af, dat dit weten straks weer plaats zal moeten maken voor een nog meer en dieper en grootser weten. Crisje je zult eens door dit geschommel de hemelen zien, ook al denk je nu alleen nog maar aan heksen en behekst zijn. Ze voelt echter nu reeds dat er niets kwaads kan geschieden. Zij weet dat zij en haar kind worden beschermd. Niets is er dat ook maar in de verste verte met een heksenwijf of duivel te maken heeft. Wat het ook moge zijn, het staat voor haar vast voor haar leven, ongelukken gebeuren er met haar kind niet. Jeus is zo rustig en gezond als het maar kan en behekste kinderen, daar heeft ze genoeg over gehoord, schreeuwen en gillen de hele buurt bij elkaar. Neen, er is niets bijzonders, dat voelt ze. Maar vreemd is het toch wel.
En nu Crisje, laten we eens gaan kijken wat er eigenlijk met Jeus gebeurde. We willen je even in zijn slaap brengen en daarin zullen wij je laten zien wat er is geschied.
Kijk, Crisje, Jeus slaapt. Maar merk je wel hoe witjes Jeus wordt? Zie dat witte kleurtje om dat aardige wipneusje van Jeus. Crisje dit zou je een diepe slaap kunnen noemen. Dat hebben overigens kinderen wel meer, maar dit is toch iets heel anders. Kijk zelf maar! Wat zie je nu? Jeus is uit zijn kleine lichaampje gekropen en wat wij noemen „uitgetreden". Hij leeft nu tussen leven en dood en is thans veel ouder. Jeus voelt zich minstens zeven jaar en nú, kijk maar Crisje, ziet Jeus een groot licht en in dat licht ziet Jeus een verschijning. Die verschijning is een engel, Crisje. En die engel is met Jeus verbonden en zegt tegen hem, dat hij gerust mag proberen om de wieg te laten schommelen, het zal Crisje wel doen schrikken, doch daardoor

tevens aan het denken brengen. En nu moet je eens kijken Crisje. Jeus staat hier links van zijn wieg en ziet, dat hij dat is. Hij is alleen maar uit dat lichaampje gekropen, doch door de krachten en de wetenschap van z'n engelbewaarder die aan elk mens door Onze Lieve Heer wordt geschonken. Maar omdat deze beschermengel er een van een bijzonder soort is, Crisje en iets met het leven van Jeus heeft uit te staan, kan dit schommelen gebeuren. Zou dit niet het geval zijn, dan zou er niets kunnen geschieden, want engelen, dat zul je toch wel kunnen aanvaarden, Crisje, gooien geen paarlen voor de zwijnen, verkwanselen of bezoedelen hun eigen geluk niet en verknoeien geen tijd aan domme, stoffelijke mensen, die voor hun geestelijke ontwikkeling nog niet open staan, doch daar hoor jij al niet meer bij Crisje. Nu geschiedt dit schommelen, omdat wij iets op het oog hebben en al geloof je het niet, omdat Onze Lieve Heer het wil. En dus Crisje, Jeus is het die je aan het schrikken heeft gemaakt. Jeus is nu zeven jaar oud en teruggekeerd in een vorig leven. Nu duwt hij tegen de wieg! Dat kan hij niet alleen, want de ziel, het licht, dat vanuit de ruimte tot Jeus is gekomen doet het voor hem en warempel, het doel wordt bereikt. De wieg schommelt en je schrikt. En dat door je eigen kind. Jeus kijkt, hij ziet dat je schrikt, Crisje. Hij wacht even. De engel vindt, dat hij het nog wel eens proberen kan, want die wil dat met deze dingen het menselijke hart bereikt worden en dat zal dan ook geschieden. Wéér schommelt de wieg. Nu snel je heen om die dunne doek te halen. Die gooi je over de wieg. Je kijkt er naast en er onder. Je ziet het zelf, er is niets bijzonders.
Voor de laatste maal laten wij Jeus weer schommelen en nu slaat het in je hart en Jeus ontwaakt. Jeus komt rustig in zijn eigen kleedje terug en weet nu van „niks" meer af. Dit alles behoort thans weer tot het verleden.
Nu kun je weer bidden, Crisje. Maar wij hebben nieuwe fundamenten gelegd voor het machtige gebouw, dat Jeus „zie'n Engel" wil optrekken. Dit nu kun je van ons aannemen is geschied op bevel van de hoogste Engelen van Onze Lieve Heer! Dit is geen „spielerei" en geen onzin. Dit is dringend noodzakelijk

voor Jeus, want dit leven, Crisje, dat zul je straks zien en moeten aanvaarden, is het instrument van meesters, van engelen. Dit leven is naar de aarde gezonden om een machtige taak te volbrengen! En wij zijn reeds nu bezig hem daarvoor gereed te maken. Ik zei je al Crisje, toen Jeus nog in je leefde bouwden wij reeds aan de fundamenten. Toen droomde je er door, kon je zweven en de stilte van de ruimte voelen; de stilte van deze engelen en van Jeus, waarin dit leven lééft! Is het niet eenvoudig Crisje? Neen, dat is het niet, want mensen zonder die gevoelens kunnen dit nooit begrijpen. Ze zouden het kapot willen maken. Ze zullen het des duivels noemen, omdat die mensen zélf nog tot de levend doden behoren en van deze wetten niks begrijpen of afweten. Maar het is waarheid. Je zult het spoedig zien. Jeus weet van dit alles niets, hoe zou dat ook kunnen, doch wat er geschiedde, heeft hem gevoeligheid geschonken. En daar is het ons om te doen. Wij openen hiermede dit innerlijke leven en brengen het tot ontwaking. Ik zeg je, Crisje, dit gebeurt alléén omdat Jeus een taak te vervullen krijgt. Het schommelen van de wieg is een straaltje licht, is wetenschap!
Dit straaltje zal echter met de jaren steeds groter en krachtiger worden, totdat het een stralende lichtbundel zal zijn geworden die het levenspad van de millioenen zielen, die zoekende zijn, naar de waarheid een wegwijzer zal wezen naar een hoger geestelijk leven. En dan zul je Jeus anders zien. Let op zijn geestelijk leven anders gaat dat aan je leven voorbij. Dit leven heeft afstemming op je persoonlijkheid en je gevoelsleven. Je zult eens zien Crisje wat er gaat gebeuren. Jeus zal niets leren van deze wereld, doch hij zal goddelijke gaven bezitten! En ook hiervoor kun je Onze Lieve Heer danken!
Als Hendrik binnen komt is zijn eerste vraag:
„En Cris, wat was ter vandaag weer aan de hand?"
Crisje kijkt hem aan, wat moet ze nu zeggen? Dan krijgt de Lange het ongelooflijke verhaal te horen en ook dat ze bij Trui is geweest. De Lange denkt na. Crisje wacht geduldig. Eindelijk krijgt ze zijn mening.
„Ik wil ow is wat zegge, Cris. Ik bun, dat wèt giij, soms van alle

markte thuus. Ik bun met andere woorde, wel is hadstikke gek. Maar wat giij mien vandaag wies will make, dat geet te ver wâ! Dat geet te ver Cris. Vertel it in vredesnaam nie't aan andere".
„En dach giij, Hendrik, da'k zo gek was?"
„Dat is te bezie'n Cris, daor zal Trui wel veur zurge".
Crisje geeft zich eerlijk gewonnen en geeft het de Lange toe: „En daor hèt giij geliek in, Hendrik. Ik kan dit mien eiges jao nie't vergeeve. Ik heb ter al spiet van. Ik kan dat nie't in woorde uutdrukke, aiij dat maor wèt. Maar Trui he'k al laote vuule, dat ze zich niks wies mot make".
De Lange zit achter de tafel in z'n hoek en rookt diep in gedachten zijn pijp. Hij vindt dat ganse geval kinderachtig. En wie zou dat niet. Hij moet er in eens hard om lachen. Hij grijpt Crisje, trekt haar op z'n kniën, drukt zijn lippen op haar snuit, vliegt als een razende Roeland over haar eerlijke gezichtje en lacht zo hard, dat ze het buiten wel kunnen horen. Dacht je, Lange, dat dit Crisje kan bekoren? Dacht je werkelijk daarmede goed te doen en ruim te zijn? Dacht je werkelijk dat dit de oplossing was, voor dit gekke gedoe, dat geschommel van die wieg? Man, man, wat ben je toch nog dom!
Voor de Lange is het hiermede afgelopen en Crisje is weer rustig. De Lange zal geen hard woord meer zeggen, maar hij denkt geen ogenblik, zelfs geen seconde aan de gevolgen. Doch straks zul je tegen de grond geslagen worden, Lange. Je zult eens spijt krijgen van je ongeloof in hetgeen Crisje beleefde. En je mag van geluk spreken, dat je Crisje je weer kan opvangen, of je was haar al half kwijt. Eén ding is er echter, waar je nu toch buiten komt te staan. En dit wordt een kloof, Lange, die je nooit meer overbruggen kunt. Zelf spring je in een vreselijke afgrond en je merkt het niet eens. De diepte van Crisje's ziel zul je nooit in dit leven kunnen „beleven". Je hebt je dáar volkomen voor afgesloten, toen je haar belevenissen als waanzin onder je voeten kapot stampte. Dit was ook inderdaad het gemakkelijkst. Daar heb je wel gelijk in. Maar je had ook even voorzichtig de schouders kunnen ophalen of bedachtzaam „ja en amen" kunnen zeggen. Dan had die ziel zich niet onmiddel-

lijk afgesloten. Wij geven je hiermede slechts één beeld van, hoe het ook had gekund, doch zoals je het niet deed. Dit had dan het aanvaarden betekent van het leven, het tot eenheid willen komen met een ander. Voor elk mensenkind is dit het huwelijk. De man daalt af in de vrouw en zij in haar schepper. Nu bouwen zij een brug van ongekende schoonheid! Ze zijn één in alles en de liefde stijgt boven alles uit!
Wat geeft het toch, Lange, al zou je met je Crisje ook eens zo'n tuimeling maken? Wat zou het je niet kunnen schenken, als je ook eens in die onzin geloofde. Indien je had kunnen aanvaarden. Maar je staat stil! Je komt nu nimmer meer boven dit geluk uit. Het is voor jou, Lange, het menselijke halt! Maar dacht je, dat Onze Lieve Heer geen andere hoogten voor de menselijke liefde bezat? Wij kennen de menselijke liefde. Die liefde is stoffelijk, en dat kun je aannemen, want je gevoel is ook stoffelijk. Maar wij hebben een geestelijke, een ruimtelijke en een universele liefde, en die liefde is het, die ook Onze Lieve Heer voor Crisje voelt en aan al Zijn kinderen te schenken heeft. Doch dit geloof je weer niet! En hierin ligt nu je kloof, je nekbreken, je halt, Lange!
Je smoort nu je éénzijn met Crisje. Je houdt je zelf tegen! En omdat je haar alleen liet staan, *moet* dit leven zich wel afsluiten. Want al is het geopend, jij wandelt langs dit zieleleven heen en ziet het niet. Heb ik geen gelijk, Lange? Zo versnippert de mens zichzelf. Hij versnippert niet alleen z'n karakter en slaat het andere leven tegen de grond, maar hij schenkt geen liefde. Ga nu eens met mij terug tot het gebeuren. Stel je nu eens voor, dat je het aanvaard, dat Onze Lieve Heer die dingen had geschonken en dit kransje en dat rammelaartje in de wieg had gelegd? Hoe zou je dan hebben gehandeld en hoe groot zou dan jullie beider geluk zijn geweest. Ja, nu krab je je zelf achter de oren en ga je begrijpen waar ik heen wil. Je stampte die dingen aan gruzelementen. Maar toch, ze kwamen van Onze Lieve Heer.
En ik zeg je hierbij nogmaals Lange, déze dingen kwamen van Onze Lieve Heer tot je Jeus! Deze dingen kwamen vanuit Zijn wereld en door Zijn werking als een geschenk voor je kind.

Dat Crisje deze waarheden niet onmiddellijk voelde en begreep — wat ze nu nog niet doet — was niet zo heel erg. Maar jij smijt zonder meer alles overboord, terwijl Crisje nog voelt, dat het iets met haar kind te maken heeft. Een tijd terug, Lange, zag je dat in de ogen van het kind. Het is er nog, ofschoon je het niet meer ziet. Het is nu werking geworden. En die werking heeft Crisje gevoeld. En hiervoor sluit jij je thans af. Maar die lach is als die van de duizenden mensen, die stonden te lachen toen ze de Christus aan het kruis nagelden. Ook zij konden niet geloven, dat het Onze Lieve Heer zelf was. Die mensen beseften niet, dat Hij de krachten bezat om ze allen met blindheid te slaan, ofschoon Hij het niet deed. Zo lach jij ook, doch weet niet waarom, en dat voelt Crisje.
Nu sta je voor je geestelijke onbeholpenheid en blijft wie je bent. Van zelfsprekend, dat je hierdoor je opwaarts gaan zelf aan banden legt. Alleen door je stomme gedoe. Het niet kunnen begrijpen wat dit geschommel je te zeggen heeft. Zo zal er nog meer op je afkomen, doch je houdt je zelf buiten deze levens en blijft dezelfde Lange Hendrik. Je mooie stem zul je nog wel blijven behouden, maar Crisje zal meer bezitten en verder en hoger gaan. Zij zal steeds meer verschijnselen beleven. Wéér zal je het niet geloven en die dingen van je weg slingeren. Je zult sterk zijn en op je beide benen blijven staan, maar de reine klaarte van Onze Lieve Heer nimmer voelen, nimmer zul je kunnen zweven, nooit, omdat je Crisje uitlacht! Wij, Lange, kennen de wetten. Wij hebben ondervonden, hoe je te leven hebt om de menselijke ziel haar machtige liefde te doen beleven. Het éénzijn is het, Lange, het éénzijn van gevoel tot gevoel, dat harten ineen doet smelten en gedachten omzetten in woorden die betekenis krijgen en man en vrouw losmaken van de stof, waarin ze leven, wat toch uiteindelijk de bedoeling is. Of geloof je soms niet in een leven hierna? Crisje wél! Crisje gelooft in een hemel na de dood! Dat gelooft ook elke katholiek, Lange, anders hadden dit stoffelijke leven en de godsdienst geen betekenis. De mensen gaan tot God terug!
Ik ben niet van plan, Hendrik, om je een preek te geven. Ik

vertel je alleen wat je had moeten doen, om dit machtige éénzijn met je Crisje te beleven, dieper en schoner te maken, opdat jullie geestelijke hemel zich zou kunnen manifesteren. Ik voorspel je, dat de tijd zal komen dat je berouw zult hebben, omdat je mij dan zult moeten aanvaarden, omdat je dan weten zult, waar je de eerste misstap deed. Aan het einde van je leven zal ik het je opnieuw vertellen, Lange. Ik zal dan voor je staan als het licht van deze wereld! *„Ik"!* En naast mij Jeus! En dan buig jij je kop. Voor alles, voor Crisje en Jeus! Begrijp je mij, Lange? Néén, hè, want je voelt mij niet eens, ofschoon ik vlak bij je ben. Er zal een tijd komen, dat je wel tien violen kapot zoudt willen spelen voor Crisje. Doch dan hoort zij je niet meer. Wat je dan zult voelen is ontzettend. Vreemd is het, Lange, maar ook dat zie ik! Het leeft in mijn handen. Ik ben het, die je de genade kan schenken. Tot straks, Lange. Ik bedoel eigenlijk tot aanstonds. Je hoort nog van mij!

De mens zegt néén, en dan is het néén en blijft het néén...... tot hij eindelijk Onze Lieve Heer ziet en dan eerst wordt het já......, já......, já!

Dan kreunt hij: „Ik zal mijn best doen en mij buigen!

Maar zag je die sprietjes? En *die* willen grashalmen worden? Vleugelen had je kunnen bezitten, Lange, en met jou ál die anderen, die zich voelen zoals jij je voelt.

Kom Crisje, wij gaan verder! Dag Lange!

HENDRIK, WAT KIE'K IK NOW TEEGE OW OP

Een mens kan zich bij tijden zo groot en machtig voelen, dat hij een ander de indruk geeft inderdaad die innerlijke krachten te bezitten. Gewoonlijk ervaart men na niet al te lange tijd, dat die grootheid slechts schijn was en ziet men het heerschap van zijn voetstuk rollen.

Eens echter zal men zich die geestkracht moeten eigen maken en krijgt dan z'n eerste bloem, bestemd voor het andere hart. Je hebt dan voor jezelf een fundament gelegd, niet alleen voor je maatschappelijke voetstuk, maar bovenal voor je persoonlijkheid. Er zijn mensen die beweren, ik kan dit, ik kan dat en het kost mij in het geheel geen moeite. Ik wil, als het moet, mijn leven voor je inzetten en ik ga met je door dik en dun. Ik ben daartoe in staat. Geloof ze niet te gauw, maar wacht, tot ze de bewijzen hebben gegeven. Links en rechts van je leven ontmoet je die mensen. Die grootspraak treft men overal aan en heeft in het leven al heel veel moois vernietigd. Slechts stukken en brokken bleven er van zo'n persoonlijkheidje over, als het er werkelijk op aan kwam. Het bekende gevolg, 'n gebroken vaas, aan stukken en scherven gevallen, omgesmeten door een dolle hond. Dan ontdekte je de afgetakelde geestelijke armoede. Je had geen orchidee gekregen, maar een tuiltje bloemen van een dubbeltje. En toch, ze verzekerden je, dat ze je een orchidee in handen gaven, waarvan ze wellicht zelf geloofden, dat het natuurlijke leven er van nimmer zou verdorren. Nooit en nimmer. Machtig sterk waren ze op het moment van aanbieding in hun geloof.

Ook de Lange gaf Crisje een orchidee. Een witte nog wel, doordat hij zijn kans, om bij de opera te kunnen gaan zingen, liet voorbijgaan en bij vrouw en kinderen bleef, de rust en de reine liefde verkoos boven rijkdom en bewondering en een mooi maatschappelijk leven. Maar Crisje wist, dat de Lange dat duiveltje nog lang niet had overwonnen; weliswaar was de eerste aanval afgeslagen, maar was het zo zeker dat er geen tweede zou volgen? En dan? Dan was die orchidee een bloem, gekweekt op de mestvaalt. Een onwelriekend ding, waarvan je het hoofd

afwendde en dat een lucht verspreidde, die je bedwelmde, waar je akelig van werd, en alleen maar door narigheid tot leven was gekomen. Doch zo'n bloem wilde Crisje niet hebben, die zou haar leven stuk maken.

Waarom schenken mensen elkaar orchideeën, vraagt Crisje zichzelf af? Waarom toch direct, die dure bloemen, waarmee zoveel schoons gegeven wordt? Een orchidee is 'n bloem van je hart, die wil liefde vertolken, eerbied, vertrouwen, ontzag en waarheid. Dat is die bloem voor Crisje. Een orchidee vertegenwoordigt Onze Lieve Heer, hemelen, licht en rechtvaardigheid, alles wat mooi is, ook het huwelijk! Een orchidee kan niet dienen voor leugen, bedrog, afbraak, besmetting en bezoedeling, daar is die bloem te rein voor, te geestelijk. Of, denkt Crisje, zou ik dat mis hebben?

Crisje is een buitengewone persoonlijkheid. Niet alleen omdat zij bijna elke morgen de communie ontvangt en voor iedereen bidt, doch zij leeft ook naar haar geloof en handelt er naar, doch zij wil niet door anderen bedrogen worden. In geen geval door haar Lange Hendrik. Dat weet ook mijnheer pastoor, dat weet men in heel de omtrek, zelfs tot in de hemelen toe.

Maar hoe denkt de Lange hierover? Wanneer Crisje beslist wist, dat de Lange haar zo'n orchidee kon schenken, zou die een geluk beleven, waaraan hij, die toch al haar liefde al niet aan kan, zou bezwijken. Crisje voelt echter, dat zij niet verheugd kan zijn, voordat de Lange heeft bewezen, dat hij de aanval van de duivel voor z'n gehele leven heeft afgeslagen. Eerst dan aanvaardt Crisje zijn orchidee!

Crisje heeft, hoewel voor haar zelf onbewust, een karakter met een psychologische inslag. Die is zó natuurlijk en sterk, dat daar geen wetenschap tegenop kan. Haar psychologie, uit eerbied en liefde ontstaan, geeft haar daardoor een juist inzicht in alle dingen die met ziel en gevoel te maken hebben. En dat heldere inzicht laat Crisje niet vertroebelen.

Ze is op dit punt zeer voorzichtig!

Crisje laat zich niet gemakkelijk bedriegen, ook niet door Hendrik. Hij kan proberen haar wijs te maken wat hij wil, diep in

haar gevoelsleven is een deur, bewaakt door een paar schildwachten, die nauwlettend toezien, dat alles, wat tracht binnen te komen, zuivere waarheid en echt gemeend is, anders komt er weer narigheid en dat moet tot elke prijs voorkomen worden. Haar psychologie zegt haar: houd je geluk zuiver en rein en laat het niet verontreinigen. Je hartekamer behoort bij Onze Lieve Heer en wie daarin wil worden toegelaten, moet eerst de bewijzen geven daarin te mogen vertoeven. Achterklap wordt niet geduld. Dacht Hendrik soms, dat hij haar een boterbloemetje voor een orchidee op de borst kon spelden? Als hij dat zou willen proberen, zou hij er van langs krijgen. Ook voor hem zijn die wachters, ja juist voor hem, waarmede zij zich heeft verbonden, voor hem, voor wie ze wil leven en sterven. Zoiets is toch niet zonder betekenis? Hoe stadse mensen hierover denken weet Crisje niet, doch voor haar is de hoofdzaak, dat een aangeboden orchidee zuiver en rein is en dat daarvoor de bewijzen worden geleverd.
Crisje wacht rustig af. De Lange heeft haar gezegd, dat hij het voorstel, om opera-zanger te worden, vaarwel heeft gezegd. Doch zij weet ook, dat de haar ten geschenke aangeboden orchidee nog niet tot volle bloei is gekomen.
Crisje weet echter, dat de Lange zijn verlangen nog niet geheel te boven is. Toen hij enige tijd geleden terugkeerde van Wezel, waar het kwartet een groot succes had behaald, zag de Lange zich weer op de Bühne, hij had weer geld en rijkdom voor zijn vrouw, en bloemen, die hij haar elke avond in de armen kon leggen. Even slechts hoorde Crisje hem aan. Toen wist zij genoeg. De orchidee was wel geschonken, doch vóór zij tot volle wasdom had kunnen komen, verdord en vergaan. Al verzekerde Hendrik haar nog zo nadrukkelijk, dat hij er maling aan had, Crisje voelde, er zat nog een addertje onder het gras. Zijn bewering van het vorige jaar, dat hij met zijn opera-verlangens had afgerekend, was maar schijn. Hij had ze nog niet overwonnen.
Nee, Lange, innerlijk lachte Crisje je uit. Zij geloofde je nog niet, kòn je niet geloven, want zij wist, die zelfde duivel komt toch weer terug. Meende je werkelijk, dat die het bij die ene

aanval zou laten? En dacht je door het afslaan van die ene aanval bewezen te hebben wat je kunt en wat je wilt? Nee, Lange, dat kun je Crisje niet wijsmaken.
Maanden gaan er voorbij. Crisje wacht en elke dag leven ze als in een paradijs. Ze kan haar geluk niet op. Maar zij is op haar hoede en wacht tot de aanval komt. Wordt die afgeslagen, dan zal zij een nieuwe orchidee ontvangen en op haar mantel kunnen steken. Dan zal zij hem kussen dat hij haar levensbloed voelt. Geef mij nu maar je leven, Lange, hierdoor zullen wij aan een ziel een nieuw leven schenken. Maar het bewijs van de Lange komt niet. Ze moet nog wachten, en wachten duurt lang, ofschoon niet voor het begrip eeuwigheid. Zij hoopt echter, dat de Lange haar de bewijzen zal geven, maar dan ook geheel uit zichzelf, niet afgedwongen door een smeekbede, dat niet, doch uit eigen vrije wil en liefde.
Crisje kijkt naar de klok, het eten staat te verpieteren. Hendrik komt niet. Waar zou hij zo lang blijven? Johan en Bernard trekken haar aan de rokken. Ze hebben honger en willen gaan eten. Waar blijft Hendrik toch? Zou er iets zijn? Zij is niet ongerust, integendeel, er komt een blij gevoel in haar innerlijk. Waar het vandaan komt zou zij niet kunnen zeggen, doch het maakt haar hart verheugd. Ze gaat er van neuriën. De jongens krijgen wat lekkers. Dat kan vandaag, want het wordt een bijzondere dag. Waarom, dat zou Crisje niet kunnen zeggen, maar zij weet dat het met haar Lange verband houdt. Hendrik is het. Haar gevoeligheid en éénzijn met dit bruisende leven, haar man en de vader van haar jongens. Haar ruimtelijke gevoelens zijn het. Het komt regelrecht uit Emmerik tot haar leven. Crisje zou er haar leven voor willen geven. Zo zeker is zij van haar voelen en denken. En dat, weet ze ook, heeft elkeen. Een ieder voelt soms iets van het wezen dat men lief heeft. Er komt dan iets in je, waar je geen woorden voor kunt vinden. Maar het is er! Toch gaat ze er nog niet direct op in.
Ze wil eerst zekerheid hebben. Welnu, die zekerheid stapt op het huis af, ze hoort het grint kraken. De jongens vliegen naar de deur en roepen:

„Vader is ter, moe'der, vader is ter".
De jongens hangen aan zijn jas en laten zich meesleuren. Dan, dat weten ze reeds, is het moeders beurt. Crisje wordt nu opgenomen en zweeft tussen hemel en aarde en wordt door de Lange terdege onder handen genomen. Johan en Bernard kijken lachend het tafreeltje aan.
„Wat kan onze vader toch kusse, wâ, Bennad?", zegt Johan. De Lange lacht. Hij hoort het en zet Crisje op de grond. Het bracht hem even tot de werkelijkheid terug.
„Heij mien wat op te biechte, Cris?"
Néé, niks, Hendrik, niks".
„En de jonges?"
„Die, Hendrik......". Johan en Bernard kijken al naar hun vader en moeder. Ze weten, dat dit elke avond wordt gevraagd. In het antwoord kan het bevel voor een pak slaag betekenen. „Moe'der moe'der, kie'k deur ow vinges. Ik zal mien léve verbetere". Maar Crisje kan niet liegen. Doch nu is er waarlijk niets. „Nee, Hendrik, over die heb ik gin klage".
Bernard en Johan zijn gelukkig. Zij zijn gewogen en niet te licht bevonden voor vandaag. Wéé de jonges, wéé hen, indien ze kattekwaad uithalen, dat niet meer door de beugel kan. Dan krijgen ze van de Lange, die kerels van z'n kinderen wil maken en eerbied kweken voor vader en moeder en het gehele mensdom.
De Lange begint weer een stoeipartij met Crisje en trekt haar op z'n knieën. Ze schreeuwt:
„Laot mien los, zot, gek dat giij bunt, hèt giij eiges niks te biechte?"
Hendrik wordt stil. Crisje denkt, daar heb je het. „Wat is ter, Hendrik?"
Nog kan deze echter niet spreken. Hij wil dit geluk nu eens in mooie, duidelijke woorden vertellen. Hij wil er de nadruk op leggen en dit grote geluk een mooie gestalte geven, waarmee Crisje heel gelukkig zal zijn. Maar ofschoon zij het al reeds gevoeld heeft, wil ze toch alles uit zijn mond horen. Zij zal haar Lange niets ontnemen. Ze is zo ruim. Ook hij krijgt zijn orchidee.

„Wat is ter, Hendrilk?"
„Stil maor, Cris, ik bun der al. Now mô-je goe'd luustere. Wèt giij nog, dat wiij naor Wezel zum gegaon um te zinge?"
„Van eiges, Hendrik".
„Now kumpt it, Cris. Vanmiddag wasse ter twee manne aan de zaak. En die manne vroege mien...... Crisje straalt al en kijkt het licht uit zijn ogen. Ze geniet. De orchidee is er...... „of ik toch nie't op de Bühne wilde". Het is er uit. De Lange smakt en kijkt haar aan. Crisje wacht af, kom er maar mee voor de dag, Lange. Ze komt hem tegemoet.
„En, Hendrik?"
„Cris...... giij zult ter bliij um wéze. Ik zei: „Giij kunt verrekke met ow Bühne. Giij kunt ow geld en rommel eiges holde. Giij kunt......" Mien god, Cris...... wat bunk kwaod geworre".
Het is er uit. De Lange schuffelt over Crisjes borst en gelaat. Haar schort vliegt over z'n hoofd. Ze gooit z'n zwarte haardos door elkaar, rammelt hem en drukt hem aan haar hart. Er komt maar geen einde aan.
Ze zijn niet alleen, de jongens zijn er bij. Hendrik, Hendrik toch.
„Hendrik, wat kie'k ik now tege ow op!"
„Ik heb alles afgeslage, Cris. En ik bun gelukkig now".
De Lange zucht er van. Crisje belkt. Wat een dag toch. Hoe moet ze daarvoor Onze Lieve Heer danken? Het leven is een zegen, het leven is een hemel op aarde, als je die hemel maar wilt zien. Crisje sloft even naar Hent Klink. Drie meudjes wil ze hebben. Ze wil haar Hendrik traktere. Dan gaan ze eten. Later zetten zij zich op hun gemak en gaan napraten. De jongens zijn naar bed. Hendrikt grijpt z'n viool, doch nauwelijks heeft hij ze in handen, of Gerrit komt binnen. „Tref ik dat even", zegt Gerrit. „'n Mensch moet maor 'n goeie neus hebbe. En dat nog wel kruiebitter. Is goe'd veur de pien 'n mien boek en daor hek de laatste dage las van, Cris".
Crisje kent hem en die last weet ze ook het hare van. Dat wordt weer een goede avond.
Weet Gerrit het al? Néé, hè? Dan zal zij hem eens wat vertellen.

„Op de gezondheid van Hendrik, Gerrit".
Daar hoort Gerrit van de sprong, die de Lange heeft gemaakt. „Das waarachtig de moeite waard, Hendrik. Zo'n duuvel toch. Fijn dat ter in onze familie zulke starke minsche léve. Wat kan ons geld schele, wat 'n mooi huus, wat kan ons 'n millioen zegge. Niks! Ons kan de wéreld gestoale wodde.
Proost, Hendrik!"
Weg is de kruiebitter. Gerrit zucht, drukt z'n buik in de hoogte en gaat Italiaans en Frans spreken. Zo is het leven goed. De jongens in bed mogen zingen. Johan fluit al, ze steken elkaar aan en moeten meedoen. Dat mag nu even, het leven is voor iedereen, ook het geluk. Narigheid hoef je niet met de kinderen te delen, daar zijn ze nog te jong voor. Proost! Nu komt Jan Maandag nog. Ook Jan vindt het een prestatie van je welste. Jan kent de Lange en vindt het nog al wat. En weer, maar nú anders, in hun verbeelding, vliegen ze echt over de Bühne, maken ze reizen door Italië en Frankrijk en kussen de wereld of het zo maar niets is. Ze zijn in Londen en Parijs, want ook daar treedt de Lange op. Ze komen ook in New York, kijken naar die andere mensen en komen met karren vol bloemen thuis voor Crisje. Kamers vol. Pak aan Crisje, mooie geschenken voor jou en de kinderen. Pak aan, dit is van mezelf.
Fanny, de hond van Johan en Bernard, die even na de geboorte van Jeus een plaats in hun midden heeft gekregen, ruikt aan Gerrits broek en vindt, dat Gerrit 'n hondenluchtje bij zich heeft. Gerrit brengt zijn lieveling nooit mee. Hij weet, daar komt ruzie van. Fanny duldt geen andere hond in huis. Het dier is al dikke vrienden met Jeus, ook al zijn het Johan en Bernard, die buiten met hem ravotten.
„Gaot giij maor weg, Fanny", voegt hij de hond toe, „giij hèt toch de pest aan mien Nico, giij lig ter biij mien uut".
Gerrit neemt een aanloop, slikt een paar maal en smakt met z'n tong. Dat gaat even zo door en geschiedt steeds met de nodige variaties. Gerrit drinkt graag een goede borrel. Hij doet dat zo met een bepaalde houding en allen kijken steeds, wanneer hij z'n glaasje voor de mond zet en een slokje neemt. Johan, die dat

eens zag, zei tegen z'n moeder:
„Das gewoonweg, moe'der, of de burgemeister zien borrel drink". Toen Crisje niet begreep wat Johan eigenlijk bedoelde, liet hij er op volgen: „Now, giij mot dèn is zie'n moe'der, ak later groot bun drink ik ook zoo mie'n borrel".
Die Johan toch. Toen Crisje het de Lange vertelde, stikte deze van het lachen. Johan en 'n borrel waren er vier bij elkaar. Gerrit weet dat ook en lachte mee. Hij weet dat al die dingen de spanning verhogen en zijn verhaaltje er dan best op staat.
„Eers", komt er...... „begin ik met ow, Cris. Ik wil ow ook wel is bliij make, wâ? Ik dach zoo, lao'k die Cris is gelukkig make. Giij zit hie'r altied maor te zoepe. Wat zui denke, Cris, van Fransiskus en Fasisië?"
Voor Crisje mag je de heilige namen niet bezoedelen. Direct zit ze er boven op en verbetert Gerrit.
„Dat hie't jao van Assië, Gerrit".
„Ik zal ow is wat zegge, Cris. Al die heilige ken ik en ziij kenne mie'n. Gistere zeit ter nog een tege mien: Gerrit, giij mot ow wat meer gunne, giij arbeidt vuls te had. Now Cris, giij had dat heilige kind motte zie'n kie'ke. Maor ik wèt it al, giij wilt Onze Lieve Heer hebbe aan it kruus. Hèk geliek of nie't?"
Crisje is in de wolken. Dat is 'n cadeautje. „Aij dat wilt doe'n Gerrit?"
„Van eiges, Cris, andes zok ter nie't óver beginne".
Gerrit roddelt wel eens, maar Gerrit houdt altijd z'n woord. Dat duurt wel even, maar komen doet het. Op 'n goeie dag krijgt Crisje haar in hout uitgesneden Onze Lieve Heer. Maar Gerrit is er nog niet. Hij heeft het woord, de anderen luisteren. Wat zullen ze nu weer te horen krijgen? Hendrik grinnikt al, er komt natuurlijk weer 'n sterk verhaal vol leugens. Crisje heeft reeds wat gekregen. Nu volgt de rest. Gerrit kijkt eerst de rij af. Hij wil Crisje's vrienden even de nek omdraaien en begint te grinneken.
„Heij geheurd, Hendrik, wat Casje weer uut hèt gehaald?" De ogen gaan naar Crisje. Gerrit vervolgt:
„Ik liet mien dat deur Hent vertelle".

„Van dèn valsche hond", reageert Crisje al. „Van dèn?"
„Now mô-je toch is effe wachte, Cris. Giij wèt nie't alles van ow Casje. Giij geleuf de minsche vuls te vul. Ik mot ook ow waarschuwe, Hendrik".
„Giij vertelt leuges, Gerrit".
„Niks van aan, Cris, wach now is efkes. Casje kump verleje wéék achter de Kom. Hij wil biij dèn kaniene-strooper wat verkoope. Giij wet wie dat is, dèn gauwdie'f, dèn niks kan laote zitte, dèn alles gebruuke kan. Op de busselfabriek hèt dèn veur duuzende guldes gestoale, wet giij ook, en dèn is het! Dat wief is thuus, maor hèt gin cente om wat te koope. Wat gebeurt ter now? Casje krig it te pakke en smit zich eiges op de grond. Giij wet nèt zoo goe'd as ik dat wèt, soms krig dèn it te pakke".
Dit gaat al te ver. De Lange moet Crisje even het zwijgen opleggen, hij wil wel eens horen, wat Gerrit weer voor onzin uit zal kramen. Maar Crisje wil al niet meer luisteren.
„Das de minsche de kroon van it hoof hale, Gerrit".
„Giij wet jao nie't wat ter kump, Cris. Wach toch efkes! Giij gééf mie'n nog geliek ook".
„Dat zo-je wel wille".
„En now kump it, Cris". Gerrit laat ze weer even wachten. Eerst 'n slokje, dat duurt 'n eeuwigheid. Crisje vliegt er in, ze zegt:
„En wat gebeurde der, Gerrit?"
„Zie-je, Cris, now krie'g giij toch maor belangstelling, wâ. En dat wi'k hebbe, of der is niks aan. Casje now, smit zie'n eiges op de grond en schreeuwt tot dat wief...... kie'k now is in mien appeleboom!"
„Goeie genade", giert Crisje, „wat 'n leugebende toch". Hendrik en Jan lachen zich 'n aap. De Lange kan niet ophouden, Crisje weet niet wat ze zeggen moet en Gerrit voelt z'n succes. Hij gooit er nog 'n schepje op.
„En now Cris, nog it argste".
„Ik wil der niks meer van heure, Gerrit, niks nie't! Dat zun leuges!"
„Leuges? Hendrik, vraog giij it Hent is, dan zui it heure. Op dat oogeblik kump dèn kéél thuus, Cris. Casje leit op de grond

en dat wief lacht zich 'n aap. Dèn gauwdie'f kik efkes, grip Casje biij zie'n kladder en smit 'm midde op de straot. Casje weg, dèn wèt now nie't waor dèn zoo gauw naor toe mot en vergit zie'n agotie. Hent zei mie'n nog, en dat vind Hent het argste, now lup dèn bandiet met Casje zie'n agotie te leure. Hent zeid, daor motte wiij allemaol 'n stukske veur stééke. Dèn mot niks kunne verkoope. As dèn now hie'r kump, Cris, dan bu-je gewaarschuwd. Das alles!"

„Giij bunt gekker dan de argste gek in 'n gekkehuus, Gerrit".

„Is dat effe ondankbaar, Hendrik? Haij dat now kunne denke? Ik zèg ow, hold dèn kéél in de gate!"

De Lange vindt het 'n prachtmop en schenkt Gerrit nog eens in. Maar Crisje is er nog niet. Gerrit gaat verder:

„Zie-je Cris, giij wilt alles maor bescherme, maor dat geet nie't. Giij mot it goeie van it verkeerde kunne onderscheide. En dat is nie't zoo makkelik. Giij wilt alles bescherme, maor dat zei de heilige ook tege mie'n, das verkeerd! Maor now is wat andes. Mien God, wat hèk van de week toch 'n narigheid gehad met Hanneke".

Ze gaan al verzitten, er komt weer iets moois. Crisje luistert ook, als Gerrit Hanneke er bij sleept wordt het kermis.

„Cris, giij kent onze Hanneke, wâ. Dat ziij wat dreug is, kan ziij niks aan doe'n. En dat ze nog gin man hèt, is krek it eigeste en kan ze ook al niks aan doe'n, want Hanneke is nie't de eerste de beste. Wèt giij ook. Waor of nie't, Cris?"

Crisje zegt geen woord en wacht, Gerrit vervolgt:

„Ik bun mien aan it verkleje en had 'n afspraak in Emmerik met 'n kerkman, um it één en ander aan it ornament te verandere. Maor toen ik daor zoo mien eiges zat te bekieke, Cris, dach ik, Gerrit, Gerrit, mien jong, giij bunt toch 'n knappe kéél. Verdomp jammer, daij gin mooi wief hèt. Ik vroe'g Hanneke, hoe vind giij mie'n?"

„Wiij trouwe, Gerrit", vrug ze. En daor hak eiges nog nie't aan gedach, Cris. En wat denk giij now wat Hanneke mien vrug? Wèt giij nie't wâ? Kui ook nie't raoje ook. Hanneke zeid mie'n daor: Gerrit, as giij is weer in Italië bunt mô-je is kie'ke of giij

veur mie'n gin goeie man kunt vinde". En now bun ik gin minsch, Cris, um direk maor andere en dan nog wél vrèmde kééls naor Hanneke te stuure. Ik dach zoo, daor is nog altied 'n Jan Maondag!"

Jan heeft hier niet op gerekend en krijgt een kleur tot achter z'n oren. Gerrit begint nu met Jan en zegt tegen de Lange:

„Wèt giij, Hendrik, wat dat is? Waorum krig dèn Jan altied zulke rooie lappe aan zie'n kop as wiij óver vrouwe praote? Kan Jan der nie't tege?"

Jan lacht of hij kiespijn heeft. Hij weet niet waar hij het zoeken moet. Zijn verlegenheid werkt op de lachspieren van Gerrit en de Lange. Ook Crisje vindt dit mopje wel aardig. Wat voor rare mensen leven er toch in de wereld, dit is toch heel gewoon. Gerrit heeft z'n borrel op en wil 'n andere hebben. Daar heeft hij alweer 'n smoesje voor. Hij kijkt naar z'n glaasje en begint een nieuw verhaal.

„Van de wéék hàk 'n droom, Hendrik, dèn nie't mals was. Ik nam 'n vlog in dèn droom en kwam bij Peterus tereg. Peterus hèt de wacht biij Onze Lieve Heer, Cris. En dèn mot de minsche zoo now en dan onderzuuke, ook nog, as ze hie'r op aarde léve. Heij zeid tege mie'n, Cris, Gerrit, giij zie't ter slecht uut. Giij mot zoo now en dan is 'n goeie kruuie-bitter drinke! Das goe'd veur alles! Ik zèg tegen 'm, minsch nog aan toe, wat wèt giij wat 'n minsch toekump".

De Lange kijkt naar z'n glaasje, valt van de lach haast van z'n stoel af en schenkt het glas vol. Gerrit pikt 'm en gaat zonder dralen verder.

„Zonder dit, Cris, kui nie't vertelle, wâ. Maor now, mien God nog aan toe, dak daor nog nie't aan gedach heb". Gerrit lacht nu zelf mee en ze begrijpen, dat er nog meer gekheid komt.

„Mô-je heure, Hendrik, wat 'n drama wa'k heb belééf deze wéék! Hanneke hèt heel deze wéék tandpien. As ik saoves thuus kwam, zit ze daor met 'n doek um de kop en te miauwe. Ik kon dat nie't meer aanzie'n, wâ. Ik vroe'g der, waorum, go-je nie't naor de tandarts? Maor daor is ze te scheiterig veur. Dat durf ze nie't, den dreuge Hannes, daor mot ze niks van hebbe. Ik dach, dan

mô-je it eiges maor wette. Maor elke nach kon ik der uut. Ik hèt ze 'n borrel gegeve, maor dach ik, dat lus ik alléén wel. En toen ze der drie op had, Hendrik, was ze zoo zat as wat. Ze is toen ingeslaope, maor de andere dag van it eigenste lake 'n pak. Toen zei ik, gao't naor Manus toe. Giij kent Manus. Gaot naor Manus, zei ik, dèn kan ow helpe. Ik dach, daor zui mie'n wat van heure, Hanneke én Manus. Ziij vrug mie'n: „Wat dut dèn dan, Gerrit?" Ik zeg, dèn kan bestrieke. Dèn dut dat met zie'n doem. Zóó! Ik doe it ter veur, want ik wèt hoe dèn dat dut. Ik mot zegge, ook al zup dèn as 'n varke, bestrikke kan Manus. En wat it is, Hendrik, giij kunt ter now um lache, giij kunt ter de draak mèt stééke, giij kunt zegge, onzin, verbeelding, of wat giij ook wilt, Manus kan bestrieke. Verrek jao, aij der goe'd biij deur denk, Hendrik, is it toch iets apats, vind giij nie't?"
„En ging ze, Gerrit?", vraagt Crisje gespannen.
„Giij geleuf mie'n Cris? Denk giij now da'k waorheid vertel?"
„Giij zei toch al lang geleje, dat ze met de tande sukkelde?"
„Goddank, Cris, dat giij dit hèt ontholde. Jao, ziij ging. Maor dat hèt heel wat gekos, wâ! Ziij ging, maor ziij mos in de middag terug komme, Manus had drie péérd te beslaon. Hanneke in de middag weer naor Manus. Minsche, ik heb mie'n 'n beroerte gelache. Ik zie ze nog veur mie'n. Manus zeid, gao't hie'r maor zitte. Hanneke kik naor Manus. Dan kump dèn met zie'n doem op der gezich en mik zie'n kruuskes. Hiij vroe'g eers nog, kui beije, Hanneke? Ze zei van eiges. Ik gao toch ook naor de kerk? Ik gao elke wéék de communie. Das best, had dèn gezeid, want dan géét it van eiges weg ook. Manus begint te beije. Hanneke dut efkes de ooge dich, Manus strik volges Hanneke te lang en kik efkes noar um. Ziij vrug um, wat duurt dat lang, Manus? Dèn zeid, zoo vertelt Hanneke it mie'n, Cris; dat is 'n arge, Hanneke. Dèn hèt wat neudig". Manus beij't deur, z'n doem dut de rest. Maor as Hanneke de eugskes dich dut, grip Manus heur biij der kladder en wrommelt aan der lichaam. Hanneke smit Manus van zich af en vlug de deur uut.
Toen ik saoves thuus kwam zit Hanneke te belke. Ik bun der nog nie't in, toen begon it al. „Giij bunt ook 'n mooie. Hoe kú

giij mie'n naor zoo'n viese kéél stuure".
Ik vraog, wat is ter?
„Dèn viese kéél zat aan mie'n lichaam te wrommele. It is 'n schande! Ik heb de zenuwè gekrege. Hoe kui mie'n dat aandoe'n, Gerrit".
En now is Hanneke, hoe gek it ook is, Hendrik, tóch de tandpien kwiet. Daags der nao zeid ze: „Zol mie'n dèn kéél dan tóch geholpe hebbe?"
Ik heb it ow toch gezeid, zei ik. De tandpien was weg en now kú giij der van denke wat giij wilt, ik heb mie'n rus in huus terug. Maor giij zol der gek van worre. Ik zei nog tege Hanneke, „Manus kik altied waor de zenuwe ligge. En die ligge wel is urges andes, die ligge nie't altied onder de tande, maor soms op de boek of nog urges andes. En toen zei Hanneke: „Giij en ow Manus kunne mie'n gestoale worre. Giij en ow Manus zun zat, zun hadstikke gek. Giij en ow Manus......" Maor toe'n, Cris, bun ik ter maor uut geloope, want dat huld gin minsch uut".
Ze hebben Gerrit rustig uit laten vertellen en liggen weer krom van het lachen. Crisje denkt, dat het inderdaad zo gebeurd is. Crisje denkt waarachtig, dat het waarheid is.
„Was ze werkelik bij Manus, Gerrit?"
„Jao, Cris, zoo waor as ik hie'r zit, ziij was ter".
„Giij mein'd it?", vraagt Jan.
„Dat zeg ik toch al. Giij kunt ter van denke wat giij wilt, maor Manus hèt wat in zie'n hande zitte. Ook al zun ze nog zoo zwat, hij kan tandpien genéze! Hoevul minsche hèt dèn al nie't geholpe? Die zun nie't te telle. En daor drink dèn 'n lekkere borrel van. Nog gin twee minute later kui 'm al biij Hendrinks vinde. Maor gekheid is gekheid, Hanneke is ter tandpien kwiet. En dat is toch al 'n paar dage geleje. Is dat soms hekse, Hendrik?"
Ze weten het niet. Maar Manus kan beslist tandpien wegnemen. Manus Reusel bezit iets en zo zijn er meer mensen, die kunnen genezen. Wat dat allemaal is, zouden ze niet kunnen zeggen, maar ze hebben zich in elk geval kostelijk vermaakt met de door Gerrit vertelde geschiedenis. Jammer, dat Peter er niet bij is. Ze

zouden dan om het grappige taaltje van Peter kunnen lachen en hij zelf ook meedoen. Zulke avondjes zijn een van hun weinige genoegens. Dagelijks werken, dat zij zwart zien en zo nu en dan wat afleiding van deze aard.
Gerrit, Peter en Jan zijn de beste vrienden van de Lange. Natuurlijk heeft hij er meer, doch de vriendschap van dit viertal voor elkaar is toch veel groter en dieper. Zij vormen het „kwartet" en zorgen er voor, dat een week van hard zwoegen niet al te lang duurt.
Zonder Gerrit had dit leven niet veel waarde meer. Jan komt vaak. Ze spelen kaart, ze pruimen en roken, doen aan muziek, drinken op tijd 'n borreltje en weten niets van het stadsleven. Ze willen er ook niets mee te maken hebben en zijn toch gelukkig. De Lange bedenkt steeds iets nieuws, werkt hard, verzint steeds wat om meer geld te verdienen. Crisje vindt het prettig, als de mannen bij elkaar zijn. Zij kent ze en het zijn ook haar vrienden. Als ze die niet hadden, zou het leven, ook al hebben ze nog zoveel aan elkaar, veel minder waard zijn en dat is de bedoeling niet van Onze Lieve Heer.
Gerrit voelt, dat ze moeten vertrekken. Ze nemen afscheid. Wanneer ze weg zijn, zegt Crisje tegen de Lange:
„Werkelik jammer, Hendrik, dat dèn Gerrit gin goeie vrouw hèt! Jan, dat kan 'k mie'n begrie'pe, dèn is jao as 'n kind zoo bleuij, maor Gerrit?"
„Dat motte die eiges maor wette, Cris. Zij wette nie't wat kusse is!"
De Lange knuffelt zijn vrouw weer, dat zij het er benauwd van krijgt. Maar zij is dolgelukkig en trots op hem en komt er niet over uitgesproken dat de Lange nu zijn duivel heeft overwonnen en die nu geen kans meer krijgt hun leven te verwoesten. Want wat zou er van terechtgekomen zijn en had zij moeten beginnen? In de stad gaan wonen of meetrekken? Rondvliegen over deze smerige wereld? Crisje zou in een stad nooit aarden en van heimwee sterven. De levensgewoonten van deze mensen zijn haar volkomen vreemd. Ze leven maar raak en trekken zich van Onze Lieve Heer niets aan. Neen, dat is niets voor Crisje. De Lange

weet dan ook, hij zou dit leven bewust hebben vermoord!
Zo, Crisje, is het goed. Hier behoef je niet meer over te praten. Dit is het. De Lange moet geen Bühne zien. Voor geld en sieraden kun je geen geluk, althans het geluk dat je nu bezit, kopen. Wat de mensen in de stad gelukkig maakt is heel wat anders dan dat hier buiten, zelfs al liggen de „muus dood veur de kast". Bovendien komt Crisje hier niets te kort. Als je achter al dat moois en schoons, de grote huizen, het drukke gedoe en de zogenaamde vrolijkheid van die stadse mensen kon kijken, dan zou je daar niet de muizen, maar de ratten dood voor de kast zien liggen. Crisje heeft nu haar „orchidee" van de Lange gekregen. Het is stil geworden in huis. Ze voelen een rust over zich komen en het is, of de hemel hen toelacht. Geen woord wordt er gezegd. Plotseling is het tot hun gekomen en heeft hen als het ware van deze wereld weggevoerd. Hendrik en Crisje bevinden zich in het paradijs en zitten daar onder een boom. Kijk, Crisje, daar komt een vogel naar ons toegevlogen. Ik zie, dat het diertje een papiertje in z'n bekje heeft.
Welke boodschap zou het bevatten? Het laat het briefje voor de Lange vallen. Hendrik raapt hèt op en leest:
„Veur ow beide he'k gin zurge meer. Maor pas op ow eiges!"
De groeten van Onze Lieve Heer!
Crisje weet nu, dat de volgende jongen Gerrit zal heten. Niet naar deze Gerrit, maar naar haar eigen broer. „Of", zegt ze tegen de Lange, hèt giij 'n andere naam veur um?"
Waar ze kijken, daar groeien orchideeën! Ze blijven er met hun handen af, ze kijken alléén maar. Crisje kijkt naar de ruimte. Ze neemt 'n vlucht, de Lange volgt haar, doch nu gaan de ogen dicht, het hekje van het paradijs wordt gesloten. Onze Lieve Heer waakt. Hij waakt altijd, steeds, dag en nacht, over de mens van goede wil!
Hier hebben Gerrit en Jan geen verstand van. Die moeten nóg eens geboren worden!
„Maor bedank, Onze Lieve Heer, bedank heur. Dát hèt Giij gedaon! Ik wèt it! Ik bun Ow zoo dankbaar, aij dat maor wèt! Ik zal mie'n best blie've doe'n, dat beloaf ik Ow!"

In héél deze omtrek begrijpen de mensen niet wat het is. Híér lééft het! En elkeen kan het zich ook schenken...... Kost niks. Je moet er alléén iets voor doen. Dat is álles!"
„En 'n dooie musch hèt ter ook wat van, en dát is toch maor 'n musch! En wiij zun minsche! Minsche! Manne en vrouwe! De Lange is 'n koning!"

AIJ MIE'N NIE'T VEUR DE GEK HOLD, HENDRIK, ZA'K OW 'N WONDER VERTELLE

Jeus groeit lekker en begint al van alles te praten, waar Crisje als moeder heel gelukkig mee is. Haar jongste is een bijzonder kind. Het heeft voor haar gevoel iets eigenaardigs. Ze is er dag en nacht mee bezig, volgt het en beleeft er alles mee. Ze kan voor zichzelf verklaren: „Ja, Onze Lieve Heer, ik ben dankbaar en gelukkig. Ik heb verder niets nodig". Maar toch kan ze somtijds zichzelf afvragen: „Wat heeft Jeus toch?" Het kind kan af en toe naar iets kijken, waarvan Crisje de werkelijkheid niet ziet. Het staart dan naar iets wat Crisje niet kan zien. En toch moet er iets zijn, want het kind kijkt en lacht en voelt zich blijkbaar gelukkig. Jeus is inderdaad ergens mee bezig en dat hangt in de lucht, doch heeft niets met deze wereld uit te staan.
Dat maakt Crisje wel wat angstig. Wat zal daaruit voortkomen. De stoffelijke dingen, die Jeus ziet, gaat hij begrijpen. Z'n handjes en beentjes gaat hij gebruiken. Hij kruipt door de keuken, kijkt dan plotseling omhoog en begint te kirren. Daar staat Crisje, dat weet ze al sinds lange tijd, buiten. Ze weet al zo lang dat Jeus iets bezit wat zij niet bevatten kan. De Lange ziet niets en lacht haar uit. Met hem kan ze er dus niet over spreken. Zij hoort nog Mina's woorden. Jeus is 'n bijzondere, dit kind hèt ogen in zien kop als hemele". En die ogen beginnen nu te kijken in een wereld die Crisje noch andere mensen kunnen waarnemen, maar toch aanwezig moet zijn. Zij zou er wel meer van willen weten, doch kan er niet achter komen.
Vanmorgen is ze heel erg geschrokken. Geheel onverwacht zei Jeus „Lange, Crisje". Ze nam hem op en drukte hem aan haar hart. „Mien God, Jeus", riep zij uit: „wat maak giij mie'n toch gelukkig". Het kind laat zich even vertroetelen, doch als het te lang duurt wil hij weer neergezet worden. Hij wil kruipen en dat moois bekijken dat hij waarneemt. Als Crisje Trui van dit wonder vertelt, vindt deze het niets bijzonders. Doch Crisje weet, wie zelf geen kinderen heeft, kent die gevoelens niet! Trui kan natuurlijk niet begrijpen, wat zo iets voor een moeder

betekent. Als kinderen de naam van de ouders over die dunne lipjes laten komen is het immers nét, alsof Onze Lieve Heer tot je spreekt. En dit kwam er bovendien zo wonderbaarlijk uit, dat ze dacht gek te zullen worden van geluk. Als ze tegen Trui zegt, dat dit als het ware van Onze Lieve Heer kwam, wordt ze echter door deze volkomen tot ontnuchtering gebracht. Ze houdt dan haar mond maar en spreekt niet verder over haar geluk.
„Dat kú giij wel zegge", aldus Trui, „maar dat kunt giij ow eiges ook wies make, it klopt nie't altied".
Wat klinkt dat koud en hard. Trui kan nu nooit eens hartelijk zijn. Als zij eens kinderen zou krijgen, denkt Crisje, waren die stakkers nog niet gelukkig. Dan volgt er nog een verhaal van Trui dat ze al zo vaak heeft moeten aanhoren, wat in hoofdzaak inhoudt, dat kinderen hebben ook niet alles is.
„Wèt giij dat nog wel, Cris? Die meid van Klink, die had ook zo'n geluk toen it kind de naam uut had gesprooke, maor wat is ter van terech gekomme? Laot mie'n nie't lache".
Crisje blijft de gedragingen van haar kind volgen. Het ligt soms midden in de keuken en valt dan op een bijzondere manier in slaap. Toen ze dit voor het eerst zag, dacht ze: „waor hèk dat slaope al is eeder gezie'n?" Dèn slup met zien ooge óópe! Als Crisje hem dan wil opnemen begint het kind zo afgrijselijk te schreeuwen en te gillen, dat zij er angstig van wordt. Dan dacht ze bij zichzelf, „dèn wèt now al wat ie wil".
Dat slapen op de grond was niet normaal. Dit had beslist iets te betekenen.
Hendrik lachte er om en zei dat ze hem geen onzin moest vertellen, slapen en slapen wás...... slapen. Alleen vond de Lange het gek, dat zij het goed vond. Hoe Crisje ook sprak, de Lange kon het niet begrijpen. Maar waarom leg je hem dan niet in bed. Doch dat ging niet, Jeus wilde op de grond liggen. Nu dat zou de Lange dan wel eens willen zien. Hij nam de kleine op, legde hem op de grond en wilde het kind dwingen om te slapen. Jeus schreeuwde moord en brand. Toen kon de Lange zeggen:
„Zie't giij, Cris, giij kunt it ook te bar make. Gin olde wieve gepraot, maor met ow beide beene op de grond blieve en geluk-

kig zun. Gin geklets".
De Lange plaatste zich hiermede er buiten. Crisje bleef het kind aandachtig gadeslaan en de Lange kreeg er niets meer over te horen. Crisje stond met beide benen op de grond en verbeelde zich niets. Maar Jeus had iets, zág iets, wat boven haar bevattingsvermogen ging, wat zij niet zag, en waar de Lange niet in kon geloven.
In de keuken is het lekker warm. De zomer is weer voorbij en Jeus begint al een flink baasje te worden. Het is lente en de nieuwe zomer is op komst. Over de afgelopen winter hadden ze niet te klagen. Het was een echte kwakkelwinter geweest. Veel regen en wind, weinig sneeuw en géén ijs, waar de mensen zeer verheugd om waren. Een strenge winter brengt zo veel narigheid met zich mee.
Vandaag ging Jeus weer op de grond liggen en wilde weer slapen. Ze legde een kussentje onder het hoofdje, doch toen begon het kind weer te schreeuwen. Ze nam hem op, doch dat vond hij nog erger. Hij wilde slapen en Crisje moest van hem afblijven. Ze legde hem ten slotte maar weer neer, doch bleef nauwlettend toezien. Wat wil dèn?, dacht zij. Wat wil dèn toch beginne?
Jeus viel in slaap en lag daar op de grond zo rustig, alsof hij in z'n bedje sliep. Crisje zag dat hij wel normaal adem haalde, maar de wijze van slapen toch wel een beetje vreemd was. Ze kon het echter niet verklaren. Ze gaat naast de grote kachel zitten en blijft kijken. Allengs voelt ze zich loom worden, haar ogen vallen dicht en op klaarlichte dag zinkt zij weg in een diepe droom. Het komt haar voor of Jeus haar doet dromen. Zij volgt het kind, komt vrij en zweeft de ruimte in. Jeus is ook in die ruimte. Mijn hemel wat zal zij nu beleven. Crisje voelt diezelfde heilige stilte in zich komen, die ze had toen ze Jeus nog droeg en die ze nimmer vergeten zal. De aarde zinkt onder haar weg. Ze bevindt zich in een andere wereld en moet direct aan de „Voorhof van Onze Lieve Heer" denken.
De stilte die Crisje thans om zich voelt is als die, zou zij het durven zeggen...... die van het Tabernakel, als mijnheer pastoor

de Heilige Hosti in zijn handen neemt. Het is er uit en zij leeft blijkbaar nog. Ze had wel kunnen sterven, bedenkt ze. Jeus vliegt haar voor en trekt haar mee. Plotseling schrikt ze op, want er wordt aan de deur geklopt. Het is een bedelaar. Crisje grijpt wat, stopt het de man in z'n handen en zet zich weer in haar hoekje. Onmiddellijk is ze weer in dezelfde toestand terug en vervolgt haar droom. Ze ziet nu prachtige bomen en honderden verschillende bloemen in een stralende wereld, die alleen maar van Onze Lieve Heer kan zijn. Crisje kijkt rond waar Jeus is, want ze ziet hem niet, maar voelt toch zijn nabijheid. Hoe verder ze wandelt, hoe schoner de natuur met de bloemen en het licht worden. Eensklaps herinnert zij zich haar klompen en haar schort en met schrik bedenkt ze, dat ze zo toch niet verder kan gaan. Zij komt bij een beekje met mooi blauw gekleurd water. Ook dat is weer zo iets prachtigs, dat het stellig alleen maar in de Voorhof van Onze Lieve Heer is te vinden. Als Crisje in het water kijkt schrikt ze: „Bun ik dat?" denkt zij, als zij ziet wat een prachtig kleed zij aan heeft. Ze is er geheel van overstuur en kan het bijna niet verwerken. Het is een mooi blauw gewaad, haar voeten zijn in mooie zilveren schoentjes gestoken. Haar haren zijn blond en op haar borst schittert een kruisje van goudkleurig licht. Een kruisje waarnaar zij al zo lang verlangt, maar dat de Lange haar nog steeds niet heeft geschonken. Het kruisje lijkt wel van puur goud, het is een heilig wonder wat zij beleeft. Het lijkt ook of zij iets groter is dan „andes"! Já, juicht het in haar „ik ben in de Voorhof van Onze Lieve Heer"! Hierover heeft mijnheer pastoor haar al zoveel verteld en hij zei ook dat het soms voor mensen als zij nog op aarde leven mogelijk is om er even in te zien, want voor Onze Lieve Heer is alles mogelijk. Hij trekt dan de goeden van hart, de braven en eenvoudigen even tot zich en laat dan de mens de „Voorhof" zien. Een groot geluk en machtige genade. Daarin komt niet iedereen. Dan moet je leven als een heilige. Dat „sprik van eiges", want hier lééft Onze Lieve Heer. Dit is Zijn wereld, Zijn hemel en elke verkeerde gedachte ziet hij en dan moet je er uit. Daarom zijn het slechts weinig mensen, die — als zij nog op aarde leven — zijn Voorhof mogen bewonderen.

De mensen doen er ook geen moeite voor, ze willen die genade niet eens. En toch weet Crisje, want mijnheer pastoor heeft het haar verteld, indien de mens aan zichzelf werkt en het leven van Onze Lieve Heer liefheeft, is dát wonder voor een ieder weggelegd. Immers Hij is een Vader van liefde en schenkt Zijn kinderen gaarne iets, van hetgeen ze reeds hebben verdiend.
Wat een prachtige bomen. Deze zijn veel en veel mooier dan op de aarde. Het is wonderbaarlijk. Ze ziet zichzelf als een schone vrouw. O, Onze Lieve Heer, als Hendrik haar nu eens zou zien en kunnen bewonderen. Wat 'n geluk zou dat zijn. Hoe zou de Lange dán zijn? Hij zou het niet op kunnen.
Doch de Lange wil dit niet, Crisje. De „lange sliert" lacht er om. Hij staat met beide benen op de grond en vindt zich 'n kerel! Of dat dan niet voor mannen is weggelegd? Natuurlijk wel, Crisje, maar daar moet ook een man wat voor doen. En dat wil een man gewoonlijk niet. Een man is anders dan een vrouw. Als Crisje aan de Lange denkt, komen haar de tranen in de ogen. Dít kan ze haar Lange niet schenken! Dít zou hem echter een vaart geven en een hoogte. Dan werd z'n stem, dat voelt zij, nog mooier. Maar wat kan ze doen? Niks! Met Jeus heeft zij een heilig contact, Jeus is het. „Jeus dèn vlug van deze wéreld wèg! Dèn kan uut zie'n lichaam wandele en naor de hemele gaon!" Is dit even iets, Crisje? Jeus heeft vleugelen. Hij kan uit de wereld gaan en hier toeven; hier, waar het leven Goddelijk mooi is en waarop hij afstemming heeft. Dat wil zeggen, waar z'n engelen leven, want die zijn het, die hem laten zweven. En nu, Crisje, wilde de engel, dat je met hem meeging. Is dit geen wonder en genade?
En kijk nu eens naar de kathedralen. Zijn die niet machtig? Hier leeft Onze Lieve Heer niet, maar dit is slechts één wereld van de millioenen Die Hij voor ons mensen heeft geschapen. Het is waarlijk het Voorportaal van het paradijs. Gelooft het, Crisje, het is de heilige waarheid, hier worden nonsen noch leugens meer verteld! En dacht je dat Jeus dit op eigen kracht kon doen? Dacht je werkelijk, dat niet alle mensen dit zouden willen beleven? En dacht je ook, dat wij niet weten wat wij willen en mogen

en kunnen doen? Ook dit behoort bij dát, wat je reeds beleefd hebt en bij hetgeen nog komen gaat. Wat je nu aan jezelf ziet, Crisje, is je geestelijk bezit, zó zul je zijn als je straks voor goed de aarde verlaat en je door „de dood" en je kist het eeuwige leven binnentreedt. Dit is je eeuwigdurende lichaam, maar je zult nóg mooier worden. Dit kleedje, wat toch al zo mooi is, zal nog schoner worden. Je zult als 'n koningin zijn in dit paradijs. Je zult stralen en je geluk niet kunnen beleven, zoveel als het is. Hoor je de vogelen voor je zingen? Dit is allemaal voor je „eiges". Jij hebt het verdiend, Crisje. En ga zo verder, volg Jeus maar en je krijgt nog meer van Onze Lieve Heer, steeds meer en meer, omdat we weten, wat wij je kunnen geven. Maar let nu op. Crisje ontwaakt. Jeus ook, het kind ligt daar op de grond en kijkt tot haar op. Ze pakt hem op en drukt hem aan haar hart.
„Zoo, mien Jeus, kú giij in hemele kieke? Kú giij ow los make van deze rotwééreld? Hèt giij krachte van Onze Lieve Heer in ow lichaam zitte? Mie'n God, wat bun ik gelukkig met ow!"
Zij kust haar kind waar er maar plaats is. Dan bedenkt ze zich. Dat wordt te veel. Ik mag het kind niet zo kussen. Jeus krijgt eten, Crisje volgt hem, ze kan het niet geloven, maar het is de heilige waarheid. Jeus is 'n bizondere. Hij kan in het „Voorhof" van Onze Lieve Heer kijken en daar spelen en wandelen, met de vogels en de bloemen praten. En dat is het spelen van Jeus! Hij gaat op de grond liggen en speelt. Nooit in haar leven heeft Crisje iets dergelijks gehoord of gezien. Jeus, denkt Crisje, heeft z'n eten wel verdiend. Ze voert hem lekker, ze bekijkt het wonder. Ze praat nu innerlijk, niemand mag het horen. De mensen lachen haar maar uit en daar is het té heilig voor. Maar Mijnheer Pastoor moet het weten. Als nu Hendrik eens vroeger thuis kwam. Ze zal het hem toch maar vertellen. De Lange kan dan zeggen wat hij er van denkt, zij zál het hem zeggen! En als de Lange weer lacht, zal ze wel zien wat ze doet. Maar een wonder is het! En niemand neemt haar dit af. Géén mens van deze wereld. Het is 'n geschenk van Onze Lieve Heer.
Crisje trekt haar schort op en kijkt naar de klompen en haar kleren die ze thans aan heeft. „Mien God, wat was ik daor toch

mooi" komt er over haar lippen en dat vindt ze al verkeerd. Veronderstel nu eens, dat Trui haar had gehoord. Dan zijn de poppen aan het dansen en gaat ze misschien nog de straat over. Trui zou het haar uit haar hoofd willen praten, het haar niet gunnen en nét zolang praten totdat Crisje zou zeggen: „Ik hèt mie'n eiges toch maor wat verbeeld, wâ, Trui? Eerst dan is Trui tevreden. Maar dat zal haar niet glad zitten. Dit keer houdt ze haar mond dicht. Crisje weet voor zichzelf, géén moeder uit heel deze omtrek zal zoiets door haar kinderen beleven. Hoe schitterend was het kruisje. En dan dat prachtige blauwe kleed. Ze legt Jeus in z'n bedje. Hij slaapt al. Ook dát is 'n wonder voor haar. Deze slaap en dat andere slapen zijn verschillend. Dat kun je zo zien, denkt Crisje. Als nu de Lange maar kwam. Het duurt wel lang, doch daar hoort ze zijn stap. De deur vliegt open en de Lange heeft haar al te pakken. Crisje zweeft weer tussen hemel en aarde. En ook nu, denkt ze bliksemsnel, is dit zweven door haar Lange anders, dan het zweven dat ze van middag deed, door Jeus. De Lange zet haar op z'n knieën en dan volgen de vragen:
„Hoe wasse de jonges, Cris?"
„Niks te klage, Hendrik".
„Andes nog wat, Cris?"
De Lange kijkt haar in de ogen en ziet iets. Die ogen fonkelen van blijdschap, denkt de Lange. In die ogen leeft iets. Maar wat is de oorzaak?
„Giij hèt wat, Cris?"
„Jao, Hendrik, ik hèt wat".
„Wat heij, Cris?"
„In de eerste plaats, Hendrik, giij zult ter wel bliij um wéze, Jeus hèt vandaag Crisje en Lange gezeid".
„Is dat wat Cris? Is dat waor? Hèt dèn now al mie'n naam uutgesproake? Das gauw wâ, das um zoo te zegge knap, Cris".
„Jao, Hendrik, en zoo duudelik, as giij en ik dat zegge kunne. Nèt 'n groot minsch, klonk it. Giij kunt begrie'pe da'k gelukkig was. Trui lachte mie'n uut, natuurlik, die vond ter niks aan, maor dat kenne wiij".
„Waorum bu-je dan toch naor der toe gegaon, Cris?"

„Och, Hendrik, aij gelukkig bunt, wiij ook andere minsche gelukkig make, maor ze wille nie't gelukkig zun. Ik bun gauw weer naor huus gegaon. Maor now wat andes Hendrik".
„Heij dan nog meer Cris?"
„It mooiste kump nog. Aij mie'n nie't veur de gek hold, Hendrik, zak ow van 'n wonder vertelle".
De Lange wordt nieuwsgierig. Hij vraagt al om te beginnen. Crisje moet eerst even denken, doch dan komt het verhaal:
„It begon hie'r in de keuke, Hendrik. Jeus lei'd hie'r te slaope. En wak ook doe'n wil, dèn wil op de grond slaope. Ik pakte um op en toen begint dèn te schreeuwe. Ik dach, wat wil dèn toch beginne? Toen bun ik in deze hoek gaon zitte en bun'k in slaop gevalle, maor ik begon te droome. Jeus sliep ook. En toen vloog ik met 'm van deze wéreld weg. Ik zwéér ow, Hendrik, ik kan nie't liege en ik bun gin gek, maor ik hèt it Veurhof van Onze Lieve Heer gezie'n. Waor bijnao gin minsch kump, wasse wiij. Jeus was in mien buurt, ik vuulde 'm oaveral, Hendrik".
De Lange moet moeite doen om niet te lachen, maar blijft toch ernstig. Zou het waar zijn?
„Giij hèt ow eiges toch niks verbeeld, wâ, Cris?"
„Niks, Hendrik, niks, o, Hendrik, ik was daor zoo mooi, wâ. Giij had mie'n motte zie'n Hendrik".
Toch vindt de Lange, dat dit wel wat te ver gaat. Als hij vraagt: „Bu-je nog wel biij ow verstand, Cris", voelt zij al, dat de Lange met haar spot en dat is 'n val van jewelste. In haar hart schreit ze al en breekt er iets. O, als de Lange eens was zoals zij. Als hij eens eventjes, maar 'n ietsje ervan kon geloven? Mijn God, kermt Crisje, indien, indien...... indien hij zo eens was, wat dan? Já, wat dan? Dán...... ja dán...... zweefden ze allemaal en was het geluk nóg sterker, de liefde nóg dieper. Nu moet de Lange achter blijven. Maar zij zou Crisje niet zijn als zij zich niet kon beheersen. Ze zegt tot de Lange:
„Zie't giij it, Hendrik, hie'r was ik al bang veur. Giij kunt ter van denke wat giij wilt. Ik zég ow, ik was ter!"
Crisje heeft vergeten te zeggen, dat ze een bedelaar iets gaf, maar daar denkt ze niet meer aan. Ze zal het echter straks, of morgen

wel in haar beurs zien, want ze gaf dèn man 'n mark en dat is teveel voor zo'n straatslijper. Toch komt de Lange haar nog tegemoet en vraagt:
„Vuult giij dat — Cris? Is dat vuule? Kui deur te vuule in de hemele kie'ke?"
„Jao, Hendrik" zegt ze, en om te redden wat er te redden valt, „jao-deur te vuulle krie'g ie alles".
„Dan za'k dèn is hale, Cris". En voor dat Crisje er iets tegen kan doen, is de Lange al bij het kind en haalt het leventje het bedje uit. De Lange praat tegen Jeus. Die vindt dat wel leuk. Hij schreeuwt niet eens, maar lacht eens tegen z'n vader.
„Wi giij mie'n now ook is wat laote vuule, Jeus? Kom, kie'k ow vader is aan. Veruut now. Ik wil ook wel is wat vuule".
Jeus kijkt rond en wil alles in z'n handjes nemen. De Lange wacht, Crisje kijkt naar de vader en het kind. Plotseling begint de Lange zo hard te lachen, dat ze hem buiten wel kunnen horen. Hij komt niet tot rust. Crisje weet niet wat er aan de hand is, maar ze voelt zich toch wel een tikje beledigd. Waarom heeft ze het de Lange ook verteld? Ze had het kunnen weten, dit is niets voor hem. Hendrik blijft lachen. Totdat zij eindelijk vraagt:
„Waor lach giij dan toch um, Hendrik? Is ter dan zóvul te lache?"
„Cris......" zegt de Lange, „schei toch uut...... ik lach mie'n nog te barste. Dèn het mie'n wat laote vuule Cris! Kie'k eigens maor, dèn hèt mie'n de heele boks nat gepist. Is dat nog nie't genoe'g, Cris?"
Dat is nu iets, waar ook Crisje niet aan gedacht heeft. Dit slaat ook haar om het hart. Ook zij moet er om lachen én het verzacht haar verdriet een weinig. Ze pakt Jeus. Hij krijgt 'n droge luier. De Lange kan zichzelf verzorgen. Wat een drama's beleven ze toch, denkt de Lange. Elke dag is er wat anders. Maar het Voorhof heeft hij niet gezien. Wat Crisje toch prikkelde, waren de woorden van de Lange, die deze tot Jeus riep:
„Giij kunt vuule wat giij wilt, wéze wat giij wéze wilt, doe'n wat giij wilt doe'n, maor giij kunt pisse ook, dat wil ik ow efkes...... zegge!"

Die Lange toch, denkt Crisje. Je moet er nog om lachen ook, of je wilt of niet, „op dèn kui now is nooit kwaod worre!"
De volgende morgen is Crisje al vroeg in de kerk. Nu krijgt mijnheer pastoor haar verhaal te horen. Maar die lacht niet. Mijnheer pastoor luistert met volle aandacht en als zij haar ervaring verteld heeft zegt de zieleherder:
„Crisje, das 'n genade van Onze Lieve Heer. O, Crisje, wat maak giij mie'n toch gelukkig, te wette, dat ik parochiane hèt die deze genade krege. O, Crisje, het is bizonder. Maor vertel it in vredesnaam nie't aan andere. Giij krie'g ter alleen maor narigheid van. En dat is waarachtig te gek, daor is het te heilig veur. Wat zei Hendrik wel, Crisje?"
„Dèn hèt gelache, mijnheer pastoor".
„Dat zal wel, das niks veur Hendrik. Maor giij kunt dat begrie'pe, wâ, Crisje?"
„Jao, mijnheer pastoor, van eiges!"
„Zie-je, Crisje, das toch nie't zoo van eiges as giij wel denk. Andere kunne dat nie't en dan is ter van al dit heilige niks meer oaver. Sluut it maar in ow hart, praot er nie't meer oaver, Crisje en dank Onze Lieve Heer veur alles. Ik dach it wel, Crisje, toen ik veur it eers Jeus zag, vuulde ik ook al wat. Ik vuulde die stilte en giij hèt now gezien wat dat is. Wat zulle wiij nog met dit kind beléve? Ik zal veur um bidde en um aan de Engele opdrage. Die motte um bescherme. Bidt now maor vijf Wees Gegroetjes, en aij der méér van make wilt? Ik vind it best, Onze Lieve Heer hèt ow gezéged!"
Als de Lange hoort, dat Crisje het aan mijnheer pastoor heeft gezegd, vraagt hij:
„Wat hèt dèn gezeid, Cris?"
Nu moet Hendrik dan maar eens even luisteren. Crisje doet er niets bij, hij krijgt de volle en zuivere waarheid. Hoe luistert nu de Lange? Is dat wat, Cris?
„As dèn it begrie'pe kan, Cris, heb ik niks meer te zegge. Ik kan it nie't begriepe — want ik bun nog 'n end van Onze Lieve Heer weg. Ik bun groot, Cris, Lange zegge ze tege mien, maor dit help ow gin cent. Dat zie je now eiges. Maor giij hèt it dan maor

gehad!"
Een kind van een luttel aantal maanden kijkt...... in het paradijs. Als 'n kind naar 'n trompetje kruipt en hard kan trompetteren, is dat te horen en te zien. Je gelooft het! Er waren meer kinderen op deze wereld, die iets zagen, voordat ze eigenlijk begonnen te kijken, maar die kinderen waren apatisch. Meestal worden ze achter tralies gezet of waren ze behekst. Crisje weet nu, dat ze haar mond moet houden, of haar Jeus gaat diezelfde weg op. Ze zal zwijgen! Zwijgen als het graf!
Máár, weet ze thans, zij had de Lange 'n orchideetje kunnen schenken van ongekende schoonheid. Hij had 'n kus kunnen krijgen van ongekende reinheid! En de Lange had een koningin kunnen zien. Nu ziet en hoort hij niks. Hij staat er weer glad naast! Jammer toch, denkt Crisje, het had zo machtig mooi kunnen zijn! Néén, die kus krijgt haar Lange nog niet. Die kus lééft echter ín haar. Ze kan hem deze zó schenken, doch de Lange voelt hem nog niet...... Ook al hoor je de klets er van buiten op straat. Hij voelt die kus niet! En ook dat is te voelen, te horen. Maar bestaat die kus? De Lange zegt, „néé, laot mie'n nie't lache. Wat zei ik je, Lange? Hier sta je al! Hiervan krijg je niks! Niks. Wellicht later, doch dat duurt nog eventjes!
Crisje denkt aan haar kruisje...... Zal ze?...... Misschien...... je kunt het nooit weten.
In haar hart voelt ze 'n kriebel...... En in de oogjes van Jeus ziet ze diezelfde kriebel...... Eén en één is nu zes. Dit zijn echter millioenen oogjes, oogjes en kusjes!!!
Als de dag om is komt er 'n andere! Daarin wil ze kijken en nooit terug! Nooit! We gaan verder! Zelfs haar stap is nu veranderd, ook al loopt zij op klompen!

„NEEM MIE'N DAT NIET AF, HENDRIK, ANDES KAN 'K NIE'T MEER LEEVE"

Jeus rent nu door het huis, evenals Johan en Bennad. Hij speelt en ravot met Fanny. Het leven begint zich voor hem te verruimen. Het wordt mooier. Elk uur verandert het leven voor Jeus en voor Crisje. Wat ze nu weer bij het kind ontdekt heeft, is net zo vreemd als de rest. Jeus ziet weer wat en wat hij ziet, zweeft in de keuken rond doch is onzichtbaar voor Crisje. Zelfs Johan had het in de gaten en vroeg:
„Wat lup dèn gek te springe, Moe'der? Wat wil dèn zuuke en wat dut dèn toch?"
Ja, Johan, dacht Crisje, wisten wij dat maar. Wellicht „begonne wiij dan ook deur it huus te hoepele en vinde wiij dinge, die wiij hie'r nie't kunne koope!"
Johan luisterde maar even. Bernard ging er niet eens op in. Bennad denkt snel en kwiek als zijn vader. Ook wat, of kinderen met hun gehuppel iets in de keuken kunnen veranderen wat dan 'n oude vrouw opvalt. Doch Crisje is niet oud. Zij is net dertig geworden. Het feest was geweldig. Dat vergeet ze nooit. Wat is Gerrit te keer gegaan en wat was de Lange gezellig! Ze hebben gezongen, heel die avond, tot diep in de nacht, want het viel lekker samen, met een goede verdienste van de Lange. 'n Bonk geld, zuivere verdienste. De portretten, en het geld nog, wat hij met z'n zingen en het kellneren aan de Broezia had verdiend. Dat gekellner, mensen bedienen, die daar — op de Broezia, in Emmerik — lekker buiten zitten en van hun limonades en borrels genieten, is wel wat voor de Lange. De „riekste" minsche, zei hij, komen daar. Hij heeft er wel even over nagedacht, evenals Crisje, want zie je, hun Zondag, de énige dag in de week, waaraan ze beiden iets hadden, ging er geheel aan. Maar wat doe je? De winter duurt zo lang. En er is er weer eentje bij gekomen. Gerrit is ter! De jongens hebben wat nodig. Het geld vliegt je handen uit. Waar het blijft, weet je niet. En alles is even duur. Toen deed de Lange wat hij het beste vond. Hij ging voor kelner spelen en verdiende er 'n lekkere cent bij. En toen Crisje jarig

was, in de heilige dagen van Onze Lieve Heer, juist de eerste kerstdag, was er een feest in huis om nooit meer te vergeten. En die dagen hadden van eiges al iets bijzonders. Het was net, dat geeft de Lange grif toe, of Onze Lieve Heer Crisje de genade had geschonken om op Zijn dag geboren te worden. Já, dat was toch ook wel iets apparts. Crisje doet Onze Lieve Heer eer aan. Ze leeft naar zijn leer en is daar gelukkig mee. Wel weet de Lange: het levert geen cent op. Als je geld wilt hebben, moet je er zelf voor werken. Je moet denken en niet lang wachten met een beslissing want dan waren anderen je net voor en stond je achter de tralies te gape. Crisje was zuinig geweest. Ze had geld kunnen sparen en dat geld was voor het stukje land, dat ze zich hadden voorgenomen te kopen of te huren. In ieder geval, het lag daar in de kast. Het was nog niet genoeg, maar de rest kwam ook wel. Zij werkte er bij voor de boeren. Zo voer het schip verder. Elke storm werd door twee sterke en bewuste mensen, afgeslagen. Hier was het schip nog nimmer in 'n toestand geraakt, dat men kon zeggen: het zeilt zich te pletter. Dat gaat regelrecht op de rotsen aan. Dat bestond bij Crisje en de Lange niet. Het was niet mogelijk! Ze hadden voorbeelden genoeg die hen zeiden: „Zó moet het niet......", zó, dát is beter en voorzichtiger!

Toen er voldoende geld was kon Crisje naar het land gaan. Eigen land nog wel. Doch het moest eerst beploegd worden. Daar was ook geld voor nodig. Gerrit van Hosman deed dit even voor haar en rekende niet veel. Ze sprong van pure blijdschap over het land en zong haar hoogste lied tot Onze Lieve Heer, uit dankbaarheid over dit ongekende geluk. De mest en de aalt voor de aardappelen, sleepte Crisje er zelf heen. Já, dat zou ze de Lange niet durven zeggen, want dát was mannenwerk. Zo'n ton vol aalt was zwaar. En ze had er een heel eind mee te kruien. Een paard met 'n kar kosten handen vol geld en aan al dat gehuur kwam geen einde. Zo'n vijftien tonnen moesten er wel overheen, wilde ze plezier hebben van haar eigen aardappelen. En, als je lekker wilde eten, moest je er iets voor over hebben. En nú? Thans lag de kelder vol! Wanneer ze slechts vier à vijf treden de trappen

afdaalde, stond ze al op de aardappelen. Zoveel had Crisje er uit haar eigen grond gehaald. Maar 'n werk dat het was! Dat haar rug niet gebroken was, begreep ze nóg niet. Zelfs tot de laatste minuut, dat Gerrit geboren moest worden, lag Crisje nog op het land. Hier spraken de mensen wel geen schande van, maar ze vonden het toch wel iets te bar. Wat liet Hendrik „zie'n vrouw toch arbeië!" 'n Sloof was Crisje!
Doch Crisje heeft geen tijd daaraan te denken. Ze moet het land gereed maken en de boel er heen brengen. Kruien en kruien, een half uur met al die spullen. Dan de aardappelen er één voor één in. Enfin de mensen wisten wel wat er gedaan moest worden voor ze gekookt en wel op tafel stonden. Maar als je er zelf voor had gewerkt en ze had geteeld, proefde je pas goed hoe lekker ze smaakten. Dan zijn het je eigen aardappelen. Johan en Bennad konden er niet genoeg van krijgen. Johan en Bennad moesten al meehelpen. Crisje maakte de kuiltjes en Johan mocht er dan een aardappel ingooien. Bennad kwam dan met de aalt. Soms werden de rollen omgekeerd. Ze moest dan ook eerlijk zeggen, de jongens hadden hun best gedaan en hun aardappel verdiend. Ze kregen er zoveel als ze lustten. De Lange vroeg wel eens: „Is het niet te veel Cris?" Maar dan was het steeds: „Néé, Hendrik, ik doe dat vuls te graag, oaver mie'n mot giij gin zurge hebbe".
Crisje had zo haar eigen plannen. Daar wist de Lange niet alles van. Elke week kwamen er bedelaars hun hap eten halen en Crisje had er aardappelen voor. Zeker, ze wist het wel, zij had geld kunnen verdienen, door wat aardappelen te verkopen, maar dat deed ze niet, die zij over had waren voor de armen. Deze bedelaars vertelden haar, dat ze nog nooit zo lekker hadden gegeten en dat was de voldoening voor Crisje. Deze dank was het waar zij zich het hele jaar voor had uitgesloofd.
Al deze dingen spookten Crisje door het hoofd, toen ze bezig was de kachel op te porren. Jeus schreeuwde als hij nog nooit had gedaan. Wat zag Jeus nu weer? Crisje volgde haar eigen hart hier in de keuken. Jeus zag lichtjes: Jeus zag overal gekleurde lichtjes. Hij wilde ze grijpen, leek Crisje, maar kon er

blijkbaar niet bij. En die lichtjes waren al weer onzichtbaar voor een ander. Alléén Jeus zag ze. Moet je dat kind zien, denkt Crisje! Je zou zweren, dat het in de hemelen speelt. Wat loopt Jeus toch achterna?
Jeus ziet lichtende ballonnetjes en kinderen die met hem spelen. Ook die kinderen zijn onzichtbaar voor Crisje. Maar je moet het horen en zien, denkt ze, het is hemels. Jeus lachte dan en had pret voor tien. Als Johan en Bennad er eens bij stonden te kijken, hoorde Crisje alleen maar: hadstikke gek is dèn...... Te hard uit een kindermond, maar dat hoorden ze van de groten. In deze wereld leefde Jeus alleen! En die wereld was van hem alléén! Hij klautert op de stoelen en wil de lichtbollen vangen, Crisje merkt, dat ze er weer vandoor gaan. Já, als je dat allemaal ziet, vergeet je op de kachel te letten en kun je weer opnieuw beginnen.
Speelgoed kijkt Jeus niet aan. Die houten dingen zeggen hem niets. Hij moet levend speelgoed hebben. Fanny is dan ook een vriend van Jeus geworden, de hond is niet bij hem weg te slaan. Waar Johan en Bennad jaloers op zijn. Helpt niets, harten moet je veroveren en Jeus heeft Fanny's hart al lang in z'n zak. De hond is zo gek op 'm, dat Crisje er zelf plezier in heeft, omdat ze ziet, dat reine liefde toch altijd over alles zegeviert. Want Jeus is dol op Fanny, deelt z'n eten met hem, zodat zij hem in de gaten moet houden of het kind eet zelf niks meer en geeft hem álles. Johan en Bennad hebben nu al de duivel in, want ze kunnen Fanny de deur niet uitkrijgen. En wanneer de hond al eens even de buitenlucht in wil, met Bennad ravot en die een pret heeft van jewelste, is het dier vijf minuten later alweer „verzwunden" en vindt Bennad hem terug bij Jeus. Crisje vroeg Bennad eens:
„Wat hèt giij hie'r te zuuke, Bennad?"
„Dèn verrekte hond is het, moe'der! Dèn kui gin minuut meer buute holde. Maor ik hèt ook nog wat te zegge!"
Zo is Bennad, denkt Crisje. Ze weet ook dat Fanny in Jeus z'n baasje heeft gevonden. Dat doet Crisje goed, omdat ze voor Jeus gaarne 'n goed kameraadje wil hebben.

Jeus ziet de lichtende ballonnen door de keuken vliegen. Hij roept:
„Balle, balle, mamma".
En ook dat is weer iets nieuws. Gewoonlijk zegt Jeus als de andere jongens, moe'der. Maar nu hij aan het spelen is met de ruimte, om het zo maar eens te noemen, zegt hij „Mamma", dat echt Hollands klinkt. Hier zegt geen kind het. In de hoek van de keuken ziet Jeus een mooie man. Deze is voor Crisje echter eveneens onzichtbaar. Die man is heel vriendelijk voor Jeus. Hij lacht tegen Jeus en hij praat met hem. Jeus noemt de man de „Lange", omdat hij net zo groot is als vader. En die man hèt precies it eigeste sikje onder z'n kin. Nét als vader. Deze Lange brengt die ballen tot Jeus en ook die kinderen waar hij mee spelen kan. En deze alleen voor Jeus zichtbare man knikt hem toe. Hij haalde ook dat vervloekte kransje van buiten weg en bracht het binnen. Hij heeft ook Jeus dat rammelaartje geschonken en deed dit alles Crisje beleven. Zij heeft daar geen spijt van, omdat deze man Jeus en haar naar het Voorhof voerde van Onze Lieve Heer. Als deze man, lieve Crisje in staat is jou en Jeus, van deze zo stevige wereld los te trekken en je een kleedje aan te trekken van hemelsblauw, je kan laten zien hoe mooi je in werkelijkheid bent, wat zal je dan wel te zien krijgen, als dèn op zie'n eige krachten kan arbeië. Als die eens op volle kracht gaat stomen, dan eerst met recht zult je wonderen beleven. Dit alles is slechts kinderspel, vergeleken bij wat je te wachten staat.
Jeus klapt in zijn handjes van geluk. Crisje krijgt er niet genoeg van. Ze hoort hem „Lange" zeggen. Jeus kijkt naar 'n hoek van de keuken waar die mooie man staat en klapt weer in zijn handjes. Wat is dat? Daar komen mooie vogels aanvliegen. Zomaar de keuken in. Jeus danst van plezier. Crisje brandt haar vingers aan de kachel. Het is vandaag of de engele op visite zijn. Hemels is het. Maar wie gelooft het? Géén mens, doch dat zegt niets, als jij het maar ziet en Jeus het beleeft. De rest van deze wereld heeft hier niets mee te maken! Maar het komt van Onze Lieve Heer!

Plotseling gaat Jeus weg. Het kind rent naar achter en pruts daar aan iets. Crisje wil weten wat het kind uitspookt. Als ze in z'n buurt komt, trekt Jeus haar naar de konijnenhokken. Hij moet 'n konijntje hebben. Eindelijk begrijpt Crisje, wat het kind wil. Ze pakt twee konijntjes en geeft ze hem. Jeus holt nu zo hard hij kan naar de keuken terug. Wat wil hij nu? Crisje ziet, dat Jeus de konijntjes in de lucht wil gooien. Dat is vreemd, denkt ze, doch blijft het kind rustig gadeslaan.
De vriendjes van Jeus hebben levend speelgoed voor hem meegebracht en hij wil niet achterblijven. Ze moeten zijn konijntjes dan maar eens bewonderen. Wat er nu gebeurt is ook al zó hemels en zó machtig mooi, als je dat zou kunnen zien Crisje, zou je er om belken. Ook de Lange moet ze bewonderen en de onzichtbare kindertjes genieten zoals ze van de ballen niet hebben gedaan. Ja, ze kennen die beestjes wel maar het is al zo lang geleden en ligt reeds zo ver weg. Enkele van de kinderen kennen die diertjes nog wel, ze noemen ze daar: konijnen. Maar wat is 'n aards konijn in vergelijking met zo'n fonkelende bal van Onze Lieve Heer. Niks! Crisje ziet dat Jeus iets teleurstellends over zich krijgt. Dat heb je goed gevoeld, Crisje, want konijnen geven geen licht. De konijnen, hoe Jeus ze ook in de hoogte gooit vallen tot de aarde terug, waar ze thuis horen. Konijnen hebben last van hun vlees en bloed en die hemelse ballonnen Crisje, zijn van een ijlere stof, daar kunnen zelfs jullie ballonnen van de kermis niet tegen op. Grof zijn die dingen. In die andere zou jij je weer kunnen spiegelen, als in het glasheldere water van Onze Lieve Heer in het Veurhof.
Crisje wil Jeus oppakken en aan haar hart drukken, omdat ze dit als 'n ongelijke „spielerei" voelt. Doch ze komt van een koude kermis thuis. Jeus is niet te genaken.
„Gek toch", denkt ze, „dèn wil ook al niet beklaag worre! Dèn is nèt as ik bun!" As it ter nie't van af kan, wél, dan maor wachte óf helemaol niks. Mooi zó, Jeus, gaot nie't biij de pakke neer zitte. Das arg wâ, giij bunt 'n flinke kéél!"
Toch moet ze hem even 'n kus geven. Jeus kijkt eerst naar Crisje, dan naar die lange man. En wat Crisje nooit had kunnen

dromen beleeft ze nu. Jeus kijkt naar de lange man en dan weer naar Crisje. Crisje moet 'n flinke kus hebben. De lange man ziet het en knikt van nog één! Ook één voor hem aan Crisje geven. Jeus kijkt weer en als Crisje dat ziet, valt ze met hartkloppingen op een stoel neer en belkt van 'n geluk, dat ze nooit aan 'n mens zal kunnen verklaren. Ook aan Hendrik niet! En dás arg! Maar wat wil je, Lange? Kussen krijgen uit de hemelen? Crisje kreeg een Engelenkus!! Hoe vond je het Crisje?
Als Jeus ziet, dat zijn konijnen niet in de lucht blijven zweven, komt de man hem te hulp. Jeus hoort hem zeggen:
„Giij mot nie't denke, Jeus, dat de kindere ow nie't begrie'pe, heur. Ziij begriepe ow wel, maor ze kunne niks andes doe'n, Jeus. Zie't giij dat nie't?"
Ja, dat zag Jeus wel. Maar hij heeft Fanny nog. Wat zullen ze daar wel van zeggen?
De kinderen, ziet Jeus, kijken naar Fanny. Crisje hoort Jeus zeggen:
„Hold um maor efkes vas. Dèn bit toch nie't, as ik der biij bun, dut dèn niks".
En Jeus ziet nu, dat de kinderen Fanny's rug strelen, doch deze, dat merkt Jeus ook, voelt het niet eens en trekt zich van al die kinderen niks aan. En toch, Jeus weet, dat Fanny „goeie oge in zie'n kop hèt". Het dier kijkt nu rond en begint te blaffen. Als Jeus Fanny vast heeft, ziet de hond ook wat z'n baasje kan waarnemen en krijgt nu last van de kinderen. Zo gaat de middag voorbij, totdat Jeus niet meer uit zijn ogen kan kijken en in slaap valt. Crisje ziet dat het kind doodmoe is. Het is me ook nog al wat, denkt ze. Dat kan zelfs geen volwassen mens verwerken. Jeus slaapt; de andere jongens ravotten buiten, doch voor Crisje is er een nieuwe deur geopend van Onze Lieve Heer z'n paradijs, waarin je kunt leven en sterven en waaruit je kussen ontvangt van de engelen, die het goed met je menen!
„Maor waor dat naor toe mot", vraagt Crisje zich af, „dat wet ik nie't...... maor bang bunk veur niks!"
Jeus droomt. Hij kan zichzelf wel voor z'n kop slaan. Zo klein als hij is, de jongen denkt ook al, voelt Crisje, als hij slaapt.

Jeus is echter al weer klaar wakker. „Waorum he'k de kindere nie't aan Gerrit laote zie'n?"
Dat vindt hij wel wat als ze nog eens terugkomen.
Crisje heeft al heel wat merkwaardigs met hem beleefd. Toen het kind nauwelijks 'n woord kon zeggen, vroeg Jeus haar ineens:
„Heij pien in ow boek, moe'der?"
Jeus kijkt naar Crisje en het kind kijkt naar haar buik. Ze kan het niet geloven, want dat lijkt haar niet mogelijk. Zelfs Johan en Bennad hebben het niet eens gezien, maar dit kind van twee en veertig centimeter hoog, kijkt door je bonte schort heen en zegt dan iets, waar je als moeder over denken moet en dat je bijna doet blozen. Eén ding weet Crisje en daar is ze zeker van: zij en Jeus hebben één gedachte, één gevoel, zijn eigenlijk in alles hetzelfde. Het is hierdoor dat Crisje haar kind, dit leventje begrijpt en dat de Lange niet voelen kan. De Lange staat buiten deze levens. Toen ze bij het dragen van Gerrit, door de pijnen, tegen de grond geslagen werd en ze niet meer wist hóé het dagelijks leven te verwerken, stond Jeus dichter naast haar dan de Lange met al z'n praatjes en goede zorgen. Het kind gaf haar 'n handje en wie er om lachen wil moet dat maar doen, maar Crisje voelde haar pijn in de buik verdwijnen. En ze zei tegen zichzelf: „dat het dèn gedaon!" En Jeus weet het niet, maar die Lange is het, die door Jeus, Crisje weer in het stoffelijke gareel terugvoerde. Ook toen de Lange zich bezorgd maakte, kon Crisje hem zeggen, „maak giij ow maor gin zurge, Hendrik, oaver enkele dage bun ik weer de olde. Gerrit had haar 'n brok leven weggezogen, waarvan Mina zei: „as giij der zo nog twee krie'g, kunne ze ow in de kist legge". Maar Crisje bouwde al op Jeus. Hij gaf haar leven en gevoel en vanuit die machtige en prachtige ruimte, waarin de Lange van Jeus leefde, kwamen de krachten op haar leven af en die zoog Crisje in zich op. Crisje wist ook: Onze Lieve Heer speelde niet met Zijn krachten. Je moest eerst je eigen krachten verteren, wilde je nieuwe van Onze Lieve Heer krijgen. Wie haar dat verteld had wist ze niet. Voor haar was het 'n wet. En zo ging het met alles. Onze Lieve Heer was niet gek, Die was liefde,

maar voor alles: doe goed met de dingen die Ik je gaf. Gebruik je krachten, werk, dien. Als je dan te kort kom, zal Ik je helpen. Daar heb ik mijn afgezanten voor. Mijn engelen. En die engelen liepen bij Crisje in de keuken, speelden met Jeus, keken naar Fanny en kusten haar. Já, mien Lieve Onze Heer, ik barst bijna van geluk en ik zweer het U, ik zal mijn best blijven doen!
Als de Lange in die dagen bij Crisje zit, haar verwent en Jeus zijn vader en moeder volgt, hoort de Lange het kind zeggen: „Vader, veur moe'der mot giij 'n kruuske kope!" Dit is te veel voor Crisje. Ze snikt het uit en nu kan ze haar Lange vertellen van het mooie kruuske, dat zij daarginds heeft gedragen en haar verlangen er een te mogen bezitten! Want dit is er nóg niet! En is dat nu zo moeilijk? Ze weet het ook niet, maar het is vreemd. Je kunt niet alles hebben.
Wanneer de Lange 's avonds hoort, wat er weer is gebeurd en hij vandaag Bennad weer onder handen moet nemen, die voor de donkere kelder staat om hem te tonen wat hem te wachten staat als hij niet goed oppast, wanneer hij hoort dat zijn kind met hemelse ballonnen speelt en Crisje gekust is door Jeus en 'n beschermengel, want Crisje kan dat toch niet verzwijgen, dán, heeft de Lange 'n kruiebitter nodig en 'n sterke ook! Dit kan hij niet ineens verwerken, dan begint hij ook nog te drome en dan „dut er gin minsch meer wat?" Maar dat is 'n leugen, Lange, Crisje werkt zelfs te véél. Maar dát hoor je nog wel!
De Lange is in tien stappen bij Hent Klink en bestelt 'n sterke kruiebitter. Hent vraagt hem:
„Heij pien in de boek, Hendrik, daij zó'n starke wilt hebbe?"
„Dat now net nie't, Hent, maor giij kunt wel is te vul van it goeie krie'ge".
Hent kijkt naar de Lange. Ze kennen elkaar heel goed, ze zijn als het ware met elkaar opgegroeid.
„Hoe kui now van goeie dinge tevul krie'ge, Hendrik?"
De Lange geeft Hent steeds van katoen, omdat Hent er een is, die van alles en alles verstand heeft. Maar de Lange kent dat. Het zijn kasteleinssmoesjes, weet hij. Die lui willen alles weten. Ze trekken er hun klanten door. Een overwicht is het echter, dat

voor de Lange geen cent waarde heeft. Wat Hent met z'n klanten uitspookt en probeert, hoeft hij met de Lange niet uit te halen. Hent weet, de Lange is niet elkeen. Hent krijgt dan ook te horen: „Waor ik vol van bun hèt giij toch gin verstand van, Hent".
Moet je nu Hent eens zíén kijken. Z'n vette kop is nijdig. Hent...... Hent...... denkt de Lange, wat gek toch, „tegen mie'n zegge ze Hendrik en tegen um Hent, en das krie'k it eigeste. Gek toch, waorum noeme de minsche hem Hendrik?" Toch klinkt het beter, vindt de Lange. Wat is nu Hent? Niks! Maar die Hent is niet spoedig te overbluffen, Lange. Vooral, nu je hem dwars zit, heeft die z'n weetje. Er komen hier dag in dag uit mensen over de vloer en Hent heeft van al die mensen 'n eigen album en daar staat heel wat in. Hent begint al:
„Giij mot wette, Hendrik, hie'r kump nog al is wat. Giij krie'g eigenlik oaveral verstand van.
„Maor van dit, dat wèt ik, Hent, heij gin verstand!"
„Wat is it dan, Hendrik?"
„Já, aij dat now is wist wâ? Das zo nie't in 'n paar woorde te zegge, Hent".
De Lange wil er 'n drama van maken en jaagt Hent het bloed naar z'n kop. Hent krijgt hem wel. Maar de Lange gaat verder: „Daor zun minsche, Hent, die der hun gansche lééve niks van begriepe, ook al hebbe ze met duuzend minsche te make, snappe ze it nog nie't".
„Giij bunt vrémd van aoved, Hendrik, aij dat maor wet?"
„Vrémd? Ik vrémd? Das ook wat! Ik bun nog nooit zo dich biij huus gewéés, as ik now bun, Hent!"
„Giij zult it eiges wel it beste wette, Hendrik, das waor, maor giij kunt ook wel is naor andere minsche luustere! Maor, wat hèk geheurd, geet Gerrit weer naor Italië?"
De Lange moet lachen. Gerrit heeft ze weer te pakken. De Lange grijpt Hent direct:
„Ik dach, Hent, dat giij zo'n goeie minsche-kennis had".
„Hèk ook, maor met Gerrit hèk altied last, wâ. Gerrit is mien te glad af".
„Daor heij geliek in, Hent, maor dèn is zo vet als bagger, dèn

mô-je toch wel in ow hande kunne holde".
Hent weet het niet meer. De Lange is 'm nu te glad af, Hent krijgt geen houvast aan de Lange en stuurt het nu ergens anders naar toe. Daar zal de Lange lol van hebben. Hendrik neemt er nog een. Hent is bezig z'n woorden te kiezen en z'n slag te slaan. Het vreet aan z'n dikke kop, dat de Lange hem de baas is en nu wordt Hent gemeen.
„Mô-je der nog een, Hendrik? Mien dut 'n kruiebitter ook altied goe'd. Ook Alie, maor die mot ter afblieve, zij hèt altied wat met heur boek, wâ, en das sukkele tot it laatste end van eur lééve!"
De Lange laat de kastelein kletsen, Hendrik keert terug naar Crisje en Jeus, die hem in een andere wereld hebben gebracht. Maar ook Hent komt terug, heel voorzichtig haalt die z'n haan over en legt aan. Voorzichtig, als 'n slang kruipt dit leven naar de Lange en bijt 'm, waar de Lange geen erg in heeft. De Lange kan dan z'n mensen kennen, de Lange kan op z'n hoede zijn voor alles, Hent schiet en raakt 'm ook; hij zal de Lange zelfs vergiftigen.
„Hoe is het met ow, Jeus", Hendrik?
Wie vliegt hier nu niet in. Nu naar Crisje. Net iets voor de Lange. Hier zit hij vol van. Wie hem nu raakt, krijgt 'n borrel ook nog. Hent gaat verder:
„Is dat allemaol waor, Hendrik, wat Mina zeid van ow, Jeus? As gij de jonges groot hèt, Hendrik, kui op ow lauwere ruste. En Cris ook, want Cris arbeid toch vuls te had".
De Lange spitst z'n oren. Hier valt het eerste woord al, dat hem raakt. Iemand neemt z'n Cris in z'n mond. Wat wil dèn van Crisje? Hent gaat verder:
„Gij heb ter now al vier, wâ? As die allemaol gaon verdiene, Hendrik. Cris hèt it druk en arbeid veur vie'r tegeliek, dat laatste Hendrik, was nie't goed, dat had ze nie't motte doe'n!"
Hier heb je het nu! De Lange denkt en dan komt de reactie. De Lange is vurig, is ineens 'n ander mens geworden. Wat zei die Hent daar zoëven? Wat wil die Hent, waar wil hij naar toe? Wat wil die van z'n Cris? Wat is dat voor een nieuwsgierigheid en wat heeft dit te betekenen? Weet die iets van zijn Cris? Weet 'n

vreemde meer, dan hij? Daar moet de Lange het zijne van hebben. Hent schiet raak. Deze slang kruipt over z'n lange sliert en bijt 'm, midden in z'n hart, het bloed stijgt naar z'n kop, z'n hart bonkt al. De Lange moet nu voorzichtig zijn. Hij moet niet laten merken, dat hij er niets van weet, want dat is belachelijk voor hem. Andere kerels weten nooit wat hun vrouwen uit spoken. De Lange wel en dát is bekend. Indien hij niet weet wat Hent bedoelt, slaat Hent hem midden in z'n gezicht en kan die valse hond nog lachen ook. Wat had Crisje niet moeten doen? Wát niet? Wát? Já, wat niet? De Lange moet trachten om er langs 'n omweg te komen.

„Jao, Hent, as die groot zun, dan wèt ik it wel", begint de Lange. „Dan gaok de ganse dag op mie'n viool spulle en dan zak ter een kope, dèn ow lut belke, daij met ow eiges gin raod meer wèt".

Hent houdt vast, hij bijt terug:

„Jao, Hendrik, as die groot zun, dan wèt giij it zeker wel, wâ? Dan kan Cris uutruste! Cris arbeid tevul, maor wat kui der aan doe'n? Maor dat hèt ze toch nie't neudig, wâ? Giij zurgt jao veur alles en alles. Zo as giij, zun der nie't vul!"

Wat 'n gemene hond toch, denkt de Lange. Smeigele kán Hent! Al die kasteleins smeigele, doen zich dik aan 'n ander, eten en drinken van de mensen en halen ze dan door „de stront". Nu weet de Lange nog niets. De Lange stikt er bijna onder. Wat heeft hij met het arbeië van Cris „uut te staon?" De Lange kijkt naar Hent en zou hem het liefst over de toonbank halen of hem 'n pak slaag geven, zoals hij in jaren niet heeft gehad. Hent hangt over de toonbank en gooit z'n-nette-uit!

„Maor das óók waor, Hendrik, wiij hebbe ons eiges nie't gemaak, wâ! Maor wiij motte toch eiges handele! Zatvréters lope der genoe'g op straot! Verleje wéék was Bad van Gelder hie'r met zie'n kar. Bad vrug zón smeerlap um efkes op it péérd te passe. En giij kent Bad, dèn wil niks veur niks hebbe, maor dèn straotslieper mos ter niks van hebbe. Now giij, Hendrik!"

De Lange spat bijna uit elkaar. Wil die Crisje met landlopers vergelijken? Wil Hent Crisje bij straat-slijpers halen? Wat hebben die zátvréters met Crisje uit te staan? En waar wil Hent

eigenlijk naar toe? En wat moet Crisje niet doen? Hent volgt de Lange en voelt iets.
„Giij hèt it te pakke, Hendrik. Giij mot ter nog maor een néme, dan spuult giij de kold uut ow ribbe".
Hendrik geeft 'm een grijns, maar niet van harte. De Lange zegt, dat hij ook denkt, dat er 'n kou tussen z'n ribben zit en dat Hent wel eens gelijk kon hebben. De Lange neemt er nog een en vraagt Hent:
„Giij zei mie'n daor nèt, dat Bad wat met landlooppes te make hèt, maor wa'k eigelik vraoge wil, Hent is dit, loope hie'r dan zovul landlopers rond in dit gat?"
De Lange denkt, dat Hent nu wel zal beginnen en hij thans de waarheid te horen zal krijgen, doch dat duurt nog eventjes, Lange.
„Wèt giij dat dan nie't, Hendrik? Maor ik begrie'p it, giij bunt altied in Emmerik en giij wèt nie't wat hie'r alzo um geet elke dag. Das te begrie'pe, Hendrik. Maor ik, Hendrik, ik stao hier' elke dag achter de tapkas. Ik hèt met dat zootje te make. Ik belééf elke dag wat. Bij Cris komme der ook vuls te vul, maor dat mot giij natuurlik eiges wette en het 'n ander niks met te make. Maor it is te vul, Hendrik, en ik begrie'p nie't, dat giij der ging stukske veur stéék!"
Is dat wat? Zou je die kerel niet? Zou je hem z'n nek niet breken? De Lange hangt ook over de tapkast en balt z'n vuisten, hoe gaarne zou hij Hent eens laten zien hoe sterk hij is. Wat voor 'n stuk vullis is die Hent toch. Maar nu weet hij nog niets. „Waor hèt dèn it oaver, verdomme nog aan toe", denkt de Lange. Wat wil dat kreng van mij en Cris?
De deur gaat open. Jan de horlogemaker verschijnt in het gat. Jan is 'n prachtkerel, werkt hard en tobt met z'n gezin. Jan's vrouw is niet sterk. Maar Jan is 'n goed vakman en scharrelt in alles, heeft 'n aardig winkeltje, anders kon ook Jan naar de borstelfabriek of naar Emmerik gaan om er bij te verdienen, want hij heeft 'n stal met kinderen te verzorgen.
„Goeie aoved same. Dag Hendrik?"
„Goeie...... Jan, hoe geet it ow?"

„Das te zegge, Hendrik, scharrele-scharrele. Veur mie'n lope de klokke te lang, Hendrik. Ik maak ze te bes, ze motte gauwer kapot, wâ, dan kom ik ook nog is in 'n kasteel te zitte en kan'k nog is wat andes doe'n ook, dan héél de dag te zitte koekeloere naor die kleine schruufkes en wie'zers! Hent, mie'n ook 'n kruuie-bitter".

Nu moet de Lange nog even geduld hebben. Jan gooit in één teug z'n bitter door z'n keel en wil er nog een. De Lange denkt! Ook al wordt het nacht, ik wil weten wat Hent van Crisje weet. Jan heeft voor Hent 'n karweitje opgeknapt en daar gaat het gepraat over.

„Verdomme Hent, wat hèk lang aan dat prutsding motte arbeië. Ak dat gewètte had, ha'k ow 'n niije aangeraoje. De hele boel is van binne versleete!"

De Lange schiet iets te binnen. Jan verkoopt kruisjes. Hoe hij er nu eerst toe komt, weet hij zelf niet. Hij kan aan dergelijke dingen niet denken. Het vliegt steeds uit z'n kop. Het is wel gek, maar de Lange kan er ook niets aan doen. Maar heeft Crisje haar kruisje wel verdiend? Hij hoort zulke rare berichten over Crisje, dat hij er eerst over denken moet. Maar het laat hem nu niet meer los, de man die de kruisjes verkoopt, staat naast hem. Hendrik denkt er over na en dan komt er:

„Giij verkoop kruuskes, Jan?"

„Jao, Hendrik. Vandaag hèk hele mooie gekrege, Hendrik. Had giij der een wille hebbe? Gao't dan efkes met mie'n, dan kui der een veur Crisje uutzuuke".

Neen, dat wil de Lange niet. Hij heeft nog iets met Hent te bepraten. Jan haalt de kruisjes en de Lange wacht. Jan vliegt al. Ook die deugt niet volgens Hent, ook van hem heeft hij iets te zeggen. Zo gaan, weet de Lange, al de mensen „over de straat". En dan te weten, dat dèn verrekte kastelein er van vrit ook nog. Een gevoel van haat komt er in de Lange als hij hoort: „Dèn krig ook nooit genoe'g! Nooit! Dèn barst van gierigheid en altie'd it eigeste smoesje. Daor ha'k nie't aan motte beginne. Maor das um der een te verkope. Is dat nie't deurzichtig, Hendrik?"

„Maor wí giij dan óók niks verkope, Hent? Is dát wel de weg, um van ow minse te praote?"
Hent stikt nu van gif. Hij voelt, dat hij 'n blunder heeft gemaakt en dat had hij niet gewild. Hent dacht, dat hij met de Lange op één en dezelfde hoogte stond en wel iets mocht zeggen over 'n ander. Dit is, weet de Lange, kasteleins vriendschap. De één op het paard zetten en 'n ander de grond in trappen. 'n Vieze gemene streek is het, vindt de Lange. Daar hoeft hij bij hem niet mee aan te komen. Als Hent zegt:
„Pingelt der maor wat af, Hendrik, dèn rékent toch vuls te vul", vliegt de Lange het bloed naar z'n kop. En als er dan nog volgt: „Maor dá kú giij alléén wel af en bu-je mans genoe'g veur", voelt de Lange het vuile karakter van Hent nog scherper. En of het nog niet genoeg is, waardoor de Lange voelt, dat Hent de man niet moet, komt er nog:
„En zoepe kan dèn ook en zie'n wief te kort doe'n, waor ik, Hendrik, altied 'n stukske veur stéék, want dat wil ik nie't. Mie'n vader was nét zo, dat wet giij trouwes wel. En dan nog ach blage. Ik kan der met mie'n verstand nie't biij".
Wat voor vuil serpent is die Hent toch, begrijpt de Lange nu eerst goed. En dat mormel kent hij al zo lang. Schande is het, rot, verschrikkelijk. „Dèn lééft van zie'n minsche, vrit ter van en haalt ze deur de stront ook nog. Das um zo te zegge duvels!"
Hent komt terug naar de Lange. Eindelijk, denkt deze, nu zal ik het te weten komen.
„Ak ow zeg, Hendrik, dat hie'r zovul landlopes rond scharrele, kui mie'n geleuve. En die komme graag bij Cris aankloppe. Ook al zeg ik it eiges, biij mie'n kriege ze ook altied wat, want ik kèn mie'n klante wel. Maor daor lope ook rotzakke onder en die mô-je in de gate holde. En dat wette de meeste minsche nie't".
De Lange stevent nu regelrecht op z'n doel af en wil 'n strijd op 'n open vlakte. Dit is hem té gevaarlijk en duurt te lang ook. „Wí giij mie'n zegge, Hent, dat Cris tevul veur zoeplappe dut?"
Hent kijkt de Lange aan, die wacht en vraagt:
„Now, Hent?"
„As ik ow dinge zeg, Hendrik, in ow eige belang, mô-je der nie't

kwaod um worre. Cris dut te vul veur die zoeplappe en schooies, Hendrik. Tevul! Cris dut eiges wel it wark. Ziij is jao 'n mins die'je met 'n kéérs mot zuuke, maor dat ze keldes erpels veur die smééflappe bak en ze dan ook nog marke in de hande stopt, das te vul-wâ, Hendrik. Das tevul veur 'n minsch as Cris, dat komme de kindes te kort. Is it waor of nie't, zeg it eiges!"
Het is er uit! Hent heeft de Lange 'n vlerk afgeschoten. Hij ligt daar, z'n lange sliert is geraakt. De Lange verliest bloed. Als dat maar geen ziekenhuis wordt. Slangen bijten de Lange. Giftige beten zijn het, waarvan het rooie zweet hem uitbreekt. De Grintweg keldert. De wereld daast en draait. Slecht zijn de mensen, rot! Z'n benen trillen; de Lange ziet alles dubbel. Hij kermt al. Raak is het. Hier heeft de Lange niet op gerekend. Een vuile, valse slang praat over zijn Crisje! Een rot mens, die stinkt van de ellende, haalt Crisje de kroon van het hoofd. Lange, Hendrik, stoor je niet aan dat vuile kreng. Laat die man toch en kom er nóóit meer! Maak je handen niet vuil, breekt hem de nek niet. Dat is dat kreng niet waard. Wat Crisje doet is goed, dat weet je, Crisje verzwijgt je niets! Jan, redt de Lange. Hij komt terug met de kruisjes. Zou de Lange er nog een nemen voor z'n Cris? Maar wie staat nu hoger, Cris of Hent? Deze verpeste kroegbaas of haar heiligheid? De Lange z'n vuisten ontspannen zich al, Jan is z'n redder, of de Lange had het niet geweten. Tóch zal Cris nú 'n kruisje hebben!
„Hè-je de kruuskes, Jan? Ik mot 'n mooie hebbe! It kan mie'n nie't schééle, wat it kost, 'n ganse mooie veur Cris".
De Lange loenst naar Hent. Dèn moet het horen. Jan pakt uit, de Lange bekijkt de kruisjes. Jan prijst z'n waar aan. Hendrik kijkt.
„Now, Hendrik? Zun dat efkes mooie? Kie'k is wat veur lich deze uutstrale. Déze, Hendrik, is gemaak van it hold, waoraan ze Onze Lieve Heer hebbe geslage. Giij geleuf mie'n nie't, wâ, Hendrik, maor dat hèt mie'n de reiziger eiges gezeid. En giij wèt, Hendrik, ik spot nie't met heilige zake. Net wat veur Crisje, Hendrik".
„Ik mot ter gin van hold hebbe, Jan. Ik wil 'n golde hebbe. Cris

mot ter een hebbe, zo as ter deur gin mins een gedrage wud".
Hent weet nu, dat z'n vuil gepraat de Lange niet te pakken heeft. Z'n slangengif werkt voor de Lange juist in een andere richting. De Lange doodt het met begrijpen, door zélfbeheersing, door vriendschap, vertrouwen en liefde! Anders was de Lange geen schot hagel waard, voelt hij zélf en aanvaardt hij, anders zou hij het zich z'n leven lang niet kunnen vergeven. Jan gaat verder, het gepraat steekt ook de Lange aan. Maar Hent ligt er nu volkomen buiten. Die kan de droedels krijgen voor de Lange, die wordt nu niet aangekeken. Verrekken kan Hent Klink, barsten, stikken! Hij kan de koude koorts krijgen. De Lange weet nu genoeg!
„Deze dan, Hendrik?", vraagt Jan. Déze hèt it lich van de Heilige Veronica en déze kui zie'n strale op honded meter afstand. Laok is kie'ke, Hendrik, wat ze koste.
Jan haalt de paparassen te voorschijn. Ze kijken naar de prijzen. Jan schrikt al.
„Das zeker te vul, Hendrik? Deze kos zeuve gulde en dartig cent. Maor dat is ter dan ook een waor giij plezie'r van zult hebbe. Te vul, wâ? Zég it gerus, Hendrik. Ik heb ze in alle prijze. En aij it nie't in een keer kunt betale, giij kent mie'n toch! Ik zál wachte. Ik gun Crisje alles! As ik uut de vuut kon, Hendrik, ik verzeker it ow, had Crisje der al lang een van ons gehad! Maor, das waor, deze dinge mot de vrouw van der eige man krie'ge. Dat zun heilige gedachte, en daor mô-je gin ander in laote beun-haze. En das te begrie'pe ook. Eerlik, Hendrik, ik zol Crisje nie't met zo'n goedkoop ding rond laote zwalke. Daor is Crisje te goe'd veur! Wat dunk ow, Hendrik?"
De Lange kijkt naar de kruisjes. Hij weet het niet.
„Wèt giij wat, Jan, wiij gaon same naor Cris! Laot Cris ter eiges maor een uutzuuke, da's zekerder, wâ?"
De Lange betaalt, Hent krijgt 'n „goeie aoved". Dan verdwijnt de Lange met Jan. Een ogenblik later staat hij voor de deur en dóét dèn te hard open. Crisje schrikt er van. Wat heeft Hendrik?
„Hie'r bun ik weer, Cris. En now, Cris, wil ik ow héél blij make. Jan hèt mooie kruuskes met gebrach. Zuuk ter eiges maor

een uut. De mooiste mag giij hebbe".
„Mien hemel nog aan toe, Hendrik, das 'n verrassing...... Eerlik, hie'r hèk nie't aan gedach".
Jan legt z'n schatten op tafel. Crisje kijkt al, ze is er niet vandaan te slaan. Nu zal ze dan eindelijk een kruisje mogen dragen van haar machtige Hendrik.
„Kie'k is, Crisje", zegt Jan, „zun dát mooie?"
Crisje slaat haar handen in elkaar. Ze kan het niet geloven! Met trots kijkt ze naar de Lange. Maar die is erg stuurs. Verlegenheid is het niet. De Lange hèt wat! Is hij onder de indruk? Crisje weet het niet. Maar Hendrik is zichzelf niet. Er is wat! Crisje informeert naar Jan's vrouw en kinderen.
„Hoe is het met Mineke, Jan?"
„Wat béter, Crisje, maor it is andes 'n gesukkel. Altied klaag ze oaver der boek, wâ. Néé Crisje, dat onderlie'f deugt nie't. Die ingewande van Mieneke kunne nurges tege".
„Ik zal is wat kruie veur Mieneke make, Jan".
„Aij dat wilt doe'n, Crisje? Ik zal Kaatje sture, Crisje. Ik wèt it, giij kunt dat".
Crisje zoekt een kruisje uit. Is dat niet teveel voor haar? Hendrik zegt néé. Zij mag nemen wat ze wil en zij het mooist vindt. Dan heeft Crisje haar keus gemaakt. Het is er één, dat je niet op afstand kunt zien schitteren. Het is er een, dat bijna lijkt op het andere kruuske, dat Crisje daarginds gedragen heeft in het Voorhof van Onze Lieve Heer. Dat is het en géén ander!
Jan is weg. De Lange zit aan tafel en zegt er niet een. Hij heeft iets. Is dit nu 'n geschenk bezoedelen? Moet er smerigheid op en er over? Is dát wat? Had zij dit kunnen denken? Is dit een genade of is dit 'n slag tegen haar hoofd? Wat is er toch?
„Waor denk gij aan, Hendrik, Heij wat?"
De Lange kijkt op. „Jao, Cris, ik hèt wat. Komp giij maor is biij mie'n! Kom maor is hie'r en vertel mie'n, wat giij it hééle joar hèt gedaon".
Crisje zit op z'n knieën en nu moet de Lange het weten.
„Wí giij mie'n is zegge, Cris, waorum giij altied zoeplappe in huus hebbe mot, as ik ter nie't bun en die té vréte gééf? Ik wet

wel, dat giij arme minsche altied wat gegéve hèt, maor zo vul.
Wi giij zoeplappe marke géve um dat ze kunne zoepe, Cris?"
Crisje merkt al wat er gaande is.
„Dat hèt giij van Hent. Dèn hèt altied wat te kletse. Dèn mot altied de minsche deur de geut trekke. Maor dèn mos eers béeter op zich eiges passe. Hent is 'n vals kreng, Hendrik, wèt giij dat dan nie't? Dèn stik de klante tege mekaar op en das geveurlik! Wiij mosse biij um eigenlik al nie't meer komme! Néé, niks ter van. Laot mie'n uut praote, Hendrik. Giij wèt nie't alles, maor now zui alles wette!"
De Lange krijgt 'n hand voor z'n mond gestopt en moet zwijgen.
„Ik bun veur ow alles, Hendrik en giij veur mie'n. Tusse ons kan niks komme! Giij hèt ow eige lééve, ik it mie'ne. En als ik now arme minsche wat géve wil, Hendrik, waor ik eiges de arbeid veur gedaon het en mie'n gin minsch met geholpe hèt, dan mot ik dat eiges wette! Wiij motte mekaar begriepe, Hendrik. En ik doe't gin minsch te kort. Ook ow en de jonges nie't! En as dèn denk, dat ik in mekaar zak, hèt dèn der niks met te make. Wat giij en ik en al de minsche uut lie'fde doe'n, Hendrik, daor kui nie't van in mekaar zakke! En da'k in mie'n emotie 'n bedelaar 'n mark heb gegéve, da'k de andere dag eers in de gate kreeg of ik had um biij zie'n jas getrokke, is weer héél wat andes, Hendrik en hèt Hent niks met te make. Wat zal dèn ow beklets hebbe en giij geleufde dat vette varke nog? Giij laot ow wat wies make?"
Nu komt de Lange. Ook hij heeft iets te zeggen.
„Das allemaol goe'd en wel, Cris. Ik zég daor niks van. Maor waorom wi giij ow te baste arbeië veur zoeplappe?"
„Zo, dach giij dat, Hendrik. Moar dat zun allemaol gin zoeplappe. Hie'r zun arme minsche biij. It is Gods geklaag. Dèn man hèt natuurlijk biij Hent mie'n mark verzoape en is aan it kletse geslage. Wat 'n domme man is dat, Hendrik. Want dèn krig van mien natuurlijk niks meer. Mie'n léve lang nie't. Ook al zie'k dèn man verrekke! Ik bun nie't van plan, Hendrik, mie'n te laote belazere. Ik hèt ook mie'n eige oge nog in de kop. Maor dat was nét op it ogeblik, da'k zat te drome en met Jeus in 't „Veurhof" was van Onze Lieve Heer. Ik gaf dèn wat en later

zag ik, da'k mie'n mark kwiet was. En dèn is zo stom um der oaver te kletse? Dèn slut zie'n eige glaze in, Hendrik. En ik zeg ow now, dat zál nóóit wéér gebeure, Hendrik, nooit weer! Maor as giij mie'n verbieë wil éte te koake veur de arme, dán, Hendrik, néém mie'n dat nie't af, want dan hèk gin lééve meer. Dan kan ik nie't meer léve! En now kú giij mie'n wat zegge".
Hendrik kan weinig zeggen. Crisje vervolgt nog. „Hendrik, as ik érrepels wil bakke, die veur niks gruuie en ik mie'n kelder van vol heb, das werkelik goe'dkoop en geet gin minsch hie'r aan!"
De Lange kan zichzelf wel voor z'n kop timmeren. Hij kan zich de lippen wel kapot bijten, want dit is een lesje, zoals hij in lang niet gehad heeft. Hij vindt zich zelf, door dat kreng van Hent, belazerd, gestoken, besmet. Alles wat rot is! En als Crisje ziet, hoe de Lange zichzelf opvreet, luistert de Lange nog en barst van warmte en geluk, gloeien z'n knieën, is het leven, dat op z'n schoot zit hemels. Het lijkt wel of een engel hem kust, máár, dát weet de Lange al zolang. Zo nu en dan is de lange sliert het kwijt, maar dan heet het gewoonte en ziet hij het niet méér.
„En now, Hendrik", hoort de Lange, „want ik kèn ow, zó giij den wel achter de toonbank vandaan wille hale, wâ? Maor dan hek ook nog wat te zegge, Hendrik, Aij dat doe't, Hendrik, dan smie't giij ow eiges oaver de straot. En dán hèt dèn nèt wat ie wil! Geleuf mie'n, Hendrik, zulke minse mô-je andes behandele. Giij mot zulke minsche nie't de kans géve um deur ow gardi'ne te kie'ke, giij mot zulke minsche met minachting slaon en das altie'd raak ook en bu-je de meerdere!
Bu-je now kwaod op mie'n, Hendrik? En kú giij mie'n dat allemaol vergéve, Hendrik?"
De Lange wil Crisje pakken, maar er komt eerst nog iets:
„Eén ding, Hendrik, mô-je lere van mie'n. Luuster nooit meer naor geklets, doe't dat nooit meer, Hendrik, want dégene dèn klets van 'n andere, is duuvels. Das de duuvel Hendrik, en nie't dèn, waor ze óver kletse en deur de modder motte hale. Had dèn ook niks van Jan te zegge? Ik kén Hent béter dan giij um kent,

Hendrik. En dat is in 'n paar woorde te zegge, dèn stinkt van veure en van achter! En daor mô-je veur oppasse!"
Nu mag de Lange Crisje kussen. Hij vreet haar op, maar de Lange is thans bedaard. Crisje hoef je niet dood te drukken, als er geen harmonie is en je voelt het! Je hoeft je zelf niet te belazeren. Er zit iets tussen jou en die liefde. Iets wil niet werken van binnen! Wat is zo'n mens toch 'n raar ding? Maar de machine is goed, voelt de Lange ook. En nu smaakt die kus niet zo machtig, als die van de vorige dag, nu is het slechts het gelik van 'n hond, „Fanny dut it béter!"
Dit, de Lange voelt het, moet zich vanzelf doden! Dit moet, dat weet hij, vergeten worden en vergeven zijn, wil hij dit machtige geluk niet bezoedelen en het met eigen handen de kroon van het hoofd halen. De Lange denkt na, Crisje zet nog 'n lekkere bak koffie. Als Crisje naar het kruisje kijkt, kan ze wel schreiën. Ze kijkt naar haar lange sliert. Moet je hem daar zien zitten. Moet je diezelfde Lange nu eens zien. Onder je pet kun je hem vangen, it is nét 'n klein kind!
De Lange grijpt naar z'n rooie zakdoek. Crisje kan dat niet zien en vliegt op 'm af. Dan hoort Hendrik:
„Mien Hendrik toch! Wat bú giij toch 'n goeie kéél, Hendrik. Mie'n God, wat bun ik ow toch dankbaar".
En nu krijgt de Lange z'n kussen terug. Déze smaken alsof de engelen ze gaven. Deze zijn gezegend door Onze Lieve Heer! Hendrik snikt! Wat nooit is gebeurd, ziet Crisje thans. Je zou elke avond wel van deze narigheden willen hebben, máár, dat is gevaarlijk! Je zou elke dag zulke gesprekken willen horen, maar dan sta je stil! En dat moet niet! Het kan elke dag feest zijn, maar dát wordt soms teveel! En het is kletspraat, herstelt Crisje. Het is niet waar, 'n mens kan veel hebben, máár, weest voorzichtig! Let op jezelf, let op het gevaarlijke beest met wel twintig koppen. Past óp voor de „gewoonte", want dat is de duivel zélf. Het is de satan! En hier is de wereld aan kapot gegaan, weet Crisje. Ook de Lange wéét het! Nú komt er nog voor Crisje:
„Néé, Cris, dat zak ow nooit afnéme, nooit nie't, aij dat maor

wet!" En Crisje moet nog van het hart:
„Ik, Hendrik, krie'g krachte van Onze Lieve Heer, „aij dat maor nooit vergéte zult. En de res, Hendrik? Kui now weer afkusse!"
Crisje droomt. Zij keert met Jeus terug naar het „Voorhof"...... Een ontzagwekkend geluk leeft er thans in haar hart. Zij maakt een nieuwe reis met Jeus. Crisje volgt alles opnieuw, wat Onze Lieve Heer haar op deze dag geschonken heeft. Wéér voelt ze de kus van de engelen, ván Jeus. Een vurig rein gebed stuurt zij de ruimte in. Géén mens kan haar gedachten tegen houden, niet één! Héél deze wereld neemt ze op in het gebed. Ook de armen en dat God haar de krachten mag geven om nog veel voor de armen te mogen doen. Ze ziet de ballonnen van Jeus en de konijntjes. Ze hoort nu fijne, ragfijne stemmetjes zingen. Ze ruikt iets, het is net, alsof ze weer daar buiten is. Wat 'n geur toch! 'n Machtige dag was het, met veel geschenken! En tenslotte nog het gebelk van de Lange! Dat waren bloemen, „orchideeën" waren het! Allen zijn ze voor Onze Lieve Heer. Ze gaan regelrecht naar het altaar......! Wat is het leven toch machtig mooi! Ze slaapt al, niets stoort haar, niets. De engelen waken!

„JEUS IS BIIJ DE DOE'VE, MOE'DER!"

Als je groot bent en je wilt je leven verruimen en de dagelijkse dingen je 'n aanloop geven om je vleugels uit te slaan, denk je, dáár ben ik mens voor, volwassen. Doch denk je terug aan je kinderjaren, dan voel je dat je dáár al begonnen bent. En het uitslaan van vleugeltjes door 'n kind is veel mooier dan dat van de volwasse mens. Het kind doet het op z'n gemak, het sliert vanzelf naar die nieuwigheden! Het gaat er vanzelf in over. De dingen spreken, ze hebben iets te zeggen, waar dan zo'n kind van dromen moet én, als het heel gevoelig is, ook nog van aan 't slaapwandelen gaat, waar dan zo'n volwasse mens weer angstig voor is, en toch niet kan ingrijpen, want dan maakt men stukken en brokken. Slaat je vleugels maar uit, Jeus, denkt Crisje, bekijk de wereld gerust, ook wij hebben het gedaan.

En waarachtig, Jeus heeft niet alleen zichzelf ontdekt, doch ook z'n omgeving. Met de kippen en konijnen heeft hij al kennis gemaakt. Dat zijn heel aardige dieren, maar waarom dat dieren zijn, weet hij niet. Dat spookt hem zo nu en dan al door z'n kop en dan komen de vragen los. Dingen zijn het, die hij niet begrijpt en waarvan Crisje straks nog eens wat horen zal. Fanny is naast hem. Hij kent Fanny als zichzelf en deze kent Jeus. Voor een tijd terug was het leven anders voor Jeus. En wat ook dat te betekenen heeft, het dwarrelt door z'n hele lichaampje, z'n rappe beentjes slingeren erdoor en z'n wipneus krijgt er 'n sierlijkheid bij, want dan denkt Jeus, en gedachten trekken zo'n menselijke kop uit de voegen. Je ziet dan strepen, „prakizere" noemt moe'der dat en vader zegt: „dat mô-je doe'n aij in de kis ligt". Ze hebben er nu geen tijd voor!

„Waorum is de wéreld veranderd?" wil Jeus van Bennad weten. Bennad kijkt naar z'n broertje, of die hem niet belazeren wil. Maar als Bennad merkt, dat het pure nieuwsgierigheid is, komt er:

„Das nog al glad, Jeus, de winter is achter de rug".

O, valt er uit Jeus, o, „is it um dat? Maor wat is een winter, Bennad?"

Ja, dat is ook wat. Wat 'n winter is? Bennad moet ervan grinniken.
„Ook dat is van eiges... Jeus, 'n winter hèt sneeij, wâ, en 'n zomer hèt mooie dage, dan schie'nt de zon".
„Maor waorum kan dèn zon dan in de winter nie't schie'ne?"
Dat wordt toch wel té gek, denkt Bennad. Hij is geen minsch van it stadhuus. Bennad kijkt eens rond, kijkt dan naar Jeus en ziet nu, dat hij maar van z'n werk gehouden wordt. Hij maakt zich van al dat gevraag af. En dat doet hij goed ook. Dat heeft hij niet zo slecht bekeken.
„Daor is Johan, én dèn is older as ik bun, vraog it dèn maor. Ik heb wel wat andes te doen".
Johan komt al. Jeus kijkt naar Johan, doch dan valt hem zélf iets in, hij neemt nu z'n vaart, sliert met Fanny achter de heufkes, het hof in, doch dan schreeuwt Bennad:
„Aij daor maor uut blie'f, wâ, of giij krie'g met moe'der te doen".
Kif is het, voelt Jeus. Bennad heeft alleen de duivel in, dat Fanny hem achterna loopt. Jeus kijkt om zich heen, hij ontdekt een nieuw paradijs. En hij staat er midden in. Waar zijn nu de vogels en waar zijn die mooie bomen? Water is er niet. Eerst denken. Dat andere land was mooier. Dit blad is hard. Dat andere blad, dat ze hier groenten noemen en opeten, dient daarginds voor versiering. Hij kijkt naar de kroppen sla, naar de bonenstaken, naar alles, wat hier alzo leeft en in de grond is gezet. Jeus kijkt naar de stengels en wil er alles van weten. Daar is Crisje al, want Crisje volgt hem, meer nog dan de andere twee, die hun rijk kennen en hun eigen heer en meester al spelen. Jeus kruipt door groen en kool en wil weten waarom dit hier is neergezet. Als Crisje roept:
„Waorum kroep giij oaver de grond en gebruuk gij ow bene nie't", hoort hij haar niet eens. Zo grijpen die dingen zich aan z'n leven vast, ze zuigen als het ware aan zijn zieltje, dat ook nu tot het leven spreekt. Jeus kijkt in de hartjes van de bloemen, kust ze, en neemt er 'n paar mooie van voor moeder. En als Crisje in het hof komt, helpt hij haar, maar hij helpt haar van

huis af en trekt de goeie dingen uit de grond, zodat Crisje steeds foeteren moet tegen haar Jeus. Crisje volgt hem. Ze stelt vast, dat Jeus geen ogen genoeg heeft om alles in zich op te nemen. Wat heeft dat kind 'n liefde voor de natuur, denkt ze, „as dèn maor gin boer wud", want dat is niks gedaon, „das armoei lijje!" Telkens hoort Jeus: „Gij mot dat nie't doe'n, Jeus, andes wud Onze Lieve Heer kwaod! Dèn kan nie't hebbe, dat gij zie'n boel uut de grond trek, das zonde doe'n!"
Maar dat, Crisje, kent hij nog niet, doch dat komt nog. Wat voert hij toch uit, denkt Crisje. Jeus trekt de dingen uit de grond en gooit ze dan de hoogte in. Dát kent Crisje. Dat heeft ze al eerder gezien. Jeus wil ballonnen maken. Zo'n kind toch. Alles wat rond is gaat de grond uit en de hoogte in. Maar omdat het zó gauw weer op de aarde terug is, gaat het hem vervelen en houdt hij er vanzelf mee op. Als het kind ook de hoogte in gaat, weet het, dat Crisje hem bij z'n kladder heeft en 'n pak voor z'n broek volgt, maar dat doet niet zeer. Het wordt alleen vervelend en dan moet je iets anders bedenken.
Crisje trekt het onkruid uit de grond en is druk bezig. Jeus scharrelt rond en zoekt iets anders, er is zoveel hier dat zijn interesse heeft en nieuw voor hem is. Toch keert hij tot de tuinen terug. Niet in die van Crisje, maar in tante Trui's tuin, dan kan Crisje hem lekker niet vinden. En daar legt hij zich neer en slaapt. Het duurt niet lang of z'n vriendje is er al, de oudste van die anderen, die soms met hem spelen. Maar hoe heet dèn, wil Jeus weten. Als dat kind voor hem staat, vraagt Jeus:
„Hoe hie't gij eigelik?"
„Ik hie't, José".
„Een mooie naam is it".
Als Jeus door de slaap buiten zichzelf is, is hij ouder en kan hij vragen wat hij wil en hij kan beter denken ook. Hij begrijpt alles. Jeus weet niet, dat die Lange er achter zit en dat die hem juist zoveel te denken geeft als hij verdragen en verwerken kan. Dat wordt, om zo te zeggen, volkomen uitgerekend en is voor later. Dat hier Crisje nog eens de narigheid van zal voelen, weet die Lange. Maar ook dat zal omzeild worden. Een ding is er, dat

alle aandacht vraagt voor de Lange, Jeus moet leren denken. En de zenuwen hebben dat denken te verwerken, zodat ze later „kúnnen verwerken"...... uithouden, wat er alzo door de menselijke hersenen gaat.
José heeft tegen Jeus gezegd, dat hij maar op zijn rug moet gaan liggen. Dan kan hij zien waar José leeft. En nu Jeus ingeslapen is en in de wereld van José leeft, ziet hij tevens de Lange man, die hem vriendelijk aankijkt en ook al nét zo als vader dat kan, plat spreekt alsof hij het heel z'n leven heeft gedaan. Daarom is die man zo eigen met Jeus. Die man begrijpt het kind en klimt volkomen in dat hartje en Jeus houdt net zoveel van dèn als van Fanny en van Crisje. Hij weet precies hoeveel hij al van zijn vader houdt, doch dat haalt niet bij dat wat hij voelt voor Crisje en déze Lange, die nóg meer dan 'n vader voor hem is. De Lange heeft het nog nooit in z'n hoofd gehaald om ballen voor hem mee te brengen. En dan die lichtjes! Nu Jeus de wereld van z'n vriendje betreedt rent hij José tegemoet en vliegt hij hem om z'n hals. Wat kan Jeus hier toch hard lopen, hij vliegt bekant. En José zegt tegen Jeus, dat hij hier ook vliegen kan, maar hij dat daar niet moet proberen anders valt hij tegen de grond en komen er ongelukken. Zal Jeus dat nooit vergeten?
„Néé, van eiges nie't, dat begriep ik", krijgt José te horen en men weet daar, dat Jeus het niet in zijn hoofd zal halen om van het dak te springen omdat hij denkt te kunnen vliegen. Dat moet die Lange voorkomen. En dát wordt heel sterk in het leven van Jeus gelegd, het wordt er eigenlijk al in gebrand. Want deze Lange wil geen narigheid, in géén geval voor Crisje, want dat is de bedoeling niet. Jeus is in handen van engelen en engelen brengen geen narigheid, die weten precies wat ze doen!
„Waor lééf giij eigenlik, José? Is dat de hemel?"
„Néé, Jeus, dat hèt now niks met de hemel te make, maor it is wel 'n stukske van dèn, waor ow moe'der it altied oaver hèt".
„En daor is ook Onze Lieve Heer?"
„Néé, daor nie't, Dèn is urges andes".
„Kan'k Dèn dan is nie't zien?"
„Misschien straks, maor dat wèt ik ook nie't, Jeus, as giij ow

best doe't".
„Kan dat zoepwief in de hemel komme, dat kan toch nie't wâ?"
„Ook die kan in de hemel komme, Jeus, maor ziij mot it eige léve verbéétere".
„Das krek it eigeste wat moe'der zeid, José".
„Ow moe'der wèt it, Jeus".
„En Gerrit Noesthede, dèn niks as gekheid verkuch?"
„Ook dèn kan in de hemel komme, Jeus, alle minsche kunne hie'r binne komme as ze maor goe'd wille léve".
Jeus houdt z'n vriendje tegen en vraagt:
„Waor is now de Lange, José, dèn net as vader is?"
„Dèn hèt now wat andes te doe'n, Jeus, maor dèn kump zómedeen weerum".
Elke stap in deze wereld geeft hem te denken. Jeus ziet iets en schreeuwt:
„Kie'k is, José, wat zun dat mooie".
Jeus kijkt naar de prachtige vogels die hier leven, hij roept ze en ze komen waarachtig op zijn hand zitten. Dit is 'n belevenis voor hem, waarvan hij moet genieten. Als hij José vraagt of hij er 'n paar mag meenemen moet José hem teleurstellen, want dat gaat en dat mag niet, zij hebben hun levens daar al gehad en behoren nu bij Onze Lieve Heer. Je kunt er Crisje alles van vertellen, zegt José. Dan zal je moe'der gelukkig zijn. Meer zal Crisje zeker niet willen bezitten, indien je er haar alles van zegt. En Jeus begrijpt dat, het schijnbaar zo onnatuurlijke is zo klaar als 'n klontje. Hij snapt het direct en daar weet Bennad de balle van af. Maar José heeft heel iets anders voor Jeus. Kijk is?
Wat Jeus ziet zijn prachtige peren, perziken, pruimen, zoals men ze op aarde niet kent. Hij eet er van en zegt:
„Verdikke nog aan toe, wat zun deze lekker. Hie'r hoe'f ie niks andes te ééte, wâ? Das nog al glad. Wat ik daor mot ééte is soms zo vet as bagger en stik ik in. Maor tante Trui en moe'der zegge, daij dat neudig hèt veur it lichaam, andes wok krank en zun ze nog verder van huus. Maor giij hèt jao niks neudig, José? En ook dat is te begriepe. Kenne de minsche dit lééve, José?"
„Néé, das te zegge, Jeus, weinig. Maor daor zú giij ze wel van

vertelle".
„Dat beloaf ik ow, José, ik zal ze dit zegge, vader en moe'der, Trui, de ganse buurt, Bennad en Johan en Gerrit, ze zulle it van mie'n heure. En wod hie'r ook gezonge? Kunne ze hie'r zo zinge as vader dat kan en Peter en Gerrit Noesthede en Jan Maondag?"
„Ik wèt, Jeus, dat die goe'd zinge kunne, maor hie'r zinge ze toch béter. Giij mot nie't vergéte, hie'r zinge ze veur Onze Lieve Heer en das heel wat andes".
„Das waor, José, dat kan'k begriepe. Dat za'k va'der zegge".
„Maor now mô-je weer naor huus, Jeus".
Jeus ziet de Lange komen. De vriendjes vliegen elkaar om de hals en drukken elkaar aan het hart. Het afscheid is moeilijk, maar als Jeus goed oppast, hoort hij, komt José werkelijk bij hem terug. Doch dan neemt de Lange een vaart, sluit Jeus in z'n armen en brengt hem terug naar de sla, de grond van tante Trui, de aarde. Jeus kijkt zijn vriend in de mooie ogen en kust de Lange. Jeus hoort:
„Giij bunt mien jonge, Jeus"...... wat Jeus nog hoort als hij wakker wordt. Hij wrijft zich de ogen uit en springt op. Ze zoeken hem al, moe'der kan hem niet vinden en Johan schreeuwt ...... J...e...u...s, J...e...u...s, waor zit giij? Ze rennen het huis in. Vader is al thuis. Waar heeft dit kind gezeten? Hij moet bij de Lange komen. Crisje is al met het eten bezig.
„Waor bú giij zolang gewéés, vertel mie'n dat is gauw, wâ?"
Johan vertelt, dat hij Jeus in het hof van tante Trui zag liggen.
„Hij was daor aan it maffe, vader". De Lange bekijkt z'n kind. Hij ontvangt hem niet vriendelijk, aller ogen zijn gericht op Jeus, Crisje weet niet wat zij er van denken moet.
„Kom giij is biij mie'n". De Lange trekt hem op z'n schoot en vraagt opnieuw:
„Waor was giij, waorum mot moe'der naor ow zuuke?"
Jeus kijkt de Lange recht in z'n ogen. Geen spiertje van het kind vertrekt; hier spreekt iets tot de Lange, waarvan hij maar moet begrijpen of het kinderlijk, dan wel menselijk is. Hij moet dit leven aanvoelen als vader, als volwassen mens, en dat is niet zo

eenvoudig, Lange. Hier is meer voor nodig dan 'n streng woord, hier is voor nodig éénheid, het afdalen in de ziel, het volgen van die gedachtenwereld, anders sta je er glad naast. En Crisje weet al, dat de Lange er naast is, op deze wijze krijgt hij geen woord uit het kind. Jeus zwijgt! De Lange roept het kind tot de orde, hij is het en geen ander. Zijn kinderen zullen op elke vraag een antwoord geven en goed ook. Jong of oud, Johan of Bennad, doet er niks toe, als vader iets te vragen heeft, hebben ze het te weten, kunnen ze ja en amen zeggen en meer niet. Crisje vindt nu al, dat deze tucht te strak is, het zijn nog kinderen!

„Waor wás giij", wát mot giij daor tusse de plante beginne, wik wette", herhaalt de Lange. Maar er komt geen woord over de lipjes van het kind. Het kijkt naar Crisje, Johan en Bennad. En zie, uit de ogen straalt er...... „moe'der, waorum mok praote? Waorum is vader zo hard tegen mie'n? Waorum zo vrég? Ik hèt toch niks gedaon, moe'der?"

Het is net, alsof het kind voelt wat Crisje wil. Jeus kijkt naar de Lange. Hier is een wereld aan het werk, waarvan de Lange niks kent, niks voelt en niks ziet. Gedachten vliegen ongezien naar het andere hart. Ze nestelen zich daarin, worden gevoeld, verwerkt en weer uitgezonden. Onfeilbaar is dit aanvoelen en instellen en het begrijpen. Je hoeft er geen woorden voor te vinden. Je hoeft je lippen niet te openen, het gaat allemaal vanzelf, het kost niks. Je hoeft er niet geleerd voor te zijn, het leeft in de natuur. Het is óók een eigenschap, het leeft in élk mens, áls je er gevoelig voor bent en dat uitzenden en opvangen van Onze Lieve Heer, weet Crisje, als 'n genade gekregen hebt. Maar de Lange heeft er niets van! Niks! Dát weet, Crisje! En nu verschijnt er 'n glimlachje op dat snuitje, het gevoel van, „wat wil je eigenlijk van mij! Als de Lange opnieuw vraagt: „waor was giij", valt er resoluut uit dit leven tot de Lange, waar deze geen raad mee weet:

„Ik was in de hemel, vader!"

„Wat?......" Zie je Lange, daar heb je niet op gerekend. Crisje straalt! Zij vindt dit gevraag 'n marteling voor haar zelf en voor

Jeus. Johan en Bennad beginnen te lachen. Maar daar komen ze spoedig van terug, er valt al voor die twee:
„Smoel dich...... verstaon? Hie'r is niks te lache".
Wat nu? De Lange weet niet wat hij zeggen moet. Dit is iets nieuws voor hem. Een kind van twee en 'n half jaar verteld hem, dat het in de hemel is geweest. Vlug komt er van de Lange:
„Zo, bú giij in de hemel gewéés?" Johan en Bennad moeten toch lachen en krijgen 'n draai om de oren. Jeus kijkt ook. Hij stuurt tot de jongens, dat ze er zich maar niks van aan moeten trekken. En ook nu, want daar is Johan gevoelig voor, is het, of z'n oudste broertje Jeus voelt en z'n gedachten voor zijn medelijden opvangt. Johan verandert op slag, het is te voelen en te zien, maar de Lange heeft het niet in de gaten. Crisje, já, Crisje, zij heeft het aangevoeld en begrepen. Crisje denkt: hoe is het meugelik?
„En wat hét giij daor gedaon, as ik vraoge mag, Jeus?"
Zie je, Lange, nu komt er leven in het kind. Dit is 'n andere toon, dit raakt het leven en vertelt iets aan de ziel. Jeus kijkt stralend van geluk naar de Lange en zegt:
„Daor hèk appels en péére gegéte, én proeme, én abrikoze!"
Bennad krijgt de stuipen van het lachen, maar Bennad vliegt door 'n klap van z'n stoel. „Nog één keer en giij gaot de kelder in, wâ, bun ik hie'r de baas of bú giij it!"
„Hendrik toch" zegt Crisje. Maar de Lange zegt tegen Crisje:
„As ik praot hebbe ze te luustere, Cris".
Dit is nu het probleem. Appelen en peren gegeten in 'n hemel? Die ligt te ver weg voor de Lange en daar heeft hij ook geen verstand van. Hij vraagt verder:
„En wat nog meer, Jeus?"
„Búk vergéte", zegt Jeus snel. De Lange vraagt Crisje:
„Sins wanneer praot dèn as brugman, Cris?"
„Dèn praot de hele dag, Hendrik. Waor dèn it vandaan hult, ik wèt it nie't, maor dèn vrug ow now al de oore van de kop".
„Zo, wi giij 'n geleerde worre", want as giij now al begint te praote, zie'k ter dat nog van komme ook. Maor ik bun der ook nog. Dat zal ik wel veur ow uút make, wâ? En wat hèt giij daor

gedaon, Jeus?"
„Búk vergéte...!"
De Lange kan er geen wijs uit worden. Waar hij echter wel van weet is, dat het eten klaar staat en er nu hier ook gegeten moet worden. Crisje zet het eten voor Jeus klaar. Het ís eten! Jeus zegt:
„Ik mot gin éte, moe'der!"
„Wat? zegt de Lange, „gij mót gin éte? Hebbe wiij hie'r nog wat te zegge? Veruut en gauw ook, éte! Hie'r hèt giij nog niks te zegge en moe'ders éte is net zo lekker!" En tegen Crisje: „Waor was giij met 'm, Cris?"
„Achter in it hof, Henrdik, maor dèn trok mie'n alles uut de grond. En toen was dèn in een keer wég en zag ik 'm nie't meer. Hij is toen zeker in it hof van Trui gaon spulle. Alles wat kleur hèt, smit ie de hoogte in".
„Dèn wud nog kunsschilder, Cris, geleuf mie'n, die beginnen al vroeg. Maor in mie'n familie gin kunsschildes. Dan kan dèn armoei liije! Ik heb nog wel wat andes in mie'n kop, dan te varwe met stúkskes en met varf te kladdere. Dat wud goe'd betaald, Cris, asse 'n goe'd pótret kunne make. Maor dèn zal zinge. Zinge zal dèn en niks andes. Wat giij, Jan?"
Johan kan nu voor den dag komen, vader haalt hem in het gesprek en Johan zegt heel beleefd: „Jao vader!" Niks meer en nét zat, das mooi van ow Johan, zo heurt het! De Lange krijgt er lol in, hij moet er zelf om lachen, het wordt nog 'n klein snoeperig feestje. Bennad grijpt die mogelijkheid aan en doet al gek, die weet van baldadigheid niet hoe zichzelf aan te stellen, doch, even tever en de Lange is er al. De Lange zet Bennad recht in z'n stoel. Die zit weer, iets te hard voor Crisje, maar wat kan ze doen? En nu eten!
„En giij, stie'fkop, ééte...... ééte zeg ik ow en met praatjes hè'k niks te make!"
De Lange wringt de lipjes open, het kind weigert te eten. Maar dat is niet zo moeilijk, vader kan alles. En Crisje ziet, dat de Lange Jeus over z'n knie legt en het kind 'n pak slaag geeft, waar het 't mee doen kan. Jeus zit naast de Lange, Bennad ver-

slikt zich intussen en stikt bijna in 'n aardappel, die in z'n keel hangt. Ook Bernard gaat over de knie van vader. In 'n wip vliegt het stuk aardappel op de grond en kan Bennad weer verder eten. Crisje vindt het 'n kermis. Is dat nu rust? Is dat nu eten? Heeft ze zich dáár nu voor uitgesloofd? Maar Crisje moet nu niets zeggen, zij maakt het dan maar erger. Ze slikt haar gevoelens in, geen woord komt er over haar lippen. Zo nu en dan zegt ze iets om de Lange er aan te herinneren dat er gegeten wordt. De Lange doet alles tegelijk, hij praat en heeft z'n handen vol met de jongens. Een zit er op z'n schoot, verhuist naar een stoel, wordt weer opgepakt en op z'n schoot gezet. Even later zit het kind weer op het stoeltje. Er wordt gepraat, gehandeld, klappen uitgedeeld. Er is „niks" aan, voelt Crisje. Dit is geen eten meer, dit is 'n kermis. Maar de Lange zal het straks wel te horen krijgen; nú zal Crisje niets zeggen, want de kinderen zitten erbij en dan neemt zij het ontzag van de Lange weg.
Nu is Jeus weer aan de beurt. Eéte, commandeert de Lange, ééte zui!" Crisje maakt 'n prakje klaar, lekker is het! Maar Jeus heeft Crisje vergeten, de band van zoëven is verbroken, het contact van gevoel tot gevoel is wég! Jeus negeert Crisje. Moe'der kan niets bereiken, ook al smeekt moe'der, dat Jeus eten moet. Wég is alles, wat nu? Dat kan de Lange niet verkroppen. Ook geen ontzag voor moe'der? Nu de Lange met geweld het kind tot het eten wil dwingen, flapt het kind er uit:
„Ik mot gin ééte, van dit ééte kan'k wel kotse!"
„Gadverdamme nog aan toe", hoort Crisje, „das toch al te gek". De Lange grijpt het bordje met eten, laadt 'n hap op 'n vork en lanceert die naar het kind, maar het mondje blijft gesloten. Hendrik wringt het mondje open en stopt het eten naar binnen. Jeus weigert, toch krijgt de Lange het zover en lacht triomfantelijk het kind toe. „Das één en now al die andere nog, wâ. En kui as de dondes it bed in kroepe".
Dacht je dat, Lange? Wacht is eventjes, dan zul je wat beleven. Jeus kotst het eten uit. Het kind moet braken. De Lange schrikt. Crisje vliegt op het kind af en grijpt het uit de handen van de Lange.

„Giij ook met ow zotteklap, zie-je dan nie't, dat it kind nie't éete kán?"
Hendrik komt tot zichzelf. „Hèt dèn wat, Cris?"
„Dat zie't giij toch eiges wel, Hendrik".
„Ik geleuf waarachtig, Cris, dat dèn appels en péére hèt gegéte, daor kan niks meer in, wâ?"
Crisje legt Jeus in z'n bedje. Even later hoort Hendrik, dat Jeus „Lange" zegt...... maar toch, als de Lange het wil weten, niets met hem te maken heeft. Jeus ziet de andere Lange en die is héél anders, anders dan déze, zijn vader. Want die begrijpt hem niet. Hendrik hoort, dat het kind droomt. Hij hoort een naam, José is het!
„Wat is dat, Cris?"
„Wèt ik nie't, Hendrik, maor dèn hèt it meer oaver dèn naam".
„Mien God, Cris, dèn praot gauw, wâ?"
„Dèn, Hendrik, denk meer as Johan en Bennad en ik en giij biij mekaar. Daor zui nog wel wat van beléve! Maor now is wat andes. As ik ow was, zo'k de kindere andes aanpakke. Giij slaot jao alle ontzag uut de ribbe, das gin opvoeie meer, Hendrik!"
Crisje krijgt te horen, dat de Lange heus wel weet hoe hij de kinderen te leren heeft. Als die blage nu leren, hoeven ze het, als ze groter zijn, niet meer te doen. En de Lange is niet van plan om er zátvréters van te maken. Luisteren, dat zullen ze.
Maar Crisje zegt:
„Dit was dan toch poppekas; dat zèg ik ow. Daor is gin begin en daor is gin ènd, aan al dat opvoeie van ow, Hendrik".
Hier kan de Lange het mee doen. Toch heeft Crisje wel gelijk, voelt de Lange. Er was geen rust meer, geen orde. Hij werd eigenlijk al uitgelachen, ook al slaat hij het gelach van tafel af. Ze zwijgen even, ze denken er over na en beiden weten: kinderen opvoeden is niet zo eenvoudig. Het is het „argste wat ter is", maor dat kan'k wel, hoort Crisje, daor bun'k eiges biij!"
„En dat wèt ik", valt er nog van Crisje, „dát wèt ik!"
„Wat wèt giij, Cris?", wil de Lange toch wel eens weten.
Crisje moet denken. En daar heeft Crisje tijd voor nodig. Doch dan antwoordt ze:

„Ik zal ow is wat zegge, Hendrik. As giij zo deur gaot dan slaot giij it beste wat dèn hét aan stukke en brokke! Dat zèg ik ow! En daor zui nog wel is spiet van krie'ge! Zag giij dan nie't, Hendrik, dat Jeus zie'n eiges nie't was?"
„Maor mot ik", vliegt de Lange op, „now al kie'ke of mie'n kindere het naor hun smaak hebbe? Das gadverdikke ook wat! Bu-je gek, Cris? Laot dat maor aan mie'n oaver. Ik wèt wa'k doe'n kan en ze hebbe te luustere. Das alles! En now wik niks meer heure!"
En nu is het afgelopen! Nu wil ik niets meer horen. Maar kon je dit maar begrijpen, Lange. Dit is de val van deze wereld! Kletspraat is het! Dit is het contact met kinderen? Onzin, Lange! Jij weet het! Crisje is er glad naast. Jij kent je kinderen! Jij bent 'n geboren psycholoog. Jij weet alles en daarom ben je ook de Lange Hendrik, 'n geweldenaar ben je. Maar het machtige mooie is er af! Veronderstel echter, Lange, dat je dit had kunnen aanvaarden? Wat had Jeus je machtig mooie dingen kunnen vertel.-len. Hoor je niets, Lange? Luister toch, Jeus droomt! De woorden vliegen zo over die lipjes. In de hemelen kunnen ze beter zingen dan vader. Peter, die toch 'n pracht van 'n stem heeft, Lange, is ter niks bij. In de hemelen kunnen ze zingen, waar dat hier, waar jij je zo druk om maakt, maar varkensgeschreeuw bij is. Of geloof je niet, Lange, dat de engelen kunnen zingen? Had je maar geluisterd, Hendrik. Maar wacht maar, wij zijn er nog niet. Eén ding kan ik je zeggen, hier heb je niks van! Niks, je kent je kind niet! Crisje wel!
„Mô-je dat heure, Cris!"
Crisje geeft hem geen antwoord. Zij weet, dát had zij te horen gekregen, maar Hendrik geeft het geen ruimte. Weer hoort Hendrik het kind „Lange" zeggen. Nu smeigelt de Lange, thans wordt zijn ziel week. Een mooi gevoel is het! Nu hoort hij het zélf! Het klinkt prachtig, dát Lange. Mooier nog dan „vader", dáár is niks aan. Maar ze mogen geen Lange zeggen! Nooit! En toch? Dát daar, klinkt zó zacht, zo begrijpelijk, zo dicht bij.
De volgende morgen is Jeus niet bij Crisje vandaan te krijgen. Hij hangt aan haar rokken. Waar zij is, daar is Jeus. Crisje praat

met hem en zij weet, Jeus luistert, hij verwerkt alles, elk woord. „Mô-je vandaag mie'n rokke vas holde, Jeus? Das arg wâ, aij in de hémel kunt kieke en wiij ow nie't kunne begriepe? Jao, das arg, Jeus! Maor ik bun der ook nog!"
Crisje voelt waar het kind mee bezig is. In dat kleine hoofd worden nu de grootste problemen verwerkt. Het zijn problemen, waarvan de ouderen geen snars weten. Oudere mensen, maken er „spas" van, kletskouserij, kinderlijke nonsens. Een fatsoenlijk en arbeidzaam mens, 'n mens, die op beide benen staat, is geen leven om zich daar in te verdiepen...... God bewaar me toch, wij hebben wel wat anders te doen. Maar Crisje kent haar Jeus, zij gaat begrijpen, dat hier Onze Lieve Heer spreekt, waar zij van leren kan. Hoe duidelijk waren de gedachten, toen Jeus tot haar opkeek gisterenavond aan tafel. Ze hoorde het van binnen! Er was daarin 'n stem die vroeg: moe'der, giij mot mie'n helpe! Wat voor een schone wereld is het toch. Rust was het, o, die stilte. Maar wat zal Jeus het moeilijk krijgen. Mijn Lieve Onze Heer, als dat nu al begint.
Jeus zit alweer in het hof. Hij vervolgt zijn weg. Hij volgt dat, wat hij gisteren wilde beleven, doch ziet, dat dit hof niet is, zoals hij daar bij José mocht zien. Dit is armoede, dit is niks, dood is alles, er zit geen leven in. Bij José groeien appels en peren, hier zie je die niet. En de kleuren hier wordt je misselik van. Hoe veel heeft hij Crisje te vertellen. Maar het kan niet, hij kan nog niet denken en toch, z'n hoofdje wil, van binnen wil het ook. Iets is er, waardoor hij zich zelf armoedig ziet. Wat is het, Jeus? Daarginds ben je ouder, hier ben je als andere kinderen. Maar je kunt denken. Alléén de woorden nog en dan kun je beginnen. Maar wij zullen je wat helpen, Jeus. Wij zullen je helpen zoals men 'n wonderkind helpt, dat naar 'n piano kruipt en dan daarop speelt. Dat van jou is anders, dit is moeilijker, máár, Jeus, zullen wij het eens proberen? Zullen wij ónze woorden in je neer leggen? Vang je ze op? Beleef je ze dan? Já, hè, het gaat! Wat zo'n ander kind kan, kun jij ook. Nu zijn het alléén gedachten, en daarvoor heb je woorden nodig. Zinnen moet je maken. Dan trekken wij je leven in dát andere op. En nú, Jeus, leer je elke

dag, ben je elke dag anders en groei je Bennad en Johan boven hun kop. Spoedig, Jeus, zal Crisje dat zien en kan de Lange já en amen zeggen, of hij wil of niet, Jeus. Dát komt nu! Nú gaat het beginnen, en dat is alleen mogelijk, omdat je ín de wereld was van José!
En Jeus weet het. Het is gek, maar als hij daar is valt het praten hem zo makkelijk. Daar gaat het van eiges, hier is het moeilijker. Wat ziet Crisje nu? Jeus heeft 'n stok gevonden en slaat zich op z'n kop. Crisje roept:
„Bu-je gek geworre, Jeus?" Jeus zegt, dat hij denken moet! Voel je het Crisje?
Maar Jeus is niet gek, Crisje. Jeus wil z'n kop beter laten denken. Z'n kop krijgt 'n pak rammel. Maar voel je, Crisje, hoe verschrikkelijk het is? Jeus kan zichzelf wel afranselen. Dat hoofd is achterlijk en hij slaat het naar zichzelf toe. Hij is verder dan z'n hoofd kan verwerken. De hersenen willen nog niet zoals hij het wil. Crisje moet er om lachen. Maar Jeus lacht niet. Wat een zaligheid beleeft Crisje toch en wat is het leven toch mooi! Maar ook dat, Crisje, zijn maar enkele momenten. Hoor je en voel je niks?
Trui staat voor Crisje en foetert. Ze hebben haar ganse hof vermoord! Is dat 'n schandaal? Dat hebben de jongens gedaan, zegt Trui. En nu kan ze weer opnieuw beginnen. 'n Schandaal is het. Alles is uit de grond getrokken.
„Waorum let giij nie't béter op ow belhames", voegt zij Crisje toe. „Niks kump ter van terech, niks, it zun galgestroppe van de eerste rang, aij dat maor wet".
Hoe kan Crisje het Trui aan het verstand brengen, dat zij als moeder van haar kinderen niet héél de dag de kinderen kan nalopen? Dat verstaat Trui toch niet. Natuurlijk, het is verschrikkelijk en Crisje zal er voor zorgen en Trui heeft gelijk, maar galgestroppen, néé. „Das onzin. Dát zun mie'n kindere nie't, Trui, das tevul gezeid!"
Trui vindt het nog te weinig. Wat nu, Cris? Niks Trui, wij zullen zorgen, dat het niet wéér gebeurd, das alles!" en Trui, die toch Crisje niet vermoorden kan, die niet weet, wat zij er van

zeggen moet, staat machteloos, want het zijn nog altijd kinderen. Trui is woedend, maar het beste wat ze kan doen is te maken dat ze weg komt. Crisje was nét zo lekker met Jeus bezig en nu verdwijnt alles in één keer. En zoveel heeft Jeus toch niet uit de grond getrokken? Trui maakt van 'n mug 'n olifant. Ze kent Trui. Die ziet alles zwaar en gewichtig. Je zou er eigenlijk nog om moeten lachen. Jeus trekt zich van Tante Trui de balle aan, Jeus vraagt al of ze niet vertrekken wil, hij kan nu niet denken. Tante Trui verzet voetje na voetje, ze verdwijnt van Crisje's erf. Ze schuffelt haar poortje door en is niet meer te zien. Doch Crisje hoort haar nog. Trui's gedachten komen op haar af en die zijn erger nog, véél en véél erger, dan het stoffelijke gepraat van haar zuster, als Crisje er met haar neus bij staat, om zo'n aframmeling te ondergaan.
„Bú giij 'n galgestrop, Jeus?" Crisje praat nu niet zo hard, veronderstel eens dat Trui haar zou horen. Máár galgestroppe zun heel andes. Die jatte, wat ze maor kriege kunne. Crisje's kindere nie't! „Galgestroppe", wat 'n vreselijk woord is dat toch. Het komt, omdat Trui zélf geen kinderen heeft! „'n Galgestrop??" Crisje komt er niet vrij van, het woord striemde haar leven en haar hart. Erg is het! Bennad, jao, voor Bennad is Crisje wel is angstig, want die zit overal aan. Maar Crisje houdt die dan ook in het oog anders gaat hij naar de kelder en dat is heel erg! Ze gaat veel liever zélf in de kelder, maar de Lange is ernstig. De opvoeding van de kinderen heeft de Lange in zijn handen. En probeer eens te liegen, Crisje? Dát kan je niet. Doch het is voor Crisje alsof haar hart breekt, wanneer ze de Lange moet zeggen, dat Bennad kattewaad heeft uitgehaald. Dan komt er 'n klacht, 'n sterke pijn in haar op en kan ze wel belken. Hier is Crisje bezorgd over, want Bennad kent nog geen zorgen van Crisje. Bennad volgt een eigen leven en leeft in zijn eigen wereld. Bennad is de felste, de vlugste en de wildste! Bennad zit overal aan en denkt, „wat van ow is, is van mie'n. Vooral appele en péére, weet Crisje. Waar dat schip stranden zal? Dat Crisje met Bernard last krijgt, ongenoegelijke dingen met Hendrik, weet ze ook. Hoe ouder Bennad wordt, des te meer zal dat kind z'n buurt verken-

nen en gaan overheersen. En ze bidt voortdurend om Bennad in het zadeltje te houden. Helpen doet het niet, maar Crisje geeft het niet op. Eéns zal haar gebed toch verhoord worden. En 'n vast karakter trapt van zich af, voelt het bidden, weet ze ook, daar heeft ze haar bewijzen voor gehad. En dan is het leven niet zo mooi. Nu is het leven moeilijk, vooral, wanneer Trui er zich mee bemoeit. Maar galgestroppe, néé, dat is teveel!
„Bû giij in der hof gewéés, Jeus? En hèt giij daor alles uut de grond getrokke?" Het kind kijkt Crisje in de ogen. Het denkt er over na, maar het zal ook iets zeggen:
„Mag dat dan nie't, moe'der? Ik was aan it spulle?"
„Vuult giij dan nie't, Jeus, dâ giij moe'der verdrie't doe't?"
„Jao, moe'der", krijgt Crisje. Zij kan al 'n gesprek met Jeus voeren. Ze krijgt de belofte van Jeus:
„Ik zal it nie't meer doe'n, moe'der!"
Crisje is gelukkig, hoe begrijpt het kind toch dadelijk wat of ze wil. En zij wéét, hoe zij het leven moet benaderen.
„Das nog is flink van ow, Jeus, wat maak giij mie'n toch gelukkig. Maor mot giij nie't ééte? Giij zult wel rammele van de honger, wâ? Giij hèt gistere aoved jao niks te ééte gehad!"
Dat is waar, Crisje, Jeus is hongerig, geef hem iets lekkers, 'n boterham met spek, dit lichaam heeft goed eten nodig, het denkt veel te veel. Crisje maakt iets voor hem klaar. Jeus, ziet ze, smiespelt z'n boterham op en speelt tegelijk. Het lijkt wel of Crisje ogen in haar rug heeft. Ze ziet alles. En daar moet Jeus niks van hebben. Hij is al weer op onderzoek uit. Hij heeft iets nieuws nodig. Die kippen vindt hij kakelaars en waarom 'n hond blaft, en die dáár zo blaffen, begrijpt hij niet. Hoe het te verklaren, kan hij niet. Wel leven die gedachten in het kind, maar die kop van 'm wil nog niet. De konijntjes, dat zijn mooie dieren. Maar die kan Jeus niet meer te pakken krijgen, de Lange heeft 'n slot op de hokken gezet. Crisje kon niets anders meer doen dan de konijnen vangen, die nu lekker konden eten, zag Jeus, en daar was voer genoeg. Tot achter in het hof zat ze de konijnen achterna. Johan en Bernard moesten haar helpen. Eén konijn konden ze niet terugvinden, maar Johan gaf het niet op. Die zat

echter bij tante Trui in het hof en kwam er lekker dik gevreten uit. En ook daar had Trui weer iets van te zeggen. Het zal niet weer gebeuren, Trui, was het laatste woord van Crisje. Doch deze beleefde de ene narigheid na de andere, door de jongens van Crisje en had er schoon genoeg van. Wat ze daar nog van beleven zou, ze moest er niet aan denken. In de gevangenis kwamen ze. Voor Trui stond dat al in de annalen beschreven. Je kon het op je vingers uittellen ook. Zij kende haar spruitjes, maar ze moest ze niet. Kinderen? Bah...... had je maar last van. Ze voelde zich gelukkig. Blij was zij, dat Onze Lieve Heer ze haar niet had gegeven. Je zag niks dan ellende door de kinderen ontstaan. Ze zaten overal met hun vingers aan en geen „tuut" lieten ze met rust. Varkens pesten, zodat de dieren er zenuwachtig van werden. Ze had heel wat om over te foeteren. En dan dat „gescheit" op haar dak van al die duiven. Je woonde gewoonweg achter de buurt, daar, waar het zootje leefde. Van 'n nette Grintweg was er niets meer over. Goddank hadden ze het lef niet om zo maar bij haar binnen te lopen. Trui hield de heertjes van Cris wel op 'n afstand. Voor haar hadden ze ontzag. Kinderen opvoeden konden ze daar niet, die Lange sliert had drukte genoeg, maar dát? Enfin, die kon alléén drukte maken. Zingen. Já, maar daar kwam ook wel 'n gat in!
Van kinderen kon Trui wel kotsen. Kon ze maar 'n ander huis krijgen, dan nam ze de benen. Stom, dat Gradus zich had laten bedriegen, anders had zij lekker op de bult gewoond. Heerlijk vrij, alleen, doch ook dat ontglipte haar. Trui, wist Crisje, zat heel de dag alleen in het huis te chagerijne en kwam ze eens buiten en werkte ze even in het hof, dan had ze direct ruzie met Cris over de jongens. Trui lachte Crisje fatsoenlijk uit. Dat onsmakelijke gedoe met die armen van Crisje, had voor Trui niets te betekenen, het was eenvoudig, kale kak! Als zij op haar wijze niet in een hemel kwam, dan bleef Trui er maar uit. Op stuk van zaken kon je leven zo je wilde. Als je maar geld had en dat had ze gelukkig! Gradus verdiende goed!
Wanneer Trui zag, dat Crisje met vrouw de Man sprak, die vrouw woonde immers naast Crisje en je kon haar toch niet

eeuwig voorbij lopen en negeren, want dat is het verschrikkelijkste, dat er op deze aarde bestond en de mensen het meest pijn deed, spuwde Trui haar gif uit, door Crisje dood te slaan met haar blik. En hoe gek ook, het zoepwijf zag en voelde het! Zo óngevoelig was dat zoepwijf toch ook weer niet. Daar kwam nog bij, dat dit zelfde zoepwief harde, rake woorden kon zeggen, die er uitvlogen alsof ze door een rechter werden gesproken en daar kon Trui het meestal wel mee doen. Trui kon, ook al had zij haar woorden steeds gereed, het zoepwijfje niet aan. Die was haar te glad en te scherp af. Toen Trui op een keer dacht het vrouwtje eens te kunnen vatten, kreeg ze te horen:
„Wiij zulle veur ow 'n wéreld allénig bouwe, dan kui alle minsche de hals umdreeje en hèt giij ow rie'k alléén, wâ?"
Daarna volgde er nog wat en hoorde Trui:
„Ze mosse ow is schraaaaape!!......" En wie dát snapte, schrok toch, want het had met kinderen krijgen uit te staan!
Trui riep: „barst veur mie'n pat, stikke kui, strontwief!"
Indien Trui niet maakte dat ze weg kwam, had vrouw de Man haar zwarte hond op haar afgestuurd, waar heel de buurt bang voor was. Hector was niet voor de poes. De hond lag altijd aan 'n ketting, voor zijn bijten in alles wat los en vast zat. Vele menselijke kuitjes hadden het al moeten bezuren en was een dokter bijgeroepen. Zo vals was dèn, dat zélfs Bennad ontzag voor hem had. Doch het wonderbaarlijkste was, Jeus kon met Hector ravotten zo hard hij wilde. De hond deed hem niks, integendeel! Hector jankte al als Jeus 's morgens buiten kwam. En het eerste wat Jeus deed, was Hector goeiedag zeggen. Vrouw de Man hield Hector èn Jeus in het oog, want ze vertrouwde haar hond niet. Vandaag was hij lief, morgen kreeg je 'n beet en zat ook zij in de narigheid. Vrouw de Man wilde met geen mens te maken hebben, de énige mens was Crisje. Zo nu en dan hadden ze wel is 'n gesprek. Maar hoe dat mens aan die woorden kwam, begreep Crisje niet. Nog nooit in haar leven, zo oud als ze was, had Crisje van léégschrape gehoord. Waar dat mens al niet aan dacht? Trui stikte van gif, het raakte haar zo, dat zij dagen lang zat te belke en Gradus met z'n vuisten op

tafel moest slaan om Trui te kalmeren. Maar Gradus kreeg niet te horen wát ze eigenlijk had. Trui was zo verstandig niets te zeggen en Gradus begreep misschien dat vrouw de Man raak geslagen had.
Hector bleef echter kwispelstaarten en vrouw de Man bleef kijken. Trui leefde van toen af aan op voet van oorlog met het zoepwijf! Crisje dacht, geef „mien dat zoepwijf maor". Trui heeft geen leven. Die is nooit tevreden, met niks. Trui lag met iedereen overhoop. Ook met Crisje en nu de galgestroppen nog, waar je géén eind in zag, en wel héél het lange leven kon duren. Het leven was maar 'n grote rotzooi, akelig was het leven. Niks, niks was er aan. Het leven kon Trui gestolen worden. Ze had er genoeg van! Zát! Ze moest er van kotsen!
Jeus heeft iets anders ontdekt. Waarom heeft Crisje hem dat niet eerder verteld? Dat hij hier niet aan gedacht heeft. Hij ziet duiven rondvliegen. Ze zitten boven op het dak, máár ja, dat is te hoog en hij is er voor gewaarschuwd. Maar daar is 'n trap. Als je voorzichtig klimt, kom je al hoger en hoger en steek je aanstonds met je wipneus boven de zolder uit, waar die duiven leven en ze in hun eigen wereld rondfladderen. Waar ze koeren en vrijen, eitjes leggen en jongen fokken! Jeus klautert de trappen op. Hij vindt het „doevehok", kijkt naar die wereld, prutst het deurtje open en zit nu in een wereld van Onze Lieve Heer. Direct heeft hij enige jonge duiven te pakken en kust ze. Wat zijn dit toch mooie dieren. Hij heeft ze in die andere wereld gezien. Waarom vliegen deze niet weg? Waarom gaan ze niet in de bomen zitten? Hij zal ze niet wegjagen, hij wil met de duiven spelen. Was nu José maar hier en waren nu de kinderen er maar. Thans kan Jeus ze iets tonen. Nu heeft ook hij iets en staat niet met lege handen. En of het zo wezen moet, even later ziet hij z'n vriendje. José bewondert de duiven. Jeus houdt lange gesprekken met z'n vriendje.
„Now? Wat zèg giij van mie'n doe've, José? Zun dat gin mooie? Hèt deze hie'r nie't, wat ze daor bij ow hebbe? Mô je dit halske is zie'n. En déze vleugetjes, deze eugskes! En dit snaveltje. Dit blauwe, um zie'n hals? Zui der gin paar met néme José, om ze

daor rond te laote vlie'ge?"
Jeus wordt moe. Hij legt zich neer en slaapt. Nu vliegt hij de ruimte in en volgt de duiven in hun vlucht. Wat voor wereld is dit? Je kunt er niet genoeg van krijgen. José is verdwenen. Ineens is hij weg. Maar de duiven zijn er nog en roepen hem toe, hen te volgen en dat kan alléén, als hij slaapt. Hoog, tot dat blauw daar, wil Jeus. Hij tuimelt. Net als de duiven, die daar, met hun kuifkes in hun nek. Prachtdieren zijn het. En die daar met z'n mooie staart, die lijkt net als zo'n rochelaar. Een dier, dat hij gezien en gehoord heeft, daarginds, bij die boer, waar ze er twee van hebben. Johan gaf ze een naam. Hoe ze heten, weet Jeus niet meer. Doch dan komt ineens het woord tot hem terug. Iemand zegt het. „Kalkoene zun dat, Jeus......", kalkoene...... kalkoene...... Zie zo, nu vergeet hij het nooit meer. En van avond heeft Jeus het over kalkoene...... Daar zal de Lange plezier van hebben. Indien het hem te binnen schiet anders komt het later, morgen wellicht en dan is het voor Crisje.
Jeus vliegt in de ruimte en slaapt tegelijk. Het vliegen in de ruimte gaat vanzelf, van eiges...... Jeus gaat slapen, legt zich neer en...... hoeps, daar gaat hij al. Hij eet met de duiven het voer van het land, pikt lekker wat op, hij voelt, hoe ze dat zichzelf eigen hebben gemaakt. Alles is anders. Kippen zijn precies eender, maar kunnen niet vliegen. Konijnen eten anders. Honden ook, Fanny ook! Fanny, die hem overal zoekt en hem boven vindt, jankt al. Maar daar wordt Jeus niet wakker van. De laatste dagen, merkt Crisje, laat hij de hond links liggen. Het kind heeft nu zoveel aan het hoofd en dat moet eerst verwerkt worden. Toch houdt Fanny z'n baasje angstvallig in 't oog. Bennad eist echter dat leven voor zich op en Johan gelooft het wel, omdat Bernard denkt, dat hij het is, die spelletjes maakt en verzint, Johan kan hem volgen. Bennad heeft al gezegd: Jeus kan met Fanny doen wat hij wil. Hij heeft echter wel wat anders aan z'n kop. En er is meer te zien dan alléén honden. Je kunt geen voet verzetten of je komt zo'n hond tegen. Wat Crisje opvalt is, dat Fanny thans niet meer voor de wieg ligt. Gerrit heeft voor Fanny niks te betekenen. Gek is dat toch. Alles is anders, de kin-

deren, de hond, het doen en laten, alles, het is er of het is er niet. Maar ze groeien op, en het leven gaat door!
Hoe lang Jeus in het duivenhok geslapen heeft, weet Crisje niet, doch nu is de Lange er al weer en vraagt de aandacht van de kinderen. Het appèl wordt geblazen. Eén is er niet. Wat gaat de kapitein te keer. Nog eens moet er geblazen worden, Jeus is er weer niet. Waar is Jeus, Cris? Crisje moet denken. Já, zij was bezig. Zij kan niet heel de dag Jeus achter z'n vodden zitten. Ze heeft haar handen vol. In vredesnaam, niet weer zo'n drama als gisterenavond, Hendrik, daar kan Crisje niet van slapen. Nu op zoek naar Jeus. Wacht is, Johan heeft hem daar en daar zien scharrelen. Toen Johan hier was en dat was tegen die tijd, zat Jeus hier op de déél...... En waar anders? Buiten heeft noch Crisje, noch Johan hem gezien. Johan weet het al. „Kom maor, moe'der, ik wèt it!" En waarachtig, Jeus ligt midden in het doe'vehok te slaope. Nu snappen ze Fanny pas. Fanny rende heen en weer van achteren naar voren. Men dacht, dat Fanny wilde helpen zoeken, doch het beest wilde de familie naar boven sturen, maar ze begrepen de hond niet. Dat is ook niet zo eenvoudig. Je moet er hondenhersenen voor bezitten óf precies kunnen voelen, wat zo'n hond wil. Dat kan Jeus nú al, daarom kan hij ook met Fanny spreken.
Crisje pakt het kind op, Jeus schrikt. Is dat schrikke, Hendrik? „Dèn slupt jao met zie'n oge los", valt er uit de Lange. En Johan heeft zie'n héle léve zo iets niet gezien. Het is 'n wonder voor hem. Verward kijkt Jeus om zich heen en begint te schreeuwen. Hij wil niet van de duiven weg. Hier is het beter dan ergens anders. Jeus trapt van zich af, hij voelt zich losgerukt van zijn prachtwereld, maar kan zich tegen het geweld van de Lange niet verzetten.
„Hoe is dèn daor gekomme, Cris?"
„Ik denk, van middag, Hendrik. Ik heb um daor nog nie't gezie'n!"
Jeus schreeuwt: „Laot mie'n los, verdikke nog aan toe. Laot mie'n los kalkoe'ne...... kalkoene......, laot mie'n los......!"
De Lange lacht zich 'n ongeluk, Crisje begrijpt niet, hoe Jeus

aan dat „kalkoe'ne" komt. Doch dan krijgen ze van Johan te horen, dat hij de kalkoene van Hakfoort heeft gezien. Maar dat is al lang geleden, zeker wel vier dage......! Het kind eet lekker. Crisje voelt zich gelukkig, als ze maar willen eten is alles in orde. De rest komt vanzelf. En dat kunnen ze, alléén met Jeus heeft ze soms last, die droomt en denkt teveel. Wanneer de Lange te horen krijgt, dat Jeus zichzelf op z'n kop sloeg, omdat hij niet kon denken, moet ook de Lange toch glimlachen. Dat is wel iets om er over na te denken. Wat voor 'n kind is het toch? Wat wil zo'n kind nu al beginnen? Heb je dat al eens in je leven gezien? Néén, nooit niet, maar stommigheid is het in geen geval, dát voelt de Lange en weet Crisje. Déze heeft teveel gevoel, kan té sterk denken, wat deze te veel heeft hebben duizenden kinderen te weinig. Je hebt het of je hebt het nét niet. Jeus hèt het!

Jeus ligt in z'n bedje en denkt. Lekker alleen. Wat ze daar in de keuken te zeggen hebben kan hem niet schelen. Hendrik zegt tegen Crisje:

„Wud dèn nie't te old Cris? Zulle wiij dèn nie't urges andes laote slaope? Dèn is mie'n te biij, Cris!"

„Daor zulle wiij nog efkes mét wachte, Hendrik". En toen ze daar nog een klein half uurtje zaten te babbelen, stonden ze al weer voor 'n nieuw probleem, en wist Crisje, „dat dèn nog nie't alleen kan slaope, umdat dèn in slaop zie'n bed uut ging, de keukedeur uut smokste en regelrecht naor de zulder trok".

De Lange zegt: „Cris, das 'n slaopwandelaar. Dèn lup met zie'n oge los de zulder op. Is dat wat?"

De Lange wilde het kind grijpen, doch Crisje hield hem tegen. „Afblie've, Hendrik, daor kunne ze zich van doodschrikke. Dèn mô-je efkes zie'n gang laote gaon. Aij slaopwandelaas opnémt, Hendrik, slut it op de zenuwe en kunne ze van alles van krie'ge, hèt mie'n moe'der mie'n gezeid en ik heb ter al zo vul van geheurd".

Crisje en de Lange volgen het kind. Trapje op, voorzichtig gaat het. Héél rustigjes hoger en hoger. Jeus is boven. Het kind ziet geen mens. Ook de Lange niet. Rakelings gaat Jeus hem voorbij,

maakt het hok open en legt zich neer. Het kind slaapt! Even kijken ze en volgen het kind in deze vreemde slaap. Het kind mompelt iets, het praat met de dieren. Ze horen „José, Lange...!"
Ineens zegt Crisje:
„Now kui 'm oppakke, Hendrik".
„Hoe wèt giij dat zo zeker, Cris......" vraagt de Lange.
„Dát wèt ik nie't, maor ik vuul it".
De Lange pakt Jeus op, het kind slaapt rustig verder. Hij legt het in zijn bedje. Het leven blijft slapen. De Lange begrijpt er niets van. Wél zegt hij tegen Crisje:
„Dát hèt dèn van mie'n wâ, Cris?"
„Van ow? Hemel nog aan toe, Hendrik, as giij ook nog ging slaopwandele".
Het is teveel voor Crisje, maar ze lachen er hartelijk om. Dát niet, néé, dat niet. De Lange zou dan te veel gaven bezitten en dan was het eind niet te zien. Crisje zegt nog:
„As giij ook nog ging slaopwandele, Hendrik, kan'k béter it huus in brand stééke — want now blif ter toch niks meer van oaver".
Een heerlijkheid is het, Crisje. De Lange lacht. Hij heeft in lang zo niet kunnen lachen. Die Cris toch! Gerrits' dagelijkse onzin is er niks bij. Dít leeft en komt regelrecht uit dat bedje vandaan.
„Néé, dèn hèt niks van mie'n, denkt de Lange, niks, maor misschien kan dèn zinge!"
Crisje, die zich nu ook ter ruste heeft begeven, overdenkt hetgeen ze vandaag weer heeft mogen ontvangen. De Lange slaapt al. Gerrit en Jeus slapen juist tegenover haar, de beide anderen liggen in de bedstede in de andere kamer. De beste kamer, waar nooit 'n mens in komt en waar de heilige beelden staan van Maria, Onze Lieve Heer en Jozef. De Heilige Familie, een prachtig geheel, waar ze heel veel voor heeft betaald. Maar wie heeft de Heilige Familie niet in huis? Dát zijn geen mensen, die zijn niet gelovig, die hebben niks. Jeus mag ze nog niet alleen laten. Maar wanneer het nodig is, moet Hendrik maar een kamertje op zolder timmeren. Dan kunnen Johan en Bernard straks naar boven. Ergens anders is er geen plaats. Toch wordt het gevaarlijk, voelt Crisje. Jeus kijkt al naar Crisje, alsof het kind meer

ziet dan grote mensen. En da's angstig! Dat is arg! Maar wat wil ze? Van de dieren komt het kind bij de mensen terecht, voelt Crisje. Als de dieren alles van zichzelf hebben verteld, volgen de mensen en dán? Ja, wat dan, Crisje? Dán moet Jeus zo gauw mogelijk de kamer uit, grift Crisje in haar brein. Zo gauw mogelijk! Dèn kan haar al dingen vragen, waar Johan zelfs nog niet aan denkt. Bennad is anders, die ziet wel veel, maar die vraagt niets, die heeft zo zijn eigen wereld, die helpt zichzelf. Crisje vindt, dat ze beter alles kunnen vragen. Dan scharrelen ze niet zo alleen en kun je ze wat helpen. Zo groeien de jongens op! Ze worden ouder en beweeglijker, ze pierewaaien van het een in het ander, kijken naar alles en nog wat en halen kattekwaad uit. Bernard heeft al drie keer voor de kelder gestaan. Toch is het er nog niet van gekomen. De schrik zit er wel in, máár, de jongens worden ouder en het kwaad erger. Die hersentjes beulen zich af om alles en nog wat van het leven te weten. Dit leven, waarvan Trui de kleuren niet meer ziet, waarvan het overvol is, doch volgens Trui geen cent waarde meer heeft.
Doch dát is God verzoeken! Dit gaat te ver! Het leven is machtig mooi, als je dat er maar van maken kunt, als je dát mooie maar wilt zien, anders ben je zélf 'n geplukte kip. Eéntje, die geen eieren leggen wil, niet leggen kan! Die óp is en de pot in gaat. Het is waar ook, schiet haar te binnen, „dèn witte vrit maor, maor van dèn krie'g ie gin eieren meer. Dèn is veur Zondag. Mo'k aan denke, marge, dan kan Hendrik dén efkes plukke. Das waor ook, en hè'k gin soepevleis te koope, dan hèk van alles!
Nu zal Crisje geen vlucht kunnen maken, de „tuut" houdt haar op de aarde, de stoffelijke zaken eisen haar volkomen op. Maar 'n gezonde slaap is ook al 'n genade en die krijgt ze! Daar buiten fluit nog iets, maar het is ver weg...... Het is nèt, of it varkeshok openstaat, doch dat kan niet, zij zélf deed het dicht. Anders is er niks meer.
De „doeve" koere nog, 'n gekke wereld is dat. Die krijgen van vrijen nooit genoeg. Dat is de wereld van Jeus! Voor hoelang nog? Dán is Crisje het! En dán? Goeie genade, ze ziet en hoort het kind al. Moe'der, moe'der, moe'der...... wat is dat? En

waorum hèt gij......!!
In de naam van alle engelen, help, help. „Ik bun hie'r nie't tege opgewasse" bidt Crisje, maor ook dan za'k wel hulp krie'ge!"
Het is vandaag Donderdag...... komt precies uit...... Zondag eten wij „tuutesoep".

IS DAT WAOR, DAT GIJ STééLT?

Eens in de week op 'n vaste dag, komen de bedelaars op het huisje van Crisje af en pikken daar hun middagmaaltje op, dat Crisje dan voor de armen kookt en feestelijk opdist. De Lange weet het! Iedereen ziet het, het is voor velen gek gedoe, maar dat moet ze tenslotte zelf weten. Er is geen ander in deze buurt die het er voor over heeft, ook al maken ze 'n ander wijs, dat ze flink in hun zak tasten om dat bedelaarswereldje te helpen en te steunen. Aan de overkant, waar toch 'n rijke boer woont, krijgen ze nooit iets, géén cent. Trouwens, dat weet Crisje al zo lang, die is zo vrekkig als ze nog geen tweede heeft ontmoet. En die kon waarachtig toch meer doen dan zij voor die ongelukkigen, die er niet om vroegen om langs de wegen te moeten dalven. Steeds in weer en wind buiten, winter en zomer. Die zijn er bij en ze zitten bij Crisje aan tafel. Mááár, het zijn eerlijke mensen, met schooiers houdt zij zich niet op, „das de duivel steune!!' Dan zou ze wel dag en nacht kunnen biechten en zou mijnheer pastoor kunnen zeggen: Crisje, je moet die zonden voorkomen, dat gaat te ver! Je kent immers je mensen.

Voor de armen, vindt Crisje, wordt er heel weinig gedaan. Er zijn natuurlijk smeerlappen onder, mensen, die je voor de gek houden en die het alléén maar te doen is om het lekkere eten. Voor de rest, kun je doodvallen. Enkelen van die kerels heeft ze, hoe een pijn het haar ook deed, de deur gewezen en die komen er niet meer in. Wat nu komt, is goed volk, denkt ze, die hebben zich aangepast en weten precies hoe Crisje het wil hebben. Bidden voor het eten, netjes eten en Onze Lieve Heer danken voor alles. Indien ze dat niet willen, kunnen ze rechts omkeerd maken en oprukken. „Daor is it gat van de deur...... begrepe?"

Ook de man, die haar mark te pakken heeft gekregen, ziet ze niet meer. Enige dagen terug, toen ze eventjes bij Theet moest wezen om wat kruidenierswaren te halen, zag ze dèn man, doch die maakte zich uit de voeten. Crisje moest er om lachen, zo'n bangscheitert ook. Voor eens en eeuwig, die kreeg geen cent meer! Maar wat zijn het? Kakkerlakke! Je kon Crisje maar één

keer voor „de gek" holde, dán was het af. Kom nooit meer terug. Medelijden kende ze dan niet, bedrog vindt ze vreselijk en stelen nog erger. Je wist immers, dat je dingen weg nam die een ander toebehoorden. Die moesten ze dan maar opsluiten, dat was nu gevangenistuig. Daar had Trui gelijk in!
Hier in de buurt gaven de mensen heel weinig. Je hoefde het niet ver van je zélf te zoeken. Wat hier leefde ging naar de borstelfabriek of naar Emmerik en die rijk waren zaten er boven op. Al die winkeliers, mensen toch, die dik verdienden aan de armen, de fabrieksmensen, gaven niks! Doch zelf aten ze er goed van. Ook al van de fabrieksarbeiders! Die mensen woonden in prachtige huizen, hadden ditjes en datjes voor zichzelf, gingen Zondags naar Montferland om te drinken en te eten. Waarvan? Van de armen! Je moest die mensen géén cent meer laten verdienen! Je werd toch achter je rug door de modder gesleurd. Als je hun deur uit was, kon je sterven; niet één van die mensen zag je achter je kist, konden ze niet, hadden ze geen tijd en geen gevoel voor. Niets hadden ze, alléén hun aards bezit. En toch zaten ze voor in de kerk!
Já, dat was wel iets, maar het ging haar niet aan. Ziet u, dit is het, waar Crisje zo nu en dan over loopt te denken. De rijken zaten met hun neus vlak bij Onze Lieve Heer. De armen konden een plaatsje nemen achter zo'n dikke pilaar. Kostte niet veel. Voor Crisje echter was Onze Lieve Heer overal, maar dat begrepen veel anderen weer niet en die gaven dan de kerk de schuld. En dat was niet waar, wat kon de kerk er nu aan doen, dat de éne rijk was en een ander niks bezat? Dat hadden de mensen met zichzelf uit te maken. Ze moesten dan maar zorgen, dat ze meer verdienden en niet zo lui waren en...... beter leren denken. En dan was er nog iets, dat niet kon, elkeen kon toch geen kroeg bezitten? Dan waren er meer kroegen dan huisjes en was het helemaal 'n rare bende.
Je moest tevreden zijn met dát wat je bezat. Kon je dat, dan was het leven 'n vreugde. Elke dag, elk uur, of het nacht of dag was, verandering was er niet. Want je lag er boven op, je was het zélf! Het leefde ín en niet buiten je. Te koop was het niet

en zo'n rijke mooie plaats in de kerk had er niets mee te maken, „niks". Dat is maar inbeelding en daar hoefden ze mijnheer pastoor niet zuur voor aan te kijken.
De stoppelbaarden en gebogen ruggen, hebben hun plaatsjes ingenomen. Crisje heeft de borden volgeschept; het diner is begonnen. Buiten is het koud, want we zitten alweer in het najaar. Jeus kijkt naar de kerels, naar de puisten, die stoppels en die hanglippen. Geen schoenen, géén fatsoenlijke klompen hebben ze aan. „De muus liggen dood voor de kast". Maar smekken kunnen ze ook. En sijbelen. Moet je die vette snuiten maar eens goed bekijken.
Crisje rent heen en weer. Ze deelt vet spek uit. De aardappeltjes van eigen bodem, gaan er in als koek. Zien die mannen niet, denkt Jeus, dat ze vandaag 'n aardappel eten van de beste soort die er is? Dit zun, heeft hij gehoord, rooie, maar wat dit betekent daar komt hij niet achter en vraagt daarom aan Crisje:
„Wat zum dit veur érepels moe'der?"
„Wat wi giij wette?
„Wat dit veur erepels zun, moe'der?"
Jeus kijkt de rij af. Crisje geeft hem geen antwoord. Met dingen opscheppen die je voor niks geeft, doet ze niet. Zij is te dankbaar, dat die mensen bij haar komen eten.
„O", komt er ineens uit Jeus: „Ik wèt it al. Vandaag éét giij eigeheimes". De mannen moeten er om lachen en kijken Jeus vriendelijk aan. Een van de mannen kijkt Jeus eens goed aan en zegt dan tot grote vreugde van Crisje:
„Wat hèt dèn mooie oge in zie'n kop, Crisje!"
„Jao", zegt Crisje, das waor, onze Jeus hèt mooie oge".
Maar van die mooie ogen zullen de mannen nog plezier hebben. Jeus kijkt de hele bende af. Hij volgt ze één voor één. Het is, alsof dit leven door de muren van zo'n lichaam heen kijkt en dan ziet, wat er van binnen te koop is en of er door de eigenaar ergens in een hoekje iets is verstopt dat het daglicht niet verdragen kan! Jeus schommelt graag, maar dit geschommel in mensen is toch wel iets apparts. Bij moe'der kan hij dat ook, ook al heeft Crisje dat nog niet beleefd, of er openlijk met hem

over gesproken. Jeus ziet van alles in Crisje. Hij kan dat bij elkeen, ook bij vader, Johan, Bennad en Tante Trui. Wie het ook is. De laatste tijd neemt hij 'n sprong en zit dan midden in dat menselijke winkeltje. Wat je dan ziet, is enorm. Je kunt het niet zo gauw overdenken. Je moet daar eerst alles van weten. Je kunt die dingen geen naam geven. Maar wat „jatte" is, weet Jeus. En één van deze mannen, dèn jat...... Dat is precies het „eigeste", volgens moeder dan; dingen weg te nemen van 'n ander, die je dus niet toebehoren. „Das jatte"!
Jeus strijkt Fanny over z'n rug en kijkt. Hij staat daar tegen de deurpost. Hij volgt de mannen! Hij gaat de ene winkel uit en de andere weer in. Met die deuren heb je geen last. Géén deur van zo'n winkeltje is op slot. Waarom die mensen dat doen, het lijkt erg gevaarlijk, want moe'der sluit 's avonds alle deuren af. Zélfs het varkenskot en het kippenhok krijgen hun beurt en ook dat is voor het gejat; voor de mensen, die hun vingers niet thuis kunnen houden. Stéle is dat!
Mensen hebben nu hun deuren wagen wijd open staan. En er is geen duisternis ook. Er brandt altijd 'n lichtje, soms erg zwak, maar niet één zit in het donker. De mannen eten. Crisje zit er vergenoegd bij te kijken. Ze heeft er plezier in, dat de mensen zo smakelijk kunnen eten. Als Bennad thuis komt, loopt hij te foeteren. Bennad kan die schooiers niet uitstaan. Het liefst trapte die knaap al dat gespuis de deur uit. Maar Bennad is niet oud genoeg, om hierin iets te veranderen. Het zijn de zaken van moe'der en va'der. Maar je zou ze! Johan kan het niet schelen, doch géén van twee zijn ze thuis, als dit ogenblik nadert en de keuken van moeder Crisje „'n luuze kermis" is van jewelste. Zoals Trui dat dan noemt en waarin ze misschien nog gelijk heeft ook. De oudste jongens komen en gaan. Ze laten zich meestal niet zien. Jeus zit er bij en vindt het 'n waar feest, omdat hij die hartjes kan beklauteren, die lichtjes kan bekijken en in en uit kan gaan, wanneer hij wil en niemand dat zien kan. Want de eigenaar is hadstikke blind!
Een mens is als een huis, ziet Jeus, als 'n mol onder de grond, die mooie zwarte diertjes, waarvan Bennad er eentje gevangen

heeft door 'n schop in de grond te steken en zo het diertje een halt toe te roepen. Maar het was meteen bijna dood ook.
„Die", zei Bennad tegen Jeus, „aiij die maor efkes biij de neus te pakke krie'g, ligge ze al te apegape. Kie'k eiges maor, dèn is al kapot ook!"
Jeus vond het afschuwelijk. Hij voelde de warmte van het diertje, legde het lekker tegen zijn wang. Je voelde van binnen nog tik...... tik...... tik...... Toen hield het op. Toen werd dat lekkere wolletje ijskoud. Neen, dat niet, als ijs was het niet, dat velletje bleef warm. Het was vijftien cent waard, zei Bennad en liep 'n uur later op „oelevellekes" te kauwen. Hij had er geen vijftien cent voor gekregen, maar zeven cent en 'n halfje. En oelevellekes waren lekker, kon je op sabbelen, óf ólie-nútte. Twee voor 'n cent, lekker gebakken in witte harde suiker. Met van binnen ólienutjes, daar kreeg je nooit genoeg van. Wat wist die Bennad al een hoop van het leven. Hij, Jeus, stond er bij te gapen! Van mollen had hij echter alles geleerd, alles! Waarom leefden die dieren onder de grond? Zo waren de mensen ook. Die leefden ook in het duister. Deze hier, zagen niet, dat hij met 'n schop in hun huisje kwam en kon doen wat hij wilde. Wisten ze dat niet?
Toen werd dit denken en eten ruw verbroken. Plotseling hoorde dèn kéél:
„Giij mot nie't meer stééle!"
De mannen houden op met eten. Allen tegelijk kijken ze naar Jeus. Die is het, moeder, déze, dèn dach „da'k zukke mooie oge had!"
Crisje twijfelt geen seconde aan de waarheid. Crisje beeft. Johan en Bernard had ze nimmer mogen geloven, maar dit is iets anders, Jeus is het! De oude man wordt bleek. Hij stikt haast in z'n aardappel en weigert verder te eten. Van binnen in hem knapt er iets en nu vallen er dingen om. Lawaaierig wordt het, het huis van binnen staat op stelten. Crisje vraagt hem op de man af:
„Is dat waor? Stéélt giij? As dat zo is kui ophoepele! Met gauwdiéve wille wiij nie't te make hebbe".

Is het, dat de man plotseling zijn leven wil verbeteren of dat hij het einde voelt naderen? Het kan zijn, dat dít 'n rechtspraak is voor Onze Lieve Heer, omdat er 'n kind tussen zit. Het kan ook zijn, dat diezelfde man, indien men hem betrapt, het gevoel en 't goeie verstand bezit om kleur te bekennen, omdat hij voelt dat het anders nog erger wordt, en nu redden wil, wat er te redden valt. De man zegt eerlijk:
„Jao, tante Crisje, maor ik zal it nie't weer doe'n, nooit weer!"
Hiervoor heeft Crisje heilig ontzag. Dit is zo machtig voor haar en haar Onze Lieve Heer, de kerk en haar persoonlijkheid, dat zij diezelfde man alles en alles vergeven kan. Hij hoort het dan ook direct, er komt:
„God zal ow zégene, as giij eerlik de waorheid zeg en giij mein'd waij zeg. Veur leuges en zoeplappe en gauwdieve, zeg ik ow, stet onze deur nie't ope, of mie'n man zol mie'n uutkaffere en dór hèt dèn gelie'k in. Maor ik bun der eiges nog! En dan nog ter biij, giij kunt in de gevangenis komme en daor is ook nog 'n vagevuur. Daor brandt giij uw léve lang. Mô-je daor is nie't aan denke?"
„Jao, tante Crisje......, jao en jao......", hoort Crisje. De man zegt op alles...... já en amen, want hij zit er lelijk tussen. Hij zit in 'n schroef. Warm is het hier, het zweet drijft van z'n kop af.
„Giij mot ow wat schame! Heij soms de appele en de eijere ook gestoale, die ik van ow gekrége hèt, toen ik veur Gerrit naor bed mos? Hèt giij mie'n gestoale goed' laote éte? Zeg it is? Dat zo'k 'n schande vinde! Now? Zeg is wat?"
De man kan geen woord zeggen, Crisje.
„Dat ha'k motte wètte, man, maor goddank. Ik heb die eiere weer aan 'n andere arme gegéve. Wiij hebbe jao eiges tuute. Aij mie'n dat weer lapt, kui hie'r nie't meer komme. Hèt giij dat begrepe?"
„Jao, tante Crisje, van eiges!"
Zo'n verdomde snotneus toch. Jeus volgt 'n ander en vraagt, waarom die man z'n hond niet eens meebrengt, dan kan die met Fanny spelen. Crisje voelt, dat Jeus een ander slachtoffer te pakken heeft. Jeus kijkt door die mensen heen, hij weet hoe ze

denken en voelen, hij kent ze.
„Hèt giij 'n hond?", vraagt Crisje nieuwsgierig.
„Jao, tante Crisje, 'n mooie ook".
„Dus dat klopt dan wâ. Wiij 'm is mèt brenge?"
„Jao, tante Crisje, graag, as dat mag?"
Jeus ziet, als die man lacht, duurt 't een eeuwigheid, voordat het gezicht weer zichzelf is. Jeus mag dèn graag, want dèn hèt 't eigeste wat hij hèt. Crisje ook, dèn is 'n goed minsch. Tussen die andere zeven zitten belhamels. Die smekken hun eten op en durven Crisje, noch Jeus aan te kijken. Ze hebben iets op hun geweten. Jeus kijkt, hij vraagt 'n man of ze hem geslagen hebben en of z'n wief zoept as 'n ketter. Als Crisje den man vraagt of dat zo is, bekend het leven, dat het hem niet zo goed gaat en hij de deur maar uitgaat. Want daarginds is het altijd ruzie, altijd ellende. Hij kan er niet meer in leven, daarom zwerft deze man. En dan hoort Crisje:
„Jao, tante Crisje, ik bun weggelope!"
„Van ow eige vrouw?"
„Jao, tante Crisje".
„Was it zo arg?"
„Jao, ik kon it nie't meer uutholde".
„En gaot giij nooit meer naor huus?"
„Néé, tante Crisje, ik durf ter nie't meer te komme. Ziij smit mie'n de deur uut en met alles naor mie'n kop. Ik hèt daor gin léve meer".
„Das arg, das verschrikkelik en dat op ow olde dag? Kui beiije?"
„Néé dat hèk nie't geleerd".
„Maor giij mot toch beiijë, man, zonder beiijë komp giij der nooit, de hemele blie've dan veur ow dich".
„Hoe mók dat dan doe'n?"
„Dat kui doe'n zoals giij now met mie'n praot, wâ, dat geet van eiges. Onze Lieve Heer heurt ow dan wel en da's dan 'n gebed en wud altied verheurd. Maor ik zal ow helpe, wiij zulle der maor direk aan beginne".
De zwervers moeten Crisje wel volgen, veel voelen ze er niet voor, het is al zo lang geleden, dat ze hun handen hebben gevou-

wen om te danken. Het wilde leven heeft hun er uitgeslagen. En wat wil die vrouw met hun zielen beginnen? Eten hier is lekker, kost geen cent, maar ook nog bidden? De een kijkt naar de grond, 'n ander denkt hoe lang nog en speelt met z'n vingers. Crisje kijkt naar de mannen. Maar dit gaat zo niet. Op de knieën, op de knieën en gauw ook. „Wi giij zó Onze Lieve Heer danke? Dát nimt Dèn nie't. Waor is ow eerbiedigheid? Hoe hèt Hij nie't veur ons geleeje? De minsche hebbe 'm aan het kruus geslage, daorum is it zón ellende op deze wéreld, die stommerikke!" Crisje gaat de mannen voor in het gebed. Ze bidt, ze smeekt voor die éne, dat die man weer thuis mag komen en zijn vrouw bekeerd mag worden. Crisje denkt aan alles, een doodeenvoudig gebed is het, maar het komt diep uit haar hart. Rein is het ook, mijnheer pastoor kan het haar niet verbeteren; dat weet haar biechtvader al zo lang. Crisje bidt ook, dat zij geen „paarle voor de zwijne wil gooie", dat ze steeds, zoals nu is geschied, door Jeus, de waarachtige armen zal mogen helpen en geen dieven, zuiplappen en schoeljes in huis krijgt. Dat ze geen duivel wil helpen, géén satan, ook al krijgt ze nog zulke „luuzekoningen" op visite, dat kan haar niets schelen, als ze maar braaf zijn en eerlijk. Met gevangenisboeven wil ze niets te maken hebben! Deze man lijdt aan vallende ziekte en „das arg", Onze Lieve Heer, das arg! Indien het mogelijk is, Giij kunt dat afnéme, veur Ow is alles meugelik!" En dan valt het amen en mogen de mannen opstaan. Ze mogen weer ademhalen, ze mogen weer terugkeren, als ze zichzelf en deze wereld niet willen belazeren. Anders hoepelen ze maar op. Voor een onderwereld kookt Crisje niet.

Een voor een verdwijnen de mannen, ze danken Crisje hartelijk. Crisje ruimt de boel op. Als de Lange komt is alles weer piekfijn in orde. Hier hoort de Lange nooit iets van, want dit behoort tot haar eigen leven, haar ziel en haar wereld! De Lange mag zingen en viool spelen, Crisje kookt voor de armen en dat is alles wat zij in haar leven heeft, niks en níks andes. Máár, dit is haar grote geluk. De blijdschap straalt haar uit de ogen.

Ze pakt Jeus even lekker. Die geeft haar het leven. Hij leeft

onder haar hart. Waar Crisje is vindt zij haar Jeus. Als de jongen haar volgt valt er soms over die lipjes:
„Bu-je bliij moe'der?, is het, alsof Onze Lieve Heer het zélf is, die ziet hoe zij er zich over verheugen kan, dat andere mensen, door haar doen en laten eventjes hun ellende mogen vergeten! „Giij hèt dat toch maor gezie'n, wâ, Jeus?"
Het kind antwoordt: „Jao moe'der", meer komt er niet. Het kind is zich niet bewust wat het is, het kind voelt niet dat dit iets bizonders is. Het is allemaal zo doodgewoon, maar Crisje weet wel beter. Het is goud, het is licht, het is méér nog dan „duuzend gulde". Dit kun je niet kopen, dit kun je niet leren, dít is van Onze Lieve Heer en 'n machtige genade. Voor déze, weet Crisje, hoef ze zich in dit leven geen zorgen te maken! Voor deze ziet zij een open weg. Zekerheid is het. Géén duisternis, zal dit leven vloeren of verpletteren! Dit is licht. Het is leven, rust, liefde en het is in niets geheimzinnig. Als je zélf maar goed wil! En dát heeft Crisje in zichzelf gevoeld. Tóén, tóén zij die éénheid onderging, zij van hart tot hart met elkaar konden spreken, zij kon zweven, de stilte beleven, bidden en danken tegelijk, zodat het leven mooi genoemd kon worden. Van hardheid, niet begrijpen, slecht denken over 'n mens, was geen sprake. Ze voelde alleen een alles overheersende liefde!
Wanneer Bennad en Johan binnen stormen, is heel de boel aan kant. Bennad kift al, maar wanneer Crisje hem aankijkt en het kind iets zegt, buigt ook Bennad z'n kop en zegt ja moe'der...... ik zal der aan denke.
Bernard kan spoedig aanvaarden, ziet Crisje. Johan die geen oordeel kan geven, voelt dit anders. Crisje vergelijkt de kinderen door elke handeling. De jongens krijgen een eigen mening, ze geven zich open en bloot, zodat Crisje ziet, dat hun leven spreekt.
„Zie't giij, Bennad, die minsche hebbe it arm".
„Jao, moe'der!"
„Kui begrie'pe, Bennad, as giij old bunt en giij hèt nie't te éte, dat ook giij gelukkig bunt as ter minsche zun, die ow wat te éte géve?"

„Van eiges moe'der!"
„En veural, Bennad, as ze ow de deur uut smie'te, as ze ów-wór giij-met ów ogen biij staot, belazere, jao as ze ow peste, da't giij der wel vandeur mot gaon, bu-je Onze Lieve Heer dankbaar, aij 'n schép éte krie'g van 'n ander".
„Jao, moe'der, das heel arg, wâ?"
„Zo is het, Bennad! En zo motte wiij minsche altied denke. Dach giij, Bennad, dat wiij zo zeker wasse van ons eiges?"
„Van eiges nie't moe'der!"
„Dach giij Bennad, dat wiij buute beiije, konde léve?"
„Néé moeder, das um de sootemieter verkeerd, wâ! Das glad verkeerd, moeder!"
Crisje had Bennad willen zeggen, in vredesnaam zulke woorden niet te spreken waar Jeus bij staat, maar Bennad is het al weer vergeten en Jeus hoorde niets. Crisje geeft het op, Bennad kan iekker praten. Tussen Crisje en hem, ligt de kelder, en daar moet Bernard niks van hebben, niks, moe'der Crisje, niks!
„Wat hèt giij gedaon, Bennad, deze ganse dag?"
„Ik was wat aan het spulle, moe'der".
„Wat, Bennad?"
„Van alles, moeder. Dat kui zo nie't zegge. Ik heb gestoekt met murmels. En ik hèt lekker gewonne ook, moe'der! Andes niks!"
Anders niets, niets anders, Crisje. Bernard speelt lekker, Johan ook. Maar wat ze hebben gedaan weet je nooit. Wel van Johan, want die verraadt zichzelf. Het is niet erg, het gaat best, je hebt niet te klagen. Maar ze worden met de dag ouder. Ze leren veel, ze nemen veel van de mensen over, ze zien lekkere dingen, die jij ze niet kunt geven en waar ze toch naar verlangen. Stelen doen ze niet, alleen kattekwaad uithalen, anders niks, niks andes!
Wanneer de Lange komt zijn allen bijeen. Het eten smaakt lekker, dat doen ze er goed van. De Lange moet naar zijn kwatet. Crisje heeft heel deze avond tijd om heerlijk te denken. Eén ding weet ze nog niet, dat ze de volgende week al die lekkere aardappelen aan de varkens kan geven. De meesten komen niet meer. Waar je voor bidden en danken moet, dat weigert hun maag. Alles! Dat is te moeilijk voor het merendeel.

Twee zullen er komen en later wel weer 'n ander. De rest is bezweken!
En ook nu waken de engelen er voor, dat Crisje niet met open ogen bedrogen wordt. Jeus keek door de ogen van 'n ander en die ander had hetzelfde sikje als de Lange...... Alléén deze droeg mooie lange haren en men noemde hem anders, tóén tenminste anders, toen ook dèn nog echt mens was. Waarin dié nu leeft, zijn geen mensen, althans niet zó, als de mens zich voorstelt en van weet, dat een driehoekje, vierkantig werd, óf bol. Maar wie heeft hier verstand van de démensionale wetten? Die zal Jeus ééns aan Crisje verklaren en ook dan nog is het de wijsheid van 'n ander, van déze. Dèn...... alléén licht is en het goede met jullie allen voorheeft. De man met het mooie sikje en mooie lange krullen!"
Ook de „doeve" weten het...... want zij vliegen, en alles wat vliegen kan, komt er dicht bij...... Ga hoger, kijk uit. Elke stap kost inspanning, Crisje. Maar het is de moeite waard! Heb moed om verder te gaan...... Jeus is er altijd, altijd. Nooit zul je meer alleen zijn, nooit! Dat zul je zelf zien!

O, BENNAD WAT BUN IK OW DANKBAAR

Wanneer de Lange en Crisje des morgens zo het een en ander bespreken, voordat Hendrik vertrekt, kijkt Jeus vanuit z'n hoekje van de slaapkamer altijd naar die twee daar in de keuken, want er is altijd iets extra's te zien en te horen, en dat is 'n waar feest voor hem. Wat kan vader toch fratsen verkopen. Nooit ziet hij z'n vader eens ernstig, aanstonds, als vader klaar is en hij zal vertrekken, dat weet Jeus al, vliegt moe'der de hoogte in en krijgt zij drie kussen. Dát is altijd zo! Elke morgen, nooit zal vader het vergeten. En dan hoort Jeus Crisje gilletjes slaken, het is nét gegichel...... Het doet moeder natuurlijk goed en hij zal het straks ook proberen, als hij eerst maar groter en sterker is. Het lijkt hem de moeite wel waard en hij zal het ook doen, wanneer hij later met z'n eige vrouw is getrouwd, want hij vindt dat allemaal machtig mooi. Toen Jeus er met Bernard over sprak en hij zei, dat hij dit zo wonderlijk vond en zo mooi, en meende dat Bennad daar lekker niks van zag en niks van wist, keek Jeus toch vreemd op, toen bleek, dat Bernard er alles van wist en het nog beter begreep ook. Toen Bernard zei:
„Daor hèk mie'n héle léve al naor gekeke en bun ik al vergéte... sloeg dat even 'n groot gat in z'n gedachtenwereld en moest hij even over nadenken. Johan hoefde hij er geen woord over te vragen, die lachte altijd. Maar Bernard ging overal op in, Bennad was voor hem de grote man die alles wist en die je een duidelijk antwoord geven kon op alles. Kijk, die vader toch, denkt Jeus. Vader heeft van morgen 'n pracht bui, wellicht vindt vader goed, dat hij daar eens komt kijken. Gerrit, die naast hem slaapt, is kifterig, omdat Jeus, door dit gehang buiten bed al z'n dekens en warmte aftrekt en dat vindt het parmantige en snel reagerende kereltje nergens voor nodig. Gerrit slaat er ook onmiddellijk op, hoe klein hij nog is, want dat neemt Gerrit niet. Crisje weet al van Gerrit, dat die de kaas niet van zijn brood laat halen, Gerrit is direct gereed en schopt en slaat, waar hij z'n tegenstander maar raken kan.

Jeus ziet veel over het hoofd van Gerrit, want wat wil die drol

beginnen? Met Bernard is hij goede vriendjes, Johan heb je vanzelf, die heb je altijd, die lijkt wel wat op moe'der. Bij Johan kun je alles doen, als je Johan dag en nacht in het duister stopt, in de kelder bijvoorbeeld, zet het kind zich rustig neer en wacht af. Crisje, die toch geenszins de kinderen boos wil hebben, vroeg eens aan Johan.
„Wod giij dan nooit is kwaod, Johan?"
„Néé, moe'der......" komt er over de lipjes; waorum zók mie'n kwaod make?"
Daar stond Crisje. Dat kind is té goed, dacht ze en zal het in dit leven ontzettend moeilijk krijgen. Dít kind ís rust, 'n stil water, je hoort er nooit 'n hard woord van. Nooit springt het eens uit z'n vel; een verschil met Bernard als dag en nacht! De Lange weet dat ook, hij weet het te goed, en dat ergert hem reusachtig, want Johan heeft niets van de Lange en als je wil zingen, moet je ook nog wat anders in je hebben of ze drukken je tegen de Bühne te pletter.
Crisje gaf de Lange een tijd terug al te verstaan: „Zet dat maor uut ow kop, dèn kan alleen mie'n rokke vastholde. Ook al is dit één van de beste die we hebbe!"
En hiertegen had de Lange niets in te brengen, want Crisje zei de heilige waarheid. Hier was noch iets tegen in te brengen, noch iets aan te veranderen. Het was nét, alsof het innerlijke nog sliep en nooit zòu ontwaken. De Lange plaagde het kind dan ook al teveel, volgens Crisje, maar zelfs dat hielp niet. Johan bleef rustig en steeds zichzelf. Het kind reageerde op niets. En dát was hun oudste? Maar er waren er nog twee en er was er alweer een op komst ook, waarvan Crisje wist aan de gevoelens die ze kreeg en die haar nog nooit hadden bedrogen, dat het wéér 'n jongen zou zijn en wel van de soort als haar Hendrik. Já, krek it eigeste!
„Dan zulle wiij it daor maor op holde", berustte de Lange.
„Der zal wel één opera-zanger biij wéze, Cris? Wat denk giij?"
Crisje gaf niks om die zangers van de Lange. Een goed ambacht was beter. Ze wist echter, dat wat de Lange niet voor zichzelf had kunnen verwezenlijken, zág de Lange in z'n jongens en uit

die kerels trachtte hij iets te maken en dat was hem, naar hij dacht, wel toevertrouwd. Zangers? „Dat zun hongeliijers", zei Crisje, „vandaag hebbe ze wat te schreeuwe, marge kunne ze ophoepele!" En was dat niet zo, Lange? Wat Jeus had, wat er in Jeus leefde, dát wás iets! Maar dat was niet te koop en maar weinig kinderen hadden het. Het was het machtigste wat 'n mens kon bezitten. Gek was het, dát zag de Lange niet, had ook niet de minste interesse voor hem. Het viel hem niet op, want het hing tussen hemel en aarde, en dat was voor de Lange te moeilijk en te ver van zijn leven. Dat had hij niet in handen en kon hij naar kijken. Voor Crisje was dit het állerhoogste wat 'n mens van Onze Lieve Heer kón ontvangen! En daarbij kwam ook nog, het lieve karakter van het kind, die heerlijke zachtheid, het gemoedelijke gevoel, het zuivere denken als van 'n groot mens en het contact met je, dat regelrecht ín je leven kwam, hetgeen de Lange allemaal ontging! Hier was hij blind voor, hadstikke blind!
De Lange smoesde van morgen met Crisje als twee „doeve" in het hok, die dag en nacht zatte te koere! De Lange lacht! Crisje geeft gilletjes. Jeus denkt, nu kan het gebeuren. Hij zou wel eventjes bij de Lange willen zitten. Een lekker bakje koffie van moeder, zo tussen hen in en de aardigheden van de grote mensen in je opslurpen, net als vader, die last heeft van z'n grote snor.
„Ma'k biij ow komme, vader? Dan za'k heel stil zitte. It is daor zo gezellig biij ow, wâ?"
„Heurt giij dat Cris? Sins wanneer is dèn al zo groot?"
„Van dèn zú giij nog wel is wat belève, Hendrik. As ik ow was, zok maor is wat meer in dèn zie'n binneste kie'ke, as dat geluuster naor de stemme, das gans wat andes!"
„Is dat wat, Cris?"
„Dèn begrip al alles Hendrik. Giij kunt met um praote as 'n groot mins".
Jeus zit al aan tafel bij vader. Hij drinkt lekker z'n kopje koffie. Crisje smeert hem een boterham. Hij voelt zich oud, in harmonie met z'n ouders, hij denkt aan de tijd, dat hij ook naar z'n werk zal moeten. Diep daalt het kind in dat leven af en zit daar, ziet de Lange, alsof hemel en aarde op z'n dak rust. De Lange volgt

het kind, maar veel tijd is er niet, direct moet hij weg. Jeus wil alleen weten, hoe het smaakt, om zo vroeg bij zijn ouders aan tafel te zitten. Hij wil weten, wat de Lange voelt, nu hij op het punt staat om te vertrekken. Als hoofd van dit huisje, met al die jongens er bij, een vrouw die koffie zet en met je praat; het smaakt allemaal zo machtig mooi, die lekkere „tuutesoep" van moe'der, kan er niet eens tegen op. Hierin voelt en ziet hij van alles. De Lange snoept van z'n koffie, drukt z'n snor de hoogte in en wil ook z'n sikje niet „smudsich" maken. Jeus ziet dat en hij aapt dat eventjes na, door z'n handjes op z'n lippen te leggen en z'n kin vast te houden, doch dat hij, zonder zich te branden, niet volbrengt. De koffie stroomt over de tafel en Crisje vliegt al overeind, om de boel op te vangen.
„Gadverdamme nog aan toe......" rolt er uit Jeus' mond „wat bun ik now toch 'n klootzak......!"
De Lange barst haast van het lachen. Hij vliegt niet van z'n stoel, maar heeft voor Crisje iets lekkers. Als hij uitgelachen is, hoort Crisje:
„Now geleuf ik, Cris, dat dèn 'n aparte is. Dèn kan al nèt zo vluuke as ik dat kan. Ik mot zegge, dèn hèt „beiije" geleerd!"
Jeus mag van de Lange blijven zitten. Crisje kijkt Jeus aan, of ze hem uit de modder moet trekken, alsof hij achter het huis midden in het varkeskot tot aan z'n hals in de drek zit waar zij hem uit moet halen. Het is 'n slag voor Crisje, het is nog veel méér! Waar heeft Jeus dit alles zo gauw geleerd? Crisje ziet er rood van, het is 'n slag, het is 'n gat, ze verdrinkt er bijna in. Maar Jeus vraagt al om andere koffie. Hij heeft nog niet alles van deze morgen in zich opgenomen. Vader is, god zij gedankt, niet kwaad. Wat dit te betekenen heeft, weet hij niet. En vader lachte er om, dus, het is niet erg ook! Maar bij Crisje heeft Jeus het bedorven. Om te redden, wat er te redden valt en het kind geen verbeelding te laten krijgen, geeft zij Jeus nog 'n half bakje en dan kan hij verder snoepen. Teugje na teugje, druppel na druppel, zuigt het kind nu op. Maar de Lange is klaar. Nu ziet Jeus, want hij zit er met z'n neus vlak bij, dat Crisje in de hoogte wordt geslingerd. Moeder hangt nu tussen hemel en

aarde. Crisje krijgt haar kussen van vader en dát is zo machtig, zo iets aparts, dat Jeus er niet genoeg van krijgt. Weg is de Lange!

Nu ze alleen zijn, hoort Jeus: „Waorum zeg giij zulke vie'se woorde, Jeus?"

Het kind denkt na, kijkt op tot de moeder en vraagt:

„Zun dat vie'se woorde, moe'der?"

„Jao, van eiges, Jeus, das verkeerd".

O, komt er, is dat verkeerd. Maar Jeus heeft 'n bende van zulke woorden geleerd. Je moet Bernard eens horen, Crisje, die leert z'n broertje van alles. Even is het stil, maar dan gebeurt het.

„Wat kan vader kusse, moe'der!"

Crisje kan zich wel voor het gezicht slaan. Wat is ze toch begonnen, om het kind zo vroeg in de morgen bij zich in de keuken te laten. Jeus denkt na en ook Crisje peinst verder tot zij wordt gestoord door Jeus.

„Moe'der, ma'k ow wat vraoge?"

„Van eiges, wat wilt giij wette?"

„Waorum zegge de minse verdomme?"

Crisje slaat bijna achterover van schrik, ze maakt in gedachten vliegensvlug tien kruisjes en weet niet wat ze zeggen moet.

„Ook dat is 'n lelik woord, Jeus en mo-je nie't meer zegge, want dan zun de duuvels gelukkig en go-je later regelrecht naor de hel."

„Wat is 'n hel, moe'der?"

„De hel, wâ, dát is, waor alle stolte kindere in komme, das net as de kelder!"

Jeus denkt er over na, Crisje ook. Het is anders wat, half zeven in de morgen is er al iemand die weten wil wat 'n hel is. En dan dat vloeken nog, verschrikkelijk is het. Jeus snapt het, in de hel is het duister, zo „duuster as wat". En nu komt er nog meer, waarvan Crisje zich geen heilige gedachte en geen illusies behoeft te maken. Ook zij weet, dat kinderen juist díé woorden leren, die ze juist niet moeten kennen. Doch dit gebeurd al zo lang als de wereld bestaat en je kunt er toch niets aan veranderen. Alleen zij heeft het nooit gekund, ook al moet je wel eens

’n hard woord gebruiken, doch dat is geen vloeken, het dialect is nu eenmaal zo.
„Waorum zegge de minsche moe’der, giij kunt „verrekke!”
Goeie genade, wat nu? Dat is toch wel heel erg. Crisje is verontwaardigd, waar heeft het kind dit allemaal geleerd?
„Maor mie’n Jeus, das vluuke! Dat is it argste wat ter is!”
En of Jeus voelt dat het nu spoedig afgelopen is en hij niets meer vragen kan, vliegt er nog bij hem uit:
„En waorum zegge de minse „sootermieter op, moe’der?”
Crisje weet het niet meer. Ze moet wel tien keer biechten wil zij dit goed maken.
„Schei now maor uut, kletskous. Ik heb wel wat andes te doe’n.”
Wat gek toch, denkt Jeus, dat grote mensen nooit is rustig met je kunnen praten. Je wordt uitgelachen of ze hebben geen tijd. Bernard heeft hem al gezegd: „dat zijn smoesjes, wâ, dan hebbe ze in de gate, daij der alles al van wèt en dan staon ze te apegape”. En moe’der is nu aan het apegape. Wat weet Bennad al ’n bende van dit leven. Bennad weet nog meer dan Crisje, meer nog dan vader ook, méér dan alle mensen. Jeus weet het nu ook, bij Crisje hoeft hij niet aan te komen, moeder geeft hem geen antwoord. Bennad had nog gezegd:
„Mô-je maor is oppasse, Jeus. As giij ze wat vraog, wat ze ow nie’t wille zegge, waorum dat wèt ik nie’t... daor mok nog achter zie’n te komme, staon ze met de mond vol tande of ze lope weg!”
En Crisje liep weg. Moe’der heeft nu geen tijd voor hem, Crisje heeft ’n bende te doen, maar dat is lariekoek en ’n grote leuge! Nu Johan en Bernard verschijnen, zijn ze lekker met z’n drieën en kunnen nog eens keuvelen. Crisje hoort, dat die andere twee nog veel meer weten, en zich meer hebben eigen gemaakt dan vloeken, ze moet wel toegeven, dat zij hier niets meer aan veranderen kan. Maar deze wereld is rot, rotter dan stinkende mest, en wie deze woorden in de wereld heeft gebracht is ’n slecht mens. Dat is ’n helleklant!
„Ző”, zegt Bernard tot Jeus, „wí giij alles wètte? Dan zak ow vandaag is deur de stad brenge”.

Is dat wat? Meen je het, Bennad?" „Van eiges, as ik wat zeg, kui der op rékene ook!"
Zie je, dat is Bennad. Jeus is al klaar, straks zullen ze vertrekken. Eerst heeft Bernard nog het een en ander voor zichzelf te doen. Bennard is al weg, Johan zoekt z'n spullen bij elkaar en gaat naar school. Tegen tienen is Bennad voor Jeus gereed en vertrekken ze stiekum, want moe'der zal het natuurlijk niet goedvinden, ze moeten in de buurt blijven. Bernard begint aan Jeus de omgeving te verklaren. Nu staan ze midden op de Grintweg. Ook wel de moeite waard, denkt Bennad.
„Déze weg, Jeus, dèn lup van hie'r héélemaol naor Zeddam en nog verder. As giij déze weg afloop, komp giij in Aarem terech en da's 'n grote stad. Daar wone wel duuzend minsche. It is daor gansch andes dan hie'r".
„Waor wet giij dat allemaol van, Bennad", vraagt Jeus.
„Dat is nog al glad, ik bun toch jaore older dan giij?"
„Das waor. En hebbe ze ow dat dan verteld, zo als giij mie'n dat zult vertelle?"
„Das doodeenvoudig, wâ, de minsche lere van mekaar".
„Das te begrie'pe".
„Now, hie'r is eigenlik niks te bekieke. Das it huus van Hosman. Dór hebbe ze kuuie en péérde. Van alles, das 'n boer. Tuute hebbe ze ook en 'n hond waor giij op riije kunt, maor 'n geveurlike. En met dèn wik niks te make hebbe. Die minsche, Jeus, zun zo gierig as wat. De lekkeste kéés vréte ze alleen op".
„Waor wèt giij dat allemaol van, Bennad?"
„Dat zú giij straks wel zie'n, as giij as ik en Johan melk mot hale. As ze ow belazere kunne met de melk, doe'n ze it! Maor mie'n kriege ze nie't te pakke. Johan wel, dèn belazere altied". Hand in hand kuieren ze de Grintweg op. Bernard heeft iets in gedachten en dat zal hij Jeus eens laten zien. Het is wel 'n eindje van huis af, maar zeker de moeite waard. Bernard verwacht eerbiedige bewondering voor alles wat hij al weet, meer verlangt hij niet.
„Hèt giij, as ik dat wèt, Jeus, al is geheurd, van de „Hut van Sint van Tien"?"

„Wat is dat, Bennad?"
„Das meer as ow gezuuk naor Onze Lieve Heer, méér nog, dan al ow gespul met die balle, waor ik toch gin cent van geleuf".
Jeus kijkt op tot z'n broer. Ach zo, kif, Bennad prikt hem aan z'n stok. Bennad volgt Jeus en is het niet vergeten. Hij hoort en ziet alles en weet heel goed dat zijn moeder gelovig is en Jeus haar hart gestolen heeft, ook al weet hij, dat moe'der geen onderscheid tussen haar jongens maakt. Jeus heeft dit te slikken.
„Waor is Fanny?"
Jeus schrikt. „Dat wiij dèn ook nie't met hebbe genoame, Bennad".
„Laot maor......" gooit Bennad hem toe, „dèn mot maor is alléén op zie'n bene staon. Wiij zun jao hadstikke gek met dèn hond, dèn hoe'f nie't alles met te make!"
Jeus vindt het jammer. Hij denkt aan Fanny. Die had ook een mooie reis kunnen beleven. Hij doet niets zonder zijn vriendje! Fanny behoort overal bij te zijn. Het dier is zijn leven, zijn denken, zijn liefde. Maar wanneer Bernard aan Jeus verklaren wil, wat hij van deze hut weet komt Fanny hem kwispelstaartent tegemoet en heeft Jeus de grootste lol. Bennad niet, die heeft er al iets van te zeggen:
„As giij nie't meer heurt en kie'k naor den hond, gao'k naor huus".
Jeus laat Fanny los, hij beseft dat hij luisteren moet. De jongens zijn thans op de Zwartekolksche weg. Midden in het bos zijn ze al, overal zijn prachtige bomen, de natuur is schitterend. Daarginds staat een hut en daar wil Bennad hem alles van vertellen. Jeus voelt zich thans als in het paradijs. Bomen zijn dit. Net als daarginds bij José. Hoe is het mogelijk! Jeus betast de dikke schors. Bennad volgt hem. Als Jeus vraagt:
„Wat hebbe deze 'n dik vel aan", moet Bennard toch lachen. Vel? Noem je dat 'n vel? Mensen en dieren hebben vellen, bomen niet.
„Das hold!", zegt Bennad, „én gín vél!"
„Maor......" komt er uit Jeus......, „niks te maore, wí giij naor mie'n luustere of wèt giij it béter? Andes gao'k naor huus!"

Jeus begrijpt nu, dat Bernard niet voor de poes is. Hij moet z'n broertje volgen of hij smeert 'm en laat hem hier alleen achter. Hij stelt zich op Bernard in. Jeus zou echter graag eventjes willen gaan zitten. Het is hier zo lekker zacht, hij heeft dit alles nog nooit gezien. Bennad voelt er echter niets voor. Het heeft voor hem niets te betekenen. Straks, belooft Bernard hem, kan hij zoveel in het bos gaan zitten als hij wil!
„Kie'k, Jeus, das now de hut van Sint van Tien".
Jeus ziet 'n hut, en óm de hut 'n hekje. Dat hutje is beschermd. Maar waarom? Bernard fluistert nu. „Hierin, Jeus, leid 'n man, zegge ze, dén zich van kant hét gemaak. Dén man mot zich hebbe opgehange. En opgehange minsche, giij kunt dat aan moe'der vraoge, magge nie't op it andere kerkhof begrave wodde of die stééke de andere minsche aan."
Jeus is al stomdronken van wijsheid. Wat die Bennad al niet weet. Maar wat heeft dit alles toch te betekenen?
„Wat is ophange, Bennad?"
Daar moet Bernard nu toch om lachen. „Das ook wat", schatert hij overmoedig, „das ook wat......" wét giij nie't wat ophange is?"
Jeus moet bekennen, dat hij er geen sikkepit van weet of begrijpt en Bennad kan lachen zo hard hij wil. Eerlijk is eerlijk, hij weet het niet. En nu voelt Bernard zich gewichtig. Hij weet het, want hij heeft al zeker tien muizen opgehangen, omdat hij wilde weten wat ophangen betekende.
„Ophange, Jeus". Gewichtig komt nu de verklaring. „Is wat kapot make. En as dat now 'n minsch dut en zich eiges 'n stuk touw um de strot dut, dan is dat ophange. Dèn géét natuurlik kapot, wâ! En now kui nie't op it andere kerkhof begrave wodde."
„Doe'n dat vul minsche, Bennad?"
„Néé, van eiges nie't. Wie wil zich now eiges kapot make?"
„Das te begriepe, das duudelik. Ik zol it ook nie't doe'n. Giij, Bennad?"
„Van eiges nie't. Ik vind mie'n léve vuls te mooi. Ik zal wel gek zun!"

„Maor waorum noeme ze dit de hut van Sint van Tie'n, Bennad?"
„Dat wèt ik nie't, en dat wèt gin minsch, wâ".
„En waorum hebbe ze 'm hier begrave, Bennad?"
„Dat zei ik toch. Moe'der zeid, die magge nie't op heilige grond ligge".
Jeus kijkt naar de hut. „Waorum hebbe ze de hut op slot gedaon, Bennad! Zun ze bang dat dén deruut lup?"
Bennad smokst verder, hij geeft Jeus al geen antwoord meer. Er is te veel te zien.
„Kie'k hie'r is, Jeus, dat is it judde-kerkhof!"
„It judde-kerkhof, Bennad? Wat is 'n judde-kerkhof?"
„Giij had motte vraoge, wat is 'n jud. wâ! Maor giij kunt nog nie't denke".
Die zit, Jeus! Bernard is je de baas, hiervan weet je niks. Maar hij zal het José wel vragen, die weet alles. Of de Lange!
„Kom, Jeus", vervolgt Bernard zijn weg, „wiij gaon naor de Mul, ook das mooi, wâ!"
Ze sloffen het bos door en komen bij 'n molen. Jeus heeft zo'n ding nog niet gezien. De molen draait, de armen vliegen rond, 'n gek ding is het. „Waorum, waorum toch, moet dat ding draaien" en „waorum" hier midden in het bos en op 'n hoogte? Bennad weet het niet. Jeus weet nu, dat Bennad ook niet alles weet. Hij dacht méér van z'n broer te horen. Bennad is al gezakt, het enorme gevaarte wordt kleiner voor Jeus. Hij weet het al, over enkele weken kan Bennad hem nog meer vertellen, dan zal hij Bennad iets leren en kan hij de dingen verklaren. Hij heeft nu te aanvaarden, dat Bennad telkens zegt: „Ik wèt it nie't, maor dat kump nog". Het is gebrek aan verstand. Bennad denkt niet. Bennad kan alleen kletsen!
Als Bernard voelt, dat Jeus hem ongelovig staat te bekijken, vertelt hij nog:
„Hie'r mulle ze it brood, wâ. Hie'r make ze méél en daorum motte de wieke dreiije!"
„Das wat andes, Bennad".
„Wat is wat andes, waor hèt giij it now oaver?"

„Now wèt ik waorum die dinge dreiije".
„O, maor dat kui toch eiges wel begrie'pe", hoort Jeus, en daar wil Bennad mee zeggen, dat hij denken moet. Jeus voelt al, „hèk mien eiges daor efkes vergis?" Bernard weet toch veel meer dan hij dacht.
„Kom, wiij gaon naor de Wetering, da's 'n groot water".
„Waor is dat, Bennad?"
„Aan de grens is dat, dan zak ow is water laote zie'n, as giij in ow lééve nog nie't gezie'n hèt!"
Bernard trekt Jeus door 't gangetje naar de grens. Als deze het machtige klooster ziet waarin de paters leven, komt hij niet uit gekeken.
„Wat is dat voor 'n groot huus, Bennad?"
„Das it klooster. Hie'r lééve de paotes. Giij wet wel, die kééls, die altied de Grintweg opsloffe en naor it bosch gaon, die met die zwatte pakke aan".
Dat is duidelijk, Jeus heeft die mannen al zo vaak gezien. O, is dat het klooster? „Wat doe'n die kééls, Bennad?"
„Das ook wat, die bunne allemaol pastoos...... of ze worre it!"
„Krek as onze pastoor, de pastoor van moe'der?"
„Das it eigeste en deze zun niks andes!"
Wat is dat prachtig en wat een mooi hus toch, denkt Jeus.
„En motte die dan zo'n groot huus hebbe, Bennad?"
„Zal wel!......" komt er droog uit Bennad. „Zal wel!"
Jeus verwerkt het. Máár...... Bennad?
„Die zun rie'k, wâ, Bennad?"
„Die zun hadstikke rie'k, dat kui toch wel aan it huus zie'n?"
„Van eiges, kan 'k begrie'pe. En dat hebbe ze eiges gemaak, Bennad?"
„Zal wel...... dát wèt ik nie't, maor das te begrie'pe".
Even verder staan ze voor het stationnetje Zutphen—Emmerik. Jeus kijkt zich de ogen uit z'n kop en vraagt al:
„Was dit, Bennad?"
„Das de tram!"
„De tram? Tram......?" En dan bruist het in hem en vraagt hij:
„Is dat de tram, waor vader met geet?"

„Das krek de eigeste, hie'r mot vader naor toe as dèn elke dag naor Emmerik mot".
„En dat is waor, Bennad?"
„Of dit waor is? Daor staon toch de wages?"
„Giij het gelie'k, Bennad".
Doch Bennard ziet meer. Hij wijst aan Jeus, waar de wacht is. Maar dat interesseert Bennad zelf niet en hij sloft weer verder. Nu komen ze voor de grens, de wetering. Ze staan op de brug en kijken in het stromende water. Zover Jeus kijken kan, ziet hij water. Mie'n God, wat 'n water toch.
„Hie'r kui in verzoepe, Bennad!"
„Das nog al glad, wéés maor veurzichtig. Ik kan nie't zwemme, wâ".
„Zwemme, Bennad? Wat is zwemme?"
„Daor zun minsche, jonges kunnen it ook, en ik wil dat straks leere, die zich nie't laote verzoepe. Die blie've op het water drie've, wâ. En dás zwemme!"
Dat snapt Jeus onmiddellijk. „En hie'r", gaat Bernard verder, „heij de grens al. Aij daor met ow voe't staot, bu-je in Duitschland. En daor gund, 'n heel end loope is it, leid Emmerik en is vader gaon arbeië!"
Jeus kijkt, machtig is alles. Hij denkt na en heeft iets te vragen. Wat zeiden de grote mensen ook weer?
„Wèt giij hoe die minsche hie'te, Bennad?"
„Hoe die minsche hie'te? Welke minsche?"
„Déze, die hier lééve!"
Bernard kijkt hem aan. Já, hij weet al wat Jeus bedoeld, even wachten. Hij is er al. Een straal van geluk komt er op z'n smoeltje, als hij Jeus kan vertellen, wat hij voelt en weet:
„Ik wèt al wat giij denkt en wilt wette, Jeus. Die minsche noeme ze „moffe"!"
Dat is het! Gerrit Noesthede en ook Jan Maondag en vader, hebben het er over.
„Maor wat zun moffe, Bennad?"
„Moffe, moffe...... já, wat zun moffe? Dat wèt ik ook nie't, Jeus. Mo-je moe'der maor vraoge, of vader, die wette it!"

En dit is alles! Bennad slentert terug. Nu staan ze, ze zijn er straks al voorbij gekomen, voor het gebouw van de Politie.
„Zie-je dat, Jeus?"
„Jao, Bennad".
„Das now it huus veur de Masseséé. Hie'r is de gevangenis. Hie'r stoppe ze zoeplappe in, minsche die ruuzie make, de mésse-stéékes. Giij kent de Masseséé wel, die komme jao altied met hun péérde oaver de Grintweg, wâ!"
Ja, dat snapt Jeus. Wat leert hij 'n hoop vandaag, hoe moet hij dat allemaal verwerken? „Zitte hie'r de zoeplappe?", hoort Bennad hem tot zichzelf zeggen.
„Waorum hebbe ze dan vrouw de Man nie't in de gevangenis gezet, Bennad? Die zup jao as 'n varke!"
Bernard moet glimlachen. Jeus is er nog te snotneuzig voor om te weten, dat vrouw de Man niet met messen steekt, want alléén de messenstekers en de dieven komen in de „kast". En wanneer Bennad hem dat duidelijk maakt, is Jeus hem heel dankbaar, want dat is duidelijk en te begrijpen. Nu staan ze voor de school en horen het geroezemoes binnen. Bennad verklaart al:
„Hie'r, Jeus, das de school. Hie'r is Johan al, dèn hèt wat te leere, maor straks motte wiij ook naor de school. Hie'r zun de meestes!"
Jeus heeft wel zin om Johan te roepen. Bennad zegt echter, dat hij dat niet mag doen, want dat willen de meesters niet hebben en dan zijn zij, wanneer ze ook in die bankjes zitten, nog niet gelukkig.
„Heur ze is zinge, Jeus. Dat motte ze van de meestes......"
„Zun die meestes goeie minsche, Bennad?"
„Jan zeit, dat de juffrouw as 'n kat is. Das 'n stadsche en die hèt haar op de tande. En ze motte van die niks hebbe".
„Straffe die, Bennad?"
„Now en of, ze laote ow in de hoe'k staon en aij arg te keer gaot go-je it hok in", zeid Johan.
Jeus wil hier niet lang blijven, hij wil verder op, deze buurt stinkt. Wat is er veel in de wereld te zien. Bernard trekt 'm nu door het kleine stadje.

„Hie'r", zegt Bernard, „is Caffé Ernst, hie'r komme de voetballes. En hie'r is Jaspe de fietsemaker. Dèn hèt fietse zat, kie'k eiges maor. En die fietse kui huure. De groote jonges huure de fietse".
„Dat doe'n wiij ook, wâ?"
„Van eiges, en dan gaon wiij op de wal lekker fietse".
„Is dat geveurlik, Bennad?"
„Niks aan, dat geet van eiges".
„En giij kunt nie't ow nek brééke?"
„Daor mo-je eiges veur zurge".
Dat is de waarheid, denkt Jeus, dat klopt als 'n bus. Bennad is 'n kei, want hij weet alles, dit had hij niet gedacht en nooit kunnen dromen.
„En hie'r, Jeus, woond Anneke Klaredaal, waor moe'der altied dat lekkere vleis van hèt".
Jeus kijkt midden in 'n prachtige winkel. Massa's vlees hangen er. Zo, is dat nu hun eigen slager? Bennad zegt: „Hie'r woone allemaol slagtes, Jeus. En al die minsche loope met lange messe in de „tess", waor ze zo de varkes, de kuui en de schaope met slachte, nét as Gradus Derksche dat dut, wâ, en dèn kent giij wel!"
Jeus trekt Bernard deze buurt uit. Hij vindt er niks aan, al dat bloed drukt hem en kruipt naar z'n keel. Als Bernard dat ziet, zegt hij triomfantelijk:
„Bu-je bang veur die slagtes, Jeus?"
„Giij dan nie't, Bennad?"
„Néé, ik nie't, want die doe'n minsche toch niks?"
„Das waor, da'k daor nie't aan heb gedach, wâ. Das stom van mie'n".
Als ze even verder komen staan ze voor een groot huis. „Wat is dat voor 'n groot huus Bennad?"
„Das gin huus, das de kerk?"
„Is dat de kerk, Bennad? Geet moe'der hie'r altied beiije?"
„Dat heb giij goe'd geraoje. Jao, moe'der geet hie'r altied beiije".
„Maor motte ze dan zó'n groot huus bouwe, um te beiije?"
„Jao, van eiges, der motte toch wel duuzed minsche in?"

„Is duuzed dan zoovul, Bennad?"
„Aij duuzed murmels heb, kú giij uw hééle léve stoeke, zoovul is duuzed".
Jeus knikt, hij begrijpt Bernard. Dan kijkt hij omhoog. Die toren zegt hem iets. „Zitte daor ook minsche in, Bennad?"
„Ik geleuf it wel, vraog dat maor aan moe'der. Zij wet alles van de kerk".
„Bú giij der al in gewéés, Bennad?"
„Jao, met moe'der, daor is heel wat te zie'n en is heel wat andes as van buute".
„En hie'r is Onze Lieve Heer, Bennad?"
„Jao, hie'r is dát".
„En giij kunt dèn zie'n ook?"
„Mo-je moe'der maor vraoge. Ik kan ow dat niét zegge". Dit wordt te gek, denkt Bernard. Zijn maag begint te rammelen; het is net zat voor vandaag. Toch brengt hij Jeus nog naar het Stadhuis en ook daar krijgt deze iets van te horen. En hierachter, gaat Bernard verder: „leid it waterschap en gaon ze schaatse. En daorgund woond de Baron van Hugepoot. Moe'der wet dat allemaol en vader ook. En de Burgemeister woond daorgund, biij Jaspese, maor dèn kump hie'r um de minsche te helpe. En dat is 't stadhuus. Wet giij it now?"
„Ik wet it, Bennad".
Bernard sleept hem voort, hand in hand gaan ze verder. „Hie'r woond de dokter Jeus, aij kran'k bunt, motte ze 'm hie'r komme hale".
O, komt er, dat is duidelijk, meer wil Jeus er niet van weten. Alleen de kerk loopt hem achterna en zou hij wel meer van willen weten, maar dat komt zeker nog.
„En hie'r, Jeus, woond Hanne-Schuurman, hie'r gaon de groote jonges fietse. In de groote zaal doe'n ze dat, zei Johan en zun van die kleine, maor starke fietse, die nooit kapot gaon, want Johan hèt gezie'n, dat ze der boave op stonde met zes man tegeliek".
„Kui daor in komme, Bennad?"
„Van eiges nie't, das nog al glad, hebbe ze ons nie't veur

neudig'.' En hier, gaat Bernard verder: „heij it Socéteit-gebouw. Hie'r viere ze kermis, hie'r schie'te ze ook en das veur de groote minsche. Ze schie'te dan de haan van 'n paol en krie'ge ze 'n preis en saoves danse ze, en zoepe ze foezel!"
Jeus verwerkt het, z'n hoofd barst bijna. Hij heeft er nu eigenlijk wel genoeg van. Het kind is doodmoe, en ook Bernard ligt bijna op ápegape. Toch gaat hij nog door.
„Dis Jan Hieltjes, Jeus. Hie'r zitte de manne te zoepe en te biljarte, dat hèk is biij Hent Klink gezie'n, wâ. Vader kan it ook. Das 'n...... das 'n...... plank...... néé — das it ook nie't, 'n lange taofel is het, met balle. En die balle motte it doe'n en daor hebbe ze 'n stok veur. Zók ook wel wille prebeere".
Ze gaan nu huiswaarts. Bernard loopt voorbij de borstelfabriek en ook dat kan nog even worden verteld en dan kent Jeus heel 's Heerenbarg...... Héél deze streek, alles van zijn eigen stad.
„Jao", zegt Bernard, als Jeus weten wil of er veel mannen op die fabriek werken.
„Maor waorum geet vader hie'r dan nie't arbeië? Dit is toch dich biij moe'der? As ter wat gebeurd, kunne ze vader efkes roe'pe, dèn is dan vlak biij huus?"
Bernard grinnikt tegen Jeus: „Vader is gek, hij zal hie'r gaon arbeië, in die stinkzooi? Soms in de pek? Niks veur vader. Dat zun allemaol minsche die niks andes kunne beginne!"
Nu is het Jeus duidelijk. Hij wil er ook niet werken. Hij moet er niets van hebben. De stank komt je tegemoet. Máár, Jeus, wie kan je dat ontnemen? Hoe weet jij zo zeker, dat je hier in die vreselijke stinkboel niet terecht komt? Zorgen voor later! Bernard is al weer op de Grintweg en verklaart nog enkele dingen. Jeus ziet, waar Manus Reuzel woont en bekijkt het hek, waar ze de paarden inspannen om ze nieuwe ijzers te geven. Hij hoort, dat dáár de Vos woont, dat is 'n scheldnaam voor 'n man. Hij ziet 'n andere slachter en die heet Hendriks. Ze komen dichter bij huis en plotseling zegt Jeus dan:
„Bennad, wat bun ik ow toch dankbaar". En Bernard gelooft het. Jeus zegt het met al zijn liefde. Bernard kan tevreden wezen. Jeus heeft enorm veel geleerd vandaag. Het kind is tien jaar

ouder geworden. De jongens zijn doodmoe. Het eerste wat Crisje te horen krijgt is:
„Moe'der, waorum hebbe ze zón groot ding op de kerk gezet. Is dat um in de hemel te kroepe, moe'der?"
Crisje lacht. Daar een antwoord op geven is moeilijk. Ze zegt: „Néé, maor das ter eere van Onze Lieve Heer".
Dat kan, denkt Jeus, hoe hoger hoe dichter bij Onze Lieve Heer. Zo groot is natuurlijk Onze Lieve Heer. Maar hij heeft nog iets:
„Waorum mô-je daor beiije, moe'der?"
„Das nog al glad, Jeus, umdat daor Onze Lieve Heer is".
„En dèn is nurges andes, moe'der?"
Wat moet Crisje nu zeggen? Jeus maakt het haar moeilijk. Dan zegt zij: „Onze Lieve Heer is oaveral, maor in de kerk is Onze Lieve Heer altied, daor kui beiijë as nurges andes". Dat is te aanvaarden. Maar als Jeus nog meer wil weten, hoort hij Crisje zeggen, dat hij nog even moet wachten. Straks, dan moet hij dat zélf maar beleven en weet hij het ineens. Doch toen barste z'n kop en ging Jeus 'n lekker dutje doen. Crisje hoort hem in zijn slaap vragen stellen aan Bernard. De hut van Sint van Tien is er ook bij. Wat zal dèn haar straks hebben te vragen? Jeus droomt op de dag en ook dat is weer iets anders, omdat dit met zijn eigen leven te maken heeft. Dít is doodgewoon. Alle mensen dromen wel eens op de dag en zien hoge torens en slagers met lange messen, doch dan springen ze het bed uit en zijn nèt gek van angst, omdat het leven zo mooi is! Als je daarvan echter de mooie kant ziet, is er nóg niks aan de hand en sta je opnieuw voor het mooie leven van Jeus en jezelf!
Lang duurt z'n slaap niet en hij springt het bed uit. Waar is moeder? Moeder is achter in de tuin. Néé, dáár was moeder zoëven nog. Moeder is bij Theet. Ze haalt haar grutterswaren. Jeus houdt het niet uit en rent naar de overkant van de straat. Is moeder hier? Já, daar is Crisje. Moeder is klaar. Fanny is er ook. Jeus kan zich wel voor de kop timmeren. Al die tijd heeft hij Fanny vergeten. Fanny, kom hier, ik heb je een bende te zeggen. Op straat hoort Crisje al:
„Moe'der, waorum hange zich de minsche op! Waorum doe'n

ze dat?"
„Wie hèt ow dat wie's gemaak?"
„Wies gemaak, moe'der? Dat hèk met mie'n eige ooge gezie'n".
Crisje staat stil op straat, midden op de Grintweg kijkt ze naar Jeus en vraagt angstig aan het kind:
„Hèt giij gezie'n, dat zich 'n minsch hèt opgehange, Jeus?"
Maat begrijpt moeder dat dan niet? De hut van Sint van Tien is het, Crisje. Als Jeus haar zegt:
„Ik was met Bennad biij de hut van Sint van Tie'n, moe'der", verzet Crisje haar stap en sloft ze het huis in. Is dat schrikke? Goeie genade, wat is ze daar toch geschrokken. Die jongens ook. Wat nu?
„Wèt giij veur vandaag nog nie't genoe'g?"
„Ik wol dat wette, moe'der".
„Zoo, is ter niks andes?"
„Jao moe'der, waorum zun der judde op de wéëreld?"
„Wat?"
„Judde, moe'der".
Crisje denkt, Judde? Moet het kind nu al weten wat judde zijn? Dat is iets voor Hendrik. Maar zo ver mag ze het niet laten komen. Hendrik lacht zich 'n ongeluk en het kind krijgt 'n verkeerd antwoord. Crisje denkt na en dan weet ze het.
„Já, Jeus, das van eiges, dat zun minsche van 'n ander geloof en die minsche hebbe 'n eige kerkhof, giij hèt dat zeker wel gezie'n, wâ?"
„Jao moe'der".
„En aij ow ophang, moe'der, wod giij daor begrave, wâ?"
„Jao, Jeus, want dan kui nie't op gezégende grond ligge. Giij mag ow eiges it lééve nie't ontnééme, dat begrie'p giij zeker, wâ?"
„Jao, moe'der".
Maak nu maar dat je weg komt, denkt Crisje, dit gaat te ver. Dat is niets voor een kind. Als ze Jeus te verstaan geeft, dat ze het druk heeft, weet die nog te vertellen:
„Das 'n leuge, moe'der. Dat zun kletspraatjes, giij wèt nie't waij zegge mot".

Crisje kijkt naar het kind en vraagt:
„Kump dat ook van Bennad, Jeus?"
„Jao, moe'der! Bennad zeid, as ik ow wat vraoge wil en ik hèt ter niks met te make, dan heij gin tie'd meer".
Nu moet ze toch lachen. Crisje pakt hem op en kust hem. „Kom giij maor is hie'r, Jeus. Kie'k is? Is dat lekker, Jeus?"
Jeus knabbelt van z'n koekje, en Crisje heeft hem lekker te pakken. „Gaot now nog maor efkes naor buute spulle, Jeus, dan kan ik arbeië. Straks kump vader al".
Eén ding weet Jeus nu, Bennad heeft gelijk. Als je iets vraagt en ze willen je geen antwoord geven, hebben ze geen tijd voor je. En dit koekje is zo droog als wat, en van de goedkoopste soort. Hij vindt er niets aan. Zo slungelt Jeus z'n dag uit.
De Lange is thuis en Jeus ligt te bed. Hij ligt niet lang wakker, doch valt meteen in een droomloze slaap. Doodmoe zijn het lichaam en de beentjes. Maar morgen, zomedeen, dán gaat hij verder, het leven in, in alles, wat hij gekregen heeft.
Bennad kreeg de helft van het koekje, doch die ging er zélf nog een halen en had er zodoende één en 'n halve. Das bijna twee. Voor Bennad de sékuurste weg, zo kom je nooit te kort en is het leven prachtig. Mooi is het. Héél mooi, dan zie je torens!
En hoe ouder de mens wordt, des temeer verstand krijgt hij, dat zeggen ze, of het waar is, dát zal Jeus wel onderzoeken! En ook nu zullen ze hem niet belazeren!
En dan zal hij met die „judden" praten! José weet er alles van! Hoog boven z'n hoofd vliegt er 'n mug, als het diertje hoger gaat, wordt het 'n vlieg en nóg hoger is dat diertje álles, want nu ziet het Onze Lieve Heer en kan het wezen wat het wil. Ook dát wil hij weten! En 'n nacht is niks. Niks. Je ben zó weer wakker en je gaat verder!
En de Zwartekolkscheweg, leert hij ook wel kennen! Die bomen ook! Ook dat zachte gras. Alles!

„DEUT, GIIJ KRIE'G ZONDAG 'N CENT VAN MIE'N AIJ NOW EFKES MET JEUS WILT SPULLE

Bernard en Jeus zijn vrienden geworden. Bernard voelt, dat hij nu voor zijn broertje iets betekent. Zijn leven staat voor veel open en dat kan hij dan aan Jeus doorgeven. Hij heeft nu ontzag! Iets van hetgeen vader bezit en het is net zo sterk, je hebt nu de duisternis en het licht in eigen handen, maar dat is voor Bernard de kelder!

Bernard houdt van Jeus, omdat deze vriendelijk en dankbaar is. Hij weet, je kunt Jeus op veel tracteren en zijn blijdschap doet je dan goed. Het is de blijdschap die moeder voelt, wanneer zij voor die luizen van kerels eten kookt, die zwervers, die altijd bij moeder komen, week in week uit. Die blijdschap, Bernard begrijpt het nu, komt in je hart en dan begint het. Wat er dan allemaal tot je leven spreekt, is natuurlijk weer heel iets anders, doch het is er.

Ze trekken er elke morgen op uit. Crisje vindt het zalig, zij kan nu haar werk doen en is van al die vragerij af. Bernard leert Jeus nu van alles. Elk ding krijgt betekenis voor Jeus en hij wil overal het een en ander van weten. Gisteren waren ze op het andere kerkhof. Ze keken naar de menselijke graven en naar die stenen. Dat was kaasje voor Jeus. Hij is er nog niet vrij van, het spookt nog in z'n kop en van nacht heeft hij er van gedroomd. Maar het komt beslist in orde, vroeg of laat stelt hij zijn vragen en dan verneemt Crisje wat hij in al die dagen heeft gehoord. Toen Bernard hem vroeg, hoe hij zich voelde, nu hij hem zijn wijsheid gaf, kreeg hij ten antwoord:

„Ik mot hie'r oaver naodenke, Bennad. 't Is me nog al wat".

Dat is waar, dacht Bernard, maar hij voelde zich zo trots als 'n kropper, stak z'n borst vooruit en voelde zich kiplekker. Hij liet Jeus eventjes iets beleven en dat was geen kleinigheid. Maar de kerkhof bewaker joeg ze weg, ze hadden op deze heilige plek niets te zoeken. De man wist echter niet waar het om ging anders had hij het stel niet weggejaagd. Toen keken ze door het heggetje, naar al die Onze Lieve Heer's en Maria's en naar de

engelen op de stenen beelden boven 'n graf, waarvan Jeus alles wilde weten. Waarom vliegen die engelen niet weg? Bernard zei, stenen engelen kunnen niet vliegen. Bernard voelde zich. Hij was geen bangscheitet. Johan wel. Die wilde met die dooien niet te maken hebben. Daar moest je van dromen en dan ging het spoken en van spoken wilde Johan niets weten.
„Maor", vroeg Jeus thans aan Bernard, „wat zun spooke?"
„Ja, wat zun spooke? Spooke zun spooke".
„Giij wet 't nie't??"
Bernard moest voor de dag komen, maar inderdaad hij wist het niet. Hij sloeg 'n gek figuur. Maar wat zijn spoken? Wat wil Jeus van spoken weten? Hebben spoken iets te betekenen? Bernard begon te denken, hij moest wel denken, anders kreeg z'n broertje in de gaten dat hij het niet wist en ging zijn ontzag verloren. Het was wel een woord om het te onthouden. Moeder wist het wel. Maar waarom wilden de mensen engelen op hun kerkhof hebben? Kerkhof. Een mooi woord, het heeft iets van de kerk en het hof. De kerk en het „HOF" waren dingen van Onze Lieve Heer. Wist Bernard dat ook? Jeus voelt het wel. Hij is er dicht bij. Bernard voelt het niet.
Daarna gingen zij naar de „Wal" en na de Wal tot de Vissche Wei, een ruw stuk land met sloten er door, waar de jongens en meisjes 's winters schaatse rijen en rond slieren. En hier achter ligt de Plantage. Daar kun je lekker verstoppertje spelen. Geen mens kan je daar vinden. Toen Bernard het Jeus eventjes wilde laten zien, kon hij later de weg niet meer terugvinden en moest Bernard bekennen, dat hij in de Plantage was verdwaald. Waren er geen andere mensen in de Plantage geweest, dan hadden zij die nacht buiten kunnen slapen. Thuis wachtte hun natuurlijk 'n pak rammel en daar deinsde Bernard voor terug. De kelder thuis, dat was het ergste wat er bestond! Van Crisje kreeg hij 'n standje en zij beloofde hem, indien het niet weer zou geschieden, zei er niets van tegen vader zou vertellen, maar voor ergere zaken mocht zij niet liegen. Crisje geloofde de jongens. Het had niets met kattekwaad uit te staan, want anders?
Vandaag heeft Bernard iets heel leuks in z'n kop. Daar zal Jeus

van opkijken. Hij wil hem met Deut Messing in contact brengen. Dat is 'n halve gek, waar je om kunt lachen. Deut is ongeveer vier en dertig jaar oud en een reus van 'n kerel. Maar simpel. Deut zit meestal op de grote steen op de hoek van het Dassensteegje bij het café Klink te denken, als men dat tenminste denken mag noemen. Hij sijpelt en dan loopt hem het speeksel uit de mond. Dan is Deut echter gevaarlijk. Dan slaat Deut, die anders geen beest iets doet, van zich af. Hij bijt en slaat en dan weet elkeen, tot de kinderen toe, dat je voor Deut moet oppassen. Deut heeft dan meestal iets met zijn vader gehad; zijn lamme vader, maar niet van binnen, van binnen kan Deut z'n vader uitschelden als 'n wilde en dan slaat hij er soms op ook. Wat Deut in zijn kop mist, of wat dan de oorzaak is, waardoor Deut zo is, mist zijn vader in zijn benen. Maar dan heet dat verlamming. Deuts gebrek heeft nog geen naam gekregen, zelfs de dokter weet het niet! Ze noemen het: simpel, maar zou je willen zeggen, dat Deut gek is? Dan ben je zelf niet veel wijzer. Deut is niet gek! Hij denkt als een kind en is zoals zo'n leventje zich voelt. Daarom willen de kinderen met Deut spelen. Het is waar, beide zijn gebrekkig en hebben menselijke hulp nodig, maar de oude Messing duldt niemand in zijn omgeving. Hoe het er daar uit ziet? Moet je maar niet aan denken.
Deze twee mensen hebben niets aan hun leven, niks! Waarvoor ze leven weet geen mens. Deut zit weer op zijn steen. Er valt iets te beleven voor de kinderen. En daar voelt ook Bernard iets voor en dat wil hij Jeus laten zien, want het wordt iets bijzonders. Is Deut gewoon? Já...... dat zie je direct. Nu weet Deut ook hoever hij mag gaan met de kinderen, die hij moet kietelen. Maar probeert het eens als hij sijbelt? Dan wordt je dood gedrukt. Als Deut rustig zit, is er geen gevaar voor de kinderen. De ouders kijken eerst even angstvallig, want zij weten er alles van. De simpele kan, als hij goed is, werken als een paard. De mensen vroegen zich ook af, wat die twee hulpbehoevenden toch op het land uitvoerden. Toen ze zich daarvan op de hoogte gingen stellen, zagen ze, dat de oude Messing z'n Deut commandeerde hem te volgen. Dan raapte de simpele de aardappels op en smeet ze

in 'n mandje; het was net echt! Heel de dag waren beiden dan op het land. Tot ze ineens ruzie kregen en dan kon je lachen. Wie echter goed nadacht, schreide zich volkomen leeg, zo zielig was het schelden van de vader tegen zijn achterlijke kind, dit ziekelijke karakter van Deut. Zo nu en dan was het een drama. De oude Messing sloeg er op en Deut, die gedwongen werd om naar zijn vader te komen, kreeg er dan van langs, totdat de oude Messing zijn innerlijke leven raakte en Deut er vandoor ging. Het spreekt vanzelf, dat de oude Messing des nachts buiten meermalen in regen en wind heeft gezeten, want niemand wist, dat Deut de benen had genomen. De mensen begrijpen niet, dat de oude Messing nog leeft. Een sterk mens was reeds lang bezweken, doch de oude Messing niet; als staal zo sterk was dat leven en ook zo hard voor Deut. Je rilde en beefde er van als je het hoorde en zag, dan was je in staat om de oude Messing, zo lam als hij was, een pak slaag te geven en een flink ook, zo'n sarder was het! Een bloedzuiger. Een vuile doerak!
Omdat de oude altijd tot Deut schreeuwt en hij niet voelt, dat Deut niets aan dat geschreeuw heeft, slaat hij er direct op en het is gek, maar de simpele vergeet dat niet. Ook dat hebben de mensen opgemerkt. Het is heel iets anders, niet gewoon dus, omdat zij hebben waargenomen, dat de oude Messing een tijdje kan slaan en sarren. Plotseling echter komt er in Deut iets in opstand en dan is het mis. Nu kan de oude Messing zich gereed maken voor het ontvangen van 'n pak slaag. Dat doet Deut op zijn eigen manier, door zijn denken, en dan valt de oude Messing van zijn kruiwagen af, juist daar waar hij drie à vier meter naar beneden rolt de Grintweg af met groot gevaar z'n nek te breken. Toch heeft de oude Messing z'n nek nog niet gebroken. Het is net, alsof Onze Lieve Heer denkt: zover is het nog niet, laten die twee elkaar nog maar eventjes pesten, dan heb „IK" hier niet zo'n moeite met die levens. Waar vrouw Messing gebleven is, weten ze niet meer. Vroeger heeft Deut in elk geval een moeder gehad, men vermoedt dat zij gestorven is. Alleen de ouden hier kunnen het weten, de jongeren kennen alleen Deut en de oude man, de simpele en de lamme. Een gekkenhuis is het!

En kijk nu eens. Een meisje van vier vraagt Deut of hij Anneke even wil kietelen. Deut, kietel Anneke is, dan krijg je straks een cent. Voor dat verdiende geld, koopt Deut z'n sigaartje, hij is een liefhebber van roken. En Deut kan roken, niet één man kan hem dat verbeteren. Ook Jeus zal dat leren kennen.
De vriend van Deut is Duumke, ze zijn bijna onafscheidelijk. Haast elke dag kun je ze tezamen zien, doch soms rent Duumke bij Deut weg en zoekt het ergens anders. Ook dat weten de mensen en de kinderen, want Duumke zorgt thans voor zichzelf. Hij doet boodschappen voor de mensen en krijgt dan iets te eten. Men zegt: Duumke heeft 'n lintworm. Of dat zo is, weet niemand, het is echter waar, Duumke blijft schraaltjes, klein en nietig, hij groeit niet, ook al eet hij wat tien varkens niet op kunnen. Hij is de kleinste en de nietigste uit een nest, doch als je zijn broertjes ziet, vraag je jezelf af, hoe is het mogelijk? De één heeft alles, de ander niks, niet eens 'n gezond lichaam, want zo'n lintworm is ook niks gedaan. Is Duumke er ook? Já, nu kun je lachen. Bernard en Jeus verkennen de boel. Duumke eet iets, hij heeft zo juist weer een lekker hapje gekregen. Als je Duumke ziet en zijn innerlijk leven voelt, kom je vanzelf tot Deut. En toch zijn beiden verschillend, Duumke is kinderlijk naief, Deut onmenselijk simpel. Hebben deze verschijnselen, vragen de groten zich af, iets met elkaar uit te staan? Bernard ziet het al, ze hebben lol met Deut en Duumke staat naast zijn machtige vriend. Ze hebben pret om het gepraat van Deut, als je die verhaspelde woordenstroom hoort, ril en beef je van plezier, want wat is een mens die niet kan praten. Deut's woorden krijgen zijn keelgat niet te beleven, daar weigeren ze het menselijke denken te volgen. Zoals een hond kan grauwen, blaft Deut z'n woorden door het keelgat en daar moeten de kinderen om lachen. En toch, ze weten precies wat hij zegt. Zo zijn kinderen, de oudere mens vraagt nu: wat zei Deut? Wat wil Deut? Zei Deut iets tegen mij?
Bernard wijst naar Deut. Hij kent hem al zo lang en heeft al veel met hem gepraat. Meermalen is hij door Deut gekieteld. Jeus krijgt nu te horen:

„Wiij deur Deut gekieteld worre, Jeus?"
Deze wil eerst even de buurt verkennen. Is dat wat? Hij leeft hier z'n hele leven lang, maar van een Deut wist hij nog niks. Hoe is dat nu mogelijk. Dicht bij huis bevinden zich de grootste wonderen. Waarom heeft Bernard hem dit niet eerder verteld? Deut rookt z'n sigaartje en Jeus ziet het al. Deut kán roken. Vader kan het hem niet verbeteren. Bernard hoort nu en dat stemt hem gelukkig:
„Dèn ken rooke, Bennad!" Bernard hoort hem niet eens, hij vraagt Deut:
„Deut???...... Deut??......" Dat moet je enkele malen doen anders hoort Deut je niet, maar eindelijk reageert hij en kijkt Bernard in de ogen.
„Wat is ter, Bennad?"
„Deut, giij krie'g Zondag van mie'n een cent, aiij now efkes met Jeus wilt spulle".
Thans volgen de vragen en Deut begint al:
„Waor is ow Jeus, Bennad?"
„Hie'r, Deut, hie'r biij mien, dit is Jeus".
En thans maakt Jeus kennis met Deut Messing. Deut maakt zich al gereed om Jeus te kietelen. Die staat tussen zijn benen, de reus kan hem thans dood drukken. Maar er gebeurt niks! Deut is nu niet gevaarlijk. Is dat wat? De kinderen giechelen al en Jeus lacht ook. Het is een gek gevoel, al de kinderen dansen nu van pret. Ze weten precies wat Jeus nu voelt. Maar als Deut hem te hard kietelt, flitst Jeus tussen zijn klauwen vandaan. Hij heeft er genoeg van. Nu volgt er 'n ander kind. Deut blijft kietelen, totdat het hem zelf gaat vervelen. Ook dat verstand bezit hij nog. De simpele is speels geworden, zijn menselijke verstand werkt nog, maar kom eens bij Deut als de oude Messing er op geslagen heeft? Dan weigert er iets en dat iets is nu opstandig én kan je doden ook! Elk normaal menselijk gevoel, dat voor het normale bewustzijn iets te betekenen heeft, is er thans uitgeslagen, of, wat is het? De kinderen zoeken een ander slachtoffer. Duumke lacht, hij verrast Deut telkens met iets anders. Hij houdt Deut 'n stukje worst voor zijn neus, dat de simpele wel lust. Ze zijn

als een paar, deze dwerg en de reus Deut. Jeus vraagt:
„Is dat now, Duumke, Bennad?"
„Jao, dat is now Duumke".
„Waorum hiet dèn Duumke? Wat is: Duumke?"
„Ook wat......", valt er, Bernard weet het niet...... „Duumke is Duumke. Dat kui met ow eige ooge zie'n". En nu heeft Bernard gelijk, je ziet het, Duumke is als een magere dwerg en toch weer geen dwerg. Moeilijk is het, want een dwerg is anders.
Maar Bernard zegt nog: „Das 'n hummel". Maar wat is een hummel, Bennad? Duumke is eigenlijk groter dan een dwerg. Duumke krijgt precies zoveel interesse als Deut. Het is een prachtstel. De een is gek en de andere heeft altijd honger. Duumke is achttien jaar en ziet er uit als 'n verschrompeld mensenkind. Ook hij rookt al als een stoommolen als er wat te roken is. Je kunt deze twee mensen niet gelukkiger maken, een sigaartje is alles! 'n Sigaretje zegt niks, zo'n ding blaas je zo weg en dan hebben ze weer niks. Ze weten, zo'n sigaartje duurt langer. Wil je roken, Duumke? En dan hoor je, waarvoor de kinderen alles doen en bij vader sigaren jatten voor Duumke:
„Alsjeblief, graag, wâ?"
Zie je, dat klinkt lekker, als je dat hoort, steel je voor Duumke alles. Duumke rookt nu en Deut heeft niets om op te zuigen. Dat is voor de simpele erg, hij is er stil van. En nu krijgen de kinderen hem niet zover, Deut heeft nu pijn van binnen. Duumke rookt en hij heeft niks. Deut loenst naar Duumke en de kinderen loeren er op, ineens, zo gek is Deut nu, rukt hij Duumke z'n eindje sigaar uit zijn vingers, trekt en zuigt zo, dat er weinig van over is. Mag Deut geen trekje, Duumke? De kinderen vragen het voor Deut. Toe, Duumke, laat Deut nu even trekken. En zie, dat moet je mee maken, het is om je dood te lachen, maar zo is het ook weer niet, je staat er naar te kijken en het doet je goed. Je vindt het zielig en onbeholpen, zo leuk als het is. Hoe vindt jij het Jeus? Allen werken nu op Duumke. Die staat nu alleen tegenover tien kinderen. Van drie en drie en half vragen Duumke om Deut even te laten trekken. Maar die is niet gek, hij geeft liever zijn leven weg als dat stumpke sigaar, zo graag rookt

hij. Zoveel heeft het roken voor deze ziel te betekenen. Maar Duumke zegt: Néé! Deut geeft hem ook niets. Hij heeft gezien, dat Deut gisteren rookte en heeft Deut toen aan hem gedacht? Dat beleven nu de kinderen. Jeus is net gek van spanning en Bernard ziet het, ook hij geniet door Jeus. Een hummel van drie rent naar huis om aan moeder voor Deut een sigaartje te vragen. De kinderen kunnen het niet langer verdragen, Deut begint te sijbelen en dan is het erg. Anneke Knie's zegt, dat zij, ook een hummel van drie jaar, voor Deut iets zal halen. Maar Duumke is niet gek, Anneke hoort nu:
„Dat hèt giij mie'n ook al gezeid, maor daor kump niks!" Zo gek is Duumke niet. De kinderen hebben thuis al slaag gehad, omdat de vaders hun sigaartjes missen. Al die zaken verhuizen naar Deut, voor niets en iets zegt Duumke: alsjeblieft, graag, en daarom is het! Deut kijkt steeds naar de handjes of er niets in zit. Hij zit hier voor schobbeldebonk", weten de mensen, maar het gaat om een sigaartje, een eindje worst en het gekijk naar de mensen. Wat ziet Deut? Duumke, is „rékalsetrant", zeggen de kinderen, wat het is, dat weten ze niet, maar het laat je even lachen. Ja, dan hebben ze schik en dan praat de lintworm van Duumke hardop! En dat is nog het gekste van alles. Als Duumke-rékalsetrant is, stellen de kinderen hem vragen en dan hoor je:
„Giij hèt nog bruurs ook, Duumke?"
„Jao, drie". .
„En zun die nèt as giij bunt, Duumke?"
„Néé, ik bun de éénige, is het antwoord op een vraag van een hummel van drie jaar aan 'n jonge van zestien; het oudere kind geeft antwoord totdat het innerlijke leven denkt, stik, of giij kunt doodvalle!
„Wet giij, Duumke, dat giij 'n lintworm hèt?"
„Jao, dat wet ik".
„Wat is dat, Duumke?"
Komt er nu nog geen sigaartje? Néé? Dan kunnen ze de kanarietjespip krijgen. Voor een half sigaartje mag je Duumke alles vragen en dan krijg je ook op alles antwoord. Heb je daar-

tegen niets in te zetten, kun je even later doodvallen. En dat vliegt ineens over zijn lippen. Maar nu moet Deut roken. En eindelijk hebben de kinderen het zover gebracht. Deut lukt het niet, want Duumke houd Deut in de gaten, als hij hem vrijwillig een trekje schenkt. Hij houdt het eindje zelf vast, hij vertrouwt zijn vriend voor geen cent en zo'n eindje is wel duuzed waard. Deut wil nog even trekken, maar Duumke vertikt het. Een jongen ziet het, hij wijst naar het jasje van Duumke, de lintworm kijkt en rits, Duumke is z'n sigaartje kwijt. Moet je dat armoedige gezicht nu eens bekijken. Hij krijgt tranen in zijn ogen, je krijgt medelijden met de stakker, maar Deut trekt aan het eindje sigaar en zuigt het bijna in één trek foetsie. Nu gaat het heen en weer, de kinderen volgen Deut en voor Duumke doen ze thans alles, want Deut heeft het besef niet, dat het eindje van Duumke is. Wat moet je nu doen, jongens? Jeus kijkt, hij kan de pret van de kinderen begrijpen. Heel de Grintweg staat vol kinderen. Ook de ouderen komen kijken, hun geschreeuw kun je onder aan de Grintweg horen. Nu gebeurt er een wonder voor Deut. Hij krijgt een verse sigaar en geeft Duumke zijn pietleuterig stukje terug, onder de sabbel van Deut. Duumke trekt al, ze zijn tevreden, even later wil Duumke van Deut even trekken en begint de lol opnieuw.
„Van wie hèt giij ow sigaar gekréége, Duumke", willen de kinderen weten. Duumke vertelt ze thans alles. De kinderen horen hem uit en vernemen meteen, waar Duumke voor gebruikt wordt. Soms komen de grote mensen er bij staan en horen ze: laat Duumke met rust. Duumke vertelt alles, hij weet geen verschil tussen goed en kwaad, van vader en moeder. Hij vertelt wat ze bij hem thuis uitspoken, alles wat ze doen komen de kinderen van hem te weten. En dat wilden zijn gezonde en sterke broers voorkomen. Toen vielen er slachtoffers, stroomde er ook bloed, omdat dit te ver ging. Maar kinderen zijn kinderen, en een lintworm blijft een lintworm, voor een stukje worst doe je alles. Vele groten kregen een pak slaag van de broertjes van Duumke en daar hadden ze gelijk in, waarom bemoeiden de groten zich er mee? Voor een boterham met worst, persen ze Duumke leeg,

en als je dat volgt, moet je toegeven, dat zo'n jongen nog heel wat verzetten kan. Dat noemden ze de lichte karweitjes, maar Duumke deed soms werk van een sterke kerel en dat was dit leven misbruiken.

Jeus geniet vandaag. Hij dankt Bernard uit de grond van zijn hart. Elk ogenblik krijgt Bernard te horen, hoe wonderbaarlijk hij het vindt. Dit spel met Deut en Duumke, begrijpt hij. En toen Duumke ineens Deut verraste en hem het sigaartje uit z'n vingers rukte, hoorde je het geschreeuw in Emmerik. Wat een lol hebben de kinderen, maar Deut sijbelt nu, en dat is erg. Jeus heeft zich bij het hek van vrouw Peters neergelegd en volgt alles. Hij wil weten hoe Deut zich voelt, dat heeft nu voor hem betekenis. Hij wil weten, waarom Deut gek is. Wat is dat? Hij wil Deut bevoelen, maar begrijpt dat het niet zo eenvoudig is. Duumke heeft nog steeds de sigaar te pakken en Deut belkt bijna. Bad Klink, die op een afstand het doen en laten van de kinderen aanzag, komt nu naderbij en geeft Deut een ander sigaartje.

„En now gin ruuzie meer make, verstaon, Duumke?"

„Néé, Bad".

„Giij der ook nog een, Duumke?"

„Alsteblief, graag, Bad".

Ook Duumke krijgt 'n ander sigaartje. Het is waar, oud en jong hunkert er naar om dat Duumke te horen zeggen, zo leuk en zo beleefd klinkt het in je oren. Dat doet een mens goed. Het gevaar is voorbij, ze smoken nu en hebben hun strijd vergeten. Kijk die Deut roken, denkt Jeus. Vader kan het zo niet. En de mensen, de mannen weten het, Deut rookt als een burgemeester. Van wie heeft de simpele dat gekregen? Innerlijk is Deut nu schatrijk dat zie je. Soms komen er mannen om Deut een rokertje te schenken, alleen al om hem te zien roken, zo leuk is dat, maar ook zo rijk. Ze komen hem zo nu en dan roepen en dan rookt Deut z'n sigaartje op, dat moet je zelf zien of je gelooft het niet. Bad Klink heeft de dag voor de kinderen verprutst. Nu hebben ze niets meer aan Deut. Als hij rookt is hij er niet meer, dan is hij een ander! Dan kan de rest van de wereld doodvallen. Zo gek is Deut, geen mens weet wat het eigenlijk is! Dat gerook van

Deut laat je geen ogenblik met rust, je moet er van dromen! Het loopt je achterna, het kruipt in je kop, of je wilt of niet, je voelt deze menselijke bekoring. Baronachtig lijkt het! Was Deut al eens een baron?
„Néé", valt er over de lippen van Jeus tegen Bernard, „zoo kan vader 't nie't! Dat ha'k eerder motte wette".
Bernard voelt wat hij wil zeggen. Maar dan moet Jeus eerst weten, dat hij juist vandaag tot de wereld is gekomen en dat door hem. Op stuk van zaken is ook hij in de ogen van Bernard nog een hummel. En dan vallen er harde woorden, dan begrijpt Bernard hem niet en voelt Jeus zich te groot en te oud. Nu rollen ze weer uit elkaar en voelen zich vreemd, vooral, als Bernard zegt, dat hij er glad naast is en van Deut en Duumke geen snars begrijpt. Maar wat hoort Bernard nu?
„Zak ow is wat zegge, Bennad? Holt giij ow stront-weereld maor, ik hold de mie'ne!" en dat is voor Bernard 'n slag midden in zijn gezicht. Jeus is nu een ondankbare hond. Strontwereld, zei dit kreng? Is dit een strontwereld? Is Deut, Duumke en alles wat er hier te beleven valt, stront? Zie je, daar kan Bernard dan niet bij. Jeus denkt na en Bernard is het al weer vergeten, maar het is Bernard zijn eigen schuld, waarom maakte hij zich zo dik? Is Bernard al eens in een hemel geweest? Néé, hij weet niet hoe het er daar uit ziet. Jeus wel en dat is heel iets anders dan de drukte van Deut en Duumke, dat gelach van de kinderen, dat begrijpt zelfs Fanny, maar Bernard niet.
Jeus heeft vandaag leren denken. Wat zijn broertje zo wonderlijk vindt, is als-niks...... en niks is niks! Dat moet je zelf uitvinden en dat doet hij, maar dat weet Bernard niet. Jeus volgt Deut anders. Hij vraagt zich af, waarom Deut daar juist op die steen zit. Duumke zit op de grond naast Deut en rookt, kinderen zijn er nu niet meer voor Duumke, hij rookt. Hij doet iets. Jeus volgt deze twee vrienden, hij daalt af in die organen, in het lijf van Deut, want daarin leeft het en daarmede kan hij praten. Nu hij daarin is, voelt hij stilte en die stilte kent hij. Maar die andere stilte, die hij soms beleven gaat, is anders. Wanneer de kindertjes tot hem komen om te spelen, dan is er ook stilte, maar die stilte

heeft niets met die van Deut uit te staan, want die is anders! En daarvan heeft Deut niks! Maar Deut is het zelf! Hij voelt en ziet het. Hij kan daarin denken en dat kan Bernard niet. En dat is een strontwereld! Maar zijn wereld is een andere en daar hebben de mensen niks van, geen kind hier, geen mens! De strontwereld van Deut is alles wat ze bezitten. Alles!

Jeus boort zichzelf in de ogen van Deut. En dan daalt hij, telkens probeert hij hetzelfde, in het leven van Deut af, om daarin te voelen en te kijken. Nu hij de eigenlijke Deut gaat voelen, kan hij met hem praten. Hij roept tot de simpele: „Deut???" Hoor je mij? Deut??? Nog een keer proberen. „Deut??? Hoor je mij, Deut???" En zie, Deut kijkt naar Jeus. Is dat wat? Dat kan Bernard niet. Toch is het heel eenvoudig. Dat kan elkeen, als je maar wilt voelen en wilt denken, dan gaat het. En Jeus voelt nu, Deut heeft er ook iets van. Deut is gek, zeggen de mensen, maar dat is niet waar. Dat van binnen ín Deut slaapt nog en dat is alles. Deut, voelt Jeus, is eerst drie jaar oud. Nu hij Deut bevoele kan, is ook Jeus ouder geworden. Door dit voelen verandert zijn innerlijk leven.

Hij daalt opnieuw in Deut af en dit zijn voor Jeus de eerste fundamenten om menselijk en geestelijk-wetenschappelijk te leren denken. Néé, Deut is niet gek, maar Deut is ook niet wakker. Maar wat wil dat zeggen voor deze wereld? Waarom Jeus, geeft Onze Lieve Heer jou dit gevoel en Deut niets? Waarom liet Onze Lieve Heer Duumke een lintworm en een ander kind geluk? Waarom gaf Onze Lieve Heer jou alles, al dit mooie? Onze Lieve Heer weet er alles van, Jeus, alles! En Hij drukt het éne kind niet aan „Zijn" hart om het andere dood te drukken, dat is allemaal door de mensen zélf, Jeus. En dat leer je nog wel in dit leven. Dat begrijpt Bernard niet en ook geen ander mens. Praat nog wat met Deut en je hoort hem ín je zelf spreken.

Jeus praat thans met Deut op afstand. Niemand hoort het, geen woord komt er over zijn lippen en toch, hij spreekt met Deut. Deut lacht van binnen en schreit tegelijk. Het is als het gejank van een geslagen dier. Het gejank van een ziel, een gemarteld wezen. Dat leven daarin jankt nu. Dat leven wíl leven en kán

het niet, dat leven schreit. Het leeft onder een zwaar gewicht, op dat leven rust zeker duizend kilo, het is als doodgeslagen, maar waardoor? Jeus ziet, dat Deut zichzelf op eigen kracht, niet kan verwijderen. Waar Deut in leeft, is een grote kliek.
Later, Jeus, veel later, zul jij de wetten van Deut z'n toestand, leren kennen en zul je boeken schrijven. Jij zult de mensen vertellen, waarin Deut nu leeft en waarin al die andere mensen leven, die als Deut zichzelf hebben verloren, zoals zal blijken, maar toch is dat ook weer niet juist. Deut is waarachtig wakker, doch leeft niet in het dagbewustzijn, maar juist onder het normale maatschappelijke voelen en denken van de normale mens. Nu Jeus naar de andere kinderen kijkt en ook Bernard volgt, weet hij, dat al die kinderen daarvan niets bezitten. Maar ín Deut schijnt er ook een zon en is er leven te zien, doch dat heeft even tijd nodig om door te breken en dan kan ook Deut praten. Bij Duumke regent het, bij Deut is er warmte te voelen. Deut is 'n echt mens! Nu hij dit heeft beleefd, springt hij op en rent naar Deut en vraagt het simpele leven:
„Deut, zulle wiij vriende worre?"
De kinderen vinden het gek. Doch dat vragen al de kinderen, allen verzekeren zij zich van zijn vriendschap, dan wordt je ook niet meer doodgedrukt en kan je niets meer gebeuren. Voor Jeus is deze vriendschap iets heel anders, hij kan er Deut door helpen. Hij kent Deut Messing zoals niemand hem kent.
De kinderen roepen:
„Jeus Roelofse is 'n kameraod van Deut geworre".
Er is feest, echte pret. Weer heeft Deut er een vriend bij, iedereen van de Grintweg kent dat. Al de kinderen loeren er op, ze willen de vriendschap van Deut bezitten, want Deut is machtig. Zo'n reus is niet voor de poes; vriendschap met Deut is een lot uit de loterij, het is meer dan dat. En Deut, hoe gek hij ook is, hij aanvaardt niet elke vriendschap. Sommige kinderen moeten er om bedelen en niemand weet waarom Deut zo is. Hij weigert beslist enkele kinderen te aanvaarden en dit is niet alleen voor de kinderen een raadsel, maar ook voor de ouderen.
Wie dat alles kent en gevolgd heeft, schudt met zijn hoofd, maar

vraagt zich daarenboven af: wat leeft er toch in zo'n simpele kop? Het is een psychologie, waarvan niemand 'n fundamentje ziet, geen stadsmens kent ze. Jeus kent nu het geheim van Deut, hij heeft Deut in zijn zak, hij kan met hem doen wat hij wil. Bennard zal dat spoedig moeten beamen en tevens grote ogen opzetten.

„Jao", komt er van de reus, „met ow wik vrien'de worre". En grif legt Deut zij klauw om het handje van Jeus, dat volkomen verdwijnt, maar waar hij niet angstig om is. Ze zijn even volkomen één, de kinderen zijn al jaloers en ook Bernard heeft het nu te pakken. Jeus hoort:

„Is dat gadverdikke wat?" Jeus weet, dat hij Bernard de mooiste dat in zijn leven heeft ontfutseld. Bernard loert hier al zo lang op, maar hij heeft moeten slikken, dat Deut hem vandaag moet en morgen niks van hem wil weten. Dan kan Bernard weer doodvallen, Wat is dat toch met Deut? Waarom zijn die twee ineens goeie vrienden geworden? Dat heeft Jeus, denkt Bernard, alleen voor mekaar gekregen door zijn gesmeigel. „Dat ís „gesmeigel", slingert hij Jeus in z'n gezicht. Dat had hij moeten weten, dan had Jeus deze kans niet gekregen. Jeus staat daar bij Deut en houdt nog steeds z'n klauw vast en de simpele vindt het blijkbaar prettig. Van links en rechts klinkt het:

„Vieze smeigelaar! Smeigelen, dat kui wel, wâ? Deut belazere!"

Jeus vindt er niks meer aan, hij kijkt Deut in z'n ogen en de simpele hem.

„Zun dat efkes valsche honde, Deut?"

„Jao", krijgt hij terug „Jao!" En zo is het, Bernard. Bernard gaat het hardste te keer en springt bijna uit zijn vel van de kif. Hij kan dat niet verdragen, het is me nog al wat en het schelden begint opnieuw.

„Wach maor, leeleke suffet, ik krie'ge ow nog wel te pakke". En tegen Deut:

„Deut, kietel dèn now is te baste? Druk dèn is te pletter Deut? Laot um is efkes starve? Dèn belazed ow waor giij eiges biij zit en dèn kan smeigele as zuute drop. Deut, daor is 't end van weg!

Deut, dèn hèt de mazele en de roodvonk gehad. Deut, dèn bast van de luus. Deut......" er komt geen eind aan het gescheld van Bernard, maar Deut hoort niets en Jeus weet, deze vriendschap is niet te vernietigen. Deut heeft hem van binnen gevoeld, niemand is in staat om hem uit deze handen te trekken. Nu Bernard tracht om Jeus uit de handen van Deut te rukken, grijpt Deut naar Bernard, en had hij hem doodgedrukt. Nu is er geen houden aan, Bernard heeft het te pakken.
„Van mien heurt giij niks meer. Leleke schijnheilige rotzak! Hèk mie'n daor alle dage veur uutgesjauwd? Ondankbare hond! Luuzekop! Zijk-in-bed!"
Dat is gemeen, Bernard. Nu weten de kinderen, dat je broertje zo nu en dan in bed piest. Maar dat doe je zelf ook, Bernard. En het is al weer gek, de kinderen reageren niet, ze moeten er niet om lachen, ze weten het, allemaal zijn ze wat losjes van onder als ze slapen, dat is geen nieuws. Ze kijken naar Bernard, alsof ze willen zeggen: dat doe't giij eiges ook!" Néé, het lukt niet, Bernard, jij krijgt Jeus niet uit die handen, maar hier is iemand anders die dat wel kan. Ineens, en ook dat is een wonder en een groot raadsel, staat de Lange voor Jeus.
„Komp giij is hie'r."
Deut laat hem vrij. „Wat mot giij daor met dèn gek?"
„Deut is nie't gek, vader!"
„Zoo, is Deut nie't gek. Maor das geveurlik, wâ?"
„Das nie't geveurlijk, vader!"
„Wat zèg giij mie'n? Wi giij wel is ow mond holde?"
Bernard barst van de lol, nu krijgt Jeus er van langs, maar de Lange trekt huis toe. Geen minuut later verdwijnt Deut en zwaait Jeus waarachtig nog goeiedag ook. Duumke volgt Deut, voor vandaag is de pret voorbij. Maar hij heeft Deut als vriend gekregen. De Lange vraagt hem:
„Hoe wèt giij zoo zeker, dat Deut nie't gek is?"
„Dat wèt ik, vader!"
„Maor giij hèt niks te wette, wâ?"
„Jao, vader".
Lange, dat is jammer. Zo krijg je nooit contact met je kinderen.

Je leert hem nu niet kennen en dat is toch de moeite waard, Lange. Jammer, waarom kan hij niet met vader over Deut praten, denkt Jeus. Waarom niet? Ook vader weet niks van Deut, niks! Deut is niet gek! Deut is níét gek! Niemand neemt hem dit af, geen vader en geen moeder. Maar de Lange moet lachen om de wijsheid van kinderen. Die hummels ook? Waar grote mensen geen verstand van hebben, denken kinderen alles van te weten. Kinderlijke hersentjes doen alsof er geen wetenschap bestaat.
„Mien hemel", hoort hij z'n vader zeggen: „wat hèt giij 'n minsekennis gekreege", tegelijk staan ze in de keuken. De Lange vertelt Crisje van het geval en Crisje wil weten waarom hij zo vroeg thuis is gekomen.
„Is ter wat, Hendrik?"
„Néé, Cris, daor is niks. Niks is ter! Ik heb wie'n motte brenge bij de baron. En ik hèt dat gauw gedaon, wâ. Ik dach zoo, dan heb ik lekker wat veur mie'n eiges oaver. En hie'r bun ik now, Cris".
„Veur wie was die wie'n, Hendrik, zeg giij?"
„Veur de baron zei ik al. Dèn zúp van de beste, Cris. Maor kie'k is wa'k hie'r heb?"
De Lange haalt 'n fles wijn voor de dag van de allerbeste soort.
„En de baron zei téége mie'n Cris, dèn moje aan ow Crisje gééve".
„Zei dèn dat, Hendrik?"
„Zoo waor as ik hie'r zít, Cris".
„Das dan 'n complement veur ow, Hendrik. Wat bun ik bliij veur ow".
„En de baron zei „Lange" téége mie'n, Cris".
„Ook das 'n complement veur ow, Hendrik, as zukke minse dat zegge".
„En toen wiij in zie'n kelder wasse, Cris, zei dèn ook nog téége mie'n, zuuk der now maor is een veur ow eiges uut, Lange, maor veur Crisje, wâ?"
En toen ik dat had gedaon, Cris, bunk gaon zinge. En toen dèn mie'n heurde, Cris, zei dèn, da'k mos studeere. Lange, zei dèn,

daos 'n mooie stem. Das jammer, Lange, dat giij dèn stem veur ow eiges hold, giij mot de weereld in".
„Zei dèn dat, Hendrik?"
„Jao, maor ik mos ter um lache, Cris".
Crisje vreet haar Lange op, dat heeft hij nu wel verdiend. En ze weet het, het doet de Lange geen pijn meer, hij heeft dit overwonnen. En dat is een geschenk voor haar leven.
„Ik geleuf", zegt de Lange, „da'k gezonge heb zoo as ik nog nooit heb gedaon. De ééne aria nao de andere, Cris. Ik heb 'm van katoen gegeeve. Ik dach, wat wì giij mie'n wies make? Mot ik nog studeere? Ik mos ter um lache, wâ? Ik wis toen, Cris, dat dèn gin verstand van stemme hèt! Dèn had dat toch dadelijk motte heure, wâ?"
„Jao, Hendrik, das waor, van eiges", zegt Crisje, maar niemand moet de Lange vertellen, dat hij nog les nodig heeft, zo sterk staat de Lange in z'n schoenen, hij weet precies wat hij kan en wat hij wil.
„Ze stonde allemaol te luustere, Cris. En toen ik uutgezonge was, zei dèn weer da'k studeere mos en kreeg ik eigenlijk de dampe in. En as dèn gin baron was, dan ha'k dèn gans wat andes gezeid, dat geleuf giij zeker wâ? Maor kom, wiij neeme der nog een veur ons eiges".
De Lange schenkt in, smekt even en zegt dan tegen Crisje:
„Das 'n beste, Cris! Das verdomme 'n goeie. Dèn kump uut Frankriek. Wiij eiges hebbe deze soorte ook en die koope alleen de rieke lui. Fijn spul is het en is goe'd veur de luus. Proos, Cris!"
De jongens verschijnen. Pet af! Ja, de petjes vliegen al, Lange. De jongens moeten niet proberen, om hun petten op te houden. Dat is de eerbied voor vader en moeder. Het ontzag voor de Lange is het! Johan gooit direct z'n pet in 'n hoek, maar Bernard vergeet het soms. En dat kan Bernard maar niet onthouden. Ook nu ziet de Lange, dat Bernard z'n petje te lang op zijn kop houdt en valt er al:
„Kom is biij mie'n, Bennad".
Jeus kijkt al, hij weet wat er komt. Dan had Bennad hem maar

niet moeten pesten. Toch kan hij niet hebben, dat Bernard een pak slaag krijgt, hij kijkt zijn broertje in de ogen en geeft hem zijn medelijden; maar het gevoel, dat Bernard hem terug gooit wil zeggen: ik heb ow nie't neudig! Bernard is niet bang voor vader.

„Waorum giij dat nie't ontholde, Bennad?"

„Ik had ter nie't aan gedach, vader".

„En ik wil, Bennad, dat giij daor altied aan denk, verstaon?!"

„Jao, vader.

„En dit is de laatste keer, Bennad, of ik slaot ter op en dan goje de kelder in. Is ter nog wat andes, Bennad?"

„Néé, vader, niks!"

„Wèt giij dat zeker, Bennad?"

„Jao, vader, ik hèt niks gedaon".

„Laot mie'n is kie'ke. De Lange kijkt het kind in de ogen. Maar Bernard kijkt terug, hij blikt noch bloost voor de Lange. Nu Crisje nog.

„Cris, kom is hie'r. Hèt dèn ow vandaag wat gedaon?"

„Néé, Hendrik, ik hét gin klage gehad".

„En Johan?"

„Dèn wèt jao nie't wat kattekwaod is".

„En Jeus?"

„Ook nie't".

„En Gerrit?"

„Hold now maor op. Of motte ook de andere jonges, die nog geboore motte worre de pet afnééme?"

Crisje heeft gelijk, voelt de Lange, maar orde is orde. Bernard komt er met 'n standje af, maar Bernard weet, indien hij het nu nog eens vergeet, krijgt hij rammel. Wéé, Johan, wéé, Bernard, al de jongens, als ze niet willen luisteren naar wat vader zegt, zijn ze nog niet gelukkig. Hij kijkt ze één voor één in de ogen. Dant komt het eten op tafel. Dat is voor de Lange altijd een feest. Hij geniet dan van zijn jongens, en voelt zich de koning te rijk. Ze groeien prachtig, ze schieten uit de kluiten, ze leren best en van alles. Nu de jongens in bed liggen en hij denkt dat ze slapen, vraagt hij aan Crisje:

„Sins wanneer hèt dèn verstand van grote minsche, Cris? Dèn zeid mie'n, dat Deut Messing niet gek is. Maor das geveurlik". „Giij hoe'f ow um dèn gin zurge te make, Hendrik. Dèn kent Deut al. Ik hèt alles al van Johan geheurd".

De viool wordt nu even van de kast gehaald, de Lange speelt en Crisje geniet. En er is er nog een die geniet, niet door het spelen van de Lange, maar door de vriendschap van Deut. Is er nog iets? Já, hier komt weer een kindje. Moeder is dikker geworden. Hoe dat zo in elkaar zit, weet hij nog niet, maar hij ziet het! De kinderen hadden het er over. Hij heeft het gehoord onder het spelen met Deut. Duumke zei het ook! Maar van Duumke wordt je niet veel wijzer. De kinderen zagen een vrouw met 'n dikke boek en toen zeiden ze......? Wat zeiden ze ook weer? En Deut begon toen te sijbelen„ maar hij zal het morgen aan Bernard vragen, die weet alles. Jammer, Bernard is nu kwaad op hem.

„Deut? Deut?...... wiij zun vriende geworre". Jeus kent de simpele van binnen en van buiten. Vader kan zingen en muziek maken, maar hij kan denken. Dat van de petten daar moet hij om lachen. Maar het hoort zeker bij vader. Deut? Duumke? Slapen jullie al? Waar zijn jullie nu? Hoe slapen jullie? Liggen jullie ook bij je broertje en je vader en moeder in de slaapkamer?

Als Crisje en de Lange zich neerleggen, is hij nog wakker. Het kind doet alsof het slaapt, maar Jeus volgt die twee daar, ze slapen twee meter van hem van daan. Waarom is moeder zo dik? Zijn hersens worden doodmoe van het denken, ook zijn leven heeft slaap nodig. Maar weet Crisje dat? Het is nu, alsof er gevoelens in Crisje komen; het zijn gedachten die haar ziel prikkelen en zij in zich opzuigt en dat gaat vanzelf. Het kind stuurt die gedachten en gevoelens tot de moeder. Ook al denkt de persoonlijkheid niet bewust en is het dagbewustzijn. uitgeschakeld, zo'n innerlijk contact werkt tóch en is door niets te verbreken, zelfs de dieren hebben het! Het éne leven kan thans het andere waarschuwen. En wie die gevoeligheid bezit, beleeft thans die innerlijke éénheid! En dat is iets heerlijks. Of het nu ook heerlijk voor Crisje is, dat moet zij nog beleven. En dan moet

Jeus hun kamer uit. Het is bar, Jeus, ook al vindt je het bij vader en moeder heerlijk, je trapt je er zelf uit. Zie het en je weet het! Crisje denkt reeds in slaap, dat is nu dromen, maar die gedachten krijgt ze van Jeus. En dan weet ze, Jeus moet hier vandaan of er gebeuren ongelukken.
Johan en Bernard gaan naar boven, hij en Gerrit krijgen de bedstee en dan kunnen ze voorlopig weer vooruit. Morgen krijgt de Lange het van haar te horen. Ook Onze Lieve Heer weet het! Kinderen krijgen is een genade. Maar waarom krijgt de éne moeder er zoveel en een andere niet één? Is dat niet vreemd? Kinderen krijgen is een zegen. Is dat zo, Crisje? Maar waarom? Crisje, eens zal Jeus je antwoord geven op al deze vragen. En dat antwoord is dan voor deze wereld, voor al de mensen. Vooral voor de mensen die willen weten waarvoor ze op aarde leven en waarom ze „moeder" zijn! En dat is toch wel iets bijzonders, Crisje, waar of niet? De Lange staat er niet voor open, maar ook hij komt eens tot dit vragen stellen. Waar hij dan leeft doet er niet toe, eens komt het, Crisje. Maar er is nog veel meer. Waarom schenkt Onze Lieve Heer aan verlangende moeders geen kinderen? Hoeveel moeders zijn er niet, Crisje, die gaarne moeder willen zijn, maar er is iets, dat hun deze genade ontzegd. En waarom zijn er moeders, Crisje, die hun eigen kinderen dooddrukken, omdat ze moeder zijn geworden en het niet willen? Ook die vragen zal Jeus eens beantwoorden! Door mij en door een ander, Crisje, ik, die hij als José heeft leren kennen! Ik ben een vriend van Jeus, Crisje, maar een onzichtbare, straks zal de wereld ook ons leren kennen.
Ik ben oud en jong, Crisje. Jeus ziet mij als José, voor jou ben ik heel oud en heb verstand van alles. Ik leef in die heilige stilte en ik ken het „Voorhof" van Onze Lieve Heer heel goed. Maar ik wacht op het ogenblik, dat ik mag beginnen. Eigenlijk, lieve Crisje, zijn wij al begonnen, ook dat van Deut is iets, waardoor wij zijn leven bespelen. Kijk maar naar zijn „Harp" dan weet je wat wij kunnen en wat hij later heeft te doen voor Onze Lieve Heer.
Doe hem thans uit je omgeving, Crisje, dat slaapwandelen be-

hoort nu tot het verleden, ook daarvoor zorgden wij! Slaap nu! Morgen is het weer vroeg dag...... en jij hebt al je krachten nodig. Maar je hebt gelijk, ook nu is het weer een jongen, maar een meisje krijg je ook en dat kind heet dan: Maria...... naar je grootmoeder, is het niet zo?
Dag, Crisje? Het leven gaat verder! Morgen zie je Jeus weer anders. In een week, Crisje, leert hij voor jaren en er gebeurt niks!

„WI GIIJ OW DEUR MANUS LAOTE BESTRIE'KE, JEUS?

De haan achter in het hok maakt Jeus wakker en meteen begint hij aan de vorige dag en neemt de dingen en zaken die hij heeft geleerd, onder handen. Totdat er niets meer over is. Zo doet hij altijd en hierdoor heeft hij veel geleerd. Hij mag niets vergeten, want als je dat doet, dan wordt je niets. Als je niet denkt, dan bereik je niets in de wereld, hij heeft dat reeds voor zichzelf uitgemaakt. En dat wil hij niet, het is erger dan verrekke!
„Mag ik 't bed uut, moe'der? En ma'k ow wat vraoge?"
Crisje schrikt al. Elke morgen brengt iets anders. Wat zal ze nu weer beleven? En dan vraagt Jeus:
„Moe'der, waorum denke de minse dat Deut gek is? Deut is nie't gek".
„Das nog al glad, Jeus, dèn is wel gek".
„Das 'n groote leuge, moe'der. Deut is nie't gek. Deut kan alleenig nie't denke. In zie'n strot zit 't moe'der".
„Zoo, hèt giij dat uutgevonde?"
„Jao, moe'der".
„Das knap, maor daor heb ik gin verstand van".
Jeus denkt. Plotseling komt er een vraag, waar Crisje zich een ongeluk aan schrikt.
„Moe'der?"
„Wat is ter?"
„Waorum bú giij zoo dik?"
„Heb ik het niet gedacht", denkt Crisje. „Is dat wat? Goeie genade! Onze Lie've Heer, hellep, hellep mie'n ...... toch!"
Dit is een gevaarlijk ogenblik, weet Crisje. Wat moet ze nu zeggen? En doodnuchter vertelt Crisje nu, dat het eten haar goed smaakt en dat zij de laatste tijd lekker eten kan. Maar dan zegt Jeus:
„Maor 't smik mie'n ook goe'd moe'der. En ik blie'f zoo mager as 'n lat!"
Crisje maakt hem duidelijk, dat door het eten de een in de lengte en een ander in de breedte groeit. Dat kan hij begrijpen. Maar, hij piekert verder. Bernard zal het wel weer weten.

„Moe'der?"
„Wat wí giij now weer van mie'n?"
„Waorum...... waorum, moe'der...... zette ze engele op de grave die toch nie't kunne vlie'ge?"
Goddank, voelt ze, hij is het vergeten. Hier kan zij op antwoorden:
„Das nog al glad, Jeus. Dat doe'n ze, um de engele tot de minsche te brenge. Das um zoo te zegge, 't contac met de hemele". Maar dat neemt hij niet.
„Dach giij dan, moe'der, da'k nie't wèt, dat giij mie'n nie't kunt begrie'pe?"
„Ik begrie'p ow wel, maor das gans wat andes".
„Wat is gans wat andes, moe'der?"
Crisje kletst, denkt hij. Moeder zegt maar wat en wil dat hij dat andere zal vergeten. En Crisje denkt, over zijn eigen dingen moet hij niet praten, anders gaat hij de straat over en dat moet niet, dan pesten de kinderen hem. En dan heeft hij geen leven meer.
„Moe'der?"
„Wat mot giij toch?"
„Bú giij bang veur mie'n eiges? Bennad hèt ruuzie met mie'n gemaak. Bennad wil zich dik make met zie'n eige strontweereld. En ik hèt dèn is de waorheid gezeid, moe'der".
Zo, denkt Crisje, is het zover. Ze voelt nu, dat hij haar precies antwoord geeft op hetgeen waaraan zij denkt. En hij zorgt voor zichzelf, want zij begrijpt hem, die van Bennad is een strontwereld in vergelijking met de zaken die hij steeds heeft kunnen beleven. En het is waar, het is gans iets anders. Zij voelt dat zij zich daar geen zorgen over behoeft te maken. Als Bernard en Johan binnen stappen, houdt de vragerij op en krijgt zij even rust. En als ze hebben ontbeten, krijgen ze hun ruimte. Johan moet naar school, Jeus en Bernard beginnen achter het huis, maar Bernard is niet te benaderen.
Hij vraagt al: „Wat hèk ow gedaon, Bennad?"
„Giij kunt verrekke", valt er hard van Bennad.
„Das arg, Bennad. Ik het ow toch niks gedaon? Kan ik ter wat aan doe'n, dat Deut van mie'n huld?"

„Das deur ow verroeste gesmeigel. Of denk giij da'k dat nie't wèt".

„Das geklets, Bennad. Das 'n leuge, dat wèt giij nèt zoo goe'd as ik dat wèt".

Bernard wil niets met hem te maken hebben. Maar hij voelt, wat hij zei, is lariekoek. Bennad chaggerijnt, maar hij wil Bernard niet verliezen. Hij maakt het goed, als hij zegt:

„O, mie'n, Bennad, wat bun ik ow toch dankbaar veur alles".

„Dat kui de kat wies make, ik geleuf ow toch nie't".

„Bennad, mak ow wat vraoge?"

„Wat wí giij van mie'n wette?" En nu komt het:

„Bennad, wèt giij waorum moe'der zoo dik is?"

Bernard kijkt hem aan en lacht hem in z'n gezicht uit.

„Gadverse snotneus dat giij bunt, daor kui met wachte, wâ?"

Bernard voelt, dit is zijn macht over Jeus. Ook al vertelt Jeus hem nu wat Crisje zei, hij moet er om lachen, maar zegt lekker niks. Bernard vertrekt, hij heeft wel iets anders te doen. Hij smeert hem naar de hei, naar de houtbergen van de bakkers, waar ze spelen en ravotten. Hij moet vandaag maar op eigen benen staan, denkt Bernard. Als Crisje achter komt, ziet zij, dat hij met z'n handen, het hoofd gesteund, bij de kippen zit te kijken.

„Waor is Bennad?"

„Dèn hèt de beene genoame, moe'der. Ik geleuf, dèn is naor de hei".

„Zo", is alles wat Crisje zegt. Plotseling voelt ze, dat hij haar volgt, dat hij haar van binnen en van buiten bekijkt. Hoe kan ze hem dat ontnemen? Ze verdwijnt, zij moet er eerst eens ernstig over nadenken. Hij scharrelt achter het huis rond, doch van Deut en Duumke is er niets te zien. Is hij ondankbaar geweest? Dat hij Deut heeft leren kennen, was voor hem een extraatje van jewelste. Was Bennad maar hier. Kon hij dat maar weer goed maken. Ook Bennad heeft schuld. Als dit in orde is, denkt hij anders. Hij blijft aan Bernard denken en een uur later, staat die voor zijn neus. Heeft hij hem geroepen?

„Wat bú giij aan 't doe'n, Bennad?"

„Niks!" Hij blijft zitten met zijn handen onder z'n hoofd gesteund en kijkt naar Bernard. Heeft hij iets, denkt Bernard?
„Wat hèt giij! Heij tandpien?"
„Ik geleuf 't wel, Bennad".
„Wèt giij, dat Manus Runsel tandpien kan bestrie'ke?"
„Wat is dat, Bennad?"
„Dat dut Manus met zie'n doem, en dan geet de tandpien weg".
„Met zie'n doem dut dèn dat?"
„Jao, maor dat kost geld, wâ?"
„Hoevul, Bennad?"
„Minstens vijf cent".
„Kunne wiij dan nie't aan dat geld komme? Ik hèt tandpien".
Geen vijf minuten later zitten ze op het paardenhek bij Manus. Bernard vertelt hem:
„Hie'r worre de pèèrde, in beslage, dat wèt giij zeker".
„Jao, dat wèt ik".
Ze kijken naar het gesjouw van Manus, naar de grote vuren binnen en dan bedenkt Bernard iets, hij weet het al.
„Kom, laote wiij is kie'ke of Tante Trui nog wat te doe'n hèt veur ons".
Even later staan ze voor Tante Trui. „Tante Trui, kunne wiij wat veur ow doe'n?"
En jawel, ze mogen boodschappen doen. Als ze terugkomen krijgen ze elk één cent. Wat nu? Bernard snoept graag, maar de tandpien is er ook nog. Hij zegt tegen Jeus:
„As ik van ow straks mie'n cent weerum krie'g, zak ow now mie'n cent geeve um ow tande te laote bestrie'ke. Maor aiij mie'n belazed, slao'k ow de hesses in".
Dat is afgesproken. En nu naar Manus terug. Het is gek, maar hij heeft nu echt kiespijn gekregen. Eerst moeten ze een stuk doek hebben en dat is spoedig gevonden. Weer staan ze bij Manus, de vonken spatten hun om de oren, maar Manus stoort zich niet aan de jongens. Bernard krijgt weer 'n inval:
„Das waor ook, Jeus. Veur 't bestrie'ke, motte wiij achter 't huus aanbelle".
Ze rennen om de borstelfabriek en betreden thans het achter-

tuintje van Manus. Bernard kijkt even naar de mooie boompjes die hier staan, en als Jeus dat opmerkt, vraagt hij:
„Hebbe boome met dat bestrie'ke te make, Bennad?"
Bernard moet hardop lachen, doch hij laat hem niet merken waarom hij lacht, daarvoor is hij nog te snotneuzig. Aan deze zelfde bomen zaten voor 'n tijdje terug lekkere peertjes en die waren voor Bernard. Dat moest Manus eens weten. Maar die weet niks. Maar hij snapt niet, dat Jeus dit niet begrijpt. Jeus geeft hem terug:
„Ma'k dan niks meer vraoge, Bennad?"
„En mag ik dan nurges meer naor kie'ke......" vliegt het heen en weer, doch daarmede komen zij niet verder. Bernard denkt na en voelt, Jeus heeft gelijk.
„Das waor, giij hèt gelie'k, Jeus, maor ik zal now is belle".
Daar is Manus. „Wat is ter aan de hand, jonges?"
„Manus, Jeus hèt tandpien. De gansche nach hèt dèn motte schreeuwe, wiij konde gin oog dich doe'n, Manus".
„Dan zulle wiij is efkes kie'ke, Bennad. Giij bunt toch van de Lange Hendrik, wâ?"
„Jao, Manus, das onze vader". Jeus kreunt nu: „Wí giij mie'n helpe, Manus?"
„Van eiges, maor dat kost geld, wâ? Hoevul geld hèt giij biij ow?"
„Twee cent, Manus", antwoordt Bernard.
„Das weinig, Bennad, das verdomp weinig. Hèt ow moe'der ow gestuurd".
„Jao, Manus, maor moe'der had nie't meer".
„Zoo, had ow moe'der niks meer? Maor 't is weinig". Jeus belkt en dat helpt. Manus bestrijkt.
„Is 't zoo arg, mie'n jong?"
„Jao, Manus, 't is um te verrekke".
„Das 'n hard woord, maor dat kan 'k begrie'pe". Bernard belooft Manus nog: „As wiij weerum komme, Manus, dan zurge wiij veur meer geld, giij mot ja ook leeve".
„Das goed bedach, Bennad". Hij stopt de twee cent in z'n zak en vraagt Jeus:

„Kui, beije?"
„Jao, Manus".
„Dan mot giij now beginne. Drie Onze Vaders mô-je beije".
Jeus voelt, Manus bestrijkt met zijn duim z'n wang. Hij hoort nu: „Ik zie-je 't al, daor zit dat kreng. Van eiges, daor mot giij tandpien van hebbe".
Manus bidt ook, het ene Onze Vader na het andere vliegt de ruimte in en naar Onze Lieve Heer. Den engelen lachen daar, maar Manus heeft er niets mee te maken, hij strijkt, en Manus kan bestrijken. Hij is een wonderlijke man dat ziet en voelt Jeus, want de tandpien gaat weg. Even later is het zover. Hij moet nog één Onze Vader bidden, ook nog eentje voordat hij van avond gaat slapen. En dan kunnen zij vertrekken, maar Manus doet er drie cent bij en sloft even naar Hendriks aan de overkant en pikt 'n borrel. Dat smaakt, na zo'n werk geeft een borrel versterking. Wat moeten ze lachen, de jongens. Jeus hoeft Bernard niet wijs te maken, dat hij echt kiespijn had, zo gek is Bennad niet. Maar nu ze bij Manus vandaan komen, heeft Jeus ineens echt kiespijn en kermt als een geslagen hond. Nu lacht Bernard nog harder. Dat is om gek te worden, als je het zelf goed vindt, maar dat vindt je immers niet goed.
„Now hèt gadverdikke nog aan toe echte tandpien, Bennad".
„Das nog al glad", zegt deze, „dat kump umdat giij Manus wilde belazere. Das de straf!"
„Meind giij dat, Bennad?"
„Van eiges, mein ik dat. Dach giij, dat Manus nie't bestrie'ke kon? Manus kan tandpien bestrie'ke, aiij dat maor wèt".
En dat weet Jeus al, hij heeft veel geleerd, het is 'n wonder. De tandpien werd zo erg, dat Crisje in zijn mond moest kijken, maar ze zag niks bijzonders en een half uurtje later voelde hij niets meer en kon zijn kiespijn vergeten. Maar Manus kan bestrie'ke!
Je kunt het geloven of niet, Manus kán bestrieke. Er zijn meer mensen die iets bijzonders bezitten en dat hebben ze dan van Onze Lieve Heer gekregen. Manus heeft deze gave eerst van zijn vader ontvangen en die weer van zijn vader, doch de eerste

vader kreeg deze gave van boven. Manus is nu al denkende, wie van hem, als hij straks de kraaienmars blaast, de gave zal krijgen. Dat zoekt hij zelf uit, want dat geeft grote verantwoording. Dat kun je niet zomaar aan elkeen geven. Dat heb je later te verantwoorden aan Onze Lieve Heer. En toch klinkt dat zo gek niet. Van dichtbij en van verre komen de mensen tot Manus. Brullende mensen heeft hij in vijf minuten mogen genezen. Waar een dokter geen raad mee wist, kon Manus genezen! En zou men daar nu om lachen en het voor onzin uitmaken, als men weet hoe ernstig dat alles is? Er zijn mensen die vooruit kunnen zien en dingen voorspellen, maar waar ze die wetenschappen van krijgen, dat weten ze niet. Dat gaat te ver en boven hun petje, doch zij zijn er toe in staat. Bij Manus zit het in zijn organisme, in zijn duim! En of die duim ook naar paardenzweet ruikt, heeft er niets mee te maken, de kiespijn verdwijnt! Manus is zo rond als een bierton. Hij lust graag een borrel, maar is verder doodernstig. En, Manus is een goed mens, anders had hij die gave niet van zijn vader gekregen. Dan had Onze Lieve Heer zijn vader weer op het dak gezeten en dat voorkom je voor jezelf!
Is er nog iets, Jeus? Dat heeft hij dan toch maar weer van Bernard gekregen. En Bernard heeft nog iets anders; straks is het vaste avond...... en dan zullen zij zich verkleden. Dan kun je een lol hebben, Jeus, zoals je nog nooit hebt beleefd. Maar het ellendigste van alles is, hij zit nu bij Bernard in de schuld en dat is heel erg. Máár, vaste aoved is er aanstonds en dan kunnen ze geld verdienen. En ook hierin is Onze Lieve Heer goed geweest, voor oud en jong, allen houden thans „vaste aoved"! Ook Crisje, want er is altijd wel iets om te lachen.

BAD, HET GIIJ NOG EEN BLAOS VEUR ONS?

Waarom doet Tante Trui niet meer aan goedertierenheid? vraagt Bernard zich af, nu ze voor vaste aoved staan. Doch ze kunnen tante Trui nog meer vertellen. Ze hebben het daar weer bedorven en Trui is niet gek. Dan moet Bernard tante Trui maar niet zo openlijk belazeren, want dat is het. En bij moeder hoeven ze nu ook niet aan te kloppen, die heeft zelf niets. Manus is er in gevlogen, tante Trui niet. Maar zij hebben geld nodig om zich te verkleden, anders is er geen aardigheid aan. Bij vaste aoved behoort een mooi duivelspak of zo'n pak van een heks, het doet er eigenlijk niks toe, als het je maar bang maakt. Eerst dan brengt het geld in het laadje en dat geld is dan weer voor de kermis. Bernard heeft hem onder handen genomen en gezegd, dat hetgeen hij door Deut Messing en Duumke heeft geleerd, niks is, in vergelijking met het andere, wat hij nu zal beleven „vaste aoved". Dat is zo iets machtigs, dat gelooft geen mens, als je dat zelf niet hebt gezien. Als je weet, Jeus, wat er nu gebeuren gaat, dan spring je van het dak, zo kriebelt vaste aoved je tussen de ribben. En je krijgt er niet genoeg van, maar het duurt slechts drie dagen en nachten. Er is eigenlijk niets op de wereld wat tegen vaste aoved op kan, niks! Nu voelt Bernard, dat hij weer wat te vertellen heeft en Jeus kan luisteren èn heel beleefd zijn tegen Bennad. Of...... hij laat hem alleen staan en viert met anderen vaste aoved. Wat wil je nu beginnen, Jeus?
„Van eiges, Bennad, ik bun ow zeer dankbaar".
Zie je, dat lust Bennad. Hij dwingt Jeus ontzag af daar kan de Lange van leren. Maar om vaste aoved te vieren, moet je iets voor leren. Bernard zit met hem achter het huis, doch omdat het daar te fris is, klauteren ze naar de zolder. Jeus moet eerst het liedje leren van vaste aoved. Bernard zal het hem voorzingen, want, door dit liedje voor de mensen te zingen, krijgen zij hun centjes.
„En now luustere, dan za'k ow 't veurzinge".
Bernard begint:

„'n Gros is beeter dan 'n wos
Schiedewiedewiets van bom
'n Gros is beeter dan 'n wos
Schiedewiedewiets van bom
Gloria victoria, dondert de boel maor deur mekaar
Gloria victoria, schiedewiedewiets van bom sasa......
Gloria victoria-schiedewiedewiets van bom.

Hoe vindt giij 't Jeus?"
„Das jao 'n wonder, Bennad. Kui nog meer van deze lied'jes?"
„Jao, daor is ter nog een, mô-je maor luustere". Bernard begint en gaat verder:

„Foekepotterij-foekepotterij
Gééf mie'n 'n centje dan gao'k veurbiij
Ik heb zolang met de foekepot geloope
Maor ik bun te arm um ééte te koope
Foekepotterij-foekepotterij, geef mie'n 'n centje
dan gao'k veurbiij".

En dat zingen ze dan tien keer achter elkaar, ze dansen en springen erbij en trachten de mensen aan het lachen te maken. Jeus studeert, hij kan het al aardig, doch als dat te lang duurt, heeft Bernard iets anders. Zij moeten voor de vasteaovedkleren zorgen. Hier en daar is er wel iets te vinden. Bernard zoekt het tussen de oude afgelegde schorten en rooie en groene lappen van Crisje, maar ook tante Trui heeft nog wel iets ouds en afgedankts hangen. Een uur later kunnen de jongens zeggen, wij staan er morgen niet slecht op. Heel de middag gaat er aan, maar zij hebben een vasteaovedpak, Crisje. Morgen verdient hij geld zat en kan hij Bernard z'n cent betalen. Crisje strijkt haar hand over haar hart. Ze krijgen elk vijf cent voor een mombakkes en zo'n ding koop je bij Hanne Schuurman. Even later vliegen ze haar winkel binnen.
„Hanne, wat kost deze?"
„Vijf cent, Bennad".
„Das 'n leelekert, nèt 'n sootemieter en dèn wik hebbe. Hie'r is ow geld, Hanne".
Nu Jeus. „Wat kost deze, Hanne?"

„Krek 't eigeste, Jeus".
„Dan mok ter een van vie'r cent hebbe, Hanne".
„Das meugelik, Jeus. Hie'r, deze is 'n leelekert".
Jeus zet zich 'n heks op. „Bu-je bang veur mie'n, Bennad?" Hij betaalt Hanne en als ze buiten staan, hoort Bennad:
„Hier, Bennad, ow cent".
„Is dat gadverdikke nog aan toe 'n uutgeslaope rotzak", ontvalt Bernard.
Dat had ook hij kunnen doen, maar Bernard denkt niet. Hij moet toegeven, ook van Jeus kan hij iets leren. Is dat wat, Bernard? En thans naar huis, om moeder bang te maken en te kijken hoe zo'n ding je staat. Bernard moet Jeus toch bewonderen. Dat hij daar niet aan gedacht heeft en eigenlijk, die van Jeus is leleker dan die van hem. Bernard kan zich wel voor z'n kop timmeren, maar het is te laat. En weer zitten ze op zolder, scharrelen wat met de oude kleren, passen en veranderen het een en ander, totdat Bernard weer aan iets denkt dat hij glad heeft vergeten.
„Verdomme nog aan toe Jeus, waor zitte mie'n hesses vandaag".
„Wat is ter now weer, Bennad?"
„Now, wij hebbe de foekepot vergeete".
„Wat is dat veur 'n ding?"
„Kom maor met, dan zak ow dat onderweg wel uutlegge. Wiij motte derrek naor Bad Klink toe".
Nu zijn ze bij Bad, Bernard vraagt:
„Bad, hèt giij nog 'n blaos veur ons?"
„Néé, Bennad, alle blaoze zun weg".
„Wèt giij dat wel zeeker, Bad?"
„Jao, Bennad, ik hèt gin èèn meer".
„Waor zun die dan gebleeve, Bad?"
De grote Bad Klink moet nu toch wel lachen en hij vindt het werkelijk jammer, maar hij heeft er niet een meer.
„Ze zun ow veur gewees, Bennad. Giij had veurige week biij mie'n al zoo'n blaos motte bestelle, wâ?"
Ja, wat nu? Daar staan ze, maar Bernard bedenkt zich niet lang, de jongens zijn hem voor geweest, dat wil hij inhalen. Eerst nu

naar Theet Hendriks.
„Hèt giij nog 'n blaos veur ons, Theet?"
Nèè, Bennad, ze zun schoon op".
Nu naar Straus. Niks meer, Bennad. Dan naar Mieneke Klarendaal. Bij Mieneke krijg hij er vast een. Maar niks hoor, de varkensblazen zijn uitverkocht, Bennad. Jammer, maar daar is niks aan te veranderen, de jongens zijn je voor, je bent te laat. Dan bij Cohen. Niks meer, Bennad, de varkensblazen zijn weg. Dan naar Zwaap, maar Jeus weet het al. Bennad heeft zich nu door zich zelf laten belazeren en dat vindt hij jammer, ook al weet hij nog niet, wat Bernard eigenlijk met zo'n varkensblaas wil beginnen. Maar nu ze een jongen met zo'n ding tegenkomen die aan de foekepot trekt en Jeus dat gewoep-woep hoort, moet hij toch zeggen, dat het verdomd jammer is. En Bennad geeft hem gelijk, want door de foekepot krijgen ze juist de centjes los. Nog even bij Mozes proberen, doch ook de geitenslachter heeft geen varkensblazen. Wat nu? Maar Bernard heeft een goed stel hersens. Dan maar oude potten en pannen, een bende lawaai is ook wel iets waard. Die potten en pannen zijn spoedig gevonden. Op de hei liggen er zat. Als het zover is, hoe is het toch mogelijk, dat Bernard vandaag haast alles vergeet, valt hem opnieuw iets in.
„Wiij hebbe nog gin muts, Jeus. Wiij kunne toch onze pette nie't gebruuke? Dan kenne ze ons derrek".
Het geld is op en aan een muts weten ze niet te komen. Ze zien er schraaltjes uit en aan halfverklede grapjassen geven de mensen hun geld niet. Wellicht gebeurt er vandaag toch nog iets. Daar zullen zij maar op hopen, je kunt het nooit van tevoren weten. Half bevroren komen ze beneden, maar een muts kan er bij Crisje niet af. Crisje mist Jeus, zij mist zijn gevraag en het gekeuvel over de hemelen, maar José en zijn Lange kunnen hem nog meer vertellen. Wat die nu te horen krijgen heet:
„Hoepel maor op!" En zij hoepelden op, ze zien, Jeus heeft zijn eigen leven te beleven en ook dat van Bernard is knap gezellig. De oudsten zoeken nu een eigen weg en al hangen de kleinsten nog aan haar rokken, zij weet, ook die vliegen straks de deur

uit. En later? Zo is het leven. Ze mist de leuke aardigheidjes en die van Jeus schonken haar echt geluk. Hemels was het! Verleden jaar heeft Bernard met Johan vaste aoved gevierd, nu doet hij dat met Jeus. Crisje volgt de jongens. Wat zij niet verdragen kan is, dat ze met die harde woorden thuis komen en niks anders dan ruwe woorden leren. Jeus slaapt met Gerrit in de bedstee, Johan met Bernard verhuisden naar de zolder. De Lange heeft daar een leuk slaapkamertje in elkaar getimmerd en ze liggen daar best. Wat Crisje soms hoort, is vreselijk. Maor dat is de schuld van de ouden, die praten maar raak en dat nemen de kinderen over. Ze schrikt, als de jongens elkaar de huid vol schelden, dan hoort ze van alles. Waar hebben ze dat toch opgedaan? Dat zij in blijde verwachting is, daaraan denkt Jeus niet meer, voelt ze. Thans heeft hij de vaste aoved in zijn kop en dat is beter ook. Ze heeft er zelfs met mijnheer pastoor over gepraat. Die zei, geeft het maar over, Crisje, dat kun je toch niet voorkomen. Maar verschrikkelijk is het. Je schrikt zo nu en dan, zo hard klinkt het, je hart draait om als je het hoort. En telkens hoor je iets nieuws. En de Lange lacht maar. Die begrijpt het best. Ze moeten toch leren praten, Crisje? Wat wil je? Zou je Hollanders van ons willen maken? Zou je de kinderen tegen ruwe woorden willen beschermen? De Lange gaat daar niet op in, geef hem eens ongelijk. Maar Crisje maakt haar mond niet vuil als het niet nodig is en je er iets anders voor kunt zeggen. Kinderen zijn kinderen, Cris. Probeert het maar eens Lange, als je kinderen aan tafel zitten. Dan heeft Crisje er altijd iets van te zeggen, maar de Lange stoort zich aan niks en praat zoals het hem te pas komt.

Crisje staat thans buiten zijn leven, merkt ze. Van die andere Lange hoort zij niets meer. Maar, zei Crisje op een avond tegen de Lange, als er een van onze jongens eens misdiener zou willen worden, kan mijnheer pastoor dèn niet eens gebruiken. En toen zei de Lange:

„As ter van mie'n één misdie'ner wil worre, dan dreiij ik dèn eers zie'n nek um. Van mie'n wod ter geen één misdiener, Cris. Ik hèt wat andes veur mie'n jonges in de kop, en dat wèt giij

wel. Wa'k veur mie'n eiges wegsmeet, hoe'f ik veur de jonges nog nie't weg te smie'te?"
Toen hield Crisje maar gauw haar mond. Zij weet het, de Lange offerde alles en de jongens hebben goede stemmen, ze zullen zangers worden. Hij voedt de jongens niet op voor misdienaars. Mijnheer pastoor heeft al genoeg van die vloekbeesten, of dacht je Cris, dat die niet vloeken dat ze zwart zien? Zouden die knapen nu nooit eens kwaad worden? Dan zijn het geen jongens, dan zijn het oude wijven en daar wil de Lange niets mee te maken hebben.
„Die daor de mis veur menheer pastoor leeze", kreeg Crisje nog te slikken „zun nèt zukke galgestroppe as die van mie'n eiges".
En even later valt er nog:
„Daor hebbe ze ook gin engele veur neudig, das kinderarbeid, Cris".
Ook al zingt de Lange op het koor en is hij goed bevriend met mijnheer pastoor, hij heeft zijn eigen leven en mening en laat zich niet beïnvloeden. Ja, Crisje, het wordt moeilijk. Ik zou het maar overgeven, de wereld is groot en een kind wordt ouder, later zullen ze nog meer harde woorden vinden, dat weten ze zelf. Dat heb je of je hebt het niet, Crisje, en dat kun je geen mens afleren, indien het leven dat gevoel niet bezit. En je kunt het leven ook niet veranderen. Er gebeurt altijd weer iets anders, Crisje. Dat heb je verleden nog gezien. Alie van dén Zoepert was altijd bang dat haar man haar zou vermoorden. En wat is er gebeurd? Hij stapt mis en breekt zijn nek. Had jij dit verwacht? Dat is het, wat ik bedoel en dat de mensen niet in handen hebben. En wat je eigen taaltje betreft, Crisje, je moest eens weten hoe lieflijk je ruwe plat klinkt in oren van mensen, die niets anders dan het mooie gedoe hebben te beluisteren, waar ze dik zat van hebben. Schaam je niks, Crisje. Wanneer later het boek van je leven geschreven wordt, gooi ik er alles in wat je hier kent en je toebehoort, of het levenswerk van jou en Jeus werd zo droog als oude koek en dat zullen wij voorkomen. Geloof mij, álles wat de jongens zeggen, en wat ze bedenken, Crisje, schrijf ik dan neer, en mij werd nu al bevolen, onthoud alles.

Vergeet geen woord en leert plat, opdat je later gereed zult zijn om het leven van Crisje en haar Jeus te beschrijven. Wat zeg je hiervan, Crisje? De wereld zal jou, je lieve Lange en Jeus en ook de andere jongens nog leren kennen.
De kinderen liggen in bed en slapen als rozen. Ze waren doodmoe. Maar tegen achten komen er twee vreemde kerels in huis en die maken een drukte van jewelste. Ze zijn bij Trui voor een tijdje in de kost. Het zijn Italianen. Toen Trui dacht, zich belangrijk te kunnen voordoen door van haar zuster en de Lange aan de Italianen te vertellen en die hoorden, dat de Lange viool speelde en goed kon zingen, gingen ze daar eens kijken. Trui kreeg de pest in, maar ja, als je Chang en Carlo kent?
Geen vijf minuten later stond bij Crisje het hele huis op stelten. Eén voor één moesten de jongens aantreden. Chang en Carlo vertelden dat ze leiëdekkers waren en maanden nodig hadden om de kerk weer op te knappen, waarmede ze goed geld verdienden. Toen stelde de Lange zijn gezin voor.
„Dat is Johan. Dat is Bennad. Dat is Jeus. Dat is Gerrit en de andere, dat zie't giij eiges, kan'k ow nog nie't laote zie'n, wâ, maor ook dèn kump gauw en za'k um aan ow veur stelle".
Chang is onmiddellijk verzot op Jeus. Waarom? Chang heeft net zo'n jongen verloren en de dokter heeft hem verteld, dat zijn vrouw geen kinderen meer kan verwachten, haar organisme is gestoord. Jeus kijkt krek als zijn kleine Chang, waar of niet, Carlo, maar Jeus, dat wordt Chang gauw verteld, kunnen ze voor geen honderdduizend krijgen ook al zou Chang alles voor Jeus willen en kunnen doen. Chang zegt, hij wil Jeus een prachtige opvoeding geven, hij heeft geld en een eigen wijnberg, wat wil je, Crisje? Maar als Jeus niet te koop blijkt te zijn, maken ze lol. De Lange speelt viool, Carlo speelt prachtig op zijn gitaar. Nu Gerritje Noesthede nog en de zaak is voor mekaar. En alsof de duivel er voor heeft gezorgd, Gerrit stapt over de drempel. Het kan beginnen. Gerrit is in Italië geweest, hij schept er altijd dik over op, thans kan hij bewijzen of hij werkelijk Italiaans spreekt.
Maar Carlo en Chang hebben al spoedig gehoord, dat Gerrit

kletst en nu kunnen ze lachen, Gerritje is 'n kroontje kwijt en 'n stap gezakt, maar lol is ter. Voor de jongens is er een wonder gebeurd, ze hebben een gros van Chang gekregen. De muts, Crisje, is er! Nu kunnen ze bidden, thans mogen ze Onze Lieve Heer toch wel bedanken, waar of niet, Bennad? Chang blijft als verliefd op Jeus, hij is gek op dat leven, hij heeft zomaar ineens tegen de Lange gezegd, dat Jeus kan denken. Wist de Lange dat niet? Hoe Chang, door zijn opgevangen Duits en plat dat de Lange aan het verstand brengt, Crisje geniet er van en ook Gerrit moet beamen, het is zo, dèn kán denken. Maar Rome werd Napolitano...... en Napolitano veranderde in Lafresco en la Sssssst, Gerrit kon alleen sissen, van de rest wist Gerritje Noestbede niks, gaar niks. Gerrit heeft ze al die jaren maar voor de gek gehouden, alsof de Lange niet wist wie Gerritje was. Je moet er om lachen dan vergeet je alles, maar de Sixtijnsche Kapel, staat ergens tussen Rome en Francisca. Gerrit weet niet wat dat voor een ding is en daar moesten Carlo en Chang zo om lachen, dat ze vijf flesjes fijne wijn achter elkaar leegschonken, zo'n lol hadden ze! Even later klonk natuurlijk het „Ave Maria" van de Lange — zo maar onder de bedrijven door en, eerlijk is eerlijk, het klonk niet gek, zelfs Crisje vond, dat de Lange in geen maanden zo goed had gespeeld. Chang en Carlo hadden dan ook geen tijd meer voor Gerrit. De Lange is het en Crisje. Krijg ik Jeus, Crisje? Toe, geef mij Jeus, Lange. Ik zal goed voor hem zorgen, jullie hebben kinderen genoeg. Hoe bestaat het, Chang kreeg tranen in de ogen en dat was niet alleen van zijn wijntje, maar kwam ook door het waarachtige verlangen en de ziel van Jeus, want dat kind, zei Chang heeft iets van binnen. Wat denk je er van, Crisje? Maar Crisje hoeft daar niet over te denken. Jeus krijgt geen mens van haar! Tot laat in de nacht is er feest en dan gaan ze slapen, maar heeremejéé, was dat even een meevaller, Cris? Wat is Onze Lieve Heer toch goed voor 'n arm mens. Zag je Gerrit?

„Mie'n God, Cris, wat zat dèn der tusse".

En toen viel ook de Lange in slaap en even later was de Lange alweer wakker, mocht hij koffiedrinken, en zorgen, dat hij op

tijd in Emmerik was. Ook de jongens zijn wakker, het is vaste aoved, Bennad! En nu, je gereedmaken en de hort op. Tegen tienen zijn ze al op stap. De muts is er en ze zien er best uit. En nu schreeuwen ze: „foekepotterij, gééf mie'n 'n centje en dan gao'k veurbij......", maar de mensen geven niet zo vlot. Ook tante Trui heeft ze al in de kou laten staan. Ja, weer zo'n stukje droge worst, als het gaat om een cent. Anderen gooien de deur voor hun neus dicht.
„Zoo, hèt giij zoo had motte loope? Maor das toch gin foekepot".
Dan komt Bernard naar voren. Hij heeft best z'n praatje en z'n smoesje, de foekepot is tussen de bulten onder 'n kar gekomen en nu? Kijk zèlf, is dit geen heerlijke muziek? Krijgen wij een cent? Eén centje maar?
Van eiges, eerst worden de beste mensen bezocht. Jeus schreeuwt zich een ongeluk en Bernard niet minder; hij kent de liedjes. Ze doen voor elkaar niet onder. Maar er lopen een bende jongens rond. Van Bad Klink krijgen ze natuurlijk twee cent. Bij Mieneke Klarendaal, je gelooft het niet, vijf cent. Maar bij Hosman smeten ze de deur voor hun neus dicht en begonnen ze nog te schelden ook. En toen Bernard ook wilde beginnen, trok Jeus hem daar vandaan, want als je je eigen stem laat horen dan herkennen de mensen je immers? En Bernard moest hem gelijk geven, zo was het, maar van die zijkes kreeg je nooit niks! Maar ze kennen hen niet, anders hadden ze het al lang gezegd. Ze stikken al van de snoep en lekkere dropjes. Hier en daar krijgen ze worst, ook dat hoort er bij, omdat ze zingen: een gros is béééter! Die worst kun je altijd eten. Maar de grote mensen zijn gierig en toch, zo tegen vijf uur hebben ze elk bijna 'n kwartje te pakken. Doodmoe en half bevroren komen ze thuis, ze blaffen van de honger. Hoe vindt je het Jeus? Hij moet er eerst over denken, Bennad. Maar morgen? Dat duurt drie dagen, Jeus.
Crisje hoort alles, ze eten lekkere soep en dan mogen ze gaan slapen. Nu is het voor de ouden vaste aoved geslagen. En waarachtig, nu kun je Crisje met haar Lange zien dansen, zo'n heerlijk walsje? Wie lust dat niet? Met Chang en Carlo gaan ze even

op stap, Johan zorgt voor de kinderen, dat is hem wel toevertrouwd, maar het moet niet te lang duren, weet Crisje.
In zo'n zaal zie je van alles. Carlo en Chang dachten niet, dat de Ollanders zo'n lol konden maken. Je ziet, bedenkt Crisje, van alles. Prinsen en koningen, kabouters en vreemde poespas, van alles! Baronnen en graven. De dieven en de moordenaars hebben zich ook zo'n pakje laten maken en spelen voor drie dagen de rijke klant. En ze weten het best, onder die koninklijken bevinden zich de dieven en de messenstekers. Elk jaar beleef je hier iets anders. Zo nu en dan worden er vijf a zes het ziekenhuis in gestoken. Dan is de pret er meestal ineens af. Als die lui uit Die'm komen, berg je dan maar. Dat zijn stropers en dieven en die stropers en dieven lopen nu als baronnen en graven, koningen en keizers verkleed. Moet je die domono's eens zien, Hendrik?
„Dat heette... domino's, Chris."
Groene, gele, rooie, zwarte en sneeuwwitte domono's, nèè, dat is het niet...... domino's heet het. Crisje geniet er van. Gauwdieven en al het slechtste tuig van Onze Lieve Heer, heeft de grootste lol. Een werkman kan zich die dure dingen niet veroorloven. Maar de hemel danst, je gelooft het niet, er zijn zelfs engelen onder de maskers. Moet je zo'n drel zien? Dat is die slet van de bulten, waar of niet? Is dat wat, Crisje? En die rooie Dien! Heeft die zich even wat aangetrokken? Dat is, Jan. Dat kun je zien aan z'n stappen, die loopt ja niet anders. Die domino is Gerrit. Die herken je aan het drinken van z'n glaasje bier. Je weet precies hoe hij dat biertje oppakt. Die hebben zich al verraije, die krijgen geen prijs, want daar gaat het om. Wie niet herkend is, krijgt een prijs. Zeker wel tweehonderd gulden. Maar de een na de ander wordt ontmaskerd, ook al hebben ze zich de gekste drellen aangetrokken. Danst maar met die prinses en je herkent haar aan het gehoepel dat ze niet laten kan. En jawel, daar is Anneke van de Zoepert. Die daar is Mieneke. Dat is Alie en dat is...... verrek, met die hèk toch las, néé, ik heb mie'n eiges vergis. Zo hoor je van alles, denkt Crisje, maar zij moet naar de kinderen, de Lange, met Chang en Carlo blijven nog

even kijken. Ook hij heeft er spoedig genoeg van. Carlo en Chang willen nog wat praten, maar morgen? Hoor je dat? Er ligt er al een in het ziekenhuis. De Masseséé hebben handen vol werk en dat is jammer, altijd weer door die vechtersbazen uit Die'm! Je zou ze, maar hun ruzie's worden op vaste aoved uitgevochten. Niets houdt ze tegen, dat is nu eenmaal zo en zeg 't eiges, anders krijgen die lui hun grand niet, nu wel!
Enkele dagen later, liggen er twee ziek te bed. Néé, dat is niks, weet Jeus, nee je moet daar te hard voor schoeften en dan ben je nog ziek ook. Geef mij maar kermis! Van de pret rollen ze in de narigheid en hebben die ellende te slikken, ook Crisje zit met een bende gezanik; maar leuk was het, vindt Bennad.
Toen hoorde Bennad:
„Giij hold ow strontwééreld en ik de mie'ne. Ik wil der niks meer met te make hebbe."
Dat is eens en nooit meer, dacht Bernard! Nu nog even schaatsenrijden, maar ook die pret is gauw voorbij. De winter vliegt, het voorjaar nadert al. Van Chang en Carlo kregen ze 'n heerlijk wijntje toegezonden, die hielden hun woord, maar de burgemeester denkt er ernstig over om het „vaste aoved" te verbieden, er vielen slachtoffers. Waarom moeten die grote mannen altijd weer zo'n pretje bederven? Ook dat geeft je te denken. Die koningen en graven hebben gevochten als wilde beesten. En één van die knapen had nog wel de prijs verdiend, nu kreeg dèn niks. En nu dat geld er nog is, kan de burgemeester vaste aoved niet verbieden; Onze Lieve Heer, zegt het nu eiges, dat gaat toch niet? Maar je zou zo zeggen!
De drellen kon je de volgende dag op straat terug vinden. En de mensen wisten precies wie ze hadden gedragen. Hoe hebben die de beest uit gehangen. Volgens Crisje is vaste aoved alleen om slechte mensen te maken. Dat is de duivel in zijn kaart spelen, waar Onze Lieve Heer jaren lang tegen vecht. Zo denkt mijnheer pastoor er ook over. Jaren lang, praten ze al, om vaste aoved voor goed van de jaarlijkse pretjes te schrappen, maar het gebeurt niet, het is veel te leuk, het is om zo te zeggen iets anders. Voor enkele dagen kun jij je dan ook eens rijk voelen, het

ganse lange jaar vreten ze je bloed en je zweet weg. En er zijn er hier teveel die moeten zweten en daarom; volgend jaar is er weer vaste aoved. Hoe Jeus er dan over denkt?
Bernard moet aanstonds naar school, doch dan is er Gerrit nog, maar met die heeft Jeus geen contact. Dan moet hij er zelf maar op uit en wellicht krijgen nu zijn andere vriendjes, Crisje, weer even de gelegenheid om met hem te spelen en te praten. Ook Deut zie je niet, Duumke rent als een wilde en verhongerende hond door de buurt. Het leven staat eigenlijk stil, stelt hij voor zichzelf vast, nu Bernard zich gereed maakt om het hogerop te zoeken.
Zo is het, Crisje, kinderen worden ouder en jij wat stijfjes? Néé, je dijt alweer uit, wéér een ander kind, Crisje? Of wat is het? De pret is vergeten, het dagelijkse leven eist alles van je, maar één ding staat vast, één ding hebben alle mensen te aanvaarden, je weet waarvoor je leeft en wie dat niet weet, moet het zich nog eigen maken; maar als dat er wel is, zegt Crisje, krijg je elke dag iets nieuws te beleven, ook de kinderen; daar kan Jeus van meepraten.
Wat nu weer? Wacht even af en je weet het! Maar toen had Bernard zijn nieuwe klompen aan en stond ook hij voor iets anders! Hupsekee, de deur achter je dicht!

JEUS, GAO'T IS NOAR DEUT KIE'KE, DEN HET 'T TE PAKKE.

Deut zit al twee dagen op z'n steen en het ziet er blijkbaar slecht voor hem uit. De grote mensen staan daar machteloos tegenover en kunnen hem niet helpen. Het is een ellendig gezicht hem zo te zien zitten. De reus is in elkaar gezakt als een wrak en zijn leven, zijn ziel en zijn geest zijn gebroken. Zelfs Duumke krijgt hem niet van zijn steen vandaan. Het verhaal doet de ronde dat de oude Messing zijn zoon een vreselijk pak slaag heeft toegediend. Duumke scharrelt wat bij zijn vriend heen en weer maar weet het ook niet meer. Wordt hem gevraagd: „kun je dan niets voor Deut doen, geeft hij ten antwoord:
„Ik hèt aan mie'n eige zat".
De toestand van Deut kan weken duren, zo lamgeslagen ziet hij er uit. Het is geen gezicht, zo aan den Grintweg. Dag en nacht komen hier mensen voorbij, geen sigaartje, of eindje worst helpt; zijn leven weigert beslist, het is dood! Het innerlijke van Deut ziet er droevig uit, in dat binnenste is geen lichtje meer te zien. Het is daar koud, onhebbelijk en ónmenselijk. Diepe duisternis in de simpele. Waarin Deut leeft? De mensen praten erover, vanzelf. Doch geen mens is in staat om de simpele uit zijn benarde toestand te trekken; geen dokter weet hoe hij dit menselijke wrak moet aanpakken om het wat nieuwe en andere krachten te schenken; om Deut weer in het dagelijkse gareel te krijgen. Ook de Lange heeft het met Crisje over Deut, zij begrijpen het evenmin. Met geweld doe je niets, want dan reageert het innerlijke leven van Deut onmiddellijk en slaat en trapt hij van zich af als een wild dier. Het wordt dan nog erger. Daarom moet Deut daar rustig blijven zitten en kan geen mens hem van zijn steen verwijderen. De Lange zei:
„Daor zun now eenmaol dinge, Chris, die wiij as minse nie't kunne begrie'pe en wiij met onze hande motte afblie've, waor of nie't?", Hiermede gaf de Lange grif toe, dat ook hij er niets voor wist. Crisje zei:
„Veur alles is ter hulp, Hendrik. Veur alles! Als de minsche maor

wille beië."
En toen zei de Lange weer: „Now, waorum begint giij dan nie't te beië, giij kunt 't zoo goe'd?"
Met sarcasme en wat gelach, kom je er ook niet, voelt de Lange best, maar dat moet die gek dan maar voor zichzelf uitmaken. Hendrik vond het ganse geval een armoedig gedoe. Crisje kreeg nog te horen:
„Als Dèn daor boave alles kan, Cris, waorum hellep Dèn dan nie't um Deut van zie'n steen te trekke?" Verontwaardigd antwoordde Crisje:
„Hendrik toch, giij wilt toch nie't spotte?"
„Is dat dan spotte, Cris? Ma'k veur mie'n eiges dan gin gedachte meer hebbe?"
Je kunt wel aan de gang blijven, dacht Crisje, je komt toch niet verder, doch één ding weet ze, van de zaken, die Onze Lieve Heer aangaan, moeten de mensen toch afblijven. Toch geeft de Lange zich nog niet gewonnen en Crisje hoorde nog heel veel, maar daar wist ook zij geen antwoord op. Ondanks alles, bleef zij voor Deut bidden, evenals mijnheer pastoor bad voor den simpele. Er gingen heel wat weesgegroetjes omhoog, maar zou het helpen?
Waarom, vragen de Lange en veel mensen zich af, stuurt „Hij" niets dan gekken naar de aarde? Want er leven er genoeg op deze wereld. Meer nog dan bewusten van geest, indien je elk normaal mens bewust kunt noemen. Dat is alweer iets, waarvan ze geen fundamentje hebben. Waarom stuurt Onze Lieve Heer zoveel zieken naar de aarde? Op stuk van zaken, heeft Deut een rotleven. Is dat niet ontzettend onrechtvaardig, Crisje? Waarom stuurt „Hij" mensen naar deze wereld met een kranke kop? Maar dan hoort de Lange, dat hij met zijn handen van de zaken van Onze Lieve Heer moet áfblijven en dat hem al die dingen niet aangaan; Onze Lieve Heer weet best waarom dit alles zo is. De Lange vindt hetgeen Crisje hem hierop antwoordt wel erg goedkoop. Zo kun je alles wel goedpraten, maar kom je niet verder. Kun je dat als mens aanvaarden? Néé, dat is onmogelijk! Van al dat gepraat wordt je maar misselijk. Ze hebben toch

geprobeerd om Deut met geweld van zijn steen te trekken, maar heremejé nog aan toe, wat ging hij te keer. Nu was hij echt gek geworden. De dokter zei, dat ze hem maar met rust moesten laten, dat ganse geval moest toch uiteindelijk een verandering ondergaan, moeder natuur was er ten slotte ook nog. Ja zeker, mijnheer de dokter kan zoveel vertellen, maar kijk nu eens. Deut stoorde zich aan niks, weken lang bleef hij in de narigheid en toch was hij op een goede morgen verdwenen. Of ze Deut in 'n gekkenhuis hadden gestopt, wist men niet, maar hij was weg en na enkele maanden keerde hij terug. Evenals vroeger was Deut als een kind en wat moet je nu met kinderen in een echt gekkenhuis beginnen? Niks, niet waar? Men zegt, dat hij was teruggekomen met een briefje waarop stond geschreven: Laat hem met rust, als hij weer in elkaar zakt, laat hem dan met rust, zijn innerlijk herstelt zich vanzelf! Maar dat kan wel zo lang duren en kijk zelf, het is geen gezicht; de buitenlanders lopen er het dorp, of als je wilt, het stadje voor uit, angstig dat ze zullen worden aangestoken door dit grote en sterke kind; daar moet men toch om lachen. Zijn dat nu stadse mensen? Je zou toch denken, dat deze mensen geen angst hadden voor gekken. Je zag sommige dames gewoonweg beven, als ze eventjes naar Deut keken; ze gingen niet meer van Montferland vandaan. Daar in 's Heerenberg vloekte het midden op straat, het was een schande. Wie liet er nu zo'n mens daar zitten sijbelen? Was er dan niets, om dat leven het maatschappelijke gareel terug te geven? Néé, dame, niks is ter, dat weten wij best, maar wat wilt u? Blijf met je handen van Deut af, dame!
Als deze mensen rustig zijn moet je ze hun gang laten gaan en als ze het te pakken hebben, nog meer met rust laten, ze nog meer in hun vet gaar laten smoren, je doet maar net, alsof het geen mens meer is. Voor een schurftige hond doet men soms alles, waarom dan niet voor Deut?
Is Deut nu waarachtig een gek? Een arme kerel is het, door het leven geradbraakt en dat is veel erger dan wat ook. Dit is heel erg, veel erger dan blind zijn, erger dan de een of andere mismaking. Als je zo bent als Deut is, heb je niets meer, niets!

Welke ziekte is het? Ze weten het niet. Maar emmers vol slijm loopt er over de lippen van Deut en uit zijn menselijke hart, want dat is het immers? Je smoesjes helpen nu niet meer. Lekkere sigaartjes, ook al zouden ze van vijftig cent zijn, ook niet. Zijn ziel en zaligheid reageren niet meer, Deut is nu dood of doofstom, maar hij kon duizendmaal beter het eerste beleven, doch „Magere Hein" heeft nog geen zin om hem van de wereld weg te spelen, want dat is immers een spel voor Magere Hein? Hij denkt, stik...... Deut, ik heb meer aan 'n gezonde. Lekker, zo'n kind van zeven jaar, zo'n man van veertig of dertig, in de fleur van zijn leven, met één slag daar wegtimmeren, dat lijkt me! Maar wat heb ik aan zo'n mal geval? Dat zegt of dat denkt Magere Hein, Crisje...... Lange? Zo ziet het er naar uit. Want er komt geen verandering. Deut blijft in leven, de gezonden van lichaam en geest, zoals veelal geschiedt, verdwijnen. Huishoudens worden door Magere Hein uit elkaar getimmerd, maar Deut blijft! Of wil Onze Lieve Heer hier niets van weten en heeft „HIJ" waarlijk met Magere Hein 'n contract gesloten. Déze en díé eerst.

En dan vraagt men immers vanzelf...... waarvoor leeft men dan eigenlijk? Wat is nu van Onze Lieve Heer zélf en wat behoort Magere Hein toe? Schept „HIJ" er behagen in om dergelijke rotheden, menselijk vernuft te schenken? Het ligt er dik boven op, daar zit een narigheidje aan vast, er zit hierin iets, wat toch eigenlijk niet bij Onze Lieve Heer behoort, maar wie weet het, Lange, Crisje? Géén mens kent deze wetten, maar ze zijn er, althans de verschijnselen, waarvan Deut er één is!

Dat van binnen ín Deut is nu dood! Er is geen leven en geen gevoel meer, geen gehoor en hij ziet niks! Het leven is zwijgzaam geworden, van binnen is er iets aan de menselijke machine kapot. Maar wat is er stuk?

Sta je voor Deut en je voelt enigszins zijn ziel, of het leven, zoals je het zelf wilt voelen, dan komt er een narigheid op je af, waarvan je rilt en beeft. Dan sta je onmiddellijk voor al je vragen, waarvan de onmenselijkste is: waarom stuurt Onze Lieve Heer dergelijke mensen naar deze wereld? Deut, zegt een

ander, heeft van binnen z'n deuren dicht gespijkerd; maar heeft een menselijk wezen deurtjes? Hadstikke donker, zeggen ze, is het van binnen in Deut, en het is, alsof hij zich daar volkomen menselijk leeg schreit en dat is het rotste van alles. Heb je dan geen gevoel meer als mens? Kun jij dat met droge ogen bekijken? Of dacht je, dat al deze mannen en vrouwen, die stuk voor stuk naar de kerk gaan, protestant of katholiek, doet er niets toe, zich niet afvroegen: hoe kan Onze Lieve Heer dat goedvinden? Dacht je, dat zij alles slikten van mijnheer pastoor en de dominee? Niks van aan, zij denken, omdat zij er mee te maken hebben, je eigen kind kan straks wel hetzelfde beleven. Is Onze Lieve Heer werkelijk satanisch? Mijn hemel Crisje, heeft de Lange dat gevraagd? En wat heb je gezegd?
Kon Deut maar eens goed schreien, zeggen de mensen, dat lucht op. Hij schreit wel, maar niet naar buiten. En als dat kon gebeuren, waren wij een stuk verder. Dat zou voor Deut de natuurlijke ontspanning zijn. Wie is in staat om de gek te laten schreien? Bestaan er geen medicijnen, zijn die dingen nog niet uitgevonden, waardoor je een mens natuurlijk kunt laten schreien? Ze denken, dat dit het énige is voor Deut! Maar hij slijmt alleen, dat is er, meer niet. En het gekste is, dat hebben ze dan toch maar gezien, je kunt er niet aan sterven. Zo erg is het, dat je er niet eens aan kapot gaat. Hard? Is dat hard? Dan sta je voor Magere Hein en Onze Lieve Heer, voor deze twee machten en krachten. Wie van deze twee heeft er nu gelijk of schept er behagen in om dit armoedige bewustzijn van Deut zó te kraken en te mishandelen? Wie is het? Is het dan niet waar dat de mensen van goede wil steeds weer de klappen krijgen en uit elkaar worden gerukt? Mensen, die dringend nodig zijn, krijgen onverwachts zo'n vuile mep midden in het menselijke hart. Dan staat Magere Hein voor ze! Dacht je, dat ál dat hulpgeroep en gesmeek hen 'n ietsje hielp? Vrouwen en kinderen moeten nu maar proberen om in het leven te blijven. De ellendigste toestanden zie je, alléén door die vervloekte Magere Hein èn Onze Lieve Heer, Die niets doet, géén hand uitsteekt. „HIJ" laat zijn kinderen verrekken! Deze woorden vallen er en worden

er gesproken, niet achter de stamtafel, achter tien borrels, néé, zo midden op de dag, bij vol verstand, na menselijk nádenken, niet alleen ten opzichte van Deut, maar ook van jezelf, je liefde, je inkomsten, vrouw en kinderen! Wat zeg je? Hoe dacht jij er over? Nonsens soms? En zie, hij die lachte, ging ineens. Magere Hein had ook hem te pakken. Wég, je vrouw en tien kinderen zoeken het nu maar zelf uit! Ook van Onze Lieve Heer? Ik zal jou eens wat zeggen. Het leven is één grote bende, een vuile rotzooi, maar hier boven klopt er iets niet! Heeft deze man en hebben al die vrouwen ongelijk? Mogen zij deze vragen niet stellen? Voor Crisje niet, néé, je blijft af met je handen, wat Onze Lieve Heer toebehoort, want, dan was er já niks meer! Geef je Crisje ongelijk?

Crisje èn mijnheer pastoor bidden zich het apezuur, maar het helpt nog niet. En toch, Crisje zegt, er komt hulp, als je maar volhoudt! En Crisje houdt vol, Lange!

Als Hendrik 's avonds thuis komt en vanuit het „genske" de Grintweg opklautert, is het eerste wat hij doet kijken of Deut er nog steeds zit. Het is het meeste wat hem interesseert. En jawel, hij is er nog, Lange. Schandelijk is het. En die schande gaat regelrecht naar Onze Lieve Heer! Dat is de mens pesten! Dat is de mens beulen, hem links en rechts slaan, alsof je door het leven nog niet genoeg geslagen wordt. Wat zeggen de engelen, Crisje? Niks? Hebben al die machten en krachten hun ruimte èn hun zekerheid verloren? Het gaat er knap naar toe. Hoe kan Onze Lieve Heer dit toch goedvinden? Er zijn geen woorden voor te vinden, zo rot is het!

Nietwaar soms? Een gauwdief, een stroper, een boef en een moordenaar, zij blijven in leven en hebben gezondheid. Het is hard, ja zeker en het moest niet mogen, maar soms sturen hier mensen omhoog: de droedels! En dat is dan voor Onze Lieve Heer en Zijn staf. De droedels! En dacht je, dat die daarop reageerden? De zwijgzaamheid, want zo is het toch, die vanuit de hemelen naar de aarde gezonden wordt heet, stik gerust! Natuurlijk, dat moet je niet tegen Crisje, noch tegen mijnheer pastoor zeggen, dan ben je een ketter. Doch wat wil je? Het is boven-

dien onverstandig je zover te laten gaan, want het betekent, je zélf vervloeken en dat is ook alweer erg. Van het een kom je tot het ander en op al deze vragen komt er toch geen antwoord. Toen de Lange aan Crisje als zijn mening te kennen gaf, dat er boven iets vreselijks bestond, kreeg hij ten antwoord:
„Hendrik toch, da's gemeen, wèt giij dat dan nie't?"
„Wat is gemener, Cris? Hèt Deut dan maor 'n halve ziel gekréége, Cris?"
Wat moet je hierop zeggen, Crisje? Blijf je tóch volhouden, dat er iets gebeuren moet met Deut? Weet je niet, Crisje, dat er elke dag gezonde kinderen door Magere Hein worden afgeslacht? Waarvoor stuurt Onze Lieve Heer kinderen naar de aarde, wanneer „HIJ" ze toch over enkele dagen terugroept? Mag je dat niet vragen, Crisje? De mensen doen het toch! En het smoesje: Onze Lieve Heer weet het wél, nemen ze niet meer. Die tranen, het leed en de smart van de moeders, Crisje, van al die millioenen moeders dus, die hun kinderen moesten verliezen, had reeds lang het licht van de ruimte, dáár, waar Onze Lieve Heer toch leeft, moeten verduisteren. Maar daar verandert niks. Ze leven daar lekkertjes door, krijgen Zondags hun verse gebakjes, eten uit gouden schalen met gouden lepels, de mannen roken hun sigaartjes van een gulden, doch géén mens denkt aan deze moeders, menselijke smart heeft niks te betekenen, Crisje. Niks! Is er dan niet één engel, Crisje, die door menselijke tranen en smart te bereiken is?
Schuinsmarcheerders, jatters en vuile boeven, blijven in leven en bezitten alles, weten niet wat ziekzijn is. De beste worden geslagen en dood getrapt. Is dát Onze Lieve Heer-achtig, Crisje? De mensen kunnen ja en amen zeggen, maar dat hangt hen de keel uit, dat is oud en dat verschrompelt, je wilt zo nu en dan wel iets meer weten en je mening eens zeggen, waarvoor ben je anders mens? En dan komt er: schrei gerust, helpen doet het je geen cent. Ook al ga je nog zo te keer, je maakt het alleen maar erger. Of je morgen op straat staat, zegt niets, je mag blij wezen dat je mens bent. Hoe bestaat het, heerlijk zijn deze geschenken van Onze Lieve Heer, maar zelfs de varkens willen ze niet eens

ontvangen. Wij zijn mensen! In de ogen van Onze Lieve Heer ben je niks! Wist je dat niet? Bidden? Je lacht je een ongeluk om die mensen, die hebben geen verstand meer, dat zijn geen mensen met een eigen wil. Je kunt mij nog meer vertellen, dacht je, dat ik mijn goeie Nico kon vergeten? En hoe was Nico? Biechtte hij niet elke week? Ging hij niet altijd naar de kerk? Heb je ooit één vuile streek van hem beleefd? Daar was hij niet toe in staat. En wat gebeurde er? Op slag ging mijn Nico z'n kist in. Op het graf staande, hoorde je lachen. Ik schreide mij leeg, maar er was er een die mij en mijn ganse familie uitlachte en dat was die vuile smerige Magere Hein! Heb je dat kreng nog nooit horen lachen? Volg dan eens wat begrafenissen en luister goed, dan hoor je het ook.

Wat gaat er in Deut om als hij zo is? Ze zeggen, Deut heeft wéér de oude de Grintweg afgekruid en acht meter diep naar beneden gesmakt. Daar vond de oude Messing zichzelf terug. Hij had zijn nek moeten breken, doch men haalde hem daar vandaan en hij mankeerde niks. Deut, die daar bleef staan, kruide zijn oude vader naar het land, toen het gebeurde. En ook dat is gek, als je er even menselijk over denken wilt. Deut is zich van niets meer bewust. De oude Messing echter, heeft een stuk hout in zijn handen en roept Deut tot zich. Doe dat eens met je kinderen, als vader. Wat doet je gezond en verstandig jong nu, zelfs al is het maar drie jaar oud? Zijn ze nog ouder dan handelen ze natuurlijk nog bewuster...... dat kind van je voelt wat je van plan bent en is nu angstig, je kind ziet, dat het slaag krijgt en reageert nu. Het is zo waarachtig als wat. Deut niet. Deut gaat naar zijn vader. Hij ziet niet dat zijn vader een knuppel in zijn handen heeft om hem een flink pak rammel te geven, dit arme menselijke wrak doet precies wat de oude wil. De oude zegt tegen hem: bukken, op je knieën, Deut, want de oude is lam en Deut gehoorzaamt. Hij weet niet wat er gebeuren gaat. Had de oude Messing Deut niet zo afgesnauwd, want die kan blijkbaar niet tegen snauwen en schreeuwen, dan had Deut hem ook niet van de Grintweg afgesmeten. Als Deut zich bukt en op de knieën ligt, slaat de oude Messing dit leven waar hij het maar

raken kan, totdat hij van binnen iets wakker slaat, waar Deut eindelijk op reageert en de benen neemt. Dat is alles, maar hierdoor zit Deut nu al dagen op zijn steen. Wat doen ze met de oude man? Wat moeten ze doen? Ze weten het niet.
Binnen in Deut is er dus toch nog niets dat tot een eigen beslissing is te brengen. Onherroepelijk hebben wij te aanvaarden, dat dit leven slechtheid bezit, noch kent. Dit leven is zich niet van gevaar bewust. En toch, als je het goed aframmelt, komt het tot een eigen reageren. De oude sloeg het doofstomme kind in Deut wakker. Hoe diep is Deut z'n leven en bewustzijn? Wat kan een psycholoog je er van zeggen? Niks! Die hebben zich reeds lang geleden van Deut losgemaakt; ze weten het niet! Natuurlijk, voor Deut was het beste, hem uit die omgeving te verwijderen, maar dan konden ze alle huizen voor dit soort zieken wel volstoppen, heel de maatschappij is ziek! Gans deze maatschappij is hadstikke gek! Met andere woorden: je staat machteloos. Deut moet voor zijn vader gelegen hebben als een mug voor de poten van een olifant. Anderen weten, dat de oude man hem eerst gevraagd heeft om 'n stok voor hem te zoeken en dat Deut zèlf z'n vader het voorwerp in handen heeft gegeven om hem af te rammelen. Deugdzamer en volgzamer kan het niet! Maar wat wil je?
Nu moet Jeus er naar toe. Vinden de mensen dit niet gek? Jeus weet, dat zijn vriend in de narigheid zit en toch, hij laat Deut daar zitten. Dat is niks voor Jeus, dat weet Crisje. Toen Crisje hem dan ook vroeg:
„Mot giij is nie't naor Deut kie'ke......" kreeg ze als antwoord: „Daor mô'k eers oaver nao denke, moe'der".
Klinkt dat even wijs, Lange? Na enige uren kreeg Jeus opnieuw van Crisje te horen.
„Jeus, gao't naor Deut kie'ke, dèn hèt 't heel arg te pakke......" toen begon hij te denken, maar er gebeurde niets, hij ging lekker slapen en liet zijn vriend alleen met zijn afschuwelijke narigheid. Crisje begrijpt het niet, maar Crisje blijft bidden en vertrouwen, Deut wordt beter! Ook al lacht de Lange zich een ongeluk, omdat dit onbegonnen werk is. Crisje blijft het vertrouwen

bezitten. Zij bidt en denkt er het hare van. Zoeven is Jeus met Fanny de deur uit gewandeld om naar Deut te kijken. Van verre bekijkt hij het gedrocht daar op die steen, waarvan hij alles weet. In Jeus, Crisje, je gelooft het misschien niet, ofschoon jij dat kunt begrijpen, is het gevoel gekomen, zuiver menselijk en wel doordacht gevoel, dat hij eerst nú Deut kan helpen. Gisteren was het nog niet mogelijk, eerst vandaag is dat zover. Nu is hij in staat iets te doen voor z'n grote vriend. Ook alweer iets van 'n kind, zul je zeggen. Lange, maar dit heeft een diepe menselijke, já bovennatuurlijke betekenis en dat leert Jeus later wel kennen en dan beschrijft hij het in zijn boeken. Zou je ook hier niet even om lachen, Lange? Ik zal nimmer deze woorden uitspreken als jij er bij bent, dan worden ze als paarlen voor de zwijnen. Och, Lange, dat is afgezaagd, dat is oud, dat geparel voor de zwijnen heeft nu niets meer te betekenen, ik voel dat veel eenvoudiger aan en het is ook veel menselijker als je zegt: je praat nu tegen doofstommen en dat is het ook!
Jeus loopt direct naar Deut en dat is ontzettend gevaarlijk, doch hij wil van gevaar niets weten. Praten helpt niet, hij doet het heel anders. De grote mensen hebben zich reeds leeggepraat. Jeus raakt Deut even aan, keert zich dan om, stelt zich tegen het hek van vrouw Peters op en valt tot zichzelf terug en komt nu tot diep nadenken. Het eerste wat je nu denkt en wat in je opkomt is: wij hebben er nog een psychopaat bij gekregen. Maar dat weet Jeus niet, dat zijn dan je eigen gedachten. Dit kind doet iets, waarvan jij als oud mens niks van weet; zo, houdt je mond nog even. Het is maar goed, Crisje, dat de Lange niet in de buurt is, want wat was er dan gebeurd? De Lange had Jeus bij z'n kladden gepakt en bij Deut weggehaald. Maar dan had Deut daar over veertien dagen nog gezeten. Thans haalt Jeus zijn vriend uit de narigheid. Van binnen in Deut, ziet Jeus, zijn de vensters dichtgeslagen. Je kunt nu wel schreeuwen, „Deut kom is naar buiten", maar Deut kan nu geen uitgang vinden. Het gelaat van Jeus, staat strak. De kinderen kijken naar hem. Er zijn er, die denken, die heeft het ook te pakken. Zie je wel, Deut kan je aansteken, moeder. Nu Jeus daar staat, komt er hulp voor

hem, Fanny kwispelstaart reeds, hij ziet José!
Nu komt Jeus tot een universeel gesprek. Die andere Lange is er ook en zegt tegen hem:
„Giij mot dèn eers van binne bekie'ke, Jeus".
„Jao", krijgt die andere Lange van hem terug, „daor bun ik al aan begonne".
Jeus daalt in Deut af. Dat doet hij in gedachten en dat gaat vanzelf, wanneer je de weg kent, anders verdwaal je er in. En zo'n doolhof ken je immers niet. De menselijke wereld van binnen is een wereld van ongekende diepte, als je het wilt weten. Wellicht denk je dan anders over het geval Deut en het afdalen in zijn huisje, zijn persoonlijkheid dus. Hij doet het, zoals hij dat gewend is bij Crisje en waar Crisje altijd de gevoelens van opvangen kan. Ook nu komt hij met Deut tot éénheid. Deut leeft nu niet meer alleen in zijn eigen huis. Deut heeft visite gekregen van Jeus en hij is het, die nu de deuren van zijn ziel zal openen, zodat Deut straks opnieuw kan zien, dat de grote deur open staat. En als Jeus dat nu kan bereiken, begint Deut van geluk en volle menselijke blijdschap te belken. Als dat nu gebeuren gaat, is dat zijn genezing. Deut begint al te denken van binnen en voelt, dat er iemand is. Hij is niet meer alleen. Nu zegt Jeus, om Deut opmerkzaam te maken dat hij er beslist is:
„Deut, wèt giij dan nie't, dat ik er bun? Dach giij Deut, da'k ow was vergèète?"
Ziet ge, dat gebeurt nu vandaar uit, van dat rustpuntje uit, daar van het hek van vrouw Peters tot Deut zijn innerlijk leven. Aanstonds komt de stoffelijke bezem er bij te pas en eerst dan slaat en trapt Jeus de deuren met geweld open en krijgt Deut zijn lichtjes in zijn ogen terug. Is er nog iets?
„Van eiges, Deut, ik bun der!"...... en weer opnieuw...... „ik bun der Deut!"
En dan komt er nog: „Wiij, Deut, zun hier op de wééreld, um mekaar te helpe. Dat wèt giij toch wel, Deut?"
De kinderen staan daar, jouwen Jeus uit omdat hij niks voor Deut doet, hij hoort, dat zij dit een vriendschap vinden van lek mien vesje, maar hij laat ze schelden. Hij masseert als het ware

de ziel van Deut en als hij voelt, dat hij het nu op de dag kan proberen, dus thans de stoffelijke aanraking moet volgen, stapt hij daar weg, gaat regelrecht terug tot Deut en neemt resoluut zijn klauw tussen zijn handjes en wrijft over die steenharde, vereelde menselijkheid. Dat gepraat van zoëven geschiedde in het duister, dat was voor de ziel en het leven, nu gebeurt dat voor de stoffelijke stelsels. Van binnen is het leven wakker geworden. De kinderen voelen al, dit is heilige ernst. Jeus hoort ze zeggen:
„Das gadverdikke nog aan toe geveurlik wat dèn dut".
Maar hij kent geen gevaar. Hij trekt zich van al die snotneuzen, er zijn er bij van vijftien en twintig jaar, niets aan. De Lange en José helpen hem. Zonder die Lange en zonder zijn José, kon ook Jeus niets bereiken. Al die snotneuzen daar, hebben nog een droge broek nodig. Ze kijken hun oogjes uit, er valt waarachtig vandaag iets te beleven. Jeus gaat verder:
„Deut, heurt giij mie'n? Heurt giij mie'n, Deut?" Dat vragen wordt ernstiger en dringender! Het wordt eisend voor Deut. Jeus blijft de klauwen van Deut beaaien. Ook Fanny helpt hem. Van Fanny krijgt Deut een fijne lik en dat helpt nu enorm. Deut voelt een heerlijke warmte in zich komen. Het leven komt terug, hij rent het achterna. Deut is bijna al niet meer te remmen, zo sterk is de kracht die vanuit Jeus zijn innerlijk en stoffelijk leven raakt. De kinderen denken: dit is iets, dat lijkt op een wonder.
„Kom Deut, wiij blie've hier niet veur schobbeldebonk zitte. Dat kan nie't......" krijgt Deut te horen.
„Deut, wì giij van mie'n 'n glaze murmel hebbe? Kie'k is? Is ter dat effe een veur ow?"
Hoort Deut dat niet? Jeus zal straks de bewijzen krijgen en dan begrijpt héél deze mensheid, dat Deut tóch, ook al lijkt het niet zo, denkt! Maar zijn leven kan nog niet handelen, de menselijke wil weigert nog. Jeus blijft z'n handen strelen en veegt emmers slijm van zijn handjes af. Hij voelt, dat er van binnen in Deut iets barst, iets springt, iets losscheurt. En hoe bestaat het, Deut begint plotseling te belken. De kinderen schreeuwen al:
„Veruut, Jeus, gééf 'm van katoen, dèn wod wakker".

Jeus gaat verder. „Mô-je is kie'ke, Deut. Daor steet Graatje van Dien Pis in de Geut. Kent giij die nie't? Die pist altijd waor ze eiges zin in het. Maor now nimt ze de bééne, Deut. Die daor, dat is Anneke Knie's, giij wet wel, Deut, de zuster van Mathie, Pukky en Hendrik, die zo kunne voetballe. Die daor is Hanne Poep, mô-je nog nie't lache, Deut? Dat zun allemaol bangscheites. Die wille zich laote kietele, Deut...... maor daor hebbe ze gin cent veur oaver. Waor of nie't, Deut. En die daor is 'n zuster van de Knetter, die woone achter de koel, daor kui verzoe'pe as giij de weg nie't wèt, maor dat wèt giij toch, Deut?"
Deut zegt nog niets, maar dat komt nu gauw. Z'n hoofd hangt nog tussen de zware schouders, maar het zal zich aanstonds oprichten en dan is Deut weer bij de mensen.
„Mô-je die zie'n Deut, die hebbe minstes veur duuzed gulde gepof...... maor Theet Egging is nie't hadstikke gek, dèn zal ze. Theet met ter eiges vuld te hard veur arbeië, Deut, dat kunt giij toch wel begrie'pe? En die daor, Deut, die der vader hèt al vier keer bij de Masseséé gezééte veur 't kanie'ne jatte. Mô-je daor now nie't um lache Deut?"
En waarachtig, Deut vertrekt iets, de lippen bewegen, hij wil iets zeggen. En weer komt er van de kinderen:
Veruut, Jeus, giij hèt dèn te pakke. Deut belkt".
De kinderen rennen naar de moeders om te zeggen, dat Deut belkt. Ze weten het, Jeus krijgt Deut uit zijn benarde toestand. De kinderen sporen hem aan, ze geven hem vandaag alles wat hij waard is. De tranen beginnen nu echt te vloeien en dat is de natuurlijke genezing voor Deut. Nu grijpt Jeus hem bij z'n kladden en trekt hem de hoogte in. Maar als Deut nog niet wil krijgt hij te horen:
„Aiij nie't met mie'n wilt, Deut, dan kui verrekke! Kom, wiij gaon naor mie'n doe've kie'ke, Deut".
Fanny trekt aan de vodden van Deut en jawel, ze krijgen hem van zijn stuk steen vandaan. De grote mensen kijken en hebben eerbied voor zo'n machtig brok werk. Deut staat op, hij drukt zich door de zwakke knieën heen, hij staat thans op zijn benen en tegelijk gaat Jeus het Dassenstraatje in, regelrecht naar zijn

duiven toe. Fanny rent al naar Crisje.
Als Crisje ziet, dat haar Jeus het is, die met Deut aan komt wandelen, vliegen er meteen tien Onze Vaders naar Onze Lieve Heer om Hem te bedanken omdat „HIJ” de gebeden heeft verhoord. Zij wist wel, dat er hulp kwam. Maar dat het haar Jeus zou zijn, daaraan heeft ook Crisje niet mogen denken. Maar nu ziet zij het, Onze Lieve Heer „Lange” is er ook nog! Gebeden hélpen! Wie niet bidden kan, is ’n verloren mens. Kankeren en schelden, dat is het niet! Wat zal mijnheer pastoor het fijn vinden, denkt Crisje. Voor haar is het een grote genade. En zo is het Crisje, maar met hulp van Jeus z’n Lange en José, anders zat Deut daar nóg! Zij zijn het, Crisje, die Deut uit die duisternis hebben gehaald. Maar door Jeus! Dat hebben nu de engelen van Onze Lieve Heer eens voor mekaar gebracht, Crisje. En gelooft het nu ook, Onze Lieve Heer weet niks van Deut z’n toestand af, dan had Onze Lieve Heer já niks anders meer te doen. Dan moest Onze Lieve Heer zeker op tien millioen plaatsen tegelijk zijn op dit ogenblikje, Crisje, en kan dat? Voor jou wel, dat weten wij, maar, Crisje, ook dit is waarheid! Ik kan je dan ook, met mijn handen op het hart gedrukt, verzekeren: ál deze menselijke ellendige zaken, al die waaroms en waarvoors waar de mensen mee zitten en zich om doodklagen, hebben niets met Onze Lieve Heer te maken! Niets, Crisje! Die rotheden en ellende hebben ze zélf geschapen. En dat weet je! Dat is niets nieuws voor je, maar de mensen zitten er onder en gaan er door kapot! Nu krijgt Magere Hein het op z’n dak, maar heeft ook hij er iets mee te maken? Néé, zeg ik je, niks!
Even later zit Jeus met Deut bij de duiven.
„Zun dat efkes mooie die’re, Deut? Zó giij der een in ow hande wille hebbe, Deut?”
„Jao, graag, Jeus”.
„As die groot zun, Deut, dan za’k ter een veur ow beware”.
Uren lang keuvelen ze met elkaar. Deut heeft al tien duiven in zijn handen gehad, niet één drukt hij er tot poeier. Voorzichtig houdt hij de diertjes in zijn klauwen en mompelt iets, de arme ziel is als een klein kind. Het is een ogenblik om je leeg te

belken, als je dat ziet, zo machtig mooi èn zo bovennatuurlijk is het. De reus met een kind, de reus is een kind, maar het kind is oud. Ra, ra wat is dat toch! Maar Crisje ziet, het gaat best. Zij heeft brood voor Deut klaargemaakt en als Deut dat ziet, grijpt hij met beide handen naar de dikbelegde boterhammen en eet zich zat. Crisje kan het niet aan slepen, zo'n honger heeft Deut. In dagen heeft hij niets gegeten. Als dat voorbij is en hij van binnen 'n ondergrondje bezit, Jeus zich gereed maakt om hem thuis af te leveren, zegt de simpele iets en vraagt:
„Waor is mie'n murmel, Jeus?"
Dacht je, dat Deut gek is? Dacht je, dat hij niets had gehoord? Zo gek is Deut niet, dat hij niet beseft, dat zo'n glazen knikker iets wonderbaarlijks is om te bezitten. De knikker stopt hij in z'n zak. Thans gaat het de trappen af en huiswaarts. Bij de deur van de oude Messing gekomen, ziet Jeus, dat die open gaat. Ook de oude man is zeker veranderd. Jeus duwt Deut naar binnen. Hij luistert nog even en hoort met kopjes rammelen. Voor Deut staat het eten en drinken klaar. Wat zijn mensen toch raar, vreemde wezens zijn het, dat heeft Jeus geleerd en zal hij zijn leven lang niet meer vergeten.
Dan vertrekt hij. Vanuit de ruimte glimlachen ze hem toe. Hij ziet, dat zijn Lange en José, verdwijnen. Zij gaan het Onze Lieve Heer vertellen. En misschien „Lange" nu zij het zélf hebben meegemaakt, dat Onze Lieve Heer er over nadenkt en dan komen er straks wellicht geen gekken meer naar de aarde. Of „Hij" stuurt er nog meer, omdat hij thans weet, hóé men ze kan genezen. Wanneer een kind dat al kan, waarom willen de grote mensen deze krachten dan niet bezitten? Voor de groten heet het: klets! Zie je, Lange? Klets is het immers? Maar liefde genéést, Lange! Menselijke krachten kunnen genezen! En dit is precies hetzelfde als Manus doet, de levenswil en de levensaura van 'n mens kan het tot stand brengen. Maar dat hoor jij later nog, doch dan moet er met jou eerst iets gebeuren, Lange. Achter je kist sta je voor deze wonderen! Maar wat is het leven toch machtig, wat is het toch mooi. Já, Lange, als je het ziet zo als het is!

Door het denken van Jeus, veranderde Deut. Doordat Jeus hem hielp denken, keerde Deut tot het dagbewustzijn terug. Méér is er niet, Lange! Zei Cristus niet: Indien gij 'n geloof had als 'n mosterdzaadje, dan???" En Crisje's geloof is zo sterk en zo hoog als je Hunzeleberg, vanwaar af je het Stolzen Fels Am Rhein kunt zien, Lange, waardoor met Deut deze wonderen gebeuren. Jeus kijkt Crisje in de ogen en ze weten het. Als hij haar nu zegt, dat zijn Lange en José het hebben gedaan, schiet Crisje's gemoed vol en drukt zij haar grote Jeus aan het hart. Zie je wel, dat kunnen de engelen, is het niet Jeus?
„Jao, moe'der!"
De Lange kijkt, waarachtig, Deut is van z'n steen af. Wie heeft 'm dat geflikt. En als hij nu van Crisje hoort, dat zijn Jeus dat heeft gedaan, krijgt hij van de Lange een geweldige pluim op zijn hoed. Hendrik stormt binnen en vraagt:
„Wèt giij, Cris, wie dat veur mekaar hèt gekréége?"
„Joa, Hendrik, dat wèt ik".
„Now, zeg 't is? De dokter?"
„De dokter, vraog giij, hèt dèn dan verstand van hemelse zake?"
„Is ter dan weer wat gebeurd, Cris?"
„Jao, Hendrik".
Crisje pest hem lekker, hij moet nu niet ineens alles weten, dan dringt het ook beter tot zijn leven door. Maar de Lange zegt nog:
„Wie dat gedaon hèt, Cris, daor nèm ik mie'n petje veur af".
En thans komt er iets, waarvan de Lange zal schrikken. Crisje lacht, de Lange ziet het en vraagt:
„Waorum lach giij van binne, Cris?"
„Das ook wat, Hendrik. Dan kunt giij vandaag veur ow Jeus de pet afnééme.
„Wat zég giij, Cris?"
„Jao, Hendrik, néémt ow pet maor af veur Jeus, dèn hèt Deut bééter gemaak en van zie'n steen getrokke".
Jeus moet bij vader komen, de Lange wil voor hem alleen viool spelen en zingen. Dan vraagt de Lange:
„Hoe hèt giij dat veur mekaar gekréége, Jeus?"

Hij denkt even na. En hoe het ook kwam, ineens wist hij het, de woorden werden gewoonweg op zijn lippen gelegd en de Lange hoorde:
„Ik spulde wat op mie'n eige viool, vader, veur Deut".
„Verrek......" ontvalt de Lange...... zoiets had een volwassen mens hem eens moeten vertellen, dan had de Lange datzelfde mens een klap midden in het gezicht gegeven. Hij is er van onderste boven. Crisje smiled van binnen, zij zegt niets, maar ze geniet en ze weet het: Onze Lieve Heer ook! Maar, die goeie Lange toch!
Eerlijk is eerlijk, de Lange heeft zich, even na de schrik bijna een stuip gelachen. En dat vond Crisje weer te goedkoop, je lacht niet om ernstige zaken. Jeus had vader nog meer willen zeggen, maar zijn Lange vond het net zat, tegen grappenmakers en doofstommen praat zijn Lange niet! Jeus zei er niet een meer, zijn leven sloot zich af voor zijn eigen vader. Dat is jammer, Lange. Zo gaan wij verder, telkens staan wij voor dit jammer...... jammer, jammer toch, maar jij bent niet te bereiken, jij lacht maar. Wanneer wordt je eindelijk eens ernstig voor Crisje en je jongens? Ben je vergeten wat Chang van Jeus zei? Jij zult het doen, maar wat jij in je kop hebt, Lange, is dat waarachtige kennis? Er zijn er die nu lachen, maar dat hoor je niet eens. Je zúlt het echter ééns horen!
Door bidden bereik je niets, Lange, maar door te bidden stem je je zelf af op hogere gebieden, op hoogmoed kun je je dan niet afstemmen, want het gebed voert je naar de menselijke eenvoud. Om je dit alles te kunnen verklaren, zullen wij straks een dik boek schrijven voor je, Lange. En dat zal Jeus doen! Moet je nog iets, Lange?
En dat zal dan geschieden door dezelfde engelen die thans Deut tot het dagbewustzijn optrokken. Maar jij weet immers niet wat dagbewustzijn is. Dat weet Jeus wel! Hij trok Deut tot zijn eigen bewustzijn terug en toen was Deut weer onder de mensen. Dat Deut dit niet eeuwigdurend heeft, geloof je dat? Ik zeg je, Deut heeft deze narigheid zélf tot zich geroepen. Maar dat was ergens anders, Lange. En thans zit hij met zijn eigen narigheid, doch

hij komt er ook uit. Deut is herstellende, Lange, en één menselijk leven heeft niets voor deze zaken te betekenen. Je hebt er meerdere levens voor nodig! Snap je dit, Lange? Néé, natuurlijk niet! Onze Lieve Heer, Lange werkt door „ZIJN" engelen. Nu is het de „Lange" van Jeus en ben ik het, en het zijn anderen en ook dat zijn mensen, Lange, die allen op aarde leefden en thans een hemelrijk vertegenwoordigen, want er is geen dood! Voel je nog niks? Moet je nu nog niet lachen? Komen je lachspieren nog niet tot het dagelijkse uitpuilen? Als je maar weet, wij sloten ons voor je leven af; wij hadden je op dat ogenblik heel iets anders kunnen vertellen. Maar jij, hoe goed je ook bent, want wij hebben geen klachten over je en Onze Lieve Heer niet, maar dat jij om Zijn dingen en zaken lacht, dat moet je zelf weten. Immers, eens komt toch de heilige ernst voor jezelf omhoog. En dan eerst ben jij in staat om te luisteren, om je Crisje en je Jeus te volgen en te aanvaarden. Nu gaat dat alles voor je leven verloren, nogmaals, Lange, jij bent niet kwaad, maar voor deze en andere heilige zaken ben je kurkdroog èn doofstom!
Jij voelt en ziet niks. Integendeel, jij wilt vioolspelen. Maar Jeus had gelijk. Zijn Lange dacht, als ik Jeus laat praten over zaken die de stoffelijke Lange interesseren, sla ik hem wellicht wakker. Néé, het lukte niet, jij lachte lekker en toen ging hij maar weg. Jeus gaf je als vader een gevoelige mep, is het niet? Zijn leven, Lange, is als een harp, en de engelen van Onze Lieve Heer tokkelen op dat harpje! Is het niet leuk? Is het zo onbegrijpelijk? Wij zijn er nog niet, wij gaan verder, Je hoort nog wel iets van ons. Heeft je armoedige kist van vijftien mark evenveel waarde als de viool die Jeus is? Laat Onze Lieve Heer nu niet lachen. Boer, blijf bij je koeien. Lange, je bent tot veel in staat, maar zeg nu zelf, hoe lang nog? Of wordt je tachtig jaar? Dan heb je de tijd nog, zo tegen de zestig beginnen de mensen meestal in de richting van Onze Lieve Heer te denken. Wij, Lange, praten thans vanuit een wereld die jij voor onwezenlijk houdt, en waarin jij niet geloven kunt. Wij praten tot je leven en je wezen, maar het dringt niet tot je door. En zoals jij bent, Lange, zijn er nog millioenen mensen. Toch moeten al die

mensen naar Onze Lieve Heer terug! Heb je daar nooit eens aan gedacht? Maar het leven is mooi, het leven is wondervol, waarom zou jij je met Magere Hein bemoeien?
Crisje en de Lange praten tot diep in de nacht. Ze hebben het over Deut en Jeus en over de ongekende wetten van Onze Lieve Heer. Wat is het leven soms toch moeilijk, zucht de Lange. Maar gek is het, wat dokters niet kunnen, ligt in het bereik van 'n kind. Crisje, zei tegen de Lange, dat hij best 'n sigaartje voor Deut mocht kopen, Jeus kon dan dit lieflijkheidje aan zijn vriend geven. De Lange vond dit echter kinderachtig en ging er ook niet op in. Maar de Lange is ook niet gek. Hij graaft geen graf voor 'n ander, dat komt er niet tot zijn leven. Hij weet heus wel hoe zijn Crisje is en hij geeft haar alles. Maar, om die innerlijke geestelijke weg te bewandelen met z'n allen, daar heeft hij nog lang het verlangen niet voor, dat moet ook voor Hendrik nog ontwaken en voert hem, indien hij even luisteren kan, naar Deut! Hij, ook al heeft hij ze goed bij elkaar, leeft juist boven het bewustzijn van Deut en zó, weten Crisje en Jeus, is de grote rest van deze wereld! Als je een mens hoort praten over zichzelf en dan zo heerlijk om bovennatuurlijke zaken hoort lachen en wanneer je het soms beleven moet, dat een mens je midden in je gezicht uitlacht, dan trek jij je maar niks van die mensen aan, want dát zijn de gekken, de absoluut waanzinnigen. Deut en zijn soort zijn de levenden op deze aarde en dé bewusten van geest. Dat zei eens iemand, voor wie deze mensheid een kathedraal heeft gebouwd en zo is het! De echte gek, die schreit voor en door de werkelijkheid. De normale mens kan niet schreien, want hij vindt zich té verstandig, maar kijk eens naar zijn schoenen? Hij leeft, zei ook weer eens een groot mens, in zijn eigen armoede! Maar hij ziet en hij hoort niks! En dat wereldje komt van avond op visite. Dat rent dan je mooiste kamer in, zet zich daar neer en heeft nog praatjes ook! Lange, ik zou je dood kunnen slaan met woorden en bewijzen, maar je bent niet te bereiken! Wij wachten nog even! Maar dan? Dán, sla jij 'n bende violen kapot! Waarvoor en waardoor? Zoek dat zélf uit, een kind op school wordt geholpen, maar de grote rest heb je

zélf te leren, Lange, dat is de heilige waarheid.
Crisje gaf hem haar oordeel:
„Tot de enkels, Hendrik, staon de minsche in hun eige modder, en hebbe dan nog wat van andere minsche te zegge, ze ruuke der eige drek nie't......", dat was hetgeen zij, Lange, uit een wereld trok, waarvan ik sprak en dat wil zeggen: sta er voor open...... Indien die liefde in je is, spreek je al de talen der wereld!"
De Lange weet het, hij is niet in staat om Crisje haar geloof te ontnemen. Haar geloof is „oersterk"! Eigenlijk betreden ze één wereld, hebben één geloof, maar de Lange doet het anders en op zijn eigen manier van denken en voelen. Onze Lieve Heer staat tussen hen in. Inderdaad, als het moet, dat weet Crisje ook, gooit de Lange zich op het graf van Onze Lieve Heer als een trouw hondenbeest om voor het leven te waken, doch dat is hem nog niet gegeven. En Crisje weet ook, alles komt te zijner tijd en op het juiste ogenblik! Voor vandaag gaan er heel wat Onze Vaders omhoog, vanuit Crisje. Ook Jeus heeft ze opgezonden. Die heeft hij door Deut verdiend. De één doet het door wat bloemen en wat hartelijkheid, wat liefde ook, natuurlijk, dat kan allemaal; een ander door rechtvaardigheid te betrachten en nog weer anderen door hun daden. Door stoffelijke en geestelijke daden kweek je je reinste „Orchideetjes"!
Wanneer die door de liefde tot het eigen leven worden gebracht, geloof het, die bewijzen zijn er, mag je ze op „Golgotha" neerleggen en die worden door Onze Lieve Heer gretig aanvaardt, daar houdt „HIJ" het meest van. Die heeft ook „HIJ" waarlijk en oprecht lief en daardoor wordt alles anders. Kweek er een door ziel, leven en geest, en je kunt er van verzekerd zijn, het gaat je beter en het zal je altijd goed gaan in het leven, je weet dan, je wordt door die krachten gedragen.
In de bedstee droomt er een in diepe rust. Jeus wandelt thans in een tuin waar alleen van die „Orchideeën" groeien en bloeien. En Crisje volgt hem. Hun harten zijn geopend en tot universéle éénheid gekomen. Daarginds is er een groot licht te zien en daarheen gaan zij, hand in hand. Hun harten zijn vol van geluk. De Lange kon niet met hun meegaan, omdat hij te veel lachte.

In deze wereld leeft ook de lach, maar eerst dan, indien je tevens de heilige ernst er van en er voor in je draagt, voordien heb je het recht niet om te lachen. Lach je, voordat je die zekerheid hebt, dan ben je een gek! En gekken willen ze daar niet zien. Menselijke gekken storen daar de rust en de vrede! Want hier, gelooft het, heeft Onze Lieve Heer álles te zeggen, Lange!
Leer denken, Hendrik. Wij leggen steen op steen, voor Jeus, en wij bouwen aan een „Universiteit"! En het klopt als een bus, Lange, de wereld ziet thans door je handelwijze, hoe het moet en hoe het juist niet moet, waardoor het levenswerk straks waarde krijgt èn vanzelfsprekend, nu gelezen wordt door die mensen, die open staan voor leven en dood en die voor Magere Hein niet angstig zijn; hém dus hebben leren kennen.
Waarom moet je sterven, Lange? Omdat je verder hebt te gaan. In één leven kun je niets bereiken!
Wat is krankzinnigheid? Dat is ónbewustzijn, Lange. Je hebt je zelf even uit het Goddelijke Harmonische getimmerd.
Hoe kweek je Goddelijke „Orchideetjes", Lange? Doordat je ál je liefde voor het leven van God inzet! Doe dat met vreugde in je hart, Lange, en je hebt het recht je zélf mens te noemen! Tot zover vandaag dan. Morgen gaan wij weer verder. En doe de groeten aan Fanny, Lange, want Fanny heeft vandaag ook zijn orchideetje verdiend. Hoe bestaat het, een hond heeft meer verstand, dan een gezond, sterk, met kunst begaafd en bezield mens van de aarde. En toch is een hond maar een hond, een mens is „gans wat andes"...... Lange! Maar de mens kan geen hand uitsteken. De hond Fanny dacht, ik heb mijn tongetje van Onze Lieve Heer gekregen en gaf nietig, maar wel bewust z'n eigen liefde. Aan Deut! Ook dit is een echte kus, Lange. Als je zo kussen kunt, kweek je tevens van deze levende dingen in het wit, het paars en het zachte blauw, al die hemelse kleurtjes of hou je niet van die bloemen, Lange?
Ik begin je maar te vervelen, je hebt slaap. Welterusten, Lange. Ik behoef het Crisje niet toe te wensen. Zij is daarginds, met haar Jeus, Onze Lieve Heer zei: jullie slapen van nacht eens lekker zacht. En toen, Lange, kregen ze vleugelen. En ook van

dat zul jij nog eens mogen snoepen!
Zo'n hondehart toch! Die Fanny ook!
Niet eens 'n sigaartje kon er voor Deut af en ook dat is weer jammer.

Crisje ziet, met Jeus is het niet in orde, hij is stil en in zichzelf gekeerd, het is, alsof hij heel de wereld draagt. Ze heeft er met de Lange over gesproken, maar die zegt, op kinderen kun je niet vertrouwen, Cris. Kinderen hebben telkens weer wat anders, vandaag zijn ze gezond en morgen ziek, even later heb je echter te aanvaarden, dat ze je achter je rug uitlachen. Néé, dat zijn smoesjes. Natuurlijk te veel lekkers gekregen, maar van Crisje krijgen ze zo veel snoepgoed niet dat ze hun magen bederven, dit is heel iets anders, Hendrik, maar de Lange wil er niet van horen en valt uit tegen Crisje:
„Giij doe't jao net, as of wiij gin andere kindere meer hebbe, Cris".
Dit is geen antwoord, denkt Crisje, de Lange wil haar niet begrijpen en dat is verkeerd. Zijn gepraat heeft geen betekenis, je praat nu langs elkaar heen en tenslotte sta je voor alles alleen. Jammer? Ook al staat de Lange voor de huiselijke narigheden volkomen open, kom niet met smoesjes tot zijn persoonlijkheid, want daar gaat hij niet op in. Mannen zijn toch rare wezens, denkt Crisje. Juist wanneer het om de heiligste zaken gaat, reageren ze averechts verkeerd. Ook de Lange bezit deze eigenschap, hoe goed en bezorgd hij overigens ook is. Dat maakt Crisje vaak bedroefd.
Op een morgen, toen de Lange aan tafel zat en hij ontbeet, stapte Jeus de keuken in, nam een stoel, ging bij vader aan tafel zitten, met 'n gezicht, volgens de Lange, als een smerig hemdje. Crisje viel bijna flauw toen zij het kind in de ogen keek. De jongens moeten niet proberen om dit kostelijke half uurtje, van hem en zijn Cris te storen; wanneer hij weg is mogen ze hun bedjes uit, niet eerder, 's morgens hebben zij van alles te bepraten, waar de kinderen niet mee te maken hebben. Ziet vader dan niet, dat er iets is? Jeus ziet niks, hij hangt in zijn stoel, ook de lekkere koffie van zijn moeder blijft onaangeroerd en dat is een slecht teken. Maar dat is niks voor de Lange en onmiddellijk werd Jeus al toegesnauwd:

„Zég, kump giij hie'r um te saggerijne?"
„Néé, vader", kwam er treurig over Jeus' lippen.
„Maor wat doe't giij dan zoo vroeg hie'r? Daor wil ik niks met te make hebbe".
„Ik wil nie't saggerijne, vader. Daor wil ik niks met te make hebbe".
De Lange moet innerlijk lachen. Het joch gebruikt zijn woorden. Maar dat gaat niet. En opnieuw valt hij uit:
„Zoo, wi giij niks met saggerijne te make hebbe. Maor kie'k dan is naor ow lang gezich? Daor zit saggerijn genoeg in, meer dan ik wil zie'n".
„Hendrik toch", tracht Crisje te sussen. Maar de Lange neemt dat niet, de kinderen moeten met hem geen comedie maken. En anders, het bed in. Hier hebben ze niks te zoeken. Sinds wanneer hebben de kinderen het recht om 's morgens, ongevraagd het bed uit te klauteren, Cris? Waar haalt dat jong het lef vandaan? Crisje vraagt hem wat hij heeft en dan komt er onverwachts, waar ook de Lange van schrikt:
„Dat wiij now 'n meid krie'ge, moe'der".
De Lange slaat bijna van zijn stoel af. Wat zegt dat jong daar? „Wat krie'ge wiij?", denkt de Lange. Zijn ogen flitsen naar het kind, het duurt even voor de Lange iets kan zeggen, maar dan schreeuwt hij woedend:
„Dat zun zake die mie'n en ow moe'der aangaon, snotneus!"
„Jao, vader", lispelt Jeus. En dan zegt de Lange gebiedend:
„As te sootermieter 't bed in, verstaon? Mô-je de kelder in?"
Weg is Jeus. Crisje beeft, dit is geen aanpakken, het is je kind op een verkeerde manier slaan, maar ja, het is me nog al wat. De Lange is toch niet tevreden, hij roept het kind tot zich terug.
„Wat mot giij met dát, wat mot giij?"
Jeus kijkt in de ogen van zijn strenge vader. Het kind zegt niets, het leven denkt, ziet de Lange, merkwaardig is het, doch bovenal angstig. Niks voor de Lange. Hij weet niet hoe hij dit kind moet benaderen. De Lange heeft reeds veel gekke dingen van hem gehoord en telkens weer moet hij aanvaarden: daar sta je nu, hoe moet je nu als vader handelen? Hij gaat weg, denkend

en vragend. Hij piekert. Het kind zet je ineens voor raadsels, voor iets, dat niets te maken heeft met het leven van alle dag, niets met zijn denken en voelen, maar of je wilt of niet, je moet er aan denken en het kriebelt je van binnen. Maar geen gekheid met hem, geen gescharrel om hem heen, het leven geeft je al voldoende te bedenken.
Crisje denkt er weer anders over, als de Lange zo handelt, heeft ze verdriet. Hendrik handelt ondoordacht en de kinderen klagen, dat vader zo streng is en ze nooit eens met vader kunnen praten. De Lange denkt dan: wat willen die hummels? En toch, Lange, zoëven sloeg je de mooiste orchideetjes kapot. Zomaar, zonder er bij te denken, sloeg je de heiligste gedachten, die met God en Onze Lieve Heer hebben te maken tot poeier. Je stapte bewust over het leven van je vlees en bloed en je sloeg de ziel en de geest. Thans is dat hartje voor jou leven en persoonlijkheid gesloten. Jammer? Néé, voor jou zijn er geen jammers. Maar wij zijn er nog niet. Dat doet geen verstandig vader. Jeus raakte hier een wereld aan van jou en je Crisje, dat is waar, maar, Lange, zegt het je dan weer niks? Moet je dan niet even denken: hoe kan dat? Hoe komt dat kind aan dergelijke gedachten en voorspellingen? Want dit is een voorspelling, Lange. Jou zeggen die gedachten niets, maar ze komen toch ergens vandaan, en wat nu, als je Jeus weer gelijk krijgt?
Crisje heeft er pijn door van binnen. De Lange moest zijn handen ineen slaan van geluk, maar dat beseft hij nog niet. In haar hart leeft het en het is veelzeggend, het is een tere snaar die men thans tot trilling brengt en waarvan de Lange geen timbre hoort, omdat hij er niet voor open staat. En dat is toch waarlijk jammer! Dat is een machtig gemis. Je keert het je rug toe, maar dan sta je ook alleen. Ineens staat het ónbegrijpen voor je leven en dat 's morgens om zes uur. Voor elke gedachte is het verkeerd. En toch, in duizenden zaken kan zij op haar Lange rekenen. Door zijn karakter draagt hij haar door het leven, nu dit nog en dan? Ja dan is het leven en is haar geluk volmaakt te noemen.
Crisje is met hem alleen en vraagt:
„Wiij now ow koffie hebbe, Jeus?"

„Jao, moe'der".
„Ze volgt hem, het is haar eigen bloed, doch de ziel en de geest van dit leven spreekt meer en dieper tot haar. Wat is het toch. Ze moet proberen om hem aan het praten te krijgen, dat verlicht altijd en dan kan zij hem helpen dragen. Er is iets, je ziet en je voelt het. Jeus is geen hangert, geen lastig kind, hij is steeds opgewekt, bezit een sterk karakter, dit is iets anders. Het lijkt wel, of hij duizenden kilo's draagt en hij zichzelf voor alles afgesloten heeft. Tien uur is het, en nog zit hij daar te denken. Waaraan en waarom toch?
„Mô-je nie't naor de doe've toe, Jeus?"
„Néé, moe'der!"
„Mô-je nie't naor de kanie'ne, Jeus?"
„Néé, moe'der!"
„Hebbe de doe've veur ow dan niks meer te betekene, Jeus?"
„Néé, moe'der!"
Is dat wat, denkt Crisje. Ze begint hem mooie verhalen te vertellen, de Bijbel interesseert hem altijd, voor de engelen en Onze Lieve Heer staat hij open. Ze begint, maar heeft hij wel belangstelling?
„Jao, Jeus, in de hemel is het mooi. De engelen zingen daor mooie liedere...... en die kunne zinge, bééter nog as ow eige vader het kan". Jeus geeft toe:
„Das waor!"
Ze is verrast en gaat verder. „Daor hebbe ze ook mooie boome, Jeus. En mooie bloeme. En daor kui uure wandele en gin minsch die ow kwaod dut".
„Das waor!", komt er weer droog over z'n lippen.
„En veur giij daor naor toe wilt, Jeus, mô-je eers starve".
„Das geklets!"
„Wa is dat?", vraagt Crisje. „Ik wil nie't kletse".
„Ik wèt 't, moe'der, maor dit is geklets!"
Zo'n jong toch. Ze kijkt hem aan en weet het niet. Ja, Crisje, voor hem vertel je leugens. Hij is daar al zo vaak geweest. Hij weet daar alles van en dat weet je immers zelf ook. En is hij dan gestorven? Leeft hij niet? Is hij dood? Als je even doordenkt,

Crisje, dan weet je het. Het is niet zo eenvoudig, maar je kunt het weten. Ze gaat verder:
„Maor giij wilt toch nie't zegge, Jeus, dat de minsche derrek in de hemele komme? Daor mot heel wat veur gedaon worre en vul ook. Maor mooi is 't daor en daor zinge de vogels en die ééte zomaor uut ow hande. En giij mot daor met golde léépels ééte, Jeus. Denk giij, dat ze daor nie't motte ééte?"
En weer valt Jeus in: „Ook dat is geklets, moe'der".
„Maor, Jeus?"
„Van dit ééte van ons motte ze daor kotse! En met golde léépels en vurke wille ze daor niks meer te make hebbe, niks nie't!"
Crisje loopt vast, ze begint maar liever over iets anders. Op deze wijze komt zij niet achter zijn zorgen.
„Wèt giij, Jeus, dat Onze Lie've Heer oaveral is en dat „HIJ" zich kan laote zie'n veur alle minsche? En alle heilige zun biij „Um" en wake oaver Onze Lie've Heer en motte alles in de hemele mooi holde, Jeus, net as ik mot doe'n veur ons eiges".
Hij denkt, maar hij moet er om lachen. Alsof het leven daar precies het zelfde is als in deze rotzooi. Hij kijkt naar zijn moeder en heeft medelijden met haar. En toch, wanneer Crisje het met hem over deze zaken heeft, vliegt zijn leven open en krijgt hij vleugelen. Dan is hij als een wijs mens. Maar daar was hij met José. En ziet Crisje niet, dat José en zijn Lange er thans zijn? De Lange luistert en geeft hem een knipoogje, hij geeft zijn denken en voelen terug. Crisje zegt:
„Wiij nog een kupke koffie, Jeus?"
„Néé, moe'der". Nu heeft hij iets te vragen. Hij vraagt Crisje en daardoor zet hij haar schaakmat:
„Zun engele as kleine kindere, moe'der?" Meteen kijkt hij José in de ogen, alsof hij zeggen wil: luistert nu eens dan hoor je iets. Crisje weet niet, dat hij in verbinding is met engelen als kinderen en zegt:
„Néé, Jeus, engele zun grote minsche, nèt as ik bun, die zun volwasse, begrie'p giij dat?"
Hij had willen zeggen, dat is weer kletspraat, want zie je dan niet dat hier een kind is als engel? Zie en hoor je niet, dat

ik met zo'n engel praat, dat ik speel met die engelen? Crisje hoort:
„Maor dan wèt giij der niks van, moe'der. Niks!"
Is dat hard, Crisje? Jeus geeft je de volle waarheid. De Lange had dit niet gekregen, voor je Lange sluit hij zich volkomen af. Die lacht te veel en dan geeft hij zich niet. Hoe zou hij met zijn vader kunnen praten, Crisje. Hendrik denkt, ik laat mij niet bedotten door mijn kinderen, hij denkt, dat hij verstandig is, maar dat is niet waar, hij staat nu naast zijn jongen. Jij moet proberen of je zijn innerlijk kunt openen, eerst dan hoor je wat hem nu bezig houdt en dan zul je grote ogen opzetten, Crisje. Jeus valt terug in zijn stilte en dat wil Crisje ten koste van alles voorkomen. Zij gaat verder en komt iets dichter bij het probleem dat hem bezig houdt.
„Ik wèt nog meer, Jeus, en heel wat andes. Onze Lie've Heer lééfde veur 'n lange tied terug op deze wééreld. En toen brach Onze Lie've Heer zien Heilig Evangelie naor de minsche. En toen hebben de minsche 'M aan 't kruus geslage, ze hebbe Dèn opgehange".
Dat is nu iets, Crisje, waar hij reeds lang over heeft nagedacht. Direct komt er:
„Maor dan hadde ze Dèn toch op 't judde-kerkhof motte begrave?"
Wat zegt hij nu? Ze denkt na en zegt dan:
„Giij bunt in de war, Jeus. Wel néé, Onze Lie've Heer was toch gin jud. Ze hebbe Onze Lie've Heer in het Heilige Graf geleid. En daor brandt ter now altied 'n lichtje, das de éëwige vlam. En daor is Gethesemanèèè ook! En daor zun ook al die andere heilige plaatse, want Onze Lie've Heer wandelde daor dag en nach. Maor de minsche zun slech, Jeus en toen hebbe de minsche Onze Lie've heer aan 'n kruus geslage, opgehange".
Ze voelt, nu niet meer, anders wordt het weer te veel. Jeus ziet er uit als een dooie en rent weg, zij krijgt ja, noch néé. Had zij hem dit verhaal niet mogen geven? Maar wat dan? Wat is zo'n kind toch moeilijk. Hij is nu overal, hij moet denken, dat van moeder is vreemd, is niet waar ook, want als je gehangen wordt

moet je bij Sint van Tie'n begraven worden. Niets kan hem helpen, zijn leven is dood, maar waardoor? Grapjes interesseren hem nu niet. Deut en Duumke zijn voor hem minderwaardige problemen geworden, van dat gesijpel wil hij nu niets weten. De heilige plaatsen drukken hem dood. Z'n ogen zitten achter in zijn kop, maar hij denkt; zijn leven is loodzwaar, de stank zit er in, maar van waar is die drukte en narigheid tot hem gekomen? Crisje denkt, zou Deut soms zijn leven besmet hebben? Zou Deut? Maar dat kan niet. Wanneer hij tot haar terug keert, neemt ze hem mee om boodschappen te doen. Evenals vroeger hangt hij weer aan haar rokken en dat was toch reeds lang voorbij. Hij is er thans te groot voor en te verstandig en toch, moet je hem nu eens volgen. Een koekje, Jeus? Néé! Wat zeg je? Néé! Wat heeft hij, Cris, vraagt Theet Egging? Is ter wat, Cris? Wat anders, Jeus? Néé! Ik wil geen lekkers hebben! Begrijp je dat? Ik niet. Dat is mij nog nooit gebeurd, Crisje. Een kind dat geen snoepjes wil.
Wil je niet naar Anneke, Jeus? Néé! Ik wil met Anneke niet te maken hebben, krijgt Crisje te horen. Niet naar Theet en Mathie, je vriendjes? Néé! Ik wil geen vriendjes zien! Ze probeert van alles. Is er een ziekte op komst? Wil je niet naar de molen, Jeus? Néé! Niet naar het judde-kerkhof? Néé, ik wil met het juddekerkhof niet te maken hebben vandaag. Jeus is ziek, voelt Crisje en ze weet niet wat het is. Hij smokst naast haar, maar zegt niets. Geen molen, of wat dan ook, raakt hem nog. Het leven is doodgeslagen, maar waardoor? En wat nog nooit is gebeurd, Crisje gaat met hem aan de wandel, ze neemt het er eventjes van, ze laat haar boel liggen. Misschien helpt dat. Voor je kind doe je alles, althans voor dit leven. En nu wandelt zij met hem op de Montferlandseweg en vertelt hem het een en ander. Hij geeft echter geen kik.
„Kie'k dan toch is, Jeus. Is het hier biij ons nie't mooi? Hoevul stadse minsche komme der nie't naor Montferland kie'ke? Bennad mot ter maor is uut met ow, dèn kan ow nog van alles vertelle. Op Montferland logéére de rieke minsche, Jeus. En die minsche ruuste uut van de zwaore arbeid. En later gaon ze weer

naor huus en dan motte ze van eiges weer hard schoefte. Waorum zeg giij niks? Kui mie'n dan is nie't wat zegge?"
Hij geeft haar geen woord. Toch gaat Crisje verder.
„Mô-je dit mooie mos is bekie'ke, Jeus. Wat is dat zacht, wâ? Giij kunt now ow eige vuut nie't vuule. 't Is net as of wiij now in de hemel loope. Dach giij ook nie't? Zoo hèt Onze Lie've Heer veur ons allemaol wat andes". Ze kijkt, hij sloft met haar mee maar zegt nog steeds niets.
„Zie't giij die vrouw daor, Jeus? Das vrouw Garridse. Zij is bijna tachtig en wark nog as of ze twintig is. Das 'n goe'd minsch, Jeus. As die nog is dood geet, hoe'f die zich veur zich eiges gin zurge te make. Die geet zoo naor de hemel toe. En dat is toch wel wat, vind giij ook nie't?" Diep stilzwijgen van Jeus.
„Zak ow now ons eige land is laote zie'n, Jeus? Wèt giij, dat wiij der 'n stuk land bij krie'ge? Dan kunne wiij èèrdappels poate veur ons eiges en veur de arme, giij wèt wel, die altied biij ons komme en giij zoo'n schik in had, waor of nie't?"
Nog geen antwoord. Maar weer verder, Crisje. „Daor gund leid de Hunzele-Barg, Jeus. Van daor kui naor Emmerik kie'ke. Aiij daor bunt, kui ook de Eltersche Barg zie'n, waor ik met ow vader was. Daor hebbe wiij gedans, Jeus, en toen kende ik ow vader pas, maor wat hebbe wiij daor 'n spas gehad". Zeg je nog niets? Kan er dan heelemaal geen glimlachje op overschieten? Néé? „En daor gund woont de Baron. Giij wèt wel, dèn van 't kasteel, mie'n God nog aan toe, Jeus, wat motte die minsche toch 'n geld hebbe. Daor hèt vader zie'n wien motte brenge. Bû-je dat al vergééte? Néé, wâ? Maor waorum kui mien now niks meer zegge? Waorum wi giij mie'n gin antwoord gééve, Jeus? Bû-je krank van binne?"
Nu eerst ziet ze, dat zij het leven heeft aangeslagen en 'n zwak glimlachje op z'n snuitje verschijnt. Moet zij het innerlijke leven volgen? Dat kan zij toch niet bereiken. Terug dan maar, Jeus, ik heb nog zoveel te doen. De kinderen hebben haar nodig en ze lijkt wel gek. De mensen zullen hun schouders ophalen. Hij kijkt haar in de ogen maar zegt niets. Crisje voelt diepe smart, uit die oogjes komt er ellende tot haar wezen. De Lange kan

haar nog meer vertellen. Dit is heilige ernst. Het eten smaakt niet, lekkere dingen worden niet aangeraakt, snoepen behoort tot het verleden, er is iets, maar zij weet niet wat. Liefde helpt niet, met liefde doe je hier niets? Hartelijkheidjes hebben niets te betekenen. Niets! Het is om gek te worden.
Wanneer de Lange thuiskomt, hoort hij hoe Crisje zich heeft uitgesloofd om Jeus aan het praten te krijgen. Hij hoort nu ook dat Jeus' maag in orde is en dat geen kinderlijk gezeur de oorzaak van diens eigenaardige houding en stilzwijgend gedrag is. Hij begrijpt eindelijk dat zijn kind innerlijk een groots probleem te verwerken heeft en gaat thans dit leven met andere ogen bekijken. Hij krijgt nu ontzag voor dit probleem en voor het leven van zijn zoon. Hij wil nu trachten wat nader tot die ziel te komen en wil ook iets schenken. Opgewekt vraagt hij:
„Wik dan is veur ow spulle, Jeus?" Als hij nu meent dat dit leven zijn geschenk met beide handen zal aanvaarden, wacht hem een grote teleurstelling want Jeus antwoordt kort en bondig: „Néé, vader".
Is dat iets, Cris? En dan hoort het kind: „Wèt giij wel wat giij zeg? Wèt giij wel, dat de hééle buurt op de knieè zol ligge um mie'n te heure spulle? Za'k dan zinge veur ow?"
„Néé, vader, lie'ver now nie't!"
„Verdomme nog aan toe, wat wí giij dan van mie'n hebbe, niks?
De Lange heeft helaas niet het geduld van Crisje. Crisje denkt, met „verdomme" kom je er helemaal niet. Dat is alweer te hard, te ondoordacht en te grof. En dan hoort Jeus opnieuw:
„'t Is, dat giij krank bunt, andes zo'k ow is wat andes vertelle. Dan had giij al lang in de kelder gezééte. Hie'r hebbe wiij maor las van. Wiij hebbe al zurge zat. As giij dat maor is wilt begrie'pe. Moe'der en ik kunne der al nie't meer van slaope. Wiij op holde met ow gezanik? Dit geet mie'n de strot uuthange. Giij zie't ter jao uut of ons huus in mekaar zakt. Kui dan hééłemaol niet meer lache téége ons? Ik wod ter gek van, aiij dat maor wèt".
De Lange bereikt niets. Dan moet de dokter maar komen. Dit gaat niet goed. Maar Crisje geeft Jeus andere medicijnen. Ook de

dokter zegt: er is niets, Lange, niets. De groei is het! Maar groei of geen groei, dit moet ophouden. De Lange weet echter, hij behoeft nu niet te spotten, het is werkelijk ernst. Maar wat is het eigenlijk? Nooit van deze ziekte gehoord, dokter? Néé, Lange, kinderen is het moeilijkste wat er is. Crisje bidt en zij gaat verder. Wat zij voelt is, wanneer ze aan hem denkt, dan komt er vanuit zijn leven iets anders, een gevoel dat zegt, hij heeft iets vreselijks te dragen. En daarin wil zij hem helpen. Zij omringt hem door haar liefde, niet van buiten, maar van binnen, dan gaat er iets in hem open, waardoor zij dan weer voelt: indien zij hem haar gevoelens schenkt, verandert het gepieker en is hij iets lichter geworden; zij kan duidelijk de zwaarte van zijn leven voelen. Maar het is iets vreemds ook, iets nieuws voor haar en voor Jeus en wellicht voor héél deze wereld.

Bij geen van de kinderen heeft zij zoiets beleefd. Kan Onze Lie've Heer haar dan niet helpen? Ze blijft zijn leven peilen en volgen.

Ze voelt thans, dat dit het énige is, waardoor zij hem helpen kan. En vanuit Jeus komen diezelfde gedachten tot haar. Hij kijkt haar zo nu en dan in de ogen en dan is het, alsof ze in de hemelen kijkt, zo'n stralenkrans van echt licht schijnt haar tegemoet. Zij denkt, Golgotha kan zo erg niet zijn als die gevoelens van haar nu. En nu haar gedachten daarheen gaan, krijgt zij ook van hem die gevoelens terug, waarvan ze schrikt en tegelijkertijd de werking èn de zwaarte ondergaat. Komt dat allemaal uit haar Jeus? Is hij bezig de allerzwaarste problemen te beleven? Maar dit kan toch niet? En toch, als zij daaraan denkt, komt er licht in haar kind, haar Jeus en het is, alsof hij vraagt: help me toch, help me toch, moeder.

Het zuivere gevoel, als een vraag komt er tot haar leven: laat me toch niet alleen, moeder. Ik kan dit alleen niet dragen.

Op een middag, als ze weer bij elkaar zitten in de keuken en het kind niet naar buiten wil, krijgt Crisje een visioen. Dat is verbeelding, denkt ze, want dat is niet mogelijk. Ze ziet een massa mensen voorbijtrekken en al die mensen bestijgen een hoge berg. En ze kent die berg ook, zij weet precies waar die

mensen heen gaan. Ook zij en Jeus bevinden zich er bij, ook zij en Jeus volgen de mensen en trekken die berg op. Al die mensen, ziet Crisje, schreien van verdriet. Zou Jeus dat weten? Zou hij weten, dat zij en hij tezamen al die mensen volgen? Zou hij iets van dat grote verdriet, het verdriet van al die mensen voelen? Maar dat kan toch niet? Indien dat zo is, dán kan zij hem helpen dragen. Waarom en waarvoor hij hierin te leven heeft, dat wil zij nu nog niet vragen, ook al is dat een groot probleem, het gaat er haar om, Jeus te helpen. En nu weet ze ineens hoe zij hem kan bereiken. Crisje begint nu:
„Het is gek, Jeus, maor ook ik bun de laatste tied zoo stil wâ? En 't zit van binne in mie'n eiges. En as ik gao't kie'ke, Jeus, dan zun der wel duuzed minsche biij mie'n en al die minsche hebbe 't al net zoo as ik te pakke. Hèt giij daor ook zoo'n las van, Jeus?"
En nu krijgt Crisje te horen:
„Jao, moe'der! Ik hèt krek 't eigeste!"
Goddank, denkt Crisje, dat is er, nu kan zij verder. Zie je wel, Lange? Jeus draagt iets ontzettends. Hij draagt het leed van deze wereld. Jeus beleeft de smarten van deze wereld. Grote bergen ellende zijn het! Het is niet te geloven, maar toch is het zo! Ik heb het zelf gezien, Hendrik. Nu krijgt zij contact met haar kind. Ze ziet ook, dat hij eventjes keek en de lichtjes in zijn ogen terugkwamen. Een tijd lang zeggen ze niets. Zij moet nu ernstig nadenken. Ze voelt pijn van binnen en dat voelt Jeus nu al dagen lang. Het gevoel snijdt door je ziel. Zij vindt het veel erger dan kinderen krijgen.
„Vuult giij die pien ook, Jeus?"
„Jao, moe'der!"
„Dat dut arg zeer, wâ, Jeus?"
„Jao, moe'der, ik stik ter in".
„En dat zit nét onder ow hart, wâ, Jeus?"
„Jao, moe'der, daor zit 't".
Mijn God nog aan toe, dat gaat niet!...... stuurt Crisje de ruimte in en tot Onze Lieve Heer, dát gaat niet!
„En hèt giij ook al die minsche gezie'n, Jeus?"
„Jao, moe'der.

„Werkelik?"
„Jao moe'der, en die verrekke van de pien".
Zie je, denkt Crisje, wat zij zag komt uit zijn leven en brengt haar naar Jeruzalem, naar hetgeen, waarover zij vertelde. Hoe is het mogelijk Onze Lieve Heer, waarvoor dient dit toch. Crisje drukt hem aan haar hart, maar zij doet dit ook van binnen, hij mag niet alles van haar weten. Zij zal hem opmonteren, hem alles geven van binnen wat hij nodig heeft en trachten hier uit te stappen, zonder haar en zijn kleren te scheuren. Doch dat is niet zo eenvoudig. Aan de oppervlakte van zijn ziel leeft er niets en is er alleen maar die smart te voelen, maar daar in die diepte schreeuwt een mens, een kind nog, en dat leven draagt deze wereld. Waarom toch? Hoe kan Onze Lieve Heer dit goed vinden? En daarop moet zij een antwoord hebben.
„Andes is ter toch niks, Jeus?"
„Néé, moe'der. Andes hèk niks!"
Maar dat is net zat, denkt ze. „'t Dut alleen zoo'n pien", hoort ze nog.
„Ik begrie'p 't, Jeus, ik wèt 't, van eiges en ik zal ow helpe drage". Wanneer ze hem volgt, verdrinkt ze in een poel van ellende. Wat denkt mijnheer pastoor er van? Hoe ziet hij dit probleem? Zoiets, Crisje, hebben wij nog niet beleefd. Ik begrijp het niet. Ik begrijp niet, dat Onze Lieve Heer dat 'n kind wil laten dragen, maar já, Crisje, het is mogelijk. Doch dan wordt jou Jeus een martelaar. Néé, néé, mijnheer pastoor, van mijn kinderen geen martelaren maken, in vredesnaam néé, daar willen wij het niet over hebben. Maar kan de Kerk dan niets doen? Wat zegt mijnheer pastoor? Ik bid al zolang, ik bid altijd, dat weet mijnheer pastoor toch wel? En is mijnheer pastoor vergeten, dat hij Jeus bij zijn geboorte in de ogen keek en hij diezelfde stilte onderging? Ik niet. Wij niet, mijnheer pastoor. Natuurlijk, Crisje, er leefden van deze kinderen op aarde, van eiges, maar wat wil je? Later groeiden ze op voor galg en rad. Wist je dat niet, Crisje?
Weken gaan er voorbij. Jeus blijft stil, maar zijn moeder helpt hem dragen. Ook de Lange erkent, nu hij alles weet, dat het

heilige ernst is. De dokter komt niet terug en ze praten er met geen mens over, geen Anneke, geen Theet van vrouw de Man, krijgen hem te zien. Goede Vrijdag nadert. Jeus is stiller dan ooit. In bed is het erg, die warmte maakt hem kapot. Hij is al zo heet van binnen, nu dat ook nog. Het kind kruipt des nachts z'n bedje uit, en legt zich voor de bedstee op de grond neer. Het is vreemd, nooit vinden ze hem daar, tegen Gerrit zegt hij niets en als het zo ver is, dat vader op staat, klautert hij het bed weer in. Een machtig drama is het, Crisje! Maar de Lange staat er niet bij stil, ook al houdt hij zich koest, hij laat Crisje en z'n jongen begaan, hij volgt die levens, maar meer niet. En toch? Ook de Lange heeft een hart en denkt.
Wanneer hij zegt: „'t Liek't wel, Cris, dat wiij allemaol nog begrave worre", weet Crisje, wat hij er van beleefd, doch zij voelt zich reeds gelukkig, nu zij het harde — verdomme nog aan toe — niet meer hoort. En toch, als Jeus zich even in de keuken bij vader en moeder wil verwarmen, omdat hij nu met moeder één is, krijgt hij van de Lange te slikken:
„Gaó't toch weg met ow lang gezich, ik kan mie'n botterham nie't naor binne krie'ge". Dan schrikt Crisje van binnen en dat vindt zij verschrikkelijk en als er dan bovendien nog valt: „Giij lie'k jao of giij de snot heb"...... rammelt zij tussen de ribben van de Lange en weet hij, dat dit geen cent kost en maar weer nieuwe narigheid schept. Hij smoort alles! Hij weigert iedere kinderlijke toenadering, als het gaat om kleinzieligheid, om kinderlijk geklets. Hij wil van zijn jongens kerels maken en dat bereik je niet met die stakkerige kleinzieligheid. En dat is nu het énige, dat hem steeds weer uit deze levens verwijdert omdat de Lange daar geen gevoel voor bezit en dat hem steeds buiten deze bovennatuurlijke problemen plaatst. Wat zijn mannen toch rare wezens denkt Crisje met hun kinderlijke allures. Maar die gekheid kan de Lange gestolen worden. Hij heeft genoeg aan zijn hoofd. Om mijnheer pastoor moet hij nu lachen. Hoe kun je nu met zo'n man over dergelijke zaken praten. De Lange weet het beter, voor zichzelf dan, hij pikt z'n kruiebitters, geen twee, maar zo'n stuk of vijf, dan kan hij er voorlopig weer tegen. Van

dat gekreun thuis wordt 'n fatsoenlijk mens hadstikke gek. En meer gekken zijn er niet nodig, hij zèlf is al gek zat. Maar dan dringt er toch iets anders tot hem door, iets dat hem te denken geeft en zegt hij tegen Crisje:
„Dèn kreunt, jao, Cris, dèn kreunt van binne?"
„Hèt giij dan ow ooge dich, Hendrik? Bu giij dan alleen maor um veur éete en drinke te zurge? Hèt giij dan gin verstand meer?"
Hier kan de Lange het voorlopig mee doen. Is er nog iets, Lange? Hoe denk jij er thans over? De Lange denkt, het wordt hoog tijd, dat de kermis komt, zo is het niks. Hier moet verandering komen anders gebeuren er ongelukken.
Hij pakt Jeus beet en zet het kind op z'n schoot.
„Jeus, kie'k giij mie'n is aan, kie'k mien is in mie'n ooge".
De Lange kijkt het kind in de ogen, maar hij ziet niets bijzonders. Jeus doorboort hem, hij daalt in zijn vader af, doet alsof hij in de oogjes kijkt van de mooie duiven en de konijnen; hij kijkt door de Lange heen. Dan zegt de Lange al weer iets vreemds, althans voor Crisje.
„Dèn kik jao naor de Hunzelebarg, Cris. Dèn kan jao gin minsche meer aankie'ke". En tegen Jeus: „Wi giij mie'n op mie'n vinges tikke?"
Er komt nu een antwoord dat de Lange van geen volwassen mens en zeker niet van een kind, zou hebben aanvaard:
„Jao, vader!"
„Wèt giij wel wat giij téege mie'n zeg?"
„Jao, vader!"
„Das......" zou er nu komen: „gadverdikke nog aan toe", doch Crisje wil hem voor zijn en het kind bij hem vandaan halen. De Lange laat het echter niet gaan.
„Niks ter van Cris, wiij zun met mekaar aan 't praote. Wat giij, Jeus? Waor of nie't?"
Crisje moet lachen, de Lange schudt hem heen en weer en probeert het op zijn manier. Jeus rijdt paard, doch wil met die nonsens niet te maken hebben en wringt zich los. Voordat het zo ver is, vraagt de Lange nog, doch geloof niet, dat hij antwoord

zal krijgen:
„Wì giij 't ow vader vergééve, Jeus?"
„Jao, vader".
„En wì giij weer téége ons praote?"
„Jao, vader".
„Cris, heurt giij dat? Hij geet weer praote". „Meind giij dat werkelijk, Jeus".
„Jao, vader, ik mein 't".
Nu is de Lange toch gelukkig. Zie je wel, Crisje, dat moet je zó doen. De Lange vertrekt, ze sukkelen naar de Goede Vrijdag. Christus is aan het kruis geslagen, op die dag is er stilte, moet er stilte zijn in het menselijke hart, maar Jeus, weet Crisje, loopt er al vier weken mee en wellicht komt er dan een eind aan deze narigheid. Maar als het Goede Vrijdag is, dan zal je zien, dat de wereld verduistert. Jeus ziet, dat de grote mensen er niets van merken en toch is de wereld aan het verduisteren. Dat ziet hij al zo lang. Maar de mensen zien het niet. Alleen moeder, maar ook zij weet niet alles. Niet één mens denkt aan de Man in Jeruzalem, ook al menen al die mensen er iets van te beleven, zij zien nìèt, dat de zon verduistert. Wat Jeus er van ziet en beleeft, Crisje, is dat de wereld donker wordt en hierdoor kwamen die pijnen in zijn hart.
Zo is het goed, Jeus. Wij zijn er bijna. Ook al vindt mijnheer pastoor het vreemd en zullen vele mensen het net zo onwaarschijnlijk vinden, dít was noodzakelijk! Dít zóu gebeuren! Dit móést gebeuren, voor je verdere leven. Omdat jij voor deze wereld een buitengewone taak te vervullen krijgt, heeft je eigen „Lange", je beschermengel dus...... je leven met Golgotha verbonden. En dit, Crisje, moest gebeuren, om het zenuwstelsel versterkend te verruimen en te beïnvloeden en het innerlijke leven op te trekken tot de persoonlijkheid en gereed te maken voor de taak waar zijn Lange èn Jeus voor dienen! Waarlijk, jouw Jeus heeft tot nu een lijdensgeschiedenis beleefd, doch wij zijn er nog niet. Over enkele dagen behoort ook dit tot het verleden en dan krijgt Jeus zijn eigen leven weer in handen. Dan krijgt hij alles van zichzelf terug, doch thans, lieve Crisje, leeft hij door

andere krachten en machten, doch gevaar is er niet!
De zon schijnt voor de mensen, voor hem niet meer. Voor Jeus is de zon verdwenen en is er diepe duisternis gekomen over de aarde en de mensen. Alleen de mensen van goeden wil komen tot deze éénheid, maar dan volgens de wetten van de ruimte en niet zoals de mensen denken dat het is gebeurd. Alles wordt anders, Crisje, indien je het innerlijke ervan wilt volgen en aanvaarden. Of zou Jeus zich dit alles kunnen suggereren? Kan een kind zich dit alles wijs maken? Kan een kind Golgotha beleven en tot zich trekken? Dat bestaat nu niet, Crisje, maar waarom het gaat is heilig; hetgeen Jeus beleeft is ruimtelijk waarachtig, alleen de mensen op aarde beleven er hun verleden door, niets, maar dan ook niets anders. Op dit andere stellen zij zich niet in, kijk maar naar de Lange.
Jeus loopt reeds weken lang in een duistere wereld rond. De zon schijnt, doch geeft geen licht meer. Overal stoot hij het hoofd. Tante Trui maakt hem nu angstig. Vrouw de Man, je ziet het toch, geeft hem rust. Is dat niet vreemd? Maar volgt dit eens, Crisje. De ellendigen trekken hem aan, voor ellende is hij open en bewust, de ongelukkigen kunnen hem helpen dragen, maar dat weet geen mens. En wat heeft „HIJ" in „Zijn" tijd gedaan, Crisje? Als je deze dingen wilt beleven, dan ga je vanzelf in „Zijn" leven over. En dan neem je voor Trui de benen, dan hebben „Lange's" niet tot je leven te zeggen; nu sta je voor heilige ernst! Kinderen groeien op voor galg en rad, Jeus niet! Kinderen hebben heilige dingen gezien en waren toch slecht, Jeus niet, Crisje, hij is, dat wordt je eerst later duidelijk, voor zijn taak geboren. Maar wij zijn er bijna.
De valse hond van vrouw de Man likt hem, is dol van vreugde wanneer hij naar hem toe komt, omdat het grote dier zijn liefde voelt. Als je dat ziet moet je belken. Het valse beest voelt iets. De Lange niet. Een dier weet wat er aan de hand is. Ook Fanny weet het. Je moet Fanny nu eens volgen. En wie er ook antwoord krijgt, is Fanny. Fanny heeft echter te aanvaarden gekregen, dat hij nu niet elk ogenblik vragen moet stellen. Dat heeft hij duidelijk tegen Fanny gezegd. Dit leven is nu niet in staat om tegen

hem op te springen en dringend te smeken: gaan wij nog niet, treur je nog langer dan vandaag? Fanny volgt hem en Fanny's staart, je ziet het toch, hangt tussen z'n poten. Ook Fanny's kop hangt naar beneden. Als er één is die hem helpt dragen, dan is het Fanny. Fanny blaft niet en als dat zo nu en dan toch eens gebeurt, kijkt het hondenleven hem aan, alsof het wil zeggen: ik moest wel even blaffen of die snotneuzen van honden zouden denken dat wij er niet meer zijn. Jeus ziet het en neemt die liefde in zich op. Bedankt, Fanny, ik vergeet dit nooit, als je dat maar weet.

„Maor, Fanny, ik mot denke. Nog efkes mô-je wachte, maor dán zullen wiij weer met mekaar ravotte".

Fanny jankt al. Crisje hoort het. Ook Fanny krijgt van haar veel te horen. Het dier is als een mens. Zij kan met Fanny praten, Fanny zit daar en luistert, hij is als het ware nummer één. Jeus voelt zich rustiger worden, naarmate Goede Vrijdag nadert. Wanneer hij later met zijn „Engel", maar dan als het instrument van de Meester, Golgotha betreden zal, geloof het, dan zal hij terugzien naar deze tijd en weet hij, waarvoor het toen heeft gediend.

De Lange moet op Goede Vrijdag werken. Jeus heeft vannacht weer op de grond gelegen en als het ochtend is, strompelt hij in de richting van de keuken. Hij kijkt naar Crisje en dan naar de Lange, blijft bij de deur staan en wacht, totdat z'n vader zegt: „kom binnen". En meteen zit hij aan tafel. De Lange denkt nu iets anders te voelen. Hij vraagt:

„Giij heb mie'n beloaf dat giij weer zult praote, maor duurt dat nog langer dan vandaag?"

Er komt nu: „Néé, vader".

„Wií giij daor met zegge, dat giij vandaag weer gaot praote?"

„Jao, vader".

„Meind giij dat werkelik?"

„Jao, vader".

„Cris, heurt giij dat?" Opgelucht kijken zij elkaar aan. Maar de Lange is er nog niet zo zeker van en vraagt opnieuw:

„Wèt giij now wel zeker, wa'k of daor zo net vroeg, Jeus?"

„Jao, vader, ik wèt 't".
„Wat zow giij daor van denke, Cris. Now kump ter aan 't gedonder 'n eind". En tegen Jeus:
„As ik van aoved thuus kom, praot giij dan weer?"
„Jao, vader".
„En wì giij mie'n dan komme afhale met ow moe'der?"
„Graag, vader".
Jeus kijkt naar Crisje. Crisje knikt, dat zullen ze doen.
„En lus giij now van mie'n eiges en ow vader wat lekkes?"
„Graag, vader".
Hij eet iets en drinkt een kom koffie. De Lange weet het niet meer. Het is me gadverdikke nog aan toe nog al wat, denkt de Lange bij zichzelf. Hij heeft toch wel iets geleerd. Maar hij ziet ook, Jeus ziet er uit als een magere hond. De Lange vertrekt, Crisje zegt niets, ze weet, vandaag gaat het gebeuren, zij bidt, uur na uur, Onze Lieve Heer is vandaag heus niet alleen. Er zullen millioenen mensen op aarde vandaag bidden, zoals zij het doen en beleven, weet Crisje, is er geen mens. En dat door haar Jeus. Stil is het, ook al zetten de andere kinderen de boel op stelten, het blijft stil. Deze stilte voel je door alles heen. Tegen elf uur grijpt hij wat korsten brood bij elkaar, stopt ze in z'n zak en drinkt veel water. En dan rent hij het huis uit. Crisje schrikt niet, maar haar hart barst van pijn. Haar gedachten gaan ver van huis weg. Zij...... hoe is het mogelijk, volgt een andere Moeder en nu kan zij de ontzagwekkende smarten van die Moeder begrijpen. En wat daar zoëven het huis uit rende, kent ze ook! Het is ongelooflijk. Dat is ook zó heilig en waarachtig, dat zij er direct haar leven voor geven wil, indien men het van haar zelf wilde aanvaarden. O, Lange, Hendrik, wat mis je toch een hoop. Wat ben je toch onverschillig, maar ook dat kan zij begrijpen, hij is nog niet zover en je kunt het er ook niet in slaan, je hebt daar een enorme tijd voor nodig. Crisje blijft hem volgen, zij weet, hij is het bos in gerend, daar speelt het drama zich vandaag af en beleeft hij het Golgothasche gevolg! Dát is het! Maar mijn God, néé, ik zal niet meer klagen, alles is goed!
Fanny en hij liggen diep in het bos. De wereld wordt, ziet hij,

nu pikdonker. Hij gooit zich tussen de struiken en steekt z'n kop in de grond, hij schreit zoals hij nog nooit heeft geschreid. Hij barst van binnen. Geen vlees zit er meer op zijn beentjes, maar hij belkt zich gek. Waarom laten ze hem nu zo lang alleen? Waar is José en zijn „Lange" toch? Hebben zij hem vergéten? Zijn dat nu engelen? Het vragen stellen is begonnen, de eerste aanraking van de andere Lange heeft hij nu gevoeld.
Hij kijkt door de struiken naar de ruimte en meent, dat er iets meer licht komt. Is het ergste voorbij? Ja, Jeus, zoëven is daarginds, doch twee duizend jaar terug dan, doch op dit ogenblik, Christus gestorven. Zag je, Jeus, dat het „Universum" waarlijk verduisterde? Dat neemt jou géén mens meer af en dit, Jeus, zal je machtige bezieling zijn voor eeuwig en heb je tevens gekregen om in dit leven je bovennatuurlijke taak af te maken. Zelfs al rent deze, zo machtige wereld je dag in dag uit tegen het lijf, jij zult je staande houden! Wat er ook later gebeuren zal, Jeus, dit nu, deze ellende, deze Goddelijke aanraking, houdt je in evenwicht, zorgt er voor, dat niemand je aan kan, ook al stoten ze je van alle kanten de dolken in je hart; jij bent dan in staat om „HEM" te helpen dragen.
Ineens verschijnt het gelaat van zijn Lange. Hij vliegt zijn beschermengel in de armen, lang duurt het, voordat hij in staat is om weer op eigen benen te staan. Dan ziet hij José ook. Nu is alles vergeten. Hij vraagt niet, waarom hij deze ellende heeft beleefd, dat is niet nodig, hij weet het nu. Het behoort hem toe. De Calvarieberg lost voor zijn ogen op, de „Lange" zorgt voor hetgeen hij nodig heeft en zet hem opnieuw op de begaanbare bodem van de aarde. Hij weet dat hij een machtig fundament heeft mogen leggen voor later. Jeus heeft hem niet tegengewerkt. Integendeel, hij heeft alles aanvaard!
„Hèt 't vul pien gedaon, Jeus?"
„Jao, van eiges, maor now bun ik ter toch, waor of nie't".
„Jao, Jeus, wiij zun der. Zulle wiij now is kie'ke wie van ons 't hadste kan loope?"
Jao, dat wik wette". Zijn „Lange" wint het. En nu krijgt Jeus te horen, dat hij dat straks ook kan. De Lange leert hem zweven.

Jeus zweeft nu, hij blijft zijn Lange volgen, als het ooit eens nodig is, dan kan hij tonen wat hij heeft geleerd. En voor wat hóórt wat. Jao, zegt hij, hij begrijpt alles. Hij is zijn ellende nu vergeten. Ze gaan terug naar Crisje. Niemand ziet dat Jeus tussen twee wezens wandelt, alleen Fanny ziet het. De hond weet niet waar hij thans lopen moet. Het dier blaft Jeus midden in het gezicht, ook de Lange. En dan nemen zij afscheid van Jeus en rent die naar Crisje terug. Hij kan thans zeggen:
„Hie'r moe'der, ik bun der weer".
Crisje neemt hem in haar armen. Ze kust haar Jeus en hij moet dan eten. Als een hongerige wolf vliegt hij op het eten af. Crisje heeft op alles gerekend. Já, zij heeft niet ten onrechte, de beschermengelen vertrouwt en die Crisje, zullen eens met jou aan één tafel zitten en alles, van begin tot het einde volgen, om te kijken wat er goed en wat er verkeerd is gedaan. De Lange weet, hij maakt geen fouten, doch dan eten en drinken wij door de genade van Onze Lieve Heer, zitten wij met „HEM" aan tafel, doch anders alweer, dan de mensen van vandaag zich dat voorstellen, maar komen doet het! Jeus is kerngezond! Hij was niet ziek! Hij beleefde Golgotha! Hij heeft eventjes gevoeld hoe zwaar het kruis van Christus is. Meer was er niet!
„Dag José, laot mie'n now niet meer zoolang alleen......", is het laatste wat hij er van voelt en dan staan ze gereed om de andere Lange af te halen. Crisje is innig dankbaar. Jeus voelt niets. Ook de andere kinderen hebben er niets van gemerkt. Ja, vond Bennad, hij was wel saggrijnig en ook Johan moest erom lachen, dat gezanik moest nu toch maar eens ophouden. Het is vreemd en merkwaardig, wat een mens niet voelt en niet beleven kan, dringt ook niet tot zijn innerlijk leven door, en dat wordt nu weer eenvoudig, indien je de Lange volgt. Hendrik wist dat er iets was, maar hij heeft er geen snars van begrepen, niets van gekregen, hij en al die anderen stonden er volkomen buiten. Jeus én Crisje weten het, dit is voor hun levens en begrijpt geen mens. Wanneer de jongens later groot zijn en zij het verhaal van hun levens lezen en hérlezen, eerst dan zullen ze zich afvragen: wat weet ik daarvan? Vanuit de hemelen komt er dan: niks! Niks

Johan! Niks Bennad! Niks, jullie renden het voorbij! Jullie konden het niet beleven, omdat dit niet voor je levens bestemd was. Zelfs je gezonde en sterke vader stond er „hadstikke" buiten! Aan de verschijnselen zullen jullie straks het innerlijke leven van Jeus leren kennen. En dan kunnen jullie je zelf afvragen: waarom heeft hij van die dingen en waarom ik niet? Probeert het dan eens om Jeus nà te apen, tracht ook boeken te schrijven, geeft ook lezingen voor de mensen, want dat gaat gebeuren, schildert en schrijft, maakt ook van deze „Harpen"...... je kunt het niet. Ook Jeus kan het niet, dát alles behoort de engelen toe, de Meesters, waarvoor Jeus heeft te dienen! Eens, mijn lieve Crisje, weet het, zal deze wereld jou en Jeus dragen. De mensheid zal eens je voeten wassen en kussen, omdat deze millioenen kinderen van Onze Lieve Heer eerst dan zullen weten, waarvoor jullie beiden hebben gediend. Ook dàt zal geschieden, Crisje!
Als het tijd is, stoomt Zutphen—Emmerik binnen, ranselt dit kleine ding zichzelf over de Wetering heen en stapt de Lange uit. Jeus vliegt zijn vader tegemoet, hij bengelt al in zijn sterke armen. De Lange laat het niet zien, dat zouden ze wel willen, maar Crisje ziet het, hij belkt van binnen. En ook dat is nu een orchideetje voor haar leven. Die goeie, beste brave Lange toch!
„Laot mie'n ow is bekie'ke, Jeus. Jao, ik geleuf ow, giij bunt weer van ons eiges".
Midden op straat, wat anders niks voor de Lange is, drukt hij Crisje aan zijn hart, tilt hij Jeus boven zijn hoofd en geeft zich eventjes aan dit geluk over. En dan naar huis terug. Jeus heeft van de Lange iets leuks gekregen. Het is een verrassing voor hem, ook de andere jongens krijgen vandaag iets lekkers. Als de jongens in bed liggen, Jeus slaapt nu ook als een roos, vraagt de Lange:
„En, Cris, wat was dat now?"
Weer mag de Lange even wachten, doch nu, voelt Crisje, mag het niet te lang duren, doch zij wil zijn leven voor iets voorbereiden.
„Já, Hendrik......" komt er dan...... „dit was heilig en dit wud lastig".

En daar schrikt de Lange van. Hij reageert direct en vraagt: „Giij wilt toch nie't zegge, Cris, dat giij geheime veur mie'n hèt?" „Dat wèt giij wel bééter, Hendrik, maor lastig is het".
Nu moet de Lange reeds soebatten, om het leven van zijn geweldige Crisje te mogen delen. Crisje denkt na. Want nu moet zij hem iets leren. Dat wat hij in al deze weken heeft gedaan, veroorzaakte pijn en moet niet weer gebeuren. Zij wil hem alles schenken, maar voelt, zij kan niet alles van zichzelf én van Jeus aan hem kwijt. En dat is tevens de grens van de menselijke liefde. Een snauw van een man, slaat de liefde kapot. Zo'n snauw en zo'n grauw vermoordt de fundamenten voor de liefde. Je staat nu machteloos en kunt niet verder. Ook al breekt je hart, juist dat wat je zo graag zou willen geven, kun je nú niet kwijt. En meteen weet ze dat millioenen mensen hun geluk bewust vertrappen! Já, dat heeft zij er door geleerd. Jeus leerde het haar zien en liet het haar beleven. Nu kan de grote sterke en zelfbewuste Lange reeds om een aalmoes bedelen. En al wil je dat niet, je zou er nu omheen kunnen draaien, maar ze wil zichzelf en haar God niet belazeren, je staat nu eenmaal voor de malle fratsen van die ander en dat is je liefde, je geluk en je leven. maar dat leven wil niet hoger en niet verder. Opnieuw vraagt de Lange:
„Hèt giij geheime veur mie'n Cris? Dan maak ik 'eind aan mie'n lééve, aiij dat maor wèt".
Crisje schrikt. Zie je, van het een kom je tot het ander. De mens wil niet buigen! Ze zetten hun kraag op! Ze gaan er op door! Ze willen niet toegeven, dat zij het zelf zijn, néé, nu maken ze er ook nog een einde aan. Grote kinderen zijn het! En dan krijgt de Lange eindelijk het grote verhaal voor zijn leven. Zó, was het dát? Dat heb ik niet geweten, Cris. Néé, natuurlijk niet. Crisje wist het ook niet, maar zij zocht er naar, Hendrik, en zij vond het! Maar zou je nu niet één extra „Weesgegroetje" willen bidden voor Onze Lieve Heer? Dat je dankbaarheid toont, omdat je dit beleven mocht? Já, van eiges, zegt de Lange, maar niet hardop, Cris! Crisje wordt niet kwaad. Zij vliegt haar lange sliert om z'n hals en kust hem zo, dat hij bijna stikt. Die kun je

nu eenmaal nooit volgen, die lacht in zijn kist nog en daar moet zij ook alweer dankbaar voor zijn. Hendrik is en blijft onbetaalbaar voor zijn Crisje!
Ze leggen zich neer. Crisje neemt zijn hand in de hare. En zó slapen ze in. Het is alsof ze door de ruimte zweeft, maar de Lange is er goddank ook en Jeus kijkt, volgt ze en zwaait vader en moeder van verre goede dag. Hij gunt ze best zo'n reis naar Onze Lieve Heer, daar weet hij alles van. Hoe was het, vader?
Tegen twaalf uur worden Jeus en Fanny wakker. Ze sliepen een gat in de dag en ook dat begrijpt Crisje. Dat van gisteren is nu verleden geworden. Maar het is er nu ook. Toen Jeus de stoffelijke bodem weer betrad, schrikte hij even, want sinds lang had hij de aarde niet gevoeld. Doch ook dat ging voorbij, Crisje. Zijn leven staat nu voor iets anders open, maar daar zijn wéér andere belevenissen voor nodig om hem volkomen vrij te maken. Doch daar zal zijn Lange voor zorgen. Tot aanstonds, Jeus!
Eerlijk is eerlijk, de zon is er weer en het leven gaat verder! Een achteruit is er niet, is er trouwens nooit geweest! Crisje, was de Lange niet erg kleintjes? Ook dat is geluk, daarom kon je hem opnieuw je hartekus schenken, waar of niet? Maar deze „Orchideën" Crisje staan op tafel bij Onze Lieve Heer. Geloof het, als je achter Magere Hein kijkt dan zie je ze. Zélfs „Hein" vindt ze opmerkelijk van schoonheid, opvallend, is nog beter gezegd.

KOM, JONGES, WIJ GAON NOW OP DE „WOLKE" SPULLE

Crisje denkt, sterke persoonlijkheden komen er altijd, want zij zijn het, die bewijzen wat ze kunnen in het verwerken en het vergeten van de dingen die een mens slaan. En dat heeft Jeus haar thans weer bewezen, hij is geen zwakkeling en geen zeurkous, dat is hij nooit geweest. Ze ziet, dat hij nu zijn schade wil inhalen. Ook dat kan zij begrijpen en maakt haar weer gelukkig. Hij zit thans dag en nacht bij Hosman, hij helpt Piet de knecht, en ook de dieren daar, hebben zijn volle interesse. Crisje krijgt hem nu geen seconde te zien. Dat wat hij beleefd heeft is nu voor Jeus oeroud en behoort tot het verleden, zijn ziel en geest, ziet zij, staan nu weer voor andere dingen open.
De kinderen liggen op de hei, ze zijn moe van het spelen. Met Bernard valt er thans niets meer te beleven, die is naar school, hij heeft zijn eigen vriendjes en vriendinnetjes. Met Anneke, Theet van vrouw de Man, Mathie en enkele andere kinderen van zijn leeftijd stroopt hij de buurt af. Op de hei, waar de bakkers hun brandhout hebben opgeslagen, is het lekker ravotten. Ze kunnen zich daar verstoppen, hebben de ruimte en worden door niets gestoord. Als ze doodmoe zijn van al dat geren, zoekt het kinderlijke brein iets anders en begint de plagerij en het zoeken om elkaar te raken en te kwetsen. Dat kunnen de meisjes en jongens nu eenmaal, evenmin als de grote mensen niet nalaten. Anneke vraagt Jeus:
„Was giij krank, Jeus?"
„Néé", zegt hij. „Wie wil der now krank zun?"
„Das van eiges", volgt er van de rappe Anneke Hosman. „Dat kan'k begrie'pe, maor waor was giij dan al de tied?"
Zie je, Jeus, ze hebben je toch gemist. Anneke vraagt opnieuw:
„Maor 'n mins kan toch wel is krank worre, Jeus?"
„Ik nie't", verzekert Jeus, maar dat neemt ze niet.
„Das gadverdikke ook wat. Hèt giij de mazele dan nie't gehad? Zó giij mien wies wille make, dat gij nooit is krank bunt gewéés? Hèt giij dan gin mazele gehad? Hèt giij de kinkhoes nie't

gehad, gin rooie vonk?"
„Néé", zegt hij, „ook al gaot giij op ow kop staon, ik hèt niks met ow rooie vonk en mazele te make. Ik wil die krankheid nie't hebbe!"
Wat kan Jeus toch liegen. Ze hebben allemaal de mazelen gehad, de kinkhoes vanzelf, alleen de „rooie vonk" nog niet. Nu hij ziet, dat Anneke echt kwaad is en hem voor leugenaar uitmaakt, bedenkt hij zich en geeft haar maar toe, omdat hij zeer zeker weet, dat elk kind ziek wordt of is geweest en zij hem toch niet zullen geloven.
„Now jao", komt er aarzelend, „van eiges, maor rooie vonk, néé", daar weten ze thuis niks van af en wil moeder ook niet mee te maken hebben. Maar wat is dat eigenlijk, rooie vonk? Gehoest hebben ze allemaal, zeker, Anneke. Maar deze heeft intussen al weer iets anders bedacht. Ze vraagt Mathie:
„Wat wì giij doe'n Mathie, as giij later groot bunt?"
Mathie weet het nog niet. Hij moet eerst nog wat groeien om daar antwoord op te kunnen geven, dat is niet zo eenvoudig.
„En giij, Theet?"
„Ik? Ik gao't naor de stad. Ik wil treinbestuurder worre. Giij wèt wel, net as onze stoomtram, maor dan zoo'n grote".
„Maor daor heij heel wat veur te leere, Theet".
„Van eiges, maor dat kan'k bes léére".
„En giij, Jeus?"
Jeus moet er even over nadenken. Ja, wat zal hij doen later, als hij groot is? Ineens weet hij het, en zo zeker, als toen hij voor Deut stond en tegelijkertijd wist dat deze niet gek was. Zo zeker, als hij weet, dat hij met een José en een „Engel" zo nu en dan kan praten, zo zeker ook, dat er een Onze Lieve Heer is. Maar Anneke roept al:
„Mô-je daor dan zo lang oaver piekere, Jeus?"
„Van eiges, het is me nog al wat", krijgt ze eerst te horen en dan komt zijn antwoord:
„Ik gaot later boe'ke schrie've!"
Daar kijken ze van op. Anneke schreeuwt hem toe:
„Wat wí giij, Jeus? Wí giij mien wies make, dat giij boe'ke wilt

schrie've? 't Is me nog al wat, daor môje 'n bende veur léére, wèt giij dat wel? En dat kost vul geld ook".
„Kan mie'n niks schééle, maor ik schrie'f boeke!"
Jeus kent geen moeilijkheden, want hij weet het. Deze gedachten kwamen weer ineens tot zijn leven en persoonlijkheid. Zo'n boerenmeid, voelt hij, snapt dat toch niet. Die Anneke moet hem altijd hebben en hij ergert zich altijd aan haar. Zij wil zich maar dik maken met haar koeien en paarden en hem laten voelen, dat haar ouders rijk zijn en de zijne straatarm, hierdoor liggen ze altijd met elkaar over hoop. En toch, hij houdt veel van Anneke. Ze is rap, heeft altijd het woord en kan rake dingen zeggen. Anneke is niet dom. Ze zitten elkaar steeds in de haren en toch, de anderen moeten niet proberen haar aan te vallen, dan staat hij toch weer aan de kant van Anneke om haar te helpen. Dat Anneke steeds met haar bezit op de armoede van hem inhakt, geeft hem de bezieling om ook haar steeds weer een pak slaag te geven en dat geeft vanzelfsprekend gekif onder elkaar en bederft vaak de mooie en tere wereld van het kind. Soms vechten ze en slaat hij er op, dan komen de klompen er bij te pas, maar ook Anneke is niet voor de poes. Zij vecht tegen de jongens terug en laat zich zo maar niet aframmelen. En dit is voor hem ook weer het énige en het schone, het inspirerende, waardoor hij zich door dit jonge leven aangetrokken voelt. Vaak denkt hij, zoals nu, ik krijg je nog wel, hij vergeet niets, op zijn tijd komt hij terug en dan krijgt Anneke er van langs. Reageert hij nog niet? Néé, nog niet, Anneke, maar dat komt nog.
„Boeke schrie've", prevelt Anneke sarcastisch, „das jao um gek te worre".
Hij hoort het, maar reageert niet. Het behoort bij de wereld, dat weet hij, Anneke, waar al die mooie bloemen leven. Waar al die mooie vogelen zijn en dat het „Voorhof" is van Onze Lieve Heer, maar daar weet jij geen snars van, niks! Dat behoort tot zijn vrienden, die jij lekker niet kent en dat is heel wat mooiers dan varkens, tuute, paarden, koeien, vuile en smerige stinkende mes, als je het weten wilt. En wanneer Anneke pertinent doordrijft en hem dat boekenschrijven ontnemen wil, krijgt ze:

„Daor begrie'p giij toch niks van, daor bú giij te snotneuzig veur!" Dan krijgt ze de pest in en slingert hem haar rijkdom toe: „Aiij giij dan maor wèt, daiij daor geld veur mot hebbe en giij bunt straotarm, ow vader hèt jao niks".
Dacht hij het niet? Altijd weer moet ze schermen met haar rijkdom. Zijn ouders hebben geen cent, zij hebben alles. Het is waar, maar hij schrijft boeken! Doch Anneke is nog niet klaar, zij gaat verder:
„Wèt giij wat giij kunt, ow moe'der nao ápe. Dat zun woorde van ow moe'der".
„Zoo", geeft Jeus terug, „waor hèt giij dan 't praote deur geleerd?"
De kinderen lachen. Van eiges, door vader en moeder. Het gekif gaat verder. Anneke verdedigt zich en hij slaat waar hij ze maar raken kan, totdat ook dat vervelen gaat en de kwieke Anneke vraagt:
„Wat zulle wiij now is spulle, Jeus? En wèt giij niks, Mathie?" Mathie weet niets. Theet ook niet en Alie en Mieneke hoef je dat niet eens te vragen. Als Anneke weer doet, alsof ze alles weet, heeft Jeus nog iets met haar te verrekenen.
„Wík ow is wat zegge Anneke?"
„Wèt giij wat, Jeus?"
„Jao, ik wèt wat, giij heb alleen maor verstand van koeiestront!" Die zit. Het is een slag midden in haar snuitje. Maar zo komen zij er niet. Jeust peinst, van Anneke en de anderen is niets bijzonders te verwachten. En dan plotseling komen die gedachten weer tot hem en weet hij het. Is dat wat? Hij springt op en zegt:
„Kom, jonges, wiij gaon op de wolke spulle".
„Wat wí giij beginne, Jeus?", vraagt Anneke.
„Heij dan nie't geheurd wa'k daor net zei? Wiij gaon op de wolke spulle". Hij wijst naar de wolken. „Daor gaon wiij naor toe. Naor die daor, die mooie witte dikke wolke".
„Wí giij op de wolke spulle, Jeus?", vragen nu ook de andere kinderen verwonderd.
„Jao, wiij gaon op de wolke spulle. Giij mot hie'r gaon ligge. En giij mot doe'n wa'k zeg. Ligge now! Giij hie'r, Anneke. Theet

daor. Mathie hie'r en Alie daor en giij Mieneke hie'r en ik eiges gao't hie'r ligge. En nów slaope! Gewoon gao'n slaope! Met de beene teege mekaar en slaope! Slaope, Theet! Slaope Mathie! Slaope Anneke! Veruut, met ow ooge dich!"
Hij ziet, de kinderen slapen al. Hij legt zich neer, neemt de hand van Anneke en Theet in de zijne en slaapt ook in. Het gaat allemaal vanzelf, er is niks aan, maar wie dit zou zien, zou zichzelf afvragen, wat doen die kinderen toch? Wat is dit voor een spelletje? Zijn ze gek? Zijn ze ziek? Zulke kinderen toch. Maar Jeus weet het! Hij kreeg die gevoelens vanzelf. Ze kwamen vanuit de bron, die zei, dat hij boeken zal gaan schrijven, de bron, die hem met Golgotha heeft verbonden en waar hij alles van weet. Wat zien de kinderen witjes. Een vreemd gezicht is het, maar niet voor de kinderen. Inderdaad, Jeus weet wat hij wil. De kinderen zien zichzelf buiten de lichaampjes terug. En ook nu weet Jeus wat er gebeuren moet.
„Hande vast holde. En now gaon wiij vlie'ge!"
Rang... voelt hij...... hij neemt een vaart en op hetzelfde ogenblik zitten zij al tussen de wolken. En thans gaat alles vanzelf. Hij weet het, nu moeten ze even uitmaken wie moet zoeken. Daar is de buutplaats. Theet is het, hij moet de anderen zoeken.
„Gao't giij maor met mie'n, Anneke, dan za'k ow is wat leere".
Theet telt af, de anderen en hij en Anneke verstoppen zich. Dan hoort Theet:
„Kom maoaoaoaoaoao! Theet, kom maoaoaoao!"
Ze zien, dat Theet in hun buurt scharrelt. Hij komt dichter bij en nu moet hij handelen.
„Now motte wiij de beene nééme, Anneke. Geef mie'n ow hand maor".
Hij heeft dit vliegen geleerd. Als een wervelwind stuift hij met Anneke Theet voorbij. Theet kijkt deze twee achterna, als de bliksem zo snel ging het. Anneke is een en al verbazing.
„Verdikke nog aan toe, Jeus, dat is jao gin loope meer, da's jao vlie'ge.
Hij glimlacht slechts. Dat kan hij nu, Anneke. Ook Theet kan er niet bij. Weer moet Theet zoeken. Ze zitten in een lekkere

vette witte wolk. Hij kan Theet zien, ook die is in staat het schaduwbeeld te volgen. Plotseling moet hij handelen, daar Theet hen gezien heeft. Hij rent al. Jeus slingert Anneke van zich af en vliegt door de ruimte zodat Theet weer het nakijken heeft.
„Das gadverdikke nog aan toe nog al niks, Jeus. Wie kan daor now teege loope? Hoe hèt giij dat geleerd? Waorum kunne wiij dat nie't, Jeus?" Zo klinken de vragen.
Weer verstoppen ze zich. Intussen, ziet Jeus, wordt het hier donker. Een grauwe wolk drijft in hun ruimte, het lijkt wel of het nacht wordt. Nu kunnen ze hem niet zien ook. Mathie zoekt, hij en Anneke kijken waar Mathie is en waarachtig Mathie rent al. Weer vliegt hij dit leven voorbij, ze kunnen hem niet volgen. Jeus geniet, de kinderen begrijpen het niet. Dit is zijn ruimte, Anneke! En dat krijg je nog wel te horen. Daarginds, maar dat ziet ook Jeus niet, staan twee wezens, die alles volgen. Zijn Lange en José zijn er ook. Jammer, dat Fanny er niet is. Fanny wilde niet slapen en zit daar beneden op te passen. Maar Jeus weet, indien hij het had gewild, dan had ook Fanny geslapen en had ook de hond met hem dit wonder mogen beleven. Nu Anneke er alles van weten wil, krijgt hij zijn kans en voegt haar niet zonder trots toe:
„Das now van mien eiges! En dat is meer wéérd dan kuui en peerde. Meer nog dan 'n ganse boerderij". Daar moeten zij en de anderen hem gelijk in geven. Hij snapt echter niet, dat de kinderen niet denken en niet angstig zijn. Maar hij weet, indien hij hun zou zeggen, dat ze als bakstenen naar beneden konden vallen, als hij er niet voor waakte, dat ze dan wat in hun broekjes zouden doen van angst. Daar beneden ligt de aarde. Hij voelt, dat de kinderen het weten en het toch niet beseffen. Het dringt niet tot hen door. Toch weten ze, dat ze op de wolken hebben gespeeld. Het gaat allemaal vanzelf, er is niets, waarvoor je angstig behoeft te zijn. Je bent het zélf die speelt en je weet ook, dat daar beneden iets op je wacht waar je mee te maken hebt. Omdat het zo duister is geworden, moeten ze terug. Het regent al. En nu commandeert Jeus:

„Ow hande vast holde".
De kinderen doen dat en rang, ze gaan terug naar de hei. Ze kijken naar hun eigen lichaampjes. Jeus zegt:
„Kroep ter maor weer in". En ze kruipen er in en worden tegelijk wakker. De reis, het wonderbaarlijk gebeuren, is voorbij, maar ze liggen tot aan hun hals onder water. Een halve wolkbreuk heeft hun parten gespeeld.
„Verdikke nog aan toe, Jeus, wiij zun drie'f nat".
Hij ook, maar nu lopen ze huis toe zo hard ze kunnen. Is dat even een wonder? Of is het wel een wonder? Ze hebben op de wolken gespeeld. Allemaal komen ze drijfnat thuis.
„Waor hèt giij uut gehange? Had giij veur de buui kwam nie't thuus kunne komme? Waor was giij?"
„Wiij wasse met Jeus op de wolke aan 't spulle, moe'der".
„Wat hèt giij gedaon, zeg giij?"
„Met Jeus van moe'der Crisje, wasse wiij op de wolke spulle, moe'der".
Daar kunnen de ouden met hun hoofd niet bij. Heb je het gehoord, Crisje? Die van mij kwam thuis, drijfnat, en zei, dat ze met Jeus op de wolken heeft gespeeld. Heb je het gehoord, Crisje? Alie zei, dat ze met Jeus op de wolken is geweest.
„Och, jao, vrouw Hosman, kinderen hebbe altied wat andes. Dat wèt giij toch wel?"
Ook Crisje heeft zich afgevraagd, wat is er van waar en wat is er bij dat tot de kinderlijke fantasie behoort? Jeus kreeg andere kleren aan, en wist, dit was een enorm geschenk geweest. Bedankt, Lange! „Giij wod werkelik bedank!"
Kinderen zijn en blijven kinderen. Jeus kreeg te horen, dat hij voor de kinderen kon vliegen, maar de groten geloofden het niet. Die haalden hun schouders weer op, ook de Lange gooide er met zijn pet naar. En toch, Lange, ook dit is weer heel eenvoudig. Jeus zette de kinderen door zijn Lange, werkelijk onder de menselijke hypnose! Maar door de „Lange"! Zijn „Lange" dacht, Jeus heeft iets nodig, waardoor dat „Golgotha" volkomen verdwijnt. Heeft hij niet met zijn Lange om het „hardst" gelopen? En dat was vliegen, Lange. Dat was ook, concentratie...... het

concentreren op het vooruitgaan; de wil van een mens kan alles, wanneer je vrij bent van de stoffelijke stelsels. Ook deze machtige en toch zo eenvoudige wetten, zal Jeus eens in zijn boeken beschrijven en hij zal ze later opnieuw beleven, omdat hij dan met zijn meester grote reizen te beleven krijgt die regelrecht naar Onze Lieve Heer gaan.
De kinderen hadden hierin niets te betekenen, Lange. Maar omdat een kind zich volkomen overgeven kan en geen eigen denken en voelen bezit ten opzichte van iets nieuws, zoals dit spelen op de wolken, is zo'n leven vrij te maken van de stoffelijke stelsels. Voel je niet, Lange, dat dit precies hetzelfde is, als wanneer Jeus uittreedt, en hij met zijn Lange, waar jij niets van weet, zo'n hemelse reis maakt? Nu mochten de kinderen met hem mee, omdat het kinderen zijn. Wordt zo'n kind, Lange, en Onze Lieve Heer trekt ook jou en een ieder die zich als een kind kan voelen van de aarde op. Hij geeft je dan de vliegende vermogens om ín „ZIJN" leven te kijken, waaruit ook jij je ziel en geest hebt ontvangen, en die kunnen vliegen. Die zijn vrij te maken van het stoffelijk organisme, Lange en dan gebeuren deze wonderen. Neen geen wonderen van eiges niet, het zijn eigenschappen die behoren tot het innerlijke leven van de mens.
Jeus heeft nu echter schoon genoeg van die hummels. En Anneke, die scheithals, weet hij van te voren wel, houdt zich toch vast aan haar koeien en paarden. Maar dat moet zij weten. Toch weet Anneke en ook de andere kinderen, zij waren daar, zij hebben gespeeld op de wolken! Over dertig jaar en wellicht nog later, weten zij het nog. Géén mens kan dat de kinderen afnemen en dan zal Anneke tegen Jeus zeggen:
„Wèt giij 't nog, Jeus?"
„Van eiges, Anneke".
„Now hèk toch vijf kindere, Jeus, maor wi giij mie'n geleuve, as ik ow zag, das nooit uut mie'n kop gewees. Mien God Jeus, wat hebbe wiij vroeger toch lekker gespuld. Dat kán'k mien kindere nie't gééve".
En dán leest Anneke Jeus' boeken. Wat zij als kind niet kon geloven is thans werkelijkheid geworden, Jeus is schrijver!

WAS DAT NOW ONZE LIE'VE HEER, MOEDER?

Beschermengelen weten alles van de mensen af en vooral, wanneer ze dag in en dag uit met dezelfde mensen hebben te maken. Crisje weet echter, dat wanneer je het goede doet, ook het harmonische gevoel er van zult ontvangen; van eiges, wie een kuil graaft voor 'n ander rolt er zelf in, dat wil zeggen, zo je doet, zo je ontmoet en daar weet Onze Lieve Heer alles van. En „HIJ" zegt weer tegen de engelen: ga daar eens even kijken, voelt goed aan maar uiterst voorzichtig, of er tòch niet iets is dat het leven van „MIJ" stoort of iets wat de ziel wakker houdt. Als dat zo is, tracht dan die gevoelens en gedachten te verstoffelijken, opdat de mens er zijn voordeel van krijgt. De Lange zou zeggen: dat zoek ik zèlf wel uit, daar heb ik geen engelen voor nodig. Ik grijp naar mijn viool of ik zing 'n aria en als dat nog niet helpt, drink ik een paar lekkere kruiebitters, dan lossen goed of kwaad, nare of bovennatuurlijke gedachten vanzelf wel op! En dan kan Crisje alweer niets zeggen, maar het betekent: je staat thans met je eigen benen op je eigen grond en is er van gevlieg in de ruimte ook geen sprake.
Engelen zijn in staat om de menselijke ziel op de schaal, die van Onze Lieve Heer dan, af te wegen om te kunnen zien, of het éne het andere overheerst, dat wil zeggen: of het innerlijke leven overwicht krijgt op het stoffelijke, want dat moet niet, omdat dan het inwendige daarvan begint te kraken, daar dat geschuffel in de stof hadstikke fout is voor de zenuwen. De ziel kan nu haar rust niet genieten, waar het dan toch eigenlijk om gaat, wil 'n mens kunnen zeggen: ik mankeer niks!
En dat zag de Lange van Jeus...... Onze Lieve Heer zei tègen „ZIJN" engel: Ga eens even kijken. En als het moet, luister nu goed, doe dan net alsof „IK" er zelf ben, vertegenwoordig mij goed en vergeet niets, omdat „IK" beslist weet, dat Jeus van moeder Crisje „MIJ" wil dienen!"
Toen dat bevel kwam, begon Jeus al te piekeren, de eerste zonnestralen van dat bericht hadden zijn ziel en de bedstede al bereikt, vanaf dat ogenblik is het begonnen. En Crisje vroeg

weer:
„Waor hèt giij 't now weer oaver, Jeus?" Geluk is het, Crisje, hij heeft iets, maar hij weet het nog niet. Ze kreeg van hem:
„Ik mot denke, moe'der".
Crisje bidt al. God bewaar me, denkt ze, als die begint te denken, sta je voor geluk of voor een bende narigheid. Ze vraagt nog:
„Waor mot giij in hemelsnaam now alweer aan denke?"
„Dat wèt ik nog nie't moe'der".
„Maor as giij nie't wèt waor giij aan mot denke, dan hoe'f giij ter toch ook nie't aan te beginne", meent Crisje, omdat ze voelt, dat het haar opnieuw voor onbegrijpelijke dingen plaatst. En als hij dan geen kik geeft zegt ze vanzelf:
„Maor dan hoe'f giij toch nie't met ow hande onder de kop te denke? Is dat dan nie't te zwaor veur ow?"
„Van eiges, nie't, moe'der, dan kan'k mien eiges toch steune?"
Laat ik maar ophouden, denkt ze, ik sta toch machteloos. In elk geval is dit duizendmaal beter dan al dat kattekwaad uithalen. Waar bemoeit moeder zich mee. Mag een mens dan niet meer denken? Mag hij niet fatsoenlijk denken? Maar hij is met iets bezig. Hij verwacht iets. Wat het eigenlijk is, dat weet hij nog niet. In ieder geval stuurt het hem telkens in gedachten naar de Hunzelebarg. Hij ziet bergen en klautert er tegen op. Gerrit heeft hem al een trap gegeven. Midden in z'n slaap stond hij op en wilde die berg beklimmen, maar hij trapte Gerrit midden in z'n snuit en toen gingen ze natuurlijk aan het vechten. En dat is het! Geen nacht gaat er voorbij of hij bestijgt bergen. En dit bergen beklimmen is nu het énige, dat achter bleef van zijn grote reis naar Jeruzalem. Hij is er dus toch niet zonder 'n spatje afgekomen, in zijn ziel zit nu de tere schram, het geestelijke lidteken en dat moet er uit, dat moet worden genezen door 'n zalfje van Onze Lieve Heer of het vreet in en dat is zeer gevaarlijk.
Maar ineens weer, kwam er iets anders en dat haalde hem ook even uit zijn gepieker. Nu kan hij over iets anders peinzen, já, de buurt piekert er al over, vele mensen helpen hem. De Lange,

en ook Crisje piekeren, omdat Crisje die vuile fijt gekregen heeft. Van de duim aan de rechterhand vreet het binnenste weefsel weg en dat doet een pijn om gek van te worden.
De Lange weet het niet meer. Hij vroeg de mensen of zij ook iets tegen de fijt wisten. En jawel, allen weten er iets tegen, allen hebben ook al eens de fijt gehad, maar als je ze vraagt: wat moet Crisje er tegen doen, staan ze te apegapen en was alles maar menselijk geklets. Hoe hij ook piekerde, het hielp hem niet, Crisje bleef de pijn in haar duim houden, niets hielp en wanneer dat nog lang duurde, dat zag de Lange wel, bleef er van de duim niets meer over. En dat met een huis vol jongens, je rechterhand kwijt, dat is heel erg. Ten einde raad vroeg de Lange aan Crisje:
„Giij kunt zoo goe'd beië, Cris, kú giij 't Onze Lie've Heer dan nie't is vraoge?"
Eerlijk is eerlijk, Lange, jij bedoelde nu heel iets anders. Jij wilt haar geloof op de proef stellen, haar machtige vertrouwen ook in Onze Lieve Heer, want dat is het. Crisje kermde van pijn, maar zij voelde wel, wat de Lange bedoelde, daar had ze hem niet voor nodig. Van het begin af, wist ze reeds, dat wordt die verschrikkelijke fijt. Nu moet Onze Lieve Heer haar helpen, mensen hebben van deze dingen geen verstand. Een dokter kan je niet helpen, zijn zalfjes helpen je niet. En toen, het gebeurde op 'n nacht, tijdens haar slaap, hoorde Crisje Onze Lieve Heer zeggen:
„Giij hèt Mien geroe'pe, Crisje, is ter wat?"
„Jao, Onze Lieve Heer, ik stik van de pien. Ik heb de fiet, Onze Lie've Heer, en ik kan gin hand meer uutstééke".
„Ik zieij het"...... heeft toen Onze Lieve Heer tegen Crisje gezegd, ik zieij het al, Crisje, dit is arg, maor Ik heb wat veur ow. Giij mot now is goe'd luustere, Crisje".
„Jao, Onze Lie've Heer, van eiges".
„Hie'r, bij Hosman, Crisje, hebbe ze koeie, wâ?"
„Jao, Onze Lie've Heer".
„As giij now zurg, Crisje, dat gij elke marge versche koeiepoep krie'g, dan geet niet alleen de pien weg, maor ow doem wud

beeter".
„O, dat kan'k krie'ge, Onze Lie've Heer. Giij wod wel bedank".
„Niks te danke, Crisje".
„Duuzed maol bedank, Onze Lie've Heer".
„Giij wèt toch, Crisje, da'k ter altied bun?"
„Jao, Onze Lie've Heer, daor zal ik nooit aan twijfele, dat wèt Giij wel".
„Van eiges, Crisje. En now mo'k gaon".
Diezelfde morgen, slofte Johan naar Hosman om verse koeiepoep te halen. Hiervoor had Johan een schop nodig en wanneer één van de koeien het lichamelijke gareel onderging, vloog Johan naar de koe om die medicijn kersvers op te vangen, in een doekje te wikkelen en naar Crisje te brengen. Hij mocht er niet aankomen, de medicijn mocht met niets in aanraking komen, want dan ging de kracht weg, had Onze Lieve Heer gezegd. Elke morgen is het daar bij Hosman feest. Natuurlijk vinden ze dat iets bijzonders. Bijna brak Johan zijn nek, omdat hij achterover sloeg door de gladheid van het begeerde geneesmiddel. Toen kon Crisje haar medicijn van zijn jasje afschrapen. Je kon hem ook niets laten doen. Op school gekomen moest Johan vertellen, waarom hij zo laat was. En toen hij vertelde dat Crisje de fijt had en dat hij koeiepoep moest opvangen, heeft de ganse klas Johan hartelijk uitgelachen. Nu heeft een ieder het over de fijt van Crisje en de medicijnen, maar dat Crisje haar recept van Onze Lieve Heer eiges heeft gekregen, dat weten ze niet. Zelfs de Lange nog niet, maar hij krijgt het nog wel te horen.
Thans staan Bernard en Jeus achter de koeien. Zij hebben de taak van Johan overgenomen en nu kan Crisje op haar koeiepoep rekenen. Bernard weet bijna van tevoren welke koe zin heeft om Crisje te helpen. Ze wedden er al om, zo zeker is Bernard van zijn zaak. Jeus heeft al tien murmels vergokt. Bernard is bijna altijd raak, zo heeft hij zich op de koeiepoep ingesteld.
Zoeven zei Bernard tegen Jeus: „Ik geleuf Jeus, dèn wit-zwatte is de eerste".
Er staan zo'n tien stuks koeien op een rijtje, de één vertikt het of heeft juist voordat ze kwamen de boel al verknoeid, want

dat is het toch, maar een andere staat onder contrôle en die houden ze nu in de gaten. De eerste morgens grepen zij er altijd naast. Sommige koeien, dat heeft Bernard opgemerkt, doen het plotseling en dan ben je net te laat. Andere doen dat, door zo nu en dan iets te geven, maar dan wordt het gevaarlijk. Bernard noemt dat de spuiters, omdat één zo'n zwart-witte koe hem midden in z'n gezicht spoot en dat was toch wel iets om ontzag voor te hebben. Die koeien kijkt Bernard nu niet eens meer aan, die deugen niet en dat zal toch wel weer iets te betekenen hebben ook; van de éne koe krijg je betere medicijn dan van de andere, ook al eten ze op stuk van zaken hetzelfde. Bernard zegt, het is de afwerking, want waarom zijn er koeien die spuiten en weer andere die heerlijk rustig en vol van begrijpen de genezende materie voor je laten vallen? Dat heeft Bernard al uitgedacht en Jeus geeft grif toe: Bernard kan denken.
Johan heeft het thans moeilijk op school, de kinderen schelden hem uit voor: koeiepoep. Bernard slaat er direct op, dat moeten ze eens bij hem proberen. En, het helpt. Van het eerste ogenblik af, dat Crisje de duim onder de koeiepoep-druk zette, trad er verbetering in, minderden de hevige pijnen en kon ze tegen de Lange zeggen: wiij zun der, Hendrik!"
Heel de buurt lacht en heeft het over de koeiepoep, de dierlijke genezers van Hosman, die koeien zijn goud waard. Jeus heeft het al te horen gekregen. Anneke zei:
„Now, Jeus? Wat hèt giij now nog van onze kuui te zegge? As onze kuui der nie't wasse, dan had ow moe'der zoo straks gin doem meer".
Jeus kon thans voor Anneke z'n hoofd buigen, wat hij dan ook deed met een:
„Van eiges, Anneke, giij hèt jao geliek".
Maar hij gaf haar eigenlijk maar gelijk, omdat Crisje haar koeiepoep nodig had; dat de boel zo stonk en dat je achter die koeien niet meer zeker was van je eigen leven, daar wilde hij nu nog niet over spreken, maar nam toch veel van al die grootheid weg. Of wist Anneke dat niet? De jongens staan links en rechts van de rij koeien. Jeus staat aan de rechterkant, Bernard aan de linker,

zodat ze dan van beide kanten direct op een koe kunnen afvliegen en elkaar niet in de weg lopen. Ze hebben hun werk en taak voor moeder eerlijk verdeeld en Crisje kan op de jongens rekenen. Crisje weet nu ook, dat je met koeiepoep heel wat meer kunt bereiken en dat koeiepoep voor tal van ziekten het énige geneesmiddel is op deze wereld, doch wat de mensen niet weten. Crisje zegt, de mensen zoeken de medicijnen daar waar ze niet zijn. De medicijnen van Onze Lieve Heer liggen dicht bij je huis en soms sta je er boven op, maar de mensen zien dat niet. Daar moet je innerlijke ogen voor hebben en die heeft Crisje.
Drie weken later was de duim van Crisje al genezen. En toen vroeg de Lange:
„Vertel mie'n now is, Cris, waordeur hèt giij de gedachte gekreege um koeiepoep te gebruuke".
„Das nog al glad, Hendrik".
„Das nog al glad, zeg giij? Maor ik wèt 't nie't".
„Giij zei toch teege mie'n, kan ow Onze Lie've Heer dan nie't helpe. En toen is Onze Lie've Heer bij mien eiges gekomme".
„Wí giij mien zegge Cris, dat Dèn zich met koeiepoep ophuld?"
„Jao, Hendrik, dat was Onze Lie've Heer eiges. As giij Dèn eerlik in zien gezich durft te kie'ke, dan lut Dèn ow nie't alleen, Hendrik. En dat mos giij toch wel wette".
Maar de Lange wist het niet. Ook dit ging weer boven zijn pet. Stel je voor, de „Heiland" bemoeit zich met koeiepoep en toch? Crisje is er door genezen. Wat is nu waar. Was dat Onze Lieve Heer eiges? Hoe het ook zij Lange, de duim is beter en de afschuwelijke fijt is foetsie. Crisje heeft het gedroomd en tijdens haar droom sprak Onze Lieve Heer eiges tot Crisje! Is dat nog niet voldoende? Versta je geen plat meer, Lange? Wat de Lange er van dacht was: die Cris ook! Maar diep in zichzelf en dat is de waarheid, neemt de Lange voor zijn Cris z'n petje af, doch hij had het kunnen weten, Crisje kan zoveel. Zij heeft al eerder bewezen, dat zij medicijnen maken kan door wat groen en wat kruiden. Dat heeft ze en waar dat vandaan komt, doet er niet toe, zij zou kruidendokter kunnen wezen maar wil het niet. Voor de fijt wist ze nog geen geneesmiddel, maar ook dat werd aan

haar leven geschonken en daar is zij haar Onze Lieve Heer dankbaar voor.
Toen de Lange wilde weten, waarom koeiepoep en juist verse koeiepoep genezende kracht bezat, zei Crisje droog:
„Aiij efkes deur denkt, Hendrik, dan kui 't wette".
De Lange begint te denken, maar hij komt er niet doorheen en er niet achter. En toch? Crisje zei:
„Alles, Hendrik, wat 'n dier van binne verarbeid hèt, maor gin honde of katte, kuui zun 't beste, das deur 'n fabriek gegaon. En zoo'n fabriek, Hendrik, daor zitte van alle krachte in en die krachte zun zoo rein as glas en hebben van alles in zich um te genéése".
De Lange kon er met zijn hoofd niet bij, hij wist nog niets. Een koe is een fabriek? En die fabriek heeft genezende kracht? Crisje zag het en zij wist het ook, toen Onze Lieve Heer het haar gaf, zag zij die fabriek ín de koe en kon zij het begrijpen. En zo'n chemische fabriek, Lange, staat open en is gereed, om elke bacil te doden en die stof te bezielen, juist door datgene, waardoor Onze Lieve Heer aan ál het leven groei en bloei gegeven heeft. Indien wij dit proces zouden volgen, Lange, schreven wij er een dik boek over en dan ben je er nog niet, zo ingewikkeld wordt het, maar daarenboven ook zó natuurlijk, dat een luis het begrijpen kan, omdat dit de natuurlijke evolutie betekent. Wist je, Lange, dat al dit groen, wat zo'n koe opeet, ruimtelijke macht en kracht bezit? Wat Crisje kreeg is heus zo gek niet. Maar wij beleven dat later nog, indien je er dan voor open staat en er nog bent, beleef je opnieuw zo'n natuurlijk wonder en begrijp je, dat koeien nuttige dieren zijn. Van eiges, ze geven melk en daarvan kun je kaas maken, maar vooral, waar het ons nu om gaat; deze medicijnen komen voort uit de natuurlijke bron en ook daarvan weten de mensen nog niks! Het is wel gek, maar koeiepoep geneest de menselijke „fijt"! Onthoudt het!
Toen mijnheer pastoor het van Crisje te horen kreeg, want hij weet alles van haar leven, zei hij bewust en beslist tot Crisje:
„Dat geleuf ik derrek, Crisje. Van eiges, giij bunt jao 'n heilige. En daor kui waarachtig wel veur bidde".

Je gelooft het niet? Mijnheer pastoor kuste de duim van Crisje, juist de zieke duim, die weken lang onder de koeiepoep gezeten had, omdat deze beste brave man voelde en begreep, daarin leefde de wil en de liefde, de wijsheid en de macht van Onze Lieve Heer en die zoetigheid wilde hij wel door zijn kus in zich opnemen. Crisje stak met een gerust geweten haar duim en hand mijnheer pastoor toe en toen legde mijnheer pastoor zijn zegel er op, ánders, Crisje wist het, had zij zichzelf voor eeuwig verdoemd. Was dit niet waar? Had Onze Lieve Heer niet tot haar leven en haar „eiges" gesproken, het spreekt toch vanzelf dan had Crisje zich door een vuile en smerige leugen verhaspeld en zich het vagevuur ingetrapt. Maar God bewaar me, dat moet je eens durven zeggen waar de Lange bij staat. Dit is een wonder! Mijnheer pastoor wéét, Crisje is in staat om met Onze Lieve Heer dag en nacht te praten, máár hij weet ook, Crisje doet dat niet. Beiden weten, je hebt eerst duizendmaal je zelf te beleven en eerst dán, als je niets meer bezit en je krachten schoon zijn verbruikt, verschijnt Onze Lieve Heer! En „HEM" kun je niet belazeren. Je kunt schreeuwen zo hard je wilt, als Hij ziet, en dat ziet Hij...... dat je je eigen krachten nog niet in hebt gezet, komt „HIJ" niet eens kijken, dan kun je belken zo hard je wilt, je ziel en zaligheid komen er bij te pas en daar gaat het om!

Maar dit alles, dat is toch te begrijpen, sloeg Jeus eventjes uit zijn denken. Direct, toen de duim beter was en ook deze narigheid tot het verleden behoorde, vond Crisje hem achter terug. Hij zit naar de kippen te kijken en ze vraagt hem:
„Wat heij te denke, Jeus?"
„Das nog al glad, moe'der. Hèk veur mie'n eiges vijf minuute gehad um te denke?"
Ze dacht al, goddank, hij is weer uit zijn gepieker, maar nu gaat hij verder, de stoffelijke narigheden overheersten hem even, thans keren die bergen terug en dat zal hij ontleden of er gebeurd iets. Van morgen heeft hij zijn droom in zich, levend en bewust is het, dát, wat hij van nacht onderging. Weken lang zat het hem dwars, nu is het er, hij weet, vandaag zal hij het beleven,

het is geen berg, het is Onze Lieve Heer zelf!
Met Fanny ligt hij aan de rand van de hei, in de buurt van de molen en wacht. De spanning in hem is enorm. Maar hij weet het, Onze Lieve Heer komt. Hij weet niet, dat Crisje op haar manier met de heigste zaken, voor mens, dier en natuur in verbinding staat, hij leeft voor zichzelf en Crisje volgt een eigen weg. Dit van Crisje heeft niets met zijn voelen en denken uit te staan, hij leefde reeds in deze gevoelens toen de fijt hem er uit trapte en toch, geen ogenblikje, voelde hij, was het uit hem weg. Nu ligt hij hier en wacht. Fanny naast hem, ze verdelen eerlijk het brood en wachten geduldig. De spanning wordt echter afschuwelijk. Het is net als toen, maar dit is toch iets anders. Dit geeft je blijdschap, dat van toen gaf je verdriet te beleven. Nu voelt hij geen pijn, maar geluk. Vanaf de bulten moet het tot hem komen. Het komt regelrecht van Zeddam vandaan, weet hij. Wat het daar eerst moet doen, dat weet hij niet, maar het komt. Uur ná uur gaan er voorbij. Hij had het voor zichzelf volkomen uit kunnen rekenen, maar voor zo iets voel je eerbied. Voor zo iets heb je graag uren over en wacht je; nu kun je van ontvangen spreken. De kinderen zoeken hem al, maar hij is er niet, hij ligt verstopt tussen de struiken. Tegen vier uur, kruipt hij wat meer naar de Grintweg toe. Hij voelt, hij wordt moe, maar dat is natuurlijk door de spanning. Wat zijn die benen zwaar, hij legt zich lekker neer. Hij weet niet, dat hij reeds ingeslapen is, hij waakt en Fanny is er ook, ook Fanny rust lekker naast hem en zal wachten.
Ineens wordt het boven aan de Grintweg lichter. Nu zul je het hebben. En jawel, een stralende verschijning treedt hem tegemoet. Hij is niet angstig. De verschijning vraagt hem:
„Heij lang motte wachte, Jeus?"
„Néé, ik bun der net".
„Maor hie'r bun ik now, eiges. Bu je nie't bang veur mie'n?"
„Néé, van eiges nie't. Néé, Onze Lie've Heer, ik bun nie't bang veur ow".
„Laote wiij now is kie'ke, Jeus, waor al onze kindere zun".
Hij wandelt thans de Grintweg af, aan de hand van Onze Lieve

Heer. Wanneer ze dicht bij huis komen, zegt Onze Lieve Heer: „Hie'r is ow huus, Jeus".
„Jao, moe'der is thuus".
„Dat wèt ik, Jeus. En ziij is lekker van de fiet afgekomme, wâ? Jao, daor is moe'der afgekomme".
„Jao, Onze Lie've Heer".
„Dat hèt goe' geholpe, wâ, Jeus?"
„Jao, das goe'd grei, Onze Lie've Heer".
„Dat wèt ik, Jeus, das nog al glad".
Hij sukkelt, aan de hand van Onze Lieve Heer deur na deur voorbij, maar van de mensen ziet hij niemand.
„Ze zun bang veur ow geworre?"
„Dat zie'k, Jeus. Ze zun bang veur mie'n eiges. Maor dat kump, um dat ze mien nie't kenne. Maor ma'k ow is wat vraoge, Jeus?"
„Van eiges, daorum bun ik toch gekomme".
„Giij zie't 't now eiges. Wat motte wiij now met die kindere beginne. Ze wette nie't hoe ik bun. En dat motte ze wette, Jeus. Wat ik ow now te vraoge hèt is, wì giij mie'n helpe?"
„Van eiges, zég mie'n maor wa'k doe'n mot. Op mie'n kui réékene".
„Dat wèt ik. As giij later groot bunt, dan zulle wiij beginne, Jeus. En eers dan zulle wiij die is vertelle wat wiij wette".
„Van eiges".
„Hèt 't vul pien gedaon, Jeus? Giij wèt wel wat ik mein".
„Jao, van eiges, ik had 't leelik te pakke. Maor ik bun 't al weer vergéëte".
„Dat wèt ik, Jeus".
„Ma'k moe'der zegg, da'k met ow gepraot hèt?"
„Van eiges, giij kunt toch moe'der alles vertelle?"
Ze wandelen het dorp door, komen opnieuw langs de Grintweg en bij de hei gekomen nemen ze afscheid van elkaar. Jeus denkt, Onze Lieve Heer lijkt wel iets op zijn eigen Lange, maar dat kan toch niet en misschien kan het wel, eens lijken de mensen allemaal op Onze Lieve Heer.
„Giij kunt op mie'n réékene", krijgt Onze Lieve Heer nog van

hem te horen en dan lost deze machtig mooie verschijning voor zijn leven op. Ineens springt hij het bos uit.
„Gadverdikke nog aan toe, Fanny, waor was giij toch? Hèt giij geslaope? Now giij Onze Lie've Heer had kunne zie'n gaot giij slaope? Bú giij dan gans gek geworre? Mo'k ow now al onder hande nééme, Fanny? Das gadverdikke ook wat. Giij mos ow wat schame".
Even later hoort Fanny: „Maor ik kan mie'n dat indenke, Fanny. Giij hèt jao met deze Onze Lie've Heer niks te make. Néé, das nie't waor. Ik mein, dèn van ow is andes, maor now praot ik mie'n eiges téége. Maor wiij motte naor huus, moe'der hèt ons de ganse dag nie't gezie'n".
Thuis vliegt hij Crisje weer om haar hals. Ze kijkt, wat is er? Is het gepieker weer voorbij? Dit heeft niet zo lang geduurd en dat is maar goed ook. Hij vertelt haar wat hij heeft gezien.
„Zoo, Jeus, wandelde giij met Onze Lie've Heer deur de stad?"
„Jao, moe'der. En dach giij dat die scheithalze veur de dag durfde te komme?"
„Néé, van eiges nie't, dat kui op ow eige vinges wel uuttelle, veur Dèn kneipe ze 'm".
„Was dat now Onze Lie've Heer eiges, moe'der?"
„Jao, dat was Onze Lie've Heer, Jeus".
„Dèn wis alles van de koeiepoep, moe'der".
„Dat zal wel".
„Dèn wis ook, waor wiij woonde, moe'der. As dèn nie't zoo vul te doe'n had gehad, dan hád dén efkes biij ow gekomme. Maor Dèn had gin tied, moe'der".
„Kan'k begrie'pe, Jeus".
Crisje moet denken, maar hij krijgt al gauw van haar:
„En now mot giij is naor mie'n luustere, Jeus".
„Jao, moe'der, van eiges".
„Wì giij der met gin mins aover praote?"
„Néé, moe'der, ik bun toch nie't hadstikke gek?"
„Dat denk ik ook, Jeus. Dit snappe ze nie't, Jeus. Gin minsch mag dit wette".
„Maar mo'k dat dan nie't téége vader zegge?"

„Daor zal ik wel veur zurge. As giij ow mond maor dich hold. Want de minsche, Jeus, lache ow uut en dat mot nie't gebeure".
„Dat wét ik, moe'der. Ik zeg 't gin minsch!"
Vannacht zal hij niet meer dromen over bergen en hij zal ook geen bergen meer beklauteren, weet de Lange van Jeus, dat is nu dieper weggezakt. Zo diep, waar alles leeft van gisteren, van verleden week en dat van jaren terug, ja zelfs dat, waarvan de mens niks meer in zich heeft en er tóch is. En dat heet, Lange, voor een geleerde dan, het onderbewustzijn, maar dat snap jij toch niet en is nu ook niet nodig. Ik zeg je echter, eens zal elk mens dit machtige leren kennen, want dan sta je achter en ín je eigen kist, maar het mooiste van alles is, je lééft!
Negen uur is het, de kinderen liggen in bed, de Lange en Crisje vertellen elkaar zware dingen. Nu hoort de Lange wat er is gebeurd. En dan krijgt hij van Crisje:
„Hendrik, wiij zun gezéégende minsche. Wiij kunne Onze Lie've Heer nie't genoeg danke veur onze kindere".
De Lange sloeg even van zijn stoel af. En toen kwam er nog:
„Wi'k ow is wat zegge, Hendrik?"
„Now, Cris?"
„Onze Jeus, dèn dut nog is arbeid veur Onze Lie've Heer. Dat wud nooit 'n zanger, Hendrik, en dat kui wel uut ow kop zette".
Nu moet de Lange denken.
„Ik wèt 't jao nièt, Hendrik, maor Jeus hèt „UM" gezie'n. Dèn hèt met „UM" gepraot en Dèn ging aan zie'n hand naar de minsche. Wèt giij dan ga niks, Hendrik? Kui dat dan nie't begrie'pe? Dit sprik toch veur zich eiges. Dit hèt wat te beteekene, Hendrik!"
De Lange zwijgt en dat is het beste. Geen zuchtje komt er over zijn lippen, maar het is erg, hij gaat begrijpen, dat er meer is dan hij weet, maar zover is het nog niet. Hij bedoelt eerlijk, Crisje, dat hij er nog is, dat hij hier in elk geval iets te zeggen heeft. De kinderen hebben prachtige stemmen, nietwaar? Wel, als het zo ver is, praten wij verder. De Lange vraagt:
„Wí giij dat téége menheer pastoor zegge, Cris?"

„Dat wèt ik nog nie't, Hendrik".
„Wi'k ow dan is wat zegge, Cris?"
„Now?"
„As ik ow was, zei ik dèn ook niks. Ik wèt nie't waorum, maor ik denk, Cris, dat dèn denk, dat wiij gek zun geworre".
Crisje lacht. Hendrik denkt aan zichzelf. Maar het is best. Ze gaan slapen.
Jeus is vroeg op, hij mag bij vader aan tafel zitten en de Lange stelt voor zichzelf vast, het is een doodgewoon kind.
„Wiij koffie van mie'n hebbe, Jeus?"
„Graag, vader, alsteblie'f, vader".
Zie je, denkt de Lange, dat is beleefdheid. Hij heeft geen klagen, het gaat goed, het leven is prachtig.
Een uur later rent hij de straat al op. Er is iets in hem, dat hem ergens aan herinnert, maar dat kunnen ook wel gedachten zijn, dat kan ook wel gekomen zijn door de mooie verhalen die hij van moeder heeft gehoord. Maar hij moet thans geld verdienen. De kermis komt en hij heeft al zijn centen verspeeld. Maar wat moet hij doen? Hoe komt hij aan centjes? Zou tante Trui geen boodschappen meer te doen hebben?
Koeiepoep geneest! De fijt én koeiepoep schenken je levenswijsheid. Als je achter je eigen wereld kunt kijken, zie je Onze Lieve Heer ook nog. Maar deze kent Crisje en Jeus best. Deze zit bijna elke dag in de keuken en spreekt plat. Deze heet „Lange" Crisje, en ook met hem mag je blij zijn. Je hebt het beleefd, hij gaf je een onfeilbare medicijn voor die vervloekte fijt.
En deze zou voor al het leven open staan, indien de mensen hem maar konden aanvaarden. Gelooft het, zoals Hij heeft Onze Lieve Heer er wel honderdduizend. Maar géén tien op deze wereld, Crisje, zoals jouw Jeus is. Waarlijk, Crisje, hij zal voor Onze Lieve Heer werken. En dat is nu al begonnen. Al deze bovennatuurlijke gebeurtenissen, Crisje, krijgen een plaatsje in je eigen boek en dat van Jeus.
Wordt het niet eenvoudig?
Dit is waarheid en de bewijzen heb je al, maar er komt nog veel meer, lieve Crisje.

ENGELE ZIJN HEILIG, ENGELE STEELE NOOIT

Waar Jeus nu aan denkt is, hoe kom ik aan centjes! Hij kan zich de haren wel uit zijn hoofd trekken, want hij heeft z'n geld van vasteaoved schoon opgemaakt en nu staat de kermis voor de deur. Zijn verdiende geld is foetsie. Hij dacht, met mijn murmels haal ik het wel, maar ze hebben hem uitgekleed, want hij verloor nu ook nog al zijn knikkers. En daar heeft hij geen seconde op gerekend. Dat dure, zuur verdiende geld van vasteaoved, waardoor ze dagen lang ziek waren en kromlagen van de hoest, hij en Bernard geen stem meer hadden door het zingen van de „foekepot", hij moet er niet aan denken, is op. Nog nooit is hem zo iets overkomen.
Maar wat doe je, als je geen geld bezit en je weet, dat de kermis op komst is? Dan probeer je van alles om iets te verdienen. Maar ze hebben pech gehad, ook Bernard is nu straatarm. En bij Crisje behoeft hij niet aan te kloppen, die heeft zelf niets. Tante Trui stopt hun een stukje worst in handen. Je moet Bernard nu horen schelden. Bernard zei tegen Jeus:
„Ik zal die nog wel is wat andes vertelle".
Jeus weet niet wat hij tegen tante Trui zal zeggen, want hij kent Bennad best, wat die zegt doet hij ook. En dat is nu allemaal heel mooi, Bennad, maar hoe komen wij aan centjes? Thans sloofT hij zich uit om wat te verdienen, doch dat is niet zo eenvoudig. Hij begrijpt niet, waarom die grote mensen dat niet kunnen begrijpen. Het is toch 'n eenvoudige zaak, een kind wil naar de kermis, waren zij dan niet eens jong? Is dit zo verkeerd? Hebben al die grote mensen geen gevoel meer? Hij denkt zich een ongeluk, hij beeft er van, de mensen begrijpen je niet. Máár, verdikke nog aan toe, dat hij daar niet aan gedacht heeft. Stom is het, het geld ligt já op straat. En je hoeft er eigenlijk niets voor te doen. Met beleefdheid doe je alles in het leven. Kun je voor duiven geld krijgen? Hij heeft ook deze gedachten, eventjes maar, gevolgd, doch daaraan waagt hij zich niet, de duiven zijn van hèn allen en dan zit er iets op, dan kan hij de kelder in.
Maar hij weet wel wat. Hij zal voor moeder op de pof werken.

Moeder mag gerust bij hem in het krijt staan. Hij kan haar vertrouwen, moeder zal hem niet belazeren.
„Of ik niks veur ow kan doe'n, moe'der?"
„Wat wì giij?"
„Of ik niks veur ow kan doe'n, moe'der".
„Jao, van eiges. Giij kunt biij Theet koffie hale. Theet wèt wel van welk mark wiij drinke".
„Daor zal ik dan is efkes veur zurge, moe'der".
„Maor hèt giij now dan niks te spulle, Jeus?"
„Spulle kan 'k altied nog, moe'der".
Crisje weet best waar hij heen wil. Ze houdt zich blind en doof, maar ze denkt, die Jeus toch. Ze vindt het heerlijk, dat hij zijn drama's is vergeten en nu weer een gewoon kind is, maar centen geven, dat is weer heel iets anders. Je kunt ze zo gauw verwennen. Jeus is weg. Hij kijkt naar de mensen, hij kijkt ze in de ogen en in de zielen, maar ze reageren niet. Kan er dan beslist geen enkel centje af? Is er hier dan niks te verdienen? Ook bij Theet Egging kan hij zijn krachten niet kwijt.
„Alsteblieft, moe'der".
„Dank ow wel, Jeus".
„Niks te danke, moe'der".
„Dat wèt ik, Jeus".
„Ik doe't vuls te graag veur ow, moe'der".
„Dat wèt ik al zoo lang, Jeus".
Dan is het in orde, denkt hij, maar dit is een pof van één cent. Hij zal het opschrijven. Moeder komt bij hem in z'n pofboek te staan. Dit is eerlijke schuld. Bennad zou zeggen: vuile smeigelaar, maar Bennad kan hem nog meer vertellen. En lekker, hij kan gans zijn tijd aan dit werk geven. Bernard kan eerst nà school aan zijn werk beginnen, want ook Bernard denkt zich gek om aan geld te komen. Ook voor hem komt de kermis. 'n Mooie dag is het. Er komen rijke mensen van Montferland over de Grintweg om hier de boel te bekijken. Die mensen maken hier mooie wandelingen, ze gaan de Plantage in en weten met hun geld geen raad. Hoera...... Fanny, ik ben er!
„Verdikke nog aan toe, Fanny, wat zun wiij toch stommerikke.

Mien hemel nog aan toe, wat zulle wiij vandaag 'n bonk geld verdie'ne. En now mot giij is goe'd luustere, Fanny. Giij mot mie'n helpe. As ik de minsche in de ooge kie'k, dan mot giij ze ook in de gate holde. Zoo, Fanny, ik zal ow dat is leere. Ze zegge, dat vader vuur in zie'n ooge hèt, maor dat kunne wiij ook. De minsche zun veur vader bang, Fanny, maor wiij motte ze nie't bang make, niks ter van, wiij doe'n dat gans andes".
Nu kijkt hij Fanny in de ogen. Scherp en bewust, daalt hij in het leven van Fanny af.
„Heij mien gevuuld, Fanny? Dat geet ter in, wâ? Téége mie'n eugskes kú giij nie't op. Maor dat kan 'k begrie'pe. En now, giij wèt 't zeker al, kie'ke wiij de minsche in de ooge. En dat zun van die rieke minsche, Fanny, die woone op Montferland en die komme straks van de Grintweg afrolle. Ik beloaf ow, Fanny, as wiij weer wos krie'ge van tante Trui, dan wi'k ter veur mien eiges niks van hebbe. En as 't kermis is, maij met mie'n op de karasel zitte. Buje bliij, Fanny?"
Fanny blaft, hij begrijpt zijn baas. Maar Jeus voelt, hij heeft al een bende geld vergokt. Gisteren en vorige week had hij er al aan kunnen beginnen, maar ze zullen vandaag die schade inhalen. Ze liggen nu voor het huis, midden voor de deur van Crisje en wachten af. Daar ginds komen twee dames aanwandelen. En die zal hij recht in de ogen kijken en dan vragen ze iets. Daar heb je ze al. Hij boort zich in de ogen van de dames, als ze bij hem zijn zullen ze blijven staan.
„Daor heij ze, Fanny, en now kie'ke".
De dames hebben „spatsier-stokjes" bij zich, ziet hij. Hier hebben de vrouwen geen stokjes. Voor moeder is dat niks. Moeder loopt altijd op klompen. Maar daar komen ze. Hier zullen ze blijven staan, vlak voor zijn neus. En daar heb je het al.
„Dag ventje?"
„Dag dame".
„Zo, ben je zo lekker aan het spelen? Hoe heet je?"
„Jeus, dame".
„Jeus, dat is een mooie naam".
„Jao, dame".

„En hoe heet je hondje?"
„Fanny, dame".
„Ook een mooie naam".
„Jao, dame".
Wat een beleefd kereltje is dat, Mary, heel iets anders dan de kinderen in de stad". En tot Jeus:
„Waar woon je, Jeus?"
„Hier, dame, ik lig midde veur ons eige huus". Krijgen wij nog niets?
„Zou je graag willen snoepen?"
„Van eiges, dame, das nog al glad".
De dame moet lachen. Hij begrijpt niet waarom, als ze maar centjes geeft dan mag ze voor zijn part lachen zoveel ze wil. Van eiges, dame, ik lig hier met Fanny om een paar centjes, krijgen wij nog niets? Hij houdt zijn hand op, vijf cent rollen er in zijn vingers, doch tegelijk staat Crisje voor zijn neus.
„Is Jeus aan 't béédele, dame? Want dat mag hij nie't doe'n".
„Néé, mevrouw, hij bedelt niet, maar hij mag toch wel wat snoepen?"
„Van eiges, dame, maor wiij wille nie't dat ze béédele".
„Dat begrijp ik, mevrouw".
„Jao, want wiij zun gin landloopes".
Crisje neemt z'n geld, hij mag één cent hebben, maar dat moet hij nog eens proberen. Ze zegt het dan aan zijn vader en is hij nog niet gelukkig. Hij denkt, dat moeten wij anders doen, Fanny. Morgen liggen wij daarginds, voor het hek van tante Trui en kan moeder ons lekker niet zien. Maar, dít is het! De mensen aankijken en ze dwingen om je een paar centen te geven. In de brandkast zit één cent, zoëven hadden ze niks, hij gaat vooruit. Tegen drie uur is hij present. Daarginds komt een man en vrouw aangewandeld. De man kan hij niet bereiken, maar die vrouw is gevoelig. Van nacht heeft hij gezien hoe je de mensen nog beter kunt bereiken.
Sta daar niet zo lang te kletsen, kom naar ons, wij hebben je nodig.
De vrouw komt niet van hem los, mijnheer bengelt er eigenlijk

bij, die man is als een vrek van binnen. Die interesseert zich niet voor kinderen, die denkt alleen maar aan zichzelf. Daar zul je het hebben. En opnieuw hoort hij:

„Dag ventje?"

„Dag dame".

„Hoe heet je?"

„Jeus, dame. En dat is Fanny".

„Wat heb je mooie ogen, Jeus".

„Jao, dame, krek de eigeste as mie'n vader, dame".

„Zo, is dat waar, heeft je vader ook van die mooie ogen?"

„Jao, dame, de minsche zun der bang veur".

„Ach".

„Jao, dame".

Wat een leuk kereltje is dit, man. En hoe bleefd. Dat zie je weinig. „Is je moeder thuis, ventje?"

„Jao, dame".

„Zou je wat willen hebben?"

„Alsteblief, dame, graag".

De dame maakt haar tasje open en legt een dubbeltje in zijn hand, maar opeens staat zijn Lange voor zijn neus en zegt:

„Jeus, wat doe't giij now, das jao béédele".

Hij kijkt in de ruimte, smijt de dame haar dubbeltje voor de voeten en rent weg. Begrijp je dat nu, man? Dat zal mij nooit meer gebeuren. Boeren blijven boeren. Het is onbegrijpelijk. Wat gek, man. Zag je hoe vreemd dat kind deed? Dat is een belediging. Jeus is weg. Hij zit met Fanny achter in de tuin en scheldt het leven de huid vol. Hij weet niet, wat hij er van denken moet, maar de „Lange" zat er tussen. Als je de mensen in de ogen kijkt, is dat bedelen? Maar nu ziet hij z'n Lange terug en dan krijgt hij te horen:

„Das béédele, Jeus. En ik wil nie't dat ze ow uut schelde veur béédelaar. Kui mie'n begrie'pe?"

„Jao, van eiges, giij hèt jao geliek. Andes gao'k de kelder in. Ik zal oppasse".

„Veur gin geld van de wèèreld, Jeus, zo'k wille, dat giij ging béédele".

„Dát begrie'p ik, hè'k ow al gezeid".
De Lange is weer weg. Jeus slungelt hier en daar rond, aan geld durft hij niet meer te denken. Het leven is rot, stakkerig is het leven, ze gunnen je niks. En daar heb je de eerste wagens al. Hij de wagens achterna. Het water loopt hem z'n mond uit, dit wordt geen kermis van lek mien vesje. De dagen die nu komen, worden een waarachtig feest, alles wil hij er van zien. Maar aan geld komt hij niet. Anneke kan nu kermis vieren, hij heeft niks. De dagen gaan voorbij. Het is Zondag en om elf uur gaan de tenten open. Na de hoogmis krijgen zij hun geld van Crisje.
„Johan? Hier, giij krie'g veur vandaag 'n dubbeltje. Bennad, zeuve cent. Jeus vijf cent. En hoepel now maor op".
Nu zul je het hebben. „Kom, Fanny, maor wij motte zuunig zun, dat kui zeeker wel begrie'pe".
Eerst even verkennen. Hij staat voor de karresel te kijken, hij wil eerst weten hoe dat alles in elkaar zit. Pracht paarden zijn het, die van Hosman zijn er maar stakkers bij. Moet je die engelen en die landschappe op de karresel is bekijken. En al dat blinkende goedje. Hij krijgt er niet genoeg van. Fanny lopen ze al te pletter, hij is het dier al kwijt. Dat is jammer, maar dan moet die maar uitkijken. Hij barst van de spanning. Toch wil hij nog even wachten, anders is hij direct door zijn geld heen en kan hij voor de rest van de dag koekeloere. Maar, vijf cent zitten er in zijn zak en dat is heel wat. Ineens heeft de bende hem te pakken, een man slingert hem op z'n wit paard, zo'n pracht dier en daar zit hij nu. Zie je mij niet? Waar is Bennad en Johan? Hij kijkt over de mensen heen ,het staat hier zwart van de mensen, die zien nu, dat hij op een paard zit. Nu gaat de bel, hij vliegt al. Mijn hemel, Crisje, Lange toch, zijn die er niet? José, zie je niet wat hij beleven gaat? Hij kan het niet op. Maar zijn Lange en José kunnen hem nu nog meer vertellen. Deze ogenblikken zijn voor hem zelf. Van dit genot krijgen ze niks. Het gaat best, één cent is hij nu al kwijt, maar dat zegt niets, hij vliegt over de velden; grebbels en kuilen hebben niets te betekenen. Thans gaat het de vlakte over, regelrecht naar Montferland en dan, ontzettend hard gaat het, terug. Eu moet hij het paard remmen en jawel, ze staan

stil ook. Wat nu? Moet ik van mijn paard af? Wij kennen elkaar net. Even denken. Maar ze krijgen zijn schimmel lekker niet, hij neemt nog zo'n ritje, doch nu vliegt hij een anderen kant uit, hij wil nu de Plantage even door. Jammer, dat moeder hem niet ziet, jammer dat Anneke en de anderen er niet zijn, het is om je dol te rijden. En daar gaat het weer. Zo snel gaat er eigenlijk geen mens. Die daar naast hem rijden, hebben niets te zeggen. Hij is alleen hier, hem behoort de ruimte toe. Jeus van moeder Crisje geniet! En weer moet hij terug, hij remt al en zijn paard luistert. Die paarden van Hosman zijn maar oude suffes. Wat nu? Nog een ritje, maar mijn hemel, dan is hij bijna los. Toch gaat hij verder. Ook aan deze rit komt een eind en dan voelt hij ineens, dat ze hem op straat hebben gezet. Gadverdikke nog aan toe, vuile bende, drie cent hebben ze hem afgetroggeld. Doodvalle, kunnen jullie. Moet je die stakkers zien lachen. Rotmensen zijn het. Fanny? Fanny is er niet meer. En met hem is het niet veel soeps, hij is bijna al z'n centjes kwijt en de dag, het lange feest moet nog beginnen. Godsgeklaag is het. Armoede is het, waarom heeft hij zich met het „stoeken" laten belazeren? Heeft Mathie hem belazerd? Theet niet, ook die heeft zijn knikkers verloren. Doodvallen, dat kunnen ze, een vuile bende is zo'n kermis, moet je die gekke kerels en meiden eens zien. Wat doen die slungels op een karresel? Een karresel is voor kinderen en niet voor grote slampampers. Hij vindt er geen biet aan, hij smeert 'm, maar lust toch nog wel 'n lekker stukje zoetigheid. Het leven is rot, het leven is stakkerig, het leven is geen cent waard. Daar heb je gadverdikke die „schoukel" ook nog. Schommelen is heerlijk, maar ook al weer voor grote jongens. Daar is het hoofd van jut. Moet je die gekke jongens zien. Waar is Bernard en waar is Johan? Hij ziet geen mens. Langzaamaan wordt het tijd om te eten. Crisje zei, tegen één uur moeten ze thuis zijn. Voorzichtig sloft hij de Grintweg op, het gekrijs van daarginds kan hij hier horen, de bellen rinkelen hem in de oren, maar ook die kunnen doodvallen...... de „droedels" krijgen. Was Gerrit Noesthede en Jan Maandag nu maar hier. Maar die mannen, als je ze nodig hebt, zie je ze niet. Daar is Bernard.

„Hèt giij nog wat, Bennad?”
„Jao, van eiges, de dag is nog lang. Ik hèt nog vijf cent”.
„Ik hèt niks meer, Bennad, maor wat heb ik lol gehad”.
Bernard ziet aan zijn snuit, dat hij van binnen belkt, maar dan moet hij maar niet alles ineens opmaken. Johan? Johan heeft alles nog. Dacht hij het niet?
„Wì giij gin murmel van mie'n koo-pe, Johan?”
„Murmels? Wie wil der now op kermis murmels hebbe”.
„Stik dan maor, Johan”.
„Hèt giij veur ow eiges niks?”
Het eten smaakt niet vandaag, ook al heeft Crisje lekkere, vette kippensoep gemaakt. Ze zijn er allemaal gek op, maar vandaag smaakt hem niks. Even later zijn Bernard en Johan al weer foetsie. Hij niet, voor hem is de lol er dik af. Van Crisje geen cent meer. Morgen komt er weer een dag. Wat nu? Daar staat hij thans tussen de deurpost te hangen en hij weet het niet meer. Maar tante Trui is er nog. Nu moet hij alles proberen, hij zal haar het hart uit de ribben kijken. Crisje heeft het al gezien.
„Wat hèt giij 'n lang gezich, en dat op kermis?”
Dat is het teken, het ogenblik voelt hij, om voor zichzelf én Crisje de schuld te doen oplossen. Maar dan hoort hij:
„Wat wí giij zegge? Ik zit biij ow in de schuld?”
„Maor was dat dan gin eerlike pof, moe'der?”
Mijn hemel, Crisje moet nu toch hartelijk lachen. Wat een uitgerekende boef is het toch. Hij krijgt nog:
„Pas maor op, of ik zal 't is aan ow vader zegge. Dèn zal ow. Dèn wil van poffe niks wette”.
Hij smeert 'm maar gauw, maar voelt, hij heeft zich vuil verrekend. Dan maar even naar tante Trui.
„Mot giij nie't naor de kermis, Jeus?”
„Buk al gewéés, tante Trui”.
„Daor is heel wat te belééve, wâ?”
„Jao, tante Trui”.
„Mô-je dan nie't weerum, Jeus?”
„Ik bun mie'n geld kwiet, tante Trui, ik hèt niks meer”.
Dat is toch duidelijk genoeg, zou je zo zeggen, maar tante Trui

is doof en ongevoelig, zij begrijpt hem niet. En hij, stommerik, dat hij is, zegt nog:
„Die zun now mie'n geld aan 't verzoepe, tante Trui". Het is er uit, maar hij kan zichzelf wel voor z'n kop timmeren, nu maakt hij het volkomen voor zichzelf kapot. En daar heb je het al:
„Das waor, Jeus. Die verzoe'pe 't toch maor".
Gadverdamme toch! Met dat „wief" denkt hij, kun je nooit eens fatsoenlijk praten. Natuurlijk geen centje. Verrekke kan ze. Wat zou Bennad willen? Bernard zei, die krijg ik nog wel te pakke. Maar wat wil hij tante Trui nu doen? Niks. Hij zegt het zelf, wat moet hij beginnen? Dan maar weer terug naar Crisje.
„Heij niks veur mie'n te doe'n moe'der?"
„Jao, giij kunt 'n emmer water hale".
„Van eiges, moe'der".
„Maor aiij maor wèt, van mie'n kump ter gin cent vandaag".
Hij haalt 'n emmer water, verliest meer dan hij thuis brengt, het leven is vuil, uitgerekend is het, het is geen leven, kon hij zichzelf maar verkopen. Was Chang maar hier. Hij mocht hem hebben voor een dubbeltje. Néé, dat is te weinig, veertig cent. Maar Chang zit in Italië. En hij stikt van binnen. Crisje voelt zeer zeker wat hij beleeft, wat er onder dat hartje zit, maar meer kan er niet af, zorgen zat en morgen en overmorgen is het ook nog kermis. Hij legt zich neer op het bankje voor het huis, onder de vliereboom. Hij kan, zo op z'n rug lekker naar de hemel kijken, maar ook dat is nu niks. Jeus weet niet, dat er thans een machtig wonder gaat gebeuren. Hij kijkt, ziet regelrecht in de hemel, hij beleeft dat wonderbaarlijke blauw, die wolken ook en denkt, spelen daar is niks, centjes is vandaag alles. Maar wat is dat? Hij ziet een zilverwit koord uit de hemel vallen en dat koord zet zich vast in zijn hoofd. Nu zit het er al in, midden in zijn kop. En dan ziet hij, dat het koord het tuintje uitloopt, de Grintweg op. Hij het achterna. Nu gaat het de Zwartkolschenweg af, dwars door de bossen heen, in de richting van de Hunzeleberg. Hij rent het koord achterna en dit koord, dat uit een hemel viel wijst hem de weg. Maar waar gaat dit naar toe? Dicht in de buurt van de Hunzeleberg slaat het koord links af. Mijn God,

mijn hemel, hoe bestaat het, daar ligt zo maar geld in het bos. Hij telt het, hij heeft nù van alles verstand. Veertien gulden en zestien cent is het. Hij wil het geld oprapen, maar vliegt er met zijn handen doorheen. Dat is waar ook, hiervoor heeft hij zijn lichaam nodig dat daarginds in het tuintje ligt te slapen. En dan kan hij het geld oprapen. Jeus terug, in 'n flits is hij er, kruipt in zijn organisme en nu terug naar de Hunzeleberg. Maar nu gaat dat niet zo vlug. Hij kan nu niet vliegen, het lichaam moet rennen en hard ook, veronderstel nu toch eens, dat er andere mensen komen en die het geld vinden. Hij rent zich 'n ongeluk, anderhalf uur lopen is het. Bezweet en hijgend komt hij op de plek aan en jawel, het geld ligt er nog. Nu hij het opraapt, verschijnt de Lange. Hij kijkt de Lange in de ogen en hoort:
„Dat zun cente, Jeus".
„Jao, van eiges, hèt giij aan mie'n gedach?"
„Van eiges, Jeus. Dach giij dan da'k ow lie't versukkele?"
„Verrek nog aan toe, das nog is vriendschap. Dat mok zegge".
„Now mot giij is goe'd luustere, Jeus. Dit zun veertien gulde en zestie'n cent, wâ?"
„Jao, dat wèt ik".
„Now mag giij veur ow eiges één kwatje holde veur de kermis. En nog één kwatje om veur moe'der 'n koe'k te koope. Giij wèt wel, zoo een met die lekkere suuker der op. En de res mô--je aan moe'der gééve".
Giij wod wel bedank, mien God, wat bún ik ow dankbaar. En dat za'k ook nooit vergééte. Giij wis dat hie'r geld leij?"
„Van eiges, Jeus, andes ha'k ow toch nie't kunne helpe?"
„Maor hoe wis giij dat dan? Zit giij dan altied in de bosse?"
„Van eiges".
„En wèt giij hie'r dan de weg?"
„Jao, ook dat. Stéék now de cente, dubbetjes, kwatjes, guldes en riksdaaldes maor in de tes".
Jeus heeft het geld te pakken. Hij denkt en vraagt dan nog:
„Ma'k van die zestie'n cent ter nog 'n paar hebbe?"
Hij kijkt de Lange in de ogen en hij voelt al, het is goed.
„Jao, maor nie't al dat kleine geld, Jeus. Laote wiij zegge, zeuve

cent en now kû giij kermis holde, wâ?"
„Ik kan jao wel uut mie'n vel springe van geluk, aiij dat maor wilt geleuve".
„Dat geleuf ik ook, Jeus. En now naor ow moe'der toe".
„Jao, ik bun al weg".
Het geld rammelt in zijn zak, huppelend en springend gaat hij naar Crisje. Hij stikt bijna van geluk. En dan staat hij voor zijn moeder en zegt:
„Moe'der, moe'der, ik hèt geld gevonde".
„Wat hèt giij?"
„Geld gevonde, moe'der".
„Waor dan?"
„In het bos, moe'der".
„Giij hèt in het bos geld gevonde? Ik dach, dat giij daor leiij te slaope".
„Jao, maor toen bun ik weggeloope, moe'der".
Crisje kan er niet bij. Dat is natuurlijk weer iets bijzonders. Hij heeft het toch niet hier of daar gestolen? Néé, Jeus steelt niet. Maar vreemd is het. Dat geld moet naar Bolder de Veldwachter. Arme mensen hebben dat geld natuurlijk verloren. Van eiges, naar Bolder toe. Crisje wil geen gevonden geld. Maar het is gek. Wat doet zo'n jongen in het bos? Ze dacht waarachtig, dat hij daar sliep. En nu dit weer. Van Crisje krijgt hij er nog drie centen bij. Hem kan niets meer gebeuren en dat moeder straks een fijne koek krijgt, zegt hij lekker niet, maar dat hij hierdoor de boel op stelten zet voelt hij ook niet. Hij denkt daar niet aan en is uit haar ogen verdwenen. Nu opletten voor Bernard want die wil dan natuurlijk weten hoe hij aan dat geld is gekomen. Jeus stroopt met Fanny de kermis af. Fanny krijgt eerst zijn verdiende worst, maar dit krijgt de hond niet te horen, veronderstel eens, dat die zich verblaft en dat moet niet. Nu even kijken. Zo'n rolmops is lekker. Néé, eerst zo'n fijn stuk noga. Het is lang geleden, dat hij noga heeft geproefd. Dat is lekker en nu maar weer rondfladderen. Weer staat hij voor de carrousel. Met Fanny zit hij nu in een heerlijk bootje, het roeien gaat vanzelf. Driemaal achter elkaar laten ze zich over de sloot trekken, dat

een machtig groot meer wordt en dat kriebelt je van binnen. Fanny krijgt hierna een vette bokking, hij neemt voor zichzelf een heerlijk palinkje, het vet drijft van zijn snuit, intussen kijkt hij uit of Bernard er niet is. Néé, die is er niet en nu verder. Wat zou je denken, Fanny, van zo'n stuk harde taai-taai? Fanny eet het lekker op, hij vindt het niet zó, er is nog van alles wat. Nu zo'n stuk noga aan 'n stok, daar sabbelt hij nu op en bekijkt het kermisgedoe thans met andere ogen. Het leven is weer wondervol, machtig is het leven en wat zijn de mensen toch gelukkig. Ook hij en Fanny zijn gelukkig en Onze Lieve Heer kan hij vandaag wel duizendmaal bedanken. Thans is het grote ogenblik gekomen om voor moeder zo'n koek te kopen.
„Jao, pak um maor in".
En nu naar moe'der. Daar zul je eens een gezicht zien, Fanny. Dat hij hierdoor in de narigheid komt, voelt hij niet. Maar de Lange wil hem juist in de narigheid zetten, tot aan zijn hals moet hij er onder door. Zij stuiven het huis binnen. Gerrit Noesthede en vader zijn er ook. Hemelsgelukkig legt hij de koek op tafel en zegt:
„Hie'r moe'der, dat is veur ow eiges". En tegelijk zijn de poppen aan het dansen. Crisje slaat bijna van haar stoel af.
„'n Koe'k veur mie'n zeg giij? Hoe kom'p giij aan die cente. Hèt giij van dat geld achter geholde, Jeus?"
De Lange en Gerrit kijken en begrijpen het. Crisje jammert:
„Das arg, Jeus. Das arger as de fiet. Mien God wat is dat arg. Dat ha'k nie't van ow gedacht. Giij hèt mie'n belazerd. Waor of nie't".
Ze weten wat de fijt voor Crisje is geweest, maar dit is erger. Veel erger is het en hij kan er met zijn hoofd niet bij.
„Ik moch één kwatje holde, moe'der en daor mos ik veur ow 'n koe'k veur koope".
„Van wie moch giij 'n koe'k koope?", vraagt de Lange streng. Thans kan hij de Lange vertellen wie zijn „Lange" is, maar daar begrijpt z'n vader niks van. Het is om gek te worden. Hij zit er tot aan zijn hals onder, een bende narigheid heeft zijn Lange hem bezorgd. Dat is jammer, dat is verschrikkelijk. Jeus ziet niet,

dat zijn Lange er is en dat hij dit wonderbaarlijke gebeuren volgt en juist wil weten, hoe zijn naamgenoot op dit alles en met hem Gerritje Noesthede reageren. Dat Crisje het geld naar Bolder zou brengen, wist de Lange, hij kent Crisje. Maar wat nu? Dit wordt nog een drama. De Lange vraagt hem:

„Vertel mie'n is, waor giij dat geld vandaan hèt".

„Ik lei te slaope, vader, veur 't huus".

„Is dat zo, Cris?"

„Jao, Hendrik, dèn was daor in slaop gevalle".

„En wat toen?"

„Toen zag ik...... zag ik, vader, 'n lang touw uut de hemel valle en bu'k achternao geloope en dat lie'p 't bos in, vader".

„En toen hèt giij dat geld gevonde?"

„Jao, vader".

„Giij wèt zeker, dat giij dat geld nie't gejat hèt hie'r of urges andes?"

„Van eiges nie't vader, ik zal toch nie't stéêle, vader".

Dat wordt, voelt de Lange, een ingewikkeld probleem. Gerrit, ik neem je fiets even en ben zo terug.

„Giij wèt de plek nog waor dat geld hèt geleege?"

„Jao, vader, vlak bij de Hunzelebarg".

„Wat zeg giij?"

„Biij de Hunzelebarg, Vader, hèk 't gevonde".

„Maor dat is jao anderhalf uur loope".

„Jao, vader, maor daor leij 't".

Jeus zit bij de Lange voor op de fiets en nu heeft hij zijn vader te zeggen, waarheen.

„Links af, vader".

Een tijd lang links af en nu: „Rechts af, vader, en now naor de Hunzelebarg".

Een tijdje later: Rechts af, vader en deze weg af en dan weer links en dan motte wiij nog efkes um dat bos hèn en dan zun wiij der zoo".

De Lange weet het niet, hij kan niet denken, hij kan alleen maar Jeus volgen, want dit is een mirakel. Jammer, dat Crisje dat geld naar Bolder heeft gebracht, hij en Crisje hadden nu eens lekker

kermis kunnen vieren, maar hij kent zijn Crisje. Dat is verkeken. En nu zijn zij bijna bij de plek waar het geld lag. Jawel, de Lange ziet, daar hebben guldens en rijksdaalders gelegen. Waarachtig, je zou je doodschrikken. En toch? Inderdaad, Jeus heeft geld in het bos gevonden. Hij hoeft hem nu niet meer naar dat koord te vragen, daar begrijpt de Lange toch niks van en dan hoef je ook niet langer aan deze dingen te denken.
„'t Is gek, Cris, maor hij hèt 't in 't bos gevonde".
Nu piekeren. Het duurt even. Gerrit weet al iets anders. Crisje hoort:
„As ik mie'n hesses laot warke, Cris, dan ééte wiij vandaag jao engelekoe'k, want daor hèt 't toch met te make. Waor of nie't Hendrik. En engelekoe'k krie'ge wiij nie't elke dag. Veruut, Hendrik, daor mot op gedronke worre, slof efkes, haal veur ons eiges drie meutjes".
De Lange is al weg. Gerrit en de Lange verhaspelen hun denken door 'n brandewijntje. Crisje beleeft het wonder voor zichzelf. Maar dat geld moet naar die arme mensen terug. De Lange en Gerrit maken er lol van. Deze dag is een apparte in hun leven en dat op kermis. Zij maken er ook maar een kermis van. Géén spatje van het wonder blijft er over. En Jeus denkt, dat moet je zelf weten, ik ga kermis vieren. Hij kan het geluk niet op, ook van Gerrit krijgt hij een gros. Nu mogen ze hem nog meer vertellen. Maar er is iets. Crisje zegt:
„Giij hèt niks veur ow eiges geholde, Jeus?"
„Néé, moe'der".
Hij kijkt Crisje midden in haar gezicht. Crisje kijkt terug. Hij zal zich wel in acht nemen om moeder nu te laten voelen, dat hij geld zat in zijn zak heeft, daar krijgt ze niets van te weten. Maar dan komt er nog:
„Jao, want giij begrie'p dat wel, Jeus, andes is dat toch jatte".
„Wat zèg giij, moe'der?"
„Begriep giij dat dan nie't, Jeus? Da's toch stéële?"
„Jao, moe'der, ik begrie'p ow al".
Gauw maken dat hij weg komt. Maar gek is het. Is hij nu toch een jatter? Op de kermis is hij al die zware gedachten vergeten.

Met een andere jongen zit hij lekker in zo'n luchtschommel. Wanneer het avond wordt, moet hij huistoe, maar voor morgen en overmorgen heeft hij nog geld zat. In de bedstede begint hij te denken. Crisje dekt hem toe. Ze kust hem. Hij vraagt nu:
„Moe'der, ma'k ow wat vraoge?"
„Van eiges, wat is ter?"
„Kunne „engele" stéële?"
„Waarachtig nie't, Engele zun heilig, Jeus. Engele stéële nooit".
„O, dan wèt ik het, moe'der".
„Wat wèt giij?"
„Niks, moe'der".
Ja, Crisje, dat moest je nu eens weten. Hij is er! Wat men hem geschonken heeft, kwam regelrecht uit de hemel. En nu mogen ze hem uitschelden voor jatter, dan jat zijn engel ook en je zegt zelf, engelen zun heilig, engelen jatten niet. Wat 'n kermis is dit? Mijn hemel, Crisje, héél de wereld zal het eens weten en daar zullen wij voor zorgen. Hij krijgt nog van Crisje, doch dan vallen z'n ogen dicht:
„Ik bun trots op ow, aiij dat maor wèt......" en ziet ze, haar Jeus is onder de pannen, hij slaapt lekker. Maar een wonder van een kind heeft ze van Onze Lieve Heer gekregen.
Toch hebben ze hem lelijk te pakken gehad, is de eerste gedachte in de morgen als hij ontwaakt. Máár, hij heeft centjes. Alles bij elkaar genomen, heeft hij de winst in zijn eigen zak. En van avond gaat hij naar de Kinomatograaf. Ze geven daar een voorstelling van een uur lang voor vijftien cent, toneel of zo iets, dat kan er nog best af. Een grote stoommachien staat daar te puffen en daar wil hij alles van weten. Nu moet hij een smoesje verzinnen, want dat wordt laat. Is dat ding vanmiddag open? Eerst kijken. Ja, waarachtig, hij naar de kinomatograaf. Barstend van binnen, scheel van het geflikker, maar overgelukkig, dat niemand hem gezien heeft, klautert hij de bedstee in en droomt, vliegt de ruimte in, gaat wel twintig keer diezelfde weg terug naar de centjes en praat uren lang tot zijn Lange.
„Giij laot mie'n nooit in de steek, wâ?"
„Van eiges nie't, Jeus".

„Giij kunt ook op mie'n réékene".
„Dat wèt ik, Jeus".
„En ik bun gin jatter, wâ?"
„Néé, van eiges nie't, dan was ik 't ook".
„Dan magge ze mie'n nog meer vertelle".
Engelen stelen niet! Maar het machtige gebeuren gaat voor de Lange de doofpot in. Heb je dan nooit eens het gevoel, Lange, dat Jeus bovennatuurlijke verschijnselen krijgt te beleven? Je zegt het, maar het dringt niet tot je door. Tóch had dit gans deze wereld moeten veranderen, maar zo als jij voelt en denkt, doet deze grote wereld ook, Lange. Maar de „droedels" van Onze Lieve Heer. Toch heeft de Lange van Onze Lieve Heer je lekker aan het wonder vastgelegd. Jij fietste het zelfs achterna, dat is gebeurd. En dát, Lange, is ééns het bewijs voor deze mensheid. Denk nu eens even aan de feiten, Lange. Jeus ligt daar op z'n rug en kijkt naar de hemel. Vanuit de hemel komt er een koordje en dat stomme ding kan denken en weet precies waar de centjes liggen, ver in het bos en van huis weg. Zegt het je niks, Lange? Is dat niet om er dag en nacht over te denken? Zou je dat niet aan elkeen willen vertellen? En dacht je, Lange, dat de mensen het niet zouden willen weten? Natuurlijk, er zullen er veel zijn die lachen zoals jij dat doet, maar er zullen er ook zijn, die denken, dat is een wonder! En dacht je, Lange, dat dergelijke dingen voor niks gebeuren? Jij en Crisje weten het en dat is voldoende. Ook Gerrit Noesthede zal het nooit vergeten, maar waar het Onze Lieve Heer en „ZIJN" Lange om gaat: Je kunt het thans vergeten, Lange, weet echter, ééns krijgt de ganse mensheid dit te weten en duizenden mensen beseffen dan, dat er géén Magere Hein is!
Maar hoe vindt je zo'n Lange? Wat kan die man denken. En wat voor ogen heeft die toch in zijn hoofd gekregen van Onze Lieve Heer? Zegt dit alles je niets? Jij kreeg fonkelende ogen, maar jij kijkt er niet door, jij bent en blijft hadstikke blind! Crisje weet het, voor haar is het een machtig wonder en dat blijft het! Straks kun je dit alles door je leven onderschrijven, Lange. En dat is meteen het zegel van Onze Lieve Heer. Wij zien en spre-

ken elkaar nog. Weet echter, je staat voor een zee van geluk. Je kunt het zo grijpen, maar jij ziet het niet. Wordt toch eens wakker!
Eens sta je voor je levenszee, Lange. En ik hoop voor je, dat er voor jou dan zo'n zilverwit koord is om je naar het uiteindelijke te brengen. Ik denk, dat jij op eigen krachten je machtige levenszee zult moeten bevaren. Dan kun je roeien dat je gek wordt. Je zult ook schreeuwen dat je barst, maar dan is er niet één die jou zo'n snoertje toont, jij hebt het nooit gezocht en ook niet gewild. Crisje kan daar op rekenen, zij zal bij het einde van haar leven en soms nog ook in dit, haar menselijke bestaan, vele snoertjes ontvangen die haar dan de weg zullen wijzen èn haar de wijsheid schenken, hoe te moeten handelen. Jij staat er dan glad naast! En met jou de rest van deze wereld, de millioenen die hun eigen leven willen beleven waar zij het recht toe bezitten, maar Onze Lieve Heer heeft ook nog iets anders. En dát, Lange, krijg je alleen door dergelijke snoertjes te zien en te beleven en kun je je hoofd voor buigen. Lacht, lach gerust, jij bent een goeie kerel, maar van deze machtige openbaringen begrijp je nog niks, géén sikkepit!
Drie maanden later kreeg Crisje de centen van Bolder terug. Zeker, er kwamen mensen, zij hadden geld verloren, maar, ook Bolder was niet gek. Die konden maken dat ze weg kwamen. Nu hebben Jeus, Miets, Bernard en Gerrit, nieuwe zondagse bloesjes aan. Je moet die dingen zien stralen. Er straalt echt hemels licht uit. En Crisje hoef deze bloesjes nooit te wassen, ze worden nooit vuil. Ze zijn van Onze Lieve Heer. Voor de Lange bestaat er maar één ding: de jongens hebben mooie stemmen, hij maakt ze beslist klaar voor de „Bühne"! Of dat gebeuren zal, is weer heel iets anders. In elk geval, de Lange is er ook nog! Hij vecht dan tegen die andere „Lange" en tegen Onze Lieve Heer en we weten het al: de Lange verliest het.
Of heb je tóch andere gevoelens gekregen, Lange? Wij hopen het voor je. Maar dit was een pracht van 'n kermis! Zelfs de engelen zaten naast Jeus in de „Carrousel". In de hemelen was er echte menselijke pret. En Onze Lieve Heer zag, dat het goed

ging. Ook „HIJ" had schik, Lange!
In jouw kop zit de brandewijn en ook dat kan Onze Lieve Heer best begrijpen, nu nog 'n sprankje van het andere er bij en wij zijn er.
Maar dat moet je zelf weten! Niemand dwingt je!

MOE'DER, IK MOT JONGE HEBBE

Het is waar, tante Trui bezit de mooiste haan in de buurt. Het is er een die de toon aangeeft en 'n stem bezit, waar de Lange zelfs jaloers op is. Het is een kerel, sterk en bewust van zijn macht, als een koning zo stralend. De haan van tante Trui overschreeuwt al de andere in de buurt, zo'n kanjer is het. Elke morgen luistert Trui naar haar levend wekkertje en geen morgen vergist zij zich, zo nauwkeurig is het dier. Doch van morgen hoort ze niks, is er iets met de haan? Ze luistert, ook Gradus is wakker geworden en ze zijn niet gewekt, ze hebben zich lekker verslapen. Als Trui achter komt, ziet ze een drama.
„Gradus, Gradus toch, kom is gauw kie'ke".
Ze staan thans beiden naar de haan te kijken. Geen veertje heeft haar koning op zijn lijf, hij lijkt kaal geschoren. Van nacht was er een ploert, die de haan z'n koningsgewaad heeft gestolen en dat op deze manier, het is om gek te worden van woede. Een groot schandaal is het! Is het een wonder, dat Trui giftig is? Dat zij zichzelf de lippen kapot bijt? Dit is erg, bar is het. Des duivels is het. De haan zit daar en chaggerijnt. Het is bovendien ontzettend droevig. Het beest is uitgekleed, de fraaie stem gebroken en de koninklijke gestalte tot de bedelstaf gebracht. De haan loenst haar toe en zegt er niet een. Griezelig is het.
„Dat hèt dat kreng van Cris gedaon, Gradus".
Hoor je het, Crisje? Ze willen je Bernard iets op zijn dak schuiven. Zo ineens heeft Trui die gedachten gekregen, Bernard is het, hij is die ploert. De buurt staat op stelten, in een uur weet iedereen het. Het geeft een heidens gelach, maar wie heeft het gedaan? Een vuile streek is het, zeggen sommige mensen, anderen vinden het ongelooflijk belachelijk, maar toch iets, om uit je vel te springen. Geen vier minuten later staan Trui en Gradus voor Crisje. Weet jij niets, Cris? Bernard heeft het gedaan. Ik ga naar de marechaussee, schreeuwt Trui. Weet Johan niets? Waar is Bernard? Bernard moet komen. Maar het kind kijkt Trui in de ogen en heeft er niets mee te maken, kijk zelf Trui. Als Bernard het had gedaan dan zou je toch veronderstellen, dat hij zich

zou verraden, waar of niet, Trui? Zeg het nu zelf, Gradus. Maar wie denkt er nu direct aan de Massesée? Néé, de jongens weten van niks. Crisje vraagt Bernard:
„Hèt giij der werkelik niks met te make, Bennad?"
„Hoe zol ik now de haan zie'n veere uut kunne trekke, moe'der? Ik hèt lekker geslaope".
„Is dat waor, Johan?"
„Jao, moe'der, dèn is gin minuut uut zie'n bed gewéés, moe'der. Dat had ik toch wel motte zie'n, waor of nie't".
Bernard staat er met zijn neus bij en hij denkt, Johan krijgt van mij nog eens iets lekkers. Maar Bernard heeft er niets mee te maken, Jeus, niks!
„As ik wèt, Cris, dat Bennad 't hèt gedaon, lao'k um opsluute. En giij kun ter op réékene ook, aiij dat maor wilt begrie'pe".
„Das nog al glad, Trui. Het is jao verschrikkelik. Das jao 'n belhamelstreek. Zo wat is nie't goe'd te praote, Trui, van eiges nie't. 't Is jao 'n schande. Ik heb in mie'n lééve nog nooit zoo wat gezie'n, Trui, aiij dat maor wèt".
Toevallig is Gerrit Noesthede er ook, hij heeft muziek nodig van de Lange. Hij kijkt naar de haan, Gerrit lacht, een prachtstreek is het.
„Mô-je toch is kie'ke, Gerrit, is dat gin schande? Zoo'n mooie haan was het. Ik zol der van kunne schreië".
Gerrit kijkt goed, het dier ziet er armzalig uit. Ook hij heeft iets te zeggen:
„Dèn lup waarachtig in zie'n bloote kont, Trui. Ze hebbe dèn zie'n zondagsche pak uutgetrokke". Trui stuift op en foetert tegen Gerrit:
„Wí giij der nog gekheid met make, Gerrit?"
„Dat zak wel uut mie'n kop laote, Trui, 't is me nog al wat, maor ik mag toch wel wat zegge?"
Trui vindt, dat het een moordproces is. Gerrit verdwijnt.
„Wèt Hendrik 't ook, Cris?"
„Néé, Gerrit, dèn was al weg, maor dèn heurt 't van aoved wel en dan zun te poppe aan 't danse".
„Veur wat, Cris?"

„Das nog al glad, maor ik wèt 't jao ook nie't".
„Dach giij dan dat een van de jonges 't hèt gedaon, Cris?"
„Ik wèt 't nie't, Gerrit. Trui denkt, dat Bennad 't hèt gedaon, maor Johan zeid, dat Bennad de ganse nach hèt geslaope, dèn is zie'n bed nie't uut gewéés, Gerrit".
„Now, wat hèt giij dan te klage, Cris?"
„Maor wat mot zoo'n gauwdief dan biij Trui zuuke, Gerrit?"
„Kie'k is hie'r, Cris, daor zun minsche op de wééreld die lol hebbe in zukke dinge. Ik geleuf nie't dat Bennad 't hèt gedaon".
En dat flikken ze Trui midden in haar slaap. Zij denkt beslist, dat Bernard het heeft gedaan. En Jeus gelooft het ook. Zei Bernard niet, dat hij haar nog wel te pakken kreeg? Dit is onmenselijk, dit is durf, dit is pure lef. Maar Gerrit Noesthede lacht zich een aap. Crisje ziet het en zegt verwijtend:
„Wí giij zukke luuzestreeke nog goe'd praote, Gerrit? Mô-je daor nog um lache ook?"
Doch Gerrit antwoord met pretoogjes: „As ik wèt, Cris, wie dat gedaon hèt, dèn krig van mie'n nog een mark ook".
Daar is Bernard. „Hèt giij der weet van, Bennad?"
Bernard kijkt Gerrit in de ogen en zegt: „Néé, ik heb er niets mee te maken. Gerrit probeert:
„As giij dat gedaon hèt, Bennad, krie'g giij van mie'n 'n mark".
„Ik hèt ter niks met te make, Gerrit".
Gerrit gelooft Bernard niet. En toch, je vraagt je zelf af, is een kind in staat om zo'n haan te plukken en dan levend? Je hebt daar krachten voor nodig. En zo'n haan vindt dat toch zo maar niet goed. Heeft Trui dan geen schreeuwen gehoord? Gerrit terug naar Trui. Die zegt néé, zij heeft niets gehoord en dat is het ergste van alles, ze kunnen je in slaap wel vermoorden en je hoort en ziet niks. Is Bernard daartoe in staat? Dat kan toch niet. Dat is mannenwerk, Trui. Hier heb je kracht voor nodig. Ik zal je dat bewijzen. Waar Gradus en Trui bij staan, neemt Gerrit een kip in zijn handen. Het dier schreeuwt moord en brand. Crisje denkt, dat er weer een geplukt wordt. Ook Jeus en Johan komen al aanvliegen om het te zien.
„Now, Trui? Kan dat 'n kind as Bennad is veur mekaar krie'ge?

Ik kan dèn nog nie't de strot dich knie'pe zonder dat dèn schreeuwt. En dit is nog maor 'n tuut, Trui, dèn haan van ow is heel wat meer mans".
Gradus zegt, néé, Trui, Bennad heeft het niet gedaan. Maar Trui houdt vol, Bennad is het. Bennad is de bandiet.
„Wèt giij 't nie't, Jeus?", vraagt Trui.
„Néé, tante Trui, hoe zol ik dat wette".
„Het Bennad ow dan niks gezeid?"
„Wat zol Bennad mie'n te zegge hebbe. Maor dat is gadverdikke nog aan toe wat. Werkelik, das jammer, tante Trui, 't was zoo'n mooie haan".
Jeus weg, hij moet Bernard hebben. Daar is zijn broertje.
„Wík ow is wat zegge, Bennad?"
„Ik wil van ow niks wette".
„Maor ik zeg ow, das verdikke nog aan toe geveurlijk wark. Daor zú giij nog is wat van heure. Giij hèt dèn jao zie'n ganse boks uutgetrokke. Verdikke nog aan toe, Bennad, wat veur 'n lef hèt giij toch".
„Wí giij ow smoel wel is holde, andes slao'k um dich".
„Giij hèt 'm gin hemd aan gelaote, Bennad", pest Jeus, „maor ik mot ter eiges jao um lache. Hoe hèt giij um dat gelapt. Gerrit Noesthede kan der nie't biij en Oome Gradus zeid ook, dat kú giij nie't gedaon hebben, daor is mannekrach veur neudig. Bennad".
„Hold giij ow smoel dich, andes slao'k um dich, aiij dat maor wèt".
„Mot giij dan nie't efkes gaon kie'ke?"
„Néé, ik hèt wel wat andes te doe'n. Ik mot derrek naor school toe".
„Ik bun toch nie't bang veur ow, Bennad".
Bernard verwondert zich niets, dat ze hem verdenken, maar hij is zo rustig en zeker van zichzelf, dat zelfs Jeus begint te twijfelen, of hij het wel heeft gedaan. Wanneer Bernard uit school komt beginnen ze opnieuw en even later, ziet Crisje, vechten ze en vliegen elkaar in de haren.
„Kom maor is met mie'n. Breng jao deze boel efkes naor Wil-

lemse".
Jeus en Bernard vertrekken om bij Willemse meel te brengen. Daar wordt een lekker brood van gebakken en dat lusten de jongens. Onderweg heef Jeus hem alweer te pakken en Bernard heeft de grootste lol, wie zal hem iets doen? Bernard fluit er lustig op los en tante Trui kan hem nog meer vertellen. Dan komen ze bij Willemse de bakker. Jeus ziet, dat ze de stier van Willemse naar buiten halen en dat er ook een koe is.
„Wat is dat, Bennad?"
„Das nog al glad, Hans mot dekke".
„Wat is dekke, Bennad?"
„Mô-je eiges maor kie'ke".
Hans de stier, dat gebeurt daar zomaar in dat hoekje, moet een koe dekken. Groten en kleinen staan er bij te kijken en dat is doodgewoon. Geen mens heeft er iets van te zeggen, niemand denkt er iets bij, maar voor kinderen is het iets geweldigs. Ook Jeus kijgt zich de ogen uit. Is dat wat? De haan van tante Trui is al vergeten.
„Wat dut dèn, Bennad?"
„Dèn dut niks as springe".
„Is dat springe?"
Jeus kijkt, maar onder dit kijken gebeurt er iets. Hij ziet de koe van binnen. Hij ziet, dat daar van binnen iets wonderbaarlijks gebeuren gaat. In de koe ziet hij een groot ei en dat ei gaat voor hem open. En nu Hans dekt, ziet hij, dat dit ei alles opvangt en weer dicht gaat. In dat ei ziet hij het volgende gebeuren en dat geeft hem te denken. Het ei zet uit, het wordt groter en groter, hij ziet dat het een kalf wordt! Zuchtend volgt hij dit machtige proces in de koe; van hetgeen Hans doet, ziet hij niets. Nu komt er iets anders in de koe. Daar is het kalf al. Hoe is het mogelijk. Bernard hoort hem zeggen:
„Mien God, wat is dat mooi".
Há, denkt Bernard, nu heb ik je te pakken. Die heeft dezelfde rotgedachten als ik en al de andere kinderen. Hij reageert al:
„Zoo, now wèt ik, wat veur 'n rotzak giij bunt. Vind giij dat mooi wat Hans dut?"

„Dat nie't, Bennad, maor dat andere is het, maor daor hèt giij toch gin verstand van", geeft hij terug en smeert 'm meteen. Hier moet hij over nadenken. Een machtig wonder is het. Hij heeft het kalf in de koe zien groeien en toen is het kalf geboren. Hebben de mensen dat ook gezien? Néé, maar de grote mensen weten hoe dat zal gebeuren, ze weten er alles van, Jeus, maar zij hebben dit van binnen nimmer mogen volgen. Een kwartier later ligt hij met Fanny in het bos om over hetgeen hij heeft gezien na te denken. Mijn hemel, wat voor een wonder is dat. En daaraan moet hij nu werken, hij moet te weten zien te komen wat dat alles te betekenen heeft. Denkt Bernard ook? Néé, anders, dat weet hij reeds. Bennad denkt, dat hij het werk van Hans mooi vindt, maar dat is het niet. Wat heeft die Hans daar gedaan? Hij is geslagen van binnen. Het woelt in zijn kop, hij barst bijna van al zijn gedachten. Hij ziet nog hoe Hans z'n grote kop tegen de koe drukte en toen is het begonnen. Wat wil dit alles zeggen? Is het niet machtig, Crisje? Door Hans, dat wordt hem duidelijk, is er een kalf geboren. Door Hans kreeg de koe een jong. Ook hij wil jongen hebben. Er is een groot gat in zijn ziel geslagen, Crisje. Nu moet hij denken om dit ontzaglijke gat te dichten en wie zal hem daarbij helpen? Indien hij dit niet voor elkaar krijgt dan krijgt hij nooit geen rust meer.

Fanny moet hem helpen. Jeus staat voor het machtigste probleem, door Onze Lieve Heer geschapen, waardoor de mensen zoveel macht bezitten en het toch niet beseffen. Hij staat voor het Universum van Onze Lieve Heer en dat wil hij beleven en het voor zichzelf uitvechten, maar wellicht kan ook moeder hem helpen. Hierin, voelt hij, ligt alles! En dat zij hem helpen kan, voelt hij reeds. En dat hij dit uiteenrafelen zal, dat komt ook, want zijn leven staat open voor het leven. De eerste dagen gaan voorbij met te verkennen. Crisje merkt al, dat hij weer iets heeft. Maar wat is het nu weer? Lang zal zij niet op het antwoord behoeven te wachten en dan begint hij met haar vragen te stellen. Zij ziet hem terug bij het kippenhok, de handen onder zijn hoofd gesteund, denkende, geen mens kan hem storen. Als dat leven zo neerzit, denkt Crisje, dan komt er weer iets.

„Wat bù giij weer aan 't doe'n, Jeus?", vraagt ze nieuwsgierig.
„Ik mot denke, moe'der".
„Zoo, mot giij denke".
„Jao, moe'der".
„Waor mot giij aan denke, Jeus?"
„Moe'der, ik mot jonge hebbe".
„Wat mot giij hebbe?"
„Kui dat dan nie't begrie'pe, moe'der?"
Crisje schrikt al. Daar moet ze even over denken. Waar is hij nu weer mee bezig? Even later krijgt hij:
„Wiij wel is make dat giij hie'r weg komp?"
„Ma'k dan nie't naor de tuute kie'ke, moe'der?"
„Gao't naor de hei spulle".
Dat is verdacht, denkt hij. Wellicht hebben de konijnen hem nog iets te vertellen, maar ook daar wordt hij weggejaagd. Moeder zit hem achter de veren, maar waarom eigenlijk? Mag hij dan niks? Dan maar naar Hosman. Gerrit, de oudste knecht mag hem graag en die zal hem wel helpen. Konijnen, varkens, kippen en de duiven zitten thans in zijn hoofd. En daar tussendoor lopen de mensen, maar die laat hij nog even met rust. Ook Fanny heeft hij niet eens in de gaten, maar ook dat komt nog. Konijnen en duiven krijgen allemaal jongen. Hoe worden die geboren? Net als bij Hans en de koe? Hij weet dat al. Als de dieren net als Hans doen dan komen er jongen. Maar dat is nog niet alles, er is veel meer wat hij moet weten.
„Dag, Gerrit?"
„Dag, Jeus. Komp giij weer is efkes naor mie'n kie'ke? Mô-je Anneke nie't hebbe?"
„Néé, ik wil now niks met Anneke te make hebbe".
„Is 't dan uut tusse ow en Anneke, Jeus?"
„Dat nie't, Gerrit, maor giij kunt toch de wieve nie't overal biij gebruuke, Gerrit?"
„Das waor, Jeus, van eiges, dat géét nie't".
Gerrit mag hem graag, want Jeus praat als een verstandig mens. Dat kind zal het nog ver brengen in de wereld, voelt Gerrit, verder dan hij. Dat kind heeft een goeie kop. Daar zijn de oudere

kinderen maar snotneuzen bij. Jeus moet even denken, een aanloopje nemen en dan hoort Gerrit:
„Gerrit, ma'k ow wat vraoge?"
„Van eiges, Jeus, wat wiij van mie'n wette".
„Gerrit, daor zun op deze wééreld kuui, wâ en daor zun kuui die gans wat andes hebbe te doe'n dan zich eiges zat te vréétc en melk te gééve".
Gerrit denkt, waar wil hij nu weer naar toe, maar hij voelt reeds welke kant hij uit wil. „Jao, Jeus, dat zun stie're!"
„Da's wa'k wil wètte, Gerrit. Hèt Hosman ook stie're, Gerrit?"
„Jao, maor dèn van ons is nog 'n jonge".
„Dèn mot straks arbeië, Gerrit, wâ?"
„Arbeië, zeg giij?" Gerrit snapt al waar hij is geweest en zegt:
„Was giij biij Willemse, Jeus?"
„Jao, Gerrit, ik hèt Hans zie'n arbeië".
En toen hèt giij zeker ow ooge uut de kop gekééke, wâ?"
„Jao, van eiges, maor ik zag gans wat andes, Gerrit. Hèt Hosman ook 'n peerd as Hans is".
„Wat zég giij?"
„Of Hosman 'n peerd hèt dèn as Hans mot arbeië?"
Ook dat nog. Gerrit heeft plotseling geen tijd meer, dat moet hij maar aan zijn vader vragen.
„Ik mot warke, Jeus, en mot derrek naor de wei, dat kú giij zeker wel begrie'pe".
„Dat kui de kat wies make", denkt Jeus, maar zegt berustend:
„Dan za'k maor is opstappe, Gerrit, ik kan ook mie'n tied wel andes gebruuke", waarvan Gerrit heeft begrepen, dat dit joch alles in zich opneemt en het later verwerkt ook.
„Kom, Fanny, wiij hebbe hie'r niks meer te zuuke, wiij kunne hie'r niks wies worre, heij dat ook in de gate gekreege, Fanny. Wiij gaon naor 't hof. Wiij motte eers leere, wat de grote minse ons nie't wille vertelle. Die doe'n net of ze niks wètte, maor ze wètte alles".
Zie zo, Gerrit, hij weet het. Ze liggen lekker achter in de tuin, heerlijk dicht bij elkaar en denken.
„Kom dichter biij mie'n, Fanny, dan kan'k nog bééter denke".

Hij trekt Fanny naar zich toe. De hond rolt onderste boven en plotseling ziet hij, wat Fanny eigenlik is. Het is alsof er een licht uit de hemel valt.
„Verdikke nog aan toe, Fanny, giij bunt as Hans is, dat hè'k nooit gewètte. Mot giij dan nie't zurge dat ter jonge veur ow op de wééreld komme? Bú giij alleen op deze weereld um te blaffe en ow zat te éete? Maor giij bunt krek 't eigeste as ik bun, wèt giij dat wel? Giij bunt as 'n kropper, Fanny".
Néé, dat is geen vergelijking, een kropper is heel iets anders. Máár, een kropper is als Hans is en als Fanny. Toch zo gek niet. Een kropper is als de haan van tante Trui en onze eigen haan.
„Kom, Fanny, wiij motte naor de tuute".
Fanny sloft achter hem aan, geen seconde kan hij even rusten, de baas gunt zich geen tijd voor een slaapje. Hans is groter dan Fanny en de kropper en toch?...... Maar daar is moeder.
„Moe'der ma'k ow wat vraoge?"
„Wat wí giij now weer van mie'n wètte?"
Hij denkt even, hij zal het zo duidelijk mogen zeggen: „Moe'der, as ter kindere komme", heeremetied, denkt Crisje, oei, daar heb je het al. Crisje sist tussen de lippen, maar ze krijgt er geen woord uit en is al weg. Zo gaat het nu altijd, denkt hij. Als je de mensen iets vraagt, hebben ze geen tijd of ze rennen weg. Nooit krijg je een fatsoenlijk antwoord. Maar daar is Bernard ook nog.
„Bennad, mag ik ow wat vraoge?"
„Van eiges, wat wì giij van mie'n wette". Bernard kijkt hem aan, als het maar niet over de haan van tante Trui is, daar wil hij niets mee te maken hebben.
„Bennad, wat was dat toch wat Hans daor deed, Bennad?"
„Wì giij dát wètte?"
„Jao, is dat dan zoo arg, Bennad?"
„Ik had nie't gedach, dat giij met die rotzake te make wilde hebbe. Maor now wèt ik 't, giij bunt 'n stiekemurd. Giij heb de eigeste rotte gedachte as ik".
„Verrek dan maor veur mie'n pad, Bennad".
„Zoo, is dat alles?"

Bernard volgt hem, dat gezemel over Onze Lieve Heer is weg. Dat moet nu maar eens ophouden, hij weet nu, Jeus heeft dezelfde rotte gedachten als alle andere kinderen en ook zijn wereld is rot. Bernard is dat nog niet vergeten. Maar Crisje is van streek. Waar is moeder? In de tuin. Dan kan hij moeder daar helpen en dan kunnen ze met elkaar lekker praten. Zo gek nog niet. Bernard is niets vergeten. De Lange heeft hem onder handen gehad. Zelf heeft hij Bernard in de ogen gekeken en ging later Trui vertellen, dat zij moest ophouden met haar gepraat over Bernard. Een kind kan zo'n haan niet plukken. Gradus gaf de Lange gelijk, maar Trui, hoe is het mogelijk, blijft volhouden, dat Bernard het heeft gedaan. De Lange heeft zich een beroerte gelachen. Hij gaf er alles voor om het te mogen weten, maar Bernard zegt néé; hij beeft niet, hij schrikt niet, hij stond waarachtig voor het gerecht, maar geen Lange kon hem peilen en vaststellen, dat hij de schuldige was. Zó liegen kun je niet, vooral niet voor de Lange. Néé, zei Crisje, Bennad heeft het niet gedaan. Maar wie dan? Wie wist zo precies waar de haan zat? Wie kende de allures van de haan? Geen mens. Wel Bennad, zegt tante Trui, die keek haar te veel naar de haan de laatste dagen. Maar já, Trui, wat wil je? Er kwamen geen massesée! Crisje vertrouwde Trui voor geen cent, maar ze heeft geen bewijzen. En Jeus loopt sinds dagen met zijn eigen problemen rond. Bernard doet alsof er nooit een haan van tante Trui heeft bestaan, het leven gaat verder, doch daarginds is Crisje.

„Moe'der, kan'k ow helpe?"

„Hie'r is er niks te helpe".

„Maor ik kan ow toch helpe um dat grei uut de grond te trekke, moe'der? En dan kunne wiij medeen lekker praote".

O, is het daarvoor, denkt Crisje, ze komt niet van hem los.

„Moe'der".

„Wat is ter?"

„Ik wil wette, moe'der, as giij met vader trouwt, wâ, of vader dan Hans is en giij de koe".

„Wat wì giij wette?"...... Jeus, Maria, Jozef, hellep mij! Hoe kom ik uit de ogen van dit kind. Hoort moeder hem niet? Dan

zal hij het nog eens vragen.
„Ik wil wette, moe'der, of gij as Hans van Willemse, néé, dat mein ik nie't moe'der. Ik wil wette, as Hans van Willemse springe mot, of giij dan de koe bunt, moe'der. Giij mot toch melk geeve moe'der. Néé, ik wil wette, of giij niks andes te doe'n hèt dan melk te gééve. Das alles, moe'der, meer wi'k nie't wette".
Wat ben ik begonnen, denkt Crisje. Ik had direct de benen moeten nemen. Die heeft nu bij Willemse iets gezien. Ze weet nu waar het om gaat. Hij wacht nu niet langer en vraagt al verder:
„Wèt giij 't moe'der? Mag ik dat wette, moe'der?"
Crisje denkt even en maakt er zich dan van af met een:
„Dat mot giij maor aan ow vader vraoge, Jeus".
Dat is jammer, Crisje. Jij weet net zo goed, dat hij met dergelijke vragen niet bij zijn vader kan komen, die slaat hem tegen de grond. En voor vader staat zijn ziel niet open. Nu sla je hem zelf tegen de vloer en raak je het kind kwijt. Wil je dat, Crisje? Hoeveel millioenen moeders hebben hun kinderen niet verloren, alleen, omdat zij niet weten hoe zij, als deze toestanden komen, hun kinderen moeten opvangen. En dit kind gaat toch verder, Crisje. Jeus móét het weten. Dit is een machtig probleem. En hoe heb jij deze problemen beleefd, Crisje? Denk je niet na? Dacht je, dat dit het beste was? Om weg te lopen en je los te maken van zijn leven? Enfin, je kunt niet alles weten, je kunt niet alles overzien, jij denkt, deze problemen zijn heilig, maar dat zijn ze voor hem ook. Jeus voelt het alweer en zegt zuchtend:
„Ik wèt 't al, moe'der. Das allemaol klets. Ik zal mie'n eiges wel helpe".
Je weet het toch, Crisje? Het allermooiste in je leven is het contact met je kind. Dat slinger je nu zelf van je leven weg. Dit is het schoonste ogenblik, Crisje; als je even doordenkt dan moet je toch voelen, dat een kind naar de schepping kijkt en dan vragen gaat stellen omtrent de dingen van Onze Lieve Heer. Dit is van zo'n grote betekenis! Immers, dag en nacht denken thans deze zieltjes. In hun slaap en op de dag, Crisje. Ze kunnen er niet meer door eten, dit gaat vóór alles! En dat is heel natuur-

lijk. Hierdoor leren ze spreken en denken, hierdoor leren ze jezelf en de Goddelijke ruimte kennen, hierdoor, Crisje, heb je je kind of je verliest het. En vergeet niet, jij houdt hem thans in zijn ontwikkeling tegen. Maak je maar niet ongerust, Crisje, millioenen in de stad volgen eenzelfde weg, maar het is een doodlopende weg en vanzelf hadstikke verkeerd, je voert Jeus thans naar Jan rap en zijn maat! Hij komt er, van eiges, want daar zullen wij voor zorgen, hij moet er komen, want het is voor hem heel iets anders dan voor duizenden andere kinderen, hij beleeft het ruimtelijke deel er van. Wat heeft hier nu, Maria, Jozef of Jezus mee te maken? Vindt je het zo onmenselijk, Crisje?
Crisje geeft hem nog: „Ik mot mie'n um ow vader bekummere", en dan staat hij weer alleen.
Hij denkt, bij Hakfoort hadden ze een beer en die beer was als Hans en die beer deed niet anders dan Hans heeft moeten doen en dat is bij de haan weer precies hetzelfde, ook al is dat iets anders. Maar die beer is nu dood, dat dier hebben ze geslacht. Jammer is het, maar hij moet verder.
Jeus heeft bewondering voor Bernard, maar deze kan hem nu niet helpen. Ook dat is jammer, hij voelt, Bernard weet er alles van. Johan ook, maar Johan begint te lachen en dan kan je hem niets meer vragen, die voelt de ernst niet van zijn problemen. Maar de haan van tante Trui is gebraden. Even ging de haan op de kachel, Trui heeft hem eerst versoept en daarna hebben ze lekker gesmuld. Is tante Trui nog kwaad? Ze moeten nog niet in haar omgeving komen, het hekje zit potdicht. Trui heeft het paradijs voor de jongens van Crisje gesloten. Bernard zegt, dat moet zij weten, ik heb daar toch niets te zoeken. Maar hij weet voor zichzelf, hij is er wonderwel doorgerold. Zelfs vader had niets in de gaten. Was dat nu zo'n kunst, denkt Bennad. Natuurlijk, hij had even moeite om de keel van de haan dicht te knijpen, zodat hij niet kon schreeuwen. Maar dacht je nu, Trui, dat Bernard gek is? Trui, dat is het mooiste van alles, heeft niet één veertje gevonden. Dat kreeg Trui eerst dagen later in de gaten. Niemand had er erg in, tot Gradus plotseling zei, waar zijn

toch de veren gebleven, Trui? Dat is waar ook, Gradus. Er zijn geen veren. Waar hebben ze dan de haan geplukt? Trui is geen helderziende. Jeus vond de veren achter in de tuin en meteen wist hij alles. Toen hij Bernard zei, dat hij wist, waar de haan was geplukt, zei deze dreigend:
„Aiij maor wèt da'k ow ook pluk, as giij der wat van zeg. Maor ik hèt ter niks met te make, niks!"
Bernard vergeet niet dat hij niet onder de plak moet zitten van Jeus, want dan heeft hij geen leven meer. Jeus weet het en hij weet het niet! Bernard is niet van plan zijn geheim aan hem te schenken, vroeg of laat eist Jeus van hem appels en peren en dan zit hij aan Jeus vast. Zo denkt Bernard er over en geen mens kan het hem bewijzen.
Crisje is gelukkig, dat Bernard het niet heeft gedaan. Voor haar is het de gemeenste streek die kinderen kunnen bedenken. Dan zullen de gauwdieven het wel hebben gedaan en ook Crisje gooide het ganse drama van zich af. Nu staat ze voor veel grotere drama's, waar Hendrik bij komen moet, maar de Lange zegt, laat Jeus dat zelf maar uitzoeken. Gelukkig ligt hij in de bedstee, hij kan z'n ouders nu niet meer volgen. Fout; Lange! Ook dat is weer verkeerd, Hendrik. Je bent nu net als Crisje, angstig voor de heilige waarheid. Is dat je kind opvoeden, Lange? Waar ben je dan eigenlijk voor? Waarvoor zijn de ouders op de wereld, Lange? Heb je niets anders te doen dan voor eten en drinken te zorgen? Is dat de weg effenen voor het kind? Jij slaat er op? Je maakt het niet alleen duizend maal erger dan het al is, maar sleept ook het kind nog van je leven weg. Je slaat er thans elk ontzag uit. Voor Jeus heb je niets meer te betekenen, niets! Je bent geen cent waard in de ogen van het kind, Lange. Maar ga je gang maar, hij zal er best komen. Maar hoe zou het zijn, als je eens een fijne wandeling met hem maakte en hem dan alles van het leven ging vertellen? Het allerheiligste wat er bestaat voor een vader en moeder, maar daarvan begrijpen jullie niets, ook Crisje niet. Voor Crisje is het haar rein geloof, zij wil het kind niet te vroeg alles geven, maar jij had het gekund, Lange, op jouw schouders is deze machtige taak gelegd, doch je bent een

vader van lek me vesje! In de ogen van Jeus dan! Snap je het, Lange?
„Kom, Fanny, wiij motte arbeië vandaag", is het eerste wat Fanny te horen krijgt, als ze in de morgen ontwaken. Het denken is alweer begonnen. En het probleem van zijn denken had zijn vader hem in enkele uren kunnen verklaren. Dat zou voor Jeus een paradijs zijn geweest en ook voor de Lange, maar die is hadstikke blind. Die denkt alleen aan zingen en vioolspelen, aan lol en doodarme pret, aan niets meer.
Jeus plukt bloemen, hij schudt ze eerst goed door elkaar en dan gaan ze de grond in. Hij moet van al het leven jongen hebben. Ook de sla volgt en de boontjes, alles wat maar enigszins volgens Jeus in aanmerking komt om jongen te schenken, gaat de grond in en zal hem ook die jongen moeten geven. Geen seconde zijn de kinderen uit zijn kop vandaan. Al het leven is op aarde om kinderen te krijgen, voelt hij al. En dat is het mooiste wat er is. Hij sleept met emmers water, begiet de boel in de grond en morgen zal hij kijken of er jongen zijn gegroeid. Dat water is de melk; daarvan moeten de jonge bloemen drinken en dan groeien ze, om later ook weer kinderen te krijgen. Zo is het goed. Je zou er bij in slaap vallen, doch dat moet niet, maar hij is dol van het denken. Hij scheldt de bloemen de huid vol, ze moeten niet denken, dat het leven voorbij gaat met te slapen of eens in een vaasje te worden gezet, er is meer te doen, iets anders te beleven, als ze dat maar eens willen onthouden. En boontjes behoeven zich helemaal niets te verbeelden, voor vijf cent krijg je er al twee kilo van. Een jonge duif heeft meer te betekenen en ze mogen blij zijn, dat hij zich om hun leven bekommert. Wanneer hij ze even later uit de grond haalt om te kijken of ze soms toch in slaap zijn gevallen en als hij ziet, dat die verrekte bloemen er geen zin in hebben om jongen te voorschijn te brengen, haalt hij ze opnieuw over en door elkaar heen en gaan ze weer de grond in. Ze zullen jongen geven. Je moet hem horen foeteren, Crisje en Lange. Dat missen jullie nu allemaal. Dat hadden jullie hem zo 's avonds aan tafel kunnen vertellen, je had er zelf van kunnen genieten, jullie zoudt je

hebben bedacht, mijn God, die moet niet naar de Bühne, en zeker niet naar een fabriek, maar die zouden wij naar een Universiteit moeten kunnen doen. Doch zand er over. Die eer krijgt Jeus toch niet en jij, Lange, jij lacht maar, drink gerust je kruiebitters, hij komt er heus wel.
Geen seconde zijn deze machtige problemen uit zijn hersens te slaan.Vriendjes bestaan er niet meer. Anneke is hij vergeten. Maar met die vuile bessen wil hij niets te maken hebben, die steken en die kosten niks. Van eiges, die kinderen hebben ook niets te betekenen. Fanny helpt hem. Fanny beurt eventjes zijn poot op en geeft water voor de sla. Dat is voor Jeus het begrijpen en meewerken van Fanny.
„Das gadverdikke nog aan toe nog is wat, Fanny. Giij hèt verstand en giij laot ow kop arbeië. Dat mos moe'der is zie'n en vader is wette, Fanny. Maor verroes, wiij zun jao allebei as Hans is, wiij zun manne, Fanny!"
Vandaag kan het niet op, er komt schot in. Maar dat heeft weken geduurd. En toch, het gaat eigenlijk vanzelf. Je moet er alleen voor willen denken. Hij bouwt aan een stevig fundament. In deze grond zakt hij straks niet meer weg. Als een rots is zijn fundament. Hij kan er een wereld op zetten. Hij legt steen na steen op elkaar en denkt. Dat is waar ook, Hendrik krijgt nu de borst van moeder. Ook de jonge varkens krijgen de borst van de moeder en de honden en katten en konijnen ook. Bij een duif gaat dat weer heel anders en ook bij de kippen. Schiet hij nu even op? Weer zo'n kei voor het fundament. Hans en kippen zijn anders, hier klopt iets niet. Kippen leggen eieren. En uit die eieren komen jongen. Dat is iets geks. De kip zit er bovenop en blijft er zolang zitten, totdat de jongen komen. Vreemd is dat. Waarom moet zo'n kip nu zolang blijven zitten? Het valt niet mee, maar hij moet verder. Van Bernard noch Johan krijgt hij steun. Hij kan voor hun part doodvallen. Fanny, wij gaan verder, de stukken vliegen er af, maar dat geeft niks.
Hij trekt van hok tot hok. Van stal tot stal, van ruimte tot ruimte. Uren lang liggen ze bij de kippen. De haan en Hans spelen één rol, maar de haan doet het toch weer anders; dat kreng bijt de

kippen. Die kippen vinden dat niet goed, maar ze hebben niets in te brengen. Verroes, Fanny, ik wèt wat. Even later staan ze boven aan de Grintweg. Bij de West hebben ze jonge honden gekregen. Daar wil hij met Fanny heen.
„Hendrik, magge wiij de jonge honde zie'n?"
„Gao't maor naor Alfred, Jeus, ik mot weg".
Alfred vindt het goed. „Maor pas op Fanny, Jeus, zurg dat ze nie't gaon vechte".
„Fanny hèt niks te vechte, Alfred. Is dèn van ow kwaod?"
„Néé, mie'n hond dut niks, maor as ze jonge hebbe, dan wèt giij der alles van".
Hij gaat naar binnen. Ze zijn nog niet bij de deur of Fanny wordt al weggebeten en dan kan ook hij vertrekken. Is dat wat. Even later zit Fanny een kat achter de vodden en is zijn baasje en de jongen al vergeten. Dan maar weer verder.
„Is dat efkes 'n bangscheitet, Fanny? Dat wief is bang dat wiij de jonge wille stéèle. Maor ik wèt wat andes. Ik geleuf, vrouw Ruikes hèt jonge katte".
Hij klopt aan de deur bij vrouw Ruikes. Vrouw Ruikes doet open en vraagt hem:
„Dag, Jeus, wat zó giij van mie'n wille hebbe?"
„Hèt Mientje gin jonge, vrouw Ruikes?"
„Jao, Jeus".
„Magge wiij dan efkes de jonge bekie'ke, vrouw Ruikes?"
„Kom der maor in, Jeus. Hold giij dan zoovul van katte, Jeus?"
„Van eiges, vrouw Ruikes, ik hold vul van die're".
Als de vrouw ziet, dat hij Fanny stevig vasthoudt, zegt ze:
„Heb maor gin zurge veur Fanny, Jeus, dèn kent Mientje al zoo lang, waor of nie't Fanny".
„Giij hèt jao gelie'k, vrouw Ruikes. Maor dèn zat net 'n kat achter de vodde".
„Dat kan, Jeus, maor dat is 'n vrémde kat. Fanny wèt bes wat dèn liije mag".
„Das waor, die kenne mekaar al zoolang. En waor zun now de jonge katte, vrouw Ruikes?"
„Hie'r Jeus, hie'r is Mieneke met de jonge". Hij neemt zo'n lief

diertje in zijn handen, hij mag ze één voor één even bevoelen. Wat een mooie lijfjes hebben die dieren toch. Jonge diertjes zijn mooi en veel liever dan de mensen.
„Drinke ze al, vrouw Ruikes?"
„Jao, Jeus, dat gebeurt al de eigeste dag dat ze geboore worre".
„Dat kan'k begriepe. Hoe old zun ze now al?"
„Laot is kie'ke, ze zun now zoowat veertien dage, Jeus".
„Wat veur mooie die're zun 't toch. Ze krie'ge toch de melk van Mientje, vrouw Ruikes, wâ?"
„Jao, van eiges, Jeus, of dach giij dat ik ze de bos ging geeve?"
Daar moet hij toch werkelijk om lachen. Maar vrouw Ruikes is geen Crisje, zij lacht ook, wat kan dat jong toch heerlijke vragen stellen. Aan zo'n kind heb je nog meer dan aan een grote kerel. Jeus krijgt koekjes en Fanny wordt niet vergeten, hij is echt op visite. Maar hij wil meer weten.
„Is Mientje der man der nie't, vrouw Ruikes?"
„Néé, Jeus, mie'n man is ter nie't".
„Ik mein nie't ow man, vrouw Ruikes, ik mein de man van Mientje".
„O, meint giij dat, Jeus. Néé, dèn is nie't thuus".
Zo'n jongen toch. Jeus gaat verder en vraagt:
„Hèt dèn dan Mientje alleen laote zitte, vrouw Ruikes?"
„Jao, Jeus".
„Das toch gadverdikke slech, vrouw Ruikes. Die leleke keels kui ook veur gin cent vertrouwe, wâ?"
„Néé, Jeus, die zun nie't te vertrouwe".
„Of hèt Mientje 't ter nao gemaak, vrouw Ruikes?"
„Wat zég giij, Jeus?"
„Ik zei, vrouw Ruikes, of Mientje dèn soms te pakke hèt gehad".
Vrouw Ruikes moet lachen, zij weet niet wat ze moet zeggen. Als er komt:
„Ik geleuf 't wel, dan vraagt hij al weer:
„Maor hèt giij Mientje dèn nie't in de gaote geholde, vrouw Ruikes?"
„Mo'k Mientje dan dag en nach achternao loope, Jeus?"
„Néé, dat geet ook nie't wâ, die katte zun dag en nach aan de

ren. Dat kan 'k begrie'pe, vrouw Ruikes. Maor kéëls, vrouw Ruikes? Kéëls, dat zun rare. As die maor wat te zoepe hebbe". De vrouw van vier en zestig lacht. Zij kan denken, en vindt Jeus een heilig wonder. Crisje is met deze gezegend, weet ze. En het is geen wonder, dat zij hem voor geen duizenden wil missen. Hij vraagt weer:

„Zun dit allemaol vrouwekatte, vrouw Ruikes?"

„Dat kunne wiij straks eers bekie'ke, Jeus".

„Waorum now nie't, vrouw Ruikes?"

„Daor mô-je veur wachte, Jeus. Dat kui biij de doe've ook nie't van te veure wette".

„Das waor". Ook vrouw Ruikes heeft het een en ander te doen. Als hij op straat staat, weet hij nog niets. Dan maar weer naar het kippenhok. De haan daar is een man. En die daar, dat zijn z'n vrouwen. Kijk, de haan moet werken, daar heeft hij al zolang op gewacht. Hier lopen een hele bende vrouwen rond. Waarom heeft een haan zoveel vrouwen om zich heen? Even naar moeder toe.

„Moe'der, waorum hèt 'n haan zoovul wieve?"

Crisje heeft het weer te druk. Met moeder kun je niet praten. En zijn bloemen en planten krijgen geen kinderen, ze zijn doodgegaan. Fanny krijgt een trap, de zaak gaat over de kop. Hij is er nog niet. Het gaat niet, maandenlang is hij er mee bezig, hij denkt zich een ongeluk en komt niet veel verder. Ineens, hoe is het mogelijk, hij is er. Dat hij daar niet eerder aan gedacht heeft. Hij had aan Anneke moeten denken, maar hij wist niet hoe Anneke was. Ze zwemmen in de Wetering. En daar is ook Betje van achter de Kom. Betje is naakt en een mooi meisje. Betje weet niet eens dat zij een meisje is en dat er jongens zijn en al zou zij dat wel weten, Betje zwemt als een vis en jongens zijn er niet voor haar. Maar Jeus kijkt naar haar hemeltje. Jeus voelt het ineens. Hoera, Fanny, ik ben er! Hij vliegt het water uit. Hij kijkt naar Betje en nu weet hij het. Hij is net gek, maar hij blijft toch zichzelf, hij moet er nu rustig over denken. Betje is moeder. Betje wordt, als zij groter is, als moeder en dan zijn de jongens de mannen. Ook hij is spiernaakt, ze zwemmen daar en ravotten

heerlijk, doch door zijn hoofd spookt het machtige verhaal van Adam en Eva en hij heeft het voor zichzelf uitgevochten. Ja, Crisje, zo heeft Onze Lieve Heer het bedoeld. Nu is er nóg het paradijs! Grote mensen hebben het paradijs bezoedeld. Geloof je dit nóg, Lange? Néé, daar moeten ze bij jou niet mee aankomen. Maar hier staan kinderen in het hartje van het paradijs en weten niet beter. Jeus is nu eigenlijk als de slang, maar het gaat om heel iets anders. Immers, denkt Jeus, as ter gin vaders en moeders waren dan waren er ook geen kinderen. Oei, mijnheer pastoor, als je deze straks over het paradijs iets te vertellen hebt, dan vallen er slagen.

Lange, je kind heeft het Goddelijke Paradijs omver getrapt. Dat is gebeurd door te denken. Hoeveel millioenen mensen zitten met deze gedachten? Hoeveel mensen geloven niet, dat Adam en Eva gezondigd hebben? Maar wat zou er van de Goddelijke voortplanting terecht komen, Lange, wanneer dit zonde was en zou betekenen? Gooi al die kletspraat maar over boord. Jeus zal je straks wel iets anders vertellen. Betje, deze Betje is heilig! Er leven meer Betjes op de wereld, maar deze is nog heilig, Lange! En je Jeus is niet rot, niet slecht, hij is heilig aan het denken. En nu heeft hij jou niet meer nodig, hij weet het! Hij is een professor geworden, de colleges kunnen beginnen, Lange. En hoe zal Jeus straks zijn als hij groot is en gaat schrijven?

Hij gaat verder. Nu de kippen en de konijnen nog. Daarna de duiven. En weer ziet Crisje hem boven op zolder en bij de kippen en konijnen. Van een konijn heeft hij het al gezien. Van de duiven ook, die doen heel de dag niets anders. Maar wat bij moeder van binnen gebeurt, dat broedt zo'n duif uit en een kip ook. En dat alles kan alleen, doordat dit van binnen moet gebeuren. Ook bij de kalkoenen en bij de paarden, maar dat is weer de wereld van Hans. Er zijn verschillende soorten van dieren. Een kip is anders dan een hond. Fanny is als vader, maar Fanny is bang voor de vrouwenhonden en dat is maar goed ook, anders wilde hij met Fanny niets meer te maken hebben. Maar nu zal hij Anneke anders bekijken. Die kan hem nog meer vertellen, moeder ook. Als vader er niet was, kreeg moeder geen kinderen.

En vader is dáár vader voor. Meer is er niet, ook hij is een man en als hij later gaat trouwen, dan moet hij een vrouw hebben zo als moeder is. Anneke snauwt, néé, Anneke is niks voor hem. Betje is lief. Ja, Betje is lief. Betje is heel anders, ook al woont Betje maar achter de Kom. Hier draait alles om, niemand hoeft hem er nog iets van te vertellen. Hij weet meer dan Bernard. Moeders zijn als koeien, maar moeders zijn mensen en koeien zijn dieren. Maar ze hebben maar één werk, en mélk is mélk. Mooier kan het niet. Dit is alles. Of is er nog iets te bedenken? Hij zal heus geen koe voor zichzelf uitzoeken, maar een mens. Ooievaars hebben er niets mee te maken. Als een moeder schreeuwt komt het, omdat ze zo kleinzielig is. Een hond, een kat, een konijn, geen duif hoor je schreeuwen als er kinderen komen. Mensen zijn zieliger dan de dieren. Mensen maken zich druk, een dier niet. En dat geboren worden van kinderen pijn doet, kan hij begrijpen.
Is er nog iets? Als moeder en vader een kindje willen hebben, moet vader er voor werken anders komen er geen kinderen. Dat hamert hij in zijn kop. Een duif koert. Een paard hinnikt. Een varken knort. Kippen kakelen, mussen sjilpen, héél erg is dat. Een haan kraait en een kalkoen schatert, slangen en ratten kunnen doodvallen! Mensen kussen elkaar. Hij laat straks z'n vrouw niet in de steek. Ze moet trouw en lief zijn en moet lekker kunnen koken, maar hij wordt de baas, net als vader, en zal ook lief zijn tegen zijn vrouw. Zij krijgt van hem alles. Maar, nu naar moeder.
„Ik bun der moe'der, krijgt Crisje te horen.
„Zoo, bù giij der, Jeus?"
„Jao, moe'der, now hoe'f giij mie'n niks meer te zegge. Ik wèt now alles. As Miets geboore wud, hoe'f giij mie'n eiges niks meer wies te make".
„In de Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes", bidt Crisje, en vraagt:
„Giij hèt zeeker honger van al dat denke, Jeus?"
„Jao, moe'der ik vrek van de honger".
Crisje denkt. Het kind voelt zich opgelucht. Maar zij weet thans,

die nu nog geboren worden neemt zij voor háár rekening. Mijnheer pastoor kan haar nog meer vertellen, die is te voorzichtig. Als het er in zit, zie je het vanzelf. Vroeg of laat krijg je het toch te horen, maar dan ben je er zelf bij of je staat er glad naast en een ander neemt je pret weg én zuigt je kind van je af. Dat nóóit weer, besluit Crisje!
Nu kan hij weer spelen. Negen maanden is hij bezig geweest. Al die maanden lang is het dagelijkse leven langs hem heen gegaan. Dat kon stikken. Hij heeft iets anders beleefd. Crisje voelt nu, een kind het leven schenken, dat gaat vanzelf, maar om het op te vangen, en het te besturen, dat is wat men niet altijd kan. Dat had ook zij te leren. Ook al wilde zij alles aan haar kinderen schenken, dit heeft zij gemist, dat ging haar neus voorbij. Een kind moet alles weten. Juist dat, waarnaar het vraagt. En nu is het leven mooi, machtig is het, omdat je zelf weer kind bent geworden, maar met het machtige besef van je eigen hart. Is er nog iets, Lange?
Kinderen krijgen, weet Jeus, is het machtigste wat er is. Maar je moet er zelf alles voor doen. Moeders geven je te drinken. Als je later zelf groot bent, neem je dat van je moeder of vader over, en je dient en werkt dan voor Onze Lieve Heer. Fanny, nu weer naar de hei en naar de bossen. Over enkele maanden mag ook hij naar school. Néé, het duurt nog even Fanny, wij kunnen tezamen nog heel veel beleven.
Jeus, ga thans maar spelen. Je hebt het verdiend. Je ziel staat nu voor heel veel open. Volg de wetten van Onze Lieve Heer, daarin ben je veilig!
Dit jaar, Crisje, legde hij de fundamenten voor héél zijn leven en nu is hij in deze dingen Johan en Bernard eeuwen vooruit. Geen mens haalt hem nog in, maar dat zullen jullie eerst later begrijpen. Jeus ook, maar dan is de andere Lange begonnen!

CRISJE, IK GEEF U DUIZEND GULDEN VOOR UW GEHEIM

Voor de jongens van Crisje en honderden mensen is er thans iets te verdienen. Ze kunnen het bos in om bosbessen te plukken, een karweitje voor jong en oud en bovendien een fijn belegde boterham door Onze Lieve Heer aan hen geschonken, dat elk jaar terug komt. Het is daarenboven voor velen de énige mogelijkheid om eens lekker uit de narigheden te komen. Moeder natuur is goed, welwillend en liefdevol, zorgzaam bewust, maar je moet de bessen zelf van de struikjes halen en dat kunnen de jongens. Bernard heeft uitgerekend, vandaag halen ze zeker drie gulden en dat in de week wordt een weekgeld apart en daar behoef vader niks voor te doen. Nu ze vacantie hebben gaan ze om zes uur 's morgens het bos al in. Ze staan gereed om te vertrekken. Bernard kijkt even naar buiten hoe het weer is. Maar wat is dat? „Moe'der, kom is kie'ke, daor lup 'n vieze kéél in ons heufke". Crisje kijkt. Is dat niet Jan Kniep? Bernard vindt dat het er wel een van de zwarte bandieten lijkt. Moet je die zwarte hoed eens bekijken, dan weet je het ineens. Crisje kijkt, en jawel, het is Jan, maar die zit toch in Indië? Goeie genade, Jan, kom toch binnen. Bernard kan er met zijn hoofd niet bij, wat heeft dit nu weer te betekenen. Jeus weet niet wat er aan de hand is. Jammer, Hendrik is net weg. Kom toch binnen, Jan. En willen de jongens Jan geen goeie morgen zeggen? Dat is niet zo eenvoudig, ze willen het bruine gevaar eerst even bekijken. Bernard moet niks van hem hebben. Is dat een vriend van moeder? Hier in huis moeten geen vreemden komen. Maar tijd verknoeien kost geld, de jongens vertrekken. Wat moet dat bruine monster bij ons in huis, Johan?

„As dèn van aoved de deur niet uut is, Johan, smiet ik dèn der uut". Johan vraagt:

„Hèt giij dan thuus alles te zegge, Bennad?"

„Van eiges nie't, maor ik wil gin vrémde biij ons in huus hebbe". Bernard heeft zo zijn eigen gedachten en Johan begrijpt die niet. Hij voelt nu al, als er vreemden in huis komen is hij zijn vrijheid

kwijt. Hij zal er over nadenken. Ze sloffen het bos in. Ze weten precies waar ze moeten zijn en waar de grootste bosbessen zijn te vinden. Dat is in de buurt van de Hunzeleberg, een eind van huis af. Het is waar, verleden jaar hebben Johan en Bernard een lekker dotje verdiend. Jeus gooide er met z'n pet naar, maar ook hij weet er nu alles van. Ze genieten thans. Ze stropen de bessen van de struiken, dat moet je zelf zien, wil je begrijpen hoe vlug zij dat kunnen. Dan komt het heerlijke ogenblik, het kwartiertje rust voor de boterhammen en de koffie. Heerlijk zo even op je rug midden in het bos, je ligt daar, het is of je vleugelen hebt en het gesjilp van de vogelen doet je weldadig aan. Maar vooruit jongens, de emmer moet vol, een dag is niks. Hiervoor kun je Onze Lieve Heer waarachtig danken, voelt Crisje, de jongens denken er anders over, je moet er hard genoeg voor schoeften.
„Hoe bú giij zoo in een keer hie'r gekomme, Jan?"
Crisje hoort thans de geschiedenis van haar jeugdvriend, Jan Knie'p. Hij is regelrecht naar Holland gekomen, omdat hij ontzettende heimwee kreeg. Jan is eigenlijk terug gekomen om hier te sterven. Hij kan geen plat meer spreken, merkt Crisje, maar hij verstaat het nog wel. Als koloniaal ging Jan naar Indië, trouwde daar en kreeg kinderen, maar nu ze volwassen zijn hebben ze hem niet meer nodig. En toen hoorde hij op een nacht tegen zich zeggen:
„Ga toch terug, Jan. Gá terug, blijft hier niet langer".
En toen is hij vertrokken. Het eerste wat hij hier vroeg was, leeft Crisje nog. Ja, Crisje leeft daarginds. Crisje kent de familie van Jan. Ze zegt al:
„As die ow nie't wille hebbe, Jan, dan komp giij weerum, Hendrik kan dan wel met ow een bed op zulder in mekaar timmere".
„En de kindere, Crisje?"
„Hebbe kindere dan wat te zegge, Jan?"
„Ik zal mijn best doen je niet te veel last te bezorgen, Crisje".
„Wiij motte mekaar helpe, Jan".
„Crisje houdt van dit leven, zij was goed bevriend met Jan. De Lange zal opkijken. Ze woonden vroeger dicht bij elkaar en Jan

was een goed mens. Ook de Lange hield veel van hem. Hij is zo'n dertig jaar weg geweest en heeft daarginds geen rijkdom gekend. Maar Jan kan werken. De gehele dag praten ze met elkaar. De paar guldens die Jan heeft meegebracht hebben niet veel te betekenen. Ze zullen daarginds bij z'n familie raar opkijken. Crisje ziet dat Jan iets aan zijn hals heeft, dat er niet best uitziet. Een gezwel, met een vuil rood randje, dat haar alles zegt en waarvan ze wel voorziet, voor welke narigheden het haar kan plaatsen. Maar dat zegt haar niets. Tegen twaalf uur gaat Jan zijn familie bezoeken. Als hij blij en gelukkig zijn handen uitsteekt, weten ze even later, dat hij er net zo voorstaat als de haan van tante Trui, en bovendien nog zo mager als een brandhout en zelfs niet deugt voor de soep. Ze kijken hem dan ook gauw de deur uit. De goeie Jan voelt zich belabberd, maar er is nog een Crisje en ook nog een Lange; die vrienden laten hem niet in de steek. Een uur later zit Jan weer bij Crisje in de keuken.

„Ik dach 't wel, Jan. Ze motte ow daor nie't, maor dat is nie't arg, aiij dat maor wèt. Wí giij now op holde met dat gebelk, Jan?"

„Ja, Crisje, maar het is zo vreeselijk, het heeft mij zo'n schok gegeven. Ik had dat van mijn broers niet verwacht".

„Dat is zoo eenvoudig as wat, Jan. Die wille geld hebbe. En, begrie'p, goe'd, zurge zat. Maor dat lup de kerk plat".

Jan weet het nu ook, maar het was een vuile tik tegen zijn leven. Dat hadden vader en moeder nooit kunnen denken? Zij draaiden zich in hun graf om. Crisje weet, dat waren goede mensen. Jan belkt, hij houdt niet op, hij is lamgeslagen. Hij dacht niet, dat de mensen, eigen familie nog wel, zo hard konden zijn. Hij heeft voor zoveel mensen zijn leven ingezet en nu dit. Nu trapt je familie je de deur uit, hij kan er niet over uit en blijft belken, zo heeft het hem getroffen. Néé, Jan, ze hebben je daar niet nodig, vooral niet, toen ze zagen dat aan je halsje zo'n smerig ding zat. Dag Jan? We zien je nog wel. Crisje begrijpt alles, doch daar willen ze niets begrijpen en ook dat is heel menselijk, maar zij laat haar vriend niet alleen.

„As giij nie't zoo'n goed minsch was gewéés, Jan, dan ha'k 't jao

ook nie't gewette. Kui now opholde met dat schreië? Onze Lie've Heer wèt best wat giij veur „UM" hèt gedaon. En giij stond jao altied veur de minsche klaor, waor of nie't?"

„Ja, Crisje!"

De jongens komen thuis met een emmer vol bessen. Is die man er nog? Waarachtig, maar aanstonds komt vader, denkt Bernard, en dan gaat die kerel er uit. Zijn dat even kerels, Jan? Crisje vliegt de jongens om de hals, ze hebben hun best gedaan. Maar dan willen ze eerst weten:

„Blif dèn hie'r, moe'der?"

„Daor mo'k eers met vader oaver praote, Bennad".

„Waor mot dèn dan slaope, moe'der?"

„As dat neudig is, Bennad, dan timmere wiij wel wat in mekaar". Bernard neemt dat zo maar niet. Vreemde kerels in huis is niks gedaan. Die kijken hem te veel op zijn vingers en dan is hij zijn vrijheid kwijt. Johan en Jeus willen wel eens even met die man praten. En Jan vertelt over Indië, over de rimboe en Batavia, volgens Johan klopt het. Op school heeft hij er heel wat van geleerd. Maar moeten zij voor zo'n vreemde snoeshaan werken? Moeten zij werken voor zo'n aap? Want 'n aap is het! Waarom gaat die man niet naar zijn eigen familie, denkt Bennad? Is moeder hadstikke gek?

„Waor leid Indië?", begint Jeus zijn gesprek.

„Dan ga je eerst met een boot, Jeus, en dat duurt weken voor dat je er bent. Zover is het".

„Mét zoo'n groot schip, Jan?"

„Ja, Jeus".

„Daor zitte vul minsche op, Jan?"

„Zeker, wel duizend, Jeus".

„Waor hèt giij dit praote geleerd, Jan? Das toch gin plat?"

„Néé, Jeus, dat is Hollands".

„Kú giij dan gin plat meer, Jan?"

„Ik ben het zo'n beetje vergeten, Jeus, maar dat komt wel weer terug".

„Is ow geraoje ook", komt Bernard er tussen en daar kan Jan het mee doen. Jan moet er om lachen. Hij weet het al, Bernard

heeft een eigen karakter en daar weet hij wel raad mee. Jan heeft heel veel in de wereld gezien en geleerd. Jeus vraagt weer:
„Hebbe ze daor gin winter, Jan?"
„Néén, Jeus".
„Dan zo'k ter ook nie't wille wééze. Ik wil schaatseriijë. Maor giij hèt daor lol gehad, Jan?"
„Nu, dat is te zeggen, Jeus, het leven is daar hard. Je krijgt het daar niet cadeau".
„Wat is dat, „cadeau", Jan?"
„Dat wil zeggen, Jeus, dat je daar voor alles hard moet werken".
„Motte wiij dat hie'r dan nie't?", geeft Bernard hem terug, waar Jan alweer om moet lachen, hij mag Bernard wel. Van Crisje krijgt Bernard een knipoogje. Jeus en Johan willen alles van Jan weten. Bernard waarschuwt:
„Waorum wí giij alles van dèn kéél wette, straks krie'ge wiij dèn de deur nie't uut".
Jan moet weer lachen om de rake woorden van Bernard. Dat kind vecht voor het huishouden. Maar dan staat de Lange ineens in de keuken. Bernard wil nu wel eens zien wat vader er van denkt. Doch de Lange schreeuwt nog harder dan Crisje deed, hoort Bernard en dat kan hij niet begrijpen.
„Wat zui mie'n daor van zegge. Bú giij weerum, Jan?"
„Ja, Hendrik".
Thans krijgt de Lange zijn verhaal te horen, daarna zegt die:
„Kom, Jan, wiij zulle boave is wat in mekaar timmere".
De jongens weten het nu. Ze kijken hoe vader en Jan dat doen en weten dat er een kostganger bij is gekomen; een oude baviaan nog wel. Even later zien ze, vader, moeder en Jan drinken te zamen een borreltje, nu is er niets meer aan te veranderen. Ze zien een groot mens schreien als een klein kind, en dat zegt ze toch wel iets. Na het eten zitten ze te zamen heerlijk voor in het „heufke" en Jan vertelt. De jongens scharrelen hier of daar rond. Jan is aan het woord.
„Ik zweer het je, Hendrik, daar zet ik geen voet meer over de drempel. Ik sterf liever". Als Jan praat, ziet Crisje, spreekt dat gezwel aan zijn hals ook. Dat ding heeft al iets te vertellen. Nu

de Lange wil weten wat of het is, neemt Crisje het woord en de Lange snapt dat hij er nu over moet zwijgen. Maar als allen slapen, komt de Lange het van haar te weten. Ja, Hendrik, dat is een vuil gezwel. Dat voert ons naar de vreselijke kanker.
„Maor Cris, giij wèt, ik mag Jan graag. Hoe denk giij oaver de kindere? Is dat nie't geveurlik?"
, Das niks geveurlik, Hendrik. En zoover is het nog nie't".
„Maor as dat ding deurbrik, wat dan, Cris?"
„Dan zulle wiij wel weer zie'n, Hendrik. En alles, Hendrik, wat wiij uut liefde doe'n, daor kui gin narigheid van krie'ge".
„Das waor, Cris".
De Lange legt er zich bij neer, hij volgt Crisje. Voor hen bestaat er vriendschap. Zij zijn hun vriend nog niet vergeten. Jan is hier en hij blijft hier. Jan kan en wil werken. De volgende morgen zit Jan met de jongens in het bos. Heel de buurt weet nu de geschiedenis van Jan Kniep. Er wordt geroddeld, even schande van gesproken, doch dan behoort ook dit tot het alledaagse en wordt vergeten. Jan kijkt niet naar die mensen, hij zwijgt. Door zijn hartelijke persoonlijkheid neemt hij de jongens voor zich in. Eén voor één leren ze hem kennen. In drie weken is Jan reeds onmisbaar. De jongens merken dat Jan een manusje van alles is. Hij zorgt voor brandhout, is Crisje's eerste hulp geworden en de jongens mogen hem alle graag. Nu horen de kinderen van Jan's familie van Bernard:
„Dèn zow giij now wel weerum wille hebbe, wâ? Maor dèn kunt giij van ons veur gin geld koope, aiij dat maor wèt".
Luistert goed, dat zegt Bernard. Hij pest die kinderen, ze begrijpen daar niet, dat voelt Bernard thans, welk 'n juweel van 'n mens ze daar de straat op hebben gekwakt, zo goed is Jan en zo'n vriend is Jan voor de jongens van Crisje. Ze hebben het met elkaar nog nooit zo gehad. Het bruine monster is geen monster meer, Jan is er een van de Grintweg geworden. De jongens krijgen heilig ontzag voor hem. Bernard zegt nu:
„As wiij dèn nie't hadde, dan kwam der van ons niks terecht, wat moste wiij dan beginne?"
Langzaam maar zeker groeit Jan tot het blanke ras terug. Hij

heeft al deze harten overwonnen. Hij is hun oudste broer geworden. En ze leren van alles van hem. Moet je Jan eens zien eten en drinken. Dat gebeurt altijd met smaak, als je geen honger hebt en je ziet Jan eten, krijg je van zelf trek. Hij heeft geen geld, weet Bernard, maar dat zegt niks. Jan kent geen moeheid, niets is hem te veel en hij voelt zich, dat vertelt hij elke dag, zo gelukkig als een koning, maar dan eentje, die in het paradijs leeft, want ook koningen hebben vaak zorgen. Hier zijn mensen tot eenheid gekomen door een heilige vriendschap. En toen die er was, werd vriendschap universele liefde, want dat kun je zien en beleven. Voor Jan is nu, volgens Bernard, de grond te hard waarop hij loopt. Je moet Bernard eens horen, als hij met Jan de dingen van de dag bepraat. Mijn hemel, denkt Crisje, wat is Bernard een goed jong en wat kan hij denken. Wel is waar anders dan Jeus, maar Bernard kent het leven en Jan eet lekkere appeltjes en heerlijke abrikoosjes van Bernard en, met het gevoel, dat ze van Onze Lieve Heer zijn! Omdat Jan zo goed is en hij alles zo kan begrijpen. En dan belkt Jan. Verwonderd vroeg Bernard:

„Mô-je daor now um belke, Jan?"

„Je bent zo goed voor mij, Bernard, mag ik dan niet even schreien?"

En dát staat tegenover een jongen van bijna tien jaar. Jan is dik in de vijftig, maar hij voelt zich hier als een kind en daarom begrijpen zij elkaar zo goed. Ze leven in een paradijs met Jan, maar Jan is het, die de grote poort heeft geopend en Jan weet daarin plekjes, die Bernard nog niet kende en ook die heerlijkheden bepraten ze tezamen. Maar de hals van Jan werd steeds dikker, dat ding aan de hals van Jan, ziet ook Bernard, wordt gevaarlijk. De Lange en Crisje maken zich gereed, want vandaag of morgen staan ze voor een bende narigheid. Op een morgen barstte dat ding dan ook open en toen hoorde Crisje de jongens schreeuwen:

„Moe'der, kom is gauw kie'ke, Jan bloeit as 'n varke".

Crisje schrikt. Jan wordt verbonden en er moet een dokter komen. Die zag dat het gezwel van Jan gevaarlijk voor de jon-

gens kan zijn. Jan moet naar Arnhem, wellicht kunnen ze hem daar opereren, misschien komt hij nooit weerum, jongens? Maar dat is toch niet waar, moeder? Ze houden Jan daar toch niet voor eeuwig? Jan vertrekt naar Arnhem, doch hij keert terug, operatie is niet mogelijk. Crisje wil Jan voor geen geld kwijt, ze krijgt grote hoeveelheden verband thuis gestuurd en Crisje zal Jan wel helpen. De dokter kan er verder ook niets aan doen. Toch willen géén van allen Jan de koloniaal kwijt! Hij slaapt weer boven op zolder. Crisje verzorgt hem, geen mens timmert Jan uit deze omgeving weg. De dokter, die zo nu en dan even komt kijken, voelt er niets voor om zijn handen vuil te maken, dat gezwel is voor hem als 'n stinkend moeras, je kunt er van alles door krijgen en daar voelt de geleerde niks voor. Crisje ziet, de man is vies van die ziekte. Maar dat komt best in orde. Met Jan bespreekt zij de persoonlijkheid van de dokter en beiden weten precies hoeveel gevoel in dat leven aanwezig is voor het werk van Onze Lieve Heer. Hiervan snapt die man niks! Hiervoor heeft hij geen liefde. Zijn dat nu mensen Jan, die zich voor de lijdende mensheid open stellen?
„Néé, Jan", zegt Crisje". „Dat zun kletskoppe".
En Crisje geeft Jan nog de verzekering:
„Dèn krie'g ik nog wel te pakke".
Op een morgen komt de dokter even kijken. Hij is nieuwsgierig hoe het met Jan is. Crisje is juist met Jan bezig en vannacht heeft zij met Onze Lieve Heer gesproken, maar dat weet Jan niet. Crisje is zo sterk als een berg, ze draagt een wetenschap in zich, waarvan de geleerde èn Jan zullen rillen en beven, indien zij het zouden weten, doch dat komt aanstonds. De dokter heeft een prachtig grijs gestreept pakje aan en datzelfde pakje wil Crisje even bederven, zij zal die man eens iets laten zien waarvan hij zal opkijken of hij het in Keulen en in de hemelen hoort donderen. Wanneer zij de prop watten er ineens uittrekt, spat het bloed je om de oren.
Wil mijnheer de dokter niet even kijken? Crisje nodigt hem uit om 'n ietsje dichter bij te komen, dan kan mijnheer het beter zien. De goeie man vliegt er in, hij komt naderbij, doch tegelijk trekt

ze de prop watte uit het gat en zie, daar spuit het levensbloed van 'n mens regelrecht over dat fijne gestreepte pakje van mijnheer de dokter.
„Das jammer, menheer de dokter, das waarachtig jammer, maor ik wis nie't, dat ter van marge zoo'n krach achter zat".
De man wil iets zeggen, hij is woedend, maar denkt even na en komt tot een besluit. Crisje en Jan zien, z'n kop is rood als vuur en ze weten, wat dit te betekenen heeft, zo dom zijn ze niet.
„Niets erg, Crisje, bekommert u zich niet om mij, het is erg genoeg. Ik begrijp het, Crisje".
Zo is het net zat, Crisje, die heeft zijn bekomst. Crisje denkt: „Dèn kan gauw zie'n kop buuge", maar dat mooie pakje is geen cent meer waard. Nu wordt er gepraat, de mens krijgt begrip, je staat er boven op. Zonder dat hij er erg in heeft, is mijnheer de dokter een deeltje van Jan en Crisje geworden, maar het is veel eenvoudiger, hij kan zich er nu niet meer van losmaken, dat vervloekte gat in de keel van Jan, heeft ook hem iets te zeggen. En dan is het Crisje die hem voor de feiten plaatst en aan zijn leven iets te schenken heeft.
„Wìk ow is wat zegge, dokter?"
„Wel, Crisje?"
„Giij denk, dit is nie't meer te genéése, wâ?"
„Neen, Crisje, wij staan machteloos".
„Dan mot giij now is luustere, dokter. Oaver drie maonde heb ik dit gat dich".
„Wat zegt u, Crisje?"
„Hèt menheer de dokter mie'n nie't begréépe? Dan za'k 't ow nog is zegge. Oaver drie maond heb ik dit gat dich".
„Dat is niet mogelijk, Crisje. Dat wil ik meemaken".
De man haalt zijn schouders op. Jan vraagt Crisje:
„Meende je dat, Crisje?"
„Jao, Jan, dach giij da'k leuges vertelde?"
„Waarachtig niet, Crisje, máár?"
„Dat begrie'p ik, Jan. Dat kan ik mien indenke. Maor oaver drie maond is dit gat dich".
Jan voelt zich gelukkig en hij geeft zich volkomen aan Crisje

over. Vannacht heeft Crisje weer gedroomd. Onze Lieve Heer is bij haar geweest en zei:
„Crisje, je hebt zorgen. Je piekert over Jan. Ik heb je gebeden gehoord. En hier ben ik nu. Laat de jongens bij Hosman dezelfde medicijnen halen, die genezen voor een tijdje de hals van Jan. Maar het is maar voor een poos, Crisje. Je weet het, dan is er niets meer aan te doen, niks!"
En toen zei Crisje nog tegen Onze Lieve Heer:
„Giij kent Jan, Onze Lie've Heer?"
„Van eiges, Crisje, dach giij da'k dèn nie't kende?"
„Wat maak giij mie'n gelukkig, Onze Lie've Heer".
„Dat wèt ik, Crisje, maor Jan hèt 't verdiend".
Jan vraagt nogmaals:
„Meen je dat, Crisje?"
„Heurt is, Jan. Onze Lie've Heer gaf mie'n deze weeteschap. Now mot giij ow nie't te dik make. Ik kan dit gat dich krie'ge, maor as 't weer begint te bloeie, Jan, dan kan'k niks meer doe'n. Maor je heb nog 'n paar jaor te lééve. En dan mot giij aan dit eigeste gat starve, Jan".
Jan kan dat alles verwerken. Hij is geen zielepoot. Indien hij nog enkele jaren te leven heeft, dan zullen zij het nog goed hebben. En dat zegt hij aan Crisje.
„Met ow kan'k praote, Jan, giij bunt gin bangscheitet".
„Dat ben ik nooit geweest, Crisje, dat weet je wel".
Vanaf dat ogenblik staan de jongens van Crisje weer achter de koeien van Hosman. Weer vangen zij de verse koeiepoep op. Ze leggen de medicijnen in 'n doekje en zo gaat dat goedje thans om het zieke halsje van Jan.
Met z'n allen vechten ze hier tegen de kanker èn vanzelfsprekend tegen Magere Hein! Bernard zegt:
„Veur dèn zui jao ow eige bloe'd wille gééve". Jeus kust Bernard, hij is gek op dat leven. Bernard vecht als een stier voor het leven van Jan.
„Das van eiges, Bennad, hold giij ook zoo vul van Jan?"
Vuile koeiepoep geneest niet, die medicijnen moeten geen aarde aanraken want dan krijg je besmetting, jongens, wil je daaraan

denken?
„Jao, moe'der".
Op de Grintweg vechten ze tegen Magere Hein! Ook al zit je soms dik onder de koeiepoep, een bad in de Wetering en ze zijn weer schoon en dat hebben zij er graag voor over. Ook de Lange vecht met Crisje en de jongens voor het leven van Jan. Voor de koeien van Hosman hebben zij heilig ontzag. Welke koe geeft de meeste medicijnen, Bernard? Dan zullen wij haar even in een lijstje zetten, dat beest moet naar een museum. Ze mogen dat dier nooit meer vergeten, geeft dat beest van alles. Heel de buurt vecht eigenlijk voor het leven van Jan, allen begrijpen, het gaat hier tegen Magere Hein, want die smeerlap zit reeds achter de kachel en kijkt Jan's leven uit de ribben. Dat kreng vreet het leven weg. Dat mirakel zuigt het leeg. Als die op visite komt, maak dan je testament maar. Doch Jan heeft niets na te laten. Hij bezit alleen nog wat leven, maar met dit vuile gat aan zijn hals en een Magere Hein die op zijn laatste krachten loert. Zou je dat mormel niet worgen? Hier begrijpen ze, dit is het mooiste gevecht dat ooit geleverd werd. Er is niets beters te beleven, hierin zit de spas, de werkelijkheid ervan geeft je het andere denken en nu ben je eerst echt bezield. Wat kun je kopen voor geld? Niks! Hier wordt Onze Lieve Heer betaald met de reinste liefde. Onze Lieve Heer weet ook, geen vuil spatje kleeft er aan, deze liefde komt uit de bloedsomloop te voorschijn en heeft alle onrechtvaardigheden van de mens gezuiverd. Het gaat hier om alles of niks en de koeiepoep zorgt weer voor dat alles, dat ondanks het schone en het verhevene ervan maar even duurt. Want wat zijn nu een paar jaren in vergelijking met een menselijke eeuwigheid? Onze Lieve Heer volgt dit alles, omdat, maar dat weten de mensen nog niet, Magere Hein HEM al eeuwen dwars zit, dat vuile beest heeft het werk van Onze Lieve Heer in eigen handen genomen en moet dat nu eens loslaten! Wat wil zo'n kale dood beginnen, denkt Bernard, tegen de koeien van Hosman? Niks! Die kan eventjes zijn zeis laten rusten.
Het gat in de hals van Jan wordt kleiner. Het gat en dat rooie kleurtje zien er beter uit. En de jongens volgen de bevelen van

Crisje op! Eén druppel van de wit-zwarte, is duizend gulden waard en nog meer. Crisje en de jongens weten immers, er zijn rijken zat, die voor vijf minuten leven hun hebben en houden zouden willen geven, maar Magere Hein is onverbiddellijk tegenover zijn slachtoffers. Maar hier gebeuren die dingen voor niks. Crisje weet, Onze Lieve Heer is niet bij de rijken, dat zouden ze wel willen en de Lange zegt: „as die ook dat nog konde koope, dan vratte ze ons lééve op, maor dat géét nie't!"
Die kochten dan al de lichtjes uit de menselijke ogen op voor hun geld, nieuwe magen en andere harten, een stel andere benen, maar dat gaat niet! Goddank! Anders ging Jan de deur uit! Ze zouden hem bewust vermoorden, doch dat kan nu niet, omdat Onze Lieve Heer er ook nog is. En dan staat mijnheer de dokter weer voor hun neus en zegt:
„Crisje, het is een wonder. Het is niet te geloven, maar ik zie het. Het is dringend noodzakelijk, Crisje, dat de mensheid dit weet, wij kunnen er duizenden mensen door genezen".
Kan de dokter de koeiepoep aanvaarden? Dat krijgt hij niet te horen. Dat is het geheim van Crisje. Zij verkoopt de heilige zaken van Onze Lieve Heer niet. En dan valt er, je gelooft het niet, uit het mondje van mijnheer de dokter:
„Crisje, ik geef U duizend gulden voor Uw geheim".
Crisje en Jan moeten er hartelijk om lachen. Wat zijn geleerde mensen toch dom. Crisje zegt resoluut:
„Néé!"
„Waarom néén, Crisje?"
„Néé, dokter!"
„Måår, Crisje, u moogt dat niet weigeren. U kunt duizenden mensen helpen. Hoeveel mensen lijden niet aan kanker?"
De man blijft zaniken. Crisje vraagt hem:
„Kú giij beië, dokter?"
„Ik weet het niet, Crisje, maar ik doe mijn best".
„Now dan, dokter. Begrie'p giij dan nie't, as giij ow lééve lang veur 'n minsch gebeië èt, veur één minsch, dokter, dat daor gin ander met te make hèt? Kú giij dat begrie'pe?"
De man begrijpt het niet. En Crisje gaat verder:

„Dan za'k ow dat is andes vertelle, dokter. Mot Onze Lie've Heer 'n gebed verheure, van ow dan, van ow eiges, dokter, veur 'n ander, maor waor giij ow ganse lééve veur gebeië hèt en ow eige kind is?"
„Wat wil dit alles zeggen, Crisje? Ik zal er over nadenken. Maar dit is voor de wetenschap. U kunt uw geheim niet langer verbergen, wij hebben daar recht op. Duizenden mensen kunnen wij genezen. Zeg mij, waardoor hebt u de wond van Jan genezen".
Jan weet thans, dat Crisje voor hem heel haar leven gebeden heeft. Jan schreit al, maar daar wil Crisje niets van weten. En de dokter kan zijn duizend gulden behouden, de man snapt niks. Maar hij komt er niet vrij van, dag en nacht volgt hij dit machtige probleem en begrijpt het boerenverstand van Crisje niet. Jan rent weer als vroeger, hij voelt zich best, er is niets meer met Jan aan de hand. Magere Hein hebben ze de deur uitgetimmerd, die is kwaad weggelopen. Van de jongens en van Crisje, ook van de Lange, kreeg die een vuil pak slaag. Magere Hein loert thans op Jan, maar ook Jan lacht hem midden in zijn gezicht uit. Magere Hein krijgt hier...... de „droedels"! Maak dat je weg komt, vuile ploert, je hebt de mensen lang genoeg gedwarsboomd. Maar „Hein"...... zegt Bernard, zat achter de kachel. Hij zat juist op de plaats van Jan en je kreeg hem er met geen mogelijkheid af. Hij zat daar gewoonweg Jan's leven weg te zuigen. In koffie had dat kreng geen zin, de kruiebitters van de Lange smeet hij in de asbak. Je zag het beslist, hij vrat aan je leven en z'n vuile stank kon je ruiken. Je leefde al die maanden in een grafkelder met z'n allen.
En toen, dat zag alléén Bernard, geen ander heeft het gezien, heeft Magere Hein uit kif een ander weggesleept en dat was Gerritje van de Bulten, een eind uit deze buurt. Alles uit kif, en uit z'n vreselijke woede, maar Magere Hein kan doodvalle! Bernard zei nog veel meer en daar hebben ze om moeten lachen: „Dèn hèk met de koeiepoep in zie'n smoel gesmette, moe'der, dèn is hadstikke blind weggeloope, en hèt now de verkeerde te pakke gekréége".

Zie je, Magere Hein is thans, voor Jan tenminste, hadstikke blind getimmerd en dat door de allerbeste koeien van Hosman. En daar heeft die ploert niet op gerekend. Tegen de kinderen en Crisje kon hij niet op. Hij kan nu de mensen uit de stad weghalen. Zij zijn hem hier voor een tijd kwijt. In de Geldersche Achterhoek weet men te vechten tegen Magere Hein. Ook dat hebben ze gehoord. Onze Lieve Heer zei telkens:
Bijt die z'n keel af, jongens. Snijdt die z'n hals door, dat kreng heeft van reine liefde en eeuwigdurend weerzien vuile verdoemdheid gemaakt en daar wil Ik niets mee te maken hebben. Dat beest heeft het eeuwige leven verandert in het tijdelijke, hij staat boven een graf en heeft „MIJN" kroon opgezet! Timmert dat ding van zijn kop, jongens van moeder Crisje. Belazert hem maar, steekt hem z'n ogen uit. Ik zal je daarvoor de wijsheid en de krachten schenken, maakt die vuile hond kapot!"
Zo kwaad is Onze Lieve Heer op Magere Hein.
Maanden later komen Crisje en Jan de geleerde man tegen. Jan rijdt de kruiwagen en ze praten lekker. Jan zegt:
„Crisje, kijk daar eens? Zie eens wie wij vandaag ontmoeten?"
Vanzelfsprekend heeft de dokter iets tegen Jan en Crisje te zeggen. Daar heb je het al:
„Hoe is het, Jan?"
„Kijk zelf, dokter".
„Mijn God, hoe is het mogelijk. Crisje, kun je dan nog niet begrijpen dat de mensheid je geheim moet leren kennen? Ik denk dag en nacht en kan niet meer slapen, Crisje".
„Had menheer de dokter dan maar efkes gekomme".
„Mag ik het weten, Crisje?"
„Van eiges. Begrie'p giij dan nie't, dokter, dat Onze Lie've Heer gin bandiete kan verheure?"
„Wat wil dat zeggen, Crisje?"
„Das nog al glad, dokter. Veur brandstichtes en oplichtes en bandiete helpe deze krachte nie't. Maor dat kú giij nie't begriepe, wâ? Daor zun ook goeie minsche op de wééreld. Maor ik heb ow al gezeid, dokter, deze kruuswéége wasse alleen veur Jan. Ik hèt ter duuzed gebeië, dokter veur Jan en dat is ook veur

al die andere minsche. As die wille beië dokter dan kan Onze Lie've Heer ook die helpe en is ook de koeiepoep van krach".
„Wilt u zeggen, Crisje, dat u Jan genezen hebt met koeiepoep?"
„Jao, dokter, maor mét dat andere, eers dan hellept hèt".
„Dat is, Crisje?"
„Dat is „nie't", menheer de dokter, maor dat wil zegge, Onze Lie've Heer laot zich nie't deur die andere belazere. As de minsche zich eiges verdoeme, dokter, kan Onze Lie've Heer ze ook nie't meer helpe. En daorum hèt giij ook niks aan de koeiepoep. Is dat hard, dokter?"
„Crisje, hoe moet ik U danken voor deze les", komt er over de lippen van deze mens, maar dat horen Jan en Crisje niet meer. Hij zal zijn leven verbeteren, hij weet, door het gebed en het ruimtelijke vertrouwen, spreekt Onze Lieve Heer tot je leven en wezen en berekent. Hij zuivert de tijd die je nog te leven krijgt of een geleerde verprutst het allerlaatste en dan ga je te vroeg je kist in. En dat weet tevens Magere Hein! Hier is hem een voet dwars gezet. Je hebt je voor Onze Lieve Heer te buigen en kun je dat niet, dan helpt niets! Maar geen zoeplappen en gauwdieven krijgen dit verhoor te ondergaan. En voor hen is er geen genezing, de koeiepoep werkt nu niet, omdat het innerlijke leven in disharmonie leeft ten opzichte van deze reine levenssappen, de bloeddruk van de wit-zwarte koeien van Hosman. Is dit alles zo krankzinnig, dokter? Je kunt geen zoeplap door je gebeden helpen. En wie ziek is door kanker of iets anders, moet bidden en eerst dan, zegt Crisje, krijg je je eigen medicijnen toegestuurd en die zijn dan voor jezelf! Hoe dan die medicijnen zullen zijn, dat weet ook zij niet, maar, je krijgt ze! Zuiver je zelf, zieken! En dan heb je meestal geen dokter nodig! Indien je zo'n man nodig hebt, wordt die je door Onze Lieve Heer toegezonden. De rest is blind en ongevoelig en heeft hier niets mee te maken, die moeten hun eigen wereld beleven.
Ja, dokter, voor Jan is dertig jaar lang gebeden. Niet voor elkeen helpt de koeiepoep! Maar in de „Naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes", kan âlles genezen! Doch als je sterven

moet, dokter, dat weten ze hier, sta je machteloos. Maar desondanks, is er nieuw leven gekomen en thans geniet je van elke seconde. Als dat ding weer open gaat, geven ze zich hier volkomen over en hebben zij de koeien van Hosman ook niet meer nodig. Duizend Onze Vaders, dokter en die tienduizend keer omhoog, dat gehamer klinkt in de oortjes van Onze Lieve Heer en Zijn engelen en daar hebben zij alles voor over. Jeus zal dat aan de mensen vertellen, maar wij weten het al, ook hem trappen ze dan van de Bühne af. De mens wil niet bidden, de mens is thans losgeslagen van Goddelijke ankers, hij heeft zijn reine paradijse overgeven verloren!
Maar de Montferlandscheweg, ook de Zwartekolkscheweg, zijn levenspaden waar je deze zaken kunt bedenken en ze tevens van Onze Lieve Heer kunt ontvangen. Crisje weet, indien de mensen maar lief hadden, dan was alles anders. De dames op Montferland hebben goed praten, zij hebben alles, maar wat heeft dat te betekenen als je gaat voelen, wat zij hier beleven en bezitten? Die rust van daar is geen cent waard. Als je de rust niet in je hebt, krijg je die ook op Montferland niet. En daarom, zie, zoals je zelf wilt, denkt er over na, indien je denkt, dat je rust nodig hebt voor je gezondheid, neem ze, máár, weet Crisje, als het van binnen niet in orde is, keer je toch ónaangeraakt terug, want Magere Hein weet precies waar je bent en je mist nu het gevoel om hem te belazeren. Bernard weet Magere Hein midden in zijn ogen te spuiten, doch daar is kunst voor nodig. En die kunst leer je alleen als je Jan lief hebt, of je Frans dame, wellicht je Raimond of je Peter, het doet er niet toe als je maar lief hebt. Zij hebben het gekund, maar een mens snuift niet voldoende, die is vies van alles!
Wat is het leven toch mooi en wonderlijk. Ja zeker, als je het begrijpt, anders is het niks!
De Lange vroeg nog aan Crisje: „Heiij now werkelik wéér met Onze Lie've Heer gepraot, Cris?"
„Jao, Hendrik, hèt giij mie'n dan al is een leuge heure vertelle?"
„Néé, van eiges nie't. Maor 't is me nog al wat, Cris".
„Das nie't zoo geveurlik, Hendrik. Dat kú giij ook. Maor umdat

giij 't nog nie't kunt, Hendrik, ik vuul bes wat giij wilt wette, ha'k aan die duuzed gulde niks, niet waor, Hendrik?"
De Lange weet het, ook voor hem helpt geen koeiepoep en dat is toch wel iets voor de Lange, maar hij geeft het grif toe. En dan zei hij nog:
„Dèn wik ook wel is in zie'n oge kie'ke, Cris!"
Toen moest Crisje lachen. Die Lange toch.
„Maor dat duurt nog efkes, Hendrik", geeft ze hem terug en de Lange begrijpt het. Onder de koffie vertellen ze elkaar de moeilijkste problemen en die worden nog verklaard ook. Trui vond echter, door een stuk zoethout had je Jan best kunnen genezen. Ze heeft er niet aan gedacht, maar de lever van een haan, levend geplukt dan, helpt nog beter, doch dat medicijntje gebruikt zij alleen voor zichzelf. Van dat gezemel krijg je schoon genoeg. Zij heeft Crisje gewaarschuwd. Dat wordt daar een heel ziekenhuis en haar zullen ze daar niet meer zien. En ook dat hebben Jan en Crisje, de Lange en de jongens reeds lang begrepen. Tante Trui is angstig voor Jan Kniep, die had in Indië moeten blijven. Gods geklaag is het. Die man moeten ze uit het dorp verwijderen. Die man steekt hele buurten aan en verpest hier de ganse atmosfeer. Mensen zijn hardnekkig, maar dat ziet Trui alleen bij anderen, zij zelf heeft haar kroon op. En toch, ook vlierbessen-pudding kan je genezen èn, bijna alles wat maar eventjes groei en bloei heeft beleefd en tot moeder natuur behoort, álles kan je genezen! Voor elke ziekte is er één kruidje gewassen! Dat weet Crisje! Zij ziet het en dat neemt géén mens haar af, doch dan kijkt ook zij met haar innerlijke ogen naar het leven in de stof en dat is precies hetzelfde wat ook Jeus kan. Het is hierdoor, dat zij elkaar zo goed begrijpen.
Ze weten het, straks komt Magere Hein terug om Jan te halen. Jan is niet bang, hij geniet nu eerst recht van elke seconde! Hij kan zeggen: ben je daar lieverd? Ik ben gereed! Dag schone dood? Maar jouw kroon gaat van je hoofd af. Schijnheilige vreetzak? Krijg je dan nooit genoeg? Crisje en Jeus rukken zijn pareltjes weg, de mooiste van zijn petje en maken er voor Miets aanstonds een prachtig kettinkje van; ook Miets moet iets heb-

ben, iets van betekenis en daarvoor zijn de pareltjes van Magere Hein! Miets kan thans komen, ook haar bedje is gereed, maar er leven er nu al vier op zolder en dat zijn, Johan, Bernard, Jeus en Jan, de twee die daarop volgen hebben de bedstede gekregen en Miets en de andere die nog komen moet, slapen bij vader en moeder.
Onze Lieve Heer ziet, hier is alles berekend, zij zullen door niks overvallen worden en dat hebben al ZIJN kinderen te leren!
Dag Onze Lieve Heer! Hier klaagt niemand!

GERRIT, KOM NOW IS KIE'KE, IK HEB MIE'N ZUSJE GEKREEGE

Jeus is een flinke jongen geworden, eindelijk is het zover; ook hij moet naar school. Zijn klompen staan naast die van Johan en Bernard omdat Crisje er weinig voor voelt haar nek te breken, bovendien behoort het bij de ordelijke zin van de Lange.
Fanny brengt hem weg. Kijken de grote mensen nog niet? Van binnen is hij rustig, in zijn zak zitten lekkere dingen van moeder, hij kan er tegen en zal zich volkomen aan de juffrouw overgeven. Crisje verwacht heel veel van hem, hij is bij de hand en heeft een goeie kop, hij staat voor het leven open. Ook de Lange denkt, dat hij ze allemaal wel voorbij zal vliegen. Daar gaat de bel, door zijn spanning vergeet hij van Fanny afscheid te nemen. Geen tien minuten later hoort hij het gejank van het dier, ook de juffrouw begint dit gejank te hinderen. Zij vraagt al:
„Van wie is die hond buiten?"
„Das mie'n Fanny, juffrouw".
„Zo, wil jij dan je Fanny even thuis brengen, Jeus?"
„Van eiges, juffrouw".
Hij naar buiten. „Fanny, giij heb jao gelie'k, maor waorum kú giij nog nie't begrie'pe, da'k leere mot? Ik had ow van middag toch gedach kunne zegge? Now mô-je is goe'd luustere. Wiij motte leere, en alles wat ik leer, dat krie'g giij van mie'n te wette. Giij hèt ow verstand toch nie't verloare, Fanny? Kom, en now gaot giij naor moe'der".
Drie minuten later is hij terug in de klas. De juffrouw denkt, dat kan niet, maar hij zit er toch al weer.
„Je woont toch op de Grintweg, Jeus, is het niet?"
„Jao, juffrouw".
„Maar dan kun je toch niet in drie minuten terug zijn?"
„Jaowel, juffrouw, Fanny is al naor huus. Ik had vergéete Fanny goeie dag te zegge".
Zonder er bij te denken, heeft hij voor de juffrouw zijn bedje al opgemaakt. Jeus zegt nog:
„Vraog 't maor aan Theet, Anneke en Mathie, juffrouw, die

wette 't ook, mie'n Fanny hèt verstand as 'n minsch".
„Zo, is dat waar, Jeus".
Dat is het eerste contact voor zijn leven en dat ziet er niet slecht uit, Crisje. De onderwijzeres voelt, dit kind bezit iets. Het is een heel ander kind en zij zal hem volgen. Fanny zit tegen twaalf uur hem op te wachten. En nu kan de juffrouw zichzelf overtuigen, Fanny is net gek. Een merkwaardig contact is het, denkt ze, iets bijzonders. Dat dier jankt als een mens kan schreiën. Zijn Lange en José is hij volkomen vergeten en die zullen hem daar niet vinden, denkt hij. De juffrouw volgt hem even. Ja, juffrouw tegen Fanny behoef je maar één keer iets te zeggen en hij weet het. Straks zul je gaan begrijpen, dat Fanny meer verstand heeft dan Jeus. Fanny begrijpt maatschappelijke zaken, Jeus niet. Fanny kan denken over normale dingen. Jeus staat daar niet voor open en dat zul je spoedig ondervinden. Maar vertel je hem iets over Onze Lieve Heer, dán leven er tien wezens in hem en zul je plezier van hem hebben, het mooie leven zegt hem alles. Maar wat is het leven?
Drie weken later moet de Lange op school komen. De juffrouw en het hoofd, meester Hornstra. De Lange kent hem heel goed, ze willen even met hem praten. De Lange hoorde de verhalen aan en keerde naar Crisje terug.
„Jao, Cris, Jeus kan nie't léére. Dat zú giij wel nie't wille begrie'pe, ik ook nie't, maor zoo is het. Dèn is suffig, Cris. Dèn is ter nie't biij. Dèn zit urges andes, Cris. Dèn hèt zie'n kop ter nie't biij, Cris".
„Is het zoo arg, Hendrik?"
„Hèt giij dat van onze Jeus kunne denke, Cris?"
„Néé, van eiges nie't!"
Dat is nu nog niet zo erg, want wat heeft dat eerste klasje te betekenen, maar het hoofd van de school meende het de Lange te moeten vertellen. Hij denkt aan achterlijkheid. En dat is een vreeselijk woord, Crisje. De Lange èn Crisje praten met Jeus.
„Waorum wilt giij nie't léére, Jeus? Wèt giij wel dat wiij daorveur ow motte betale? Dat kost geld, Jeus".
„Jao, moe'der, dat wèt ik. Maor ik doe't toch mie'n best".

„Das um zoo te zegge waor. Maor giij zit daor te slape. En slaope kui saoves doe'n".
„Jao, vader!"
De Lange weet het niet. Maar Jeus is er niet bij, hij vliegt overal heen, en zit meer in de bossen dan op school. Hij ziet er uit, alsof hij geen mens meer is. En van alles komt niets terecht. Hij gooit er met zijn pet naar en is blijkbaar de domste van allen. En dat is een grote teleurstelling voor Crisje. Jeus, die altijd het meeste gevoel bezat, is nu de armste van de klas en de armste van geest. Van Bernard krijgt hij reeds zijn pak slaag, maar ook dat helpt niet, hij blijft dom. Doch straks gaat het hoger op en dan zullen zij wel iets anders beleven, denkt de Lange, dit zegt ja nog niks. Maar de maanden gaan voorbij en Jeus blijft dom, hij kan niet leren. Hij kijkt af. Gerrit van de bakker bedenkt de zaken voor hem en Gerrit vindt dat best. Zo nu en dan krijgt Gerrit een appel van Jeus, of wat ander lekkers voor Jeus' afkijken. De juffrouw vindt hem toch iets bijzonders. Ze weet niet wat er in dit kind leeft. Soms sta je voor een volwassen mens en dan weer voor een psychopathische inrichting, waartoe Jeus dan behoort. Ze heeft vastgesteld, dat hij zo nu en dan van tevoren weet wat zij wil zeggen en ook dat is weer voor haar leven en persoonlijkheid merkwaardig. Indien dat er niet was, moest Jeus naar een andere school, maar die gevoelens slepen hem er wellicht doorheen. Op een middag liep de juffrouw met hem de Grintweg op. Zij wilde de moeder van Jeus wel eens leren kennen.
„Wat is hij toch beleefd, mevrouw".
„Jao, juffrouw, Jeus is dat. Gééť 't wat bééter, juffrouw?"
„Wij zullen er wel komen. Wat denk jij, Jeus?"
„Jao, juffrouw".
De bezoekster mag even de duiven zien, maar voor de varkens heeft zij geen tijd. Ze weet thans, dat Jeus een goede moeder heeft. Zo sukkelt hij verder en ziet, toch gaat hij over. Maar in de tweede klas begint de ellende. Hij kan met die stof niet overweg. Wat ze hem daar te leren geven, dat dringt niet tot zijn leven door. Maar, Gerrit van de bakker zit weer naast hem, hij kan afkijken en Gerrit vindt dat goed, maar die is nog niet zover,

dat hij voelt, dat zijn wijsheid waarde bezit. Doch ook dat zal in Gerrit ontwaken en dan is Jeus nog niet gelukkig. Anneke vliegt hem vooruit. Die is bijna de beste. Mathie en Theet zijn doodgewone leerlingen. Hij hoort nu, dat Bernard goed kan leren. Johan is middelmatig, hij sloft met de rest mee en die zal het hoogste ook niet eens willen bezitten. Maar Johan doet wat anders. De Lange heeft iets uitgevonden, dat geld in het laatje brengt. Crisje is er absoluut tegen, doch de Lange drijft z'n zin door. Na schooltijd gaat Johan nu naar Emmerik en daar couranten halen. Die moet hij hier en daar in de bus stoppen en dat levert Crisje, drie hele marken op in de week. Als ze later groot zijn, zegt de Lange, weten ze van aanpakken en hij is niet van plan, er een stelletje treurwilgen van te maken; zijn kinderen zullen aanpakken. En dat door weer en wind. Als andere kinderen verlangend zijn om even te kunnen spelen, mag die goeie Johan eerst anderhalf uur over de kale Emmeriksche weg lopen, ook al vriest het dat het kraakt of regent het dat het giet. Johan moet kranten rondbrengen en geld verdienen. Eerlijk is eerlijk, Crisje kan er niet tegen, zij heeft dat nimmer gewild, maar de Lange eist het en zijn woord is wet!
En aanstonds moet ook Bernard met Johan mee èn, als Jeus zover is van eiges! Tot in 's Heerenberg moeten ze die kranten bezorgen. De Lange is trots op zijn jongens, de krant die je daar leest, werd door mijn jongens in je bus gestopt en van eiges, mijn jongens verdienen al geld. Hij haalt eruit wat er in zit! Of dat goed of verkeerd is, doet er niks toe, Crisje, zachte ouders maken zwakke karakters. Maar Johan is al thuis gekomen met een groot gat in zijn kuit, zo'n smerige hond heeft hem te pakken gehad en dat nog wel, nu Johan in dienst is van Onze Lieve Heer. Crisje jammert, ze kermt dag en nacht, maar het helpt niet, Johan zal geld verdienen! Ik heb hier iets te zeggen of ik bemoei me nergens mee, wat wil je Crisje?
Johan kankert niet. Hij heeft zo nu en dan ook zijn verzetjes. Bernard staat eigenlijk al op springen, omdat Johan van alles uit Emmerik weet te vertellen. Zie je Crisje? Je jongens leren iets. Toch nog zo gek niet van de Lange. De jongens krijgen nu

het besef dat ze iets te betekenen hebben en dat wil toch wel iets zeggen. Crisje is bezorgd, maar het leven gaat verder en je went aan alles. Na vier weken hoort het er bij. Ook Bernard rent met Johan na schooltijd naar Emmerik, ze wisselen elkaar nu af, dat heeft de Lange goed bekeken èn, hij heeft gezorgd, dat er dertig cent verhoging bijkwam en dat is een flink bedrag voor een kind. Maar, dat is zuur verdiend geld. Je moet de jongens zien, wanneer het regent als bakstenen, nu is dat nog wel te dragen, maar aanstonds, als het vriest dat het kraakt? Drijfnat komen ze soms thuis en toch, wat zegt Johan:
„Maak ow toch gin zurge, moe'der, ik doe't 't vuls te graag". En ook Bernard denkt er zo over, ze beleven van alles.
Jeus is met Gerrit van de bakker blijven zitten, ze mogen de tweede klas een jaartje over doen. En Gerrit is thans zover, dat hij dat kijken over z'n rug en langs hem heen is gaan begrijpen. Daar zal hij een zaakje van maken, op stuk van zaken is hij het die de boel uitrekent. Maar met al dat gereken van Gerrit, zit hij mét Gerrit weer in de tweede klas. Snappen ze niet, dat die twee jongens zichzelf maar belazeren? Néé, dat hebben ze niet in de gaten. Jeus moet thans zorgen dat er altijd wat lekkers is voor Gerrit. De peren van Bernard zijn daar goed voor, maar dat weet Bernard niet. Crisje kan geen bergen geld uitgeven voor fruit, doch Bernard heeft moeder niet nodig, doch wéé hem, als de Lange daar achter komt. Er is dan ook geen tuin of Bernard kent elke boom daar. Hij maakt de boompjes wel lichter. Als ze hem snappen, dan wacht hem een bende narigheid en gaat hij de kelder in. Hij heeft zijn teelt goed verstopt, doch niet zo, dat Jeus dat poortje niet wist te openen. Onder het stroo ligt van alles. Daar kun je de lekkerste abrikoosjes vinden en de fijnste peertjes, van alles wat moeder natuur elk jaar aan haar leven te schenken heeft. Voetangels en klemmen hebben geen betekenis voor Bernard. Die dingen zijn goed voor sufferts en Bernard is geen suffert. Maar voor zo'n fijne peer mag Jeus weer weken lang afkijken. Zo nu en dan daalt hij in het paradijs van Bernard af en kan hij zijn schulden betalen, want Gerrit eist steeds opnieuw, voor niks gaat de zon op.

Zo scharrelt Jeus verder. Maar ze leven in een tijd, dat er nog geen fruit te jatten is en Gerrit blijft beloning eisen. Nu heeft hij dan toch wel iets, waarvoor hij zeker 'n half jaar afkijken kan, zo'n groot geluk is het. Jeus heeft zijn zusje gekregen. Is dat wat, Lange? Ben je zijn voorspelling soms vergeten? Nu is er een meidje bij gekomen. Hij is net gek. Miets is geboren. Ze hebben waarlijk 'n zusje, alleen die jongens is niks gedaan, thans is het geluk volkomen. Mina komt weer over de vloer, zij kan weer eens lekker met Crisje praten en vanzelf hoort zij, hoe het met Jeus is. Maar Mina zegt:
„Cris, de groote wasse altied stom. De groote, die wat veur de wééreld hebbe gedaon, die wasse altied zoo stom as 't achtereind van 'n varke".
Maar dat kan Mina Crisje nu niet wijs maken. Jeus is al blijven zitten en dat zegt toch wel iets, maar die wil er niets van horen. Gerrit moet alles van Miets weten. Hij spreekt met hem af, dat hij voor het mogen zien van zijn zusje een half jaar afkijkt. Gerrit mag Miets zien. Maar Gerrit gaat niet over één nacht ijs, hij moet eerst zélf kijken, eerst dan valt de beslissing. Jeus hemelt Miets op, zo'n kind heeft Gerrit nog niet gezien.
„Maor as giij die eugskes zie't, Gerrit, dan kie'k giij jao in hemele".
Dat is allemaal wellicht mogelijk, maar hij wil toch eerst zélf kijken. Jeus staat Miets op te hemelen:
„Mô-je dat kupke is zie'n, Gerrit. En dan dat mundje en die fijne hèndjes van Miets. Mie'n God, Gerrit, zoo'n kind hèt giij in ow lééve nog nie't gezie'n".
„Dat wèt ik, maor veur alle minsche zun de kindere èngele", merkt Gerrit nuchter op, „veur alle minsche zun kleine kindere as bruune zuuker, maor dat lus ik nog nie't".
Gerrit wil er toch wel iets van weten en vraagt:
„Liekt ow Miets dan op 't kind van Bonges?"
Nu begrijpt hij, dat Gerrit er geen snars van weet, hij geeft hem direct terug:
„Wí giij onze Miets dan vergelieke met dat rooie kreng van Bonges?"

„En wí giij zegge, dat 't meidje van Bonges 'n rood kreng is? Now wèt ik 't al, giij hèt dat kind nie't gezie'n. Dás 'n engel. Das 'n blond kind en gin rooie".
„Das allemaol goe'd en wel, onze Miets is gans anders. Wì giij Miets dan nie't zie'n?"
Ze spreken af, dat Gerrit Woensdagmiddag komt kijken. Gerrit wil zijn eigen gedachten hebben en Jeus vindt het best. Miets is een geschenk van Onze Lieve Heer en hij laat Miets niet afkammen. De rooie Gerrit komt en stelt zijn eisen. Jeus weet echter, door Miets kijkt hij zeker een half jaar af en dan zijn er meteen geen zorgen meer. Hij roept nog:
„Giij mot Miets is heure lache, Gerrit".
„Wat wí giij mie'n wies make? Wí giij mie'n wies make, dat ow Miets al lache kan? Das gadverdikke opscheppe met niks".
„Giij zult 't eiges zie'n, Gerrit".
Daar is hij. „Moe'der, mag Gerrit onze Miets zie'n".
„Van eiges".
Jeus stapt met Gerrit naar de wieg en begint. „Zun dat eugskes, Gerrit? Is dat 'n mundje? Zun dat vinges of nie't. Ik heb ow wel gezeid, waor of nie't, onze Miets is as 'n engel. Wiij hebbe 'n meidje gekréége, zoo as gin minsch ter een krig en hèk ow tevul gezeid? Zoo as Miets is, is nie't één kind, waor of nie't. Kui goe'd vinde, da'k now 'n half jaor afkie'k, Gerrit?"
Gerrit kijkt en ruikt iets. Lang duurt het niet en dan hoort Jeus: „Giij kunt now wel zegge, dat Miets 'n engel is, maor ze ruukt ook naor de stront".
De slag is raak. Dat is verschrikkelijk, zo'n vuile rooie bakker toch. Het scheelt niet veel of hij slaat er op. Heel zijn berekening is foetsie. Zijn smoesje:
„Gerrit, kom now is kie'ke, ik heb 'n zusje gekréége", heeft geen cent te betekenen. Gerrit is niet te bereiken. Miets ligt daar en heeft voor hem alles bedorven. Hij heeft hier niet op gerekend en Crisje, die hem heeft gevolgd, begrijpt het. Kom jij maar eens hier.
„Now wèt ik, waorum giij blie'f zitte. Maor daor zulle wiij now is 'n stukske veur steeke".

„Wat is ter, moe'der?"
„Niks is ter, niks".
De Lange gaat nu even met zijn meester praten. En hij voelt het, hij is stom geweest, hij is er ingevlogen, nu heeft hij zichzelf belazerd. Op Miets foeteren heeft nu geen zin meer. Hij zit nu naast een andere jongen. Jeus, zó hoort het. En nu vooruit, je moet het zelf doen of je leert helemaal niets. En thans doet hij zijn best, de meester volgt hem, hij leert iets, maar van binnen werkt hij anders. Iets kan hij nu gebruiken en dat sleept hem door het leven heen. Hij kan denken en dat denken gebruikt hij nu voor hetgeen hij niet weet en ook nooit leren zal. Hij stelt zich op zijn meester in en nu weet hij het ineens. En het gekste van alles is, hij kan ook nu nog door de bossen zwerven met Fanny. De meester zegt hem wat hij leren moet en telkens heeft hij het antwoord gereed, maar dat is van een ander. Hij leert niks!
Door de telepathische overdracht sleept Jeus zichzelf hogerop. En de rest, voor zijn voelen en denken, zegt hem niets en als ze zijn persoonlijkheidje op de jaarlijkse weegschaal leggen, kan het er net mee door. Geen gram bewustzijn meer is er, maar ook niet minder, zodat hij het nét blijft halen, hij zal de school op zijn manier overwinnen. Ja zeker, meester, hij luistert, maar hij staat niet open voor je droge stof, daar is niets aan te veranderen, niks! Anderen hebben hun fundamenten gelegd, zijn ziel en zaligheid krijgt bovennatuurlijke wijsheid te beleven en dat zoudt ge nu smoren en dat willen zij niet. Je „gezwá en gesòè", dat gélesél en alles wat over de grens gaat, interesseert hem niet. Hij zal Duits leren omdat het vanzelf gaat en dat hij hier en daar oppikt, voor de rest weigert zijn leven je droog gedoe te aanvaarden. Alles wat je hem te leren geeft, meester, is van bijkomstige aard voor zijn persoonlijkheid, 'n innerlijke waarachtigheid heeft bezit genomen van zijn stelsels en die voeren hem straks van huis weg naar de maatschappij, maar dat alles is voor later. Crisje denkt, als hij straks maar op de leer komt, hij voor de Goddelijke problemen komt te staan, dan zullen ze heel iets anders beleven. Maar ook dan, lieve Crisje, gooit hij er met zijn

pet naar, omdat hij juist nú die andere krachten te verwerken krijgt, waar mijnheer pastoor en zijn helper geen raad mee weten. Eerst dan leer je je Jeus kennen.
Op school, Crisje, zit hij maar half. Hij heeft nu geleerd hoe zich te kunnen splitsen en dat is het, waardoor hij die uren beleeft. Hij zal onfeilbaar aanvoelen of de meester hem iets te vragen heeft, de rest van zijn tijd gebruikt hij voor zijn vluchten met Fanny, omdat er iets in hem leeft en hem zegt: maak je niet druk Jeus, jij krijgt een gans andere taak voor mens en maatschappij en wel één van Onze Lieve Heer. Maar je wordt geen dominee of pastoor, je zult een „Cosmisch" bewuste worden en dat is heel iets anders doch daar hebben ze hier geen verstand van. Meester, Jeus wordt een „Socrates"! Hij zal zelfs Socrates straks voorbij vliegen, hij zal je Plato ontleden, hij zal het oude Egypte naar het droge en nuchtere Westen brengen, hij zál Golgotha anders beleven en ondergaan en daardoor zijn boeken schrijven. Nu zul je zeggen, maar dan moet hij juist leren, doch laat dat in handen van hen, zijn Lange...... en zijn vriendje José, en de vele anderen die hem volgen, waarvoor Jeus dient en zijn leven ontwaken zal! Dat alles komt!
Maar de zorgen van Gerrit zijn foetsie. Hij geeft grif toe, hij zat lelijk onder de plak van die rooie. Hij staat thans voor zichzelf en het mooie leven en zal er van maken wat er van te maken is, Lange, voor zover hij in staat is om het in zich op te nemen. Je kunt met hem tevreden zijn, Crisje, méér is er niet! Jeus stelt zich nu op zijn meester in en hij weet het. Is dat efkes wat, Fanny? Je baasje is tóch geen seconde bij je vandaan. Vooruit nu, het leven is toch mooi, er zijn nog geen zonsverduisteringen voor Jeus, hij heeft het gevonden, en zal verder gaan, ook voor hem bestaat er een maatschappelijk bewustzijn.
En toen waren er weer peertjes en appeltjes genoeg onder het stroo. O, Bernard, als jij nog eens tegen de lamp loopt, dan zit er wat voor je op, en staat de kelder voor je open. Bernard toch, wat je nu in je kop hebt, dat is gevaarlijk, dat is het uiterste, dat is pure lef!
Enkele dagen later waren de poppen al aan het dansen!

VROUW AANSE, MIE'N BENNAD HET 'T GEDAON

Onze Lieve Heer is goed en alwetend, denkt Bernard, vooral, als Hij ook nog voor een klein paradijsje dicht bij huis zorgt, waar je zomaar in kunt klauteren en waar de mensen geen erg in hebben, indien je er althans eerder bent dan het schaap dat er in leeft en dat toch al die heerlijkheden niet op kan.
Op een morgen zijn de druiven van vrouw Aanse foetsie. Honderden dierbare druifjes liggen er over de grond verspreid, het ziet er uit, alsof een orkaan ze van de takjes heeft geslingerd, zo ruw en ondoordacht zijn ze naar beneden gehaald. Het is erg, bar is het! En vrouw Aanse weet het niet eens.
Crisje ziet Bernard, liggend op z'n rug, aan druiven sabbelen. Ze schrikt zich een ongeluk, zijn dat niet de druiven van vrouw Aanse, Bennad? Bernard voelt zich gesnapt, eindelijk hebben ze hem te pakken. Crisje duldt geen dieverij.
„Wat bù giij daor aan 't ééte, Bennad? Droe've?"
Bliksemsnel wil Bernard zijn druifjes verstoppen, maar is net te laat.
„Now, kú giij mie'n gin antwoord gééve?"
Bernard schreit niet, maar hij neemt vlug de benen. Crisje roept hem echter na:
„Breng de droe've weerum, Bennad. Dat zun de droe've van vrouw Aanse. Ik wèt 't".
Maar dat is niks voor Bernard. Vrouw Aanse zou hem villen, die vrouw, die twee honderd tachtig pond weegt, is niet voor de poes, dat weet hij best en terugbrengen voelt Bernard dus niets voor. Maar jammer is het, nu moet Crisje het tegen de Lange zeggen en dan is hij nog niet gelukkig. Bernard komt wel terug. Maar heel de dag laat hij zich niet zien. Dadelijk komt de Lange thuis en Bernard is er nog niet. Het is een schande. Vrouw Aanse woont twee huizen verder. Wat moet Crisje doen? Bernard ging te ver, hij heeft er lang genoeg over nagedacht, maar ja, je zag ze voor je neus groeien en groter worden en toen is hij bezweken. Bernard dacht, mij kan toch niets gebeuren en nu zie je het, Crisje heeft hem gesnapt. Bernard is een prachtjongen, maar hij

jat graag, voor hem is het een fijne sport. Het leukste wat er is, maar de Lange, noch Crisje willen daar iets van weten, ze willen de jongens niet voor galgenstroppen laten opgroeien.
Crisje gaat nu naar vrouw Aanse, zij zelf zal het haar vertellen. Vrouw Aanse zit in haar hoekje en weet nog niet, dat achter haar huisje de druiven gestolen zijn. Dat weet Crisje, want anders had vrouw Aanse reeds lang de boel op stelten gezet.
„Zoo, Crisje, komp giij mie'n efkes op zuuke? Wiij woone zoo dich biij mekaar en toch zie'n wiij ons zoo weinig, wâ? Wiij hebbe nooit is tied um te praote en giij met ow jonges van eiges nie't. Hoe geet 't toch met de jonges? Zun de kindere gezond? Gaot ter biij zitte, Crisje".
Is dat even wat, denkt Crisje, het goeie mens weet nog van niets. Schei maar uit, vrouw Aanse, denkt ze, aanstonds zul je wel anders praten over mijn jongens. Crisje voelt er niets voor om eerst een groot verhaal op te dissen, zij gaat regelrecht tot het leven van vrouw Aanse.
„Jao, vrouw Aanse, alles is bes, maor ik heb veur ow gin plezierige boodschap. Wèt giij dan nog nie't, dat ow droe've zun gestoale?"
„Wat zèg giij mie'n daor, Crisje? Mie'n droe've zun gestoale? En dat mot giij mie'n komme vertelle en ik eiges wèt ter niks van? Das mie'n nog nooit gebeurd. Mie'n kostbare droe've gestoale? Da's te vul veur mie'n lééve, Crisje".
Vrouw Aanse wil nu zich zelf overtuigen, maar haar benen willen niet zo best meer en zij zinkt terug op haar stoel.
„'t Is arg, Crisje, mie'n beene wille nie't meer, ze zun opgezet".
„Natte umslage, vrouw Aanse, die helpe altied".
„Das waor, Crisje, ik had daor aan motte denke. Ook mie'n knieë zun opgezet".
Vrouw Aanse drukt zichzelf door haar knieën heen en kijkt naar de ravage en jammert:
„Goeie genade, Crisje, mie'n arme droe've toch. Das God vergeef 't mien toch te bar. As i'k dèn in hande krie'g, dreij ik dèn zie'n nek um. Ik zal dèn de kneuk brééke. En wèt giij wie dat gedaon hèt, Crisje?"

„Jao, vrouw Aanse, ik wèt dat, mie'n Bennad hèt 't gedaon. Giij mot maor zegge wat ze koste, ik zal ze dan wel betale".
„Wat zèg giij mie'n daor? Ow Bennad hèt mie'n droe've gestoale? Dan gao'k naor de Massesée. Dèn mot in de kas, Crisje, dèn motte ze naor 'n tuchthuus stuure. Hèt giij en ow Lange dan niks meer te zegge?"
Vrouw Aanse scheldt Crisje nu de huid vol en die aanvaardt alles.
„Ik kan hierin niks zegge, Crisje. Daor mot 'n end aan komme. Die jonges van ow gruuie op veur galg en rad. Dat zei Trui, maor daor kan'k now in geleuve. Mie'n Theet zol zoowat nooit doe'n".
„Is dat dan nie't goe'd te make, vrouw Aanse. Giij hèt ter maor één, ik heb ter vijf. Dat is toch nog goe'd te make?"
„Wil ik ow is wat zegge, Crisje? Giij bunt te gek met ow jonges, maor daordeur kui ze verpeste. Wèt giij nie't, wat eige droe've veur ow eiges betéékene? Ik plaog mie'n dag en nach um ze alles te gééve wat ze neudig hebbe en now zun ze weg? Die droe've zun veur mie'n eiges en nie't veur ow Bennad".
Vrouw Aanse loopt weg. Crisje kan ophoepelen, haar verdriet is erg. Waar is Bernard toch? Jan Kniep zoekt hem.
„Waor was giij, Jeus?"
„Ik was biij Hosman, moe'der".
„Wèt giij nie't waor Bennad is? Heij geheurd wat dèn hèt gedaon? De droe've biij vrouw Aanse gestoale".
Dat is verschrikkelijk, denkt Jeus, nu krijgt Bernard er van langs. Eindelijk hebben ze hem te pakken. De Lange is er al. Wat is hier gebeurd, Cris? Hij voelt dat er iets aan de hand is. En dan biecht Crisje alles eerlijk op.
„Waor is Bennad?"
„Hendrik, veurzichtig, giij slaot ow kind nie't dood veur 'n paar droe've".
Maar de Lange is zichzelf niet meer. Crisje denkt, was dat maar vast voorbij. Als Hendrik er op slaat, blijft er van Bennard niet veel meer over. Waar hangt Bennad uit? Hendrik ik waarschuw je, vergeet je niet. Waar is Bennard, Jan? Ik weet het niet, Hen-

drik. Johan, heb je Bennad gezien? Jij ook niet, Jeus? Geen mens heeft Bennard gezien? De Lange zit aan tafel en bruist van woede, hij stampt van gif. Ineens meent hij te weten, waar Bernard is. Hij rent de gang in, opent de kelderdeur en roept: „Bennad, bù giij daor?"
Vanuit de duisternis piept er iets. Bernard dacht, ik zal er maar vast ingaan, ik moet er toch in. De jongen klautert de trappen op. Als hij in het bereik is van de Lange, grijpt die hem beet en nu hangt Bernard in de ruimte als een snoek die net uit het water is gehaald. Zo verschijnt de Lange met Bernard voor Crisje. Crisje kermt al, maar Bennad staat nu tussen de benen van de Lange in en kan nergens meer heen. Het hele huis staat op stelten. Jan en de jongens zitten daar in een hoekje, Crisje staat voor de Lange en smeekt, vergeet je niet, Hendrik. De Lange stoort zich aan niets. Als Jan wil zeggen: Hendrik, bedenk, het is nog maar een kind, krijgt hij van hem te horen, dat hij hier alles te zeggen heeft en hij zijn mond mag houden. Jeus rilt en beeft, ook Johan schreit, want nu zul je het hebben.
„Dit is now onze gauwdief, wâ", begint de Lange. „Dèn kan nie't luustere. Dèn geet teege mie'n en moe'der in. Dèn trekt zich van niks aan. Kie'k mie'n is aan, Bennad?"
Bernard kijkt de Lange in de ogen en zegt: „slaot mie'n maor dood".
Maar de Lange slaat nog niet, doch Bernard hoort: „As ter geslage mot worre, Bennad, dan gebeurt dat op mie'n eige tied". Crisje hoopt, dat het nog wel zal loslopen, maar die hoop gaat niet in vervulling.
„Hèt giij al is meer gestoale, Bennad?"
„Néé, vader".
„Wèt giij dat zoo zeker, Bennad?"
„Jao, vader".
„Waorum wilt giij nie't luustere, Bennad?"
„Ik zal 't nie't weer doe'n, vader".
„Aiij weer 't hart heb, Bennad, um te stééle, dan slao'k ow werkelik dood".
Crisje denkt, hij komt er met een flinke schrobbering af, maar

dat is toch nog niet zo, Crisje. De Lange legt Bernard over z'n kniën en slaat er zo op los, dat Crisje van smart in elkaar zinkt. „Hendrik, schei der met uut, giij slaot ow kind dood". Hendrik geeft hem zoveel, dat er van Bennad's billetjes niet veel meer over is.
„Zo — en now zonder ééte naor bed".
Bernard kan vertrekken. Het kind kan bijna niet meer lopen. Crisje neemt dat niet. Waar ze alle bij staan, zegt zij:
„Dat mot giij nog is probeere, Hendrik. As dat nog is gebeurt, gao'k weg met de kindere, di's geen straf meer, di's schande". Maar de Lange zegt tegen Crisje, dat zij straks nog wel zullen praten,. De Lange ziet dat Crisje scharrelt met eten.
„Cris, ik zei, zonder éëte naor bed".
„Dat zun dubbele straffe, Hendrik. Giij kunt make wat giij wilt, maor kindere zonder eete laote slaope, daor bun ik nie't veur te vinde".
„Ik zei, zonder eete naor bed, Cris".
Bernard ligt lekker aan een peertje te sabbelen. Johan ziet het.
„Heij toch wat te eete, Bennad?"
„Hèt giij dan ow ooge dich?"
„Heiij dan gin pien, Bennad?"
„Ik wil met pien niks te make hebbe".
„Johan krijgt ontzag voor Bernard. Wat een kerel is dat. Dat had hij niet gedacht. Bernard is sterk! Néé Johan had dit niet gedurfd en hij steelt ook niet, hij vindt dat gejat maar angstig. Beneden wordt het anders uitgevochten. De Lange zegt:
„Wì giij dat gesteel dan nog in de hand warke, Cris?"
„Dat wet giij wel beeter, Hendrik, maor dit is gin straffe. Giij wis jao gaa nie't meer wat giij deed. Giij was jao as bezééte".
„Ik bun de vader en ik zal wette hoe mie'n kindere gestraf motte worre, Cris".
„Zoo, dach giij dat. En dach giij da'k dat goe'd bleef vinde. En dák ow met de kindere lie't doe'n wat giij dach. Ik zal ow is wat zegge, as dit nog is gebeurd, geleuf mie'n, Hendrik, gao 'k weg! Dis gin straffe, zeg ik ow. Giij slaot 't ontzag der uut. De kindere worre bang veur ow".

„Zoo, dach giij dat Cris. Hèt giij dan gezie'n, dat dén bang veur mie'n was?"
„Heij dat dan nie't begreepe, Hendrik? Begrie'pe giij dan nie't dat Bennad glad teege ow in is? Met zachtheid komme wiij vedder".
„Ik bun vader of ik bun 't nie't, Cris".
„Giij bunt de vader van de jonges, van eiges, maor ik bun der ook nog. En as giij weer zoo wilt straffe, dan spreeke wiij vedder, Hendrik".
Zie zo, Lange, daar kun jij het mee doen. Crisje schreit, dit was te gek. Ze gaat naar boven en kijkt naar de billetjes van Bernard.
„Mie'n God nog aan toe, dèn hèt ow de bille weggeslage".
„Ik vuul niks, moe'der", zegt Bernard.
Wanneer ze beneden komt, zegt de Lange:
„Vuult giij dan nie't Cris, dat now de kindere tusse ons in komme te staon?"
Crisje denkt even na en dan geeft ze de Lange gelijk. Máár, ga zelf kijken wat je hebt gedaan. De Lange gelooft het wel. Lang praten ze nog. Crisje moet hem gelijk geven en de Lange geeft haar gelijk. Ze kunnen wéér verder. In het vervolg straft de Lange anders. En Crisje houdt haar mond dicht, als vader de jongens onder handen neemt. Onze Lieve Heer zei:
„Goed zo, Crisje en Hendrik, zo gaat het goed, begrijp elkaar of de jongens vliegen over je hoofden en dat moet niet. Maar, Lange, dit was 'n ietsje teveel".
Johan ziet, dat Bernard onder het stroo scharrelt en wil er alles van weten. Jan Kniep geniet in zijn hokje, hij begrijpt het en vindt Bennad een kei van een kerel. Johan krijgt van Bennad:
„Hold toch ow smoel dich, met ow geschreeuw, andes slao'k um dich. Ik hèt eete zat".
Even later eten ze te zamen lekkere peren en appeltjes. Ook Jeus vindt Bernard een wonder en wéér even later, gaan al die ogen dicht en slaapt het dagbewuste om het alledaagse te vergeten, maar morgen is er weer een dag. De Lange is nog niet weg of Crisje staat reeds voor de bedjes.
„Laot mie'n ow bille is bekie'ke, Bennad".

„Mien God, giij hèt now gin bille meer. Heiij gin pien, Bennad?"
„Néé, moe'der, ik vuul niks".
„Maor giij blie'f vandaag in bed".
„Ik vuul niks, moe'der".
Ook Johan moet kijken. Ook hij vindt, dat Bernard zijn billetjes er niet meer zijn. Hij naar beneden. Bernard staat nu in de voorkamer op een stoel voor de spiegel en kijkt naar zichzelf. Hij moet toegeven, dat zijn geen billen meer, de Lange heeft ze bont en blauw geslagen. Maar wat zegt dat? Niks zegt het, niks! Crisje hoort nu van hem, dat hij naar vrouw Aanse gaat om het weer goed te maken.
„Durf giij dat, Bennad?"
„Van eiges, moe'der".
„En zú giij now nooit meer steele, Bennad?"
„Van eiges nie't, moe'der".
„Beloaf giij mien dat, Bennad?"
„Jao, moeder".
Het is bijna niet te geloven, wat is dat kind toch flink, jammer dat Bernard jat. Bernard durft alles en gaat bewust naar vrouw Aanse. Nu zal je het hebben, denkt Crisje. Daar hoort ze paardengeroffel, de Massesee zijn het. Néé, ze gaan haar deur nog voorbij.
„Vrouw Aanse?" Bernard staat voor de dikke vrouw en biecht alles op.
„Vrouw Aanse...... ik kom biechte. Ik hèt ow droe've gestoale, maor ik zal 't nooit meer doe'n. Ik vraog ow um vergiffenis. En mie'n vader hèt mie'n haos doodgeslage, vrouw Aanse. Kie'k eiges maor".
Bernard stroopt z'n broekje af en toont vrouw Aanse z'n bont en blauw geslagen billetjes. Vrouw Aanse kijkt en denkt, zo'n pak slaag had zij Bernard niet gegeven. Het kind kijkt haar in de ogen en wacht af.
„Das God vergeef 't mie'n Bennad, nog is 'n pak rammel krie'ge. Dat mo'k zegge, ow vader kan 't".
„Jao, vrouw Aanse, vader hèt daor verstand van".
„Doe't giij ow boks maor weer dich. Ik hèt èt al gezie'n".

„Wi giij der dan nie't op timmere, vrouw Aanse?"
Vrouw Aanse moet er om lachen. Die Bennad toch. Néé, Bennad, jij hebt al genoeg rammel gehad en ik vind je nog flink ook. Zij hoort nu niets anders dan: „ja vrouw Aanse van eiges vrouw Aanse, giij hèt jao gelie'k vrouw Aanse. Ik zal 't niet meer doe'n vrouw Aanse. Ik zal der aan denke, vrouw Aanse! Néé, vrouw Aanse, ow Theet zal dat nie't doe'n, dat wèt ik vrouw Aanse, daor is ow Theet vuls te goe'd veur".
En wat doet vrouw Aanse? Ze vindt Bennad de beste van allen. Zou Bennad geen glaasje limonade lusten? Is dat wat, Bennad? Kijk zelf, Crisje of je gelooft het dadelijk niet, Bernard drinkt met vrouw Aanse limonade. Vrouw Aanse gaat niet naar de Massesee, zij heeft het Bennad vergeven. En Crisje, ze zijn vrienden geworden. Wat zal Onze Lieve Heer hier schik in hebben. Als Crisje het hoort, kan zij het niet geloven. Hoe heeft die snotneus vrouw Aanse kunnen beïnvloeden? Ook de Lange geeft toe, Bernard kan goed smoezen, maar het gejat moet ophouden. Vier weken later vraagt Bernard aan Jeus of hij wil kijken, hoeveel peren er bij Hosman aan dat kleine boompje zitten. Jeus schrikt zich de stuipen, is Bernard gek geworden? Néé, Bernard is niet gek, hij weet wat hij wil. Kijk nu goed uit je ogen, hij wil de grote kanjers hebben. Elk jaar hebben ze hem gepest, de kinderen van Hosman. Dit jaar zijn die knapen voor hem. Die peren zijn de grootste van de ganse buurt. De sport, om die te krijgen is voor Bernard eten en drinken en eerst als hij die heeft houdt hij op met jatten. Jeus voelt, dit is waaghalzerij. Hector van Hosman is een vuile bloedhond. Bernard heeft zijn plan al voor elkaar, elke morgen haalt hij de melk en maakt dan een praatje met Mieneke en Gerrit, hij wil even Hector zien. En dat lukt. Hector krijgt lekkere worst, maar Crisje die ziet, dat de voorraad boven de kachel slinkt, vraagt zich af: heb ik van die worst gisteren afgesneden? Nu hangt er nog maar een klein hompje. Het is verdacht, maar de kinderen eten veel en goed. Hoeveel peren er aan dat boompje hangen, weet Bernard al. Dat is de moeite waard. Het is een sport, die je niet elke dag beleeft. De Lange moet straks naar Duitsland om te zingen, het kan niet beter.

De avond, dat Bernard z'n slag wil slaan, regent het. Hij heeft zijn spullen voor elkaar. Hector zal er plezier van hebben en hij krijgt de kanjers van peren. Je zult ze daar eens gezichten zien trekken. Even de Stokkumse weg af, dan de tuin in, elke voetstap is berekend.
„Hector?...... Hector...... hie'r is wat veur ow".
De hond smiespelt aan de lekkere worst, het dier voelt een bekende. Weken van te voren heeft hij Hector aan zich gewend. Intussen vliegt Bernard het kleine boompje in en stopt z'n zakken en het korfje vol. De vier, die er nu nog aanzitten mogen ze behouden. Hij had niet gedacht, dat het zo eenvoudig zou gaan. In een klein half uurtje is hij terug.
„Heiij ze, Bennad?"
„Ssssst...... mond dich. Maor ik heb ze".
Bernard slaapt lekker, hij heeft er niets mee te maken, die sukkels eten van dit jaar geen eigen peren. Al vroeg kijken Bernard en Jeus door het dakraampje naar de overkant.
„Ze zitte veur de raam, Bennad, ze denke, dat wij dat hebbe gedaon. Kie'k, daor is Anneke en Mieneke".
En jawel, de familie loenst, dat heeft er een van de overkant gedaan. Crisje weet nog van niks. Wie haalt er melk?
„Ik moe'der".
Bernard vertrekt. Heel de familie, zelfs Hosman vangt hem daar op.
„Wèt giij nie't, Bennad, wie vannach onze peere hèt gestoale?"
„Zun ow peere gestoale, Hosman? Die groote peere? Maor mien God, Hosman, is dat 'n schande?"
De boer kijkt hem in de ogen, maar Bernard kijkt terug. Néé, een jongen kan zo niet liegen. Maar, ze geloven Bernard nog niet. Hij zal nu moeten bewijzen wat hij kan en hij geeft ze die zekerheid. Heel de buurt weet het al. Is dat een schande? De Grintweg staat op stelten. Néé, ik heb het niet gedaan, vrouw Hosman, ik zou daar niet eens aan denken.
„Moe'der, biij Hosman hebbe ze vannach die groote peere gestoale".
„Wat zég giij, Bennad?"

„Jao, moe'der, ze vroege mie'n of ik ter met te make had".
„Mien hemel en dat wasse van die groote peere".
„Jao, moe'der, ze hebbe daor maor één zoo'n beumke en Hector hèt ze nie't in de beene gebette".
„Hèt dèn bloe'dhond dan geslaope, Bennad?"
„Ik wèt 't nie't moe'der".
Bernard is rustig. Jeus zegt niets. Hij heeft heilig ontzag voor Bennad. Ze hebben daar aan de overkant hen elk jaar de ogen uitgestoken en dat is nu afgelopen. Die vrekken en opscheppers van kinderen weten het nu. Jeus slentert naar Gerrit, hij wil wel eens horen wat ze daar te zeggen hebben.
„Wèt giij der niks van, Jeus", vraagt Gerrit.
„Hoe zol ik dat now wette, Gerrit. Maor ik vind 't 'n schande".
Ook Gerrit loenst, Anneke scheldt hem de huid vol, maar dat neemt hij niet.
„Wèt giij wel, Anneke, dat giij dat mot biechte?"
Dat geeft haar even te denken. Je kunt zomaar niet een mens verdenken. Néé, valt er:
„Wiij hebbe der niks met te make, Anneke. Néé, Hosman, van eiges nie', maor hèt Hector dan geslaope?"
De Lange komt thuis. Bernard staat weer tussen de schroeven van de Lange. „Kie'k giij mien is in de ooge, Bennad".
De Lange kijkt, maar Bernard kijkt terug.
„Giij hèt 't werkelijk nie't gedaon, Bennad?"
„Néé, vader, ik hèt ter niks met te make. Ik wil nie't meer steele, vader".
De Lange bespreekt het geval met Gerrit Noesthede. Het is een streek waar je ontzag voor moet hebben. Jeus wordt daar bij Hosman niet meer aangekeken, doch dat duurt maar eventjes, Crisje heeft twee dagen later stroo nodig. En dat ligt boven het varkenskot, ze trekt zo nu en dan aan het stroo en smijt het voor de varkens. Van morgen is er meer dan stroo te zien voor Crisje, een berg fruit stroomt haar tegemoet.
„Mien hemel nog aan toe, wat is dat?"
Peren en pruimen, appelen en wortelen, van alles rolt er naar beneden. Bernard zit er weer in, nu kan hij van avond weer z'n

broekje open doen en Crisje vindt, dit is heel erg. Maar de grote peren van Hosman zijn er niet bij, die liggen ergens anders.
„Bennad, wat doe't giij mien toch 'n verdriet", kermt Crisje, ze weet wat hem wacht, dit kan zij niet verzwijgen. Hendrik heeft gelijk, het kind groeit op voor galg en rad. Bernard kan niets zeggen, hij weet het. Jeus en Jan hebben zielsmedelijden met hem. De Lange slaat hem dood. Dat ziet er thans niet mooi uit voor Bernard. Daar is vader. Wat is er Cris? De Lange hoort van het drama.
„Wat hèt giij mien now te zegge, Bennad? Niks?"
„Néé, vader, slaot mien now maor dood, ik hèt 't verdien'd, vader, slaot ter maor op".
Zo'n jongen toch, denkt de Lange. Maar Hendrik denkt; hij heeft wel iets van Crisje geleerd. Hij denkt nu uitstekend, nog nooit heeft de Lange zo kunnen denken. Is het, omdat hij zo'n succes heeft gehad op de Bühne? Peter, Gerrit en de jongens van Smadel komen nog, zij stappen binnen en zien de Lange met Bernard bezig.
„Wat ter is, Gerrit? Dèn hèt 'n paradijs veur zich eiges bij mekaar gestoale, das alles".
Crisje staat bij de Lange en zegt niets, maar ze kijkt. Wat doet Hendrik? Bernard doodtimmeren? Ze bidt, ze denkt, ze schreit van binnen. De Lange glimlacht. Het gerecht, waarvoor Bernard staat, zal beslissen. Dan vraagt de Lange:
„Ik kan ow dood slaon, Bennad. Van eiges kan ik dat. Maor ik wil ow is gans wat andes vertelle". En dan tegen Crisje:
„Cris, de jonges motte weg".
De jongens moeten de keuken uit. Dan zegt de Lange: „Bennad, as giij mien alles eerlik opbiech, kie'k ik vul deur de vinges. Maor ik wil alles wette. En ik zeg ow der biij, as ik weer heur dat giij steelt, breng ik ow eiges naor de Massesée! Moe'der wèt 't. Wiij zun arme minsche, Bennad, maor wiij zun gin jattes! Verstaon? Wiij zun gin landloopes. Wiij hebbe te zurge, dat wiij Onze Lie've Heer elke dag in zien ooge kunnen kie'ke. Geleuf giij dat, Bennad?"
„Jao, vader".

De grote mannen kijken, ze weten nu, ook Crisje, dat de Lange het waarachtig nog één keer probeert. Van Crisje krijgt Hendrik haar begrijpen, uit haar ogen straalt hem reine liefde tegemoet en het besef, zo is het beter, Hendrik, hier is Onze Lieve Heer over tevreden. Nu krijgen de kinderen weer ontzag, Hendrik, ze gaan voelen dat je een vader bent en dat je het verstand bezit om als vader op te treden en weet hoe te moeten handelen. Zeker, Crisje voelt, dit is een eerlijke kans! En Bernard biecht voor de Lange.
„Is ter nog wat, Bennad?"
„Jao, vader".
„Wat wèt giij dan nog meer, Bennad? Schaam ow niks".
En thans krijgt de Lange te horen, dat hij de kanjers van peren bij Hosman gestolen heeft. De Lange schrikt. Gerrit Noesthede voelt zich van binne kriebelen, Peter en de anderen begrijpen hoe bewust Bernard is en hoe onfeilbaar hij jatten kan. Is dat even een kerel, denkt Gerrit? Voor zo'n jongen moet je ontzag hebben. De Lange gaat verder.
„Zoo, Bennad, hèt giij daor die groote peere weggehaald".
„Jao, vader".
„Waorum heij dat gedaon, Bennad?"
„Umdat ze mien elk jaor de ooge uut gestoake hebbe, vader".
„Zoo, en daor kú giij nie't teege, wá?"
„Néé, vader".
„Maor daor is zoovul, Bennad, waor wiij minsche naor motte kie'ke en der met onze hande af motte blie've. Kie'k maor naor mien eiges, Bennad. Wat heb ik nie't veur ow gedaon. Laote de manne ow dat maor is vertelle. Wat zó giij zegge, as ik ter nie't meer was?"
Bernard voelt, waar de Lange heen wil en is gereed, hij geeft de Lange:
„Ik zal ow veur gin geld wille misse, vader".
„Meind giij dat, Bennad?"
„Van eiges, vader".
„Kie'k is, Bennad. Dit is de laatste keer. As ik weer teege ow staot, dan gebeurt ter gans wat andes. As giij mien beloave wilt,

dat giij ow hande thuus hold van 'n ander zien grei, beloaf ik ow, dat ik ow gin pak rammel gééf en hoe'f giij ook nie't de kelder in. Maor as giij mien denk te belazere, dan doe'k gans wat andes".
„Ik wil ow nie't belazere, vader".
„Ow hand ter op, Bennad?"
„Op mien kui réékene, vader!"
De Lange legt zijn hand om die van Bernard. Crisje is gelukkig. En now naor bed. Maor eers éète, Bennad".
„Jao, vader!"
„Cris", geeft Gerrit haar, „Cris, van mien krig dèn tie'n mark, veur zie'n jatte. Hendrik ik mein 't".
Ze lachen. Boven wordt alles besproken. Jeus vraagt:
„Scheit giij der now uut met jatte, Bennad?"
„Van eiges, maor ik gaot slaope".
De Lange weet, zo'n avontuur heeft hij in zijn jeugd niet beleefd. Bernard is er schandalig goed afgekomen. Crisje denkt, dat moet zij goed maken. Ze biecht, zij zal er voor werken. Op het land van vrouw Hosman komt zij tot een menselijk gesprek. Vrouw Hosman is niet zo ongevoelig, dat zij dit niet begrijpt. Crisje biecht ook daar alles eerlijk op. Vrouw Hosman weet nu, dat Bernard het heeft gedaan. Wat doet vrouw Hosman? Ook zij heeft dezelfde Onze Lieve Heer. Wanneer Crisje weken later doodmoe thuis komt, haar rug is gekraakt van het werken op het land van Hosman, vraagt Bernard, waarom moeder zo laat thuis komt en waarom moeder zich zo moe werkt, vader verdient toch geld en hij zal goed voor de kranten zorgen, zegt Crisje:
„Komp giij maor is biij mien, Bennad. Mô-je now is goe'd luustere. Giij wèt toch, dat ik alles mot biechte?"
„Jao, moe'der, van eiges".
„Now, Bennad, toen ik dat biechte, zie Onze Lieve Heer teege mien eiges, Crisje, dat mot giij eiges weer goe'd make. En now, Bennad, mot ik arbeië veur wat giij daor gestoale hèt. Dit gaf mijnheer pastoor mien, Bennad. Ik wilde veur al die arbeid gin cent hebbe".
„Wette ze daor dan dat ik het gedaon hèt, moe'der?"

„Néé, Bennad, maor ik kan vrouw Hosman het zegge".
„En doe't giij dat, moe'der?"
„As giij nooit meer stéélt, Bennad, néé, dan hoe'f ik daor nie't oaver te praote. Wat zó giij zegge, Bennad, as die now ow ganse leeve veur jatter uut schelde, wat zó giij daor dan van denke, Bennad?"
„Das arg, moe'der".
„Now zie't giij 't eiges, Bennad".
„Ik steel nie't meer moe'der.
Toen zakte ook Bernard in elkaar, hij kon tegen zijn moeder niet op en beloofde haar, dat het met jatten afgelopen was. Er is rust, vrede en geluk, dít is heilig ontzag! Hierdoor komt er nieuw leven, voelt Crisje en de Lange heeft een bende geleerd! Toch vraagt Crisje zich af, waar het leven van Bernard zal stranden. Is dit bruisende gevoelsleven wel te temmen?
Nog even geduld, Crisje en je weet het!

DA'S EEN „LEUGE" MIJNHEER PASTOOR

Wanneer Crisje van één ding zeker is, dan is zij dat ten opzichte van Jeus op de leering, waar zij verlangend naar uitkijkt en dat voor mijnheer pastoor een hemel op aarde zal betekenen. Daarvoor staat zijn leven open en weet zij alles van, ook de Lange is er van overtuigd, dat hij daar allen voorbij zal vliegen, daar zullen zij van genieten.
Jeus is naar de catechisatie. Hij stelt er zich veel van voor, met Crisje praat hij er dag in dag uit over. Nu zal hij alles van Onze Lieve Heer mogen weten.
„Dag, Jeus?"
„Dag mijnheer pastoor?"
„Kindere, das now Jeus van moe'der Crisje".
Weten de kinderen dat niet? Waarom maakt mijnheer pastoor zo'n drukte met Jeus? Is die soms anders dan wij? Maar mijnheer pastoor z'n gedachten gaan nu terug, naar het ogenblik, toen Jeus werd geboren en waarvan Crisje hem zoveel heeft verteld. Weer beleeft hij die ongekende stilte van dat moment, zittend naast de wieg van Jeus, de vlucht die hij mocht beleven en daarna de schone ogenblikken in de kerk, toen hij neergeknield, biddend zijn Onze Lieve Heer dankte voor deze ruimtelijke aanraking; hij denkt aan zoveel en thans is dat leven tot hem gekomen en zal hij onderrichten. Jeus geniet, het gaat best, de eerste morgens waren voor hem om te verkennen. Mijnheer pastoor heeft het van morgen over de verdoemdheid en het eeuwig verbranden. Van binnen in het kind komt er reactie. Hij is nu zichzelf niet meer. Er gebeurt iets, het is net, alsof hij uittreedt, als José bij hem is, en hij door die ruimte vliegt, het is, alsof hij oud is geworden, maar hij is toch ook weer zichzelf. Zo nu en dan voelt hij, dat hij van zichzelf nog maar een snippertje bezit, de rest loste op, maar waardoor? Ineens steekt hij z'n vinger op en roept mijnheer pastoor toe:
„Da's een leuge, menheer pastoor!"
De kinderen schrikken, mijnheer pastoor denkt, dat de wereld in elkaar zakt, maar er gebeurt niks, alleen is er spanning geko-

men. De geestelijke poppen zijn aan het dansen geslagen. Mijnheer pastoor neemt dat niet en vraagt:
„Waorum is dat 'n leuge, Jeus?"
„Das nog al glad, menheer pastoor. Onze Lie've Heer kan toch zien kindere nie't kapot make?"
De kinderen beven. Mijnheer pastoor heeft het ineens ergens anders over, hij moet daar met de Lange over spreken. En thans is de Lange in de pastorie en praat met zijn vriend over Jeus.
„Wat is ter, mijnheer pastoor?"
„Hendrik, ik hèt ow loate roe'pe, um da'k ow ernstige dinge heb te zegge. Wiij kenne mekaar. Ik wèt van Jeus alles, maor Jeus smiet mien de boel deur mekaar. Ik kan dat nie't goe'd vinde, Hendrik. 't Is arg! 't Is heel arg, Hendrik. Jeus dèn krup mien onder de wieke".
De Lange luistert. Hij moet er eigenlijk om lachen. Gelooft mijnheer pastoor dan zelf, dat Onze Lieve Heer de mensen verdoemd?"
„Giij lach wel, Hendrik, maor giij kunt ter beeter um schreië. Ik zeg ow, 't is arg! Wat motte daor mien kindere van denke, Hendrik? Dat geet de stad rond. Dat wud 'n opstand. Heiij daor nie't aan gedach?"
„Is dat dan zóó arg, mijnheer pastoor?"
„'t Is me nog al wat".
„Geleuf giij dan eiges, mijnheer pastoor, dat Onze Lie've Heer ons veur altied lut brande? Dat kan mien eige Cris ook nie't geleuve en giij wèt toch wie mien Cris is, waor of nie't, mijnheer pastoor. Ik kan dat ook nie't begrie'pe. Wie kan dat now begrie'pe, menheer pastoor? Dat is jao de minsche bang make. Wiij vuule vul veur ow, menheer pastoor, maor dat? Néé......", laat de Lange hem weten, „daor geleuve wiij nie't in".
„Zoo, dan wèt ik 't, Hendrik".
Crisje hoort het. Maar ook Crisje neemt het niet. Onze Lieve Heer kan zijn kinderen niet vernietigen, maar daarom hoef je alles nog niet overboord te gooien. Crisje is ruim en diep, maar de mensen snappen dat niet. Crisje biecht en nu praat zij even over Jeus. Weet mijnheer pastoor dan niet meer, dat Jeus een

ander kind is? Mijnheer pastoor is niet dom, hij slaat Crisje en de Lange niet, maar hij moet er over nadenken.
„Giij hoe'f ow dat nie't zoo aan te trekke, Crisje, maor dat zun zurge, veur mien en veur ow eiges. Ik mot aan mien kindere denke".
Crisje gelooft niet in de verdoemdheid en toch is zij zo'n gelovig kind. Maar de leer gaat verder. Mijnheer de kapelaan zal hem wel krijgen. En dat is een andere persoonlijkheid. Mijnheer pastoor hoopt, dat Jeus wel zal veranderen. Crisje hoort nog: „Mien geet 't, Crisje, waor dèn dat van hèt? Dat kan de duuvel wel zun. Nie't waor, Crisje, giij wèt eiges aan welke gevaare wiij bloot staon".
Dat is wel waar, maar kom niet aan Jeus. Jeus heeft gelijk! Crisje hoeft hem niet onder handen te nemen. Hij sloft naar de leer, mijnheer kapelaan heeft iets? Wat is die man kort tegen hem. Loert die man op hem? Wat heeft hij mijnheer de kapelaan gedaan? Hebben ze die man gewaarschuwd? De kinderen voelen iets, wat heeft Jeus uitgespookt? Hij zit daar en luistert en is zich van niets bewust. Toch kijkt mijnheer de kapelaan hem streng aan, voelt Jeus en dat kan hij niet begrijpen. Wanneer de kapelaan het er ook over heeft, dat je voor een zonde eeuwigdurend het vagevuur in moet en er niets van je zelf overblijft, springt hij ineens van zijn plaats op en zegt:
„Da's niet waor, menheer de kapelaon, da's ook 'n leuge".
Met open mond kijken de kinderen naar Jeus. Wat wil dat kereltje? Vertel ik leugens? Is dat kind van de duivel bezeten? De klas wordt rumoerig, de kinderen komen in opstand, echte lef is het van Jeus. Het gaat tussen Jeus en mijnheer de kapelaan. Dat kind is ketters! Hij sleurt Jeus van moeder Crisje uit z'n bank en plaatst hem in 'n hoek. Daar kan hij nu luisteren, het is heel erg en een flinke straf. Dan keert mijnheer de kapelaan terug en bidt. Hij bidt met de kinderen voor Jeus, dat Onze Lieve Heer dat leven voor ál het verkeerde zal mogen beschermen en dat HIJ de duivel in dat leven voor kerk en zaligheid zal verbannen. Een ontzettende schande is het voor Jeus. De kinderen zorgen er wel voor, dat iedereen dit hoort en dan staat hij

voor ketter aangeschreven. Hier is iets niet in orde. Mijnheer de kapelaan gaat verder, hij bidt opnieuw, doch dan springt Jeus plotseling op 'n bank en zegt:
„Is dat liefde?" In echt en zuiver Hollands krijgt mijnheer de kapelaan van Jeus te horen:
„Is dat liefde, vraag ik U? Hoe heeft Christus de kinderen ontvangen? Daar hebt U niets van. U had bij Uw koeien moeten blijven!"
Het is doodstil. De man rent naar Jeus en geeft hem een pak slaag.
„Ook dat nog", hoort de geestelijke zeggen, „ook dat nog: Laat de kinderen tot Mij komen, maar wat doet U?"
Hoor je het? Dat is een ketter! Een kind spreekt als een volwassen mens. Dat is ketters! Hij maakt er een einde aan, maar Jeus moet daar blijven staan. Een half uur gaat er voorbij. Jeus weet niet eens wat hij die man heeft verteld. Op het ogenblik, dat zijn mond open ging, kreeg hij slaap. Hij voelde zijn voeten en benen niet eens meer. Dat is iets, denkt hij even, zoals toen, op de wolken, of zoals hij in het bos schreide om Onze Lieve Heer. Van toen, van daar en hier, het is precies hetzelfde maar het dringt niet tot zijn leven door, hij moet nu voorzichtig zijn of ze trappen hem de hel in. Een uur is er al voorbij en nog krijgt hij zijn vrijheid niet. Maar hij voelt, hij wordt gevolgd. Het is net, alsof er duizenden mensen naar hem kijken. Ze loeren op hem en ze willen weten wat hij doet. Nu goed oppassen, denkt Jeus, of ik kom hier niet meer weg. En dan keert mijnheer de kapelaan terug.
„Kijk mij eens aan, joch!"
Hij kijkt in de ogen van mijnheer de kapelaan. Is er iets? Wat heb ik dan toch gedaan? Waarom slaat U mij? Waarom bijt U mij zo van binnen? Kunt U dan niet anders optreden? Kunt U mij dan die grote dingen niet verklaren?
„Ga wég en kom terug met andere gedachten, of ga van de leer af".
„Jao, menheer de Kapelaon, ik zal der veur zurge".
Hij weg en nu naar school. Daar weten ze al dat hij gestraft is.

De meester kent de Lange goed. Vertel mij eens Jeus, wat is er daar gebeurd.
„Ik wèt 't nie't meester".
„Zo, is dat zo?"
„Ik mos achter blie've, meester".
„Veur wat, Jeus?"
„Dat wèt ik nie't meester".
De man komt er niet achter. De kinderen hebben hem wijs gemaakt, dat Jeus heeft gezegd, dat Onze Lieve Heer de mensen niet laat verbranden. En dat is alles! Meer is er niet! De meester zal met de Lange praten. En nu horen Hendrik en Crisje, dat Jeus uit de bank geslagen is, omdat hij nooit geloven kan, dat Onze Lieve Heer de mensen kapot maakt. Crisje zal er wel meer van horen. 's Avonds gaat Crisje naar de pastorie. Nu zij alles weet, zegt ze tegen haar goeie vader:
„Wí giij mie'n zegge, mijnheer pastoor, dat Jeus bezééte is? Dan bú giij 't ook, menheer pastoor".
„Crisje toch?"
„Niks te Crisje, menheer pastoor. Jeus is andes en dat wèt giij net zoo goe'd as ik dat wèt. 't Is toch waor, menheer pastoor? Kan Onze Lie've Heer now de minse verdoe'me? Zeg 't now eiges. Da's toch nie't meugelik? Zol Onze Lie've Heer zien kindere laote verbrande as ik dat al nooit zol kunne? Is dat nie't gek, menheer pastoor? Wí ow is wat zegge? As de minsche zoover komme, dan loope ze de kerk uut. En das ow eige schuld. Giij mos dat verandere, menheer pastoor".
„Crisje toch?"
„Néé, menheer pastoor, da's 'n leuge! Daor kan ik mien eiges ook nie't met vereenige, aiij dat maor wèt. Zol Onze Lie've Heer mie'n eiges verdoe'me?"
„Maor ik hèt toch nie't gezeid, Crisje, dat giij slech bunt?"
„Maor das nie't te geleuve, menheer pastoor. Wèt giij wel alles van mien Jeus? Dan za'k ow dat is efkes vertelle".
En nu krijgt mijnheer pastoor alles van Jeus te weten. Wat zegt mijnheer thans? Zoudt ge nog willen zeggen, dat Jeus bezeten is? Jeus is in de hemelen geweest. Ik was er met hem, mijnheer

pastoor. Jeus stond voor Golgotha, hij heeft de engelen gezien en gesproken en hij heeft Onze Lie've Heer eiges gezien. En kan hij nu bezeten zijn? U moet die verdoemdheid uit onze kerk halen, mijnheer pastoor, de mensen worden angstig voor Onze Lieve Heer. Is dat soms niet waar? Mijnheer pastoor zal doen wat hij kan. Hij zal het hoger opzoeken, ook hij is er van overtuigd, dat God niet voor eeuwig verdoemen kán, zo dom, zo armoedig is hij niet. Het gaat naar Rome weet Crisje, maar van Jeus blijven ze af! Ze zijn het eens geworden, ze zullen Jeus anders aanpakken. En hoe bestaat het, het gaat goed. Plotseling is er begrijpen gekomen en Jeus geeft scherpe antwoorden en vragen, maar die vragen worden thans beantwoord volgens de regels en de wetten, zoals ook Christus het heeft gedaan. Maar de leer blijft de leer, de Kerk de Kerk...... en Jeus open voor zichzelf en de hemelen. Crisje weet, die krijgen ze niet onder de knoet. Die trapt de verdoemdheid nog eens de kerk uit en krijgt hulp van velen, die met hem niet in een God die „ZIJN" kinderen lief heeft en tóch verdoemd, geloven! Ook voor haar is er geen God die het leven voor eeuwig afmaakt! Dát bestaat niet voor Crisje, ook de Lange krijgen ze nooit zover!
Het is waar, Crisje. Wanneer de mensen dicht bij God komen, raken ze hun Vader van Liefde weer kwijt ook. En is dat nu mogelijk? Jeus zal er straks tegen vechten, Crisje. Hij zal het van de Bühne tot de mensen zeggen, maar dán tevens de wetten voor ál het leven ontleden. En dat doen zij, die ook nu door zijn leven tot mijnheer kapelaan hebben gesproken, doch dan komen zij met grof geschut, dán staat de ruimtelijke Paulus van deze „Eeuw" voor hun neus. Néé, Crisje, verdoemdheid ìs er niet! Onze Lieve Heer *is en blijft „liefde"! Eeuwigdurend liefde!* Jeus gelooft niet in die „karwats", Lange. Onze Lieve Heer vergeeft alles! Ook jij bent er thans aan begonnen en is maar goed ook! Aan Crisje's bidden komt nooit een eind. Wél, als de verdoemdheid er niet meer is, dan kan Crisje zeggen, nú is álles in orde en hebben wij onze echte Onze Lieve Heer en wie wil dat niet?

CRISJE TOCH, OW BENNAD HEBBE ZE ALLE BEIDE BEENE AFGEREEJE

De mens is soms een fijnbesnaard en fijnvoelend wezen, indien hij voor het hogere leven open staat. Komt hij voor geestelijke en maatschappelijke gevoelens te staan, die hem door het leven worden opgelegd, maar die door het eigen handelen en denken soms een chaos veroorzaken, dan is het toch altijd weer de persoonlijkheid die er iets van heeft gevoeld, voordien of even later, naarmate hij voelt en voldoende sensitiviteit bezit om die gedachten en gevoelens te kunnen opvangen en voor zichzelf te ontleden.
Er zijn niet zo heel veel mensen op deze grote wereld, die in staat zijn, onfeilbaar de innerlijke gedachtengang te contrôleren en te aanvaarden. Het merendeel onder de millioenen kinderen van Onze Lieve Heer trekt zich weinig aan van wat het innerlijk aan het dagbewuste te vertellen heeft. Maar die psychologie staat echter open voor duizenden gevoelswerelden, waarvoor hij leeft en waarvan hij deel uitmaakt en die vanzelf zijn ruimte is! Het is daarentegen zeker, dat elk mens toch op die krachten en machten afstemming vindt, omdat de God van al het leven het zo heeft gewild.
De meer sterkere, bewuste intellectualiteit, dat is wetenschappelijk bewezen, leeft meer stoffelijk en maatschappelijk, maar heeft nu voor de natuurlijke eigenschappen, ook voor de innerlijke belevenissen zichzelf gespitst en leeft thans buiten die universele aanrakingen of gevoelens. Zij is nu niet te bereiken. De mens zelf sluit zich voor het geestelijk innerlijke volkomen af! De maatschappelijke taak met al haar rompslomp is het, waardoor het leven zichzelf heeft moeten splitsen en dat bracht het gemis van die sensitiviteit, waardoor meestal het innerlijke leven tot het dagbewuste spreekt. Het is waar, de stadse mens mist nu dat gevoel, hij lijdt aan geestelijke bloedarmoede en dat plaatst hem voor tal van gebeurtenissen, waarvan hij niets heeft gevoeld, niks niet, maar die hem ineens kunnen overvallen en neerslaan. En dan hoor je: dat had ik niet moeten doen. Ik heb het tenslotte

toch geweten, maar het drong niet voldoende tot mij door. Ik had dan anders gehandeld. Ik heb het dus geweten, maar ik miste iets. En dat is de geestelijke sensitiviteit voor elk mens, voor duizenden problemen en gebeurtenissen, waarvoor je hebt te handelen.

Maar zo is Crisje niet! Ze voelt zich gelukkig en zij is het niet. Er is iets, dat haar leegzuigt. Wanneer die gevoelens tot haar leven beginnen te spreken en zij ze volgt, dan voeren ze haar regelrecht naar Jan Kniep en staan beiden voor Magere Hein. Het wonderbaarlijkste van alles is nu, voelt Crisje, dat die kracht of gevoelens, of wat het dan ook zijn, zeggen, dát wanneer Jan sterft, dan zijn ze er nóg! Het is gek èn vreemd, doch zij heeft haar volle verstand en een buitengewoon fijnbesnaard gevoelsleven, waardoor zij haar eigen innerlijk kan volgen en beleven. Crisje weet beslist, als die er niet waren dan kon zij zeggen: mijn leven is volmaakt. Zij kon dan haar geluk niet eens op. Maar ze zijn er nu bij en dat is jammer. En die gevoelens verstoren de vrede en de rust van binnen, ook het zalige wetenschappelijke bestaan er van en gaat zij nog even dieper, dan staat ze voor heel iets anders, dan spreekt de menselijke liefde tot haar wezen en leven, waar zij dan mee te maken heeft. En even later is het al weer iets anders, nú is het...... angst! Angst, die tot haar dagbewustzijn spreekt en zij als mens te verwerken krijgt. Johan en Bernard werken al in Emmerik. Jeus heeft het bezorgen van de couranten overgenomen en ook hij is meermalen met bebloede benen thuis gekomen. Diezelfde hond, die Johan en Bernard te pakken heeft gehad, beet ook hem een stuk uit zijn kuiten. Eerst toen begrepen die mensen, dat je niet met wilde honden kunt leven en hebben ze het dier opgehangen. Tienmaal is dat kalf verdronken, eerst toen kwam het menselijke tot een goed besluit, ook al was de handeling alweer onmenselijk, maar daarover sprak geen mens. En ook dat alles weer door de „Niederländische Zeitung", de opkomst voor de Lange, voor de jongens het eerste fundamentje voor de eigen persoonlijkheid, waardoor je gerust kunt zeggen, die levens zijn al begonnen. De jongens hebben er door geleerd, Jeus is er ouder door geworden

en de Lange èn Crisje kunnen tevreden zijn. Ook dat was voor Bernard, heeft Crisje kunnen aanvaarden, sport en daardoor vergat hij het andere.
Voor een tijd terug kwamen de jongens thuis met een koek van twintig pond. Heel de buurt at er van. En eerlijk verdiend. Door hun zingen. De Lange was trots. De jongens stonden al op de Bühne, het succes was enorm. Bernard was eerst even op de borstelfabriek en toen hij zag, dat hij daar geen toekomst zou beleven, ging hij naar Breitenstein, 'n machine-fabriek, om voor zichzelf en Crisje geld in het laadje te brengen. De Lange heeft zijn plannen al opgemaakt; zoals het er nu uit ziet gaat het best. Hij kan en mag niet meer verwachten, het gaat links, noch rechts af, maar in één richting, bewust verder en hoger! En dat is de Lange wel toevertrouwd, hij kan een berekening maken; hij denkt! Wie wil hem tegenhouden? Dat kan geen mens! Ook het leven niet, volgens de Lange, hij is er zelf bij en dat weten ze goed! Het kwartet van de Lange staat er best op, nu de jongens van Peter Smadel gereed zijn. Je moet thans die vier stemmetjes eens horen. Hij slaat met zijn kwartet alles. Ernst en Willy Smadel, Johan en Bernard hebben prachtige stemmen van Onze Lieve Heer gekregen. Bernard is de uitverkorene, zijn stem is enorm en gaat de hoogte in; als Bernard z'n stem door zijn kop de ruimte geeft, hoor je een jongensachtige nachtegaal met de sopraan van een lief meisje er in en dat wil toch wel iets zeggen. Toen kregen ze voor hun mooie zingen die koek van twintig pond op hun schouders gelegd. Dat was voor Crisje iets prachtigs, een belevenis, waarvan zij de ruimte ziet en voelt, toekomst is het! En onder dit alles door voelt zij zich belabberd, in haar leeft er angst. De Lange gaat er niet op in, hij kan niet begrijpen, dat Crisje nu die dingen wil aanvaarden. Immers, gaat niet alles prachtig? Hebben wij te klagen Cris? Niks is er verkeerd. De kinderen zijn gezond, Teuntje is er bij gekomen, ze hebben thans zes flinke jongens en een meisje gekregen, wat wil Crisje nog meer? Crisje wil niets anders, niets, maar van binnen voelt zij zich treurig, altijd weer die angst. Er zál iets gebeuren, waardoor zij dit enorme geluk verliest! Slinger het maar van je af, maar is

dat zo eenvoudig? Kun jij jezelf weg slingeren? Het zit van binnen, Hendrik. En dat van binnen praat tegen mij en steeks thans z'n vuile overheersende kop op!
Verleden Zondag zong de Lange met het kwartet in de Plantage. Er waren Duitsers gekomen om er naar te luisteren of het geschikt zou zijn voor de Bühne, zo ver is het al. Crisje viel na afloop haar Lange van geluk om zijn hals en kuste hem waar al die mensen bij waren, wat toch niets voor Crisje is. Maar zo mooi was er gezongen. Zo machtig mooi was het; de echo in de Plantage zond de stemmen over het volk heen, ja op Montferland konden ze hen bijna horen. Na dit feest kreeg de Lange nieuwe contracten en ook dat betekende geld in het laadje. Maar Crisje bleef droevig, bleef die nare gevoelens behouden, zelfs geen kruiebitter spoelde die drang of kracht uit haar leven weg, het bleef!
Voor het maatschappelijke is Crisje dus niet bezorgd. Dat leven kijkt zij recht in de ogen, beiden zijn zuinig en kunnen iets bedenken, géén halfje gaat hier ondoordacht door de vingers. Er komt een fijn stuk grond en kijk eens achter in het hok? Straks wordt er weer geslacht, de kindern groeien als kool. Het leven is wondervol, alléén dit éne weg en wij zijn er. Is dit soms een waarschuwing door het leven gekregen? Kan het leven tot je dagbewuste „ik" praten? Dat blijkt zo te zijn. Crisje beleeft het! De kinderen zien er goed uit, hebben fijne bloesjes aan, schoentjes ook, en de Lange een mooi zwart pak, zij haar mooie spullen, maar wat is er dan toch, Crisje?
En toen voelde zij zich gereed om aan dat innerlijke te denken. Zij kon er niet aan ontkomen en begon er dan ook maar aan, anders zou zij het straks niet in de ogen kunnen zien. Jeus zit in de hoogste klas, hij leert wel iets, maar toch niet al te veel. Vraag hem niet om 'n getalletje uit te rekenen, hij is er niet toe in staat. Toch ging hij regelmatig over, doch de kennis van de meesters heeft hij opgezogen met zijn innerlijke leven, dat hem dan de antwoorden liet geven. Crisje zegt: na Teun krijgen wij geen kinderen meer, Hendrik. Ze weet, dit is het laatste. Hendrik denkt het ook, maar hij zal rustig afwachten.

Wanneer ze bij elkaar zitten 's avonds, en praten over alles, is er toch altijd die angst ook. En dan hoort de Lange:
„Wat za'k ow zegge, Hendrik. 't Is ter en 't is ter nie't".
En dat wil zeggen, je hebt het en je kunt niets doen, niks! Je kunt het niet kwijt. Ook al verzet ik mij er tegen, het helpt niet. Het is sterker dan ik, Hendrik. Het loopt je achterna, als je lekker slaapt, maakt het je wakker en dan ligt het onder en ín je hart. Nu drukt het 'n prop in je keel, zodat je denkt, dat je soms stikt, zo erg is het, maar bovendien zo bewust. Je kunt je zelf er niet van bevrijden. En toch ben je kiplekker en zo gezond als een vis. Bidden helpt niet! Ik bid dag en nacht, dat weet je, ook mijnheer pastoor heeft er geen weet van. Is dat soms het leven Hendrik? Wat is eigenlijk het leven? Het leven is mooi, maar het leven kan je ook kraken en dan sta je immers voor Magere Hein? Is dat het soms?
Kijkt Crisje naar Jan, dan is het, alsof het gevoel van binnen zegt: daarmede heeft het te maken en op dat leven heeft het een eigen afstemming gekregen. Maar Jan is springlevend, hij ziet er best uit en zijn halsje geeft geen reden voor ongerustheid. Wat wil je Crisje? Wat heeft dit alles te betekenen? Heb je soms te hard gewerkt, Crisje? Néé, krijgt de Lange: dat is 't now nie't, Hendrik", het is gans wat andes! Zijn wij dan voor zorgen geboren, vraagt de Lange zich af? En ook dat is het niet, hier heeft Onze Lieve Heer, voor Crisje dan, niets mee te maken, het leven is het! En dat staat eigenlijk toch buiten Onze Lieve Heer. Ook weer niet, maar wat is het dan?
En dan, op 'n morgen, voelde Jan dat zijn halsje strak stond. Hij wreef aan zijn halsband...... Crisje zag het en toen loste er iets van die angst op, nu wist ze er al iets van. Jan loopt nu aan de halsketting van Magere Hein, als een hond aan 'n touw gebonden. Want dat is het! Het is niet anders. Jan zit aan Magere Hein vast en die zegt: vooruit Jan, kom! Ik ga links af, je hebt mij van dit ogenblik af te volgen! Is het niet zo? Of is het anders? Een week later was die strakke band om Jan's keel al wat meer opgezet. Hendrik, kijk is? Wij raken Jan kwijt, de eerste verschijnselen zijn er nu. Ook toen kon de Lange de innerlijke angst van Crisje

aanvaarden. Het gevecht met Magere Hein staat voor de deur, hij zit thans bewust achter de kachel. Je krijgt hem door niets meer de deur uit, voor geen geld laat hij Jan los!
De buurt ziet, Jan heeft weer een verbandje om zijn hals. O, mijn goede Onze Lieve Heer, ik zie het. Ik *behoef nu niet te bidden!* De tijd van de goeie Jan is voorbij, hij kan zich gereed maken. Jan loopt thans bewust aan de halsketting van Magere Hein. De jongens weten het ook. Zij behoeven nu geen koeiepoep bij Hosman te halen, de wit-zwarte heeft nu geen kracht meer, de universele wilskrachten van Magere Hein overheersen. Zij allen horen het heel goed, hij fluit nu zijn deuntje. Wat is die kerel toch sarcastis, maar zij mogen niet klagen en niet mopperen, de tijd is eerlijk verdeeld. Jan is voorbereid! Jan hoeft niet te blaffen, daarvoor is hij een mens, maar je zou zo zeggen?
Het bloed vloeit al. De dokter hoeft niet te komen kijken. Ze hebben hem nu niet nodig! Hier helpt niks meer! Dat weten ze! Dit kan niemand hen afnemen en ook geen mens hen wijsmaken, dit is het einde voor Jan. Jan blaast straks zijn kraaienmars, zei Bennad en Jeus voelde het. En Jan is er toe in staat, hij weet het, hij zegt het zelf: ik ben tevreden en ik geef mij nu over. Die grote Jan Kniep toch, denken de jongens en weten Hendrik en Crisje alleen, geen mens onder al die mensen hebben het in de gaten; deze ruimte kregen zij cadeau omdat Crisje en de Lange...... hun vriend hebben aanvaard. Veel bloed vloeit er. Hoeveel bloed heeft een mens toch? Liters vliegen er uit dat gat in de hals van Jan. En dat vloeit maar raak, dag in dag uit en het stinkt, dat je het tot over de grens kunt ruiken. Crisje verbindt Jan dan ook op zolder. Wanneer Jan dik ingepakt beneden komt, wandelt hij regelrecht naar zijn stoel achter de kachel en begint het bovennatuurlijke-ruimtelijke gesprek met Crisje. Heel de dag hebben zij het nu over Magere Hein, die er bij zit en soms even weg is, omdat hij hier en daar wat heeft te halen. Jan kan hem niet meer ontlopen. Jan zit aan zijn halsband vast, een ketting is het van vlees en bloed en omdat het vlees en bloed wegrot, is het zo'n dooie streng geworden. En eerlijk is eerlijk, Magere Hein neemt nu geen halve maatregelen, die weet wat hij wil!

Hoe is het mogelijk, denkt Crisje, maar Jan rot weg, hij heeft geen vlees meer, al dat vlees, dat menselijke hoedanige dat, wat zoveel betekenis heeft, omdat het zo heerlijk warm kan zijn en waarmede je de eigenlijke, maar uiterlijke pret geniet en niets met het innerlijke te maken heeft, dat rot voor je ogen weg en het stinkt nu reeds als een lijk dat tot ontbinding is overgegaan. Hier weten ze het, dat van binnen straalt je toch nog, ondanks ál deze rottigheid tegemoet en laat je, of je wilt of niet, schreiën. Zo lief is het en het heet Jan Kniep! Dat heeft een naam gekregen, dóór de mensen, dat van binnen kennen de mensen nog niet en heeft, zoals het er hier uit ziet, de meeste betekenis, dat blijft eeuwigdurend voortbestaan voor Crisje, Jan en Jeus, omdat zij die wetten mochten leren kennen!
Eerlijk is eerlijk. Magere Hein is nu niet aan te vallen, niet te mismaken en niet te belazeren. Dit is van tevoren uitgemaakt en nog wel door Onze Lieve Heer! Bidt nu dag en nacht voor Jan Kniep en je zult straks moeten aanvaarden, dat je gebeden niet voor álles kunnen helpen en daarenboven dus door géén God, geen Onze Lieve Heer worden verhoord. Dít is het stoffelijke én het aardse einde! Wanneer, vragen ze zich thans af, moet en kun je bidden voor je geliefden? Dacht je, dat bespreken Jan en Crisje met elkaar én Crisje, die toch als een heilige is en een volbloed katholiek, dat weet mijnheer pastoor en daar zet hij zijn eigen leven voor in, dat zij nú nog in staat was om Onze Lieve Heer te bewegen Jan nog vijf maandjes te schenken om het stoffelijk leven nog even te mogen behouden...... dat zij een Mis liet lezen voor Jan? Die Mis en die gebeden helpen nu niet meer. Jan moet dood, Jan zal sterven voor hier, maar hij zal leven daar voor eeuwigdurend, bij José, bij de „Lange" van Jeus en de velen die voor zichzelf hun kraaienmars mochten blazen! Is het niet eenvoudig komt er van Jan tot Crisje, als je alles van tevoren weet en als je je aan Magere Hein kunt overgeven? Hier wordt over „Geestelijke Wetenschap" gesproken; hier beleven ze realiteit, ook al staat de katholieke kerk in hun midden, zij krijgt nu door Jan en Crisje „Universele Ruimte" en waarachtigheid. Als dit de mensen eens konden aanvaarden en indien mijnheer

pastoor dit zou kunnen voelen zoals Jan en Crisje en „Rome" eens kon overtuigen, dan was dit geloof...... Goddelijke diepte én ruimte en vertegenwoordigde de Katholieke Kerk God en Christus. Onze Lieve Heer voor het eeuwigdurende weerzien, waarin bijna élk mensenkind wil geloven en kan aanvaarden, omdat het zó reëel en natuurlijk is, omdat het bij een „Vader" van „Liefde" behoort! Zou een heilige als Crisje, anders kunnen voelen en denken? *Nééén!!!* Dat kan zij niet, *omdat dít het ís!!!* Jan belkt ook niet! Jan kan niet belken. Hij wéét! En omdat hij het nu beslist weet, is het geloof in God bovennatuurlijk geworden. Mijn hemel nog aan toe, mensen, dít is het immers? *Dít is het!!* Jan de grote, vertrouwt Crisje toe:
„Ik ben voorbereid, Crisje. En ik dank God, dat je mij zo hebt willen verzorgen. Ik zal dat waarderen, Crisje en nooit, nooit vergeten. Je weet het, ik ben nimmer een ondankbare geweest". Dat zegt een Jan de koloniaal. En deze koloniaal is als een meester zo sterk en bewust ten opzichte van het aanvaarden van Magere Hein. Laat mij gerust leegbloeden...... fijne „Hein"...... *Ik weet wie je bent!* Jij bent geen vernietiger, geen afbreker, maar een fijne kerel. Eén ding weten wij, ondanks alles, je rotte kroon timmeren wij straks van je vuile kop, want achter het innerlijke, néé, dat bedoel ik niet „Hein"...... ik bedoel, achter dit smartelijke, onmenselijke masker dat jij draagt, zie ik het leven en daarom ben ik niet kwaad op je. Maar deze kroon moet van je hoofd af! Jij slaat de mensen door hun onwetendheid. Zeker, waarachtige Hein, jij hebt geen schuld, ze willen immers niet anders? Aldus, vergeef het mij maar.
Jan aanvaardt de rechtvaardigheid van Magere Hein. Ze hebben het leven eerlijk verdeeld. Jan vindt hem welwillend en liefdevol. Straks krijgt Jan ruimtelijke vleugelen, want hij was een goed mens. Jan heeft de mensen geen benen uitgerukt. Maar wie dat wel heeft gedaan, já, voor die wordt het moeilijker, omdat je die ruimte en die eeuwigheid hebt belazerd. En Hein is er voor om je daarheen te voeren. Het is hierdoor, ook al zit z'n halsketting nog niet om uw nek. Maar Hein heeft armen en benenkettinkjes zat. Hij heeft ze zelfs als speldeprikjes zo nietig en

toch, ook door zo'n nietig vergiftig dingetje blaas je je eigen kraaienmars voor Magere Hein én Onze Lieve Heer. En die mars is vals als een kat tijdens háár voorjaar...... ruzieachtig is het gehoor! En dat ben je nu zélf!
Voel je het? Je blaast zélf de eerste trompet, maar vals, huichelachtig en lelijk, geen mens wil naar je luisteren. Beestachtig ongezellig klinkt het, maar het eigen leven loenst je thans toe en praat met je.
Wil je die lieve stemmetjes niet eens beluisteren? Waar je heengaat, ben je alléén, alléén met je gehuichel én je eige rotte ziel en zaligheid! Hard? Toch kun je er niet aan ontkomen, omdat nú de engelen weten hoe je daar heet en wie je bent! Of dacht je zelfs Onze Lieve Heer nog te kunnen belazeren? Dat zouden ze wel willen, nietwaar, Lange? Dan kochten de rijken nieuwe magen en nieuwe, ándere, betere hersens en speelde elkeen voor Rembrandt, voor Beethoven en Bach, maar die dingen zijn niet te koop!
Jan stinkt uren in de wind, maar wat geeft dat? En dat heet bloedende kanker. Voor millioenen mensen het middel om er fatsoenlijk uit te stappen én, dat weet Crisje, in „derde graad", nog te genezen is. Maar wéé de mens, die last heeft van de vierde, vijfde, zesde en zevende graad, die zijn niet te genezen door koiepoep en daar zal Jeus, lieve, lieve Crisje, later de eigen wetten en werelden van verklaren, omdat ook dat tot zijn taak zal behoren. Is dat even iets, Crisje?
Magere Hein, jij krijgt hier niet de „droedels"...... jij weet wat dit te betekenen heeft en nu is dat niet voor je leven te bespreken.
„Van eiges, Jan, daor zie'n wiij mekaar weerum".
Hoor je het? Zo praten Jan en Crisje. Zij zien elkaar straks terug. Voor deze natuurlijke levens bestaat er geen eeuwige verdoemdheid. Ook geen vagevuur, je enkele zonden, ook al heb je gemoord, die kun je voor Jan en Crisje's Onze Lieve Heer weer goed maken en daarvoor krijg je ook de „Goddelijke" gelegenheid. Is dit eventjes een klankje voor je ziel en zaligheid? Is dat even een muziekje voor je menselijke oortjes? Já, aanvaardt het toch, dat de God van al het leven *die „LIEFDE" is* en dat altijd

is geweest, je niet stopt in een vagevuur, of in een eeuwigdurende hel, „HIJ" kan je leven niet missen! Jij „mens" moet naar „HEM" terug om „HEM" daar in alles, voor alles, en dat is „Licht, Leven en Liefde"...... ook voor het vader- en moederschap, *te vertegenwoordigen!!* Hier kun je tien millioen uitroeptekens achter plaatsen en de God van al het leven danken en uitroepen: „HIJ is Liefde!" En Hij sluit niet één vonkje van zichzelf uit en voor zijn hemelen af, omdat élke vonk van leven en vooral de mens...... een Goddelijke zélfstandigheid heeft gekregen! Toen Crisje en Jan dit alles bevoelden en overzagen, was Jan nét vel over been, stonk zijn leven zo erg, dat de duiven op het dak dachten: in welke rotte wereld leven wij nu, het lijkt wel, alsof de ruimtelijke mestput open staat. Zo erg was het! Ze hebben het op zolder beleefd, de duiven koerden minder toen Jan er nog was, ook zij wisten en begrepen, van Jan krijgen wij straks niks meer, hij smeert 'm! Die goeie duiven toch!
Vier maanden later stond er een steen boven het stoffelijke graf van Jan Kniep en kon je er op lezen:
„Hier rust in Vrede, Jan Kniep, broeder van Gerrit, Anneke, Greida en Willem, dat God hem moge begeleiden". En nog iets anders...... maar dat hoorde bij Indië...... Jan de Koloniaal was hadstikke dood!
Zijn er nog spullen over van Jan? Hier heb je alles. Is dat werkelijk alles? Ja, meer is er niet. Ja ziet U, wij hadden gaarne een herinnering aan Jan, dat kui toch wel begrie'pe? Van eiges! Neem alles maar, Jan leeft in ons hárt. Jullie de spullen en dat wil toch wel iets zeggen.
Jan teerde uit. Magere Hein vrat aan zijn stelsels en het ging onfeilbaar bewust en zeker...... Zeg het nog eens, Crisje? Zeg het nog is, Bennad? Heb je die begrafenis niet meegemaakt? Zag je de jongens van Crisje belken? Zag je Bennad niet? Die schreeuwde alsof hij Crisje had verloren. Zag je Johan? Zag je Jeus, Hendrik, Gerrit, Miets en Teun niet? Heb je de Lange en Crisje niet gezien onder Jan's familie? Néé, dan zul je voor straf morgenavond om zes uur Jan's stervensbed beleven, omdat je voor dit en het volgende leven zult leren denken! Mens ga uit

mijn ogen. Ik kan je niet zien. Het is jammer, maar het is de waarheid!
Ik heb je lief? Gelooft het niet! Kletspraat is het! Ik kan zonder jou niet meer leven? Morgen of over drie jaartjes slechts, krijg je een dolk in je hart! Gelooft de mensen niet wat ze tegen je hebben te zeggen, kijk alléén naar hun daden en wikt en weegt, wánt, over vijftig jaar bezwijken ze nog. Eerst dan sta je voor dat menselijke belazeren!
Jij gaat nooit meer van ons weg. Morgen lopen ze zélf weg! Jij hebt me lief? Ik geef je álles! Als het er op aan komt, gelooft het, dan ga je de deur uit, ze smijten je op straat met alles wat je vroeger hebt gegeven en mocht schenken, uit liefde, ja zeker, of hebben stoffelijke spullen dan niets meer te betekenen? Néé, van eiges, néé...... alleen als je hart er in zit dan leeft het en wordt het stoffelijke vanzelf eeuwigdurend. Of Bach, ook *Uw Beethoven,* God vergeef het mij, ook uw Titiaan en al die groten van ziel en geest, gingen er voordien aan en men brak hun kostbare nek; alsof die dingen niet zijn gebeurd. Hierdoor weet de wereld, heeft het vlees en het bloed toch niet alles gekregen, dat heeft Crisje leren kennen. Dirk je gerust op...... dat van binnen is het! Dat geeft kleur en gestalte aan het stoffelijke en voert het tot de bezieling. Eerst nú spreekt de ziel en de persoonlijkheid door de stof en is een mens mooi en ontzagwekkend groot.
Je zou nu denken, hiermede zijn die innerlijke gevoelens schoon uitgeleefd. Crisje voelt echter, nog is zij niet vrij. Integendeel, die zijn er nog, ook al, en ook dat is héél duidelijk voelbaar...... heeft het niets meer met de halsketting van Magere Hein uit te staan. Het is waar, denkt ze, toen zij al die narigheid door Jan beleefde, was het iets zachter, nu keert het in alle hevigheid terug. Nu gaan haar gevoelens naar Bernard. De jongen kent geen gevaar. Ook al is de Lange streng en zit Bernard ook nu soms beneden in de duisternis, de Lange slaat het er niet uit.
Bernard krijgt z'n geld voor een tramkaart, doch heeft er pret in om die zekerheid te verkopen en op Zutphen—Emmerik te springen. Jan de Neus, wandelt de wagens door, van voor naar achter, Bennad en zijn vrienden springen er af en er op, rennen

Zutphen—Emmerik in vaart voorbij en trammen nu voor niks. Maar dat wist Crisje niet eens, totdat de Lange hem in de gaten kreeg, hem onder handen nam wat toch niet hielp. Op stuk van zaken kun je hem niet doodslaan. Jan de Neus dient Zutphen—Emmerik op zijn manier. Hij weet het, vroeg of laat liggen die knapen te apegapen en hebben al die ouders de narigheden. Hij knipt kaartjes en kijkt, Jan is niet streng genoeg, van alles is er te beleven.

„Bennad, zú giij moe'der gin verdrie't doe'n?"

„Néé, moe'der, ik zal der veur zurge".

Elke morgen houdt Crisje haar hart vast. Je staat machteloos. Als volwassen mens en ouder, heb je niets meer te zeggen. Jeus heeft op 'n nacht gedroomd, dat Bernard op twee krukken rondwandelde. Bernard lag onder de tram, ging naar een ziekenhuis en liep op die twee krukken. Toen hij 's morgens wakker werd, wist hij het nog, doch hij sprak er niet met Crisje over, moeder heeft zorgen genoeg. Een nare droom was het! Crisje zit op een middag achter de kachel en dommelt een beetje in. Ineens wandelt ze door Zutphen—Emmerik. Is Hendrik er niet? Daar is de Lange en hier is Johan. Waar is Bernard? Die is er niet. Viermaal vliegt ze door de tram en kan Bernard niet vinden. Ze gilt, maar ze hoort het niet. Miets schrikt wakker. Op de dag dromen, denkt ze, is gevaarlijk en een naar gevoel bleef bij haar achter. Wat doet Bernard toch? Waren de mannen er maar. Een uur later zijn ze thuis. Ze praat met Bernard, de jongen geeft haar ja en amen, maar het angstige gevoel van binnen mindert nog steeds niet, het vreet aan haar hart.

Van morgen is het gevoel ontzettend. Ze heeft de boterhammen gereed gemaakt. Vannacht heeft het 'n ietsje gevroren. Eén voor één vliegen ze de deur uit. Haar hart bonkt nu, wat is er toch? Bernard, o Bernard toch, had ze hem van morgen maar thuis gehouden, was hij maar ziek. Maar wat doet een mens als je gezond bent? Kan een mens een averechtse beslissing voor het eigen leven nemen? Néé, dat heb je niet in handen. Bernard is zoals gewoonlijk, de deur uitgerend. Een half uur later gaat de deur open. Een vrouw staat voor Crisje en dat is het vreselijkste

monster als mens dat ze hier kennen. Als die over je vloer komt brengt ze een bende narigheid met zich mee en zingen de duivelen in de hel. Crisje, nu is je angst weg, thans mag je het weten. „Crisje toch, ow Bennad hebbe ze alle beide beene afgereeje".
Tegelijk ligt Crisje tegen de vloer, ze bezwijkt! Jeus vliegt het bed uit en vliegt het wijf in de haren. Hij pakt haar beet en slingert, hoe jong hij ook is, het wijf de straat op. Het grote mens tuimelt twee maal over het hoofd ziet hij, maar dat is voor haar geklets. Er mochten eens anderen zijn geweest, die Crisje deze machtige boodschap hadden verteld. Wat narigheid betreft, zij is altijd de eerste. Wat geroddel aangaat, zij kletst altijd en heeft menig mens bezoedeld en mismaakt door haar duivels karakter.
Jeus rent weg. Hij vliegt opnieuw, de Grintweg af, breekt bijna zijn nek over een hoogte bij Theet Hendriks, verliest een stuk van zijn knieschijf maar voelt het niet. Hij moet naar Bennad. Als hij daar aankomt, ziet hij, dat ze Bernard juist op een ladder hebben gelegd en wegdragen. Bij familie van de Lange wordt Bernard op een tafel gelegd, de dokter is al geroepen. Bernard kijkt hem in de ogen. Hij vraagt:
„Heij vul pien Bennad?"
„Néé", komt er beslist en bewust, „ik wil met pien nie't te make hebbe".
Jeus voelt, dat zijn broer hem dwingt achter zich te kijken. Over Bernard ligt een laken, als hij zich omkeert, kijkt hij naar het stuk been van Bernard met een schoen en een stuk van de broek er aan; hemel nog aan toe, is dat van Bernard? Het laken wordt opgelicht, hij kijkt nu naar het afgereden been en bezwijkt, doch houdt zich aan zijn dagbewustzijn vastgeklampt. De grote mensen leren thans Bernard van de Lange kennen. De jongen lacht, hij doet net, alsof hij slechts een schrammetje opgelopen heeft, meer is er niet. Jeus bedenkt zich, hij ziet, Bernard is een stuk van één been kwijt en niet zijn beide benen en dat moet moeder weten. Wat is er gebeurd, Crisje? Trui heeft Crisje bijgestaan. Trui doet alles om haar te steunen.
De Lange, Crisje, ging als altijd rustig naar Jan Hieltjes, de halte voor Zutphen—Emmerik. Juist toen de tram naderde, de Lange

heeft Johan, noch Bernard gezien, was de Lange onder aan de Grintweg en kon er meteen opstappen. Daar heeft de tram een sukkelgangetje en moet dat gedrocht de hoogte van het kerkhof halen, waarvoor het alle krachten moet inspannen. De Lange zit in de tram, maar voelt niet, dat Bernard daarginds, net tegen het kerkhof, op straat leegbloed, want Bernard is 'n ietsje Zutphen—Emmerik tegemoet gelopen en sprong er daar op. De treeplanken, Crisje, zijn glad, omdat het van nacht gevroren heeft. Bernard glijdt tussen de treeplank en een wiel en wordt door Zutphen—Emmerik meegesleept. Had de Lange even naar links gekeken, dan had hij Bernard daar zien kruipen. Bernard kruipt in de richting van het kerkhof en begint te schreeuwen. Door de Lange wordt zijn gekerm niet gehoord, die zit lekker in de warmte en weet van niks, niks Crisje. Ook al zit hij er boven op, hij voelt niks! Wat jij reeds maanden lang voelt en onder je hart ondergaat, daar zit de Lange boven op en merkt niet, dat deze zelfde Zutphen—Emmerik z'n kind een been afgereden heeft. Het bloed van Bernard spoot tegen de onderste planken, bijna had het de Lange bereikt, maar hij voelt en hij ziet niks! Hij is niet gevoelig voor zijn eigen bloed, Crisje. Dat is nu weer heel iets anders, dat weet je wel beter, maar tussen het innerlijk gevoelsleven én het ínnerlijk voelen en denken is een heel groot verschil. En dat heb je of je hebt het juist niet.
Meer is er niet. Johan heeft rustig bij Hieltjes de tram genomen. Maar ze waarschuwen Hendrik al. Crisje hoort van Jeus, hoe Bernard er uit ziet. En nu vertelt hij haar, dat Bernard niet dood gaat. Hij vertelt haar van zijn droom, dat Bernard naar een ziekenhuis toeging en hij met twee krukken en één been thuis kwam. Crisje denkt aan haar eigen droom. De angst heeft zichzelf verandert in rein en zuiver weten. Het menselijke hart krijgt nu de natuurlijke ontspanning, het is voorbij. Bernard is nu getemd, weet ze. Het leven zélf heeft Bernard onder handen genomen, voor zijn leven is Bernard nu „koes!!' En Jeus moest tegen Crisje zeggen, uit naam van Bernard, hij heeft geen „pien"! Wat 'n dag is het toch. De gevoelde en beleefde drang in haar, heeft zichzelf onfeilbaar verstoffelijkt. En tóch er is nog iets

over. Nóg is niet alles weg. Wat is dat? Gaat Bernard dan toch dood? Néé, hij komt met twee krukken thuis en aan de visioenen van Jeus behoeft zij niet te twijfelen. En nu is het wachten op vader. Kwam de Lange maar gauw. Eindelijk, vader is er. Hoe is het met Bernard, Hendrik?
Bernard maakt het goed, Crisje. De doktoren zeggen, dat ze nog nooit zo'n sterk kind hebben gezien. Hij vroeg onmiddellijk om een zure haring. Bernard voelde zich flauw en had een rare smaak in de mond. Een wonder is het. Niet zo erg is het, Crisje. Eén been er af. Rechterarm drie maal gebroken. Rechterbeen driemaal gebroken, rechterarm als een kurkentrekker, door Zutphen—Emmerik gekraakt. Van binnen is er niets geraakt, Crisje. hij komt spoedig thuis, alles gaat best, de groeten van Bernard. Hoe is het mogelijk, kan Bernard nog genezen. Jeus zag hem thuis komen op krukken. Nu hoort de Lange van zijn droom, ze weten het. Het ergste is, de Lange voelt, ze zitten hèm dwars. En voor Crisje is alles nóg hetzelfde van binnen, nog is haar gevoel niet opgelost, ze voelt, er komt nog meer narigheid. De Lange kan zijn kop buigen, voorlopig zingt Bernard niet meer. Jeus rent rond met een halve knieschijf, en het leven gaat verder, ook nu worden de couranten rondgebracht, doch het loopt op z'n eind, de Lange zelf voelt er niets voor.
Crisje is het, die de Lange nieuw leven geeft. Hij lijkt als gebroken van binnen. Zijn toekomst ligt aan gruzelementen. Het leven heeft hem 'n klap gegeven van achteren. De Lange is sterk, doch dit was raak en Onze Lieve Heer gaf hem deze tik om na te denken. Is dat zo, Lange?
Zondag is de ganse familie in Emmerik. „Dag moe'der? Bu-je kwaod op mie'n, moe'der?"
Die Bernard toch. Ze zullen alles proberen om de knie te behouden. Twee weken later geven ze dat op en ondergaat Bernard enige operaties, er is van het linker been slechts een klein stompje over. Het leven gaat nu rechtsom...... dat van vorige week ging altijd links af, nu rechts, Bernard wordt geen machinemonteur, maar kleermaker.
Negen maanden later komt hij thuis, op twee krukken. Nu be-

ginnen de innerlijke verzweringen, er zitten nog splinters in de heup en die moeten er uit. Het kind lijdt ontzettend, maar ook nu leren ze hem kennen als een sterk karakter, je staat er bij te belken. Maar de ren is uit Bennad gereden, hij is kalm en gans de buurt eet hem op. Mijn hemel je moet hem zien. Is er niets te jatten? Lust Bernard geen lekker appeltje? Zal ik eens voor je gaan kijken, Bennad? Jeus gaat er thans op uit om voor zijn broertje te jatten en brengt hem mooie wijnappeltjes, maar dat was eens en nooit meer, ze zaten hem achter de vodden. Is er nog aardigheid aan om te leven? Já, door een been te verliezen zijn je hersens nog niet kapot gereden en het innerlijke. Dat is iets anders, daarin is rust gekomen, de Bernard van vroeger hebben ze getemd. Jeus gaat door het vuur voor Bernard, als een hond ligt hij voor zijn bed. En de Lange? Die is stiller geworden, er broeit iets in de Lange, het is net alsof de Lange om iets treurt. Vader sukkelt van binnen, dat zien al de kinderen. Zijn vuur in de ogen, waar de mensen zo bang voor zijn, is 'n ietsje gedood, gedoofd is iets anders. Gerrit Noesthede kwam er bij en gaf de Lange een pak slaag. Dit waren ze niet van hem gewend, maar de Lange had het te slikken.
„Cris, wat hèt Hendrik toch?"
„Dèn lut zien kop hange, Gerrit".
Geen kruiebitter bracht verandering in de Lange. En toch, als je hem zag, viel het niet eens op. Daarvoor moest je hem langer kennen. Zat Magere Hein soms toch mee aan tafel? Waren de helderzienden hier te veel ingesteld op de arme Bernard? Lange, wordt wakker, aanvaardt het! Crisje en Bernard groeien je nu over het hoofd. Zit daar toch niet Magere Hein? Néé, maar in Crisje begint het opnieuw te zagen en te schreeuwen, néé, dat is het niet, was dat maar waar? Kwijnend is het, het is iets dat langzaamaan groeit en ook weer 'n eigen kop opsteekt. Het is ook iets, dat een sterke persoonlijkheid bezit en kans ziet, om je dag in dag uit te treiteren. Het is iets, dat langzaamaan je bloed wegzuigt, je het licht in je ogen misgunt en veel meer nog, waarvan je weer niet kunt rusten, de lekkerste soep smaakt je nu niet meer. Je trek is weg! Je voelt nu, dat je gebeden niet hoger komen,

dan het plafond van de keuken. Dat is erg. Dat is bar. Dat is iets heel verschrikkelijks. Je staat er boven op en je voelt het niet en toch, als een giftig reptiel kruipt het tot je menselijke hart Het leeft daar en rust uit, of het is bezig om je zélf bewust te smoren.
Nu maar afwachten hoe het zich openbaart!

JEUS, IK BUN DOOD, MAOR IK LEEF TOCH

Elk jaar opnieuw beleef je dat groeien en bloeien van moeder natuur en later weer dat afsterven van het leven; zoals de zomer in de herfst verandert, zo is dat ook voor de mensen en voor al het leven. Al het leven ondergaat dat proces lichamelijk en wie nu niet sterk is, staat voor de stoffelijke afbraak, waarvan vele mensen zeggen: het wonder sluit nu de innerlijke kelk, het leven gaat slapen, de lichamelijke cellen hebben tijdens de zomer hun ademhalingsruimten beleefd en wat er nu gebeuren gaat is doodgewoon, maar je moet bewijzen wat je kunt en dat wordt toch maar door weinig mensen gevoeld. Het gaat allemaal vanzelf! Wie van de millioenen kinderen van Onze Lieve Heer staat nu even stil om dit alles te bedenken en het opnieuw te beleven? Géén mens doet het, omdat het elk jaar terugkeert. Ook, omdat je er zelf mee te maken hebt, maar het is iets ontzagwekkends, omdat het met „leven en dood" verbonden is.

Er zijn mensen, die zeggen: in de herfst sterven de meeste mensen. En dan ontleden zij voor zichzelf moeder natuur. Wie er verstand van heeft, daalt even dieper in deze materie af, dan ben je een dokter, dan weet je het bewust, omdat moeder natuur je voor haar wetten heeft geplaatst. Jij bent niet angstig, maar de dokter zegt: man, je bent tachtig, je eigen weerstand is foetsie, kalm aan dus. Maar ben je net even over de negen en dertig, dan is er van angst en bezorgdheid geen sprake, nu zegt de dokter je zelf, laat me niet lachen, maak mij nu niets wijs, zo'n overgang heeft voor je lichaam en karakter niets te betekenen. En dan ben je rustig, het woord van de geleerde zegt je alles, hij kan het weten! Maar zo rustig is Crisje niet!

Hendrik is ziek. De Lange heeft last van de overgang naar de winter, hij is verkouden. Omdat er 'n ietsje bronchitis bij is, kan hij er niet uit. De dokter die moest komen, heeft de Lange uitgelachen. Hij met zijn sterk gestel, met zijn bruisende vitaliteit? Dat heeft niets te betekenen, Crisje, maar voel je dan niets, dokter? Voel je niet, dat je Crisje niets wijs kunt maken? Ook al gelooft zij voor zichzelf niet dat er erge dingen zullen gebeuren,

van binnen in haar leeft er een addertje en dat diertje is al zolang bezig om haar het leven te vergalllen, maar een verkoudheid heeft natuurlijk niets te betekenen dokter, niks!
Je zou jezelf voor een appel en ei verkopen, denkt de Lange, want dit is niks gedaan, hij kan niet tegen liggen, dat rusten om niks, hij wil werken. Je lijkt doodgewoon doofstom. Indien je nu een ferme longontsteking kreeg, dan wist je tenminste dat je ziek bent, dan kun je er tegen vechten, maar dit is niks! In elk geval, de Lange heeft thans tijd genoeg om te piekeren. Het is waar, je bent even jezelf, de bediening is best en je kunt zo nu en dan met je vrouw, die je te weinig ziet, praten, een gesprek voeren over alles. Je bent gezellig even thuis, maar je ziet niet, dat op je eigen stoel reeds een ander zit. En als je die zijn naam kent en wilt beluisteren, schrik je je een beroerte, doch je bent nét veertig jaar. Je bent het nog niet eens, wat wil je, Lange? Zo'n sukkelgang slijpt je leven en je karakter. Zo'n November is vreemd van karakter. Je bent niet ziek en niet gezond, maar hebt van alles iets en dat is al het gesukkel, maar waarmee de Lange niets te maken wil hebben.
Staat Hendrik, denkt Crisje, onder contrôle van Magere Hein? Ze voelt er veel voor om met hem over Magere Hein te praten, zoals zij dat genot met Jan heeft mogen beleven, doch de Lange zou op slag sterven. Nu kun je je mond houden, máár, ó mijn God, de mooiste uurtjes van je eigen leven en dat van je liefde, gaan voorbij. Later, ja zeker, later erger je je zwart, omdat je niets gezegd hebt, doch toen was het net te laat. Je geliefde is foetsie! Wie nu Magere Hein én het leven in de ogen durft te kijken, dat zijn de sterken van geest, het zijn de bewusten, zij hebben ruimte en staan voor niks, elke gebeurtenis zien zij in het oog. Maar dat kan de Lange niet.
Hij heeft het nu druk met zichzelf, hij voetbalt met zijn gedachten, en hij denkt aan zijn toekomst. De Lange ligt daar en bouwt aan zijn luchtkastelen. Wat is een lintworm? Wat is een hartverlamming? Hij schrikt al wèg met deze gedachten. Hij wil niet aan ernst denken, voor hem is het kwartet ernst, voor hem is de Bühne ernst, als je daaraan denkt ben je met iets waarachtigs

bezig, de rest van je gedachtenleven bengelt er nu bewust naast en wil je het niet over hebben. Maar daar kan Crisje niet over praten, Lange!

Het is hier thans een gevecht met jezelf. Het is het gevecht ook ten opzichte van je maatschappelijk leven en bewustzijn. Een taal wordt er achter de schermen niet gesproken en Frans en Duits, Spaans en Engels, het is allemaal zonder betekenis. Je eigen zélf zegt alles. Maar die taal of wat het dan ook is, spreekt thans onder en in het hart van Crisje, zij weet het al, dié is van Onze Lieve Heer! Wat wil de Lange hiervan weten? Waarom stelt hij zich niet open voor die gelukzaligheid? Waarom denken aan lintwormen en aan Büne's, aan het gekraai van zo'n menselijke stem, aan al die toch maar menselijke zaken, die vroeg of laat van de aarde verdwijnen, omdat het tijdelijke altijd weer oplost en het bekende graf te aanvaarden krijgt.

De Lange rust ogenschijnlijk lekker, maar hij rust niet, hij piekert, hij voelt zich geslagen, zo'n vervloekte kôu overheerst je inspiraties. Já, zo'n nietigheid stelt je buiten gevecht, Lange, en dat heb je te slikken. Crisje is onrustig van binnen, achter de kachel zit iemand, zij voelt, het is de halsband van Jan Astraal, dus geestelijk in een halsbandje veranderd, het is geen bloedende kanker nu, maar een lichte kôu, het eerste verschijnsel voor het dikke snoer, dat straks het leven kilt en bewust zal smoren, doch dan is het een sterk touw geworden, dat in staat is, om 'n bloedsomloop stil te zetten en dat getik van binnen te doen ophouden. Maar daar wil de Lange niet van horen!

De gezellen komen hem bezoeken. Peter, Gerrit en Jan Maandag, ze brommen en betèmberen de nieuwe liederen, die ze voor de volgende maand instuderen, waarvan de Lange geniet. Peter zingt hem de eerste strofen voor, Jan Maandag en Gerrit zetten hun keeltjes even open, de Lange zou willen instemmen en hen willen volgen, indien die lichte bronchitis er niet zat die hem thans belet zijn deel aan het geheel te schenken. Crisje denkt, die mannen toch, maar wellicht helpt het Hendrik, je kunt het nooit weten.

Is de Lange nu weer gelukkig? Néé, en toch, já, over enkele

dagen is hij weer fit. De dokter zegt, gaat er maar uit, Lange, dat in bed liggen is niks voor jou. De Lange staat op. Hij is in staat om enkele kruiebitters te nuttigen, doch ze smaken hem niet. Ja, Hent, weet je het nog? Ik was eventjes aan de rol, even maar, maar een mens heeft zo nu en dan wel eens iets versterkends nodig. Zo was het. De Lange heeft, direct na het ongeluk van Bernard, zich even los gelaten. Hij was werkelijk even los, het had hem even geraakt en toen smaakte de kruiebitter best. Maar hij nam er te veel. Het was erg, vond Crisje.Zij moest hem tonen wat er kon gebeuren, indien de Lange dacht, dat hij zichzelf mocht verliezen. Jeus heeft dat gezien. Op school, tussen al de kinderen zelfs, zag hij, dat vader borrels dronk. Toen hij het tegen Crisje zei en de Lange die dag even boven het normale stond, hij slierde en tegen de deurpost opbotste, kreeg hij het te horen en was ineens nuchter. Hij gaf haar zijn woord van eer, het nooit weer te zullen doen, het geld was ergens anders voor en dringend noodzakelijk ook, dat kon er nèt niet af.
Ja, Hent, maar nu smaakt mij de kruiebitter niet. Gek is het, maar voor zo'n kôu doe je alles. Hij kroop er weer vlug onder, de dokter kon hem nog meer vertellen. Dat vond Crisje toch wel vreemd en zeker niet geruststellend. Vader ziek? De Lange kroop weer in bed? Dat is iets...... dat kon niet goed gaan. Het is in die dagen dat Jeus droomt, dat vader dood gaat. Hij beleeft het. Vader is dood. En dat kan niet. Toch is het zo, vader is dood! Hij beleeft met vader het sterven. En toen vader dood was, zei hij, dat hij niet dood was. En dat kan Jeus begrijpen, hij kent die wetten, José en zijn Lange zijn ook dood. Maar ze leven ook! Jeus ziet, dat hij achter de kist wandelt. Vader heeft hem gezegd, dat hij terugkomt. En ineens ziet hij vader achter zijn eigen kist wandelen. Gerrit loopt naast hem. Jeus wil de grote voetstappen van vader overnemen. Gerrit ziet het, die denkt, dat hij vader wil na-apen en nu hebben ze ruzie achter de kist van vader. Gerrit zegt:
„Wí giij ow is wat schame? Wí giij vader nao ape?"
Toen hij tegen Gerrit zei, dat vader er ook was, kreeg hij een stomp tussen zijn ribben van Gerrit. Jeus geeft hem terug:

„Maor zie't giij dan nie't, Gerrit, dat vader der is, dat vader tusse ons ín lup?"
Néé, dat ziet Gerrit niet en toen sloften ze achter de kist van vader naar de kerk. Daarna werd hij wakker en dacht na over hetgeen hij had gedroomd. Moet hij moeder er wat van zeggen? De Lange heeft eerlijk tegen Crisje gezegd, toen hij eens buiten het gareel raakte: „Slaot ter maor op, Cris. Maor ik heb efkes lol gehad". Nu is die lol weg. Crisje zou nu willen, dat hij in staat was om vijfhonderd kruiebitters te drinken. Hij is er niet voor te vinden, ze smaken hem niet. Thans denkt Hendrik. Zijn geweten is zuiver. Hij kan prettig denken. Jeus heeft zijn droom aanvaardt. Hetgeen nu zal gebeuren dringt nog niet tot hem door, hij wacht op de volgende droom, ook van achter de kist van vader als die meegaat om zichzelf te begraven. Dat is hevig interessant, iets nieuws, omdat je de mensen er door belazerd.
In Hendrik is het doodstil van binnen, maar hij houdt zichzelf voor de gek. Hij wil praten, over hetgeen hem interesseert, het kwartet, de Bühne en de jongens, want Bernard is zijn stem nog niet kwijt. Die stem is er nog, die bleef buiten Zutphen—Emmerik. Crisje is een heilige, vindt de Lange. Hoe kan hij alles verwerken, die innige liefde van Cris. Z'n eerbied voor Crisje groeit elke seconde, door zaligheid opgetrokken, rust hij zo nu en dan en dan hoort Crisje hem dromen, het lijkt wel ijlen, maar dat is het toch niet? Hoe zullen wij straks zingen? Hoe zullen ze de nieuwe liederen opvangen? Telkens weer wil hij praten. Crisje zegt ja en amen, waarover zij spreken wil, daar wil de Lange niets van horen, dat is té ernstig en te ver van zijn leven weg.
„Wat kan 'n mins toch luchtkastele bouwe, Cris?"
„Jao, Hendrik", krijgt hij van zijn liefde.
„Maor Onze Lie've Heer wèt 't Cris".
„Jao, Hendrik, das waor, Dèn wèt 't".
Even stilte. Crisje krijgt haar beker te zien. Eerst Jan, toen Bernard en nu Hendrik nog. Kan dat? Is dat mogelijk? Ze schreit zich leeg van binnen. Hendrik ziet en voelt het niet. Maar wat is er met Fanny? Wat mankeert die hond, Cris? Fanny voelt meer dan de Lange. Fanny ziet Magere Hein achter de kachel.

Fanny bijt hem in z'n kuiten, vliegt over de Lange, rent door de keuken als een wilde en wil Magere Hein de deur uitblaffen, maar die stoort zich niet aan Fanny's gejank, hij gaat bewust verder. Jeus hoort Fanny's gejank.
„Komp giij is biij mien, Fanny. Ik wèt wat giij vuult. Maor ik zal ow is wat zegge. Ik wèt 't ook, Fanny. Hie'r geet ter wat gebeure. Maor heb giij moe'der dan nie't zie'n kie'ke? Dach giij dat moe'der gek was? Zó giij ow mond wille holde, Fanny? Motte wiij moe'der now al in de narigheid brenge?"
De hond jankt niet meer. Het dier begrijpt alles. Dan moet de Lange het zelf maar weten. Hij dacht de Lange te moeten waarschuwen, maar die ziet en voelt het niet. Moet die man achter de kachel de deur niet uit? Fanny voelt het, de Lange niet, dat van binnen ín de Lange staat niet open voor de geestelijke sensitiviteit, je hebt jezelf er duizend maal voor te verliezen en Hendrik wil niets van zichzelf kwijt, wat van hem is blijft van hém!
„Fanny, vader komp weerum", zegt Jeus tegen het dier, als Fanny zichzelf even vergeet en zich naast Magere Hein neerlegt.
„Wat zie't giij toch?", vraagt Crisje aan de hond, die zo nu en dan omhoog kijkt en dan iemand volgt, die door de keuken wandelt. Je ziet het, Fanny volgt dat leven. Crisje weet, wat dat betekent, maar ze zwijgt, ze weet nu, de voorbereiding is voorbij. Kom nu maar, er is toch niets aan te veranderen.
De laatste uren, Lange! Heb je niets meer te zeggen? Veertien dagen zijn er foetsie...... geen woord heb je gesproken over daarginds, ook niets over een eeuwigdurend weerzien. Niets! Heb je niets meer te zeggen? Nog is het mogelijk, nog leef je hier, straks is het voorbij. Je wordt dan niet meer gehoord, al ben je dan echter nog wél te voelen. Néé, Hendrik zit even aan tafel, het is vijf uur in de namiddag. De kleine Teun zegt:
„Gao't maor in de tis", waar de Lange om moet lachen. Crisje verwerkt het. Hoe is het mogelijk. Hebben al de kinderen hier vooruitzeggende gedachten? Haar Hendrik gaat weg. Zij wil er nu nog niet aan denken, dat is voor later. Hij mag niets voelen en niets weten. Weet zo'n kind, wat een kist is? Heeft zo'n nietig wurm verstand van doodgaan? Crisje is hevig geschrokken. De

Lange voelt niets, maat gaat weer te bed. Hij voelt zich 'n ietsje moe vandaag, die vervloekte kôu ook. De Lange zei nog tegen Crisje:

„Heurt giij dat, Cris? Dèn wil mien now al in de kist hebbe".

In bed is het goed rusten. De Lange zweet niet, hij komt niet zover, doch Crisje zweet bloed, zij kan echter niet schreien, natuurlijk niet. Bidden nu, Crisje. Dag en nacht bidden. Crisje, die voor alles de „Kruisweg" volgt, kan er nu niet in geloven, haar gebeden komen tot haar leven terug. Is dat niet het antwoord? Nu kan je niet meer bidden, nu heb je alles in „ZIJN" handen te leggen en je hoofd te buigen. De beker voor haar persoonlijkheid staat op tafel. Magere Hein bracht hem. Wat zich daarin bevindt is belangwekkend. Telkens drinkt zij er van. Deze wijn is als vergif, maar ze drinkt. „Hein" ziet...... bijna is dit bekertje leeg. Als de Lange even rust, even z'n ogen dicht doet, neemt Crisje haar beker in handen en 'n slokje. Hendrik toch...... hoor je niets, zie je niets? Ze stuurt geen gedachten weg tot Onze Lieve Heer, die vragend „ZIJN" leven onderzoeken. Zij begrijpt het nog niet, maar het is er. Tot opstandigheid is haar leven niet te voeren. In stilte bidt zij het éne Onze Vader na het andere. Voor de rust en de stilte van Hendrik. Opdat zijn ogen mogen opengaan! Bescherm hem voor het kwade. Voert hem naar het „Voorhof"! Laat hem zien, wat ik weet en wat wij van Jeus mochten ontvangen. Hoort Hendrik dit niet? Is er van éénzijn geen sprake? Voelt hij niets? Néé, niks niet! Dat hij moge toeven in Uw paradijs! Ontdoe Hendrik van elke verkeerde gedachte. Neem hem op in Uw hart! In vredesnaam, ik geef het over.

Heeft Hendrik nog niets te zeggen? Toen Magere Hein aan de rand van zijn bed zat, om hem in de ogen te kijken, „Hein" z'n bekende gesprek begon en zijn eerste aanraking de Lange trof, drong het nóg niet tot hem door dat dit voor hem was bestemd, hij luisterde niet eens. Wat hij voelt is, van binnen leeft een wee gevoel, hij heeft trek in iets hartigs, wat zou je denken, Cris, van een rolmops? Néé, toch niet, Cris, het zakt al. En toen hoorde Crisje:

„Cris, mien Cris toch. 't Is allemaol andes, geleuf ik". Ja, zo is het. Negen uur, het wordt vijf minuten voor half tien, even later tien uur. Verandering is er nog niet. Is hier geen pastoor nodig? Een dokter kan de Lange niet meer helpen. Gerrit Noesthede komt even langs. Hoe is het, Hendrik? Hetzelfde, Gerrit. Straks gaan wij beginnen, Gerrit. De kinderen liggen daar ook. Miets en Teun slapen bij vader en moeder. Voelen de kinderen niets? Fanny is er wel, die kwam, wat hij nooit doet, even kijken. Het dier ziet dat Magere Hein weg is. Fanny keert terug naar Jeus, die is wakker. Hij slaapt tijdelijk in de bedstee met Gerrit. Stil is het in huis, je kunt de muizen door het huis horen rennen. Hij droomt bij vol bewustzijn. Zag je dat daar niet? Was dat vader niet? Wat is het stil van avond. Boven is het veel prettiger slapen, je hebt daar de ruimte. Waarom moet hij en Gerrit nu beneden slapen? Crisje vond, wanneer ze verkouden zijn heb ik ze liever in mijn buurt. Jeus voelt niets, hij is niet verkouden, zo'n beetje gehoest zegt niets. Wat is het stil van avond. Begrijp je deze stilte? Gerrit slaapt als een roos. Jeus kan niet slapen. Er is iets dat hem wakker houdt. Wat is dat? Wie liep daar? Die man was net als vader. Maar dat kan niet, vader is ziek en ligt in bed. Hij hoort fluisterend praten. Gerrit Noesthede is bij vader en moeder. Plotseling gaat de deur open en Gerrit vliegt weg. Waar gaat Gerrit zo ineens heen?
Twintig minuten later krijgt de Lange het heilige „Oliesel" toegediend. Mijnheer pastoor is er. Maar met mijnheer pastoor overvalt hem zijn droom. Vader gaat nu sterven, maar vader komt terug, hij houdt ze lekker allemaal voor de gek. Mijn hemel wat zullen wij lachen. In de keuken horen ze hem lachen. Nu gaat mijnheer pastoor weg. Tante Trui is er ook met oome Gradus. Wat zit die weer te brommen. Wat maken ze daar toch een leven? Moet vader dan niet rusten? Moet vader niet rustig sterven? Mag vader niet rustig vertrekken?
De Lange neemt afscheid van zijn vriend, mijnheer pastoor. De goeie man kan er niet bij, de Lange is nog geen veertig. Mijn God, waarom toch? Is dit wel menselijk? Kunt Gij goed vinden, dat Deut Messing in leven blijft en de Lange, die een lieve

vrouw bezit en zeven jongens, vertrekt? Waarom timmert Gij dit huishouden kapot? Onze Lieve Heer, wat bent U onbegrijpelijk, dit verstaat geen mens! De Lange zei:
„Cris, mien lie've Cris, alles is andes! Gans andes geworre!! Ik heb jao niks meer te zegge! Maor pas op veur Gerrit, Cris. Cris...... Cris...... pas veur dèn op, dèn hèt streeke, Cris. Ik kan dèn nie't meer verandere...... néé, ik nie't...... Cris...... Mien lie'......ve lie'......ve Cris......!"
Wég is de Lange, een hartverlamming maakte een einde aan zijn leven. Aan dít althans. Voor het volgende slaat hij nu zijn ogen open. Maar die zijn nu nog „hadstikke blind"...... hij heeft ze in al die jaren voor geen vijf seconden willen gebruiken. Hij zélf sloot de stoffelijke ogen. Dat bespaarde hij zijn lieve Crisje. Toen hij voelde en ging begrijpen, dat het menens was werd hij meteen weer zichzelf. Dat zal hij haar besparen, maar meer is er niet.Lange, niks andes is er, dat is dan alles voor Crisje en haar zeven jongens die jij haar achter laat. Geen halve rooie cent is er! Hoe is het mogelijk? Slaapt de Lange? Ja, maar je krijgt hem nu niet wakker, Gradus. Hij is voor deze wereld .morsdood. Dat besef je niet, hè? Dat overvalt je, het kan je zelf straks overkomen en gauw ook. Nu beginnen jullie te denken. Crisje heeft gedacht en daardoor wist ze het. Jullie niet. Zo is het leven, Trui. Je staat ineens voor Magere Hein. En nu is alles voorbij. Hendrik hoort al:
„Links af, Lange! Kom, volg mij gerust. Let op, daar staat de tafel. Je loopt er nu wel doorheen, maar in het begin denk je, dat je er tegen opbotst en dat doet je schrikken. Hier moet je niet schrikken, Lange. Dat maakt je maar onrustig en de dingen die je nu te beleven krijgt, Hendrik, vertegenwoordigen heilige ernst. Nu even rechts af. Kijk maar, daar is de gang al. En daarginds in de voorkamer, in de bedstede, dat weet je, wij hoeven dus niet de trappen op en ook dat is heel interessant, Hendrik, ligt Jeus. En die wil je nu zien, met hem kun je even praten. Nu leer jij één van je kinderen kennen, Lange! Even mag je met hem praten, maar dan gaan wij vlug hier vandaan. Ik wil je de bomen en de bloemen van Onze Lieve Heer even laten zien, omdat het

je sterkt en verlicht, voor zometeen, Lange. Je mag dan eventjes „ZIJN" ruimte bewonderen, „ZIJN" licht en leven en liefde. Ben je niet bij je volle verstand, Hendrik? Já, wij lijken op elkaar. Jeus vindt, dat ik veel op je lijk, maar mijn snorretje is mooier, zegt Jeus. Let er maar niet op Lange, je weet hoe kinderen zijn. Hier ben jij echter een kind...... en je zult van Jeus leren, want die is voor deze wereld oud, Hendrik. Let op, dat is de deur van de voorkamer. Ga gerust verder. Geef mij je hand maar, dan kun je wat meer zien, door mij heb je nu levend licht in je ogen gekregen. Is het niet wonderbaarlijk, Hendrik? Ja zeker, mijn haren zijn iets langer dan die van jou, die van mij hangen tot op mijn schouders. Vroeger droeg je ze net zo. Maar ook dat leer je allemaal begrijpen.
„Gerrit, wod wakker, vader is dood. Gerrit toch, vader is dood".
„Laot mien slaope. Bu-je weer aan het droome? Ik wil slaope".
„Gerrit, vader is dood, wod toch wakker. Hie'r is vader, Gerrit".
Jeus kijkt in de ogen van zijn beschermengel en naast zijn „Lange" ziet hij zijn vader. De engel knikt, hij moet even luisteren.
„Stil, Jeus, laot Gerrit nog maor efkes slaope. Maor now mô-je is goe'd luustere. Vader hèt ow wat te zegge". De Lange spreekt tot zijn zoon en zegt:
„Jeus, heurt giij mie'n teege ow praote?"
„Van eiges, vader".
„Giij mot teege moe'der zegge, da'k weerum komp en dat ziij nie't mot piekere. Ik bun dood, Jeus, maor ik bun in lééve. Ik kom weerum en gauw ook. Dag Jeus?"
„Gerrit, wod wakker!"
Tante Trui komt, ze moeten zich kleden.
Jeus vraagt aan tante Trui: „Hoe is het met vader?"
Trui zegt: „Met vader is 't bes, maor giij mot opstaon".
„Leleke leugebees, vader is dood".
Hij vliegt z'n tante voorbij, de keuken in. Tante Trui liegt, vader is dood maar vader is nog in leven. Crisje hoort het al:
„Moe'der, vader is nie't dood, vader is in lééve".
Hij kijkt even naar de Lange, zijn vader, die net bij hem was en

nu hier dood ligt, maar die zometeen terugkomt. Gerrit wil slapen, hij gelooft het niet? Het gaat hem niks aan. Trui port hem het bed uit, doch hij zegt nijdig:
„Laot mie'n gadverdikke nog aan toe slaope, ik hèt met ow toch niks te make?"
Jeus steunt Crisje, hij valt haar om de hals en smeekt haar om hem te geloven. Vader is niet dood, vader komt terug, dit is maar voor eventjes. Vader heeft het hem zelf verteld, kan moeder dat nu niet aanvaarden? Hij hoort thans, dat hij en Gerrit naar vrouw de Man gaan, ze zullen daar slapen. Bij dat zoepwief? Moeten zij bij dat wijf slapen? Hendrik, Miets en Teun verhuizen naar tante Trui. Teuntje heeft gelijk gekregen, de Lange gaat de kist in. Johan en Bernard slapen bij andere familieleden. Vader zijn ze kwijt. Johan en Bernard beseffen het, Jeus niet, vader komt terug. Ja, Lange, je moet nu terug en dat is voor jezelf, voor Crisje en Jeus en voor deze ganse onbewuste mensheid. Dat is nu de orde van Onze Lieve Heer en daarvoor dient Jeus! Dit zijn de bewijzen, Lange, om „Magere Hein" zijn kroon van z'n hoofd te timmeren. Maar door één slag is dit prachtige geheel uit elkaar geslagen. Door één slag, ligt de honger en de ellende al op de loer. Door één zo'n gemene tik, zijn harten tot bloedens toe geslagen, mismaakt en uitgeperst; zielesmart kwam er voor in de plaats, voor dit geluk, deze zaligheid. En dat in veertien dagen, door zo'n koudje, zelfs de geleerde dokter moest erom lachen. Deze klap is raak. Waarom toch?
Heeft het leven van Deut Messing meer te betekenen dan dat van Crisje en haar Lange? Hoe kan Onze Lieve Heer dit goedvinden? Je zou Hem willen villen? Je kunt Hem niet bereiken. Crisje probeert dat niet, zij weet wel beter, maar nu is het leven toch ook voor haar onbegrijpelijk. Bidden help je niet, als je hier moet sterven, dan heb je dat te aanvaarden. Je luchtkastelen werden aan wazige flarden geslagen. Wat gisteren nog vol groei en bloei voor je scheen, is nu morsdood. Magere Hein, wat ben je een ploert! Wie zal jou leren kennen? Wat voor een vuil beest ben je toch. Eén ding is waar, Crisje's angst, dat geheimzinnige gevoel is nu volkomen weg. Dat gevoel én die angst hebben de

benen genomen. Ze hebben zich zelf veranderd door de menselijke smart, ze lieten een leegte achter. Maar vreselijk is het. Já, nu is dat weeë gevoel op slag verdwenen. Crisje beleeft thans het reine weten! Is dat niet merkwaardig? Je zou zo zeggen.
Nu Jeus bij vrouw de Man in de keuken staat, voelt hij, dat deze één-oogige ziel toch zo beroerd nog niet is.
„Wiij wat water drinke, Jeus?"
„Jao, vrouw de Man, graag, ik bun wel 'n bitje geschrokke".
Gerrit slaapt al. Hij praat met vrouw de Man, ze begrijpen elkaar.
„Waorum motte ze hie'r altijd zoo zoepe, vrouw de Man. Kú giij onder die kééls gin orde holde?"
„Giij wèt toch wel hoe kééls zun, Jeus?"
„Jao, dat wèt ik, vrouw de Man, die zó giij zoo now en dan wel veur de bloote bille wille rammele, wâ, maor dan lache ze ow nog uut ook".
„Van eiges, Jeus".
„Maor mien God, vrouw de Man, wat kan de olde de Man te keer gaon. Wiij kunne dèn Zaoterdags biij ons heure vluuke. Kan dèn nie't teege snaps?"
„Néé, Jeus".
„En toch zoepe, vrouw de Man".
„Jao, is dat nie't arg, Jeus?"
„Das jao um gek te worre. Maor ik gaot slaope, welteruste vrouw de Man".
„Welteruste, Jeus, slaop lekker".
„Ik dank ow wel, vrouw de Man".
„Niks te danke, Jeus".
Aan de andere kant van deze muur, denkt hij, ligt vader. Maar hier in huis gooien ze met gloeiende kachels en vloeken als duivels. Wat voor mensen zijn dit. Vrouw de Man is een goed mens. Theet is zijn vriend, maar hier schreeuwen ze als wilde varkens en nu moet hij hier slapen. Alleen dit muurtje weg en hij is bij vader. Theet heeft zijn vader nog. Hij ook, vader is niet dood, vader komt terug. Wat is dat weer in die voeten, die zijn zo koud. Hij voelt zich suf worden, hij maakt opnieuw een reis

op de wolken. Opeens staat hij weer naast zijn organisme. Z'n innerlijke ogen kijken door de muren heen, daar ligt vader. Hij ziet, Gerrit slaapt diep, hij kan hem ook nu horen snurken. Maar daar is vader. Muren zijn als wolken. Daar is de keuken. Hij neemt plaats achter de kachel, hij wil weten hoe dat er vanuit deze wereld uitziet en hoe of het smaakt. Hij ziet alles, daar staat de tafel met de kopjes er op, daar hangt de klok, hij hoort de klok tikken. Alles leeft, niets is er dood, hij voelt de stenen waarop hij loopt, ze voelen koud aan; weet vader dit niet? Hier zat moeder. Van middag zat vader nog aan tafel, daar zat Teun en Miets en nu liggen ze daar te slapen. Ze weten niet dat hij er is. Néé, Teun en Miets slapen bij tante Trui. Vader en hij zijn alleen thuis. Nu even kijken.
„Nog krek het eigeste", zo is vader. Vader heeft zich niet omgedraaid, vader rust, maar houdt alle mensen voor de gek. Vader is toch akelig wit om z'n mond, maar zijn baard en snor zijn er nog. Hij zet zich aan het voeteneind neer en kijkt naar de Lange. Om vader zweven wolken en uit die wolken ziet hij licht komen. Dat is precies als toen hij met de ballonnen speelde, krek 't eigeste! Hij is dat nog niet vergeten. Vader, ik bun der! In die wolken ziet hij de Lange.
„Vader, mie'n vader".
De Lange heeft hem in zijn armen. Maar Jeus ziet ook zijn beschermengel. Hij ziet ze nu allebei. Zijn „Lange" geeft hem een knipoogje, hij voelt, nu is het in orde. De Lange drukt zijn kind aan zijn borst, een vorstelijke genade is het, een geschenk van Onze Lieve Heer voor zijn leven. Waar heeft hij dit aan verdiend? Hendrik geeft hem:
„Jeus, mien Jeus toch. Now wèt ik waor giij al die jaore in gekeeke hèt. Now wèt ik 't!"
„Gaoje weerum, vader? Moe'der kan ow nie't te lang misse".
„Jao, maor dat duurt nog efkes, Jeus".
„Giij kunt ter jao zoo weer in stappe, vader. Ik bun der ook uut gestapt, vader".
„Dat wèt ik, Jeus, maor veur mien is dat gans wat andes".
Dan zegt zijn beschermengel: „Mô-je is goe'd luustere, Jeus,

Vader geet now veur Onze Lie've Heer arbeië. En dat is gans wat andes dan daor, dat wèt giij. Giij mot now goe'd op moe'der passe. En giij mot now gaon slaope, marge is ter weer 'n dag. Vader geet now naor Onze Lie've Heer".

De Lange kan nog even met Jeus praten. Jeus ligt nu in de armen van zijn meester, de andere Lange. Eens zal hij mogen weten, dat dit Antony van Dijck is, een groot meester in de kunst, die reeds voor Onze Lieve Heer een machtige taak heeft volbracht en thans zijn leven voortzet, om de mensheid het allerhoogste te schenken. Dan is Jeus het „Kosmische Instrument" voor deze eeuw en voor de „Universiteit van Christus!" Nu worden reeds de eerste fundamenten gelegd, dit zijn allemaal de bewijzen, om Magere Hein zijn kroon van zijn vreselijke hoofd te timmeren en waarvoor millioenen mensen van de aarde dienen! Heeft Christus niet gezegd: na „MIJ" zal het geschieden? Jeus is er één van! En hij wordt de allergrootste! Over zijn persoonlijkheid komt géén instrument meer, omdat Jeus het hoogste zal beleven en ontvangen.

Jeus daalt in zijn organisme af en zakt in de normale slaap.

„Kom, Hendrik, thans zit je op mijn fiets. Jij kunt trappen. Ik wijs je nu de weg die ons regelrecht naar één wereld, van al de millioenen door God geschapen, voeren zal. Links af, Hendrik, even slechts, hierna kun je niet meer verdwalen. Zo, wij zijn de bebouwde kom uit Lange, wij hebben afscheid genomen van Moeder Aarde en al haar kinderen. Nu zal ik je iets moois vertellen, Hendrik. Wij bevinden ons thans in de Goddelijke ruimte. Stel mij maar geen vragen, want het is te veel voor je persoonlijkheid. Je zou maar bezwijken, Hendrik. Voor dat Jeus geboren werd, Hendrik, waren wij, Jeus en ik, in deze wereld één, en maakten ons gereed voor onze machtige taak, waaraan wij reeds nu werken. Ik breng je nu naar het „Voorhof" van Onze Lieve Heer. Daar rust je even. Je zult daar prachtige dromen beleven, Hendrik, visioenen zijn het, zodat je voorbereid bent, want wij moeten weer terug. Je wilt toch zeker je eigen begrafenis wel beleven, Hendrik? Ik zei tegen Jeus, dat je zou terugkeren. Ik heb dat gedaan om deze mensheid te bewijzen, dat je achter de

kist leeft. Vanuit de hoogste bron, Hendrik, heb ik mijn opdracht ontvangen, omdat thans, in deze eeuw, Magere Hein moet sterven en niet wij als mens! Jij dient voor de „Universiteit van Christus"...... Hendrik. Wij allen! Je taak dáár is voorbij! Wij allen zullen voor je lieve Crisje zorgen, en ook die wetten zul je leren kennen. Thans ben je in staat om je violen anders te bespelen, Hendrik. Neem aan, wij leven nu in de heilige ernst, nietszeggende onzin voert je naar andere werelden, ook dat zul je leren kennen. Zie je, Lange, dat het Universum verandert?
Onderweg valt de Lange in slaap. De meester van Jeus legt hem neer en keert terug. De Lange krijgt thans zijn visioenen, hij zal machtige wetten beleven tijdens deze slaap en ze straks, wanneer hij volkomen bewust is, ze als een geestelijke persoonlijkheid beleven en volgen en eerst dán staat hij voor zijn einde, zijn Crisje en weet hij, waarom hij zo jong op aarde moest sterven! De Lange heeft zijn eeuwigdurende evolutie aanvaardt!
De Lange is niet dood. De Lange van Crisje leeft! Hiervan zal Jeus de wetten ontvangen. Hendrik moet terug om zichzelf te begraven, wat op zichzelf een machtig wonder is voor élk mens van de aarde, indien de persoonlijkheid zichzelf voor dit licht niet heeft verduisterd. Hendrik slaapt daarginds, in een sfeer, juist ónder de geestelijke werkelijkheid. Elke gedachte van liefde is nu een fundament van licht om ín die ruimte te kunnen kijken. Hendrik was een goed mens, hij heeft zijn persoonlijkheid gegeven voor het goede en het mooie, maar hij heeft het machtige kinderlijke van Crisje, met haar universeel voelen en denken nog niet, maar hij zal zich die heiligheid eigen maken. Rondom de Lange bloeien er viooltjes. Hij behoeft ze straks niet te plukken, want die zijn niet van hem. Hij zal thans beginnen om van zijn eigen leven een „Voorhof" te maken. Die mogelijkheid krijgt hij in handen. Voor élk mens schiep de God van al het leven die zelfstandigheid.
Hendrik leeft in de stilte van Onze Lieve Heer. Hij weet nu niets van zijn leven op aarde af en toch, hij zal vele levens volgen, totdat hij, in de keuken naast Crisje neer ligt en hoort bidden:

„Toren van David...... bidt voor ons!
Ark des Verbonds, bidt voor ons!...... en dan de benen nemen zo vlug hij kan, omdat hij de wáárachtigheid heeft leren kennen.
Hendrik zat op de fiets van Onze Lieve Heer. „Bennad, ow vader weet het nu. Als Marinus Jaspese er zo één had, hoefde hij niets meer te doen, héél deze mensheid kwam die fiets bij hem huren en dat ding, Bennad, is nooit kapot te rijden. Je vliegt er overal mee doorheen, stof heeft nu geen betekenis meer!"
Crisje lief...... Hendrik slaat zichzelf al tijdens zijn slaap. Is het duidelijk? Tot zometeen, Crisje!

Wanneer de kerseboom van Onze Lieve Heer plotseling zijn vruchten los laat en je zit juist onder de boom, wordt je begraven onder al die heerlijkheid en is het leven weer mooi, het lacht je toe, je hebt nu opnieuw eten en drinken gekregen en je weet beslist: zó goed is Onze Lieve Heer. Hij vergeet nooit één mens! En dan staan ook de poorten van het waarachtige paradijs voor je leven open. Heb je nu de krachten in je om verder te kunnen gaan, de krachten, die menselijk begrijpen, het hoofd buigen, rechtvaardigheid en welwillendheid, ook vriendschap, maar vooral „liefde" vertegenwoordigen, dán sta je te kijken als een klein gelukkig mensenkind en weet je...... „HIJ" was nooit anders, maar je kende Hem niet!
Dát beleefde de Lange! Onder die boom heeft men hem neergelegd en toen hij wakker werd, schudde de boom des levens zich volkomen leeg en kon de Lange aan zijn állereerste ontbijt, maar zonder koffie, in het „Voorhof" van Onze Lieve Heer beginnen. Je gelooft het niet, maar de Lange hoorde zingen en hij dacht zelfs zijn eigen stem te horen. Is dat zo? Hij dacht, dat hij Peter hoorde, zijn eigen jongens en de mannen van zijn kwartet. En toen zakte Hendrik opnieuw in slaap, omdat het hem eventjes overrompelde en wist hij van niks meer. Maar deze eerste aanraking met de werkelijkheid, gaf hem bezielende kracht, omdat de Lange begreep: achter de kist ís nóg alles, er gaat niets verloren wat je voor het goede deed, dát alles leeft en was voor hem thans, eten en drinken! Kan het nog rechtvaardiger? Néé! Want dit behoort je toe! En dan sta je op eigen benen of je valt in slaap. Voor de Lange betekende dit slaap. Voor Jeus, toen hij in de morgen ontwaakte, was het een blijmoedig gevoel, de inspiratie ook om zijn Crisje op te vangen en stond hij meteen naast zijn bed. Moeder, ik heb een boodschap voor je. Vader is niet dood, hij leeft.
Nu hij het zoepwief ziet, weet hij wat er is gebeurd. Maar hij zat onder een kersenboom, dezelfde, waar ook de Lange van at. Al deze woorden, al deze verschijnselen, zijn kersen van de levens-

boom en behoren Onze Lieve Heer toe. Het is koud en winderig buiten, daarginds is het zomer en lente, eeuwigdurende lente, waar nooit een einde aan komt. En dan vlug naar Crisje.
„Giij mot now is goe'd naor mien luustere, moe'der. Ik heb ow wat te zegge. Vader is nie't dood. Vader kump weerum, moe'der, maor giij mot efkes geduld hebbe. Zú giij ow stark holde, moe'der? Vader mot veur Onze Lie've Heer warke, moe'der. En ik bun der ook nog. Ik mot veur ow zurge".
Begrepen, Crisje? Is dat een knul! Nu kun je verder, waar of niet? Kan moeder dan niet even lachen? Fijn, vandaag hoeft hij niet naar school. Hij wil er ook niet heen, hij moet bij moeder blijven en voor haar zorgen. Geen seconde is hij bij Crisje vandaan. Tante Trui, ziet hij, is lief voor moeder. Wat trekken de jongens voor chaggerijnige gezichten? Vader is niet dood. Wat willen die kinderen? Moet hij ook een lang gezicht trekken? Dat zouden ze wel willen, maar hij doet het niet. Van dat alles hebben die snotneuzen toch geen verstand.
Tegen de middag komen er zwarte mensen op visite. Wat willen die? Er is er een die met moeder wil praten. Wat heeft die zwarte man nu met moeder te bepraten? En van avond komen er mensen om voor vader te bidden. Hij lacht, omdat hij voelt, dat ook vader zal lachen. Vader houdt ze immers voor de gek. Halen die mensen er nog een kist bij? Dat is ja om gek te worden. Drijft vader dit spel niet te ver door? Zullen die mannen vader kisten? Vader, komt terug, ze willen je kisten. Blijf niet te lang weg. Moeder toch, dat neemt vader niet. Hij beseft niet, dat zijn vader in de grond gestopt moet worden. Vader daalt, als hij dat kan, weer in het organisme en leeft dan weer hier. Hij kan niet denken. Van binnen weigert er iets, hij ziet alleen deze mogelijkheid en toch? Jeus zou het kunnen weten, want dood is niet dood. Já, het lichaam, de geest als persoonlijkheid gaat verder. Maar dat ziet hij niet. Hij houdt zich aan het woord, dat is voor hem alles en er is niets anders te beleven.
Het wordt avond, de mensen komen al om voor vader te bidden. Ook hij ligt op zijn knieën in de keuken en volgt alles. Hij kan er niet bij, hij begrijpt het niet, voor een levende behoef je toch

niet te bidden? Moet je die gezichten eens bekijken. Er zijn hier huichelaars onder en vloekbeesten. Kunnen die voor vader bidden? Neemt vader dat? Moet je die droge koster eens zien. Moet je dát kreng zien, die daar, die is zo nu en dan van een echte duivel bezeten. Nu wil die man voor vader bidden?
„Toren van David, bidt voor ons".
Hier hebben vader en Peter gezongen en Gerrit Noesthede heeft hier altijd lol gemaakt. Daar zit Gerrit nu, moet je niet lachen?
„Ark des Verbonds, bidt voor ons".
Gadverdikke nog aan toe, wat hebben ze gelachen, toen Chang en Carlo er waren. Hiernaast vloeken ze, hiernaast bij vrouw de Man, die is er nu niet, slaapt hij. Kan Gerrit nu niet lachen? Heeft Jan Maandag dan niets te zeggen? Vader houdt ze allemaal voor de gek...... hij proest van het lachen.
„Vergulden Huis, bidt voor ons".
Het gelach klinkt door de keuken, de koster kijkt wild om zich heen. Het zijn net sinterklazen, ze bidden voor niks, ze houden zichzelf maar voor de gek en menen het toch niet. Mijn hemel, wat hebben ze toen hier gelachen. Bernard heeft hem alles verteld. Gerrit vertelde van Manus Runsel. Anneke was bij Manus geweest. Zij had tandpien en toen heeft Manus haar te pakken gehad. Mijn hemel wat moet hij lachen. Tante Trui komt bij hem met een flesje, hij moet aan dat flesje ruiken. De zenuwen hebben hem te pakken. Kost dit veel geld, moeder? Moeten die mensen iets voor dit bidden hebben? Moet je die koster eens lelijk zien kijken. Hoort toch, moeder, vader zingt. Vader is ter...... Vader zingt en hij hoort bidden. Dat gebeurt hier, hij beleeft het en hij ziet het, hij kan het bidden niet meer volgen. Ineens schreeuwt hij tot Crisje:
„Moe'der, vader is hie'r en zingt veur ow".
De koster zwijgt, de mensen kijken, ze vinden het joch vreemd, maar zenuen zijn zenuwen en dat is weer te begrijpen. De koster maakt er en einde aan, de mensen gaan weg. Hij slaapt weer bij vrouw de Man. En hij slaapt lekker, diep is zijn slaap. De Lange is er nu niet.
Tegen elf uur komen de mannen in het zwart terug om met

moeder te praten. Hij heeft een kist gezien, moet vader in die kist? De deuren zijn op slot. Tante Trui heeft de sleutel, niemand mag er in huis. Waarom niet? Is dat niet vreemd? Wat willen die mensen met vader doen? Hij weet best hoe hij binnen kan komen. In een ogenblik staat hij naast het varkenskot en wandelt de gang door. Eerst in de kamer kijken of vader er nog is. In huis is het stil. Hij staat in de keuken, doodstil is het. Voetje voor voetje gaat het. Wat is dat? Vader is weg. Wat hebben ze met vader gedaan? Hebben ze hem de deur uitgehaald en heeft hij het niet gezien? Terug naar de voorkamer. Ook daar zal hij even kijken. Voorzichtig doet hij de deur open. Mijn God, daar staat vader. Ze hebben vader gekist en dat moet niet. Hij wil naar zijn vader springen, hij wil vader kussen. Hij wil vader helpen, maar er is iets, een sterke kracht, die hem tegenhoudt! Hij kan geen voet meer verzetten. Nu hij heeft besloten om vader niet te kussen, want waarom kon hij niet verder? Nu kan hij een stapje doen en nadert de kist. Hij staat aan het voeteneind en kijkt naar het gelaat van de Lange. Hij denkt. Stil is het hier, maar dat gaat te ver, vindt vader dat goed? Gadverdikke nog aan toe, vader, moet dat?
Hij blijft naar de Lange kijken. Vader heeft al vlekken in zijn gezicht gekregen. De neus staat strak, de lippen zijn op elkaar gedrukt. Kan vader niets zeggen? Kun je niet tegen mij praten, vader? Ik ben er! Vader is vreemd, die andere lijkt op hem, dit is niks. Hoor je mij niet, vader? Ik ben hier? Je wilt immers terugkomen? Maakt het niet te lang, vader. Ze hebben je al in een kist gestopt, dat gaat te ver! Kom terug, vader! Kom terug! Of de mannen hebben je te pakken.
Hij kijkt naar de gesloten ogen van de Lange. Maar ín die ogen ziet hij lichtjes. En die lichtjes zijn nu overal. Vader is het. Vader?
„Zoo, Jeus, komp giij mie'n nog efkes bezuuke?"
„Jao, vader. Maor waorum hèt giij ow laote kiste?"
„Dat heurt ter toch biij, Jeus".
„Wat zég giij mien daor, vader? Maor kui now dan nie't weerum komme?"

„Jao, Jeus, dat zui nog beleeve".
„Hold giij de minse dan veur de gek, vader?"
„Néé, eigelik nie't, Jeus, wach maor af dan zui dat wel begrie'pe".
„As ik ow was, vader, dan zok ter maor nie't vedder met deur gaon. Giij hèt now al vlekke in ow gezich. En hoe wí giij die der weer uut krie'ge, vader?"
„Dat geet van eiges, Jeus. Daor hoe've wiij minsche niks aan te doe'n".
„As de minsche dit wette, vader, dan hoe've ze toch nie't bang te zun um te starve? Ze zun toch in leeve, vader".
„Ziij wette 't al lang, Jeus, maor ze wille 't nog nie't begrie'pe. Ze zun der bang veur".
„Dat kan 'k begrie'pe, vader. Dat zun bangscheites. Maor wat hèt giij mooi gezonge, vader. Dat was mooier dan in 't kwatet, vader. Dat had moe'der is motte heure, wâ? En die andere minsche, dan hadde ze mie'n kunne geleuve, vader".
„Jao, Jeus, maor zoover zun die minse nog nie't".
„Wèt Gerrit Noesthede al, dat giij um veur de gek hold, vader?"
„Néé, Gerrit slup nog as al die andere minsche, nét as ik eiges, Jeus, toen ik ter nog was".
„Maor giij bunt ter toch, vader?"
„Van eiges Jeus, maor veur die minsche nie't, dat kunne ze nog nie't geleuve en das alles".
„En Peter, vader?"
„Now mot giij is goe'd luustere, Jeus. Peter mot gauw komme. Ook oome Gradus. Ziij motte net as ik veur Onze Lie've Heer warke. En dan gaon wiij met mekaar weer zinge ook. Hie'r, waor ik now bun, giij kent dat wel".
„Van eiges, ik wèt 't, vader".
„As Peter biij mien is, Jeus, dan mot giij maor goe'd luustere, dan kui ons heure en al de andere, engele. En dat mot giij dan teege moe'der zegge. Zeg now maor teege moe'der, Jeus, da'k wel twintig viole, heele duure, heb en da'k mien bes zal doe'n. Ik zal veur moe'der spulle. En zeg maor, da'k al die viole neudig heb. Zui 't nie't vergeete, Jeus?"

„Néé, vader, van eiges nie't. Giij wèt dat toch wel, vader?"
„Van eiges, Jeus, ik wèt 't. Giij vergeet niks. En now nog efkes luustere, Jeus. Giij mot niks téége tante Trui zegge. Maor moe'der mag 't wette van oome Gradus. En dat mót moe'der wette".
„Giij meind, vader, da'k moe'der mot zegge, dat oome Gradus en Peter biij ow komme?"
„Jao, das alles. Aiij daor maor aan denk. Dat is mie'n opgedrage, Jeus".
„Hèt Onze Lie've Heer ow dat eiges gezeid, vader?"
„Ik geleuf 't wel, Jeus".
„Wèt giij, vader, da'k met Onze Lie've Heer hèt gepraot?"
„Ik wèt 't now, Jeus. Now kan'k alles bééter begrie'pe, wâ?"
„Van eiges, vader, dat wèt ik. Dat wèt ik al zoo lang, vader".
„Giij wèt jao alles van mien en van Onze Lie've Heer, waor of nie't?"
„Jao, vader, en ik zal 't moe'der zegge".
„Ma'k ow now kusse, vader?"
„Néé, dat mag giij nie't doe'n, Jeus".
„Maor giij kump toch weerum, vader?"
„Jao, ik kom ow bezuuke. En now mô-je gaon, Jeus, ik mot ruste".
„Van eiges, vader, dat kan'k begrie'pe. Dag vader?"
„Dag mien, Jeus? Zurg goe'd veur moe'der".
De deur gaat open. Trui staat in de kamer en trekt hem bij de Lange vandaan. Er uit hier, wat moet je hier?
„Ik mos met vader efkes praote, tante Trui".
„Waor zú giij binne gekomme?"
„Deur 't varkeshok, tante Trui".
„Dan zulle wiij ook dat efkes op slot doe'n, wâ? Giij hèt hie'r niks te zuuke".
Hij denkt, wacht maar, straks kun je oome Gradus laten kisten. En dan kun je belken, dan heb je geen praatjes meer en ben je onder een petje te vangen; tante Trui, ik weet iets.
„Moeder, ik heb met vader gepraot. Heij zal zie'n vioole kapot spulle veur ow. Vader hèt heele mooie vioole gekreege, moe'der.

En vader zal zien bes doe'n, moe'der".
En nu, zodat Trui het niet horen kan, fluistert hij haar in de oren, wat de Lange hem heeft verteld.
„Jao, moe'der, vader zei, dat oome Gradus gauw biij um is. Maor tante Trui mag 't nog nie't wette. Peter ook, moe'der. Zú giij der tante Trui niks van zegge, moe'der?"
„Van eiges nie't, Jeus".
Crisje drukt hem aan haar hart. Als hij er niet was, wist zij het niet meer. Hij geeft haar de eerste krachten om dit alles te kunnen verwerken. En van dit ogenblik af keert zijn droom in hem terug. Nu denkt hij nog maar aan één ding, vader komt terug en dan zal vader hen is laten zien dat hij leeft. Aan dat lijk daar denkt hij niet, maar het moet niet te lang duren. Hij krijgt juist dat te beleven wat zijn Lange wil dat hij beleeft en bedenkt. Jeus is universeel en ook een kind, hij houdt alleen dát vast, wat hem gegeven wordt en nu gaat alles goed, de bewijzen van Onze Lieve Heer stromen tot de aarde en haar kinderen. Die kersjes zijn het! Crisje krijgt nog te horen:
„As vader straks spult, moe'der, zal vader spulle, dat giij 't kunt heure".
„Van eiges, Jeus......", geeft Crisje hem terug, maar de slag is vreselijk, de klap is enorm, haar leven is kapot! Weer liggen ze in de keuken om voor de Lange te bidden. Hendrik is weer gaan slapen, hij heeft morgen zijn krachten nodig. Morgen is het de dag voor zijn eeuwigdurend leven en bewustzijn. Morgen, Lange, ga jij je zelf begraven en kun je je reine liefde steunen. Dat is alléén voor mensen weggelegd die waarachtig lief hebben en natuurlijk een geschenk van Onze Lieve Heer.
„Toren van David...... bidt voor ons".
Wat zijn de mensen toch dom. Dachten die nu, dat zij voor vader konden bidden? Hij lacht al. Er komt:
„Ssssssss...... toch, Jeus".
„Het Vergulden Huis......", maar wat is dat? Moet je daar nu niet om lachen?
„Sssssssst toch!"
Daar zit de kale ook. Die man heeft eens aan een graf gestaan

en maakte zich zo kwaad, dat hij er in viel en de kist stuk wilde trappen. Zijn eigen neef had hem in zijn leven bedrogen. En die zegt nu: bidt voor ons. Daar moet je om lachen of je wilt of niet.
„Ssssss toch, Jeus".
Tante Trui laat hem weer aan haar flesje ruiken. Dat vloekbeest is er ook weer. Het kwartet zingt nu niet, het kwartet bidt voor vader. Peter? Vader zei......! Peter...... vader zei?...... Hij zou het Peter zo graag willen zeggen, maar dan zou Peter zich doodschrikken. Néé, hij mag dat niet, vader zou kwaad worden. Peter kan het natuurlijk niet verdragen. De mensen kunnen daar niet tegen. Ze willen niet in de kist en toch, vader leeft. Die kist heeft niets te betekenen, Peter? Peter?......
„Sssssssst...... Jeus......" Maar Peter heeft gehoord dat hij zijn naam uitsprak, hij kijkt naar Jeus. Peter geeft hem een knikje, dat hij het bidden niet moet storen. Trui staat rustig op en neemt hem mee naar buiten. Hij zegt niets, hij zou maar lachen.
„Zoo Jeus, das bééter. Ruuk nog efkes, das goe'd veur ow".
Hij snuift aan het flesje en voelt zich belachelijk. Trui doet de deur achter zich dicht en volgt het gebed. Crisje vraagt hem even later:
„Waorum mos giij toch zoo lache, Jeus?"
„Das nog al glad, moe'der. Vader hèt ze jao allemaol te pakke. En ik mos aan de kale denke en toen mos ik lache moe'der".
Ze zijn gereed om de Lange weg te brengen. Hij kijkt uit, vader moet komen. Als ze daarginds zijn met vader, komt vader terug. De kist wordt op de schouders genomen, zangers van de Lange, vrienden, dragen hem naar de kerk. Crisje met Trui lopen achter de kist, dan volgt Johan en Bernard en hij met Gerrit. Hierna komen vrienden en bekenden uit de buurt. De stoet zet zich in beweging, stapje voor stapje gaat het. Nú moet vader komen. Plotseling ziet hij de Lange. Vader loopt tussen hem en Gerrit. Hij wil met vader in de pas blijven en neemt nu grote stappen. Gerrit ziet het en geeft hem een por. Vader is er, Gerrit. Gerrit denkt dat hij gek is.
„Wí giij ow is wat schame, um vader nao te ape?"
Jeus kijkt in de ogen van de Lange. De Lange zegt tegen hem:

„Laot um maor, Jeus, dèn wèt jao van dit niks en dèn kan ow ook nie't begrie'pe. Now netjes loope, wâ?"

„Jao, vader".

„Zoo is 't goe'd, Jeus, of de minsche zolle der kwaod van spréêke".

„Van eiges, vader".

Gerrit, dat ziet en voelt hij, weet van niks. Géén mens ziet vader. En toch, vader is teruggekomen. Vader loopt achter zijn eigen kist. Moeder weet het niet. Tante Trui en ome Gradus ook niet. Niemand ziet het en toch, hier is vader. Zijn de mensen dan gans gek geworden? Maar gaat vader niet te ver? Dat gaat gadverdikke nog aan toe naar het kerkhof toe. Ze zullen vader daar in de grond stoppen. Hij kijkt naar de Lange, maar die loopt eigenlijk met zijn ogen dicht. Dat kan hij begrijpen. Maar als het maar niet te laat is. Hij merkt nu, dat de mensen van zijn dingen niets weten of begrijpen. Dan betreden ze de kerk. Hij ziet, dat vader in moeder afdaalt en voor zijn ogen verdwijnt. Maar vader is ín moeder. Vader helpt moeder, want dat is het. De Mis wordt voor vader gelezen, een prachtige zanger hebben ze laten komen om voor de Lange te zingen, het is machtig wat hij hoort, maar het is lang niet zo mooi als het zingen van daarginds. Kaarsen staan er om vader, mijnheer pastoor zegent vader en vader is daar ín moeder. Belachelijk is het. Waarom zegent mijnheer pastoor de echte vader niet in plaats van die dooie daar? Maar dat is waar ook, vader heeft daar nog mee te maken. Vader kruipt er straks weer in. Maar dat is toch te gek? Het duizelt hem, hij kan niet meer denken, hij zou gek worden. Ineens voelt hij zich weer sterk en kan hij weer denken. Is dat José niet? Waar is zijn Lange nu? En dan komt het einde in de kerk.

Nu naar het kerkhof, langzaam maar zeker. Het is zwart van de mensen, de Lange gaat weg. De grote zanger is foetsie, Crisje blijft alleen met zeven kinderen achter en geen cent in huis. Maar zij zal werken. Ook de jongens verdienen al iets.

Crisje drinkt haar allerlaatste druppel voor dit tafereel. Zij weet het niet, maar een ander bekertje staat er reeds gereed en is ook weer boordevol. Een ander wijntje staat er op haar leven te

wachten. Zo even werd dat bekertje gebracht, maar wie het was, weet niemand. Déze is volkomen leeg! Het is die, van haar en de Lange. Voor haar zijn het nu de laatste druppels. Vader is gek, denkt Jeus, hij laat zich waarachtig kisten. Hij kan zich staande houden, doch zijn gedachten zijn als een sneeuwstorm, hij heeft geen houvast meer, hij weet het niet meer. Gek is alles! Vader is hadstikke gek. Hij laat zich begraven en dadelijk gaat er zand op de kist. Dat is já om gek te worden! Kun je dat nu goedvinden, vader? Daar is moeder. Hij ziet, dat vader er is. Néé, ze krijgen geen zand op vader, dat zouden ze wel willen. Vader is bij moeder. Vader helpt moeder. Maar waarom heeft vader dit zover laten komen? Moet hij moeder dan ongelukkig maken? Ze stoppen vader toch in de grond en dat begrijpt hij nu niet langer. Zijn kop barst van al dat denken en van deze spanning. Je zoudt gek worden, indien vader daar niet was. Vader zit in moeder. Moeder zou in elkaar zakken, maar vader houdt moeder sterk. Já, dat is het!
Dan laten ze vader in de grond zakken. Hij schreeuwt van binnen. Zijn jullie gek, blijft van mijn vader af. Johan toch, trap die mannen weg, ze begraven je vader. Jammer, dat Bernard zijn been verloren heeft, die zou ze wel moris leren. Vuile kerels, blijft van mijn vader af. Hij staat naast Crisje. Daar is vader ook. Nu wordt het rustig in zijn binnenste en kan hij even adem halen. Een ontzettend drama is het. Doet vader niks? Néé, hij vindt zelfs goed, dat mijnheer pastoor over hem praat. Hij luistert, maar hij moet lachen. Vader is hier. Opnieuw moet hij aan het flesje van tante Trui snuiven. Sterker, Jeus. Zo is het goed! Blijf je nu even kalm?
Als mijnheer pastoor uitgesproken is, volgen er anderen. Peter, Gerrit, Jan Maandag en anderen hebben iets over vader te zeggen. En vader staat er zelf bij en luistert. Het is om je dood te lachen. Hij lacht ook, zodat ze hem op de Grintweg kunnen horen. Eindelijk is het afgelopen. Ze keren terug en op weg naar huis, ziet hij de Lange en hoort:
„Stil now, Jeus".
„Waorum hèt giij ow in de grond laote stoppe, vader?"

„Dat heurt ter toch biij, Jeus?"
Hij wil iets zeggen, maar daar is de andere Lange. „Jeus, now efkes luustere. Vader kump weerum, maor dat duurt efkes. Giij mot ow gin zurge make. Luuster now goe'd, dat dúúrt efkes...... en giij zurgt now veur moe'der. Heij mien begréépe, Jeus?"
„Van eiges, das nog al glad. Ik zal veur moe'der zurge. Now wèt ik 't".
„Dan tot straks, Jeus".
„Tot straks, vader".
„Dag, Jeus?"
„Dag, vader".
Wanneer ze thuis komen, hij ziet, dat de mensen eten krijgen en 'n borrel drinken en over vader beginnen, neemt hij met Fanny de benen, het bos in. Hij gaat ver van huis, in de buurt van de Hunzeleberg, waar hij vroeger de centjes gevonden heeft en legt zich daar neer. Fanny moet nu alles weten. Hij houdt een grafrede voor Fanny. Eerst gaat hij Fanny zegenen. Fanny ligt op z'n rug en moet de ogen dicht doen. Maar dat lukt niet, dan moet Fanny maar luisteren.
„O, Fanny, wat was giij 'n goeie kéél. Wat was giij goe'd veur de minsche en ow Cris".
Néé, dat gaat niet. Fanny heeft niets met moeder te maken. En toch wel. Verder dus. „Wat was giij 'n goed minsch, Fanny. Mien God, Fanny, wat heb giij kunne zinge en hoevul minsche hebbe nie't van ow stem genoote? Dat zun der duuzede. Mien Fanny, wat zal ik ow op 't koor misse. Giij bunt jao nie't te vervange, Fanny. Crisje, Fanny...... mein ik...... Onze Lie've Heer gif ow de krach um dit alles te drage".
Fanny springt op. „Néé, Fanny, ik hèt nog wat andes te zegge. Ik bun now Peter. Maor dat verstaot giij toch nie't. Peter sprak Duitslands, Fanny en niks gin plat. Maor ik hèt dat wel begréépe. Mien God, was werde ich dich misse, Fanny. Ich heb ja niks te zage, Fanny. Ik kan ja nichs zage, Fanny, dat kanst giij toch wel begrie'pe, Fanny? Wat is dat lastig, Fanny, wat praot Peter lastig, Fanny. Mô-je now nie't efkes blaffe?"
Fanny blaft uit dankbaarheid. Tot laat scharrelt hij in het bos,

maar van avond slaapt hij weer op zolder. In dat huis bij vrouw de Man stinkt het.
Als hij thuis komt, zit moeder alleen achter de kachel. Stil is het! Moeder heeft verdriet, maar vader komt terug. Wat is er moeder? Moet je nu nog belken? De jongens gaan naar bed, hij is alleen met Crisje. Hij praat tegen haar en voelt zich alsof hij de Lange is. Is moeder dan gans gek geworden? Moet je nu je hoofd al laten zakken, moeder? Je zegt wel, dat je alles kunt aanvaarden, maar wat is dit? Wat doe je nu? Je staart in een lege ruimte, Crisje. En dat moet niet, je moet je taak afmaken.
„Jao"...... zegt Crisje...... „Now motte wiij bewie'ze wat wiij kunne, Jeus. Da's waor!"
Crisje de Lange ging geen seconde te vroeg of te laat. Het was juist zijn tijd! Sterkte! En heel veel kracht voor je taak! Wij spreken elkaar nog. Crisje neemt Jeus in haar armen en slaapt in! Diezelfde nacht waren zij wéér in het „Voorhof" van Onze Lieve Heer. Daar vonden zij de éérste levende, sneeuw-witte „Orchidee" van de Lange, de vader van Jeus, voor Crisje! Dit was reeds een mooi stuk werk en dat even ná het vrijkomen van de stoffelijke stelsels. Dit had toch wel iets te betekenen. Waar of niet, dit is het werk van Onze Lieve Heer, Lange! De wereld zal je nog leren kennen. Je zult voor eeuwig voortleven, Lange! Rust nu maar even, aanstonds komen wij je weer halen voor iets anders. Je nieuwe baas verwacht je dan. Ook jij sterkte en heel veel moed. Tot straks, Lange!

JOSé, WAOR IS VADER TOCH?

Het gemis van de Lange en de vele zorgen beletten Crisje om in te slapen. Het leven dreigt haar te verpletteren, ze vraagt zich af, waar dit schip moet stranden. Een bende zorgen ligt er op haar schouders. Johan verdient iets, maar de rest schreeuwt heel den dag: moe'der, ik heb honger. Jeus zegt: ik ga gauw van school af, moeder, en dan ga ik geld verdienen. Maar mijn hemel, was dit nu nodig? Waarom moest vader zo jong sterven? Deut Messing leeft nog! Brandstichters en gauwdieven blijven in leven en hebben het goed, zij trekken zich niets aan van een Onze Lieve Heer, doch een gelovig mens, een vader van zeven kinderen rukt men ineens weg en dat kan ja geen mens begrijpen. Slampampers hebben geluk en toch mag je niet zeggen, dat Onze Lieve Heer het niet weet.

Ik moet werken voor Onze Lieve Heer, maar kan dat niet hier bij vrouw en kinderen? Heeft de Lange hier soms zijn best niet gedaan? Mijn God geeft mij kracht, geeft mij het weten, geef mij de mogelijkheid om dit alles te kunnen dragen. Het is erg, het is bar! Deze slag was afschuwelijk!

Ze ligt uren wakker en kan niet slapen. Ze moet denken. Er is geen uitweg, links, noch rechts meer, voor-, noch achteruit. Het is om gek te worden! Crisje is haar steun kwijt, naast haar leven zeven hongerige levens en die begrijpen het niet. Zeker, zij kan nog eventjes vooruit, maar dan?

Aan elk ding hier zit de Lange vast. Ze durft bijna niet op zijn stoel plaats te nemen, dan is het, alsof de Lange er zit en soms hoort zij hem praten. Maar zijn dat niet haar eigen gedachten? Als Jeus ziet, hoe moeder zich voortsleept, dan kan hij wel schreiën. De jongens helpen haar dragen, maar wat valt er hier te dragen? Op een avond kreeg Crisje van hem te horen:

„Wí giij ow kapot make, moe'der? Dan mô-je zoo blie've denke. Giij hèt jao gin geloof meer, moe'der. En dach giij, dat Onze Lie've Heer en vader ons was vergééte?"

Ja zeker, Jeus, moeder gelooft alles, maar kun je daar van eten? Crisje kijkt hem in de ogen, ze weet niet wat zij er van denken

moet, maar het was nét of de Lange tot haar sprak. Als ik straks van school ga zijn er geen zorgen meer. Is dat even een hulp, Crisje? Helpt het je niet? Kun je dan niet meer lachen? Kan er geen glimlachje af? Moet je je doodtreuren? Crisje is Jeus ontzettend dankbaar, doch hoor je hier het geschreeuw dan niet: moeder ik heb honger?
Enkele maanden later loopt ook tante Trui in het zwart, ze heeft haar Gradus mogen begraven. Toen vertelde Crisje haar wat Jeus had voorspeld. Is tante Trui niet blij met zo'n voorspelling? Dit is een waarheid waar je niets aan hebt, denkt Trui. Degene die er mee aankomt moet je de deur uittrappen. Trui is giftig. Crisje is eerbiedig buigend, op stuk van zaken heeft Onze Lieve Heer alles in handen, doch dat is voor Trui geklets. De zusters dragen hun leed verschillend. De één gaat gebukt onder haar machtige verdriet, de ander is in opstand en foetert tegen alles, ook tegen Onze Lieve Heer. De mens denkt, maar kan de mens normaal en natuurlijk denken? Slampampers hebben alles, zegt Trui. Die „Man......", en dat is Onze Lieve Heer, weet het niet meer. Die Man doet domme dingen. Die Man doet aan onrechtvaardigheid. Die Man geeft de één alles, een ander niets. Die Man steunt de wereldse belazederij en ziet het goede niet in de mens, die Man is blind! Ziet Onze Lieve Heer niet, dat Crisje zeven kinderen heeft en weet Hij niet, dat de Lange hier niet gemist kan worden? Dat schijnt zo te zijn. Je vraagt je af, is er wel een Onze Lieve Heer?
Je bent ineens lam geslagen. Magere Hein zou je levend villen. Waar leeft dat kreng? Kon je hem maar in handen krijgen. Die „Man" wordt oud! Die „Man" weet niet meer wat rechtvaardigheid is. Of die „Man" deed niet zulke dwaze dingen, want dit is om gek te worden. En kun je Trui ongelijk geven? Is hetgeen zij zegt zo onmenselijk? Maar beide zusters, hoe is het mogelijk, zijn weduwe geworden. Trui kijkt nu anders naar de jongens van Crisje. Ze bevaren één zee, doch Trui bezit wat meer stoom, zij heeft het makkelijker. Ze is gek op Bennad, ze stopt de jongens zo nu en dan iets in de handen, maar ja, de verdiensten zijn weg, die goeie Gradus ook.

En toen Gradus nog maar even in de grond lag, ging Peter ook weg.
Weg Lange, Gradus en Peter, het kwartet moet nu voor Onze Lieve Heer zingen, voor de engelen, voor al de ruimten door God geschapen. Is dat even wat, Crisje? Ook voor Gradus hebben de kaarsen gebrand, ook voor hem kwamen de mensen bidden, doch daar zag Jeus niks, ook hij zei telkens: bidt voor ons, Toren van David...... bidt voor ons...... van ome Gradus zag hij niks.
De mens mag luchtkastelen bouwen. Niemand die hem dat verbiedt, ook Onze Lieve Heer niet, doch ineens komen ze je roepen en dan heb je voor honderduizenden zaken je hoofd te buigen. Ofschoon je elke dag weer al deze onrechtvaardigheden ontmoet, géén mens weet waarom en toch, Crisje, ál deze ogenschijnlijk harde en onrechtvaardige zaken, hebben grond van bestaan. Ze waren er niet, indien „de" mens ze niet tot het leven geroepen had en dat zal Jeus eens verklaren. Eerst dan, lieve Crisje, leert deze mensheid toch, ondanks al dit schelden, deze onmenselijke noodzakelijkheid, een „Vader" van liefde kennen!
Crisje zit op een avond achter de kachel en denkt. Even later ziet Jeus, zit moeder daar te belken. In hem komt er beweging, hij weet niet wat er gebeuren gaat, maar de krachten die tot en in hem komen overheersen zijn persoonlijkheid en nu valt er over zijn lippen:
„Cris, ik had gedach, dat giij toch starker was".
„Wat zég giij Jeus......", schrikt Crisje...... vragend...... Het is alsof Hendrik tot haar praat en er volgt al:
„Giij doe't jao net, Cris, as of giij gin verstand meer heb. Nét as de minsche, die gin geloof hebbe, die zich üm de zurge kapot schreië. Wat hèt giij mien dan altied geleerd, Cris? As ik ow now zeg, Cris, da'k ter eiges bun, da'k in lééve bun, Cris, kui dan nie't meer wil toone, Cris? Giij mot toch kunne begrie'pe, dat ik téége ow praot, Cris. Zet ow scholders onder de zurge, Cris, en denk aan onze kindere. Giij hèt Jeus toch biij ow".
Ineens houdt het gepraat op. Wat moet zij hiervan denken? Hendrik praat tot haar en zij hoort nog:
„Cris, ik mot weg. Beloaf mie'n now, dat giij nie't in zak en as

blie'f zitte. Daor is gin minsch Cris, dèn ons uut mekaar timmere kan. Jeus hèt geliek. De minsche slaope, Cris, en Onze Lie've Heer wèt 't! Jeus is now deur mien eiges bezééte, Cris. Giij wèt toch wat mijnheer pastoor hèt gezeid? Now is dèn deur mien bezééte, Cris. Dag mien Cris, ik mot warke".
Jeus wordt wakker, hij weet niet wat hij heeft gezegd. Crisje durfde geen woord te zeggen, wat er kwam was: Jao Jeus...... Hendrik durfde ze niet te zeggen. Maar een wonder is het! Jeus heeft dorst gekregen, hij is uitgeput, een gek gebeuren is het, het dringt niet tot hem door, hij weet niks! Maar Crisje is er weer, zij zal haar taak in handen nemen, zij mag niet treuren, Hendrik leeft! Dát zou een schande voor Onze Lieve Heer zijn, begrijpt ze, dus nu aan het werk. Even later heeft ze de boel van de jongens onder handen, maar ze denkt nog steeds, een wonderbaarlijk gebeuren was het.
De mensen volgen haar en vinden haar dapper. Johan doet zijn best, maar van vijf mark kunnen geen acht mensen eten. Crisje ligt al voor de mensen op het land en werkt zich krom. Maar de weken en maanden gaan voorbij. Jeus heeft nog niets van vader gehoord. En dat gemis vreet thans aan zijn hartje. Ook José laat zich niet zien en waar zijn Lange is, hij weet het niet. Hij ziet er slecht uit en hij kan niet meer eten. Crisje maakt zich thans bezorgd om Jeus. Vader heeft natuurlijk veel te doen, dat kan hij begrijpen, maar waarom duurt dat zo lang? Allemaal goed en wel, maar waar is vader? Nú moet hij terugkomen! Is vader hem vergeten? Zijn hartje begint te bloeden, ziet vader dat niet? Weet de Lange van niks?
Het komt zover, dat Crisje een dokter moet roepen. Het kind kan niet meer op eigen benen staan. De andere jongens hebben het verlies van vader reeds overwonnen; hij moet er nu eerst aan beginnen. De dokter kan niets vinden en toch is er koorts. Jeus ziet er uit als vel over been, mijn hemel, moet Crisje ook hem nog verliezen? Dan heeft het leven niets meer te betekenen.
Waar is vader toch? Waarom komt vader niet? Hij kan niet meer praten, hij wacht. Crisje weet geen raad. Hij ranselt op zichzelf, hij slaat er op, ziel en zaligheid krijgen thans een pak slaag. Gaat

Jeus ook dood? Mijn God, dat wordt teveel in één leven.
Crisje bidt en beleeft kruisweg na kruisweg voor Jeus. Ook mijnheer pastoor helpt haar bidden, dit is te veel voor 'n mens. Thans staat zij weer voor Magere Hein en die wil Jeus hebben, maar dat gaat toch niet? Jeus ijlt, ze hoor verschillende namen, in slaap vraagt hij naar de Lange.
„Vader, waorum laot giij mien now zoolang wachte......", hoort zij hem in een ijltoestand schreeuwen, zodat haar hart breekt. Ze begrijpt het, hij is eerst nu vader kwijt. De machtige problemen die hij onderging, sloegen hem uit de stoffelijke werkelijkheid. Wat gaat er in dit kind om, vraagt ze zich af. De dokter kan hem niet helpen, hij kan niets vinden, drankjes helpen hier niet. Geen vriendje wil hij zien, geen Anneke, niemand, hij teert weg. En waar is de Lange, waar zijn ze toch? Toch staat de dokter naast Crisje en doet alles wat hij kan. Hij geeft eerlijk toe, hij weet het niet, maar ze zullen even geduld hebben. Hij praat er met andere geleerden over, en hij denkt over 'n consult met een bekend collega.
Jeus ligt al veertien dagen in deze narigheid, koorts en ijlen en er komt geen verandering. Fanny kan hem ook niet helpen, hij wil Fanny niet zien. Ook al ligt Fanny dag in dag uit voor zijn bedje, Fanny kan hem nu niet uit zijn toestand trekken, daar is heel iets anders voor nodig. Op de zestiende dag in deze hoogspanning, gebeurt er iets. Na dagen heeft Crisje het eerste woord gekregen. Ze vraagt hem:
„Zui now lekker slaope, Jeus?"
„Jao, moe'der, ik geleuf ik kan vandaag slaope". Even later, ziet Crisje, is hij voor het eerst na weken in diepe slaap. Komt er verandering? Zal zij Jeus mogen behouden?
Jeus valt in diepe slaap, maar het is de slaap om op de wolken te kunnen spelen. Geen vijf minuten later leeft hij in die andere wereld en kijkt hij in de ogen van zijn vriendje José.
„Wat doe't giij hie'r, José? En waor is vader toch?"
De vriendjes omhelzen elkaar. José zegt hem:
„Ik pluk bloe'me veur ow, Jeus".
„Wat zég giij, José?"

„Deze bloeme zun veur ow eiges".
„Das lie'f van ow, wâ? Waorum bú giij nie' eerder gekomme, José? Waorum mos ik zoo lang wachte?"
„Giij had van alles te vraoge, wâ? Maor de tied was ter nog nie't, Jeus. Wiij hebbe met tied te make, en dat heb giij vergééte".
„Dat had ik motte wette, José".
„Giij had dat motte wette, Jeus. De minsche wille alles op der eige tied hebbe. Maor dat géét nie't altied. Dit is de tied van Onze Lie've Heer, Jeus, en dat had giij kunne wette".
„Giij hèt jao geliek, José".
„Van eiges hèk gelie'k. Hie'r kui niks van af hale. Maor deur ow eige gepieker bú giij krank geworre".
„Had giij dan nie't efkes biij mien kunne komme".
„Néé, dat ging nie't, daor had ik niks in te zegge. En umdat 't de tied nog nie't was, hebbe ze ow laote scharrele. Giij hèt ow vuls te dik gemaak um niks".
„Ik kan mien eiges now wel veur mien kop slaon, José".
„Dat kank begrie'pe, maor wod giij daor wiezer van?"
„Néé, giij hèt alweer geliek, wâ".
„Ow moe'der hèt dat ook motte doe'n. En das de kop buuge, Jeus".
„Ik wèt 't, José, en dat zal mien nie't meer gebeure, wâ?"
„Van eiges nie't".
Hij is ineens anders. Hij kan zich wel aframmelen van geluk, zoveel heeft hij daar weer geleerd. Hij gaat begrijpen, dat hij de wetten van Onze Lieve Heer in eigen handen wilde nemen en dat gaat niet. Jeus weet niet, wat zijn Lange wilde bereiken, maar hij heeft er door geleerd. Opstandigheid moet men hier niet. Zijn „Lange" heeft die gevoelens nu reeds de kop ingedrukt! Zijn persoonlijkheid mag niet vragen en niet willen, hij moet zich buigen en in dankbaarheid afwachten, doch daartoe was hij nog niet in staat. Nu heeft dit hoofdbuigen bezit genomen van zijn ziel en dat is allemaal voor later! Hij heeft zichzelf een flink pak slaag gegeven. Nu leeft hij in een schone omgeving. Bloemen zijn er, de vogelen zingen, dit is het paradijs.

José wandelt met hem door deze rijke omgeving, ze vertellen elkaar mooie dingen, zijn ellende van daar is hij al vergeten. Ineens ziet hij de Lange, die komt zo maar tot hem gewandeld.
„Jeus, mien Jeus toch".
„Vader, mien eige vader. Ik bun zoo gelukkig".
Wanneer hij uitgebelkt is, komt ook de andere Lange er bij en nu ligt hij in diens armen. Jeus krijgt te horen:
„Giij mot now is luustere, Jeus. Ow vader is veur de wééreld dood, moar dèn is hie'r in leeve. En dat wèt giij, wâ?"
„Van eiges".
„Dat doodgaon daor is gin doodgaon, dat zie't giij now. Dèn andere leid now in het graf, maor de echte is hie'r biij Onze Lie've Heer. As giij daor now efkes vedder had gedacht, dan had giij dat daor veur ow eiges uut kunne make. Waor of nie't".
„Jao, ik wèt 't".
„Maor giij wilde deze vader terug hebbe, wâ? Maor wiij hebbe hie'r naor Onze Lie've Heer te luustere en daor hèt giij nie't aan gedach".
„Ik kan mien wel veur mien eige kop timmere".
„Dan wud 't nog arger, Jeus. Giij hèt al narigheid genoeg gehad. Maor dit is alles. Giij wilde dat in 'n paar dage efkes veur mekaar make. Hèt vader ow dan veur de gek geholde?"
„Néé, van eiges nie't".
„En now bu-je in één keer bééter, Jeus. Vader mot veur Onze Lie've Heer warke. Giij mot now ow vader met rus laote, Jeus. Kui dat begriepe?"
„Jao, van eiges, daor kan 'k inkomme".
„Dat is alles wat ik ow had te zegge. Now kui met ow vader praote".
De Lange wandelt hand in hand met Jeus in het paradijs van Onze Lieve Heer, één van de millioenen werelden door de God van al het leven voor de mens geschapen, voor velen het „Voorhof"......! De Lange en José, de andere gaat even weg, tonen hem werelden. Hij ziet machtige bergen, wateren als kristal zo helder en de vogelen komen hem tegemoet. Het leven is wonderbaarlijk, o, wat is het leven mooi, als je dit alles weet en aan-

vaarden kunt. En dan is het tijd om naar de aarde terug te keren. Nu is zijn Lange er ook weer. José neemt afscheid van zijn vriendje, maar hij belooft hem, dat hij later terugkomt. Maar dat heeft zijn Lange in handen en kan Jeus begrijpen. Hij neemt afscheid van vader en zijn engel. Op aarde is het zes uur. Crisje heeft vannacht geen oog dicht gedaan. Zij heeft bijna elk woord gehoord. De Lange sprak even tot haar door Jeus. Jeus hoeft haar niets te vertellen, zij weet alles.

„Mien God, moe'der, waor bun ik van nach al nie't gewéés".

„Drink now maor wat, Jeus, ik wèt 't al".

„Moe'der, ik bun béèter".

„Dat wèt ik Jeus".

„Vader is in lééve, moe'der".

„Jao, Jeus, vader is in lééve en dèn mot now veur Onze Lie've Heer arbeië".

„Hèt vader ow dat gezeid, moe'der?"

„Jao, ik wèt 't".

Als de dokter komt kan hij vaststellen, dat het kind beter is. Gebeden helpen! Kruiswegen bebidden, dat helpt! God verhoort menselijke gebeden. Maar álles is anders! De mens krijgt zijn leven en zijn dood in eigen handen en eerst dan begrijpt hij Magere Hein! Deze had met dit alles niks uit te staan, niks niet! Je hoeft hem zijn hals niet af te snijden. Jeus heeft hem leren kennen, ook de Lange, Peter en oom Gradus, doch die waren ergens anders, ook zij moeten voor Onze Lieve Heer werken. En ál die millioenen kinderen werken voor het *ontwaken van deze „Mensheid"!*

Jeus praat met Crisje over het leven achter de kist. Zij weten! Maar de weken vliegen voorbij, het wordt weer voorjaar en nu gaat hij van school. Hij heeft het gehaald, hij kan zeggen: dát is voorbij. Moeder, ik ga nu werken. Stiekum is hij naar de borstelfabriek gegaan en men heeft hem daar aangenomen. Jeus gaat geld verdienen voor Crisje en de jongens. Zijn huishouden is het, hij moet voor Crisje en de kinderen zorgen, daarvoor zet hij alles in.

Bernard heeft voor hem 'n lange broek gemaakt. Het ding staat

hem best. Wanneer hij die broek aantrekt, is hij bewust én menselijk uit zijn wonderbaarlijke jeugd gestapt, hij behoort thans tot de maatschappij. Als hij straks de poort van de borstelfabriek binnenstapt, sluit diezelfde poort hem voor dit paradijs af, maar het zal hem nieuw denken en voelen schenken, Jeus zal veel leren.
„Bú giij bliij moe'der, da'k gaot arbeië?"
„Jao, van eiges, Jeus".
„Dan zun wiij ook deur de zurg, moe'der".
„Jao, das waor, Jeus".
Crisje geeft hem haar schoonste gedachten. Hij slaat zijn armen om haar leven heen. De kinderen beleven de napret van school, hij niet, hij heeft nu al de maatschappij in z'n kop, hij moet geld verdienen! Op zijn schouders rust een zware taak! Met Fanny rent hij nog even door de bossen. Ze vergeten geen plekje waar ze in die jaren zijn geweest. Beeld na beeld sluit hij nu voor zijn leven af. Dat is voorbij, Fanny. Dat komt niet terug, maar wij bouwen verder. Wij hebben niet te klagen, Fanny, later als wij groot zijn, keren wij opnieuw terug tot al dit mooie en dan leren wij al die machten en krachten kennen. Ja zeker, Jeus, zo zal het geschieden.
Ze drinken van morgen te zamen hun kopje koffie. Hij zit op de stoel van vader. Ze voeren een heerlijk gesprek, te zamen beleven zij de ontzagwekkende schoonheid van het leven. Omdat ze weten, dat vader er nóg is, anders was het niet mogelijk. Hij speelt al voor vader. Hij wil diezelfde rechten bezitten, de kinderen moeten thans naar hem luisteren.
Crisje helpt hem om z'n jasje aan te trekken. En dan moet hij vertrekken. Ze kust hem, drie keer zelfs. Ze staan thans voor de deur, de eerste, de volgende sluit zijn jeugd af. Langzaam en zachtkens doet Crisje de voordeur open.
„Dag, mien Jeus?"
„Dag, moe'der".
„Zú giij goe'd veur ow eiges oppasse?"
„Jao, moe'der. Tot van middag, moe'der!"
Hij gaat weg. In z'n zak zit de boterham, de koffie-kruik heeft

hij in zijn handen. Wie is dat?
„Mien God, vader, komp giij mien wegbrenge?”
„Jao, Jeus. Ik hèt efkes permissie gekreege van Onze Lie've Heer um ow weg te brenge”.
„Ik dank ow wel, vader”.
Hand in hand, met Fanny naast zich, stappen zij de Grintweg af. In vijf minuten zijn ze bij de borstelfabriek. Fanny moet eerst weten hoe laat hij hem moet afhalen. Fanny rent naar Crisje terug om dat te vertellen.
„En now, gedach, Jeus. Zurg goe'd veur moe'der en de kindere. Ik eiges zurg voor de res”.
„Jao, vader, ik zal der veur zurge”.
Ze kijken elkaar even in de ogen, doch dan lost de Lange voor hem op en staat hij voor de grote poort. Onverbiddellijk sluit dit gebeuren zijn jeugd af. Het hek valt achter hem dicht. Er is een nieuw leven begonnen.
Dag, Fanny, tot van middag.

EINDE

HET TWEEDE DEEL DRAAGT DE TITEL:
JEUS ONDER DE MENSEN

INHOUD